

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

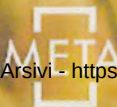
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

İçimizdeki Tannıca

Roger J. Woolger

Kadınların Hayatlarını Şekillendiren
Mitolojik Efsanelere Yönelik Bir Rehber

İÇİMİZDEKİ TANRIÇA

Kadınların Hayatını Biçimlendiren
Ölümsüz Mitler Rehberi

Roger J. Woolger

Çeviri:
Engin Vural

Güncelleme ve düzeltme:
Yasemin Tokatlı

Goddess Within

Copyright© Roger J. Woolger

Bu kitabın yayın hakkı **Meta Basım ve Yayımlar Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.**'ye aittir. Meta Basım ve Yayımlar Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'den yazılı izin alınmadan hiçbir alıntı yapılamaz. ©

İstanbul, Kasım 2012

Kapak: Ferda Gürsoy

ISBN: 978-975-8584-37-6

Yayıncı Sertifika No. 11226

Yayın

Meta Basım San. ve Tic. Ltd. ve Şti.
Hasnun Galip Sok. Pembe Çıkma No:4/4
34433 Beyoğlu/İSTANBUL
Tel: (212) 243 18 14 – 249 34 45
Faks: (212) 252 07 18
www.ruhvemadde.com
info@ruhvemadde.com

Baskı

Boraks Matbaacılık ve Ambalaj Sanayi
Ticaret ve Pazarlama Ltd. Şti.
Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad.
No: 8 D: 1 Zeytinburnu/İstanbul
Tel: (212) 567 64 26 Faks: (212) 567 64 26
www.boraks.com.tr
info@boraks.com.tr

SUNUŞ

Bu kitabı okumak için en uygun zamanlarda yaşıyoruz. “Tanrıça enerjisi” yükselişte. Ne gariptir ki kadınlara yönelik şiddet de. Aile içi şiddet vakalarının manşetlere hem de sansürlenmemiş fotoğraflarla taşındığı yıllardan geçiyoruz. Erkekler kadınlardan şikayetçi, kadınlar ise hem erkeklerden hem de diğer kadınlardan şikayetçi ama hiç kimse, diğeri olmadan bir adım bile atmak istemiyor. Hiçbir tartışmada yüzde yüz haklı bir taraf olamayacağına göre, enerjimizi suçlamaya harcamak yerine anlamaya yöneltmenin tam zamanıdır.

Bu dünyanın büyük sorunlarının çoğunun çözümü, kadınlar ve erkekler arasındaki ilişki sorunlarından önce her bir insanın kendi içindeki eril ve dişil (veya erkeksi ve kadınsı) arasındaki ilişki sorunlarının çözümüne bağlıdır. Oysa içinde yaşadığımız çağın enerjisi, ister kadın ister erkek olalım, içimizdeki dişili ve erili keşfedip bu enerjileri tamamlayıcı, dengeleyici biçimde kullanmayı öğreten dersler sunmaktadır.

Okuyucularımızdan ricamız; metin içinde “erkeklerin dünyası” veya “erkek egemen dünya” gibi cinsiyet ayrımını körükler götüren terimler gözünüze çarptıkça, bunları feminist ve şovenist çağrışımlarıyla değil de bu kitabı sizlere sunmak isteğimizimizin ardında yatan tamamlayıcılık niyetini dikkate alarak okumalarıdır. Bu şekilde okunup anlaşıldığında, İçimizdeki Tanrıça her türlü bölünmüşlüğü birliğe kavuşması için gereken anlayışı geliştirmenize yardım edebilir.

Roger J. Woolger, son baskısının üzerinden yirmi yılı aşkın bir zaman geçmiş olan bu kitabı dilimize kazandırmak istediğimizi öğrendiğinde sevinmiş ve, “Günümüzün çevreci hareketlerinin jargonuna dek nüfuz eden Dünya Ana, Gaia, dişilin gücü vb. terimle-

ri duydukça bunların ardındaki anlamın yeni nesiller için yeniden ele alınması gerektiğini düşünmeye başlamıştım. Çeviri tamamlan-
dığında, tanrıça enerjilerini doğrudan veya dolaylı işleyen kitaplar-
dan, sinema filmlerinden yeni örnekleri de kaynakçaya eklemek ve
metni, kendi kültürünüzden örnekleri içeren dipnotlarla destekle-
mek de çok uygun olacaktır,” demişti.

Bu kitabın dilimize çevrilerek güncel dipnotlarla ve eklemeler-
le genişletilmiş halinin ortaya çıkmasındaki katkılarından dolayı
Tülin Etyemez Schimberg’e; çevirmen Engin Vural’a ve düzeltmen
Yasemin Tokatlı’ya da teşekkür ederiz.

Bu güncelleme ve genişletme çalışmasının yeterli olmadığı-
nın farkındayız. İşte bu nedenle, bu çalışmanın okuyucuların kat-
kılarıyla bu basılı sayfaların dışında da sürdürülebilmesi için bir
Facebook sayfası açtık: www.facebook.com/IcimizdekiTanrica

Fikirleriniz, önerileriniz ve katkılarınız için sizlere şimdiden
teşekkür ederiz.

Meta Yayınları

*Doğmuş ve doğmamış
bütün tanrıçalara*

İÇİNDEKİLER

Önsöz

Giriş: Tanrıça Psikolojisi nedir? 13

BİR: TANRIÇA ÇARKI

1. Bölüm	Tanrıça Çarkı'na Giriş: Genel Bakış	49
2. Bölüm	Athena: Dünyadaki Savaşçı Kadın.....	59
3. Bölüm	Artemis: Yalnız Avcının Yüreği.....	109
4. Bölüm	Afrodite: Altın Aşk Tanrıçası	153
5. Bölüm	Hera: Kraliçe ve İktidar Ortağı	199
6. Bölüm	Persefon: Medyum, Mistik ve Ölülerin Hanımefendisi	251
7. Bölüm	Demeter: Hepimizin Annesi.....	293

İKİ: TANRIÇALARI BÜTÜNLEŞTİRMEK

8. Bölüm	Hangi Tanrıçalar Sizi Yönetiyor? Tanrıça Çarkı Anketini Kullanmak	349
9. Bölüm	İçinizdeki Tanrıçaları Uzlaştırmak (Kadınlar için)	369
10. Bölüm	Tanrıçalarla Yaşamak (Çoğunlukla Erkekler için)	401

ÜÇ: BAZI ÇIKARIMLAR

11. Bölüm	Tanrıçaların Dönüşümleri.....	435
Ek A	Tanrıçaların Oynadıkları Oyunlar.....	463
Ek B	Tanrıça Psikolojisinin Kısa Tarihi.....	473
Kaynakça		
Kitaplar		483
Filmler		494

ÖNSÖZ

Tanrıçalar ile ilgili düşüncelerim eskilere dek uzanmakta. Altmışlı yılların sonunda Oxford'dayken, domuzlarla ve labirentlerle ilgili rahatsız edici bir rüyam üzerine, John Layard bana, sayfa boşluklarına bol ve merak uyandıran notlar almış olduğu, Erich Neumann'ın *The Great Mother* (Yüce Ana) adlı kitabının kendine ait kopyasını verdi. Yetmişli yılların başında feminizm mayası çoktan tutmuştu; o zamandan beri okuduklarımın (Kore ve tanrıçalar hakkında Jung'un ve Kerenyi'nin makaleleri gibi), kişisel deneyimlerimin ve rüyalarımın sayısı tam doğrulukla hatırlayamayacak kadar çoğaldı; yine de metin içindeki kutularda bazılarından alıntılar yaptım ve büyük bölümünü kaynakçaya ekledim. Bu alana bilimsel bir bakış açısıyla bakmak isteyenler, Ek B'de "Tanrıça Psikolojisinin Kısa Tarihçesi"ni bulabilirler.

Tanrıçaları esasen kadın danışanlarımın ve öğrencilerimin benimle ve asistanlarımla cömertçe paylaştıkları rüya çalışmalarından, tuttıkları günlüklerden, yaptıkları resimlerden ve yontulardan, dokumalardan ve müziklerden öğrendim. Onlarda, Tanrıça Çarkı etkileşimlerinde ve kolay kolay unutulmayacak performanslarda ortaya çıkan tanrıça enerjilerinin dönüştürücü gücünü gördüm. Kitapta böyle anların yeniden canlandırılışını okurken pek çoğunuz kendi öykülerinizden parçalar bulacaksınız.

Ama bu çalışmayı yıllar boyunca destekleyen ve teşvik eden pek çok kişiye özel olarak teşekkür etmek isterim: Vermont, Burlington Kolejinden Tom Verner; Paul Kugler ve Buffalo Analitik Psikoloji Derneği, Patricia King-Edwards ve Ottawa Jung Derneği;

Alice Jhnstone ve Montreal Jung Derneği; Rebecca Browning ve Boulder'daki TARA Vakfı; Chapel Hill'den Sue ve Larry Anderson; Mary Leue ve Albany'deki Gökkuşağı Kampı Derneğinde çalışanlar; Montreal, Concordia Üniversitesindeki Lonergeran Kolejinden Sean McEvenue ve yine Concordia'dan Marilyn Taylor; Vassar Kolejinden Beth Darlington.

Atölye çalışmalarını turnesi için -eski eşim Jennifer ve bebeğimiz Claire ile- yola koyulduğumuz sırada desteklerini ve yardımlarını esirgemeyenlere: San Francisco'da Rosemarie Delahaye ve Jannis Toussulis; Boulder'da Rebecca Browning; Buffolo'da Carol Steiner ve Connie Stafford. Ve kısa veya uzun muhabbetlerimiz sırasında verdikleri teşvik, ilham ve fikirler için: Brewster ve Sandy Beach; Mary ve Ted Brenneman; Hyla Class, Norma Churchill, Guy Corneau, Irene Friel, Alice O. Howell; Mary Jacquier; David Joy; Robin ve Steven Larsen; Rux ve Luther Martin; David Miller; Ginette Paris; Sylvia Brinton Perera; Charles Ponce; Laura Simms; June Singer; Cherly Southworth; Pat Taylor; Suzanne Toomy; Jim ve Alison Van Dyck; Edith Wallace, Leslie Wheelock ve Alice Wright.

Bu kitabın temelini oluşturan çalışmaların tamamlanışını, orijinal metnin 1987 ve 1989'da kitap olarak basılışını ve şimdi elinizdeki bu yeni, genişletilmiş ve Türkçeye çevrilmiş baskının gerçekleştirilmesini göremeden Persefon'un alemine geçmiş olan bütün o muhteşem kadınların anısına burada özel bir yer ayırmak isterim. *Ave et vale!* Merhaba ve elveda!

Orijinal metin boyunca tanrıçaların sesinin gerçekten duyulmasını sağlamam için beni teşvik eden Ballantine Yayınevinin editörleri Jane Bess ve Virginia Faber'a; titiz düzeltmeleri için Leslie English'e ve daha en baştan verdikleri destek ve teşvik için John Brockman ve Katinka Matson'a da teşekkür ederim.

Roger J. Woolger

GİRİŞ

TANRIÇA PSİKOLOJİSİ NEDİR?

Ana Tanrıça ve benzerlerine yönelik motiflere, yaşamlarının ölümlüğünün üstesinden gelmek için psikolojik yardım arayan insanların rüyalarında ve şuur dışı fantezilerinde tekrar tekrar rastlanılmaktadır. Sanat, sinema filmleri, edebiyat ve siyasi çalkantılar da giderek yoğunlaşan bir şekilde benzer dinamikleri yansıtmaktadır. Bütün bunların gerektirdiği değişimler ise gerek kadınlar gerekse erkekler açısından eril ve dişil kavramlarına ve cinsiyetler arasındaki ilişkilere dair yeni bir anlayışın, gerçekliğe yönelik olarak da farklı bakış açılarının gündeme gelmesini zorunlu kılmaktadır.

Edward C. Whitmont,
RETURN of the GODDESS
(TANRIÇANIN GERİ DÖNÜŞÜ)

Yirminci yüzyılın son kırk yılından bu yana, dişil anlayışın kadınların bilincindeki dikkat çekici biçimde yeniden uyanışına bütün dünya genelinde -ama en çok Batılılaşmış ülkelerde- tanıklık etmekteyiz. Çoğu erkek biraz da korkuyla bunu görmezden gelirken, diğerleri ise bu yeniden uyanış karşısında zorlanmakta ve bunu bir tür meydan okuma olarak algılamaktalar. Radikal yorumcular ise bu yeniden uyanışı mecazi olarak "Tanrıça'nın geri dönüşü" olarak adlandırıyorlar çünkü akıllara ataerkil toplum anlayışına tam karşıt bir anlayış getiriyor gibi görünmekte.

Kadınların içindeki bu hareketlenme ve buna karşı olarak erkeklerde oluşan tepki, hayatımızı ve düşünce kalıplarımızı yavaş ama geri dönülemez bir şekilde, her yönden değiştirmeye başladı. Kendimize, değerlerimize, siyasi anlayışımıza, karşı cinsle ilişkilerimize ve evrendeki yerimize yönelik varsayımlarımızın tamamı bu uyanış karşısında zorlanıyor.

Bu uyanışa bir yanıt olarak, batılı toplumda dişil unsura yönelik yepyeni ve radikal anlayış tarzları ortaya çıkmaya başladı. Jean Shinoda Bolen'in 1984'te yayınlanan *Goddess in Everywoman* (Her Kadının İçindeki Tanrıça); Monica Sjöö ile Barbara Mor'un birlikte yazdıkları, 1987'de yayınlanan *The Great Cosmic Mother* (Yüce Kozmik Ana) gibi eserler ve başkaca feminist yazılar, eril ile dişilin birbirini tamamlamışlarına yönelik olarak -kadın veya erkek- hepimizin içimizde hissettiği derin ruhsal açlığı gidermek için hem antik dönemden hem de günümüzden esinlenen bir anlayış sundular. O sıralarda, bunların beraberinde, daha doğrusu bunları tamamlamak amacıyla dişil unsura yönelik ve kadının esas köküne dönüşünü sağlayan, kadını bu çerçevede ele alan yeni bir psikolojik anlayışı da kaleme alma zamanının geldiğine inanarak bu kitabı yazmaya başladım.

Böyle bir kitabın gerekli olduğuna yönelik inancımın nedeni, Tanrıça'nın çeşitli suretler içinde geri dönüşüne ilişkin atölye çalışmaları yürütmeye başladığım yıllarda karşılaştığım kadınlardan ve erkeklerden aldığım tepkilerin çeşitliliği ve yoğunluğu. Bu, beni çok şaşırtmıştı. Slayt gösterisi eşliğinde verdiğim bir akşam seminerinin ardından, katılımcı kadınların neredeyse gece yarısına kadar salonda kalıp büyük bir heyecanla aşk hayatlarından, çocuk sahibi olmanın onlar için ne anlam ifade ettiğinden ve iş hayatlarına yönelik hayal kırıklıklarından söz ettiklerini gözlemledim. "Kendimi ifade etmem için bana yepyeni yollar gösterdiniz," diyorlardı. "Hiç bu kadar anlaşılır ve net olmamıştım."

On iki haftalık bir eğitimin başlarında, ayın konumu ve regl dönemiyle ilgili anlattıklarımı dinleyen bir kadın katılımcı program bitiminde yanıma gelerek, regl dönemlerinin eskiden çok zor geçtiğini ama bunların artık tamamen düzenli ve ayın döngüsüyle uyum içinde olduğunu fısıldamıştı.

Belirli bir kadın tipine duyduğu çekimin ve yaşadığı başarısızlıkların nedenini bir türlü çözemeyen bir erkek katılımcı ise tanrıça

tipleriyle ilgili bilgiler sayesinde artık yanlış seçimler yapmadığını ve aşk hayatının tamamen değiştiğini söylemişti.

İzleyen sayfalarda değineceğim belirli bazı esasları öğrenen kadınlar ise köklü kariyer değişiklikleri yapmış, başka şehirlere taşınmışlardı. Diğerleri ise tanrıça enerjilerinin kendi bünyelerinde nasıl işlev gördüğünü öğrenmelerinin ardından çocuk sahibi olmak veya olmamak, evlenmek ya da boşanmak gibi önemli konularla ilgili olarak hayatlarında köklü bazı değişikliklere gitmişlerdi.

O zamandan bu yana yirmi yılı aşkın bir zaman geçti ve günümüzün çevreci hareketlerinin jargonuna dek nüfuz eden Dünya Ana, Gaia, dişilin gücü vb. terimleri duydukça bunların ardındaki anlamın yeni nesiller için yeniden ele alınması gerektiğini düşünmeye başladım. Ayrıca tanrıça enerjilerini doğrudan veya dolaylı işleyen kitaplardan, sinema filmlerinden yeni örnekleri de kaynakçaya eklemenin uygun olacağını düşündüm.

Kaynakça ve eklerin içeriklerine bakıp da dişiliğin bu yeni lisansıyla çalışmanın sadece entelektüel anlayış sahibi olmakla ilgili ve sınırlı olduğu gibi bir izlenime kapılmamanızı dilerim. Bu çalışmanın asıl gerektirdiği şey, içimizde ve bizim aracılığımızla yaşamakta olan söz konusu dişil enerjilerle derinden, cesurca bağ kurmaktır. Öte yandan, psikolog Carl Jung'un *arşetipler* adını verdiği, diğer bir ifadeyle hayatımız ve bilincimiz üzerinde canlı birer dönüştürücü etkisi olan bu enerjileri ruhsal ve psikolojik mevcudiyetler şeklinde tanıyıp kabullenmemiz de gerekmektedir.

Son derece güçlü ve -daha sonra değineceğimiz üzere- bazen de yıkıcı şekillerde hayatlarımıza giren ve en önemli Ana Tanrıça'nın bütün yönlerini yansıtan altı esas tanrıçadan her birinin farklı enerjileri, bu kitap yazılırken ve düzeltilirken de kendilerini hissettirdiler. Mesela, Tanrıça Athena'dan sadece akıl ve bilgelik unsuru olarak söz etmek pek de kolay değildi zira Athena'nın rekabeti ve mücadeleyi seven savaşçı bir tanrıça olduğunu fark edene dek kendimi yazdığım bölümler üzerinde asistanlarımla ve editörlerle sonu gelmeyen tartışmalar yaparken bulmuştum. Sıra bütün tanrıçalar arasında aile reisi konumunda olan Hera'ya geldiğinde ise tartışmaların içeriği, "En iyi kim bilir?" ve "Bu işten gerçekten kim sorumlu?" gibi bir yöne kaymıştı.

Ana tanrıça Demeter ile ilgili metinleri yazarken kendimizi daha sakin ve uysal bir ruh hali içinde buluvermiştik; ancak hepimizde bir oburluk eğilimi baş göstermişti. Aşk tanrıçası Afrodit'le

ilgili çalışmaya başladığımızda ise yaratıcı enerjilerimizin genelde nasıl bir yönelim içine girdiğini tahmin etmeyi okura bırakıyorum.

Yirminci yüzyılda başlangıcına tanık olduğumuz bu büyük değişimi anlamak için öncelikle bu yeni psikolojik lisanın esaslarını öğrenmek ve batılı kültürün gelişimindeki bazı tarihi gerçeklere aşinalık kazanmak gerekmektedir. Aşağıda okuyacağınız bölümde yer alan bilgilerin amacı da budur.

İÇSEL BİR UYANIŞ

Bu yeni dişil farkındalığın belirişine dair işaretlerin birkaç taneyle sınırlı olmadığını görmek için yakın tarihe şöyle bir bakmak yeterli olacaktır. Etkisi daha çok Amerika ve Avrupa'da görülen feminizm ve derin çevrecilik hareketi olsun, Arjantin'deki askeri diktatörlük idaresi sırasında kaçırılan ve kaybolan çocuklarını geri almak için protesto gösterileri düzenleyen Mayo Meydanı Anneleri olsun, Batı Afrika'da kadınların politika sahnesinde ortaya çıkışları ya da Rusya ve Çin'deki vizyoner kadın sanatçılar olsun; pek çok kadın kendi içlerindeki derin ve ısrarlı kuvvetlere açık olarak yanıt vermektedir.

Fakat dişilin bu yeniden uyanışının kökenleri nelerdir? Böyle büyük bir bilinç değişimi nasıl başlamıştır? Çoğunlukla siyasi nitelikli midir?

Feminizm hareketinin bu büyük değişimin çağımızdaki en önemli kaynaklarından biri olduğu kesindir. Ancak kadınların büyük çoğunluğu politik ve entelektüel açıdan çoğu feminist kadar donanımlı değildir. Bu kitabı okurken de göreceğiniz gibi, feminist bakış açısı sadece çok küçük ama yine de önemli oranda bir kadın kitlesi adına konuşmaktadır. Çalışan ya da çalışmayan kadınların çoğunluğu ise esas rolleri itibarıyla en çok eş, sevgili ya da anne olarak kendilerini tam hissetmektedirler.

Oysa kadın nüfusunun son derece önemli bir başka kesiti daha vardır: çoğunlukla yalnız yaşayan ve pek de tanınır olmayan şairlerden, ressamlardan ve müzisyenlerden ve de arka planda şifacı, terapist, herkesin danıştığı bilge ve mistik kadınlar olarak sessizce hayatlarını sürdürenlerden oluşan bir kesit. Bu büyük değişiminin içsel gümbürtülerini onlar da ısıtmaktadır ve sesleri, feminist kız kardeşlerinininki kadar gur çıkmasa da bu değişime katkıları muaz-

zam önemdedir. Ve iyi bir "tanrıça psikolojisi" bütün bu kadınları içermek durumundadır.

Böylesine çok farklı tipteki kadın arasında yaşanan deneyim çeşitliliğinin zenginliği düşünülecek olursa, dişil bilinçte meydana gelen bu dönüşümlerin kökenini tam olarak saptamak zordur. Bu değişimlerin en belirgin olarak gözlemlendiği Batılı toplumlarda, kadınların yeni öz-farkındalıklarına ve gelişen öz-güvenlerine pek çok unsur katkıda bulunmaktadır: Doğum kontrolü pek çok kadını sürekli olarak çocuk sahibi olmanın getirdiği sınırlamalardan kurtarmıştır. Sağlık koşullarındaki iyileşme ve kentsel iş alanlarının kadınlara açılması, kadınlar için önceleri tamamen erkeklerin hakim olduğu bir dünyada bağımsızlık, gerçek kariyer imkanları ve güç sahibi olmak anlamına gelmektedir. Boşanma kanunlarının daha esnek hale gelmesi, kadınların yıkıcı evliliklerinden sosyal anlamda damgalanmaksızın kurtulabilmesi imkânını vermiştir.

Bütün bu olumlu imkanların çoğu karışık sonuçlara yol açmıştır ama modern dünyanın yüzünü değiştirmiş oldukları kesindir. Kadınlara oy hakkı verilmesi gibi bazı değişiklikler gerçekten feminist politikalarla sürdürülen mücadeleler yoluyla kazanılmıştır. Elbette ki hepsi böyle kazanılmamıştır. Doğum kontrolü gibi imkanlar bilimdeki gelişmelerin neticesidir. Öte yandan, örneğin Hristiyan Kiliselerinde kadın din görevlilerine yönelik gide-rek artan talep, kültürümüzün temelinde yatan ve Jung'un *kolektif bilinçdışı* dediği, daha derin psikik yapıdaki görülmemiş değişimleri yansıtmaktadır.

Cinselliğe yönelik olarak değişen tutumlarımız ise bir diğer örnektir. Son iki yüz yılda gözlemlediğimiz değişimler -Freudçuluk, nikahsız birliktelikler, açık evlilikler, pornografi salgını ve boşanmanın kolaylaştırılmasına ilişkin talepler- belirli bir olaya atfedilemeyeceği gibi, nedensel olarak izah edilmeleri de zordur. Bunlar, cinsellik geleneğimizdeki değişimlerin belirtileri olduğu kadar bu değişimlerin nedenleridir de.

Peki öyleyse günümüzde cinsel hayatımız, buna yönelik deneyimlerimiz neden böylesine allak bullak? Unutulmuş dişil unsurun çok önemli bir vasfının, sembolik dilde "aşk tanrıçası" olarak ifade edilen bu transandantal¹ gücün geri dönüşüne tanıklık ettiğimizi düşünüyorum. Yüzyıllar önce yasaklanan bu tanrıça ve onun

kaçınılmaz sihri, yükselen dişil bilincin çok daha geniş bir çerçevesi içinde ayırt edilip anlaşılabilir.

Bizleri inanç kurumlarımızı ve ilişki modellerimizi sorgulamaya yönelten bu spiritüel ve cinsel özelemler dışarıdan dayatılmıyor. Kadınlar tarafından çok güçlü bir şekilde, erkekler tarafından ise daha farklı biçimlerde hissedilen bu yöndeki heyecan verici kıpırtıların içeriden geldiğine hiç kuşku yok. Bunlar en sonunda sosyal ve siyasi hareketlere yol açabilir ama en başında, çok güçlü içsel baskılar şeklinde deneyimlenir. Aslında psikoterapi alan kadın ve erkeklerin içsel deneyimleri ve rüyaları ile dünyanın dört bir yanındaki yazarlar, medya çalışanları ve ressamlar tarafından ele alınan konular dişil unsurun hem kadim çağlara ait hem de tümüyle yeni olan imgelerinin bizleri bilince doğru iteklediğini göstermektedir. Bu bölümün başlangıcında alıntılanan ifadede görülebileceği gibi bu durum Jungçu psikoterapist Edward C. Whitmont'ın bir gözlemidir. Ayrıca bu kitapta göstermeye çalıştığım gibi, bu kuvvetler hepimizin içinde heyecan uyandırmakta, kendi hakkımızda düşündüğümüz en temel şeyleri, anlayış ve davranışlarımızı imkanlar dahilinde değişime uğratmaktadır. Bu güçlü içsel kuvvetleri, ilgili imgeleri ve beraberlerinde getirdikleri değişimleri "tanrıçalar" olarak adlandırıyorum.

TANRIÇA NEDİR?

Tanrıça tabiri ile hem kendi içimizde hem de çevremizdeki kadınlarda fark ettiğimiz karmaşık bir dişil karakterin psikolojik tarifini kast ediyorum; bu tarif, kültürümüz çerçevesinde rastladığımız imgeleri ve simgeleri de kapsıyor. Örneğin, şehirlerimizde gördüğümüz son derece şık giyimli, zeki ve genç bir kariyer kadını, adını Antik Yunan'da Atina şehrine hükmeden tanrıçadan alan *Athena kadını* dediğimiz tanrıça tipinin canlı, somut halidir. Günümüzde son derece geçerli ve popüler olduğu için magazin dergileri, sinema filmleri ve romanlar bir klişe olarak tekrar tekrar onu öne sürüyor.

Buna rağmen, Athena gibi bir tanrıça tipi aslında bir medya klişesinden çok daha fazlasını içermekte. Athena, bu tipteki kadınların duygu dünyalarıyla, düşünce ve davranış şekilleriyle ilgili her şeyi karakterize eden, oldukça karmaşık ve gelişmiş bir bilinç halini de temsil eder. Athena kadınının en belirgin özellikleri çalışkan, başa-

rı odaklı, bağımsız ve entelektüel olmalarıdır. Eğitime değer veriyorlar, yüksek bir siyasi ve sosyal farkındalıkları var, kariyerleri de genellikle eşlerinden ve çocuklarından önce geliyor.

Böylesi kadınların davranışlarının arkasında, onları başlı başına bir tip haline getiren temel bir *dinamik* var. Bu dinamiğin bir kısmının sosyal olarak edinildiği, diğer bir kısmının ise doğuştan geldiği, içsel olarak bulunduğu görülmekte. Böylesi bir psikolojik dinamik bir grup bireyin tamamında gözlemlendiğinde ise buna -Jung'un tabiriyle- arşetip deniliyor. En saf halleriyle mitolojide ve edebiyatta rastladığımız, farklı kılıklara bürünmüş hallerde ise herkesin rüyalarında ve fantezi dünyalarında ortaya çıkan bu dinamik tiplerini gözlemleyen ilk kişi Jung'tur. Günümüzde bu dinamikler sinema filmlerinde, televizyonlarda gösterilen pembe dizilerde ve tanınmış kişilerin yaşamlarına yönelik medya yayınlarında rahatlıkla gözlemlenebilir. Marilyn Monroe gerek perdede gerekse özel yaşamında trajik bir aşk tanrıçası haline gelmiştir; Oliver North ise meclis soruşturma komisyonlarında ifade veren hayal kırıklığı içindeki vatansever bir kahramanı canlandırır. Jung'un ünlü *İnsan ve Sembolleri*² adlı kitabında gerek tarihi gerekse çağdaş olmak üzere yüzlerce örnek yer almaktadır.

Öyleyse *tanrıça*, mitolojik bir hikaye ya da destan metninde kadınsı arşetipin alabileceği biçimler olarak nitelenebilir. Masallarda bu arşetip bir prenses, kraliçe ya da cadı olarak görünebilir. Rüya gördüğümüzde veya hayallere daldığımızda bilinçdışı zihnimiz kültürümüzdeki arşetipsel imgelere ait ortak bir havuzdan yararlanabilir (Jung bu havuza *kolektif bilinçdışı* adını vermektedir). Gücü simgeleyen kadınsı bir arşetip olarak Yunan mitolojisindeki Hera yerine pekala, İngiltere eski başbakanı Margaret Thatcher'ı veya pembe dizilerde anaerkil bir rolde gördüğümüz Jane Wyman'ı³ hayal edebiliriz.

Tanrıça Athena, Homeros'un *İlyada* destanında yer aldığı şekliyle, genç savaşçı kahramanların koruyucusu ve refakatçisidir fakat daha sonra değineceğim gibi, dönemin Yunan halkı için bu tanrıçanın diğer pek çok işlevi daha vardır. İster antik Yunan'da ister modern kentli kadınlar arasında olsun Athena, agresif, hırslı ve çok uygar insanların içinde yükselişe geçen oldukça karma-

2 Okuyan Us Yayınları, 2009, Çeviren: Doç. Dr. Ali Nahit Babaoğlu.

3 Wyman, *Şahin Tepesi* adlı pembe dizide sert, dediğim dedik bir hanımağa olan Angela Channing rolündeydi.

şık bir dişil enerji dinamiğini kendi imgesi ile özetlemektedir. Bu anlamda, Athena'nın günümüzde de hayatta olduğunu düşünüyorum. Günümüz toplumundaki pek çok kadının ortak davranışlarına, tavırlarına, görüş ve ideallerine ilham verdiğini, bilgi kaynağı oluşturduğunu gördüğümüz psişik enerji alanı bu tanrıçanın bedenlenişidir.

BAŞLICA TANRIÇA TİPLERİ

Bu kitapta, modern kadının ve günümüz toplumunun yaşamında azami etkinlikte yer aldığı gözlemlenen altı temel Yunan tanrıçasını ele alacağım.

Bu altı tipin temel özellikleri şöyle özetlenebilir:

- **Athena Kadını** bilgelik ve uygarlık tanrıçası tarafından yönetilir; başarı, kariyer, eğitim, entelektüel kültür, sosyal adalet ve siyasetle ilgilidir.
- **Artemis Kadını** yabani doğa tanrıçası tarafından yönetilir; pratik ve atletiktir. Macerayı, fiziksel kültürü, yalnızlığı, doğada bulunmayı ve açık havayı, hayvanları sever. Çevrenin korunması, alternatif yaşam biçimleri ve kadın toplulukları ile ilgilidir.
- **Afrodite Kadını** aşk tanrıçası tarafından yönetilir; temel ilgi alanları ilişkiler, cinsellik, aşk, ilgi çekici olmak, romantizm, güzellik ve sanatsal ilhamdır.
- **Hera Kadını** gökyüzü kraliçesi tarafından yönetilir. Evlilikle, erkeklerle olan birlikteliklerle, ayrıca kadının lider ve kural koyucu olduğu her yerde kudret ile alakalı meselelerle ilgilidir.
- **Persefon Kadını** öte alem tanrıçası tarafından yönetilir; medyumluğa yatkındır; ruhlar alemiyle, okült kavram ve bilgilerle, sezgisel, düşsel ve mistik deneyimlerle, ölümle alakalı konularla ilgilidir.
- **Demeter Kadını** ekin tanrıçası tarafından yönetilir; verimliliği, beslemeyi ve çocukları seven, annelik meziyetlerine sahip bir kadındır. Çocuk sahibi olmanın, doğurganlığın, kadına özgü döngülerin bütün yönleriyle ilgilidir.

Tanrıça tiplerini öğrenmeye ve daha kolay anımsamaya yardımcı olması açısından, *Tanrıça Çarkı* adını verdiğim tabloya bakabilirsiniz. Bu tablo her bir tanrıçayla ilgili bölümlerde anlatılan detayları özetlemekte ve ayrıca, ileriki bölümlerde değineceğimiz gibi, tanrıça tipleri arasındaki *dinamiklerin* kesişim durumunu da göstermektedir. 3. Ana Bölüm’de ise kadınların, kişilikler bakımından tanrıça tiplerinin nasıl bir dağılım gösterdiğini keşfetmelerine; erkeklerin ise beraberliklerinde hangi tanrıça tiplerine çekim duyduklarını görmelerine yardım edeceğini düşündüğüm bir test yer almaktadır.

Bu kitapta bilhassa vurgulamak istediğim şey, her kadının davranışlarının ve psikolojik tarzının temelinde bu tanrıçalardan sadece birinin değil de, birkaçının birden, çeşitli kombinasyonlar oluşturarak bulunduğudır. Bireylerin Aslan veya Balık burcu diye sınırlandığı astrolojinin aksine, her kadın bütün tanrıça tiplerinin komplike bir karmasıdır. Bu çerçevede, kadının kendisini daha iyi tanıması demek esas itibarıyla hangi tanrıçaların etkisi altında olduğunu bilmesi, hayatının bazı aşamalarında ve dönüm noktalarında farklı tanrıçaların hangi etkilerde bulunduğu farkında olması demektir.

Erkekler de tanrıça tiplerinin etkisine maruzdur. Tanrıçaların eril psişedeki kadınsı enerjilerde yansıma buldukları kesindir, ancak erkekler bunları genellikle ya çekim hissetmekte ya da güçlü tepkiler duymakta oldukları kadınlarda, yani kendilerinin dışındaymış gibi deneyimlemekteler. Psikolojik açıdan baktığımızda, erkeklerin tanrıçaları kendilerine çekici ya da itici gelen medyatik imajlara olduğu kadar çevrelerindeki kadınlara da *yansımış, aktarılmış* olarak deneyimlediklerini söyleyebiliriz.⁴

Erkeklerin kadınlarla olan bütün ilişkilerinin bir veya birçok tanrıça enerjisiyle ve bu enerjilere özgü belirli arşetipsel kalıplarla belirlendiğine inanıyorum. Örneğin, bir erkek bir kadında bilinçsizce Demeter’i, bir diğeri ise ilişkilerini kontrolüne alması için Hera’yı arıyor olabilir pekala.

4 Kitap boyunca sık sık karşılaşacağınız *kadınsı* ve *dişil*, *erkeksi* ve *eril* kelimeleri şu anlamda kullanılmaktadır:

“ ‘Seks’ veya ‘cinsellik’ kelimelerinin insan üremesinin *biyolojik unsurlarını* anlatmak için ve ‘cinsiyet’ kelimesinin ise cinsel veya biyolojik farklılıklarla yetişmiş erkekler ve kadınlar arasındaki *kültürel farkları* anlatmak için kullanılması yaygındır. Cinsel farklar genellikle *eril* ve *dişil* kelimeleriyle ve kültürel farklar ise *erkeksi* ve *kadınsı* kelimeleriyle anlatılır. Eril ve dişil gerçekten de biyolojik olarak belirlenmişken erkeksi ve kadınsı ise büyük ölçüde *kültür tarafından yaratılmıştır*.” (Ken Wilber, *A Brief History of Everything* adlı kitabından). (d.n.)

Bu tanrıçaların her biriyle etkileşim halinde olan, onları tamamlayan tanrı ve kahraman arşetiplerine de doğal olarak bir ölçüde değineceğim. Öte yandan, psikolojik literatürde çok daha az ilgi gördüklerinden dolayı bu kitap, esas olarak tanrıçaları ele almaktadır. Erkeklerle, ilişkilerde yaşadıkları ezeli problemlerinde tanrıça psikolojisi çerçevesinde yardımcı olmak amacıyla 10. Bölüm'de bu konuyu irdelleyeceğim.

TANRIÇA LİSANININ GÜCÜ

Jungçu teoriye göre, tanrıçalar arşetiplerdir. Bunlar düşünce, his, sezgi ve davranışlarımızdaki kelimenin daha geniş anlamıyla *kadınısı* diyebileceğimiz duygusal kalıpların başlıca kaynağıdır. Her türden yaratıcı ve ilham verici düşünce, besleyici anaç hisler, annelik ve gebelik, bütün tutku ve arzular, cinsellik, bağlanmaya yönelik bütün dürtüler, sosyal dayanışma duyguları, birlik olma hali, arkadaşlıklar, ortak bir görüş etrafında bir araya gelen gruplar, bütün birleşme ve kaynaşma halleri kadar kendine katmaya, içine almaya, yıkmaya, çoğalmaya, üretmeye, benzerini yaratmaya yönelik bütün dürtüler de dişil unsurun evrensel arşetipine özgüdür. Ne var ki modern akademik psikoloji erkeksi çıkarımlara duyduğu aşk nedeniyle zihinsel ve ruhsal olarak körelten bir lisanı yeğleyerek "içgüdü," "dürtü," "güdü" ve "davranış kalıpları" gibi tabirleri kullanmaktadır. Oysa bu türden terimler insanın hayal dünyasında hiçbir imge oluşturmamakta, ruhunda hiçbir idrak ışığı yakmamaktadır. Arşetipçi psikolog James Hillman'ın da parmak bastığı üzere, "Psikolojinin kullandığı dil insan ruhuna hakaretir."

Öte yandan Antik Yunanlar ve bütün kadim kültürler bu enerjileri ruhsuz birer soyutlama olarak değil de, ruhsal açıdan canlı, yaşayan kuvvetler olarak idrak etmiş, psikolojik süreçlerimiz üzerinde daimi olarak çok kuvvetli tesirlerde bulunan güçler veya enerjiler şeklinde algılamışlardır. İnsana özgü davranış ve deneyimlerin farklı yönlerini aktive eden, şekillendiren spiritüel kuvvetleri idrak edebildiklerinde bu fenomenleri "tanrı ve tanrıçaların cebri," olarak nitelemişlerdir. Jung da işte bu nedenle, "Her kompleksin özünde bir tanrı veya tanrıça vardır," deme ihtiyacını hissetmişti. Dolayısıyla antik dönemde bu kuvvetlere atfedilen (Afrodit,

Athena, Demeter vb.) isimler ve hikayeler bugün kompleks dediğimiz şeyleri kadim halkların canlı, yaşayan formlar olarak görüp kişileştirdiklerini yansıtmaktadır. Tanrıçalar bu halkların mitlerinde pek çok kez ve değişik şekillerde kişileştirilmiştir, ancak bunlar aşık olduğunda (Afrodit), bir idealden ilham aldığında (Athena) ya da kendini tamamen annelik rolüne verdiğiinde (Demeter) herhangi bir kadının yine de sergileyebileceği davranış ve hislerin *tipik* halleridir.

Hayatımızda bir tanrıça enerjisi ortaya çıktığında yaptığımız her şeyin altüst olduğunu görürüz; aniden çılgınca aşık olmuşuzdur, bir dava uğruna tutkuyla savaşmaktayızdır ya da dünyaya gelecek bebeğimiz için hazırlıklara girişmişizdir vb. Davranış ve eğilimlerdeki bu ani dalgalanmalar veya radikal değişimleri gözlemleyen Jung, arşetiplerin davranış ve eğilimleri sadece yapılan-dırıp şekillendirmedeğini, onları büyük dönüşümlere de uğrattığını belirtir. Şair Robert Bly, Jung'un değerlendirmelerine katılarak, arşetiplerin *dönüştürücü* tanrıçalar gibi olduğunu söyler zira hayatımızdaki -ergenlik, evlilik ya da ölenin ardından yas tutmak gibi- önemli değişim evrelerinde ortaya çıkarak hislerimizi, anlayış ve algılarımızı, eğilimlerimizi ve davranış şekillerimizi tamamen değiştirmektedirler.

Eğitim sistemimizin mantık temeline dayalı olması nedeniyle antik efsanelere -tanrı, tanrıça ve kahramanların hikayelerine- batıl birer saçmalık gözüyle bakıp bunları küçümseme eğilimindeyiz. Aslında bunlar son derece bilge, yüksek seviyeli, çok yönlü ve detaylı psikolojidir. Yalnızca akademik psikolojinin mekanik çıkarımları ile değil de, daha ziyade resimlerin, dramının ve öykülerin şiirsel diliyle ifade edilmektedir. Bizlere bilim dilinin "sert" (eril) inanç, edebiyat ve sanat dilinin ise "yumuşak" (dişil) olduğu şeklinde keyfi bir ayırım da dayatılmıştır.

Örneğin, cinselliği ele alalım. Davranış psikologları hayvanlardaki ve insanlardaki cinsel alışkanlıkları ve eğilimleri tarif ederken "kur yapma ritüelleri" gibi tabirler kullanıyorlar. Konuyu daha iyi bilmesi beklenen Freudçular ise daha beceriksiz bir dil kullanarak "erojen bölgelerden," "çok biçimli sapkınlıklardan" vb. söz ediyorlar. Kadim çağların halkları ise bunun tam aksine, "Bir gün aşk Tanrısı Afrodit dünyaya indiğinde..." neler olduğuna yönelik örnek niteliğinde bir hikaye anlatırlardı.

Aşık olmayı sadece hormonların yol açtığı sıradan bir etkiye ya da "narsistik nesne seçimine," indirgemek yerine, antik çağın halk-

ları Afrodit'in bir insanın ruh halini, uyku alışkanlıklarını, rüyalarını ve belki de bütün ruh sağlığını nasıl değiştirdiğine dair bir hikaye anlatırlardı. Bu hikaye aşık insanların nasıl romantik, gözü kapalı ve unutkan olduklarını, uyumakta nasıl da zorlandıklarını, kafalarını sadece tek bir şeye taktıklarını, daha ziyade, erotik rüyalar gördüklerini, nasıl hem son derece yaratıcı olacak hem de saçma davranışlar sergileyecek bir esinlenme içinde olduklarını; dışarıdan nasıl da biraz deliymiş gibi göründüklerini ve bu halin etraflarındaki herkesi nasıl da etkileyebildiğini örneklerle aktarırlardı.

İki insan birbirlerine aşık olduğunda bazen evlilik gibi, hükümetler ve hatta krallıklar gibi yerleşik kurumlar altüst olur. Shakespeare'in "Bir Yaz Gecesi Rüyası" adlı oyununda konu aldığı üzere akıl hastaları, aşıklar ve şairler sevdiklerinin bu yakıcı hayaline esir olurlar. Afrodisyak bir aşk iksirinin etkisiyle ortaya çıkan karmaşanın anlatıldığı bu komik hikayedeki Bottom karakterine aşık olan Kraliçe Titania gibi, saçma davranışlar içine girip kendilerini komik duruma düşürebilirler.

Efsanevi ya da şiirsel imgelerin gerçek arşetipsel bilgeliğinden uzaklaşmadığı ve bu bilgeliği küçümsemediği sürece, elbette ki "eril" terminoloji de faydalı olabilir. Örneğin, ayna karşısında oturmayı ve kendisini güzelleştirmeyi seven Afrodit'e "narsist" demek yanlış olacaktır. Her şeyden önce, bu yaklaşım onun bu davranışını tamamen farklı bir arşetipsel karaktere atfetmek olurdu: Narcissus (Narkissos) suya düşen gölgesini hayranlıkla seyredirken düşüp boğulacak ahmaklıkta bir karakterdir. Afrodit'in öz-farkındalığı ise bundan çok daha fazladır; şahsını *başka insanların* mutluluğuna sunmak için hazırlanmakla meşguldür, kendisine dönük ben-merkezci bir alaka içinde değildir.

Tanrıçaları tarif ederken Freudçu, Jungçu ve Reichçi düşünür ve terapistler tarafından kullanılan terminolojiye de bazen kaçınılmaz olarak başvurmamız gerekecek ama bunları öyküler, örnek vakalar, şiirler ve tanrıçaların örnek vakalarını oluşturan efsanelerle desteklemeye çalışacağım.

TANRIÇALAR, ÇOK TANRICILIK VE HRİSTİYANLIK

Afrika, Kızılderili, İbrani ya da Kelt kültüründeki arşetipsel simgeleri değil de, neden antik dönem Yunan tanrıçalarını ele alıyoruz peki?

Bunun en önemli sebeplerinden biri Yunan arşetiplere edebiyat, sanat ve astroloji vesilesiyle imgesel anlamda daha aşına olmamızdır.⁵ Mars, Venüs, Merkür ve diğer karakterler, Yunan kültürünün önemli bir bölümünü de himaye eden Arapların daha sonraları astrolojiyi Avrupa'ya nakletmelerinin ardından Orta Çağda adeta psikolojik kısa yol tuşları olarak kullanılmışlardır. Rönesans dönemi boyunca klasik eğitimde bir canlanma baş göstermiş, pek çok Yunan efsanesi, bunlarla ilgili imgeler ve Latince çeviriler yeniden ele alınıp incelenmiştir. Ovid'in *Metamorfozlar*'ı gibi önemli eserler, Plutark ve Homeros'un tercümeleri eğitime dahil olmuştur. Örneğin, Boticelli ve Monteverdi vb. sanatçılar gibi Shakespeare de bu yazarlardan esinlenmiş, onları kaynak almıştır.

Venüs'ün doğuşu, Truvalı Helen uğruna yapılan savaşlar, Herkül'ün yaptığı işler vs. bu efsanevi tema ve karakterlere günümüzde çoğumuz yüzeysel de olsa aşınayız. Onları tablolar, karikatürler, opera eserleri, çizgi romanlar ve Hollywood filmleri gibi pek çok farklı vasıtayla bir şekilde tanıyoruz. Yunan efsanelerinin resim ve çizimlerle desteklenmiş versiyonlarının ve mitolojiye yönelik olarak daha ziyade, Joseph Campell gibi bilim adamlarınca yazılmış kitapların hala ısrarla basılmaya devam ettiğine bakılırsa kahramanların, tanrıların ve tanrıçaların hikayelerine yönelik büyük bir ilgi olduğunu görüyoruz.⁶

5 Ne yazık ki öyle. Bugün Moğollarda (Lamaizmle birleşmiş şekilde) ve doğaya bağlı göçebe yaşam tarzını hala sürdüren bazı Türk halklarında, örneğin Altay Türkleri ve Yakutlarda rastlanabilen ama birçok parçası İslam, Hristiyanlık, Budizm, Musevilik ya da Taoizm ile birlikte, geleneksel kültür olarak hala sürmekte olan Tengricilik (Gök Tanrı inancı) dahilinde bazen tanrıça ve bazen de Gök Tanrı'nın melekleri olduğu düşünülen kutsal dışı varlıklar hakkındaki yaygın bilginiz yoktur. Tengri'nin kızı olan bereket tanrıçası Umay (*Iduk Umay* ya da *Tenger Ninyan*), aşk, güzellik ve Ay tanrıçası Ayzıt ya da Aykız, Güneş ile birlikte Gök'ün 7. yani en yüksek katında oturan Gün Ana, ateşin ve ocağın tanrıçası Od Ana ve diğerleri. (d.n.)

6 Bu ilginin yeni nesiller arasında hiç eksilmeden devam etmesine katkıda bulunan unsurlardan biri de RPG (Rol Yapma Oyunları) içinde bir bölüm olan ve çoğu kez oyun kartları ve aksiyon figürleriyle oynanan FRP (Fantezi Rol Yapma) oyunlarının, çok satan pek çok bilgisayar oyunu veya online oyundur; bunların senaryoları ve kahramanları da insanlığın kolektif bilinçaltındaki pek çok arşetipten, efsaneden, kutsal kitaplarda anlatılan öykülerden bazen karmakarışık ama bir şekilde mutlaka cezbedici bir karışımından yararlanılarak oluşturulmaktadır. (d.n.)

Efsanelerinin yanı sıra, Yunan ve Roma uygarlıkları bütün olarak da günümüzdeki Batılı seküler kültürümüze tekrar tekrar model oluşturmıştır. Pek çok kurumsal yapıda, hükümet biçiminde, emperyalizmde, mimaride, diğer sanat dallarında, drama ve felsefe, hatta bilimde bile eski Yunan ve Roma dehasının damgasını görmekteyiz.

Bununla birlikte, klasik kültür Batı'yı spiritüel açıdan şekillendiren bir diğer önemli kültürel akımla, yani Musevi-Hristiyan geleneğiyle beraber gelişmiştir. Aslında Batı uygarlığı "klasik Yunan ve Roma'daki *seküler* değerler ve modeller" ile "Musevilik ve ardından gelen Hristiyanlığın *dinsel* değerleri" arasındaki son derece karmaşık bir diyalektikten⁷ ortaya çıkmıştır.

Biliyorum, bu oldukça üstünkörü bir ayırım oldu ama aydınlanmış modern zihniyetin mitolojiye nasıl baktığını göstermesi açısından önemli bir noktaya işaret etmektedir. Tanrıçaları, tanrıları, yaratılış hikayesini, kaderi, evrensel adaleti kendine konu almasına rağmen çoğu insan mitolojiyi hiç de dinsel ya da spiritüel içerikli olarak görmez. Mitoloji alanında bir üstat olan Joseph Campbell'in alaycı bir dille ifade ettiği gibi, "Efsaneler öteki insanların dinidir."

Gerçek şu ki Yunan tanrıları ve tanrıçaları ilk baştaki spiritüel güçlerinden ve kendilerine atfedilen yüce, üstün kimlikten çok uzun zaman önce mahrum edilerek edebi tiplerle, tiyatro ve diğer sanat dallarındaki öznelere indirgenmişlerdi. Hristiyanlığın ortaya çıkışıyla, Batılı insan tek Tanrı'ya duyulan olgunlaşmış inanç ile eski Yunan ve Roma dönemine ait çocuksu çok tanrıcılık inancını arkada bırakmıştı.

Ancak tek tanrıcılığın psikolojik anlamda tamamen sağlıklı olduğunu söylemek mümkün değildir. Mary Daly ve Naomi Goldenburg gibi feminist eleştirmenlerce gözlemlenen en önemli eksikliklerden biri Hristiyanlığın en yüce tanrısallık imgemizi *baba* ile sınırlamış olmasıdır. Bu çerçevede, Yunanlar ve İbranilerde zaten devam etmekte olan ataerkil hakimiyet daha da güçlenmiş ve onaylanmış olmaktadır.

Diğer bir önemli eksiklik ise -bu Jung'un ve arşetipsel psikolog James Hillman'ın görüşüdür- psişenin, spiritüel hayatı içinde sağlıklı bir çeşitliliğe duyduğu özlemin yadsınıyor olmasıdır; çok tanrıcılık ise tanrılar, tanrıçalar, periler, iblisler gibi unsurlar yoluyla

7 Diyalektik: Gerçekliği ve onun çalışmalarını incelemeye yarayan ve bu çalışmaları aşmayı sağlayan yolları aramayı öngören akıl yürütme yöntemi, eytişim. (ç.n.)

bu özlemi fazlasıyla gidermektedir. Tanrıların çokluğu ve çeşitliliği bize yasaklanıp da onlardan mahrum edildiğimizde ise Jung'un da vurguladığı gibi, "Bunlar hastalıklara dönüşmektedir."⁸

TANRIÇANIN GERİ DÖNÜŞÜ

Jungçu ve feminist öncülerini izleyerek, dışıl unsurun yeni psikolojisindeki mihenk taşları olarak Yunan tanrıçalarını kaynak gösterirken yüzeysel olarak aşına olduğumuz, rengarenk bir efsane ve isim topluluğundan çok daha fazlasını hep birlikte dirilteceğiz. Tanrıçalara ayrılan her bir bölümde daha da net göreceğiniz gibi, kültürümüzdeki genel bir *psiko-spiritüel dengesizliği* sorgulamaktayım. Her birimizi besleyen ve bize ilham veren temel arşetipsel güçler, yani erkeksi ve kadınsı hayat kuvvetleri arasındaki derin bir uyumsuzluk şeklinde hepimizin elimizde olmaksızın algıladığı bir dengesizliktir bu.

Jung, nevrotik bir kişiyi tek taraflı olarak tanımlamaktadır; burada kastettiği şey bireyin, kişiliğinin daha az kabul edilir tarafıyla yüzleşmekten, bununla uğraşmaktan kaçınmak için kişiliğinin diğer tarafına aşırı bir önem vermesi, bunu öne çıkarmasıdır. Nevrotik kişiler için geçerli olan bu tanım, bütün kültürler için de geçerlidir. Feminist düşünce ve arşetipsel düşünce taraftarları işte bu noktada birleşmektedirler. Sonu gelmeyen şiddet olaylarıyla, sokaklardaki evsiz insanlarıyla, küresel çevre kirliliğiyle, devasa büyüklükteki nükleer cephanelikleriyle bütün kültürümüzün hasta olduğu konusunda her iki düşünce akımı da görüş birliği içindedir. Kültürümüz hasta çünkü kendisiyle ahenk içinde olmaktan çok uzak; Hopi Kızılderililerinin *koyaanisqatsi* olarak tabir ettikleri ve dilimizde "çılgın bir yaşam şekli, yaşam dahilindeki karmaşa ve gürültü, dengesiz bir yaşam," olarak çevrilebilecek durumdan dolayı ıstırap çekmekte.⁹ Eksik olan şey spiritüel ve psikolojik yaşamlarımızdaki kadınsal boyuttur; oysa bu boyut hem yeryüzü

8 Konuya yönelik olarak bir din ve kültür tarihçisi tarafından yapılan inceleme ve değerlendirmeler için David Miller'ın *The New Polytheism* (Yeni Çok Tanrıçılık) adlı çalışmasına bakılabilir; kitap, James Hillman'ın "Psychology: Monotheistic or Polytheistic" (Psikoloji: Tek Tanrıci veya Çok Tanrıci) adlı çığır açıcı denemesini de kapsamaktadır. Hillman'ın ve Jung'un feminist açıdan değerlendirmesi için ise Naomi Goldenburg'un *The Changing of the Gods: Feminism and the End of Traditional Religions* (Tanrıların Değiştirilmesi: Feminizm ve Geleneksel Dinlerin Sonu) adlı kitabına bakılabilir. (y.n.)

9 Bu alıntı, Godfrey Reggio'nun *Koyaanisqatsi* adlı muhteşem filminden. (y.n.)

ve onun döngüleri için, hem de yaşayan bir gizem olan kozmos için derin ve mistik bir unsurdur. Bir zamanlar hepimizin Yüce Anası olarak adlandırılan çok önemli bir güçle olan içsel bağımızı yitirdik.

Din tarihçileri, insanlık tarihinin Yüce Ana'ya tapınılan dönemlerinde insanların kendileriyle ve yaşam enerjisiyle daha çok uyum içinde olduğu yönünde hemfikirdirler. Örneğin, Ana Tanrıça'nın İnanna olarak (Asurlular'da İştâr) tabir edildiği kadim Mezopotamya'da ona bizzat yaşam kaynağı olarak tapınılmaktaydı. İnsan, hayvan ya da bitki olsun bunların bütün formlarında, doğurganlık ve bereket ile tezahür eden bir gücü o. İnanna yılda bir kez baharın güçlerini harekete geçirip canlandıran çobantanrı Dumuzi (Tammuz) ile buluşurdu. Dumuzi'nin sonbahara denk gelen ölümü ise mevsimsel değişimi sembolize ederdi, bahar döneminde yinelenen buluşmaları ise toprağın tazelenip yenilenmesi olarak görülürdü. Fakat genç tanrı bu yenilenme sürecindeki bir aracıydı sadece, zira onu yeniden canlandıran daima Ana Tanrıça'nın ta kendisiydi. E. O. James'in sözleriyle, İnanna, "Yaratıcı enerjinin en tam haliyle somutlaşmış, bedene bürünmüş haliydi." İlahi bir ilke olarak, "hangi planda meydana gelirse gelsin bütün ölümler ve dirilişler," onun nezaretindeydi.

Anaerkil kültürleri¹⁰ incelediğimizde Anne ve Oğul Sevgili arasındaki kutsal birlikte mutlak bir ahenk ve derin bir güvenlik bulunduğu görürüz. Anaerkil tapınma biçimlerine dair binlerce yıl önceki Neolitik döneme dek uzanan arkeolojik bulgular pek çok yerleşim alanındaki yüzlerce yıl süren, kesintiye uğramamış değişimi ortaya koymaktadır. Bu insanların yaşama karşı duymuş olduğu güvenin derecesini bugün için kestirmek oldukça zordur.

Ote yandan savaşçı kültürlerin köleleştirme geleneği ve fetihlerle artan yükselişine rağmen Ana Tanrıça inancının Roma dönemine kadar devam ettiğini ve geliştiğini biliyoruz. Yerel tanrıçalar pekala, onunla özdeşleştirilmekteydi -Anadolu'da Kibele, önce Mısır'da ve sonrasında ise Roma'da İsis, Antik Yunan'da Gaia- zira onlar öz olarak aynı ilahi unsuru temsil ediyorlardı ve aslında, "Farklı isimler alan aynı tanrıçaydı." Ancak bu bölümde daha sonra detaylarıyla işleneceği gibi, ataerkil savaşçı tanrılar ile tanrıçalar arasındaki ihtilaf giderek daha şiddetlendi. Yakın çağın zaferi ise Hristiyanlığın ve Baba olarak kabul edilen en yüce Tanrı'nın

zaferi haline geldi. Roma İmparatorluğu'nun batıdaki çöküşüne kadar Ana figürüne duyulan inanç dağılmaya, baskı altına alınmaya, sindirilmeye, çarpıtılmaya devam etti ve giderek zayıfladı. Kaybedilen ise ana tanrıça kültlerinin bir zamanlar sağladığı o derin güven ve aidiyet hissiydi.

Dünya dinlerinin geniş perspektifinden bakıldığında, Batı uygarlığına ait kültürler berbat bir boşanma neticesinde acı çeken bir ailenin çocuklarına benzetilebilir. Çocuklar artık babalarıyla yaşamaktadır ve bir zamanlar annelerinin kucagında geçirdikleri o sıcak ve mutlu zamanları hatırlamaları ya da annelerinin ismini anmaları yasaklanmıştır. Sevgisine rağmen sadece babanın rehberliği altında iken bizler daha katılaşmışızdır, hamasi yanımız güçlenmiştir. Annemizin bir zamanlar bize yaşatmış olduğu emniyet ve duysal güveni unutmaya çabalarken acımasız ve yoğun bir bağnazlığa kapılmışızdır. Eskiden (Toprak) Ana ve (Ruh) Babanın mutlu ve ahenkli bir çift olmanın tadını çıkardıkları zamanlarda ezeli bir bütünlüğün, uyum ve birliğin var olduğunu hayal meyal hissederiz. Ama bu cennet artık kayıptır ve yaşadığımız yabancılaşmanın beraberinde, suçluluk duyan ama mutlak güce de sahip olan Baba'nın şiddetli propagandasını hazmetmeye zorlarız. Anne'nin kudreti de elinden alınmıştır; takipçileri dağıtılmış, bölünmüş, sahipsiz kalmış ve eziyete uğramışlardır.

HEPİMİZİN İÇİNDEKİ YARALI TANRIÇA

Mary Daly, *Beyond God the Father* (Tanrı Baba'nın Ötesi) adlı çalışmasında Hristiyanlığın Tanrı'ya atfettiği "baba imgesi"nin Batı'daki kadınlara bakışı açımızı çarpıtmış ve baskı altına almış olduğundan bahsederken, aynı zamanda Jung'un sözünü ettiği tekile indirgenmiş arşetipin tahrip edici gücünü de tasvir etmektedir. Örneğin, kişisel bir "baba kompleksi"nin bireyi körü körüne ve nevrotik bir şekilde otoriteye boyun eğmeye sevk etmesi gibi, aynı şekilde arşetipler de bütün bir kültüre egemen olabilir ve onları nevrotik bir hale getirebilirler.

Mary Daly ve diğer feminist yazarların "ataerkil" toplumun hastalığı olarak niteledikleri şey aslında tam da Jung'un eleştirdiği gibi, Anne arşetipin dışlanmasıyla beraber Batı uygarlığının tek yönlü olarak sadece Baba arşetipin gölgesi altında kalmasıdır.

Sadece baba prensibine ibadet ederken dişili baskı altına almakla ya da aşağılamakla bireysel ve kolektif ruh sağlığınıza ciddi hasar vermiş durumdayız. Bedenlerimizin sağlığı kadar dünya gezegeninin sağlığından ise hiç bahis açmayalım.

Öte yandan gerek kendiliğinden, gerekse bilinçli bir şekilde olsun işaretler dengenin yerine gelmekte olduğunu gösteriyor. Ataerkil üstünlük spiritüel bir iflasın belirtilerini gösteriyor ve dişil unsurun, anaerkil bilincin yeniden canlandığına yönelik işaretler ise her yerde -sanatta, edebiyatta, politikada ve ibadethanelerde- görülüyor. "Tanrıça'nın geri dönüşü" kutlu bir şekilde devam ediyor.

Dolayısıyla kültürümüzün kolektif bilinç dışında yeniden ortaya çıkmakta olan kadınsal arşetiplerin etkisinin ve tabiatının acilen anlaşılması çok önemli. Zira hapse atılmış, sürgün edilmiş, hakarete uğramış veya yanlış tanıtılmış herhangi birinin de deneyimleyeceği gibi, psiko-spiritüel prensipler olarak bilinçlerini yeniden kazandıklarında tanrıçalar da genellikle zayıf, allak bullak ve yaralı bir halde ortaya çıkmaktadırlar. Bu yaralanmış halin sebebi ise ataerkil baskının altındayken gördükleri kaba muameledir: Afrodite cinselliğinden utanmaktadır, Athena sahip olduğu düşünebilme yeteneğinden kuşulanmaktadır, Hera kendi kudretinden şüphe duymaktadır, Demeter doğurganlığına, üretkenliğine güvenmemektedir, Persefon önsezilerini, vizyonlarını inkar etmektedir, Artemis fiziki niteliklerini, içgüdüsel olarak sahip olduğu bedensel zekayı yanlış anlamaktadır. Bu ve çok ama çok daha fazlası dişil unsurun ruhsal sürgününden kalan bir mirastır.

Dolayısıyla onları birer birer ele alacağım bölümlerde tanrıçaların psikolojilerine ayrıntılı olarak değinirken, her birinin bünyesinde bulunan ve *tanrıça yarası* adını verdiğim duruma dikkat etmeniz çok önemlidir. Bu yaralar Batı kültüründeki erkeksi kuvvetlerin egemenlik adına giriştikleri psikolojik savaşın uzun tarihçesi boyunca açılmıştır. Bu yaralar ister ilk kez Antik Yunanların savaşçı egemenliği altında ortaya çıkmış olsun ister Romalıların emperyalizmi altında isterse bazı Hristiyan mezheplerinde kadına ve bedenine duyulan bağnaz korkudan kaynaklanmış olsun burada sormamız gereken soru bazı tanrıçaların neredeyse üç bin yıldır irin toplamakta olan yaralarına özgü tortuları her modern kadının hala neden içinde taşıdığıdır.

GÜNÜMÜZDE VE ANTİK DÖNEMDE ÇATIŞMA İÇİNDEKİ TANRIÇALAR

Tanrıça yaraları hiçbir şekilde yeni değildir. İlk olarak, yaklaşık üç bin yıl önce, ataerkil kültürlerin kontrolü daha eski olan anaerkil kültürlerin elinden almaya başladıkları dönemlerde ortaya çıkmışlardır.¹¹ Aslında her bir tanrıçadaki yaranın kökenine, Antik Yunan mitolojisindeki özyaşam öykülerinde kayıtlara geçtiği şekliyle indiğimizde, bunların arkasında da modern kadının gücünü ve güvenini zayıflatan davranışların, değer ve önceliklerin ardında yatan aynı çatışmaların olduğunu görürüz.

Örneğin, uzlaşmaları asla mümkün görünmeyen tanrıçalar arasında bariz bir takım psiko-sosyal karşıtlıklar var. Hera tamamen evlilikle ve erk sahibi eşiyile özdeşleşmişken Afrodit'in sürekli aşk maceraları nedeniyle sürekli mahcup olacaktır. Aynı şekilde, Athena tipinde bir kariyer kadını da hamileliğin ve eve kapanıp çocuk büyütmenin sadece düşüncesiyle bile ıstıraplar içinde kalır. Bu çatışmalar, Antik Yunanların sosyal hayatında ve efsanelerine yansıtıldığı üzere, o dönemin kolektif bilinç dışında çoktan mevcuttu.

Antik Yunan'a, tarihçi Barbara Tuchman'ın ifadesiyle *uzaktaki bir ayna* olarak bakmak oldukça aydınlatıcı. Şimdiki çatışmalarımızın oldukça büyük bir bölümünün, o dönem uygarlığının ataerkil değerleri dayatmakla ilgili olarak giderek artan ihtiyacından kaynaklandığını bu aynada gayet net olarak görebiliriz. Öte yandan, çözüm yollarının bizlerinkinden ne kadar farklı olduğunu da yine bu aynada görürüz. Ataerkil yükselişe rağmen tanrıçaların özgün kültürlerinin büyük çoğunluğu mitlerin bozulmamış koleksiyonunda yaşamaya devam etmişti. Bunun sonucunda, anaerkil bilincin dik-kate değer bir kısmı Antik Yunan'da canlı tutuldu.

Yunan mitolojisinin geçirdiği evreler ile tek Baba Tanrı'ya sahip olan Hristiyan ya da Musevi inancının gelişimini karşılaştırdığımızda ise çok daha farklı bir manzara ile karşılaşırız. Yunan kültürü diğer bütün tanrı ve tanrıçalarla birlikte baba tanrıyı ve ana

11 Anaerkil teriminin burada ve bütün kitap boyunca, "kadınlarca yönetilen" anlamında kullanmadığıma dikkatinizi çekmek isterim. Bazı tarihçilerin bu yöndeki heveslerine karşın, tarihte salt kadınların yönetiminde olduğu bir dönemin ya da kültürün varlığına dair somut bir kanıt bulunamamıştır. *Anaerkil* tabiri ile anlatmak istediğim, bir veya birden çok biçiminde en üst tanrısal makam olarak *Ana Tanrıça*'ya ibadet edilen kültürlerdir. Anaerkil inancın çok tanrıcılık ile mükemmelen bağdaştığını düşünmekteyim. (y.n.)

tanrıçayı da muhafaza etmiştir. Zeus, Olimpos'a en yüce Gök Tanrı olarak hükmetmiş olsa da kutsal dağını Athena, Apollo, Artemis, Hermes, Demeter, Hephaistos, Poseidon, Hestia, Afrodit, Ares ve elbette ki Hera ile paylaşmaya razıydı. Bu durum ise tanrıların ve tanrıçaların eşit dağılımını oluşturmuştur. Mitolojik kahramanlar da tanrılarla gerek hakiki gerekse mecazi anlamda daimi bir ilişki içindeydiler.

Görünen o ki önceden bir araya getirilip tekile indirgenmiş herhangi eski bir devlet dininin ya da kavmi bir tek tanrıcılığın yokluğunda, Antik Yunan'ın dinsel dünyasında eril ve dişil tanrılar birlikte var olmak zorundaydılar. Öte yandan Zeus ve Hera'nın Olimpos'taki fırtınalı evliliğinin de gösterdiği gibi, aralarındaki ilişkilerin her zaman için dostane seyretmediği de bir gerçek. Yine de bu sürekli gerilimleri bütünüyle bastırmaya, içlerinde tutmaya çalışmaksızın -bize öğretilenin aksine- bunlarla birlikte yaşamak Antik Yunanlar için yine de mümkün olabiliyordu. Anaerki ve ataerki mizaçların çatışmalarından ortaya çıkan gerilimin en azından bir kısmının giderilmesine, mitolojilerindeki düşsel hikayelerin ya da ibadet ritüellerindeki sihrisel nitelikli spiritüel hijyenin yardımcı olduğunu varsaymaktayım.

Ancak kadınsal unsura Olimpos düzeyinde yer açılmış olmasına rağmen Antik Yunan'da hayat kadınlar için harika olmaktan çok uzaktı; evden çıkamayan bir anne ve ev kadını olmak ile cariyeye ya da üst sınıf bir fahişe veya köle olmak arasında pek fazla seçenekleri yoktu. Buna rağmen Afrodit, Artemis, Demeter ve Athena gibi tanrıçalara yönelik çeşitli ritüel ve ibadet biçimlerinin varlığı ve onlara duyulan inanç bile kadınların psişik ve spiritüel hayatlarına, sonrasında Hristiyanlık ve Musevilik'te sürdürülen uygulamalardan çok daha zengin imkanlar sunuyordu. Örneğin, Efes'teki Artemis Tapınağı, Sisam Adasındaki Hera Tapınağı, Kıbrıs-Paphos'taki Afrodit Tapınağı gibi muazzam yapılar antik dönem boyunca çok popülerdi ve sürekli kullanımdaydı. Bunların içinde en ünlü olanı ise Atina'nın dışındaki küçük bir köy olan Eleusis'te, Tanrıça Demeter ve kızı Persefon'un gizemleri adına düzenlenen törenler ve yapılan kutlamalardı. Ana Tanrıça'ya yönelik daha eski ve köklü inançların gelişimiyle birlikte tam bir bütünlük kazanan bu ritüel, yaklaşık iki bin yıl süren antik klasik dönem boyunca egemen olmuş ve Hristiyanlık kadar itibar görmüş, tesirli olmuştur.

Antik Yunanların ataerkil ve anaerkil vefa arasındaki zorlu çekişmeden dolayı zaman zaman bedensel olarak da ıstırap çektiğini efsanelerinde, dramlarında ve şiirlerinde görmek mümkün: Akla ister istemez Orestes'in haksızca annesini öldürüşü ya da Oedipus'un annesiyle yaşadığı ensest karmaşa geliyor. Ama en azından antik Yunanlar daha sonraları Hristiyanlığın yapacağını aksine, bütün sorunları hasır altına süpürmüyorlardı. Anlaşılan, dişil unsuru yok saymanın sakıncalarının belli belirsiz de olsa farkında oldukları kadar, sorunun iki unsurunun mevcut olduğu durumlarda en azından yaratıcı çözümler bulmak için çalışma imkanı olduğunun da farkındaydılar.

Tam aksine, ilk dönem Hristiyan rahipleri Roma İmparatorluğundaki cinsel yozlaşmaya duydukları tepki nedeniyle aşk tanrıçaları Venüs ve Afrodit'in savundukları her şeyi dışlamaya, yok saymaya giriştiklerinde bu tarz bir bilinç imkanını kaybettiler. Sonucu ise, bedensel işlevlerimizden dolayı iki bin yılı aşkın bir süredir duyduğumuz suçluluk ve utancın yanı sıra cinselliğimizle ilgili olarak bugün içinde bulunduğumuz zavallı karmaşaya da doğrudan yol açmış olan kolektif baskı oldu.

BÖLÜNMÜŞ TANRIÇA

Tanrıçalara ayrılan her bir bölümde göreceğiniz gibi, her bir tanrıçadaki yaranın kapsamlı tarihçesini dikkatle incelediğimizde, ataerkil sistemle olan mücadeleleri sırasında oluşan bu yaraların her tanrıçanın kendi efsanesine nasıl yansıtılmış olduğunu son derece net olarak göreceksiniz. Aslında *bu mitleri birey bazında her tanrıçanın arşetip sel vaka tarihçesi olarak yorumlayabiliriz*. Efsaneler her tanrıçaya özgü ekol, inanç ve ibadet yolları hakkında bilinenler çerçevesinde ele alındığında, bunların daha eski Ana kültlerine yönelik fikir verici izler taşımakla kalmayıp daha çok sevilen eril tanrılarca yapılan tanrıçalara yönelik muhalefete ve manipülasyona dair açık göstergeleri de içerdiklerini göreceksiniz.

Zeus'un Hera ile zoraki evliliği bunun bariz bir örneğidir. Hera, Helenistik dönem öncesi Yunan kültüründe orijinal Ana Tanrıça'ya verilen isimlerden biridir. Yunanistan'da herhangi bir tanrı adına inşa edildiği bilinen en eski mabetlerden biri, Sisam Adasındaki Hera tapınağıdır aslında. Kuzeyden gelen ataerkil istilacılar ise

Hera'nın kutsal yapılarını ele geçirerek ona bir koca, yani kendi Gök Tanrıları Zeus'u dayatmışlardı. Efsanelerinden bildiğimiz gibi, Hera ve Zeus'un "evliliği" mutluluktan çok uzak olmakla birlikte, anaerkil ve ataerkil kültürlerin huzursuz kaynaşımını çok net olarak sembolize etmektedir.

Bu mitolojik vaka tarihçelerinin, bugün hala mücadele etmekte olduğumuz psikolojik, sosyal ve siyasi uzantıları olduğunda dair güçlü bir inancım var. Yunan kültürünün tarihçesi, anaerkil toplumun (Ana Tanrıça'ya tapınan toplum anlamındadır) yavaş yavaş teslim olup da istilacı ataerkil kavimlerle nasıl bir uzlaşmaya vardığını son derece berrak bir şekilde ortaya koyarken bu süreçte, tanrıçaların -yani kadınsal öz-farkındalığa yönelik tamlığın- taviz verirken nasıl derinden yaralandığını da ayrıca göstermektedir. Yine de tanrıça efsanelerinin gelişimi incelendiğinde, bir zamanlar her yerde tapınan Yüce Ana'nın gerçek ihtişamını ve gücünü yansıtan bir şeylerin hala var olduğu da görülmekte.

Bu konular üzerinde yoğun çalışmalar yapan Robert Graves, *The Greek Myths* (Yunan Mitleri) adlı kitabının önsözünde şöyle yazmaktadır:

Yunan mitolojisine yönelik bir inceleme, Kuzey ve Doğudan gelen Aryan istilacıların işgalinden önce Avrupa'da hangi siyasi ve dinsel sistemlerin bulunduğu dikkate alınarak başlamalıdır. Günümüze ulaşan sanat eserleri ve efsanelerden hareketle, Neolitik Dönem Avrupası'nın tamamı, Suriye ve Libya'da da bilinen ve pek çok farklı isim almış olan Ana Tanrıça tapıncını temel alan ve dikkat çekici biçimde homojen nitelik taşıyan bir dinsel fikirler sistemine sahiptir. (s.13)

Tarih öncesindeki Avrupa ile ilgili olarak Marjia Gimbutas gibi arkeologlarca yürütülen yakın tarihli araştırmalar, binlerce yıl önce Ana Tanrıça'ya her yerde tapınılmakta olduğunu göstermektedir. Bu tapıncın en yüksek dönemi yaklaşık olarak M.Ö. 3000 ve M.Ö. 1200 arasında Sümer, Mısır ve diğer Akdeniz uygarlıklarını içeren bölgede gözlemlenmektedir. Ana Tanrıça diğer isimlerinin yanı sıra İnanna, İştâr ve İsis olarak da anılmakta ve Yüce Ana olarak en üst mertebede hüküm sürdüğü dönemlerde kendisine cömertçe atfedilen pek çok başka isimle de onurlandırılmaktaydı: "Bitkilerin Hanımefendisi," "Hayvanların Hanımefendisi," "Her Şeyin Annesi," "Sevginin Tanrıçası," "Koruyucu Anne," vb. Robert

Graves de ona işte bu nedenle "çok isimli tanrıça" demektedir. Bütün bu saygı dolu nitelermeler, en üst makamdaki tanrıça olan Yüce Ana'nın, varoluşun -kadınlık ve erkeklik kadar yaşam, ölüm, gençlik, yaşlılık ve bilgelik gibi- bütün olasılıklarını ve koşullarını bünyesinde topladığını düşündürmektedir.

Yunanistan'da çok uzun zaman önce sona ermiş olmasına rağmen bu tapıncın Hindistan'da hala yaşamakta olan anaerkil Tantrizm ekolünce Tanrıça'ya atfedilmiş olan aşağıdaki ilahi sayesinde Yüce Ana'nın nasıl tasavvur edilmiş olduğuna dair bir fikir edinebiliriz:

Saf ve Tertemiz Olan
Her Şeyin Özü, Esası
Bilgi
Eylem
En Yüce Olan
Buddhi'yi (aydınlanma) Bahşeden
Her Şeyin Yaratıcısı
Sevgisi Sınırsız Olan
Varoluş
Pek Çok Silahı Olan
Bakire
El Değmemiş, Hiç Evlenmemiş Kız
Gençlikle Dolu
Dünya Nimetlerinden Elini Eteğini Çekmiş Olan
Kadim Ana
Güç, Kuvvet Bahşeden...

Bu ilahide anılan kozmik Tanrıça'nın huşu verici tamlığı ve her şeyi kapsayıcı niteliğinin yanı sıra *hem* bekar, bakire bir kız *hem* de anne olması bugün için bize oldukça yabancı gelebilir (Hristiyan teolojisinde de Tanrı'yı *hem* Baba *hem* de Oğul olarak tasavvur etmeye izin verilmektedir) ama anaerkil inancın yüksek olduğu dönemlerde bütün Ana Tanrıçalar tam da bu şekilde görülüyordu. Pek çok isim sahibi olmasına rağmen o, -İsis, Aştoreth, İnanna, Gaia, Atana Potinija- her yerde aynı tanrıçaydı (bkz. Şekil 1).

Tanrıça'nın Birliği ve Evrenselliği

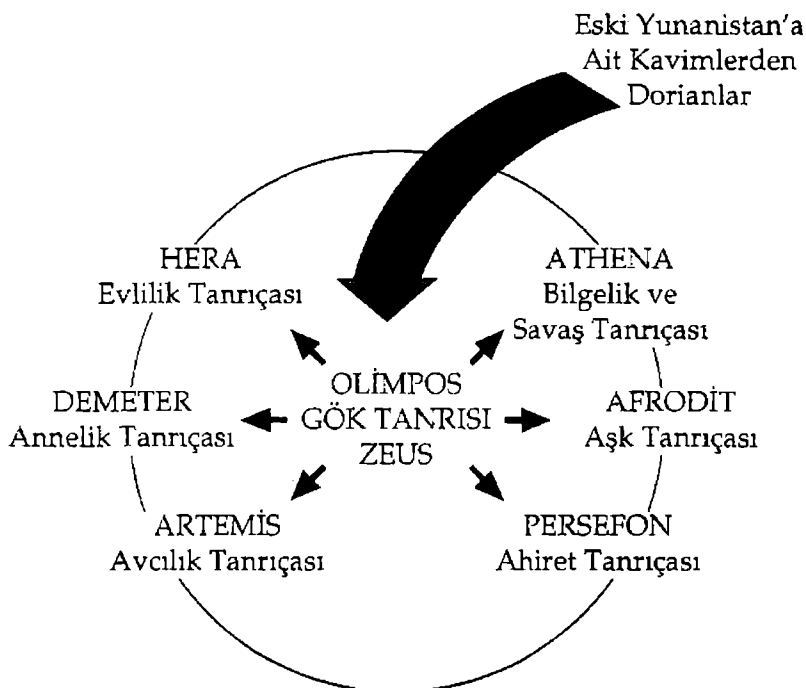
Şekil 1. Kadim Dünyadaki Anaerkil İnançlar (M.Ö. 3000-M.Ö. 1000)

Yunanistan'daki en eski tanrıça ise adı "yeryüzü," "toprak" gibi anlamlara gelen Gaia'ydı. Hesiod'un *Theogony* adlı eserindeki efsaneler Gaia'nın gök tanrısı Ouranos ile olan evliliğinden ve torunlarından (sonraki tanrılar) bahsetmektedir ama ona Yüce Ana olarak tapınıldığına dair bu eserin haricinde bir bilgi yoktur. Antik Yunan inancının bu birleştirici mertebesi pek bir iz bırakmadan unutulup gitmiştir, dolayısıyla Mısır'da İsis, Sümer'de İnanna, Anadolu'da Kibele gibi kültürlerden günümüze kalan kaynaklara bakıp buna yönelik tahminlerde bulunabiliriz ancak.

Fakat Antik Yunan dininin (aşağıdaki tabloda özetini göreceğiniz) karmaşık tarihçesi, psikolojik açıdan son derece önemli olan ve *tanrıçanın bölünüşü* olarak nitelediğim bir başka süreci daha göstermektedir. Kuzeyli ve Aryan pek çok kabile nispeten ataerkil yapıdaki kendi tanrılarını, daha eskilere dayanan Ana Tanrıça inancına empoze ettikleri için Yüce Tanrıça ve güçleri bölünüp parçalanmıştır. Yaklaşık olarak (M.Ö. 1600 ve M.Ö. 700) bin yıl sürdüğünü tahmin ettiğimiz bu süreç, tanrıçanın *zayıflamış bir biçimde* korunmasına yol açtı. Son derece donanımlı bir akademisyen olan Jane E. Harrison'un tabiriyle, onları birer *şube tanrıça* haline getirmiştir. İşte bu nedenledir ki Afrodit sadece bir aşk tanrıçasına indirgenmiş,

Artemis hayvanlara ve avcılığa atanmış, Hera ise evlilikle sınırlandırılmıştır vb. (bkz. Şekil 2).

**Yunan Yarımadası'nın Ataerkil Kuzeyli Kavimlerce İşgali
(M.Ö. 1200-M.Ö. 800)**

Şekil 2. Tanrıçanın bölünmeye uğrayarak dağılması

Söz konusu parçalanma, bu daha yeni ve daha bireysel tanrıçalara oldukça enteresan arşetipisel kişilikler kazandırırken, kadınlar açısından çok geniş kapsamlı psikolojik sonuçlar doğurmuştur. Şube tanrıçalardan her biri artık asıl Ana'dan kesilip kopartılmış ve dola-yısıyla, o andan itibaren birbirlerine karşı olacak şekilde bölünmüşlerdir. Tanrıça'nın yaralarının en derin olanının tarihsel kökeni, dramatik bir biçimde bu ana uzanmaktadır. Ataerkil kabilelerin istilalarının ve Anne kültlerine uyguladıkları baskıların önceden planlanmış manevralar olması çok uzak bir ihtimal olmakla birlikte, bunların geldiği nokta, "böl ve yönet" şeklinde tanımlanan dinsel politikanın fiilen dayatılmasıydı. Bireyselleştirilmiş tanrıçalar faaliyetlerini ayrı ayrı yürüttükleri ve hatta birbirleriyle rekabet ettikleri

ölçüde hoş görülmektedir. Böylece, Afrodit'e atfedilen hafifmeşrep karakterin karşısına Hera'nın evliliğe olan sadakati konur örneğin. Bunun sonucunda, evlilik ilişkileri ve cinsel birlikteliklerle ilgili olarak anaerkil bilince ait daha kadim, daha kapsamlı çözümler, yani hem kadın hem de erkek için çok eşlilik hali ortadan kalkmış ve kadınsal dürtü kendi içinde bölünüp birbirine düşürülmüş olur.

ERKEN DÖNEM YUNAN DİNİ: ÖZET

Yunan yarımadasındaki ilk yerleşimcilerden olan Neolitik Ege halkları hakkında çok az şey bilinmektedir. Arkeolojik bulgular, bu halkların yaklaşık M.Ö. 2500-M.Ö. 1600 yılları arasındaki dönemde kıyıya yakın yerlerde yaşadıklarını, tarımla uğraştıklarını ve büyük olasılıkla anaerkil bir inanca sahip olduklarını işaret etmekte. Girit adasında ise yaklaşık olarak M.Ö. 3000-M.Ö. 1000 yılları arasındaki iki bin yıllık dönemde daha ileri bir kültür olan Minoan Uygarlığı gelişmişti. Günümüze ulaşan rahibe (tanrıça?) heykelleri, pek çok uzmanın ortak görüşüne göre oldukça gelişmiş bir Anne dininin işaretlerini yansıtmaktadır.

Öte yandan M.Ö. 2000-M.Ö. 1600 yılları arasındaki dönemde çok sayıdaki Hint-Avrupa kavmi güneye doğru gelerek Ege'ye göç etmiştir. Genel olarak Aryanlar denilen ve kuzeyden gelen bu kavimler beraberlerinde avcı tanrılarını, savaşçı tanrılarını ve gök tanrılarını da getirmişlerdi. Din tarihçisi E. O. James bu göçü şöyle tanımlamaktadır:

Yaklaşık olarak M.Ö. 2000'li yıllarda Güney Rusya ve Balkanlardan gelen Hint-Avrupa Kavimleri Tesalya'ya ulaşır Olimpos Dağı'nın gölgesi altına yerleştiklerinde, beraberlerinde getirdikleri kutsal geleneklerini ve tanrılarını da Zeus'un önderliğinde Olimpos'un puslu eteklerine yerleştirmişlerdi. Yarımadaya iyice yerleştikten sonra da sadece Yunanistan'da değil, bütün Ege ve Doğu Akdeniz'deki adalarda da yerleşik olan ve geçmişleri çok daha eskilere dayanan halklarla karşı karşıya gelmişlerdir.

Ancient Gods (Kadim Tanrılar), s. 41

Nispeten barış içinde geçen ve bölgeye entegre oldukları bir dönemden sonra bu Hint-Avrupa kavimleri yerel halklar-

la bir arada yaşama aşamasına gelmişlerdir. Kùltürleri arasındaki kaynaşmanın sonucunda anaerkil motifler, inanç ve ritüeller Aryanların daha ataerkil yapıdaki inançlarına dahil oldu ama tamamen bastırılmadılar. Graves'e göre, Zeus'un pek çok genç ve güzel kızın gönlünü çelmesine ilişkin efsaneler aslında Hint-Avrupa kavim liderleri ile yerel ay rahibeleri arasındaki evliliklere atıfta bulunmaktadır.

Aryanlar ve Egelilerin bu kaynaşımından, M.Ö. 1600-M.Ö. 1150 yılları arasında gelişme göstermiş ve merkezi korunaklı antik kent Miken olan güçlü bir savaşçı kùltür ortaya çıkmıştır. Homeros'un *İlyada* ve *Odise* destanlarının esin kaynağı olarak bu mağrur, savaşçı ve denizci kralların fetihleri düşünülebilir. Homeros bu insanları Eski Yunanlar olarak adlandırmıştır ve denizcilikte, Girit'teki Minoan Uygarlığı ile rekabet halinde oldukları kesin olarak bilinmektedir.

Minoan uygarlığının muazzam Kinosos Sarayı yaklaşık olarak M.Ö. 1400'lü yıllarda meydana gelen bir depremle yıkılmıştır; dolayısıyla bu deprem ya da takip eden çok sayıdaki işgal, Minoan kùltürünün ve anaerkil uygarlığa ait bazı gelişmiş biçimlerin de sonunu getirmiştir. Dinsel kùltürlerinin pek çok unsuru ise muhtemelen Mikenliler tarafından sonraki klasik dönem Yunanistan'ına aktarılmıştır. Klasik dönem araştırmacısı Carl Kerényi, Dyonisos'un Girit kaynaklı olduğu inancındadır; Martin Nilson ise Athena figürünün de pekala, Girit kökenli olabileceği görüşündedir.

Robert Graves, Eski Yunanların (Mikenlilerin), verasetin *anne-den* çocuğa geçtiği anasoylu geleneği ciddi biçimde zayıflattığını düşünmektedir. Ancak ona göre, asıl öldürücü darbe M.Ö. 1200 yıllarda Dorianlardan gelmiştir. Kuzeyden gelen bu yeni istila dalgası, babasoylu veraset yönünde ısrar göstermiş, dolayısıyla ataerkil sistemi kesin olarak yürürlüğe koymuştu. Askeri açıdan üstün olan Dorianlar, Eski Yunanları İyon adalarına ve diğer uzak bölgelere sürmüşlerdir. Bronz silahları ve iki tekerlekli at arabaları olan Eski Yunanlara karşı Dorian savaşçılarınun at üzerinde ve demir silahlarla savaştıkları bilinmektedir. Ancak Dorianlar ataerkil veraset sisteminin üstünlüğünü güçlendirmenin dışında, toplumsal ve dinsel kùltüre esasen müdahale etmemişlerdir.

Graves'in *The Greek Myths* (Yunan Mitleri) adlı çalışmasında da görülebileceği gibi, Dorianların ve daha öncesinde de Eski Yunanların, kadim Ana Tanrıça inancını nasıl zayıflattıkları ve

baskı altına aldıkları tanrıların ve tanrıçaların mitolojik maceralarında detaylı olarak yansıtılmıştır. Örneğin, Apollo'nun devasa ve çirkin yılan Piton'u öldürüşüyle ilgili efsane, Girit toprak tanrıçasına ait mabedin ele geçirilmesine yönelik açık bir atıftır. Perseus'un yılan saçlı Medusa'yı öldürüşünü anlatan efsanenin arka planında ise Graves, inisiye olmamış yabancıları korkutup kaçırmak amacıyla Gorgon maskesinin kullanıldığı antik tanrıça kültürünün yıkılışını görmektedir.

GEÇ DÖNEM YUNAN ÇOK TANRICILIĞI

Yunanistan'ı erken dönemde istila eden kavimlerin kültürlerindeki (Zeus, Apollo, Perseus ve Theseus gibi) eril tanrı ve kahramanların, kadim Ana Tanrıça kültürünün sahip olduğu itibar ve otoriteyi en sonunda gölgede bıraktığı günümüzde bilim adamlarınca genel kabul görmektedir. Bununla birlikte, daha önce de belirttiğimiz gibi, anaerkil inanca yönelik ibadet ve ritüeller hiçbir zaman tamamen baskı altına alınmamıştır. Örneğin, kendi tek tanrıçılık inançlarını yerleştiren ilk Musevi rahiplerce, Yahveh'den aktarılan, "Benden başka ilah edinmeyeceksin," buyruğuyla mukayese edilebilecek bir tebliğ hiç yapılmamıştır. Ana Tanrıça'nın neslinden gelen Artemis, Demeter, Afrodite ve diğer pek çok tanrıça, İbrani rahiplerin İştâr için dile getirdikleri "Babil'in baş fahişesi" gibi kötüleme ve aşağılamalara maruz kalmamış ve işte bu nedenle, varlıklarını daha sağlıklı bir ortamda sürdürmüşlerdir. Hera'nın Zeus ile evliliği, daha eski tarihli Ana Tanrıça'nın mütecaviz gök tanrısına vermiş olduğu onur kırıcı tavizi pekala, sembolize ediyor olabilir ama bu, şiddetli ve çalkantılı olsa da hala sürmekte olan bir evliliklerdir.

Kuzeyden gelen ilk istilalar ile M.Ö. altıncı ve beşinci yüzyıllarda Sparta ve Atina gibi şehir devletlerin ortaya çıkışı arasındaki sürede kadim Ana Tanrıça'nın farklı ama birbirinden ayrılmış olan vasıfları, bu kitapta incelemekte olduğum başlıca tanrıçalarla ilişkilendirilen farklı kültürleri oluşturacak şekilde gelişme gösterdi. Yunan kültürü bir bütün olarak daha karmaşık ve çeşitlilik gösteren bir yapıya bürünürken tanrılar ve tanrıçalar da aynı değişime uğradı. Tanrıçaların pek çok açıdan "şubeleştigi" süreç de işte bu nispeten hoşgörülü ve çoğulcu anlayış çağına rastlamaktadır.

Atina azametini askeri beceri ve sömürgeleştirme yoluyla kazanmış olduğu içindir ki Atinalılar da tanrıçaları Athena'yı savaşçı yönüyle idealize etmişler, güçlü şehirlerinin Ana Tanrıçası olarak koruyuculuğunu, gücünü, becerikliliğini ve savaşçı kahramanlara olan sevgisini vurgulamışlardır. Tamamen silahlı ve zırhlar içindeki bir Athena figürü, kültürlerinde ruhani bir koruyucu ve ilham unsuru olmuştur. Bu tanrıça pek çok açıdan Zeus'a, karısı Hera'ya oranla daha çok refakat etmiştir.

Ancak şehirde yaşayan halk bu her daim silahlı ve öfke saçmaya hazır savaşçı kadına bağlılık duymasına rağmen, şehrin dışında yaşayan köylü halk Demeter'i aziz tutmaya devam etti. Zira Demeter tartışmasız bir şekilde doğrudan Toprak Ana Gaia'nın soyundan gelmekteydi, tarımın bağlı olduğu tabiat ve yeryüzü döngüleri ile bunlara yönelik gizemleri kutsadığı için köylülerin hayatı için vazgeçilmezdi. Onun kültü ve ritüelleri, Athena'nunkinden oldukça farklıdır. Karmaşık bir yapı kazanmış ve gelişmekte olan Yunanistan'da hayatın farklı alanlarına hakim oldukları içindir ki bu iki tanrıça birbirine ihtiyaç duymaktaydı. Atina'yı çevreleyen Yunan anakarası oldukça çorak bir yapıda olduğu için şehirli Atinalılar köylerden gelecek gıdaya ihtiyaç duymaktaydı, köylü ekonomisinin ise askeri açıdan korunmaya ek olarak Atinalı tüccarların deniz aşırı bölgelerden getirdikleri diğer ham madde ve ek gıdalara ihtiyacı vardı.

Ancak birbirlerini tamamlayan bütün unsurlarına rağmen günümüze ulaşabilen büyük tanrıçaların her biri, başlangıçta sahip oldukları güçlerinden, yani Ana Tanrıça olarak her şeye kadir muktedirliklerinden şu ya da bu şekilde mahrum kalmıştır. Böylece, Homeros'un manzum eserlerindeki Artemis avcılıkla ilgilenen çekici, yeni yetme bir tanrıça haline gelmekte ve Athena gibi o da annelik vasfından uzaklaşarak Olimpos'taki kukla hükümet içinde nispeten güçsüz kalmaktadır. Ölülerin müşfik dostu Persefon ise Sümer'deki selefleri İnanna ve Ereşkigal'in sahip olduğu o olağanüstü güçlerin hiçbirine sahip değildir. Demeter'in tarıma ve doğaya yönelik işlevleri, ölüm ve yaşam döngüleri üzerindeki hakimiyeti ise pek çok açıdan Atina'daki savaşçı yapı üzerindeki Athena kontrolü tarafından hükümsüz kılınmıştır. Atinalılar için savaşçı bakire Athena, tek tanrıça anlamına gelen *he thea* idi; dişi bir vasıf olan annelik ise Athena'nın imgesinden silinip gitti çünkü bu işlev, şehirli askeri kültürün öfke ve savaşçı karakteriyle uyumlu değildi.

Özetlersek, savaş sever Yunanlar tarafından bir dereceye kadar muhafaza edilmiş olsa da Ana Tanrıça'nın şube rollere bölünmesi onu ciddi şekilde zayıflattı, güçlerini ve işlevlerini tek yanlı hale getirdi. Ana Tanrıça bir daha asla eski benliğine kavuşamadı. Ancak özgün inanç ve ritüelleri olmasa da bu tanrıçaların psiko-spritüel bütünlükleri, Batı uygarlığı boyunca canlı kalmıştır. Rönesans dönemi, Botticelli'nin Venüs tablosu gibi sayısız pek çok tablo ile bu tanrıçanın görsel imgelerini ve hikayelerini yeniden canlandırmış, Shakespeare ve sonraki şairler de bu tanrıçaların imge ve hikayelerinden faydalanmayı sürdürmüşlerdir. Athena'nın ruhu, ismini Britanya veya Liberty olarak değiştirip olağanüstü bir sebatla tekrar bedenlenmiş ve pek çok güçlü ulusu çevreleyen surlara bekçilik etmeye devam etmiştir. Sürekli olarak aşağılanmasına ve kötülenmesine rağmen Afrodit'in, aşkın ve güzelliğin simgesi olan ruhu da tekrar tekrar ortaya çıkmaya devam etmektedir. Şayet bugün bir mabedi olsa büyük ihtimalle Hollywood'da inşa edilmiş olurdu. Hera'nın ruhu da bugün hala aramızda yaşamakta; bir golf kulübünü, yatırım firmasını ya da bir oteller zincirini idare etmektedir. Aslında o ya da bu kılığa bürünmüş olsalar da tanrıçalar hala aramızdadır ve güçlü tesirlerini hepimizin hayatına yansıtıyorlar.

Ancak günümüz kadınının iç ve dış yaşamında yeniden keşfedilmekte olan bu tanrıçaların hiçbirisi tamamen mutlu değil. Hiçbiri tamlik, bütünlük içinde değil ve ipuçlarını vermiş olduğum yaraları taşımakta. Bir zamanlar bütün ve bölünmemiş olan Ana Tanrıça kültü çok uzun zaman önce yitip gitmiş olmasına rağmen, her kadının (pek çok erkeğin) derinliklerinde Yüce Ana'nın bir zamanlar temsil ettiği sevgiye, itibara ve insan bilincini kat kat aşan bütünlük vizyonuna geri dönmek yönünde bastırılmaz bir özlem var.

PARÇALANMIŞ TANRIÇALARIN ŞİFALANDIRILMASI

Yüce Ana'yı başlangıçtaki bütünlük haline yeniden kavuşturmaya pek imkan olmadığı son derece açık. Aslında modern bilincin buna gerçekten uygun olup olmadığı da bir o kadar tartışılır bir konu. Yüce Ana Tanrıça'nın farklı vasıflara bölünmesi, Antik Yunan uygarlığının karmaşık yapısına uygun düştüğü kadar günümüz kültürünün karmaşık yapısıyla da uyumlu. Fakat bu durum, tanrıçaların her birine özgü farklı işlevlerinin ne kole-

tif sosyal yapımızda ne de bireysel ruhlarımızda sonsuza dek birbirine yabancı kalması gerektiği anlamına gelir. Ataerkil Antik Yunanistan'a son derece uygun olan "böl ve yönet" modelinin artık bir kenara bırakılma zamanı kesinlikle gelmiştir.

Bu kitabı okurken, tanrıçalara ayrılan bölümlerin her birinin içerikleri kadar tarzlarının da farklı olduğu dikkatinizi çekebilir. Aslında bunu planlamamıştım. Her bir bölümü aynı çerçeve içinde yazmaya çalıştıysam da *açıkçası bu gayretim işe yaramadı! Her tanrıçanın ruhu, hikayesini kendi perspektifinden aktarmak istiyor gibiydi.* Buna saygı gösterdiğim anda her bölüm, sadece kendine özgü bir tat ve yapı kazanmış oldu. Örneğin, Afrodit'in ilişkiler hakkında söyleyecek çok sözü vardı, Athena ise bunlara o kadar yer vermiyordu. Hera eril dünya ve iktidar konusunda enine boyuna konuşmak isterken, Demeter bu konuyu tamamen es geçerek annelik ve çocuklarla ilgili konulara eğilmek istiyordu. Bunların hepsi onların tipik vasıflarıydı, ben de kendimi akışa bıraktım. Sevgili okuyucu, benzer bir sürecin sizin içinizde de işlediğini fark edebilirsiniz. Bir tanrıçayı derinlemesine gözlemleyip onun üzerinde düşünürken, onun aracılığıyla hissetmeye ve görmeye başlarsınız. Bu, çok güçlü bir öğrenme şeklidir.

Kitapta ele aldığımız altı tanrıçanın özelliklerini ve tesir alanlarını özetlemek için *Tanrıça Çarkı* adını verdiğim bir tablo kullanacağım. 8. Bölüm'de ise hepimizin sahip olduğu farklı tanrıça enerjilerinin, her bireyde özgün bir yapı oluşturan psişik bileşimlerini keşfetmenize yardımcı olacak bir *test* bulunuyor.

Kadınsak, yapımıza hangi tanrıçanın hakim olduğunu ve erkeksek, hayatımızı en çok hangisinin etkilediğini net olarak anladığımızda, bu kez daha zor bir görevimiz olacak: İçimizde zayıf kalmış, ihmal edilmiş ya da derinden yaralanmış hangi tanrıça varsa ona kulak vermeye, ilgi göstermeye, şifalandırmaya ihtiyacımız var. Buna niyetiniz olsun ya da olmasın, şöyle bir göz gezdirmiş ya da atlamış olabileceğiniz tanrıça bölümlerini geri dönüp okumanız gerekecektir (Bölümleri, anaerkil ve ataerkil bilinçler arasındaki arşetipsel ayırma yönelik olarak okurun zihninde gittikçe yoğunlaşan bir tablo oluşturacak şekilde sıralamış olsam da, altı temel bölümü belirli bir sırada okumanız şart değil).

Size daha yabancı gelen bölümleri okurken hayatınızın yaralı olan başka alanlarını da fark etmeye başlayabilirsiniz. Ayrıca tanrıça portrelerini okurken doğal olarak onlarda annenizi, kız kardeşinizi, sevgililerinizi, eşinizi ve onlarla ilgili meseleleri göreceksiniz.

Kadınsanız, yapınızda etkin olan ve erkekseniz, çekim duyduğunuz iki ya da üç tanrıçaya dair biraz farkındalık kazandığınızda içsel diyaloglarınızı gözlemleyerek ve hatta onları biraz teşvik ederek deneysel gözlemler yapmayı da isteyebilirsiniz.

"İçimizdeki Tanrıçayla Uzlaşmak" başlıklı 9. Bölüm ise özellikle kadınlara yönelik olarak hazırlandı ve böyle diyaloglarla ilgili olarak atölye çalışmalarından örnekler vermekte. Bunları okurken muhtemelen kendinizi taraf tutarken bulacaksınız: Kendi içsel diyaloglarınız için iyi bir başlangıç noktası olacaktır bu. Erkekler için ise tanrıça tipleriyle olan ilişkilerine yönelik bir bölüm mevcut (10. Bölüm), elbette ki kadınlar için de faydalı olabilir.

Arkadaşlarla ya da tuttuğumuz günlük aracılığıyla kendimizle diyalog halinde olmak tanrıça yaralarının iyileştirilmesindeki ilk aşamadır. İçimizdeki Athena'nın içimizdeki Demeter'e yabancılaşmış olduğunu kabul etmesini sağlayamazsak, kariyerimiz ve çocuklarımız arasında yaşadığımız ikilemi aşmak için ne umut kalır ki? Çatışma halindeki tanrıçaları, psişemiz ya da arkadaş grubumuz içinde, birbirleriyle bilinçli etkileşime geçmeye teşvik ettiğimiz anda muazzam bir enerjiyi harekete geçirebiliriz. Böylesi bir enerji içimizde taşıdığımız o cansız, umutsuz ya da yalıtılmış yerlerden tanrıçaları dışarı çıkarabilir. Öz eleştiri yapmak, pek çok şeyi yeniden değerlendirmek ve değişmek için çok güçlü fırsatlar yaratabilir (Ek A'da atölye çalışmalarına, grup dinamiklerine ve topluluk kutlamalarına dair deneyimlere dayanarak, bunu harekete geçirmenin yollarına değiniyorum).

İçimizde sadece tek bir tanrının gelişmesine izin vermek ve onunla yaşamak son derece kolaydır. Ancak bunu yaptığımızda, tek taraflı ya da Jung'un tabiriyle nevrotik hale geliyoruz. O zaman, arşetipsel kompleksin zorlayıcı "bölücülüğüne" yakalanmaktayız; bunu kolektif olarak Antik Yunanlardan miras almış gibiyiz.

Bir kadın, hiçbir meslekte çalışmayarak (Athena'yı dışlayarak), cinselliğine hiç söz hakkı vermeyerek (Afrodit'i göz ardı ederek) ya da içsel dünyasına hiç yönelmeyerek (Persefon'dan yana bakmadan) sadece ailesinin reisi konumuna (Hera) sıkışıp kalabilir. Bu durumda ise kırılğan, nevrotik bir davranış şekline ve tek taraflı bir tanrıçaya, yani bu örnekte bir Hera klişesi olmaya davetiye çıkarır. Aynı şekilde, entelektüel kadınlardan (Athena) kaçan, anaç ruhlu (Demeter) ya da güçlü kadınlardan (Hera) uzak duran ve sadece çekici cinsel partnerler arayışında

olan bir erkek de aslında Afrodit'e nevrotik bir bağlanma haline saplanıp kalmıştır.

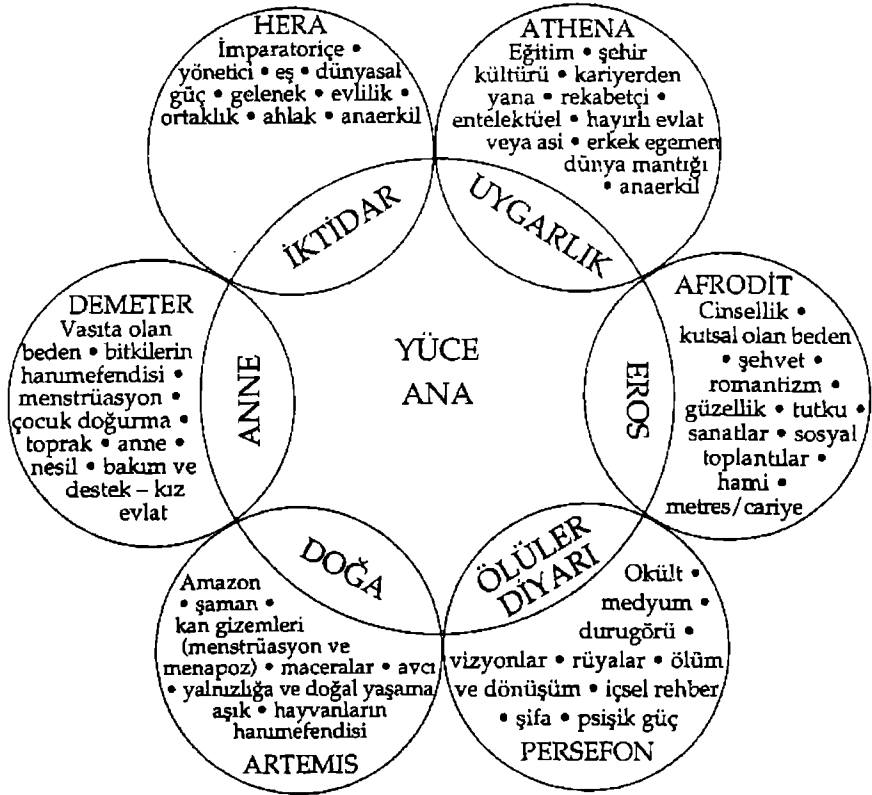
İçimizdeki tanrıçalara kulak vermeye ve onları başkalarının içinde de fark etmeye yönelik ihtiyacımız çok büyüktür. Tanrıçaların hikayelerini, kahkahalarını ve gözyaşlarını, oyunlarını ve kutlamalarını birbirimizle paylaşmamız gerekiyor. Her tanrıçanın anlatılacak bir hikayesi, yapacağı bir katkı, aktaracağı bir bilgelik var: Afrodit aşk için her şeyi riske atarken, Hera evliliğinin yıkılmasından korkuyor; Demeter çocuklardan büyük mutluluk duyarken, Persefon içe yönelmeyi ve vizyonları benimsemeyi yeğliyor; Athena artan hareketliliğin arayışındayken, Artemis ormanların içindeki kulübesini özlüyor. Ama her biri diğerinin bilmediği bir şeyler biliyor. İçe ya da dışa yönelik olsun, tanrıça enerjileri kadınlar ve erkekler arasında görüş alış verişine yönelik oldukça tatminkar bir iletişim birliği kurabilir.

Siz onlar üzerinde düşünürken tanrıçaların pek çok hikayesi de canlanmaya başlayacağından dolayı, bunların hayatınızın farklı yönlerine temas ettiğini ve onları harekete geçirdiğini de göreceksiniz. Farklı tanrıçalara ilişkin farkındalıklarıyla ilgili olarak arkadaşlarınız arasında bir sohbet açmaya yöneldiğinizde; kendi dünyanızı, arkadaşlarınızdan birinde ya da yeni tanıdığınız bir insanda bedenlenmiş farklı bir tanrıçanın gözleriyle görmeye başladığınız için hayatınızdaki sorunlu alanların hızla aydınlandığını ve özgürleştiğini keşfedebilirsiniz.

Dostlarımızla, ailemizle ya da çalışma arkadaşlarımızla birlikteyken, tanrıçaları ve tanrıça psikolojisinin lisanını bu ya da diğer pek çok yolla hayata geçirebiliriz. Bunu yaptığımızda, çok güçlü bir enerji dinamiğinin bütün çevremizde şekillendiğini ve çok ince seviyelerde pek çok değişimin meydana geldiğini de görebiliriz. Sevinin: Kayıp tanrıçalar hayatlarınıza geri dönüyorlar!

BÖLÜM BİR

TANRIÇA
ÇARKI

Tanrıça Çarkı

1. BÖLÜM

TANRIÇA ÇARKI'NA GİRİŞ: GENEL BAKIŞ

Okur, kitap boyunca farklı tanrıçalara tekrarlayan çapraz göndermeler yapıldığını görecektir. Tanrıçalara ayrılan bölümlerin her birini incelemiş hale gelene dek bu durum biraz kafa karıştırıcı olabilir. Altı tanrıça tipini ve bunların birbirleriyle olan ilişkilerini anlamaya yardımcı olmasını sağlamak için, başlıca temaların hızla gözden geçirilmesi amacıyla *Tanrıça Çarkı* adını verdiğimiz tabloya başvurmanızı öneririm. Bu bölümün amacı, bu genel bakışın ana hatlarını vermek ve kullandığımız çeşitli terim ve kavramları açıklamaktır.

ALTI BÜYÜK TANRIÇA

Çarkın her kesiti belirli bir tanrıçanın vasıflarını özetlemekte ve onun temel etki alanını yani *hakimiyetini* göstermektedir. Gözetimlerinde olan alanlar ve yaşam şekilleri açısından, altı büyük tanrıça aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Athena: Uygarlıkla ilgili her şey onun yönetimindedir; yani kentlerin, şehir yaşamının bütün yönleri ve hakimiyeti altındaki şehrin ya da ulus-devletin idamesiyle ilgili olarak "medeni" dediğimiz her türlü faaliyet onun alanıdır. Athena teknolojiyi, bilimi ve

bütün zanaatları da yönetir; edebi sanatlar, eğitim ve bütün biçimleriyle entelektüel hayat da yine onun alanıdır. Şehirde yaşayan modern kadın için Athena onun kariyer basamaklarına ve mesleğinin bütün yönlerine, ayrıca kentin erkek idarecilerinin ataerkil dünyasıyla olan ilişkilerine rehberlik edecektir.

Afrodit: *Aşkı ve erosu yönetir; yani cinselliğin, her türlü yakınlaşma ve samimiyetin, özel ilişkilerin bütün yönleri onun alanıdır. Gücü baştan çıkarma, dikkat çekme ve duyuları cezbetme yönünde olduğu için güzelliğin tanrıçasıdır; dolayısıyla şiir ve müziğin yanı sıra resim, heykel, mimari gibi bütün görsel sanatlar da onun alanıdır. Kendisine özgü tesirinin özel oluşu bakımından Afrodit de Athena gibi "kültürlü" bir tanrıçadır; ancak halka açık ve kolektif olmaktan ziyade bireyseldir. Dolayısıyla sergi ve gösteri salonlarını, sosyal ortamları, sanatsal ilhamı, cinsiyetler arasındaki bütün ilişkileri yönetir.*

Persefon: *Ölümler kraliçesi olarak ölümler diyarı, ruh alemi ya da göçmüşler diyarıyla olan irtibatın bütün yönlerini yönetir. Psişenin geleneksel tabirle ruhlar denilen ve Jung'un arşetip adını verdiği daha büyük ve kişilik-ötesi güçleriyle bilinçli ya da bilinçsiz olarak temas halindedir. Günümüz psikolojik terimleriyle ifade edersek, daha derindeki bilinçdışı zihin, rüyaların dünyası, paranormal ya da psişik fenomenlerle ilgili her şey ve mistisizm, onun hakimiyet alanıdır. Dolayısıyla medyumluk ya da kanal olma vasfıyla, sezgisel kapasiteyle, okült konular ve psikoterapinin çeşitli yöntemlerinin kapsadığı psişik şifa alanlarıyla ilgilidir. Ölümler tanrıçası olduğu için ölümün ya da herhangi bir trajik kaybın yaşandığı her yerde mevcut bulunacaktır. Ayrıca bütün ikincil derecede kayıplar, ayrılıklar ve travmalar da onun hakimiyetindedir.*

Artemis: *Yaban hayatının yöneticisi olarak bakır ve vahşi haldeki doğanın tanrıçasıdır. Evcilleştirilmiş ve medenileştirilmiş doğayı temsil eden Athena ile kesin tezat oluşturur. Artemis bilhassa hayvanlara, avlanmaya ve doğanın insan dünyası kadar hayvanları da yöneten döngülerine yakındır, ayrıca ebellekle ilgili tanrıçadır. Ay tanrıçası olarak içgüdüsel hayatın tamamını yönetir ve (Athena'nın temsil ettiği) baş bölgesinden ziyade, bedeni temsil etmektedir. Fiziksel, pratiğe dayalı ve açık alanda yapılan bütün aktiviteler onun alanıdır, günümüzde bu, atletizm ve dansı da içermektedir. İçgüdüsel doğa ve avlanmakla ilgili olduğu için kanı akıtılan kurban ve öldürme de onun hakimiyetindedir. Ölüm açısın-*

dan Persefon'u anlamakta ve onu tamamlamaktadır: Artemis beden-
nin ölümünü, Persefon ise ruhun bedenden ayrılışını anlamaktadır.
Artemis bu her iki unsuru bünyesinde barındıran şamanlığın eski,
köklü uygulamalarıyla da ilgilidir.

Demeter: Dünya Ana olarak bilinen kadim tanrıçanın soy anla-
mında en doğrudan torunu olduğundan, *annelik* tanrıçasıdır.
Doğurganlık fonksiyonlarıyla ilgili her şey, bilhassa da menstrüal
döngüler ve hamilelik onun alanıdır. Tohumları, meyveleri ve mah-
sulleri yönettiği için ona bazen *Bitkilerin Hanımefendisi* de denilmek-
tedir. Bu onun yiyeceklerle, mahsulle, ekim-hasat döngüleriyle ve
alınan mahsulün korunmasıyla ilgili derin bağlantısını sembolize
etmektedir. Bedenin organik gelişimine özen gösterip beslemekle
de yakından bağlantılıdır. Enerjisinin çoğu bebeklerin, çocukların
ve canlı varlıkların beslenmelerine, bakımlarına yöneliktir.

Hera: Gökyüzünün ya da Olimpos'un kraliçesidir; *iktidar ve*
hakimiyetle ilgilidir. Tanrı Zeus'un eşi olarak evliliği, birliktelik-
leri ve ayrıca kadının liderlik konumunda olup güç ve mesuliyet
sahibi olduğu bütün alanları yönetmektedir. Toplumsal ahlakla ve
aile bütünlüğünün korunmasıyla yakından alakalıdır; dolayısıyla
gelenekleri, büyük topluluklar dahilindeki dayanışma ve birliği
de gözetmektedir. Bu açıdan, Athena'nın uygar yaşam ve ataerkil
değerlerin -ki kocası Zeus ile sembolize edilir- korunmasına yöne-
lik vizyonunun bir kısmını paylaşmaktadır. Gücü sadece ailevi
alanla sınırlandığında çok kuvvetli, karşı konulmaz bir kadın aile
reisi haline gelir.

ZIT VE ORTAK NOKTALAR: TANRIÇA ÇİFTLERİ

Altı tanrıçanın temel perspektiflerine yönelik bir ipucu da Çark
üzerinde zıt çiftler olarak yerleşmiş olmalarıdır, bu yerleşim tanrı-
çaların belirli tezatları kadar ortak noktalarını da ortaya koymakta-
dır. Bu üç grubu *Tanrıça Çiftleri* olarak adlandırıyorum. Tanrıçaları
tanımaya başladıkça, bu çiftlerin belirgin bazı tamamlayıcı vasıfla-
ra sahip olduğunu siz de göreceksiniz.

Artemis ve Athena daha önce değindiğimiz bir çift. Biri yaban
hayatının, diğeri ise uygarlığın tanrıçası olduklarından birbirleri-
ne son derece tezettirler. Ancak iki büyük vasıfları ortaktır: İkisi de
hayli erkeksi bir tarzda silah taşımaktadır ve ikisinin de bir erkek

arkadaşı, eşi ya da aşığı yoktur. Tanrıça Çarkı'ndaki bu tezat çifte, **bağımsızlık ikilisi** diyorum zira bu iki tanrıça mizaç olarak yalnız yaşamaya ve çalışmaya çok daha yatkındır. Evlendiklerinde bile, son derece bağımsız ve kısıtlanmamış tarzdaki ortaklıklar talep ederler. Kadim dünyada, onlar "bakire" tanrıçalardı ve bu esasen *evlenmemiş* oldukları anlamındadır. (Bakire olmanın tamamlayıcı bir unsuru olan bekaret kavramı ise, Artemis ve Afrodit bölümlerinde açıklayacağımız üzere büyük ölçüde ataerkil değerlerle örtüşmektedir.)

Bu tanrıçaların farklı dünyaları farklı arkadaşlık tiplerini yansıtmaktadır. Athena daha dışa dönüktür; şehrin keşmekeş ve rekabet dolu atmosferinde bir ekibin parçası olarak yardımcılarla, ortaklarla çalışmaktan hoşlanır. Artemis ise daha çok içe dönüktür; çılgın kalabalıklardan uzakta tek başına çalışmaktan hoşlanır; bir veya iki yakın arkadaşıyla ya da yalnızlıktan hoşlananların oluşturduğu, özellikle tercih edilmiş kafa dengi bir topluluk içinde çalışmayı da tercih edebilir.

Fakat bağımsız ruhları açısından mizaç olarak birbirlerine çok yakın oldukları için Athena-Artemis ikilisinin özellikleri tek bir kadında da görülebilir. Genç bir kadının hayatının farklı dönemlerinde şehirden kırsal bölgelere taşınması ya da tersini yapması hiç de nadir bir durum değildir. Öte yandan bu ikilinin sadece tek bir kutbu gelişme göstermişse, pek çok kadın için diğer kutbu geliştirmek de kolay olmaktadır.

Tezat oluşturan diğer bir çift ise **Hera ve Persefon** olmakla birlikte, bu durumları ilk anda çok bariz olarak göze çarpmaz. En büyük farkları, iç ve dış dünyayla nasıl bir ilişki içinde olduklarıdır. Hera olağanüstü derecede dışa dönüktür ve sadece dış dünya ile alakadar olmayı tercih eder, Persefon ise bir o kadar içe dönüktür ve ruhlara yönelik kendi psişik alemi için dış dünyayı bir kenara iter. Ancak biri gökyüzünün ve diğeri ölümler diyarının kraliçesi olduğundan, kendi dünyaları üstünde kontrol sahibi olmakla her ikisi de yakından ilgilenmektedir. Bu nedenle onları **iktidar ikilisi** olarak adlandırıyorum.

Dünya görüşleri çok farklı, ego yapıları son derece tezat olduğu için -Hera'nın egosu olağanüstü derecede güçlüdür, Persefon'unki ise ruhlarının nüfuz edebileceği derecede zayıftır- birbirlerini anlamaları ve takdir etmeleri oldukça zordur. Bununla beraber, önyargılarından vazgeçebilirlerse birbirlerinden öğrenecekleri çok şey

vardır. Hera'nın genellikle içe yönelmeye, Persefon'un ise kabuğundan çıkmaya ihtiyacı vardır.

Tezat oluşturan üçüncü çift ise **Demeter ve Afrodit**'tir. Farklı yollarla da olsa ikisi de sevgiyle alakalı olduğundan onlara **sevgi ikilisi** diyorum. Bu iki tanrıçanın sevgiyi ifade etme ve bedenlerini deneyimleme anlayışları arasında ince bir karşıtlık görebiliriz. Demeter, bütün sevdikleri için hem fiziksel hem de spiritüel anlamda benliksiz, koca bir kap gibi hizmet etmekte; sevgisini çocuklarına saklayıp onlara yöneltmektedir. Afrodit de hem fiziksel hem de spiritüel anlamda besleyip korur ama sevdiklerini içermez veya annelik etmez. Afrodit'in sevdiğine verdiği şey onun tam olgunluk, yetişkinlik hali ve başkalarından farklılığıdır. Çocuklardan ziyade, yetişkinleri sever. Demeter'in sevgi tarzı daha içe dönüktür, nerede olurlarsa olsunlar sevdiklerini hep yüreğinde taşıırken dışa dönük bir yapıda olan Afrodit ise ancak sevdiğinin fiziksel mevcudiyetinden doygunluk sağlar.

Demeter için beden kutsal bir vasıta, Afrodit için ise kutsal bir aşk ve güzellik nesnesidir. Afrodit kadını için ilk hamileliğinden keyif almak, Demeter kadını için ise bedenini estetik açıdan tam anlamıyla takdir etmek genellikle zordur zira her ikisi de bedenlerini ve bedenlerinin işlevlerini oldukça farklı bir şekilde deneyimler; bunlara karşı farklı davranışlar sergilerler. Ancak her ikisi de diğerinin sevgi anlayışından ve bedensel tezahüründen çok şey öğrenebilir, bu yönde bir paylaşım içinde olabilirler.

Bu üç ikilinin her biri, kabaca içedönük ve dışadönük mizaçlar şeklinde gruplanabilir:

<i>İkili:</i>	Bağımsızlık	İktidar	Sevgi
<i>Dışadönük:</i>	Athena	Hera	Afrodit
<i>İçedönük:</i>	Artemis	Persefon	Demeter

Tanrıça Çarkı bu bakımdan çaprazlama olarak ikiye ayrılır; dışsal realitelerle daha çok ilgili olan üç tanrıça sağ üst bölümde, içedönük olmaya daha eğilimli diğer üç tanrıça ise sol alt bölümdedir. Sadece Demeter bu tabloya tam olarak uymaz zira ona ailesinin bakımı, gözetimi için dışa dönük enerjisinin ve içe dönük sevginin sağlıklı bir karışımı bahsedilmiştir. Öte yandan

şunu da eklemeliyim ki Afrodit de çok mahremdir çünkü bu tanrıça da sevgilileriyle olan yakınlığında içsel bir değerlendirmenin, bir vicdan muhasebesinin ve karşılıklı bir içedönüklüğün keşfine koyulur.

TANRIÇALAR VE ERKEKSİ TAMAMLAYICILARI: ANIMUS

Gerek her birine ait efsanelerde ortaya çıkan eril figürler bağlamında ve gerekse her birinin kendi içlerinde dizginlediği kendilerine özgü eril psişik enerjiler bağlamında, her bir tanrıça karşı cinsle tamamen farklı bir ilişki içindedir. Hera da, Persefon da ideal anlamıyla bir tür eşit güç paylaşımını telkin eden eşlere ya da arkadaşlara sahiptirler. Afrodit ve Demeter ise daha ziyade sevgilerinin tarzıyla tanımlanan ilişkilere sahiptirler. Artemis ve Athena da evlilik bağları veya süren bir ilişkileri bulunmayan "bakire" tanrıçalar olmalarına rağmen savaşçı ve avcı kadınlar olarak erkeksi nitelikler ortaya koymaktadırlar.

Her bir tanrıçanın erkeklerle ve değişen derecelerdeki erkeksi içsel enerjiyle nasıl bir ilişki içinde olduğunu ilerleyen bölümlerde ele alacağım. Ancak bu noktada, bazı tanrıçalar için (örneğin Afrodit) söylenmesi gereken daha çok, bazıları için ise (örneğin Athena) daha az şey var; dolayısıyla tanrıçalara ayrılan bölümleri nispeten orantısız bulabilirsiniz. Altı tanrıçanın özgün yapıları "Tanrıçalarla Yaşamak" başlıklı 10. Bölüm'de özetlenmiştir.

Tanrıça Çarkı'nda, her bir tanrıçanın karşı cinsle kurduğu en tipik ilişki tarzına kısaca değindik ve tamamlayıcı eril unsuru o tanrıçanın *animusu* olarak belirttik; bu, her kadının psişesinde taşıdığı ve de bazı erkek tiplerine karşı nasıl çekim duyacağını ve bazı tiptekileri de itici bulacağını belirleyen erkeksi unsur için Jung'un kullandığı terimdir. Tanrıçaların her biri kendi kadınsılık tarzlarını tamamlayan erkeklere doğru çekilmektedir.

Her bir tanrıçanın, en sık görülen animus tamamlayıcıları aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

Athena ideallerini, tutku ve hırslarını, kariyer hedeflerini ve mücadelelerini paylaştığı cesur, kahraman yapılı, "silah arkadaşı" niteliğindeki erkeklerle iyi ilişki kurar. Bu erkek, genellikle entelektüel bir ahabap ya da dostane bir rakiptir. Bu erkeklerle illa ki evlenecek değildir, daha ziyade yakın ve kalıcı arkadaşlıklar olarak

sürdürür. Baba figürlerine de çekim duyar ve ataerkil yapıdaki oluşumlara ve spiritüel ideallere özgü, kişisellikten uzak bir otorite ile genellikle kuvvetli bağlar kurar. Öte yandan baba ocağı¹² ile çatışma halinde de olabilir. Dolayısıyla Athena'ya özgü, tamamlayıcı başlıca animus unsurlar **kahraman yoldaş** ve **babadır**.

Afrodite, erkeğin cinsel gücüne hayranlık duyar. Erilin fallik gücünü ya **sevgili** veya **savaşçı** olarak harekete geçirir. Erkeğinde başarıya ve savaşçılığa hayrandır ama Athena'nın yapacağının aksine, çıkıp onlarla birlikte savaşmaya pek meraklı değildir zira onun başlıca uğraş alanı, yatak odası veya misafir salonudur. Çoğul ilişkilerle veya evlilik dışı ilişkilerle mutludur ama ona uyduğu takdirde evlenecektir (ve boşanacaktır). Ayrıca **yaratıcı erkekleri** de cezbeder ve çoğu kez, onların sanatsal çalışmalarına hamilik eder veya ilham verir.

Persefon bedenlenmiş erkeklerden ziyade, ruhlara gönül verir ve kanallık yaptığında veya mistik uygulamalarında genellikle eril **ruhsal rehberleri** olacaktır. Hayatın daha karanlık yönlerine olan derin ve kaderci ilgisi, hayatına farkında olmadan yıkıcı erkekleri **-Karanlıkların Efendisi-** çekmesine ve bazen de onlarla talihsiz şekillerde sonlanan evlilikler yapmasına yol açar. Kendisini bundan korumak için genellikle erkeksi yanı tam olarak gelişmemiş, güvenle annelik yapabileceği ve manipüle edebileceği daha genç, yumuşak, tehdit oluşturmayan, güvenli fakat tatminkar olmayan bir erkek tipine yönelir. Animus tipi en iyi şekilde **oğul aşık** olarak tanımlanabilir.

Artemis bağımsızlığı nedeniyle kişilik yapısıyla çoktan bütünleşmiş o kadar yoğun bir erkeksi enerjiye sahiptir ki kendisini tamamlayacak bir erkeğe yönelik güçlü bir gereksinim duymaz. Ancak Athena gibi o da sorumluluk ve mesguliyetleri çerçevesinde onunla birlikte hareket edecek bir erkek eşlikçinin varlığından memnuniyet duyar. Evlilik onun için şart değildir fakat özgürlüğüne saygı gösterildiği sürece bu akde katlanabilir. Cinsellik çoğu kez üstü örtülüdür ve oldukça utangaç bir mizaç gösterebilir, dolayısıyla erkekteki mahcubiyet ve çekingenlik halini takdir eder. Mitolojideki erkek kardeşi **Apollo** erkeklerden beklediği mesafeli

12 Orijinal metinde *fatherworld* (Almanca orj. *waterland* veya *waterwerld*) olan bu kelime, psişenin geri dönmeye hep can attığı kaynağı anlatmak için Jung tarafından kullanılan bir terimdir; terime yüklenen anlamların zaman içinde farklılaşması nedeniyle, bu metin içinde zaman zaman **baba ocağı**, **erkeklerin dünyası** veya **erkek egemen dünya** anlamında da kullanılmıştır. (ç.n.)

arkadaşlığa bir model oluşturmaktadır. Dolayısıyla tamamlayıcı animus tipi **arkadaş, yoldaş ve erkek kardeş** olarak tanımlanabilir.

Demeter cinselliğe ya da entelektüel ilişkilere özel bir ilgi duymaz ama eve ekmek getirecek birine ihtiyacı vardır. En iyi şekilde, güçlü ve güvenilir **toprak baba** ile eşleşir. Ancak çok yüksek seviyeli bir anne enerjisine sahip olduğu için yaşlarına bakmaksızın çevresindeki bütün erkeklere annelik etmeye ve de birer kahraman olarak idealleştirmek üzere onları erkek evlatlara dönüştürmeye yönelik karşı konulmaz bir eğilimi vardır. Dolayısıyla bu tanrıçaya ait diğer bir animus tipi de **kahraman erkek evlattır**.

Hera, erkeğin **ortak** olmasını ve sahip olduğu enerjiyi kendisiyle eşit şekilde paylaşmasını ister. Sadece güçlü ve başarılı erkeklere ilgi duyar, onların lider ya da mümkünse mitolojik eşi Zeus gibi hükümdar veya **yönetici** konumunda olmalarını ister. Ortaklık onun için evlilik demektir, dolayısıyla sadece kocası konumundaki tek bir erkekle ilişki içinde olacaktır. Bu anlamda, esasen tek eşlidir. Bir erkekle sadece onun dünyevi gücü ve sahip olduğu itibar için evlenmek ister. Eşinin muteber ismini çocuklarına aktarmak ister. Yöneticiliğin, egemenliğin erkeksi enerjisine büyük bir çekim duyması nedeniyle, anaerkil bir aile reisi olarak ya evini ve ailesini yönetmek ya da bir kurumun veya kuruluşun yöneticiliğini yapmak ister.

CANLI BİR DİNAMİK OLAN TANRIÇA ÇARKI

Genel hatlarıyla verdiğim bu değerlendirme, hayatınızdaki tanrıçaların yarattığı itici ve çekici etkileri anlamaya yardımcı olacaktır. Bunlara Tanrıça Çarkı *dinamiği* adını veriyorum. Bu dinamik, hepimizin içinde taşıdığı ve sonu gelmez bireysel kombinasyonlar oluşturan tezatların geriliminden kaynaklanan canlı enerjilerdir. Hayatımızdaki bu enerjilere daha açık hale geldikçe, bunların bizi tahrip etmediğini, bilakis bu enerjilerden faydalanabileceğimizi görebiliriz. 3. Bölüm’de bu dinamik gerilimlerin yaratıcı bir tarzda nasıl kullanılabileceğini göstermek için tanrıçalar arasındaki diyaloglara yer vereceğiz.

Tanrıça Çarkı bir çiçek şeklinde tasarlanmıştır. Altı tanrıça bir çiçeğin taç yaprakları gibi merkezdeki Yüce Ana’dan çıkıp büyür. Yüce Ana ise arşetip, ilkörnek ya da evrensel dediğimiz, bütün tan-

rıçaların ait olduğu kişilik ötesi varlık seviyesinin aşkın birlik halini simgelemektedir. Bu birlik haline bireyin tek başına ulaşması oldukça zor olmakla birlikte zaman zaman ona kısa süre de olsa göz atabiliriz. Buna ek olarak, farklı tanrıçaların günlük hayatlarımıza taşıyacağı deneyim çeşitliliğine de ihtiyacımız vardır.

Giriş bölümünde değindiğim gibi, tanrıçaların Yunan formları köken olarak, daha da eski dönemlere uzanan Yüce Ana Tanrıça'dan kaynak bulmuştur. Belirli bir tanrıçayı daha iyi tanımak için yapacağınız psikolojik bir çalışma sizi *bu tanrıçaya ve Çark'ın merkezine daha çok yakınlaştırabilir*. Dolayısıyla bu tanrıçaların, daha derin seviyeler (ki bu seviyeler Tanrıça'nın daha eski formlarına karşılık gelmektedir) bakımından birbirleriyle birleşme ve örtüşme eğiliminde olduğunu görebilirsiniz.

Örneğin, en eski ve derin biçimlerinde Artemis ve Demeter; hayvanlar, bitkiler ya da insanlar olsun bütün canlı varlıklara hayat verip yenileyen toprak gücünü paylaşmaktadırlar. Veya Persefon'un ölümler diyarıyla ve Artemis'in kızgın yönüyle olan bağlantısını biraz derinden inceleyecek olursak her ikisinde de tahrip eden ve kendisi için kan akıtılmasını, kurbanlar verilmesini talep eden Korkunç Ana biçimiyle kadim ölüm tanrıçasının imgelerini görürüz. Ayrıca Athena ve Artemis de Korkunç Ana'nın intikamcı ve koruyucu yönlerini paylaşmaktadırlar, neticede her ikisi de silah taşıyan tanrıçalardır. Hera ve Afrodit'e baktığımızda ise her ikisinin de erkeksi ve kadınsı enerjileri birleştirmek yönünde ortak bir motifleri olduğunu görürüz; biri bunu evlilikte, diğeri ise cinsel birlikte gerçekleştirmektedir. En kadim formlarına bakıldığında, bu fonksiyonlarda birlik oluşturdıkları görülmektedir.

2. BÖLÜM

ATHENA: DÜNYADAKİ SAVAŞÇI KADIN

Beni dünyaya getirmiş olan bir ana yoktur ama evliliğe gelirsek, ben her zaman erkekten yana ve kesinlikle, babamın tarafındayım.

ESHİLOS, EUMENİDLER

ATHENA'YI GÜNÜMÜZDE TANIMAK

Athena'yı modern dünyada tanımak oldukça kolaydır. Kelimenin her anlamıyla göz önündedir. Dergi çıkarıyordu, üniversitelerin kadın çalışmaları bölümlerini yönetiyordu, televizyonda sohbet programları sunuyordu, Nikaragua'ya araştırma turları düzenliyordu, film prodüktörlüğü yapıyordu ya da yerel yasama organlarına kafa tutuyordu.

Athena kadını hemen göze çarpar çünkü dışa dönüktür, pratik ve zekidir. Genellikle erkeklerin ilk başta gözünü korkutur çünkü cinsel imalı, hesaplı hamlelere yanıt vermez ve herhangi bir entelektüel tartışmada onları köşeye sıkıştıracaktır. Ancak saygısını bir kez kazandıklarında Athena kadını onların en sadık dostlarından biri, hayat boyu arkadaşları ve çok cömert bir ilham kaynağı haline gelebilir. Athena'nın Antik Yunan'da kahramanların dostu olarak nitelendirilmesine şaşmamalı.

Athena, en az kendisi kadar bağımsız olmasına rağmen onun aksine son derece utangaç bir yapı sergileyen ve şehrin yoğunluğundan kaçınıp hep ormanlar, dağlar ve denizler gibi doğal, ıssız ve yabanıl yerleri yeğleyen Artemis'ten nasıl da farklıdır. Athena'nın enerjisi neredeyse tamamen dışa dönük olduğu için ilgi alanları da çoğunlukla dünyevidir: insanlar ve fikirler, pazar alanının keşmekeşi, siyasi tartışma arenası, sosyal reformların yaratılması ve uygulamaya konulması vb. Kahramanların dostu ve yoldaşı olarak, erkeklerin birbirleriyle anlaşma sağlama tarzlarına duyarlı olabilir ve grupları bir araya getirip kaynaştırmaya yardım edebilir. Antik Yunan'da savaşçıların efsanelerinde hayal ettikleri bu yoldaş ruh günümüzde iş çevrelerinde, politika veya eğitim alanlarında erkeklerle birlikte çalışırken somut bir realite oluşturmaktadır.

Aslında Athena'nın antik dönem Atina halklarını ortak bir amaç ya da ideal çerçevesinde bir araya getirebilme becerisi günümüzde kazandığı yepyeni biçimde, çağdaş toplumu yavaş yavaş değiştirip dönüştürmesi biçiminde şimdi de hissedilmektedir. Sadece entelektüel ve sosyal yaratıcılık sembolü olmaktan artık çıkmış olan Athena'nın ruhu, toplumun her kademesinden milyonlarca çalışan kadında bedenlenmiş, somutlaşmış durumdadır. Ataerkil toplumumuz yakın zamana kadar Athena'ya kendini tam olarak geliştirmesi ve ispat etmesi için pek az şans tanımıştı. Athena'nın dikkat çekici şekilde ve tam olarak vücut bulduğu durumlara tarih boyunca rastlansa da bunlar nispeten az sayıdadır: Jan Dark, Kraliçe I. Elizabeth, Kraliçe Eleanor¹³ gibi; ancak bu iki kraliçe, Hera'nın güçlü enerjilerinden de destek görmüşlerdir. Öte yandan, kadın yazar ve reformcuların yükselişe geçtiği on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıla dek Athena daha ziyade, askeri bir sembol olarak kabul gördü: İngiltere'nin Britanya'sı, Amerika'nın Liberty'si, Fransa'nın Marianne'ı gibi.

Antik Yunanistan'daki kadınlar efsanelerde Athena'nın yaptığı gibi, ortaya çıkarak kahramanların yanında yer alamadıysalar da, buna yönelik bir özlem var olmuş olmalıdır. Erkekleri dışlayarak yaşayan, sert mizaçlı, savaşçı kadınların oluşturduğu bir toplum olan Amazonlar efsanesi, Athena'nın engellenmiş enerjisinin ortaya çıkma arzusunun bir ifadesi olarak kabul edilebilir. Bu enerji ile yaban hayatına ve doğaya yönelik sevgiyi somutlaştıran

13 Aslan Yürekli Rişar'ın annesi, 1154-1189 İngiltere Kraliçesi.

Artemis'in, yani Athena'nın bağımsız mizaçlı kız kardeşinin ruhu Amazonlarda birleşmektedir. Kadının politik ve entelektüel hayat-taki tezahürü yirminci yüzyılın başından beri şekillenmekte ve yükseliş göstermektedir; bu durum pekala, ataerkil sistem tarafından uzun süredir engellenmekte olan Athena'nın yeniden doğuşunun bir temsili olarak da kabul edilebilir.

GÜNÜMÜZDEKİ ATHENA BİLİNCİ

Bu savaş henüz herhangi bir cephede kazanılmamış olsa da Athena bugün, ıssızlığın ortasında tek başına haykıran bir ses olmaktan hayli uzaktır ve George Eliot¹⁴ ya da Emmeline Pankhurst¹⁵ kadar yalnız değildir. Bugün, yazdığı kitabı yayınlaması ya da toplumsal politikalar üzerinde etkili olması için bir kadının sıra dışı bir cesarete ya da kişisel servete sahip olması gerekmiyor. Hiçbir zaman basılmayacak romanlar yazarak kenar mahallelerde ya da taşrada durgun bir hayat süren ve de Balzac, Ibsen ve Henry James'in kahramanları gibi baskı ve eziyet gören, adı sanı duyulmamış Athenalar dönemi artık nihayet sona ermektedir.

Okur yazarlık ve erkeklerle eşit eğitim fırsatlarındaki büyük gelişme, "sisteme" dahil olarak onu değiştirme eğilimindeki her Athena kadınına olanak sağlamaktadır. Demek ki günümüzde pek çok kadın, dünyada tamamen yeni bir yaratıcı ve zeki kadın psikolojisinin yazılması gerektiği yönündeki bu kahramanca görevi kabul etmektedir. Böylesi bir psikolojiye yönelik ilhamın, Athena'nın kadınsılığın ötesinde olan niteliğinde bize sunulmuş olan bilgelik, cesaret, kahramanlık ve pratik yaratıcılık imgelerinin yansımalarında bulunacağına inanıyorum.

Bugünün Athena kadını mükemmel bir politikacı, toplumsal örgütleyici, organizatör ya da araştırmacı olabildiğini yeterli ölçüde ispat etmiştir. Savaşçı ruhu eğitim, sosyal çalışmalar ya da iş hayatında olsun her türden yeni girişimin ön saflarında yer almasını sağlar. Yorulmak bilmez, cesur ve pratiktir. Kahramanlara özgü olan sadakat, sebat, kararlılık ve tutarlılık gibi erdemleri

14 George Eliot takma adıyla yazan "Mary Anne" ya da "Marian Evans"; Victoria döneminin en ünlü İngiliz yazarlarından. (ç.n.)

15 (1858-1928) İngiltere'deki kadınların seçme ve seçilme hakları için yoğun mücadeleler vermiş olan siyasi eylemci. (ç.n.)

erkeklerle paylaşmaktadır, günümüz tabiriyle başarılı ve iş bitiricidir. Erkekler onun keskin zekasından, becerikliliğinden doğal olarak biraz ürkerker; akıl vermeye, dolayısıyla da tepeden bakmaya alışık olduklarından, günümüz Athena kadınının bağımsızlığını ve çoğu kez, üstünlüğünü teslim etmek zorunda kalmaktadırlar. Athena kadını ise erkeklerle uyumlu bir şekilde çalışmasına rağmen her işe koşan bir sekreter değildir; haklı olarak saygı görmeyi, eşit sorumluluk ve inisiyatif almayı talep etmektedir.

Athena kadınının erkeklerden bağımsızlığı, kız kardeşi Artemis'le paylaştıkları bir özelliktir. Yunan mitolojisinde her ikisi de silahlıdır ve ikisinin de ne bir sevgilisi ne de eşi veya partneri vardır. Aslında her ikisi de "bakire" tanrıça olarak kabul edilirler; bunun antik dünyadaki anlamı ise sadece "evlenmemiş" olmalarıdır. Arşetip karakterleri bakımından hem erkeksi hem de kadınsı unsurları cisimleştirmektedirler. Athena ve Artemis'in hiç evlenmemiş olmaları psikolojik açıdan, erkeksi unsuru bünyelerine dahil edip onunla bütünleştikleri ve bu nedenle, karşı cinse özgü olan saldırganlık, akılcılık ve otorite gibi vasıfları taşıyacak ya da yansıtacak bir erkek ortağa veya arkadaşına ihtiyaç duymadıkları anlamına gelmektedir (bkz. "Jean Shinoda Bolen'den Athena Üstüne" yazısı). Dolayısıyla modern dünyada pek çok şeyin üstesinden kendi başlarına geldikleri içindir ki bir erkeğe bağlı olmak, anlayışlarının neredeyse dışındadır. Hera'nın neden bir eşe ihtiyaç duyduğu ya da Afrodite'in olgunluktan uzak bir aşığa neden tahammül gösterdiği, onlar için çoğu kez gizemli, anlaşmaz bir şeydir.

Bir ortağa sahip olsa bile bu, Athena kadınının androjen (iki cinsiyetli) bağımsızlığını yansıtan, kendi duygusal ihtiyaçlarını karşılayabilen, onunla entelektüel düzeyde ya da bir takım projelerin yürütülmesi çerçevesinde paylaşım sağlayabilecek bir erkek olmak durumundadır. Hepsinden önemlisi de erkeğin bu kadının hırslarını ve bağımsızlığını tehdit olarak algılamayacak düzeyde özgüvene sahip olması gerekecektir.

Ancak gücüne, zekasına ve bağımsızlığına rağmen, bu zırhlara bürünmüş genç kızın geleneksel imgesinde bir ikilem mevcuttur. Gördüğüm kadarıyla, Athena kadını başarılı, dünyevi ve zırhlar içindeki benliğini geliştirmek için ne kadar çok enerji harcamak-taysa kırılabilirliğini ve hassasiyetini de o oranda saklamaktadır. Dolayısıyla Athena androjen yapısında bir çatışmayı gizlemektedir; diğer bir deyişle, sert ve güçlü dışsal benliği ile -bütünleş-

JEAN SHINODA BOLEN'den ATHENA Üstüne

Goddesses in Everywoman (Her Kadının İçindeki Tanrıça) adlı önemli araştırmasında Jean Bolen, Jung'un, kadının düşünme eyleminin onun erkeksi yanına, yani Jungcuların tabiriyle *animusuna* özgü, şu veya bu şekilde alt seviyeli bir aktivite olduğu yönündeki varsayımına karşı çıkmaktadır. Bolen'e göre, Athena bağımsız düşünen kadının çok güçlü bir örneğidir.

Athena kadınsı bir arşetiptir. İyi düşünebilmenin, duygusal bir durum karşısında serinkanlı kalarak mantıklı davranabilmenin ve bir çatışmanın ortasında faydalı taktikler geliştirebilmenin bazı kadınlar için doğal özellikler olduğunu göstermektedir. Athena yapısında olan böyle bir kadın "erkek gibi" davranmıyordur. Düşünme işini onun adına erkeksi yani ya da animusu yapmıyordur; bu kadın, gayet net ve iyi bir şekilde kendisi düşünüyordur. Mantıksal düşünce için arşetip olarak Athena kavramı, düşünme eyleminin kadının kadınsı egosundan ayrı olduğu kabul edilen erkeksi animusu tarafından gerçekleştirildiğini söyleyen Jung'un önermesi ile çatışmaktadır. Aklının, Athena'ya özgü kadınsı bir mizaçla nasıl keskin tarzda çalıştığını fark eden bir kadın, "erkek gibi" (uygunsuz) olmaktan korku duymak yerine kendine dair olumlu bir imge geliştirebilir.

Athena, belirli bir kadının içinde tek bir baskın motif olmaktan ziyade, aktif olan farklı arşetiplerden yalnızca birini simgelediğinde, bu arşetip diğer tanrıçaların müteffiki olabilir. Örneğin, bu kadın kendisini tam anlam hissetmesi için bir erkeğe ihtiyacı olduğu yönünde Hera tarafından motive ediliyorsa, bu durumda Athena, durumu değerlendirmesi ve uygun bir ortak bulmak üzere strateji geliştirmesi için bu kadına yardım edebilir. Veya eğer bir kadın sağlığı girişimine ya da kadın çalışmaları merkezine Artemis esin kaynağı oluyor ve önderlik ediyorsa, bu durumda projelerin başarısı Athena'nın politik ferasetine bağlı olabilir. Bir kadın, duygusal bir fırtınanın tam ortasında iken, bir arşetip olarak kendi içindeki Athena'ya başvurabilirse, akılcılık o kadının kendini toparlamasına ve yönünü bulmasına yardım edecektir.

Goddesses in Everywoman, s. 78-79

miş kadınsı kimliğini bulmasıyla bakımından büyük bir güvensizlik kaynağı oluşturabilen- gizli, ifade edilmemiş benliği arasında çözümlenmemiş bir gerilim vardır. Bu durumun tanıdığım ve birlikte çalıştığım Athena kadınlarının hepsinde mevcut olduğunu gördüm ve buna "Athena'nın yarası" adını verdim. Bu oldukça karmaşık konuya ilerleyen sayfalarda detaylı olarak değineceğiz.

YUNAN MİTLERİNDE VE İNANCINDA ATHENA

Antik Yunanlar için Athena kimdi?

En üst tanrıya, yani babası Zeus'a yakınlığı bakımından Athena, Yunan panteonunda¹⁶ son derece itibarlı bir konuma sahiptir. Atina şehrinin koruyucusu ve Bakire Savaşçı olarak Pallas Athena adıyla da anılan bu tanrıça, M.Ö. beşinci yüzyıldaki en yüksek spirüel ideallerin ve Yunan ataeril sisteminin yaratılışının savunucusu olarak tanınır. Athena'yı mızrak, kargı ve miğferle tasvir eden muazzam heykeli çok uzun süre önce yitip gitmiş olmasına rağmen tapınağı Partenon (*parthenos* "bakire" anlamına gelmektedir), Atina'daki Akropol'ü hala gölgede bırakmaktadır. Bilginler Athena'nın kökeni konusunda fikir ayrılığı içindedirler; çoğu, görevi savaş zamanlarında şehrin surlarını korumak olan Mikenli bir savaşçı tanrıçadan türetildiğine inanmaktayken bazıları da isminin etimolojik olarak "vulva" anlamına geldiğini iddia etmektedirler ki bu, onun Yüce Ana'nın ta kendisi olduğunu düşündürmekte.

Oysa doğumunu anlatan popüler efsane, Athena'nın neden daha çok babasının kızı olarak görüldüğüne açıklık getiriyor: En eski ana tanrıçalardan biri olan dişi titan Metis¹⁷, Zeus tarafından gebe bırakılır; ancak Zeus, Metis'in ileride kendini tahtından indirecek bir oğlan doğurmasından korkarak tanrıçayı yutar. Sonrasında ise savaşçı tanrıça, tamamen yetişkin ve bütününü silahlı halde Zeus'un kafasından çıkararak belirir. (bkz. "Athena'nın Doğum Efsanesi")

Bu mitte politik bir benzetme olduğu kesin; tanrıları Zeus'a ibadet eden işgalci ataeril kavimlerin, eskiye dayalı anaeril kültürleri özümseyişlerine atıfta bulunmaktadır. Ama Metis ismi erkeklerin illa ki de doğuştan hakları olmayan belirli bazı güçleri kendilerine atfettiklerini düşündürmekte. *Metis* kelimesi "bilge akıl hocası" ya da "hikmet sahibi olan" anlamlarına gelmektedir ki Athena'ya, Olimpos'ta en çok bu vasfından dolayı itibar edilir. Athena, Odessa'ya şöyle itiraf eder: "Tüm tanrıların arasında, en çok zekamla (*metis*) ve becerimle övünürüm." Hatta Hesiod onu "gücü ve basiretli zekası bakımından babasının dengi" olarak görmektedir. (*Theogony*, 896.)

Athena, aslında gerçek anlamda annesi olmayan tek Olimposludur ve sembolik manada Olimpos'un başında bulunan

16 panteon: tanrılar ve tanrıçalar grubu. (ç.n.)

17 Akıllı Metis ya da Hikmet Tanrıçası Metis. (ç.n.)

tanrıdan (onun kafasından) çıkıp dünyaya gelişiyle babasının bilgeliliğinin en üst temsilcisi konumundadır. Bu açıdan, Zeus'un sindirdiği ve dönüştürdüğü fakat yine de dışıl formda tezahür ettirmeye gerek duyduğu bilgeliği (metis) Athena ilk şekline kavuşturur. Jung olsa, Athena'nın Zeus'un animası, yani yaratıcı dışıl benliği olduğunu söylerdi. Bu özelliğiyle Athena, Atina'nın Altın Çağı ile ilişkilendirdiğimiz o olağanüstü felsefi birikimi, siyasi kurumları, dramayı ve pek çok sanat dalını üreten hayret verici entelektüel ve spiritüel üretkenliğe ilişkin en yüksek ilhamı sembolize etmektedir.

Athena'nın kafanın, yani aklın yaşamı ile ilişkisi vurgulandığı ölçüde dışıl bedeniyle bağı bunun tam tersi muamele görür. Bakireliğine dair yumuşak, hassas ve kadınsı ne varsa koruyucu zırh katmanları altına saklanmış ve erkeklerin "uzak dur" mesajını anlamalarını garantilemek istercesine zırhının göğüs bölümünde Gorgon Medusa'nın saçsız başının korkunç bir motifini taşımaktadır. Bu dehşet verici, yılan saçlı sembol, hamisi olduğu kahramanlardan Perseus'a esin kaynağı olduğu bir maceradan ortaya çıkmıştır: Perseus'un görevi yüzüne bakan her erkeği taşa çeviren bu korkunç dışı yaratığı öldürmektir.

Athena'nın savaş oyunlarında ve arayışlarında kahramanlara ve savaşçılara refakat eden bir tanrıça olduğunu dikkate alırsak; şayet bir ölümlü olsaydı Athena bir "erkek fatma" olurdu diyebiliriz. Aslında onun hayranlık duyduğu şey savaş çığırkanlığı değil, kahramanlıktır ve bu durumu *İlyada* destanının savaş tanrısı Ares'e yönelik tiksintiye varan hisleriyle açıkça ortaya koymaktadır. Perseus ve Herakles'i (Herkül) bilhassa el üstünde tutmakta ve onlara büyük değer vermektedir ama en çok sevdiği kahraman, "pek çok düşüncenin bilge adamı" (polymetis) olarak tabir edilen Odessa'dır. Sevdiği, dediysem bu yoğun ve kardeşçe bir bağlılıktır, zira Athena hangi formda olursa olsun evliliği ve cinselliği reddeder. Homeros'un Afrodit'le ilgili ilahisine göre, aşk tanrıçasının onun üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Bu nederle, Homeros'un epik eserlerinde Athena'nın büyük kahramanların sadık, daima onların yanında olan, ilham kaynağı spiritüel dostu olarak tasvir edildiğini görürüz; pratik zekalarını keskinleştirmeleri ve hazırcı cevap yanıtlar vermeleri onları teşvik etmektedir.

Savaşta olduğu kadar barışta da Athena'nın en çok ilham verdiği alan pratik yaratıcılık ve yenilikçiliktir. Antik dönem Atina'sındaki dokumacıların, demircilerin, marangozların, kısaca-

ATHENA'nın DOĞUM EFSANESİ

Homeros İlahilerinden biri, Athena'nın doğumunu, babası Zeus'a olan yakın bağı çerçevesinde anlatmaktadır:

Pallas Athena için parlak gözlü, zeki, yavuz yürekli, iffetli, tertemiz ve kudretli bir bakire olan; şehrin, Tritogena'nın koruyucusu bu namılı tanrıça için bir ilahi söylemeye başlıyorum. Bilge Zeus onu kendi kutsal başından dünyaya getirdi; doğduğunda savaş zırhına bürünmüştü ve her yanı altınlar içinde ışıldıyordu; bunu gören ölümlülerin hepsi huşu içinde kaldılar. Bu ölümsüz baştan ok gibi çıktı ve elinde bir kalkan taşıyan Zeus'un önüne atlayarak keskin mızrağını sağa sola salladı. Yüce Olimposlu bu koca gözlü tanrıçanın kudreti karşısında şiddetle sarsıldı; topraktan korkunç bir inilti koptu, derinliklerin karanlık dalgaları köpürüp kabardı. Ama Bakire Pallas kutsal zırhını ölümsüz omuzlarından aşağı indirirken Hyperion'un aziz oğlu dört nala giden atlarını durdurdu ve deniz aniden sakinleşiverdi; bilge Zeus ise büyük sevinç duydu. Kalkan taşıyan Zeus'un çocuğu, selam olsun sana; her ikinizi de hatırlayacağım ve bir başka ilahi daha söyleyeceğim.

Homeros'un Athena'ya İlahisi

Öte yandan, bu efsanenin Hesiod'a ait olan daha eski bir versiyonu hikayeye önemli bir boyut kazandırmaktadır; buna göre, Athena'ya ilk önce ana tanrıça Metis gebe kalmıştır:

Zeus dışı titan Metis'i gebe bıraktı ve çocuğun erkek olup da onu azledebileceği kehanetinden korkarak Metis'i kandırıp onu yuttu. Fakat çocuk, Zeus'un içinde büyümeye devam etti, sonunda o kadar korkunç baş ağrıları oldu ki Zeus bir baltayla kafasını açması için demirci Hephaistos'u çağırdı. Vahşi bir savaş çığıyla Athena dışarıya fırladı, tamamen zırhlara bürülmüştü.

Hesiod, Theogony, 887-902

sı bütün zanaatkarların koruyucusu haline gelmişti. Şehir ve egemenliği altındaki diğer bölgeler güçlendikçe, babası Zeus'la birlikte Athena da antik Yunan uygarlığının gelişiminin ardındaki büyük spiritüel güç haline gelmiştir. (bkz. "Athena, Atina Şehir Devletinin Koruyucusu")

ATHENA VE ŞEHİR UYGARLIĞI

Athena'nın huzursuz erkeksi enerjiyi ve eski Atinalıların faaliyetlerini yakından himaye edişine yönelik popüler hikayelerin yanı sıra, babasının başından çıkarak dünyaya gelişine ilişkin aşikar sembol daha eski ve dağınık yapıdaki anaerkil geleneği bünyesine

ATHENA: ATİNA ŞEHİR DEVLETİNİN KORUYUCUSU

Carl Kerényi antik dönem Atina'sında şehir sakinleri için en önde gelen tanrıça olan Athena'nın pek çok rolünü, imtiyazlarını ve itibarını çok güzel özetlemektedir:

Athena her tehlikeden ve beladan kurtarıcıdır; her zor durumda akıl hocası ve en yüksek bilgeliktir. Halklarına olduğu kadar bu halkların liderlerine de o yol gösterir; tavsiyelerde bulunur; her tür yerel, kavmi ya da ulusal toplantıya başkanlık eder. Hayatı ve sağlığı gözetir. İnsanlığın çocuklarını kollarına alan müfrik, cana yakın bir dadı gibidir; anneleri doğurgan kılar; çocukların büyümelerini ve gelişmelerini; insan ırkının genç ve güçlü nesiller boyunca çoğalmasını sağlar. Doğadaki ilahi düzenin sürmesini sağlar; fideleri ve meyveleri hasar görmekten korur; soylu ve besleyici zeytin ağaçları diker; onlarla ilgilenir; insanlara toprağı nasıl ekeceklerini ve sürececeklerini, öküzleri boyunduruğa nasıl koşacaklarını ve sert toprağı tırmiklarla havalandırarak nasıl gevşeteceklerini öğretir. İnsanlık hayatı güzelleştiren bütün sanatlar için gereken malzemeyi ve hüneri ondan alır. Atlara hakim olup onları kendi yararlarına kullanabilmeleri için insanlığa gem ve dizgini o vermiştir. Gemi ustaları onun ilhamıyla iş görürler. Denize çıkıntı yapan dağlık burunlarda, rüzgarları coşturmak ve sakinleştirmek için koruyucu tahtında o oturmaktadır. Denizciler salimen karaya çıktıklarında ona teşekkür ederler. Denizde ve karada, gezginlerle yabancılarla o rehberlik eder; bütün maceralarında kahramanların refakatçisidir; yüreklerini cesaretle doldurur ve onları tehlikelerden korur. Ancak Zeus'un yanbaşındaki konumu bakımından ilahi takdiri yerine getirmekte, mükafat ve ceza vermekte de hakkaniyetlidir; yıldırımların nereden saklı olduğunu bir tek o bilir; onları kullanma hakkına ve gücüne de bir tek o sahiptir. Babası Zeus'un korkunç kalkanını da kullanır. Zeus'la ortak pek çok özelliğe ve sığara sahiptir, özellikle de ona ait kültür en eski dönemlerinde, genellikle Athena'ya Zeus'la birlikte ibadet edilir.

Athena: Virgin and Mother (Athena: Bakire ve Ana) s. 8-9

katmaya çabalamakta ama yükseliş halinde olmakla birlikte, istikrarsız yapıda olan bir ataerkil sistem için oldukça değerli bir politik avantaj sağladığı açıktır. Köylü bir toplumdan kentli bir topluma dönüşürken Atina'yı yapılandıran askeri gücün bir araya toplanmasının, bu yeni toplum içinde bir aidiyet ve birlik hissi yaratmış olması da kaçınılmazdı. Dolayısıyla Athena bu savaşçı şehir devletinin uygarlık kıvancının da arşetip düzeyde bir simgesiydi. Atina'nın yükselişi tarihten bildiğimiz üzere, gücünü etrafındaki topraklardan değil, fetihlerdeki ve sömürgeleştirmedeki askeri hünerinden almaktaydı.

Saldırgan ve zihinsel açıdan hiperaktif yapıdaki kütürlerinin yayılma sürecinde, şehirli Atinalılar için toprağın ve tarımın Ana Tanrıçası olan Demeter'in hem sosyal hem de psikolojik alandaki önemi azaldı (Thucydides, Atinalıları, "Güçlerini aşan bir mace-raperestlik ve sağduyuyu aşan bir cüret içindeydiler...hatta denilebilir ki dünyaya durup dinlenmemek, başkalarına da huzur vermemek için gelmişlerdi," diye tasvir eder). Bu güçlü enerjiyi Athena onlar için bir biçimde odaklayıp yücelttiği içindir ki Atinalılar da bu bakire tanrıçanın gücünü kutlamak üzere kendi temel kültlerini ve Panathenik Şenliğini tesis ettiler. Bu kutlamalara her dört yılda bir Atina'nın dört bir yanından binlerce insan akın etmekteydi.

Oysa bu döneme kadar en büyük dinsel şenlik küçük bir köy olan Eleusis'te, Demeter ve kızı Kore-Persefon onuruna düzenlenmekteydi. Bu son derece görkemli kutlamalar sırasında, şehir halkı tören alayı halinde şehir dışına yürüyerek kırsalda yaşayan binlerce kişiye katılır ve hep birlikte, Demeter'in hikmetini insanlığa bahşetmiş olduğu kutsal bir kuyunun başında toplanırlardı (bkz. Demeter'le ilgili bölüm). Kutsal bölgelerin önemine ilişkin olarak, özellikle Atinalıların psişesindeki bu kademeli tersinme, Yunan bilincinin şehre yönelme tarzının çok önemli bir metaforu olarak görülebilir. Eskiden gelenek toprağı Ana olarak kutlayıp onurlandırmak için şehirden uzaklaşmaktı. Fakat bu alışkanlık topraktan ve onun Ana olarak değerlerinden gittikçe *uzaklaşarak* artık şehre yönelmişti.

Athena'nın Panathenik Şenliği ve Demeter'in Eleusis Gizemleri kutlamaları, halkın o zaman tamamen farklı tipte tanrıçalara duyduğu psişik ihtiyacın tapınma ve ritüeller tarzındaki ifadesiydi: birincisi, antropolog John Layard'ın deyimiyle bir *kültür ana* ve ikincisi ise bir *doğa ana* ihtiyacı. Dolayısıyla Demeter anaerkil bilincin, yeryüzünün ve doğadaki yenilenme süreçlerinin döngüsel gizemleriyle bağlantıda kalma ihtiyacını giderirken; kültür ana olarak Athena da hem savaşta hem barışta, zorluklara ve zaferlere yönelik olarak şehir sakinlerinin birliğini sağlamaya hizmet etti. Barış dönemlerinde verdiği "bilgece tavsiyeleri" ve rehberliği, Atina'yı bütün antik dünyada yegane kılan sosyal, sanatsal, entelektüel gelenek ve kurumların gelişimine yardım etti. Savaş dönemlerinde ise bekareti ve gücü, şehrin saldırılara geçit vermezliğinin ve manevi arınmışlığını simgelemekteydi:

Bir efendisi ya da hakimi olmayan erkeklerin sevgili şehri.

Korunaklı, adil diyar ve özgür doğmuş oğulların kalesi.

Onun (Athena) bakışlarının altında ve Ey güneş, senin huzurunda duran.

Hiç kimseye köle, hiç kimseye tebaa olmayan.

Swinburne, *Erectheus*

Athena klasik dönem uzmanı Jane E. Harrison'ın üzüntüyle dile getirdiği gibi, "bir nevi soyutlamaya, gerçek dışı bir mevhuma" dönüşmüş olsa bile devlet ana (*metropolis = mater-polis*)¹⁸ olarak birleştirici gücü, o zamandan beri hem erkeklerin hem de kadınların hayallerinde muazzam bir karizmanın ve tesirin arşetip düzeyde bir simgesini oluşturmuştur.

Ne zaman güçlü bir şehir devleti ve dolayısıyla bir "uygarlık" ortaya çıksa Athena'nın ruhu da efsanelerde, hikayelerde ve ender olarak bedenlenişlerinde tezahür eğilimi göstermektedir. Jan Dark'ın bedeninde, kendini feda eden bir kahraman haline gelmişti. Zırhlar içindeki genç kraliçe I. Elizabeth, İngiliz donanmasını harekete geçirmek için Tilbury rıhtımına vardığında binlerce denizci ona çılgınca tezahüratta bulunurken de Athena oradaydı. İngiltere'nin eski başbakanlarından Margaret Thatcher'ın Falkland Adaları macerasında da onun bilincinden pek uzakta değildi. Bu tip durumlar için zırhlara bürünmek artık moda olmasa da, basın onu daha en başında "Demir Lady" olarak adlandırmıştı!

Ulusal birliğin tesis edilmesine ya da hamasi duyguların kıskırtılmasına ne zaman gereksinim olsa Athena incelikten uzak şoven İngiliz marşlarında ya da Fransız Devrimine öncülük eden Marianne'ı gösteren politik afişlerde ortaya çıkar. Amerika'nın simgesi ise biraz yanıltıcıdır. Amerikalılar "anavatan" ideali için Avrupalı atalarını reddetmiş olsalar da üzerindeki duygusal şiirle beraber meşhur Özgürlük Heykeli gelen herkesi beslemeyi vaat eden bir Demeter sembolü olma iddiasındadır. Bununla beraber, başlı başına Athena'ya özgü bir sıfat olan "Liberty" (Özgürlük) ismini taşımaktadır ve üstelik askerlik hizmetlerine ya da bu yönde bir seferberliğe ihtiyaç duyulduğunda ona yardım edecek askeri asistanı Sam Amca'nın desteğine de sahiptir.

18 *polis*, şehir anlamındadır; *mater* ise pek çok Avrupa dilinde anne anlamındaki kelimelerin eski bir biçimidir. (ç.n.)

ATHENA, ANTİK VE MODERN

Athena ruhunun Jan Dark ya da Kraliçe Elizabeth gibi insan formundaki bedenlenişleri, Batı tarihinde oldukça nadir ortaya çıkmıştır (bkz. Tarihte Dikkate Değer Athena Kadınları). Modern döneme dek, arşetipinin gerçek bedenlenişlerinden ziyade, Shakespeare'in Rozalin'i ya da Defoe'nun Moll Flanders'ı gibi vatanperver ikonlara ya da hayali kahramanlara rastlamak daha kolaydır. Tarih boyunca, kadınların tanrıçaların hepsi olmasa da bazılarını kendi hayatları içinde doğrudan tanımış oldukları üstünde düşündüğümüzde bu durum nasıl da şaşırtıcı bir biçimde barizleşir! Pek çok kadın anne olurken Demeter'in gücünü deneyimlerken, pek çoğu da aşık olurken Afrodit'in tutkusunu hissetmektedir. Ancak Athena'nın gücünün deneyimlenmesi, yakın zamanlara dek nadir rastlanılan bir durum olmuştur. En üst mertebedeki kültür anaları olarak Atina halkı ona ne kadar minnet duymuş olursa olsun, Athena Olimpos'taki yerinde özenle korunmuş ve hiçbir zaman, gerçek kadınlara bir örnek olarak sunulmamıştır. Tapınağında bile rahibeler değil, rahipler görev yapardı. Psikolog Philip Slater'in *Glory of Hera* (Hera'nın İhtişamı) adlı çalışmasında da değindiği gibi, Atina toplumundaki kadınlar asla lider ya da entelektüel konumunda olmayıp anne ya da köle ya da fahişe sıfatını taşımışlardır. Şair Sappho ise bu kurala yönelik çok önemli bir istisnadır.¹⁹

Batı tarihinde kadınların, Athena'nın ruhunu toplumlarından tam destek olarak somutlaştırdıkları tek dönem, on ikinci yüzyılda, Güney Fransa'daki ozanlara atfedilen Provençal kültürün hakimiyetindeki dönemdir. Kraliçe Eleanor ve Mari de Champagne kadınların eşit derecede özgür, eğitilmiş ve güç sahibi oldukları bir kültüre ilham veren öncülerdir. O dönemde, kadınlara yüce, yüksek bir anlam atfedilmekteydi; birkaç tanınmış aristokrat kadın ozan manzumeler yazmış ve saray şenliklerinde çalıp söylemişlerdi.

19 Yakın tarihli feminist eserler, Antik Yunan'daki kadınların olumsuz koşullarına yönelik olarak Slater'in 1968'de ortaya koyduğu basiretli tabloyu onaylar niteliktedir. Sarah B. Pomeroy'un *Goddesses, Whores, Wives and Slaves* (Tanrıçalar, Fahişeler, Eşler ve Köleler) (1975) ve Eva Cantarella'nın *Pandora's Daughters* (Pandora'nın Kızları) (1981) adlı çalışmaları da bu anlamda dikkat çekicidir. Eva Cantarella'nın kitapta vardığı sonuç da aynı derece çarpıcıdır: "Homeros'a bakılırsa, kadının gerçek koşulları şöyleydi: politik güçten ve toplumsal yaşamdan tam olarak dışlanma; aile reisine itaat, verdiği cezalara teslimiyet ve nihayet ideolojik anlamda soyutlanma. Aile ve evle ilgili konular dışındaki şeyleri düşünmeleri yasaklanmış olduğu için eril meseleler hakkında bile konuşamıyorlardı. İmansız, güvenilmez, zayıf, vefasız olarak görülen kadına şüpheyle bakılıyordu." (s. 33) (y.n.)

TARİHTE DİKKATE DEĞER ATHENA KADINLARI

Athēna kadınlarının yaratıcı zekaları ve siyasi vizyonları ile kendilerini ifade etmelerine ya da iktidar sahibi olmalarına imkan tanımak konusundaki eril isteksizliğe rağmen bazı sıra dışı kadınlar tarihte ve bilincimizde kalıcı izler bırakmıştır. Aşağıda, çok da iyi tanınmayan bazı örnekler yer almaktadır:

Hrotsvit of Gandersheim (932-1000) Almanya'da, son derece üretekence yazılar yazarak yaşadığı manastırın kütüphanesinden zamanının spiritüel ve entelektüel hayatına büyük katkılarda bulunmuş bir rahibedir. Klasik çağdan o yana Almanya'daki ilk drama yazarı ve bilinen ilk şairdir. Yazdığı drama eserlerinin sayısı altıyı aşar; ayrıca manzum efsaneler, düz yazılar ve tarihî şiirler yazmıştır. Kadınlara yönelik portreleri mecazi kalıplara hiçbir zaman bağlı kalmayıp özgün ve canlıdır.

Orta Çağ sonlarında evlilik kurumu ya da bir manastır tarafından korunmadan pek az sayıda kadın bağımsız olarak yaşayıp da kendini geçindirebilirdi. Ancak **Christine de Pisan** (1364-1430) Fransa'da geçimini yazılarıyla sağlayan ilk kadın olmuştur. Aslen Venediklidir. Babasının Fransız sarayına duyduğu bağlılık nedeniyle İtalya'dan ayrılmış ve bir Fransızla evlenmişti. Christine henüz yirmi beş yaşındayken eşi, ardında çok az bir miras ve üç küçük çocuk bırakarak öldü. Böylece, genç kadın düz yazı ve şiir yazmaya yöneldi. 1399-1405 yılları arasında, aralarında dönem dönem yeniden gündeme gelen klasik eseri *The Book of the City of the Ladies* (Hanımlar Şehrinin Kitabı) da olan on beş adet büyük eser vermiştir. Kadınların saygınlığını yüceltmesiyle ve saray aşklarını anlatırken kadınları gülünç durumlara düşüren şiirlere (örneğin Jean de Meung'un eserinden bir parça olan *Roman de la Rose*'daki gibi) yönelik olumsuz tutumuyla ünlüdür.

Kraliçe I. Elizabeth (1533-1603): Bakire Kraliçe, Athēna'ya özgü pek çok vasfı gerçek Hera İktidarı ile birleştirmişti. Zeki politik anlayışı ve öngörülü liderliği ile İngiltere'ye tarihindeki en önemli ve parlak dönemlerinden birini yaşatmıştır. Athēna gibi o da kahramanların arkadaşlığından ve etrafının ünlü, maceracı kaşiflerle (Sir Walter Raleigh, Sir Francis Drake ve Essex Kontu gibi) çevrili olmasından hoşlanırdı. Edmund Spenser'in *Faerie Queene* adlı eserinden ve Shakespeare'in oyunlarındaki vatanperver pasajlardan beslenen bütün bir edebî kültürün çevresinde yapılanmıştır. Görgülü, bilgili ve oldukça kültürlü bir kişilik olarak kendisi de bir şairdir. İngiltere'nin yükselişindeki siyasî ve kültürel başarıları olağanüstüdür.

Ressam **Sofonisba Anguissola**'nın (1532-1625) tabloları teknik anlamda o kadar büyük bir hüner sergilemektedir ki dönemin diğer bir ressamı olan Titian'ın eserleriyle karıştırılmaktadır. Sanat tarihçileri tarafından son dönemlere kadar göz ardı edilmiş olmasına karşın geç Rönesans döneminin saygın ressamlarından biridir ve gençliğinde Mikelanî'dan eğitim almıştır. Yirmi yıla yakın bir süre İspanya Kralı II. Philip'e portre ressamı olarak hizmet etmiştir.

Yaptığı ayrıntılı ve özgün portreyle uluslararası bir ün kazanmıştır. Doksan iki yaşındayken, üstün tekniğinin inceliklerini öğrenmek üzere Anthony Van Dyke bir süre onunla çalışmıştır.

Radikal bir Athena tarafından yazılmış bir bildirge varsa o da **Mary Wollstonecraft**'ın (1759-1797) *A Vindication of the Rights of the Women* (Kadın Hakları Savunması) başlıklı metnidir. Devrimin pek çok liderine yakın olmasına rağmen, Fransız Devriminin kendisinin ve çevresindekilerin umduğu gibi, kadınlara özgürlük getirmeyeceğini kısa sürede fark etmiştir. Bu hayal kırıklığı ilk feminist çalışma olarak nitelenen ünlü tezini yayınlaması için ona ilham vermiştir (1792). Tezinde şöyle seslenmektedir: "Mücadeleye varım ve hodri meydan diyorum. Kadınlar için kaybolan itibarlarını onarma ve kendilerini insan soyunun bir parçası kılma zamanı gelmiştir." Athenavari bu muazzam meydan okuma, bugün hala ayaktadır.

İç sesinden aldığı ilhamla kölelerin özgürleştirilmesi ve kadın hakları ile ilgili söylevler veren **Sojourner Truth** (1797-1883) Kuzey Amerika'yı dolaşmak için ailevi sorumluluklarını ardında bırakmıştır. Okur yazar olmamasına rağmen kayda değer ve korkusuz bir hatipti. Kendisinin ve akrabalarının da yakından bildiği köleliğin onursuzluğunu ve kötülüğünü anlatarak, yaya olarak seyahat etmiştir. İç Savaştan sonra özgürlüklerini kazanan kölelerin iş bulmaları için yorulmaksızın çalışmış ve 1850 yılında, destek görmesine de yardım etmiş olan otobiyografisini yayınlamıştır.

Burada, Athena'ya özgü bir ruhla öğrenme aşkı ile Afrodit'in kadının güzelliğinden duyduğu erotik neşe birleşmekte ve Hera da kraliçe olarak hükmetmekteydi. Kısa sürmüş olsa da bu döneme ait bir şeyler romantizmin ruhunda ve modern feminizmde kalıcı olmuştur. (bkz. Afrodit bölümü)

Antik Yunanistan'daki kadınlar efsanelerde Athena'nun yaptığı gibi, ortaya çıkarak kahramanların yanında yer alamadıysalar da buna yönelik bir özlem var olmuş olmalıdır. Erkekleri dışlayarak yaşayan, sert mizaçlı, savaşçı kadınların oluşturduğu bir toplum olan Amazonlar efsanesi, Athena'nın gerçek dışıl topluma ve aktif dayanışmaya dair Athena'nın engellenmiş enerjisinden doğan bu özlemin bir ifadesi olarak kabul edilebilir. Günümüzde feminizm anlayışındaki kardeşlik duygusu içinde nihayet ortaya çıkmaya başlayan bir şeydir bu.

Athena küçük, masum bir kız olarak değil de, uzun zamandır erkeklerin hakimiyeti altındaki dünyada mücadele verebilen ve yaratabilen yetişkin bir kadın olarak doğmak özlemindeydi. Kadınların entelektüel ve politik alanlarda daha görünür olmaya başlamaları, son iki yüzyıl içinde yapılan bir süreçtir ve uzun

zamandır engellenen ve ataerkil Zeus'a uzun zamandır baş ağrısı olan Athena'nın bu nihai doğumunu da pekala, içerebilir.

Batıdaki ataerkil idarecilerin yerlerini en çok Athena'nın mı, yoksa ölümler diyarının kraliçesi Persefon ve onun koruyucu ruhu Hekate'nin alması fikrinden mi rahatsızlık duymuş olduklarını tahmin etmek imkansızdır: Savaşçı Amazonlar tarafından, dışarıdan işgal edilmek mi, yoksa karanlık olduğu iddia edilen güçler ve büyücülük türünden şeylerle içeriden ele geçirilmek midir onları en çok korkutan? Erkeklerin Orta Çağdaki cadı avı döneminde alçaldıkları vicdansızlık ve derin karanlık çukuru, bu korkunun daha çok ikincisiyle ilgili olduğunu düşündürmekte. Bununla birlikte, ilahi akıl ve mantığın tek sahibi, tek aktarıcısı olarak kendilerini görmeleri nedeniyle kapıldıkları aşırı gurur, bilgelik tanrıçasına ait imgenin vücut bularak somutlaşması tarafından daha ciddi biçimde tehdit edilmektedir. Erkeğin yapmış olduğu hataları ve noksanları idrak eden, üstelik bunları karşısındaki sırf erkek olduğu için mazur görmeyen zeki bir kadın kadar eril egoyu rahatsız edebilen başka ne vardır ki? Bilgi -ve bunun bile öncesinde, eğitim- iktidardır. İşte bu nedenle, Plato'nun akademisinden bu yana erkekler, kendilerine karşı cevap yetiştirecekler ve muazzam fikirlerinin birer palavra gibi görünmesine yol açacaklar korkusuyla, kadınları cahil bırakmışlardır.

ATHENA BÜYÜYOR

Küçük çocukları, -kızlar için bebekler, oğlanlar için tabanca- lar, tüfekler gibi- klişeleşmiş cinsiyet rollerine programlayarak yetiştirmek konusunda toplumun gösterdiği kararlılığa rağmen, Athena'nın temel vasıfları ve bilhassa da androjen kapasitesi, arşetipinin bilhassa küçük kızlarda kuvvetli olduğu durumlarda rahatlıkla gözlemlenebilir. Küçük, zeki Athena kızlar kısa zamanda dile hakimiyet kazanırlar ve münakaşa etmede ustalaşırlar! Güçlü ego- ları onları her anlamda erkek çocukları kadar mücadeleci ve kavgacı kılar. Aslında küçük bir kız çocuğu iken Athena'nın hem eylem hem de konuşma anlamda erkek çocuklarla boğuşup oynamayı tercih ettiğini görmeyi bekleyebiliriz. Kendisi kadar androjen olan kız kardeşi Artemis gibi, Athena erkek fatma olmaktan gurur duyar. Ancak Artemis'e kıyasla daha rekabetçi ve daha münakaşacı oldu-

ğundan, sloganı pekala, "Ne yapabiliyorsan, ben daha iyisini yapabilirim," olabilir.

Tartışma ve çekişmeler kadar rekabet de onu güçlendirir; kısa süre sonra, oğlanların yanında yetersizlik veya aşağılık hissetmeye dair her türlü duygunun üstesinden gelir; geliştirdiği özgüven bir yetişkin olduğunda ona büyük fayda sağlayacaktır. Ayrıca galip gelmekten herhangi bir oğlan kadar haz alsa bile bu uğurda baskın çıkmaya gereksinim duymaz; liderlik ondan daha da sert yapıdaki kız kardeşi Hera'nın can attığı bir roldür. Duygulan üzerinde kontrol sahibi olan küçük Athena, istediklerini elde etmek için gözyaşı dökmek konusunda tereddüt edecektir; psişesinde eşit miktarda Afrodit etkisi bulunmadığı takdirde, amaçlarına ulaşmak için baştan çıkarma gibi yollara başvurmayacaktır.

Küçük Athena'nın sıra dışı zekası dildeki olağanüstü işitsel yeteneğiyle de kendisini gösterecek, yaşından ileride seyreden bir kelime haznesi oluşturacaktır. Kelimeleri, kelime oyunlarını ve münazaraları sever. Aslında çoğu zaman son sözü kendisi söylemekten hoşlanır. Daha sonrasında ise kelimelere yönelik bu ustalığının sahip olduğu en güçlü araç olduğunu fark ederek bunu hukuk, gazetecilik ve politika gibi kariyer alanlarında bir mücadele silahı olarak kullanabilecektir.

Küçük Athena'nın erken ve hızlı gelişimi son derece sevimli olabilir, bilgelik tanrıçası bazen çok küçük bir kızın bilincinde olağan dışı bir etkiyle ortaya çıkabilmektedir. Londra'da yaşayan bir İrlandalı olan Fynn'in evlat edindiği küçük bir kızın ifadelerini derlediği *Mister God, This is Anna* (Bay Tanrı, Ben Anna) adını taşıyan son derece keyifli hatıralarından bir bölüm paylaşayım. Anna spiritüel anlamda aydınlanmış, yaklaşık dört yaşındayken Tanrı'ya ulaşmış "bilge bir çocuktur." İncil'le ilk tanışmasında Anna'nın verdiği tepki şöyledir:

Ona İncil'i okumak pek de başarılı bir iş olmadı. İncil'i bilhassa bebeklere yönelik bir okuma kitabı olarak görme eğilimindeydi. İncil'in mesajı gayet basitti, herhangi bir yarım akıllı bile bunu yarım saatte kavrayabilirdi! Din bir şeyler yapmakla ilgiliydi, bir şeyler yapmak üzerine bir şeyler okumakla ilgili değil. Mesajı bir kez anladın mı aynı noktaya tekrar tekrar dönmenin bir anlamı yoktu. Yaşadığımız bölgenin rahibi ona Tanrı'yla ilgili sorular sorduğunda, aldığı yanıtlar karşısında şaşkına dönmüştü.

Aralarındaki konuşma şöyle gelişti:

"Tanrı'ya inanıyor musun?"

"Evet."

"Tanrı'nın ne olduğunu biliyor musun?"

"Evet."

"Peki nedir o?"

"Tanrı'dır!"

"Kiliseye gidiyor musun?"

"Hayır."

"Neden peki?"

"Çünkü bunların hepsini biliyorum!"

"Neyi biliyorsun?"

"Bay Tanrı'yı sevmeyi, insanları sevmeyi, kedileri ve köpekleri sevmeyi ve örümcekleri ve çiçekleri ve ağaçları..." -liste devam etti- "her şeyimle birlikte..."

Anna gereksiz olan her şeyi pas geçerek yüzyılların öğretisi-ni damıtmış, bir cümlede özetlemişti : "Ve Tanrı dedi ki insanla-rı sevin, onları sevin, onu sevin ve kendinizi sevmeyi de unutma-yın." (s.19)

Büyümekte olan Athena, eril ahmaklıktan ve beceriksizlikten dolayı yaşadığı hüsrana gem vurmaya kısa zamanda öğrenir. Bir çocuk olarak bile toplumumuzdaki babaların ve öğretmenlerin zihinsel beceriler bakımından erkek çocuklarını kız çocuklarından üstün gördüklerini çabuk öğrenecektir; bu nedenle, kendi entelektüel maharetlerinin eşit ölçüde tanınmasını sağlamak için kitapları ve erişebildiği diğer bütün kaynakları kullanacaktır. Annesi iş dünyasında, entelektüel ya da yaratıcı alanlarda somut Hera başarıları kazanan bir kadın olmadığı takdirde kızını küçümseme eğilimi gösterecek, çoğu kez küçük Athena'yı daha ziyade, babasından takdir görme arayışına yöneltecektir.

Ergenlik çağındayken, rekabetçi sporların azim isteyen dinamiğinden keyif alabilirse de, bunlar Athena kadının biriken hırslarını ve enerjisini boşaltacağı sınırlı birer vasıta olarak kalacaktır. Bağımsız ruhlu kız kardeşi Artemis ile aralarındaki başlıca fark burada ortaya çıkar: Fiziksel rekabet entelektüel alandaki başarılarla kıyasla ilgisini çok daha az çekmektedir. Günümüzde ise Athena büyük ihtimalle müzik ve sanat alanlarındaki yeteneklerini geliştirmeye daha meyilli olacaktır. Yazma ve münazara konularındaki

yeteneğini de keşfedebilir; üniversite gazetesinde çalışmak, topluluğa yönelik konuşmalar yapmak ve politik eylem gruplarına katılmak ilgisini çekebilir. Ancak hepsinde de öte net düşünce yapısı, organizasyon ve ifade yeteneğiyle geleneksel akademik pozisyonlarda başarı gösterdiği; hem sanat hem de bilim alanlarında eşit derecede beceri sahibi olduğu görülecektir. Geleneksel anlamda eril baskın olan hukuk ve tıp gibi mesleklerde de gelecek vaat eden kariyer imkanlarının önünde açıldığını bile görebilir.

AŞK VE EVLİLİK

Cinsel kimliği açısından hem ergenlik çağı hem de gençlik dönemi Athena için oldukça kafa karıştıran bir zaman dilimi olabilir. Nihayetinde içinde hayatta kalmak zorunda kalacağı ata yurdu na zaten yönelmiş olduğundan, aklını başından alan modayı takip etmek, erkek arkadaşlarla buluşmak gibi şeylerden ziyade Athena, babası ve erkek kardeşlerinin mantaliteleri ile daha çok uyum içinde olabilir. Entelektüel düzeyde bir erkeği kolayca elde edebildiğinden, kur yapmanın geleneksel yollarını çoğunlukla küçümseyecek ve erkek arkadaşının zihinsel tutkusu aniden fiziksel tutkuya dönüştüğünde şaşıracaktır. Cinselliği bakımından son derece doğal ve spontane olabilir ancak bedenine karşı da aynı derecede kayıtsız olma ihtimali büyüktür. Egosunun zırhına, erile sempati duymasına ve özgür düşüncelerine rağmen deneyimli hale gelene dek olağanüstü utangaç olabilir. Bu onun içindeki "bakire" yanıdır.

Athena kadınının cinselliğinde hayatı boyunca daima bir derece çekince olacaktır (unutmayalım, şu ana dek burada Afrodit'in dünyasında da rahat olabilen bir kadından değil, "tam" bir Athena kadından söz etmekteyim). Arşetip diliyle söylersek, Athena bakiredir. Dünyaya dönüklüğüne, becerikliliğine ve zekasına rağmen bir kadın olarak cinselliği görelî olarak belli belirsiz kalır. Libidosunun o kadar büyük bir bölümünü zihinsel ve dışa dönük faaliyetlerde kullanmıştır ki bedeninin ve onun daha derin ihtiyaçlarının hakkını tam olarak vermemiştir. Cinsel açıdan son derece iyi olduğunu düşünebilir ama bazen orgazm bakımından gerçek bir tatminden yoksunluk söz konusudur ya da bünyesinde, bu kadının tamamen fiziksel sorunlar olarak göreceği bazı enfeksiyonlar, kitleler veya menstrüasyon problemleri baş gösterebilir.

Athena kadının dünyada başarı arayışında olduğu, onu tanıyan herkes için aşıkardır; ne de olsa, savaşçı ruhu onu mümkün olan her koşulda kazanması için donatmıştır. Bu nedenle, anneliğin Demeter'e özgü dünyasını çoğu kez, daimi anlamda olmasa bile jinekolojik açıdan güvenli olduğunu hissettiği ana dek erteleyecektir. Evliliğin Hera dünyası ise onu ancak gelişimine ya da dünyevi faaliyetlerine katkıda bulunduğu derecede çekecektir. Her halükarda, şiddetli bağımsızlığı, onu hiçbir eşin sınırlamaması veya öncelikle erkeğin karakterine veya kariyerine bağlılık göstermesi talebinde bulunmaması yönünde ısrarcı olacaktır; Athena kadını bilakis bunun tam tersini talep edecektir ya da en iyi ihtimalle, özgürlüğe ve özerkliğe olan olağanüstü ihtiyacını destekleyecek, maddeleri özenle hazırlanmış bir anlaşma yapmayı isteyecektir.

Athena kadını için evlilik hayattan ne istediğini tam olarak anlayan, kendi şüphelerinin ve gizli kırılğanlığının (zırhın altındaki el değmemiş genç kız) acısını eşinden çıkarmayı bırakana kadar genellikle fırtınalı bir süreçtir. Onunla kavga edecek, rekabete girecektir ve çoğu kez, kendisi kadar sert ve güçlü olmadığı için onu hor görecektir. Erkeğin geleneksel anlamdaki bütün ödülleri toplayıp itibar görmesi, bir de bunun üzerine sempati duymasını bekleme-si, Athena kadınına çileden çıkarır. Erkekler yirmili ve otuzlu yaşlarında süper kahraman olmaları talebiyle karşı karşıya oldukları için eşlerinden de yaralı egolarını anaç bir şekilde avutmalarını ve rahatlatmalarını beklerler. Athena kadınına çılgına çevirip ölümcül bir öfkeye kapılmasını sağlamak için hiçbir şey bundan daha uygun bir zemin hazırlayamaz. O, tıpkı çocukluğunda erkek kardeşlerinden alışmış olduğu gibi kendisine silah arkadaşı olacak, savaş becerilerini geliştirip koruması için onunla antrenman yapacak bir ortak istemiştir sadece. Bunun yerine ise payına; "Karım beni anlamıyor," şikayetiyle terapi inzivalarına çekilen, doğu felsefelerine ya da gayri meşru ilişkilere sığınan, ağlayıp sızlanan bir adam düşmüştür.

ATHENA VE ERKEKLERİN DÜNYASI

Yunan miti bize Athena'nın Zeus'un başından dünyaya geldiğini söyler. Eshilos ise *Eumenidler* adlı eserinde Athena'nın ağzından, "Kesinlikle babamın tarafındayım," ifadesine yer verir. Günümüzdeki Athena'dan, onun *baba ocağıyla* ve babalarla ilişki-

sine bakmaksızın söz etmek pek mümkün değildir. Ancak bunu yapmak oldukça zordur zira bugünün Athena'sı, ataerkil toplum yapısından bağımsız olmaktan dolayı büyük gurur duymakta ve böylesine yoz bir sistemden kendi lehine herhangi bir çıkarım yapmış olduğuna yönelik görüşleri son derece aşağılayıcı bulmaktadır. Feminist olan pek çok Athena'nın durumu böyledir.

Böyle olmakla birlikte, Athena arşetipine tarafsız gözle baktığımızda, karakterinde iki belirgin erkeksi yan bulunduğunu görürüz: psikolojisinin temel kısımlarını oluşturan, içinde taşıdığı baba sevgisi ve kahramanlara duyduğu sevgi. Düz anlamından ziyade, sembolik anlamıyla ele alındığında, bu durum Athena'yla ilgili olarak bize pek çok şey anlatmaktadır: "Baba" onun entelektüel ve spiritüel açıdan doygunluğa, tamlığa ulaşmak yönünde verdiği azami mücadeleyi, gösterdiği çabayı ve arayışında olduğu idealleri simgelemektedirken, "kahraman" bilinci ise bu amaçlara ulaşmak için sergilediği tavır ve eylem biçimini gösterir.

Athena'nın asıl öğrenmeyi ve öykünmeyi amaçladığı şey biyolojik babasının -rolü her ne kadar önemli olsa da- davranış kalıpları değil, daha ziyade, *baba prensibidir*. Bu, içinden çıkıp doğmaya can attığı iyi baba arşetipidir; bunlar en doğru davranışları sergilediği zamanlarda tanrıların kralı olarak Zeus'un temsil ettiği niteliklerdir: bilgelik, adalet, sorumluluk sahibi yöneticilik anlayışı, basiretli olmak, bilgece öğütler vermek, iyilik, şefkat, nezaket, koruyuculuk, alicenaplık, cömertlik, onurluluk ve vakar. Bunların hepsi göklerin tanrısının başından çıkıp dallanan ve bu nedenle de entelektüel olan yüksek, spiritüel vasıflardır (Baba Zeus'un çok sayıda kadınla cinsel ilişkiye girmesiyle ilgili efsanelerde zaten göz önünde olan "düşük" niteliklerinin ise Athena'nın onunla ilişkisinde yeri yoktur, ancak bu düşük nitelikler bir başka baba-kız ilişkisi -Uranüs ve babasının cinsel organlarından dünyaya gelmiş olan Afrodit- aracılığıyla başka yere taşınmıştır. (Bkz. Afrodit bölümü.)

Athena'nın baba sevgisini biyolojik alemin dışına çıkardığımızda onun karakter tipinin önemli özelliklerini keşfetmeye başlarız. Bu, Athena'nın biyolojik babasına büyük bir hayranlık besleyebileceğini inkar etmek anlamına gelmez; ancak biyolojik bağ, onun idealizminin yalın bir sebebi olmaktan ziyade rastlantısal olacaktır. Pek çok Athena, arketip düzeydeki beklentilerini karşılayamayan zayıf bir babanın kızı olarak ya da bir baba figüründen tamamen mahrum olarak dünyaya gelirler; ancak buna yönelik özlemleri o

kadar yoğundur ki eğitim, entelektüel ufuklarını açtığı anda hiç vakit kaybetmeksizin bu eksikliği Gandhi, Marx ya da İsa gibi kültürel bir baba figürüyle telafi ederler.

Tahmin edileceği gibi, Athena kadını kendisini aktif ve yaratıcı zekasını en iyi şekilde kullanabileceği, ideallerini şekillendirip peşlerinden gidebileceği alanlarda rahat ve mutlu hissetmektedir. Ataerkil kısıtlamalardan yavaş yavaş arınmakta olan iş dünyası, politika, eğitim, bilim, tıp ve hukuk gibi alanlar günümüzde onun için verimli, üretken bir zemin oluşturmakta.

Bu meslek alanlarının eskiden beri *erkeklerin dünyası* olarak nitelenmiş olması elbette ki bir rastlantı değildir. Erkekler bu arşetipi düz anlamına sıkıştırmaktan, onu sadece tek cinsiyet temelli hale getirmekten suçludurlar; bu, biyolojik bir eylemi sosyal bir sorumlulukla karıştırmak, demektir. Dünyanın her bir yanında Athena kadınlarının gösteriyor olduğu gibi, kadınlar, erkeklerin inşa etmiş olduğu eski iktidar piramidinin bütün katmanlarında yaratıcı liderlik yapmaya ve karar veren pozisyonunda olmaya muktedirler. Bu, Batı tarihinde benzeri olmayan sosyal bir devrimdir.

Erkeklerin kendi dünyaları olduğunu düşünerek yetiştikleri alanlara yönelik bu atağı tehdit olarak algılayıp korkuya kapılmaları şaşırtıcı değildir. İmtiyazlı olmakla ilgili bayatlamış klişelere, erkekler arası dayanışma varsayımına, otoriterliğin basmakalıp laflarına artık sığınamıyorlar. Athena her şeyi yepyeni bir gözle görmektedir ve ne de olsa o artık yönetim kuruluna, mahkeme salonuna ya da operasyon odasına ilk kez yetkili biri olarak girmektedir ve üstelik hakikat için duyduğu tutkulu kaygısı nedeniyle, ders kitapları ile gerçek uygulamalar arasındaki çelişkileri erkek meslektaşları kadar kolayca kabullenmeye hazır değildir.

Tüm bunlar Athena arşetipinin esasen genç olduğu olgusundan kaynaklanmaktadır, gençlikten idealizm ortaya çıkar. Athena, içinde yaşadığı toplumun ve çoğu kez, en geniş anlamda da insanlığın esenliğine yönelik aktif bir kaygıyla, daha yüksek bir amaca hizmet etme hissiyle hareket etmektedir. Onun tıp alanına yönelmesi, insani iyiliğe ve idealizme alayla bakan erkek kardeşleri gibi büyük paralar kazanmak amacıyla değil de, gerçekten bu alanla ve insanlığa faydalı olmakla ilgilendiği içindir. Aynı nedenle, politika veya hukuk alanlarında da kişisel çıkar gözetmenin çok uzağındadır.

Gerek kuvvetli bilgisi ve keskin zekasıyla, gerekse amaç ve düzen vasıflarını tamamlayan kararlılığıyla Athena kadını erkek

egemen dünyanın hangi alanında olursa olsun hesaba katılıp dikkate alınması gereken güçlü bir kuvvettir. Dışarıdan bakıldığında, bilhassa da düşmanlarının gözünde, Athena katı ve çoğu kez, mizah anlayışından yoksun görünebilir. Ancak içinde, onu adaletsizliğe ve dört bir yanda yoğun olarak görüp hissettiği ıstıraplara karşı kılıcını çekmeye çağıran, durmak bilmez bir savaş davulu çalmaktadır.

KAHRAMAN ATHENA

Athena'nın doğumuyla ilgili olarak dikkatimizi çeken ilk şey onun Zeus'un başından dünyaya gelmiş olmasıysa, ikincisi de tamamen zırhlı ve eyleme hazır bir şekilde ortaya çıkmasıdır. Bu kadın fildişi kulesinde oturan bir akademisyen değildir; politik, sosyal ya da entelektüel alanda olsun mücadelenin ve savaşın tam ortasında olmayı istemektedir. Athena, "Düşünceden hareketle eylemi hızla izlemeli. 'Düşünmek ne içindir? "düşüncesi," diyen şair W. H. Auden'le muhtemelen hemfikir olurdu.

Sinema ve televizyon sektöründeki yapımcılar, beliren arşetip-lere yönelik altıncı hisleri güçlü olduğundan, Athena'nın güçlü ve çekici imajına doğru çekilmişlerdir. Yetmişlerin sonlarına doğru, kendileri de yoğun bir politik gündeme sahip olan iki ünlü karizmatik aktris, Vanessa Redgrave ve Jane Fonda sinema perdesinde yeni bir kahraman tipi yaratıldılar. Lillian Hellman'ın romanından uyarlanan *Julia* (1977) adlı filmde Redgrave, 1930'lu yılların Avrupa'sında faşizmle savaşmak için güven içindeki yaşam koşullarından vazgeçen bir kadını, Fonda ise onun çalışmalarını ve gayretini takip eden bir yazarı canlandırmaktadır. Daha güncel bir senaryosu olan *The China Syndrome* (Dünyanın Kaderi) adlı filmde Jane Fonda, bir nükleer reaktörde örtbas edilmek istenen problemleri araştıran bir gazeteciyi canlandırır.

Redgrave ve Fonda politik anlamda kararlı; adaletsizliği ve yolsuzluğu gün ışığına çıkarmaya yönelik tutkulu bir kaygı duyan, ayrıcalığı olmayan ve ezilen insanlara faydalı olabilmek için hayatını feda etmeye hazır, çağdaş bir Athenavari kahramanın yaratılmasına yardımcı olmuşlardır. Bu konuya yönelik daha güncel portreler Sally Field'ın rol aldığı *Norma Rae* adlı filmde, Meryl Streep'in *Silkwood* ve Sissy Spacek'in *Marie* filmlerinde de görülmektedir.

Zeki, ilkeli ve gerçekçi bir kadın kahraman tipi televizyondaki polisiye yapımlara ve pembe dizilere de süzülüp girdi. Hatta *Raiders of the Lost Ark* (Kutsal Hazine Avcıları) gibi eski moda bir maço filminin kadın kahramanı bile Athena'ya özgü bir katılığa ve sağlam yapıya sahiptir, Himalayalar'da kendini barını işletmekte ve haydutlara kafa tutmaktadır.²⁰ Betty Friedan'ın harikulade bir şekilde tarif ettiği üzere, son derece dişi ve esrarlı bir hava içinde ayılıp bayılan, çaresiz Afroditler artık geçip gitmiştir. Bu yeni kadın kahraman tipi, erkeklerin kabadayılığına karşı koyabilmekte ve gerekirse onlarla yoğun bir rekabete girebilmektedir.

Nispeten daha psikolojik içerikli olan filmler ise Athena'nın kahramanlara özgü nitelikleri kadar yaralı ve kınlgan tarafını da ortaya koymaktadır. Jill Clayburgh'un *An Unmarried Woman* (Yalnız Bir Kadın) adlı filminde yarattığı portre bu anlamda öne çıkmaktadır. Meryl Streep'in de başta, savaş sonrası İngiltere'sinde idealleri yıkılan kahraman ruhlu genç bir Athena'nın yavaş yavaş gerçeklerle yüzleşmesinin konu edildiği *Plenty* (Bolluk) olmak üzere bu içerikte birkaç dikkat çekici filmi vardır.

Bu Hollywood karakterlerine değinmemin nedeni, hepimizin tanıdığı klişe tipler olmalarıdır. Biraz abartılı ve gerçeküstü oldukları doğrudur ama değerlidirler çünkü Athena'nın kahraman niteliklerini apaçık ortaya koymaktalar ve bu niteliklerin hayalini kuran seyirci kitleleri arasından ortaya çıkmakta olan yeni kadını anlayışın vasıflarını yansıtmaktadırlar. Athena'yla hayatlarında ilk kez yüz yüze gelen kadınların büyük çoğunluğu için bu deneyimin büyüleyici olduğunu söylemeye gerek yok. Mitolojinin eski kahramanları gibi, uzak bir amaca yönelmiş bir kadının yolu ister akademik derece yapmak, yazdıklarını bastırmak, aday olduğu pozisyona seçilmek ister sanatsal anlamda bir takım bağlantılar kurmak olsun, genellikle meşakkatlidir; çoğunlukla yavaş, çok çaba gerektiren ve acı verecek kadar yalnız geçen bir süreçtir; özellikle de bu kadın, küçük çocuklarını yetiştirmek için Demeter olarak görevlerini yerine getirmeye çalışırken en son sevgilisine Afrodit kadar büyüleyici gözükme için çabalamaktaysa.

20 Akla Yeşilçam filmlerinde Fatma Girik'in [*Şoför Nebahat* (1970)] veya Neriman Köksal'ın [*Fosforlu Cevriye* (1959)] oynadıkları çeşitli "erkek Fatma" veya "erkek gibi kadın" rollerini getiriyor. Fatma Girik'in politikaya atılıp 1989-1994 yılları arasında Şişli Belediye Başkanlığı yaptığını hatırlayacak olursak, yazarın Jane Fonda üzerinden yaptığı örnekleme biraz daha yaklaşabiliriz. (d.n.)

Çoğu kez hiç dostane olmayan, rekabetçi ve kavgacı erkek ege-men dünyanın Athena'ya yönelik sayısız talebi ve beklentisi elinden geleni yapmak yönünde onu motive etmekte, hatta kışkırtmaktadır. Tanrıça figüründe zırhın neyi sembolize ettiğini şimdi daha iyi anlayabiliriz. Athena kadını günümüzde sağlam ve güçlü olmalıdır; erkeklerle aynı başarısızlıkların cezasını -hatta daha fazlasını- çekmek zorundadır. Hangi uğraş alanında olursa olsun, sistemin koruyucularına karşı kendilerini ispat etmesi gerekmektedir ve ezilen, baskı gören bütün azınlıklar gibi, onlardan kat be kat daha iyi olmalıdır.

Zırh giymek, kuvvetle savunulan bir egoyu psikolojik açıdan tarif eden bir benzetmedir. Erkek ya da kadın olsun; eleştirilerle, kişiliğine veya yeterliliğine yönelik saldırılarla kolayca yıpratılmayacak herkes için geçerli olabilir. Athena kişiliği bir yanıtla geri dönebilir ve kendisine yönelik bir meydan okumayı her zaman avantaja dönüştürebilir. Sırf savunmada kalan değil, daha ziyade, agresif anlamda özgüvenli olan bir kadındır. Erkekler böylesi dayanıklı bir kişilik sergilediklerinde hep daha çok ödül almaktadırlar fakat günümüzde, bu kişiliğin kendileri için ne kadar faydalı olduğunu giderek daha çok sayıda kadın da görmeye başladıkça, savaşçı tanrıça olarak hayal edilmiş olan yeni bir kişilik yapısı ortaya çıkmaktadır.

KAHRAMANIN GELİŞİMİ

Ergenlik çağındaki bir erkek çocuğun annesinin söylediği ya da yaptığı her şeyle dalga geçtiği, kullandığı kaba eril lisanla caka sattığı, evle ilgili herhangi bir sorumluluk üstlenmeyi reddettiği bir dönemden geçmesi gibi; içinden bir Athena doğmakta olan her genç kız da benzer bir dönem geçirerek annesinin söylediği ya da yaptığı her şeye karşı çıkacaktır. Anne aptal, modası geçmiş, ahlak kumkuması ve kısıtlayıcı görülür.

Genç Athena'nın istediği en son şey, akılsızca bir evcimenliği ve anneliği temsil eden annesi gibi olmaktır. Yani onu harekete geçirmekte olan eğitim ve ekonomik bağımsızlık gibi etmenlere karşı yönde olan Demeter'e özgü vasıfları... Daha ileride bir tarihte tam anlamıyla çember çizip reddetmiş olduğu kendi içindeki Demeter'e geri dönebilir ama şimdilik fırsatları, bağımsızlığı ve ilerlemeyi içe-

ten o daha geniş erkek egemen dünyanın içine doğru hareketini annesinin dünyası ile kıyaslayarak belirlemektedir.

Dünyaya açıldığı anda; örneğin üniversiteye ya da büyük bir şehre gitmek üzere evden ayrılınca -ki her ikisi de Athena'ya özgü alanlardır (Artemis olsa, bir çiftlik komünü yönetir ya da Atlantik'i aşacak bir yat mürettebatına katılırdı)- geliştirmekte olan benlik duygusuna ve bağımsızlığına yönelik bir sonraki mücadelelerle karşılaşır. İş bulmak, kirayı ödemek, banka hesabını idare etmek, arabanın taksitlerini takip etmek ve elbette ki nasıl ilerleyeceğini hesaplamak. Geçmişte, adet olduğu üzere para kazanıp zengin olmak için büyük şehirlere giden genç erkekler gibi, Athena da hayatta kalmaya ve sistemin nasıl işlediğine yönelik bütün püf noktaları öğrenir.

Günümüzde, *Working Woman*, *Ms* ve *Cosmopolitan*²¹ gibi dergiler ona bir şirketin ya da iş ortamının kurumsal atmosferinde nasıl göze batmayacak şekilde giyineceğine, ne kadar seksi olacağını ve olmayacağını öğrenmesine, daha "iddialı" içkileri nasıl sipariş edeceğine ve kazancını ne şekilde değerlendireceğine dair fikirler vermektedir. Böylece, içinde henüz çok az güce sahip olduğu fakat kartlarını doğru oynarsa yükselebileceği ataerkil dünyaya uyum sağlayan kişiliği edinmektedir. Bu kadın, Athena rollerinden birini, *itaatkar kız evlat* olmayı öğrenmektedir.

Burada, Athena'nın kahramanca ortaya çıkışını yirmili yaşlarda evinden ayrılan genç bir kadın portesi ile karikatürize ediyorum ama aynı süreç, evinden ayrılarak dış dünyaya açılan ve ekonomik bağımsızlık arayışına giren bir kadının hayatının her aşamasında yaşanabilir. Örneğin, bu durum, evliliği dağıldığında kendi başının çaresine bakmak zorunda kaldığı için aniden ve mecburen de ortaya çıkabilir; çocukları artık büyümüş ve evden ayrılmış olduğu için kendi tercihiyle de. Bunlar genellikle son derece yaratıcı ve heyecan verici dönemlerdir ancak hayatında ilk kez Athena'nın ülkesine doğru yola çıkmış olan daha yaşlı bir kadın için korkutucu ve zorlayıcı da olabilir. Korkmasına gerek yoktur çünkü Athena enerjisinin kurtarıcı niteliklerinden biri de gençlik dolu oluşudur; tanrıçanın yaratıcı enerjisi uyandırıldığı anda, biyolojik yaşın ne olduğunun pek önemi yoktur. Bir kadın yeni bir şeyler yapmaya cüret ettiğinde Athena her zaman için onunladır, cesareti ve becerikliliği sever ve bunları tezahür etti-

21 Türkiye'de *Cosmopolitan*, *Elle*, *MarieClaire* adlarıyla yayınlanan dergiler çizgisinde olan dergiler. Elle dergisinin künyesinden doğrudan bir alıntı yaparsak, "çalışan, kentli, modern, kendi ayakları üzerinde duran, kendi yaşamını kendisi oluşturacak kararları alabilen, kendine özgü bir tarz geliştiren, yeni kadın"a yönelik yayınlar. (d.n.)

renleri cömertçe ödüllendirir. Neyse ki, çevremize baktığımızda daha yaşlı kadınlar arasından ortaya çıkmış pek çok Athena örneğinin olduğunu görmekteyiz; dolayısıyla, maceracı bilincine hayatının ilerleyen dönemlerinde inisiye olmuş hiçbir kadının kendisini yalnız ve ilhamdan yoksun hissetmesine lüzum yoktur.

Jungçu psikolojiye göre, heveskar kahramanca ego, anneden ve yuvadan kopup uzaklaştığı ve de erkek egemen dünyada bağımsız işlev görebilir hale geldiği anda ortaya daha da zorlayıcı bir durum çıkar: Jung tarafından "babayı öldürmek" adı verilen bir senaryo. Genç bir erkeğin psikolojisinde, bu durum, büyük bir kuruluştaki iyi bir işi bırakıp kendi işini kurmak ya da daha yüksek bir idari pozisyon açığı oluşur oluşmaz bu konum için uğraş vermek şeklinde gerçekleşebilir. Bir iş ya da politik hiyerarşide adım adım yükselmekte olan bir Athena kadınının da benzer tercihlerle yüz yüze kalabileceği açıktır. Ya da bu durum entelektüel anlamda bir meydan okuma olabilir: arkasındaki akademik desteği kaybetmek pahasına da olsa kendi çabasıyla isim yapmak için radikal bir kitap yazıp bastırmak gibi. Bunlar ve de yerleşik bir politik sisteme, hiyerarşiye ya da dünya görüşüne karşı daha doğrudan başkaldırırlar, hepsi de tam olarak kendisi olmak amacıyla babayı sembolik açıdan öldürmenin çeşitli biçimleridir.

Kahraman ruhlu erkek emsali gibi pek çok Athena kadını da tam bu noktada, büyük bir gelir kaybına uğramak, olası bir başarısızlık yaşamak ya da özenle, emekle elde edilmiş itibarını kaybetmek düşüncesiyle korkuya kapılıp tereddüt edebilir. Saygınlık ve düzenli gelir sahibi olmak, Athena kadını için kulaklarında feminist söylemin henüz taze olduğu, yetiştirmesi gereken çocuklarının ve pek çok başka sorumluluğunun henüz bulunmadığı dönemlere kıyasla, bugün aniden daha çekici bir hale gelmiştir. Dolayısıyla, şeylerin daha büyük hiyerarşisi içindeki konumunda kalıp entelektüel açıdan hala uyanık ve dünyayla temas halinde olsa bile bağımsızlığı açısından fedakarlıkta bulunarak ödün verebilir, saygı duyduğu belki de oluşturulmasına katkıda bulunduğu değerleri somutlaştıran bir sisteme ya da organizasyona sadakatle bağlı kalabilir. Modası geçmiş bir tabirle söylersek, "yuva kurmaya" karar verebilir ve yavaş yavaş, daha devrimci olduğu günleri ardında bırakmış, yeni düzenin en büyük destekçisi ve savunucusu haline gelecek daha yaşlı bir Hera şahsiyete doğru olgunlaşır.

ATHENA, İTAATKAR KIZ EVLAT

Babayı öldürmek ya da ona boyun eğmek: Bu, kurulu düzenle veya statüko ile uğraşırken, her erkek gibi Athena'nın da karşı karşıya kaldığı bir meseledir. Er ya da geç, aşırı soldan aşırı sağa kadar uzanan şu kaçınılmaz siyasi soyutluklar skalasında bir yerde kendini tanımlamaya zorlanır. Zira hoşuna gitse de gitmese de artık dış dünyaya açılmıştır, iktidar sahibidir ve ilkeleri vardır ve bunun anlamı ise politik realiteyle ilişkisini belirlemesi gerektiğidir.

Eğer güçlü ve destekleyici bir baba figürü ile daha muhafazakar bir siyasi geçmişten geliyorsa Athena kadını itaatkar, işine ve sorumluluklarına bağlı itaatkar bir kız evlat olma eğilimi gösterecektir. Bitmek bilmeyen enerjisini statükoyu oluşturan erkek egemen dünyayı sürdürmek ve desteklemek için kullanacaktır. Kendi şirketini, hükümeti ve en çok beğendiği medya uzmanlarını genellikle müşfik ve koruyucu olarak görecektir. Sistemin bazı kısımlarını değiştirmek veya yenilemek isteyebilirse de bunu içeriden yapacak, yapının temellerini sorgulamaksızın olduğu gibi bırakacaktır. Zaten en çok hayranlık duyduğu ataerkil baba figürleri servet ve nüfuzlarını önceki kahramanca çabalarıyla elde etmişlerdir, o da niye böyle yapmasıdır ki? Onlardan aldığı mesaj, her kim azmederse sonunda ödüllendirileceğidir. Ve böylece, Athena kadını iyi bir öğrenci, sadık bir destekçi, örnek bir çalışan haline gelir. Şeylerin elverişli olup olmadığını anlama ve erkekleri ürkütmeksiniz onlar gibi düşünebilme yönündeki belirgin kabiliyeti sayesinde ister bankacılık, ister iş dünyası, siyaset ya da akademik çevrelerde olsun hiyerarşi basamaklarında adım adım yükselir.

Athena'nın itaatkar kız evlat olarak neredeyse örnek oluşturan kariyer modeli hak edilmiş saygınlık ve yüksek sorumluluk karşılığında, katı otoriter erkek egemen dünyaya itaatın neredeyse yaranmaya çalışma gibi aşırı uçlara taşındığı hemşirelik mesleğidir. Pek çok hemşirenin, babaların doktor olduğu ailelerden gelmesi hiç de şaşırtıcı değildir. Margaret Hennig ve Anne Jardim *The Managerial Woman* (Yönetici Kadın) başlıklı incelemelerinde, gözlemledikleri bütün başarılı işkadınlarının, zaten yüksek idari mevkilerde olan ve profesyonel açıdan daha sonra kendilerine model aldıkları güçlü babalarının bulunduğunu saptamışlardır. Bu çalışma bahsi geçen bu babaların, kızlarının erkek egemen dünyada kendilerini rahat ve eşit hissetmelerini sağlayarak, Athena'nın kahraman vasıfları ola-

rak adlandırdığım türden niteliklerin kızlarında gelişmesini teşvik edici yönde davrandıklarını da doğrulamaktadır. Yazarlar araştırmalarını şöyle özetlemektedirler:

Hepsinin de (gözlemlenen kadınlar) babalarıyla olağanüstü yakın bir ilişkisi vardı ve küçük yaşlardan itibaren babalarının refakatinde, geleneksel anlamda erkeklere atfedilen pek çok faaliyete katılmışlardı. Kendi ilgi alanlarına devam etmeleri bakımından, bu ilgi alanlarına cinsiyet açısından biçilen rol ne olursa olsun, ailelerinden olağanüstü bir destek gördüklerine inanmaktadırlar. Ayrıca kadınlardan ziyade, erkeklerle arkadaşlık etmek yönünde çok küçük yaşlardan itibaren bir tercih geliştirdiklerini düşünüyorlardı. (s. 76)

Aşağıda, araştırma sırasında yapılan görüşmelerden bir alıntı yer almakta. İş idaresi dünyasında çok güçlü konumlar edinecek şekilde yetişen bu kadınların hayatlarında babanın oynadığı role yaptığı vurgu açısından bu ifadeler son derece karakteristiktir:

Geriye baktığımda "Baba"nın benim için gerçekten çok özel bir şey olduğunu görüyorum. Hatırlayabildiğim kadarıyla ben hep Babacığının biricik kızıydım. Onunla baş başa geçirmek için ayrılan özel zamanlar hep vardı. Çok küçükken, cumartesi akşamları beni gezmeye götürülürdük. Çok aktif bir insandı ve benim de onunla beraber aynı şekilde aktif olmam beklenirdi. Kışları kızak kaymaya ve buz pateni yapmaya giderdik. Ben dört yaşındayken bana buz pateni yapmayı öğretmişti ve benden büyük oğulları olan arkadaşlarına benimle gösteriş yapmayı severdi. "Bakın," derdi, "onun sadece bir kız olduğunu düşünebilirsiniz ama sizin oğlanları patenle nasıl geçtiğini bir görün şimdi." (s. 78)

Bu küçük kız, daha o yaşta babasına yoldaşlık etmeyi öğrenmekteydi ve oğlan çocuklarından, daha iyi değilse bile en azından farklı olmaması bekleniyordu. En başından itibaren, cinsel kimliğinin androjen biçimlenmesine ağırlık verilmişti; bir kız olmanın ifade ettiği anlam açısından bu yaklaşım, sadece Demeter'in anne dünyasına cezbedilen bir kız evlatla mukayese edildiğinde, çok daha geniş kapsamlı bir anlayışı yansıtmaktaydı. Araştırmada görüşülen kadınlara göre, babaları "kendilerini sadece bir kız ola-

rak değil, insan olarak tanımlamaları ve görmeleri" yönünde onlara büyük bir katkı sağlamıştı.

Böyle destekleyici ve yüreklendirici bir babayla itaatkar Athena'nın politik tavrının ve dünya görüşünün muhafazakarlığa yöneleceğini söylemeye herhalde gerek yok. Ya kendi babasının profesyonelliğini içselleştirmiş ya da tercih ettiği daha büyük organizasyon içinde hayranlık duyabileceği kolektif bir baba figürü edinmiştir. Her halükarda otoriteye ve kurumsal, geleneksel güce büyük saygı beslemekte; üstlerini temelde erdemli, iyiliksever ve koruyucu birer baba olarak görmektedir. Tıpkı Amerikan Devrimi'nin Kız Evlatları²² gibi ister aşırı sağa kaysın, ister Phyllis Schaff veya Anita Bryant²³ gibi gelenekçi parti fikirlerine meyletsin, ister erkek egemenliğindeki yayın yönetmenleri dünyasında -tıpkı *Cosmopolitan* dergisi baş editörü Helen Gurley Brown gibi- daha kışkırtıcı, havalı ve modern bir görüntü yaratsın bu itaatkar Athena yerleşik düzeni sarsmaya bir an bile niyetlenmez.

Akademik dünya, politik açıdan ortanın soluna meyleden pek çok itaatkar Athena'yı kaçınılmaz olarak cezbetmiştir. Birkaç nesil önce kullanılan "okumuş kadın" klişesi, bu Athena tipine örnek oluşturur; tıpkı pek çok bağımsız yazarın, sanatçının ve entelektüelin örnek oluşturmuş olduğu gibi (bkz. "Bir Başka Kuşağın Athenaları").²⁴

22 Daughters of the American Revolution (DAR): Amerika'nın bağımsızlığı için mücadele etmiş kişilerin soyundan gelenleri üye kabul eden bir örgüt. (ç.n.) / Akla Politik Partilerin Kadın Kolları üyesi olan Asenaları getiriyor. (d.n.)

23 Anita Bryant, 1977'de Florida, ABD'de Dade kasaba medisinin cinsel tercihleri nedeniyle insanlara ayrımcılık yapılmasını yasaklayan yönetmeliğine karşı açtığı eşcinsellik karşıtı kampanya nedeniyle kariyeri ve şöhreti büyük darbe alan bir şarkıcıdır. (ç.n.) Akla yetiştirme yurtlarındaki genç kızlara bekaret testi yapılmasını şevkle savunan Kadın ve Aileden Sorumlu eski Devlet Bakanı İshay Saygın'ı veya, "Eşcinselliğin biyolojik bir bozukluk, bir hastalık olduğuna inanıyorum," diyen Kadın ve Aileden Sorumlu eski Devlet Bakanı Aliye Kavaflı veya ülkenin yaşlanmaya başladığını belirten ve bu nedenle, "en az 3 çocuk" anlayışının muhafazakar bir erkek anlayışı olmadığını söylemesiyle yer eden Aile Bakanı Fatma Şahin'i getiriyor. (d.n.)

24 Kültürümüzdeki karşılıkları, günümüzde artık "Cumhuriyet Kadınları" olarak anımlanmaya başlanmış, 1920-1950 yılları arasında her türden meslekte Türkiye Cumhuriyeti'nin ilklerini oluşturan kadınların listesinde bulunabilir: Halide Edip Adıvar, Hasene İlgaz, Dr. Pakize İzzet Tarzi, Avukat Süreyya Ağaoğlu, Sümerolog Muazzes İlmiye Çiğ ve daha niceleri. (d.n.)

BİR BAŞKA KUŞAĞIN ATHENALARI

Onların nasıl kadınlar olduklarını bildirdik. Tüvit tayyör, topuksuz ayakkabı giyerlerdi ve çok saygı görürlerdi. Onlardan söz ederken kız kurusu, evde kalmış gibi tabirleri artık kullanmıyorduk. Bu kadınlar İsviçre ve New York gibi yerlerde kendi odalarında, kendi evlerinde veya yazıklarında herkesten uzakta yaşıyor; kışları betonda ve yazları ise çam iğneleri üstünde yürüyorlardı. Çocukları yoktu (sanıyorduk) ama kitaplar yazıyorlardı ve aşk hayatları (olmuşsa) akla spiritüel seansları getiren mavimsi bir sis perdesiyle örtülüydü. Dobra, zeki, yeni fikirlere açık ve en azından, yaşlandıklarında mavi katarakt perdesi görüşlerini örtene dek, keskin görüşlüydüler. Fakat bu ancak içsel görüşlerinin çok daha güçlü olduğu izlenimi vermekteydi.

Psişenin temsilcileriydiler. Tapınakta kalmayı seçen rahibelerdi onlar. Yeraltı mezarlarını, labirentleri biliyorlardı; Sacra Via'dan¹ yürümüşlerdi fakat 1930'larda "Kariyer Kadınının Psikolojik Farkındalığı" gibi konular üzerine kurslar verdikleri modern dünyaya giden köprüden de kolayca geçmişlerdi. "Bilinçsizli bilinçli kılmak" şeklindeki ortak amacı paylaştıkları pek çok kadınla uzun ömürlü dostluklar kurmuşlardı. İlk başta, 1960'ların farklılıkları ortadan kaldıran o toz duman atmosferi içinde bu amacın yoga gibi bir şey, yüksek bilinç seviyelerine ulaşmak için uygulanan bir başka disiplin olduğunu sanmıştık.

Fakat bu kadınlar (hayat gücümüzde) yoga yapanlara özgü vücutlara sahip değillerdi. Dayanıklı ve güçlü yapıları daha ziyade, patikalarda at sürmeye; ağır çay tepsileri, kitaplar ve ateş yakmak için odun taşımaya katkı sağlıyordu. Onların yaktıkları bu ateş (ve burada, soluk mavi ve tüvit desenli tabloya biraz olsun kızılık girer) en uzak yerleşim merkezlerinde yaşayan kadınların, evleriyle ilgili yüzlerce ihtiyacı karşılamak üzere ocakta su ısıtmak maksadıyla yaktıkları bir ateş olmadığı gibi, kolonyal kadınların geceleri karanlık denizi seyretmek için çatıların sivri tepeliklerine astıkları fenerlerin aydınlatıcı ateşi de değildi. Onların ateşi ilham doluydu. Aydınlık veren bu entelektüel ateş, insanlar arasında kurulan bağlantıların çakmaktaşıyla alev alıyordu. Olive Schreiner *Dreams, Woman and Labor* (Düşler, Kadın ve Emek) adlı kitabında annesini bu ışıkla -Güney Afrika'daki çiftlik evlerinin içinde titreyen mum ışığıyla- tasvir ediyordu. Çocuklar uyuduktan sonra, kelimelere olan açlığıyla, elinde açık bir kitap odayı adımlardı. O kadınlar gibi, dürtüsü Anlam Arayışı idi. Disiplin sahibi, yürekli, samimi ve kahraman ruhluydu: Böyle genç kızlar, yeni bir psikolojik düzenin anafarı haline geleceklerdi.

Nor Hall, *Those Women* (O Kadınlar) s. 9-10

1 Sacra Via: Kutsal Yol; Antik Roma'nın Capitol Tepesi'nden başlayarak en önemli dinsel yapıların bulunduğu Forum'dan Kolezyum'a kadar uzanan ana caddesi. (ç.n.)

...YOKSA EZELİ DEVRİMCİ Mİ?

Değeri anlaşılmış olsun ya da olmasın, itaatkar Athenalardan oluşan orduların günümüzde ataerkil toplumun her köşesine sızmış olan kazanımlarından konuşacaksak aramızdaki Athena kadınlarının şu ana dek en görünür, sesleri en çok duyulur olanları, genelde "kadın hareketi" olarak adlandırılan oluşumun üyeleridir. Feminist Athenaların ticari kuruluşlar, hükümet ya da akademik çevreler hakkında düşünecekleri en son şey bunların erdemli, iyiliksever ve koruyucu baba figürleri tarafından yönetildiğidir. Tam aksine, dinsel kurumlar, devlet, okul ya da iş çevreleri olsun bütün bu kurumların iki bin yılı aşkın bir zamandır biriken ataerkil tahakküm, riya ve istismar ile lekелendiğini düşünmektedirler.

Radikal Athena'nın itaatkar üvey kız kardeşine kıyasla baba prensibiyle daha farklı bir ilişkisi olduğu açıktır. Karşı çıkıp isyan ettiği, tahakkümcü bir babası mı veya onu hayal kırıklığına uğratan zayıf bir babası mı vardı? Radikal Athena'nın aile geçmişine yönelik olarak *The Managerial Woman* (Yönetici Kadın) adlı araştırmayla karşılaştırılabilecek herhangi başka bir çalışma bulamadım (ki bu çalışma bile sadece başarılı yönetici kadınları seçmiş ve babalarını örnek almayı reddeden ya da kendi yolunda giden kadınları hariç tutmuştur).

Tecavüz ve diğer şiddet eylemlerinin kurbanları ile çalışan bir sosyal hizmetli olmaya cezbedilen kadınların kendilerinin de tacizci babaların kurbanları olduklarına ilişkin güçlü bir bulgu vardır. Fakat bu bulgu eril kurumlara düşmanlık duyan feministlerin sayıca büyüklüğüne hiçbir şekilde açıklama getirmez. Tam tersine, psikoterapist olarak kendi çalışmalarımnda, radikal Athenaların babalarına kızgınlıklarının sadece bu erkeklerin pasif olmalarından ve de güçlü baba figürlerine sahip yönetici konumlardaki kadınların doğal olarak aldıkları desteği kendi kızlarına sağlamakta başarısız olmalarından kaynaklandığını görmekteyim.

Athena kadını bazen babasının ihanetine uğradığına dair derin bir hisse kapılır çünkü kendisinin de eşit derecede başarılı ve hatta bazen daha iyi olduğu şeyler için erkek kardeşi hep daha çok ödüllendirilmektedir. Ama kızının erkek egemen dünyada var olmakla ilgili özgüvenini daha çok baltalayan şey kendine güveni olmayan babanın paylaşmak istemeyen bilinçdışı sahipleniciliğidir. Doğal yetenekleri Athena'yı dış dünyaya açılmaya itse de kendi içinde

taşımakta olduğu *babasına ait* korkular ve duygusal çelişkiler onu durdurmaktadır. Son tahlilde kendinin değil de, babanın psişik yapısının bir parçası olan güvensizliği ve kendisine dair şüpheleri genç Athena'nın kendisini adeta boğulacak gibi, kapana sıkışmış ve sınırlanmış hissetmesine yol açmakta ve destek görmemenin getirdiği hüsrana, içinde büyük bir öfke ve kırgınlık yaratmaktadır. Dolayısıyla, baskı, riya ve keyfi otoriteye yönelik hislerini erkek egemen dünyanın geneline yansıtmak onun için hiç de zor değildir ve bu konuda haksız olduğu da pek söylenemez.

Bununla birlikte, söz konusu durumların radikal Athenaların tamamının değil, yalnızca küçük bir kısmının öfkesini açıkladığı görülecektir. Her şeyi yalnızca tesiri altında kaldıkları biyolojik babalara bağlayan indirgemeci açıklamalara şüpheyile bakıyorum. Tanrıça psikolojisi, sadece ailevi tesirlere dayanmayan, sosyo-kültürel bir psikolojik yaklaşımdır. Derinden yer etmiş sosyal bir kurum olan ataerkil sistemin kadınların psişelerinin çok daha derin seviyelerinde, Jung'un tabiriyle kolektif bilinçdışı seviyesinde miras alınmış dengesizlikleri ve rahatsızlıkları beslediği görüşünde feministlere katılıyorum. Kadınların içinde nesillerden beridir kabarmakta olan bu kırgınlık artık radikal Athena'nın ortaya çıkışına hizmet eden bir enerji işlevi görmektedir. Bu kırgınlığın, mevcut kültürümüzü arşetip düzeyindeki köklerinden değiştirmekte olan güçlü tanrıça dinamiğinin çok önemli bir parçası olduğuna inanıyorum.

Athena'nın radikal bir enkarnasyonunun Batılı toplumların her köşesinde (bazı gelişmekte olan ülkelerde yaşananlardan söz etmiyorum bile, Arjantin'deki "Mayo Meydanı Anneleri"ni hatırlamak yeterli) böylesine güçlü bir şekilde belirışı, baba prensibini tahtından indirecek olanın bu kez erkek evlat yerine kız evlat olduğu anlamına gelebilir ve bu, ataerkil sistemin sonuna işaret etmektedir. Şair Tennyson'un ölmekte olan Kral Arthur için söyledikleri pekala, ataerkil kültürün ölümüne de atfedilebilir: "Eski düzen yeniye yer vermek için değişiyor. Tek bir muteber gelenek dünyayı çürütür kaygısıyla Tanrı her şekilde gücünü ortaya koyuyor." Radikal Athena bunlara ek olarak sadece değişimin çok geç kaldığını ve kendini tamama erdirmek için üstüne düşeni yapması bakımından Tanrıça'ya henüz izin verilmediğini söylerdi.

Günümüzde kadın hareketiyle özdeşleştirilen kadınların, 1960'larda Amerika ve Avrupa'daki politik hareket içinde yer

almış olmaları bir rastlantı değildir. Gezegenin ekosistemine verilen hasara yönelik bir farkındalık edinilmesi, Marksist düşünceyle temas edilmesi ve gelişmekte olan ülkelerdeki hayatın gerçekleriyle yüzleşilmesi “muhalif kültür” kuşağının büyük çoğunluğunun içinde yetişmiş olduğu orta sınıfa ait güvenli bakış açısını tamamen yıkmıştır. Örneğin, büyük ticari kuruluşların pederşahi yapısının gelişmekte olan ülkelere yönelik korkunç sömürüyü ve yolsuzlukları gizlemekte olduğu ilk kez görülmüştür. Kölelik sisteminin, sömürgeciliğin, ırk ayrımının ve kadınlara boyun eğdirmeye yönelik baskıların Batı’nın tarihsel gelişiminin büyük bir kesitini oluşturduğu ve bu tarihsel gelişim boyunca, en derin seviyede gerçekleşmekte olanın ise *dişil prensibin baskı altına alınması* olduğu da pek çok kişi için netleşmişti. Susan Griffin de *Woman and Nature* (Kadın ve Tabiat) adlı çalışmasında bu yönde sonuçlara varmış, insanın Toprak Ana’ya (anne anlamındaki Latince *mater* kelimesi, *madde* anlamına gelen *materia* kelimesi ile kökdeştir) yönelik hoyrat tutumu ve istismarı ile kadın bedeninin din ya da bilim adına hoyratça türlü eziyetlere maruz bırakılması arasında ürkütücü paralellikler kurmuştur.

On dokuzuncu yüzyılda geçen günlerinde tanık olduğu zorbalığı ve gaddarlığı anlatırken George Sand, “İnsanlık hem benimle hem de benim içimde ayaklar altına alınmakta,” diye yazmış ve eklemiştir: “Haksızlıklar karşısındaki bu kurgunluğumuzu da öfkemizi de unutmamalı ve gizlemeye çalışmamalıyız, zira bunlar sevginin en tutkulu hallerini yansıtır.” George Sand orta sınıf dünya görüşünün narsistik ilgi ve kaygılarından daha ileriye baktıklarında gördükleri ıstırap ve adaletsizlik karşısında büyük acılar çeken bütün radikal Athenalar adına konuşmuş ve konuşmaktadır. Yirminci yüzyılın bazı büyük yazarları ve eylemcileri de aynı kurgunluk, aynı öfke ve adalete yönelik içlerini yakan bir tutkuyla kendilerini tüketmişlerdir. Onlar, bu kutsal insancıl vizyon ile harekete geçen Athena kadınlarıdır: Rosa Luxemburg, Simone de Beauvoir, Dorothy Day, Angela Davis, Simone Weil.

ATHENA’NIN İKİLEMİ: UYGARLIK BASKIDIR

Bu kadınlardan sonuncusunun hayatı hayli uçlarda ve sıra dışı geçmiştir. Bir Fransız aydını, sosyalist ve mistik olan Simone Weil

(1909-1943) tamamen tanrıça Athena'nın verdiği ilhamla yaşanan bir hayatın getirdiği olağanüstü metanet ve gücün yanı sıra ıstırap verici zayıflıklara yönelik olarak da net bir bakış açısı getirmektedir. (bkz. "Simone Weil: Çağımızın Radikal Athenalarından Biri") Yaşamında, Athena'nın hem radikal hem de itaatkar yanlarını bir araya getirmiştir zira her şeyin üstündeki Tanrı'ya gerek dualarında gerekse meditasyonlarında tam bir içsel itaat gösterirken bir taraftan da sosyal adaletsizliğin her türlü tezahürüne saldırmayı kendisine görev bilmiştir. Simone Weil'i tanıyanlar, onu soğuk ve mesafeli bulduklarını ama entelektüel ve ruhsal hakikate yönelik daimi arayışında son derece tutkulu olduğunu anlatırlar. Paris'e sürgün edilen Rus sosyalist Trotsky'yi bir tartışma sırasında alt ettiğinden de bahsedilmektedir. Simone Weil, savaş sırasında tutuklanan Fransızlar için sürdürülen açlık grevleri sırasında ve otuz dört gibi son derece genç bir yaşta, verem nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Mistik ve çileci prensipleri çerçevesinde bedenini her zaman göz ardı ederek zayıf ve çelimsiz bir yapıda olmuştur; ayrıca yaşamı boyunca migren ağrıları çekmiştir. Öte yandan hayatının dikkate değer, sıra dışı seyri ve yine sıra dışı ölümü, Athena ve onun tamamlayıcısı olan diğer tanrıçalar açısından önemli bir takım soruları akla getirmektedir. Simone Weil'in politik ve spiritüel hakikatlere yönelik yolundan şaşmaz arayışının, toplumsal platformda ve fabrikalardaki yorulmak bilmez sosyal eylemciliğinin, hayatını ezilmişler uğruna feda etme yönündeki iradesinin Athena'daki en güzel yönlerin bir ifadesi olduğu şüphesizdir. Ancak ölüm şekli ve bedenini sürekli olarak ihmal edişi, kişiliğimizde yalnızca tek bir tanrıçanın hakimiyet kurmasına izin verdiğimizde ortaya çıkacak tehlikeleri de ortaya koymaktadır: *Diğer tanrıça enerjilerini reddederek ya da göz ardı ederek, sadece tek bir tanrıça arşetipi ile özdeşlik kurulması nevrozun bütün özelliklerini içeren tek yanlışlıya yol açmaktadır.*

Diğer altı tanrıçanın ataerkil ruhun üstünlüğüyle bağdaşıp uzlaşmak için taşımak zorunda kaldıkları yaraların belki de en ciddi olanlarına, Athena'nın bünyesinde tekrar tekrar rastlamak-tayım. Zira Athena zihin ve beden, ruh ve madde, kültür ve tabiat gibi karşıtlar arasında çarmıha gerilmeye mahkum edilmiştir. Baba zekası dünyasına doğduğu için bütün enerjisi durmak bilmeksizin kafasının içinde dönüp durmaktadır. Dolayısıyla Simone Weils'in durumunda, felsefi ve mistik konulara yönelik olarak ciltler dolu-

SIMONE WEIL: ÇAĞIMIZIN RADİKAL ATHENALARINDAN BİRİ

Fransız entelektüel Simone Weil (1909-1943), Athena niteliklerine çarpıcı ve gelişmiş derecede örnek oluşturan bir hayat yaşamıştır, ancak kişiliğinde tezat bir güçlü Persefon etkisi de saptamaktayım. Alsace'da, özgür düşünceli, eğitilmiş bir Musevi ailesinin kızı olarak dünyaya gelmişti. Babası doktordu ve bir matematik dahisi olan ağabeyi André gibi Simone'nin de sıra dışı ve çok özel bir zekaya sahip olduğu, küçük yaşlarda fark edilmiştir.

Sekiz yaşındayken, esir kampına götürülen Alman savaş esirlerinin açlıktan ölmek üzere olan perişan hallerini görmesiyle birlikte, Simone'nin edinmiş olduğu burjuva dünya görüşü tamamen yıkılmıştı. Bu hayli ciddi genç kız buluş çağına girdiğinde, hayatını insanlığa hizmet ederek geçireceğine dair karara vardı ve bunun bir parçası olarak da bekaret yemini etti. Paris'te Sorbonne Üniversitesinde felsefe okurken büyük bir tutkuyla Marksizme bağlandı ve aralarında Simone de Beauvoir'ın da bulunduğu okul arkadaşları tarafından "Kızıl Bakire" olarak anılmaya başladı. Edindiği prensipleri fabrikalarda çalışarak, işçiler için eğitim programları düzenleyerek ve aynı zamanda sol görüş için kampanyalar yürüterek kısa zamanda hayata geçirdi. Hitler ve Franco'nun totaliter rejimleri sırasında tanık olduğu şeylerden dolayı dehşete düştüğünden, bireyin kutsallığına dair daimi bir mücadeleye girişti. Ancak bireyin kutsallığının Marksizm, kitle hareketleri ve politik soyutlamalar tarafından da göz ardı edildiğini gördü. Fransa'nın Nazi işgalinde olduğu dönemde Direniş Hareketi için de çalıştı. Ölümünden sonra basılan bildirgesi *The Need For Roots* (Köklere Duyulan İhtiyaç) (1952) insan haklarının politik felsefenin temeli olduğu yönündeki yaygın görüşe karşı çıkarak bunun "insan ruhunun en temel ihtiyacı" olduğu fikrini savunmaktadır.

Hayatının son beş yılında ise sadece birkaç arkadaşının haberdar olduğu, mistik bir uyanış sürecinden geçti. Spiritüel bilgelige duyduğu Athenavari açlık, olağanüstü bir çalışma olan *Notebooks* (Defterler) adlı eserinde (1956) de ortaya koyduğu gibi artık doyunluğa ulaşmıştı. Spiritüel yazılarının daha kolay anlaşılabilir bir derlemesi olan *Waiting for God* (Tanrı'yı Beklerken) de ancak ölümünden sonra basılmıştır (1952). Otuz dört yaşındayken, trajik bir şekilde, Fransız savaş esirleri için sürdürdüğü açlık grevleri esnasında şiddetlenen ve teşhis edilememiş verem hastalığından dolayı hayatını kaybetmiştir. O dönemde, Londra'da sürgünde olan de Gaulle hükümeti için çalışmaktaydı.

su defteri ve kağıtları tıka basa dolduran yoğun konsantrasyonu fevkalade olmakla birlikte, şiddetli migren ağrıları çekmesine de çok yüksek bir ihtimalle bu yol açmıştı. Kafa bölgesini temsil eden zihinsel faaliyetlere bu kadar ağırlık vermek, onun durumunda, bedensel realiteye yönelik derin bir yadsıma anlamına da gelmekteydi, zira hem fiziksel görünümü hem de gıda gereksinimi ile

ilgili olarak son derece umursamaz bir tavır içindeydi. İlginç olan nokta, yazılarının ruhun çektiği açlığa dair mecazlarla dolu olmasıdır. Mistik şair George Herbert'in kaleme aldığı ve Simone'nin en sevdiği şiir olan "Love" (Aşk) da, "Ben de oturdum ve yedim," dizesiyle sona ermektedir. Simone Weil başlıca dualardan birini ise "ruhsal gıda" olarak tanımlamaktaydı.

Ruha ve de ruhsal baba figürü olan Tanrı'dan neşvünema bulan ve Jung'un daha genel bir şekilde Logos (Kelam) olarak nitelediği şeye duyulan bu açlığa baktığımda, Simone Weil'de, bedeni reddedip doğan çok büyük bir telafi edici tepki görmekteyim. Bedeni reddetmek, daha geniş anlamıyla, maddeyi ya da maddesel realiteyi reddetmektir. Basitçe ifade etmek gerekirse, aşırı gelişmiş bir Athena bilinci gelişmemiş bir madde/*mader* (anne) bilinciyle birlikte yol almaktadır.

ATHENA'NIN YARASI: BEDENİN YADSINMASI

Günümüzde yaşamış olsaydı hiç şüphesiz, Simone Weil'de de teşhis edilecek olan anoreksiya nervosa (yeme bozukluğu), cinsellikleri ve bedensellikleriyle uzlaşmaya varmayı başaramayan pek çok genç kız kadar, şehirlerde son derece yoğun ve hırslı bir hayat süren pek çok genç kadının da hayatına musallat olan bir sorundur. Erkek egemen dünya çoğu kez onları hayranlıkla, takdirle, ilerleme imkanlarıyla ve entelektüel saygıyla beslemektedir ama bu arada beden, adeta, "Ben önemsizim, beni boş ver," derken aynı anda da, "Açlıktan ölüyorum beni besle," diye yalvararak zayıflamaktadır. Bu rahatsızlıktan mustarip kadınlar -Afrodit tarzı meseleler olan-giyim kuşama ve dış görünüşle ilgili olsalar bile kendilerine sorulduğunda, bedenlerine yönelik imgelerinin tensellikten tamamen uzak ve sadece zihinsel olduğu, madde ya da maddesellik unsuru taşımadığı ortaya çıkacaktır.

Peki, Athena'nın bedensel benliğiyle ve annesiyle bağlantısına ne olmuştur? Demeter'e ne olmuştur? Ve de Afrodit'e ne olmuştur?

Athena'nın doğumuyla ilgili efsane bize gerçek annesinin Metis, yani daha sonraları yükselen ataerkil sistem tarafından bastırılmış

SIMONE WEIL'İN YÜCE HAKİKAT AHDI

Bilim, sanat ve edebiyat ancak kişiliğin tezahürü olduklarında, muhteşem ve göz kamaştırıcı olup kişinin ismini binlerce yıl yaşatabilecek başarıları mümkün kılan bir seviyededirler. Ama bu seviyenin üzerinde, hem de derin bir uçurumla ayrılmış kadar çok üzerinde olan bir yerde, en yüce şeylerin kazanıldığı seviye vardır. Bu başarılar aslen anonimdir, imzasızdır.

Bu seviyeye erişen kişilerin isimleri ister korunmuş ister kayıp olsun; her iki durum da şans eseridir, zira hatırlandıklarında bile zaten anonim hale gelmişlerdir. Kişilikleri tamamen ortadan kalmıştır.

Hakikat ve güzellik bu kişilik dışı, anonim kaidenin üzerinde yükselir. Burası kutsallığın diyarıdır, diğer seviyede ise kutsal ayini temsil eden bir tablodaki renk dokunuşları için söyleyebileceğimiz anlamda- hiçbir şey kutsal değildir.

Bilimde kutsal olan şey hakikattir, sanatta kutsal olan şey ise güzelliktir. Hakikat ve güzellik kişilik dışıdır. Bu son derece bariz.

Toplama işlemi yapan bir çocuk hata yaparsa bu hata çocuğun kişiliğinin damgasını taşır. Eğer toplama işlemini doğru yaparsa, kişiliği bu işe hiçbir şekilde dahil olmaz.

Kusursuzluk kişilik dışıdır. Kişiliğimiz hataya ve günaha alt parçamızdır. Bir mistiğin bütün çabası ruhunda, "Ben," diyebileceği hiçbir parçanın kalmayacağı bir duruma gelmektir.

İnsan varlığı, ancak kendini kişisel olanın üzerine yükseltip kişilik dışı olana girmek yoluyla kolektif olandan kaçabilir. Bunu yaptığı an, artık içinde kolektif olanın kesinlikle tesir edemeyeceği bir şey, ruhunun küçük bir kısmı vardır. Oradan enerji alabilecek şekilde kişilik dışı olana sağlamca tutunursa, o zaman her ne zaman buna mecbur olduğunda; dışarıdan gelecek hiçbir yardım olmaksızın, herhangi bir kolektifliğe karşı küçük ama gerçek bir güç kuvvetli ortaya koyacak durumda olacaktır.

Kişilik dışı bu seviyeye bir kez temas etmiş olan her insan, bütün insan varlıklarına karşı büyük bir sorumluluk hissiyle doludur: onları bireyler anlamında değil de kişilik dışı olana geçişleri için içlerinde gizli kalmış bütün kırılan potansiyelleri korumak için.

Selected Essay, 1934-43 adlı kitaptan Human Personality
(İnsan Kişiliği) başlıklı derlemenden alıntılar.

ve Olimpos öncesi ilahları ırkından olan bir dışı Titan²⁵ olduğunu söylemektedir. Zeus'un Metis'i yutuşu hem onu tahtından edebilecek bir oğlan (ki bu, ataerkil sisteme özgü daimi bir kabustur) doğurmasını engellemek ve hem de Metis'in "bilgeligi ve zeka-

25 Yunan mitolojisine göre efsanevi Altın Çağda dünyayı yönetmiş olan güçlü tanrı ırkı. (ç.n.)

sını" (*metis* kelimesinin anlamı bu vasıflara karşılık gelmektedir) kendi bünyesine alarak bu niteliklerle bütünleşmesi bakımından son derece akıllıca bir harekettir. Eğer Tanrıça Metis bir Titansa, bu durumda giriş bölümünde sözünü ettiğimiz anaerkil döneme mensuptur; dolayısıyla, "bilgeliği ve zekası" da değişim ve dönüşümün, doğum ve ölümün sonsuz mistik döngüsünü ortaya koyan anaerkil bilinçtir. Bu gizemlere ilişkin giriş bilgisine sahip olup hiç değişime uğramadan yaşaya kalmış tek tanrıça Demeter olduğuna göre, altı katlı tipoloji sistemimdeki Ana Tanrıça olarak, Metis'e en yakın olanın da Demeter olduğunu söyleyebilirim.

Psikolojik açıdan ele aldığımızda, Metis/Demeter, Athena'daki anne işlevinin ikiye bölünmüş halini temsil etmektedir. Bu eksik işlevin yerini babanın spiritüel yöndeki besleyici, destekleyici tavrı alır ama zaten bir baba da anne prensibiyle fiziksel savaş halindedir. Athena'nın en çok ihtiyaç duyduğu ve bir o kadar da uzak olduğu şey ise bir annenin fiziksel, sıcak ve doğal mevcudiyetidir; bedensel ihtiyaçlarıyla ilgilenilmesine ve koşulsuz olarak sevilmeye ihtiyacı vardır. Bu işlevlerin hepsi ve büyük bir ihtimalle Metis'in uzun zaman önce unutulmuş olan bilgeliği Demeter'de kendiliğinden, doğal olarak bulunmaktadır. Fakat Athena'nın yazgısı dünyadaki benlik bilincini oluştururken babasıyla özdeşleşmek midir? Babasıyla ne kadar özdeşleşirse, babanın anne prensibi-ne karşı yadsıyıcı ve yıkıcı tavrını da bünyesine o kadar çok almak, kendi anne benliğine yabancılaşmaktan dolayı da ıstırap çekmek Athena'nın trajedisidir.

Jung annenin bilinçdışı kaynaklı reddinin Athena kadınına götürebileceği ıstırap dolu uç noktaları son derece canlı bir üslupla kaleme almıştır. Sözleri alıntılanmaya değerdir çünkü içgüdüsel ve bedensel açıdan pek çok yolla baskılanan bütün bu duyguların, kadın tabiatının ihmal edilmiş Demeter ve/veya Afrodit yanlarının da arketipsel şekilde tezahür edebileceklerini çok güzel özetlemektedir. Bu yadsımayı "negatif anne kompleksinin en üst seviyedeki" örneği olarak tanımlamakta ve şöyle yazmaktadır:

Bu tipin hayat felsefesi, "Anne gibi olmadığı sürece her şey," olarak özetlenebilir... Bu tipteki bir kız evlat ne istemediğini çok iyi bilir ancak kendi kaderi olarak neyi seçeceği konusunda genellikle şaşkınlık içindedir. Bütün içgüdüleri ve sezgileri, direncin negatif bir formunda anne üzerine yoğunlaşmış durumdadır,

bunun ise kendi hayatını inşa etmesine hiçbir katkısı ya da faydası yoktur... Bütün içgüdüsel süreçler hiç beklenmedik zorluklarla karşılaşmaktadır ya cinsellik sağlıklı işlev görmüyordur ya çocuklar istenmiyordur veya annelik görevleri tahammül edilmez geliyordur ya da evlilik hayatının getirdiği taleplere tahammülsüz, sabırsız ve huzursuz bir şekilde karşılık veriliyordur... Rahimi de sembolize eden anneye direnç regl sorunları, gebe kalamamak, gebelikten tiksinti duymak, düşük yapmak, kanama geçirmek, gebelik sırasında aşırı mide bulantısından mustarip olmak ve çok sık kusmak şeklinde kendisini gösterebilir. Bu kadınların eşyalara yönelik sabırsızlığının; aletler, ev eşyaları ve tabak çanak gibi nesnelerle ilgili sakarlığının ve kötü giyim zevklerinin arka planında "madde"yi²⁶ temsilen mader, yani anne figürü olabilir.

"Psychological Aspects of Mother Archetype" (Anne Arşetipinin Psikolojik Unsurları) s. 24-25

Jung'un bu canlı tasvirinde, Athena'yı en derin yarasıyla dişil benliğinin köklerinden hüsrana yol açacak şekilde kesilip kopartılmış ve gerçek olduğunu başının (zihninin) yadsıdığı bir kısır dönüğe kapılmış halde görmekteyiz. Erkek egemen dünyada kariyer anlamında destek bulabilse veya öfkeli bir entelektüel haline gelebilse bile her iki alanda da tam olarak işlev göremediğini fark eder; demek ki mesele, enerjisinin tamamını tüketen şeydir. Aslında annesine duyduğu öfkenin çok aşırı olması durumunda, bunun dışarıya akışını genellikle erkeklere ve erkek egemen dünyaya yöneltecektir. Belki yoksulluğa düşüp gücenmiş, hunç dolu ve devlet yardımıyla yaşayan çaresiz bir anne olacak ya da öfkesinin tadını çıkartması için onu kolayca teşvik eden radikal bir feminist gruba veya bir lezbiyen topluluğuna katılacaktır.

Yalnızca radikal olmaktan artık çıkmış olan bu yaralı Athena, resmen bir nihilist (hiççi) haline gelmiş ve de Medusa ya da Hint tanrıçası Kali gibi ölüm tanrıcaları tarafından adeta ele geçirilmiştir. Ve ne yazık ki anne şefkatine ve ilgisine yönelik derin ihtiyacı, katıldığı gruplardaki deneyimlerde ya da lezbiyen ilişkilerde bir parça olsun giderebilse bile kompleksin kökenindeki asıl ıstıraba genellikle hiç dokunulmaz. Bilakis bu kompleks grubun politik kimliği içinde özümseir ve bu kadının, yırtıcı hayvanlar olan erkekler-

26 *Mother-anne; materiya-madde, cisim; matter-madde* kelimeleri ile bağlantı kurulmuştur. (ç.n.)

den nefret etmesine ve gebeliği feminist Shulamith Firestone'nun tabiriyle, "Türün devamı uğruna bedeninin kalıcı şekilde deformasyonu," şeklinde görmesine yol açar. Böyle sloganların ardındaki tumturaklı niyet ne olursa olsun artık bunlar yaralı, nihilist Athena'nın öfkesini bütün şiddetiyle temsil etmektedir. Erkeklerden şiddetle nefret eden diğer kadınlarla ittifak kurmakla, kadim dünyadaki efsanevi Amazon toplumunun modern bir versiyonunun yaratılmasına yardım ediyor görünmektedir. Gruptan gördüğü destek ve arkadaşlık daha mutlu koşullar altında Athena için bir yaratıcılık kaynağı olabilecekken, kırılganlığını saklamanın ve hatta daha derine gömmenin politik açıdan onay gören bir şekli haline gelir.

Bu aşırı uçlardaki nihilist Athena korkunç ve acı verici bir çatışmanın içine düşmüştür. Öfkesinin yol açtığı umutsuzluk, hayal kırıklığı ve engellenmişlik hisleri içinde entelektüel cephanesine yeni silahlar eklemeye devam eder. Politik, psikolojik ya da sosyal olsun, kendisi ve dünyası için dikkatle inşa etmiş olduğu inanç yapısına karşı tehdit olarak algıladığı her türlü hakarete, aşağılamaya ya da yanlış anlamaya karşı misilleme yapacağı bir cevabı, iğneli bir sözü mutlaka vardır. Sadece çok yakın silah arkadaşlarına bir yere kadar içini açmaktadır ve bu paylaşım da en iyi ihtimalle, "dışarıdaki düşmana" odaklanmak veya bu "eril düşmanın" kurbanlarıyla duygudaşlık kurmak şeklindedir. Bu noktada ironik bir kısır döngü harekete geçer: Cinsiyet ayrımcılığına yönelik tahakküme karşı ne kadar çok öfkelenir ve bunun kurbanları adına ne kadar çok bağırıp çağırırsa -kadın ya da erkek olsun- en liberal düşünceli yandaşlarını ve sempatizanlarını da kendisinden o kadar uzaklaştırır. Adeta mitolojik Athena'nın ikonografisindeki en güçlü ve akıl karıştırıcı imgelerden birini bilinçsizce harekete geçirmektedir: Medusa'nın başı, yani canavarın tanrıçanın göğüs zırhına geçirilmiş olan kafa derisi tanrıçaya yaklaşan herkeste dehşet duygusu uyandırmaktadır.

MEDUSA KALKANI

Canavarımsı Medusa dünyadaki bütün efsane ve inançlarda tekrarlanan Korkunç Ana'nın sayısız imgesinden biridir. Bu figür genellikle kan içmekten, bedenleri parçalamaktan, bebekleri bir lokmada yutmaktan hoşlanmaktadır. Hintli Kali, İbrani Lilith, Kelt Sheila-na-nig ve Balili Rangda ölümün arşetipiksel olarak kişileşti-

ATHENA ve KORKUNÇ ANA

Perseus ve Medusa mitinde, Athena, Tanrı Hermes'in beraberinde bir koruyucu ve rehber rolündedir. Perseus'a üç ölümcül Gorgon canavarından biri olan Medusa'nın kellesini kıskanç üvey babası Kral Polydectes'e götürme görevi verilmiştir. Kral elbette ki bu görevi verirken Perseus'tan kurtulacağını düşünmektedir çünkü canavarın yüzüne bakan her ölümlü taş olmaktadır. Neyse, pek çok maceranın ardından Hermes ve Athena, Perseus'un yardımına koşarlar. Athena öncelikle bronz kalkanını Perseus'a vererek ona yardım eder. Perseus, Medusa'yı öldürürken, canavarın yüzünün kalkan üstündeki yansımasını korkudan donakalmaksızın ("taş kesilmeksizin") görebilecektir. Perseus bunu başarır, üzerinde kıvranan yılanlar bulunan o korkunç kafayı keser.

Hem Freudçu hem de Jungçu psikanalist yazarlar bu miti genç bir erkeğin bebekken ilk olarak annesinde gördüğü yutan ve sahiplenilen dişil imgeyle mücadelesi olarak yorumlamaktadırlar. Bebekken erkek çocuk, "vagina dentata" yani dişleri olan vajina şeklinde imgelenen rahim tarafından yutulmaktan korkmaktadır. Daha genel formunda ise bu canavarımsı imge o ya da bu surette bütün anaerkil kültürlerin ikonografisinde mevcut olduğu içindir ki Erich Neumann tarafından Korkunç Ana'nın arsetipi olarak adlandırılır.

Genellikle genç bir kahraman, bilinçdışında annesinin geriye çekici gücünden kendisini ayırmak için bir tür yetişkinliğe kabul sınavı olarak, böyle bir canavarı öldürmek zorundadır. Perseus hikayesinde, Athena, Perseus'un koruyucu rehber olarak kazandığı ve ataerkil sisteme ait olan yüce ya da spirüel anneyi temsil etmektedir.

Ataerkil ve anaerkil sistemler arasındaki çekişmeye daha geniş bir tarihi perspektiften baktığımızda, ("yıkıcı," "yok edici" anlamına gelen adıyla) Perseus'un, eski anaerkil bilinci başlı altına almak için ataerkil sistem adına hareket ettiğini görürüz. Robert Graves'in de belirttiği gibi, Gorgon Medusa zaten Athena'nın ölümcül düşmanıydı; diğer bir deyişle, kahraman savaşçılardan biri tarafından yok edilmesi, bastırılması gerekmiş olan rakip bir anaerkil dindi. Graves, Medusa'nun dehşete düşüren yüzünün, inisiye olmamış kişileri gizli bilgilerden ve yöntemlerden uzak tutmak amacıyla ay rahibeleri tarafından tasarlanmış koruyucu bir maske olduğu düşüncesindedir. Athena bu maskeyi takarak Yüce Ana'nın korkunç yanını, Yüce Ana'ya ait olan yaşam ve ölümün ayla ilgili döngüsel gizemlerinin herhangi biri olmaksızın devralır.

Athena'nın anaerkil güce yönelik saldırıları açısından desteklediği ve Korkunç Ana'dan koruduğu bir diğer kahraman da Orestes'tir. Orestes babasının onurunu korumak için annesini öldürdüğünde Erinyeler¹ onun peşine

1 - Grek ve Roma mitolojisinde evrendeki düzenli ve doğa yasalarının bekçileri olarak görülen ilaheler, Eumenidler. (ç.n.)

düşerler. Orestes bu suçundan dolayı ancak Athena'nın sunağında bir adak adayarak affedilir. Sonrasında Erinyeler ataerkil sistemin yardımcıları olarak son derece mülayim davranırlar; Graves bunun da ataerkil Athena'ınancı tarafından zapt altına alınan bir başka anaerkil ruhban grubunu temsil ettiğini söylemektedir. Üç Gorgon ve üç de Erinye olduğuna göre, bu üçlülük halinin Üçlü Yüce Anayı temsil ettiğini kabul etmek de mantıklı görünmektedir. (bkz. Demeter bölümü)

rilmesine yönelik en iyi bilinen örneklerdir. Korkunç Ana, Yaşam Ana'nın zıt kutbudur, ikisi birlikte bütün vasıflara sahip olan Yüce Ana'yı oluştururlar. Yüce Ana ise hem yaşam hem de ölümdür.

Antik Yunan dini, Atina'nın egemenliğinin kurulduğu dönemde gelene dek Korkunç Ana figürüne güç atfetmeyi bırakmıştı. Dolayısıyla Medusa ve diğer yılan saçlı figürler ve Gorgonlar, Pallas Athena'nın temsil ettiği kahraman ruhlu ataerkil dinin ölümcül düşmanları haline gelmişti (bkz. "Athena ve Korkunç Ana"). Medusa'yı öldüren Athena onun bazı güçlerini bünyesine almış görünmektedir zira zırhının göğüs bölümünde onun korkunç yüzünü taşımaktadır.

Psikolojik açıdan, daha ziyade, ataerkil sistem ve ruhla aynı çizgide olan Athena bilincinin, anaerkil psişenin daha derin katmanlarıyla, yaşam veren niteliğindeki Demeter/Metis'le olduğundan bile daha yoğun bir çatışma içinde bulunduğunu söyleyebiliriz. Perseus ve Orestes mitlerine (yukarıdaki kutuya bkz.) bakarsak, Athena bilincinin Korkunç Ana ile de savaş halinde olduğunu görürüz. Korkunç Ana ölüm tanrıçasıdır ve Demeter'in tam zıt fakat tamamlayıcı yanına sahiptir. Athena kadınının tahakküme, despotizme ve mağduriyete karşı yürüttüğü savaşın trajik ironisi ise ne kadar çok savaşırsa, kendi savunmacı psişik zırhında ölüme ve yıkıma özgü dişil arşetipi o kadar çok tezahür ettirmesidir. Jung'un bir defasında söylemiş olduğu gibi, "En çok savaştığınız şeye dönüşürsünüz hep." Yaralı Athena kadını "persona"sı, diğer bir deyişle kişiliği ya da toplumsal benliği aracılığıyla bu enerjiyi dışarıya yansıttığı için bununla içsel anlamda bütünleşmekte sürekli bir biçimde başarısız olur. Mağdurun ve zorbanın yüzleri bu kadının psişik yapısında farklı yönler bakmaktadırlar: İncinmiş bir kurban olarak yarası içe dönük ve gizlidir ama kızgın ve haklı bir zorba olarak dışa dönüktür, birtakım ulvi prensipler adına savaş, intikam, misilleme, cezalandırma arayışı içindedir.

Baba figürüyle ve erkek egemen dünyayla böylesine özdeşleştiği için Athena, Kara Ana'nın güçlerine duyulan ataerkil korkuyu da bilinçsiz olarak miras alma ve bu güçleri kendi psişik yapısının bir parçası olarak görmeme eğilimindedir. Ona en çok yardımı dokunacak şey, kendi içindeki yaralı ve kan kaybeden kurbanı aramak üzere psişesinin ve bedeninin derin seviyelerine yönelmektir, bu kurban Athena'nın çoğu kez baba ocağının bilinçdışından miras aldığı içsel bir zorba tarafından yeraltı dünyasının bir yerlerinde hapsedilmiştir.

Hem Athena psikolojisinde hem de ona ilişkin efsanelerde eksik olan şey Athena'nın içindeki bakire genç kızın geçirdiği dönüşümlere yönelik herhangi bir modeldir. Kültürel ya da bireysel olsun, şimdiye kadar ortaya konulan bütün çıkarımlara baktığımızda Athena bilinci, modern dünyadaki egemen ataerkil/entelektüel yapılara o kadar iyi uyumlanmış ki, bu yapının "ya/ya da," "ya hep ya hiç" gibi bazı sabit değerlerini egosundaki eril yapıya dahil etmiştir. Athena'nın zihninde değişmeyen *ebedi* değerlerinden anaerkil bilincin *döngüsel* değerlerine doğru değişim yapabilmesi için bu katılığa özgü bir takım unsurların peşinen ortadan kalkması gerekmektedir. Gereken şey bir çeşit fedakarlıktır; böylece, üst seviyelerdeki bloke olmuş enerji aşağı seviyelere doğru akabilir ve döngüsel akıştan yalıtılmışları içinde son derece yıkıcı hale gelen daha düşük ve karanlık enerjilerle yeniden bağlantı kurabilir.

Öte yandan, kafasını aşırı kullanıyor olması çoğu kez Athena'nın temel savunma mekanizması olabilmektedir. Kendini daha derinden anlamaya, daha derinlerine bakmaya yönelik ciddi bir eğilim gösterse bile bolca yapılan konuşma ve tartışmalarla entelektüel önyargılarını güçlendiren grupları ya da terapileri seçecektir. Zeki bir Athena, bedensel benliğiyle hiç yüzleşmeksizin bir yığın sözde içgörü ve görünürde ilerleme ile en iyi psikoterapisti bile yıllarca kandırabilir. Rüyaları bazen su kayağı yapmak, paten kaymak veya uçmakla ilgili imgeler içerecektir; bunlar duygusal olarak yüzeyde kaldığına ya da kafasının içinde "havada" olduğuna işaret etmektedir. Arada bir rüyasında başının kesildiğini bile görecektir; sanki bilinçaltı çarpıcı bir şekilde ona kafasını bir kenara bırakması gerektiğini söylemektedir. Bu noktada yapabileceği en faydalı şey dans etmek, masaj yaptırmak ya da bedene odaklı bir terapistle çalışmaktır.

Athena'nın bakire bir genç kız olarak kılıç, kalkan taşıyan, zırh giyen imgesi; sert ve dışa dönük "eril" personası ile gelişmemiş, aşırı hassas ve dokunulmamışlık anlamında bakire kalan aşırı derecede kırılğan, içsel "dişil" benliği arasındaki büyük gerilimi çağrıştırmaktadır. En başarılı ve karizmatik Athena kadınları bile terapilerde, dışsal olarak gördükleri bütün itibara ve başarılarla rağmen içlerinde kendilerini ne kadar güvensiz ve endişeli hissettiklerini söylemektedirler. Atölye çalışmalarından birinde son derece saygın bir psikoloji öğretmeni, bir grup terapi seansını yönetirken nasıl videoya kaydedildiğini anlatmıştı. O seans sırasında son derece gergin olduğunu, keskin bir zekadan yoksun görüldüğünü ve grup karşısında hiç de etkili olmadığını düşünüyordu. Ancak yapılan kaydı izleyip de dış dünyaya ne kadar kendinden emin, güçlü ve karizmatik görüldüğünü fark edince büyük şaşkınlık yaşamıştı.

İçerideki kırılğan genç kızla dışarıdaki sert savaşçı arasındaki bu keskin ayrım deneyimi, tamamen Athena'nın dünyasında yaşayan kadınların kanıksadıkları bir durumdur. Kendilerini içsel anlamda hassas olarak deneyimledikleri ve sadece bir paravan olduğunu *bildikleri* personalarını dikkate almadıkları için bu dışsal benliğin, çevrelerindeki insanlar üzerindeki etkisinin farkında olmama eğilimi içindedirler. Bizi Athena'nın yarasının kalbine, bu yaranın tam merkezine götüren çelişki de buradadır: İçindeki kırılğan, hassas kıza ne kadar çok maskelerse koruyucu zırhı bir o kadar sert ve ürkütücü hale gelmekte ve kendisinin buna dair farkındalığı da bir o kadar azalmaktadır. Athena'nın yarasının kalbi, Athena'nın kalbindeki yaradır ve burası, Yunan imgelerinde tam da Medusa'nın başının bulunduğu yer, yani zırhının göğüs bölümüdür. Psikoloji diliyle ifade edersek, savunmacı yapının en kalın tabakası, kompleksin kalbine en yakın noktada olacaktır. Demek ki, derinden incinmiş olan Athena, ona en büyük yardımı dokunabilecek kişileri tıpkı yaralı bir hayvan gibi şiddetle kendinden uzaklaştıracaktır çünkü kalkanını indirmesinin, zırhını çıkararak dişil varlığının saf ve hassas özünü açığa vurmasının hiçbir yolu ya da imkanı yoktur. D. H. Lawrence'ın aristokrat ve entelektüel Hermione kişiliğinde Athena'nın resmedildiği *Women in Love* (Aşık Kadınlar) adlı romanında, kahraman Birkin bir anlık tiksintiyle Hermione'ye karşı durup onu kalpsiz ve soğuk olmakla suçlar. Öfkesine hakim olamayan Hermoine kocaman kristal bardağı alıp Birkin'in kafasında parçalar. Zırhının içine genç adamın insafsızca

nüfuz edişi karşısında Hermoine'nin maruz kaldığı açığa çıkmanın acısı o kadar büyüktür ki Medusa'nın ölümcül şiddetiyle karşılık verip intikam alır.

Zırhı değişmez, kalıcı bir hal aldığında ve öfkesi de yanına yaklaşılmaya cüret eden herkese dişlerini geçirmek üzere kurulmuş bir kapan gibi yüzeyde ve tetikte olduğunda, derinden yaralı Athena kadını yumuşaklığının ve kırılganlığının, dişil varlığının kayıp parçalarına giriş kapısı olduğunu, irtibatının koptuğu diğer tanrıçalarla temas noktası teşkil ettiğini göremez. Linda Leonard, *The Wounded Woman* (Yaralı Kadın) adlı çalışmasında zırhlanma fenomenini tarif etmekte ve şöyle demektedir: "Zırhları, onları kendi dişil duygularından ve yumuşak taraflarından koruyan bir kalkan işlevi gördüğü kadıyla bu kadınlar kendi yaratıcılıklarından, erkeklerle kuracakları sağlıklı ilişkilerden, spontanelikten ve şimdide yaşamının verdiği canlılıktan yabancılaşma eğilimindedir." (s. 18)

Derinlerinde, Athena sevginin iki tanrıçasıyla temasını yitirmiş tir: Demeter'in anaç sevgisi ve Afrodit'in bedensel sevgisi ki bu her iki tanrıça da bedenleriyle barışıktır; yumuşaklıklarıyla ve kırılganlıklarıyla, yaşadıkları ilişkilerde yakın temas içinde olmaya, dolayısıyla ıstırap ve kayıpları da göze almaya isteklidirler.

YARALI ATHENA: GÜNÜMÜZDEN BİR ÖRNEK

Yirmi sekiz yaşında genç ve çekici bir kadın olan Kate ilk kez terapiye geldiğinde, bütün vaktini terapi sisteminin bütününüyle bir zaman ve para kaybı olduğu yönünde söylenip kızarak geçirmek ister gibiydi. Gelmeye devam ettiğine göre bu, sadece terapistiyle dalga geçmekten duyduğu haz bile olsa, bir şeyler almaya başladığı açıktı. Asıl yaptığı ise burasının, duygularını açığa vurabilmesi için yeterince güvenli bir yer olup olmadığını test etmektir. En iyi savunma şeklinin saldırı olduğunu öğrenmişti, dolayısıyla da hemen terapistinin zırhında çatlaklar aramaya koyulmuştu. Terapisti ona aynı şekilde karşılık vermeyince Kate'in hevesle beklediği tartışma da gerçekleşmemiş oldu, bu onda biraz hayal kırıklığı yaratmış olsa da en azından ofisten dışarı atılmamıştı ve söylediklerine hala kulak verilmekteydi.

SIMONE DE BEAUVOIR'IN ÖZGÜR KADINA YÖNELİK ATHENA VİZYONU

Özgür kadın daha şimdi doğuyor, kendi kendinin mülkiyetini kazandığı zaman da belki Rimbaud'un kehaneti gerçekleşmiş olacak: "Şairler çıkacak ortaya! Kadının hudutsuz esareti kırıldığında, kendisi için ve kendisi doğrultusunda yaşadığında -şimdiye kadar tiksinti uyandıran- erkek onu özgür kılmak zorunda kalacağı için kadın da şair olacak! Kadın bilinmeyi keşfedecek! Peki, düşünce dünyası bizimkinden farklı mı olacak? Tuhaf, akıl sır ermez derinlikte, hem itici hem de pek hoş şeylerle karşılaşacak o. Bunları benimseyeceğiz ve anlayacağız." Kadının "düşünce dünyasının" erkeklerinkinden farklı olacağı o kadar da kesin değildir zira bu düşünceler, erkeklerin de karşılaştığı aynı durumlar çerçevesinde edinilmiş olacağından kadının farklı kalacağını ve bu farklılıkların önemlerini hangi dereceye kadar koruyacaklarını söylemek aslında cüretkar bir tahmin olurdu. Kesin olan, kadınlara yönelik olanakların şimdiye kadar baskılanmış, kısıtlanmış ve insanlık açısından kaybedilmiş olduğudur ve kadının şansını hem kendisinin hem de herkesin yararına olacak şekilde denemesine izin verilmesinin tam zamanıdır. .

Kadını özgürleştirmek ona erkekleri men etmek değil de onu, erkeğe katlanmak durumunda olduğu ilişkilere mahkum etmeyi reddetmektir; bağımsız şekilde var olmasına izin verildiğinde kadın zaten erkek için de var olacaktır. Birbirlerini birer özne olarak karşılıklı tanıyıp onaylayarak her biri diğeri için bir öteki olarak kalacaktır. İlişkilerinin karşılıklı oluşu, insanların iki ayrı kategoriye ayrılmasıyla işlev kazanan mucizeleri -arzu, tutku, aşk, hayal, macera- ortadan kaldırmayacak, bizi harekete geçiren sözcükler ise -birleştirmek, fethetmek, vermek- anlamlarını yitirmeyecektir. Bilakis insanlığın yarısını kapsayan bu kölelik halini, ihtiva ettiği bütün riya sistemiyle birlikte ortadan kaldırdığımızda insanlığın "ikiye ayrılmışlığı" gerçek, özgün değerini ortaya koyacak ve insan çifti hakiki yapısını bulacaktır.

The Second Sex (İkinci Cinsiyet, sf. 795, 813-14)

Acı çekerek de olsa kirpiye benzeyen zırhını yavaş yavaş çıkar-maya ve biraz kendisinden söz etmeye başladı: "Neler hissettiği-mi söyleyeceğim ama ne düşündüğünüz umurunda bile değil," dedi küstah bir ifadeyle. Bir süre sonra, isyankarlığının ve öfkesi-nin aşırı derecede sevgisiz ve zalim bir anne figürüyle bağlantılı olduğu ortaya çıktı ve Kate, terapistinin de bu figüre dönüşme-sinden korkuyordu. Annesi çocukluğunun büyük bir bölümün-de onu sık sık odasına kilitlemiş ve soğuk yemeklerden başka bir şey vermemişti ve bir keresinde de garajda bir sokak kedisi-ni ölümüne tekmelerken görülmüştü. Şizofren eğilimler ve fizik-

sel saldırganlık gösteren anneleri hariç tutarsak bu, şimdiye kadar karşılaştığım deneyimler içinde Demeter işlevinin en çok hasar görmüş olduğu vakalardan biriydi. Aslında Kate, gerçek anneliğe yönelik hiçbir şey deneyimlememişti zira annesi karamsarlığın, öfkenin ve acıklı bir ruh halinin içine batmış haldeydi, kızının ve kocasının ona acıması ve ilgi göstermesi için nevrotik bir arayış içindeydi. Kate bir süre sonra, annesinin onu sık sık dövdüğünü de itiraf edecekti.

Kate'in psikolojik durumu iyice gerilmiş bir kası hatırlatmaktaydı. Hiç beklemediği bir anda biri dokunacak olsa oturduğu yerde bir metre sıçrayacak gibiydi. Ara vermeden konuşuyor ve sigara içiyordu. Hayli zayıftı, bilhassa da göğüs bölgesi çok gergin görünmekteydi. Bir keresinde, camdan bir örtüyle sarılı olduğuna dair ve bir keresinde de bir adada yalnız olduğuna ve oraya gelen herkesten saklandığına dair bir fantezi kurgulamıştı. Cinsel ilişkilerini tarif edişinde duygusal bir romantizm içindeydi, fiziksel ayrıntılar ise ortak entelektüel beğenilere ağırlık verilerek geçiştirilmekteydi.

Öfkesinin altında, kendi ifadesiyle derin bir "orada olmama" algısı vardı. Öfke dışında canlı ve dolaysız başka hiçbir his taşııyordu aslında. Çoğu kez, uzak ve şehir dışındaki yerlere yönelik bir hayal dünyasına çekiliyordu. Bir gün bu hayallerden birinde, kendini bir nehir kıyısında yürürken buldu, Colorado'dan bildiği bir nehre çok benziyordu; orada çok şişman bir Kızılderili kadınla karşılaştı ve ondan çok hoşlandı. Bu şahsiyetin, yani ona verdiği-miz ismiyle Şişman Hanım'ın terapideki şifa unsuru olduğu ortaya çıktı ve bir terapistin yapabileceği her şeyden daha güçlüydü. Bunun, Kate'in bütün çocukluğu boyunca mahrum kaldığı sevgiyi, sıcaklığı ve besleyiciliği beraberinde getiren Tanrıça Demeter'in bir tezahürü, bir sureti olduğu söylenebilir. Şişman Hanım'ın resimlerini sık sık çizdikten ve (terapistine göstermeyi büyük bir sebatla reddettiği) kişisel günlüklerinde onunla diyaloga geçtikten sonra, Kate'te büyük bir değişim ve dönüşüm gözlenmeye başladı. Soğuk ve gergin beden dili adeta yumuşamaya başlamıştı; Kate gittikçe gevşiyor, açılıyor ve içindeki yeni bir enerji kaynağına içsel olarak ısınıyordu.

Neredeyse ilk kez olarak, babasından da söz etmeye başlamıştı. Kate babasını ailevi kavgalarda hep geriye çekilen ve hiçbir konuda fikrini savunmayan, dile getirmeyen zayıf biri olarak görmüş ve bu

algıyla büyümüştü. İlişkilerinde, babası gibi onu hep hayal kırıklığına uğratan yaşlı erkeklere yöneldiğini ve her şeyi yalnız başına yapmak zorunda kaldığını görmeye başladı. Kendisini güçlü kalıp da annesinin zayıf erkeklere yönelik sert tavrını nasıl benimsemiş olduğunu fark etmişti. Tıpkı annesi gibi o da yalnız ve sevgiden mahrum kalmıştı, hala çocukluğundaki hayal kırıklıklarına takılıydı ve duygusal açıdan büyüyememişti. Hızlı ve keskin zekasını, önce öğretmenlerinin ve sonra da yaşlı erkeklerin dikkatini çekecek şekilde kullanmayı öğrenmişti.

Terapinin bu aşamasında hayatında bir sevgili ortaya çıktı. Bir değişiklik olarak, bu adamın yaşı kendi yaşına yakındı. Biraz utanç, nazik bir fizik araştırmacısıydı. Adamın hassasiyeti bir şekilde Kate'inkini yansıtıyordu zira bu adam da daha çok kendi kafasının içinde ve ayrıntılı olarak resmedilmiş bir hayal dünyasında yaşama eğilimindeydi. Sonrasında, ilişkilerinde bir takım cinsel zorluklar ortaya çıktı fakat bunları cesurca birlikte ele alarak çözmeyi başardılar. Kate'in sevgilisi de terapi görmeye başladı ve dikkatle koruduğu içsel benliğini paylaşmaktan çok yarar gördü. Adeta ikisi de aynı problemi paylaşmakta ve birbirlerine ayna oluyor gibilerdi. Derinlerdeki duygularına ve bedenlerine yönelik korkuları nedeniyle ikisi de hayallere dalmayı öğrenmişlerdi, bu onlar için güvenli ve kontrol edilebilir bir şeydi. Ama ikisi de kırgınlıklarını ve hassasiyetlerini birbiriyle paylaşma cesaretine sahip oldukları ve manipülatif olmayıp içten olan bir sevgiyi deneyimledikleri için cinsel hayatları da iyileşip gelişme göstermişti. Afrodit ortaya çıkmış ve ancak savunma kalkanlarını indiren iki aşığın bilebileceği nitelikte olan değerli armağanlarını onlara bahsetmişti çünkü artık ikisi de John Donne'nin sözleriyle, "Birbirlerini korkudan hareketle izlemiyorlardı."

Şişman Hanım ise arka planda Kate'i izlemeye devam etti, daldığı hayallerde ve içsel gözlemlerinde ona yoldaş oluyordu. Son seansta Kate terapistine yeni sevgilisiyle evlenmesi durumunda ne düşüneceğini sordu. Terapist ise kısa bir tereddüitten sonra, "Bunu niye soruyorsun ki? Fikirlerimi zaten otomatikman dikkate alıyorsun," dedi. "Evet ama yine de bana ne düşündüğünü söyle," diye yanıtladı Kate. "Sanırım bu harika bir fikir," diyerek son derece doğal bir şekilde yanıtladı terapist. "Haklısın," dedi Kate, "zaten Şişman Hanım da böyle düşünüyor." Şişman Hanım suretindeki Demeter'le olan bağı o kadar güçlüydü ki artık terapistine ihtiyacı

kalmamıştı. Hayatında yeni bir dönem başlamak üzereydi. Kate'in Athena, Demeter ve Afrodit benlikleri arasında artık samimi, içsel bir diyalog kurulmuştu. Bundan böyle bütün işlerin sorunsuz gideceğini hiç kimse söyleyemezdi -bu tanrıçaların üçü de kendilerine has güçlü görüşlere sahiptir ve aralarındaki çekiştikleri bilinmektedir- ancak Kate için artık yepyeni imkanlar ve varoluş biçimleri mevcuttu. Mutsuz ve yalıtılmış bir tanrıçanın yaraları nede-niyle kişisel ya da kolektif anlamda kapana sıkışmış değildi artık. İçindeki tanrıçaların canlı diyalektiğine kulak verebilir, daha özgür ve doygun bir yaşam sürmek için bundan böyle kendi seçimlerini yapabilirdi.

3. BÖLÜM ARTEMİS: YALNIZ AVCININ YÜREĞİ

*Yayını gerip sadağını boşaltarak gel,
En kusursuz kız, ışığın efendisi,
Rüzgarların ve nehirlerin uğultusuyla;
Suların sesiyle ve kudretle;
Sandaletlerini giy, ey sen en çevik,*

*İhtişamın ötesinde ve ayaklarının olanca süratiyle;
Solgun doğu canlansın, yorgun batı titreşerek parçalansın diye,
Günün etrafında ve gecenin etrafında dolaş sen.*

ALGERNON CHARLES SWINBURNE

NAKARAT BÖLÜMÜ, ATALANTA IN CALYDON

MODERN DÜNYADAKİ ARTEMİS: YERİNDEN EDİLMİŞ BİR TANRIÇA

Artemis modern dünyada belirgin olarak göze çarpmaz. Her şeyden önce, şehrin son hızla akan ileri teknoloji donanımlı hayatı ve sürekli hareket halinde olmaya yönelik değerleri ona, ait olduğu yerdeymiş hissini vermez. Ona şehirde rastlarsak muhtemelen bize biraz utangaç ve belki de içine kapanık görünecektir. Havadan sudan konuşmak pek ilgisini çekmiyor gibidir ve ayaküstü kaldırımında ya da bir restoranda sohbet etmek-

tense, aslında bir başka yerde olmak istediği izlenimini vermektedir. Yayıdığı zinde ve güçlü enerji nedeniyle onu kız kardeşi Athena ile karıştırmak oldukça kolaydır. Ancak Artemis'ten aldığımız bu enerji zihinsel kaynaklı değildir, o andaki iş ya da uğraşla fiziksel olarak meşgul olmayı seven esnek ve atletik bedeninden yayılmaktadır.

Bir başka ipucu da giysileridir. Yoğun çalışan pek çok Athena'da olduğu gibi sofistike bir tarzda giyinmez. Eski kot pantolonu ve bol tişörtü ile evini taşıyan birine yardımdan geliyormuş ya da antrenmana gidiyormuş gibi görünmektedir. Ona bir kez daha rastlayacak olursak yine aynı rahat giyim tarzı içinde olduğunu görürüz. Giysiler onun için bir statü göstergesi ya da (Afrodit'in mesele edeceği gibi) insanların başlarını çevirip bakmalarını sağlayan bir vasıta olarak önem taşımaz.

Nedeni ise basittir: Artemis kadını "uygar" dünyayla sadece yüzeysel olarak ilgilidir. Şehirde kendini rahat ya da "evindeymiş" gibi hissetmez çünkü ruhunun derinliklerinde o, doğa hayatına, yabanıl bölgelere aittir. Antik Yunan'da da Artemis yabanıl, vahşi yerlerin tanrıçasıydı; ayın döngüleriyle uyum içinde, hayvanların ritmini takip ederek dağlarda avlanmak en alışkın olduğu, en rahat yaptığı şeydi (bkz. "Artemis'e").

Öyleyse, Artemis için geçerli anahtar kelime *Doğa*'dır. Artemis bu açıdan, başka açılardan çok benzediği kız kardeşi Athena'nın tam zıttıdır; zira Athena'nın günümüze en büyük armağanı, şehirlerdeki entelektüel, siyasi ve yaratıcı hayata, dolayısıyla da "*uygarlığımızın*" (Athena'nın anahtar kelimesi) niteliğine büyük katkılar yapmaları için kadınları güçlendirmiş olmasıdır. Güçlü enerjileri ve bağımsız ruhları ile Athena ve Artemis'in pek çok ortak noktası vardır: Bence, Tanrıça Çarkı'nda birbirine en yakın iki kız kardeş onlardır. Bu bağlantıları, günümüz kadını için çok büyük önem taşıdığından Artemis ile Athena'yı bu bölümde birbirleriyle sık sık karşılaştırıp kıyaslayacağız.

Artemis kadınıyla kendi ortamında karşılaşmak için şehirlerden ve kalabalık karayollarından uzaklaşmak şarttır. Arabamızı bile geride bırakmak zorunda kalabiliriz. Onu at sırtında yapılan bir trekking gezisine rehberlik ederken, Rocky Dağlarında veya Kuzey Kaliforniya'daki bir çiftlik evinde bulabiliriz. İzini sürdüğümüzde, onu dalış giysisi içinde bir deniz biyolojisi ekibinin yanında ya da Alaska'da Sierra Club bültenleri için vahşi hayatı fotoğraflarken

ARTEMIS'E

Altından okların ışıltılı Artemis'ini anlatıyorum;
 Avcılığın Tanrıçası ve sayısız geyiğin avcısını;
 Seni kutsuyorum kutsal Bakire,
 Altın kılıçlı Apollo'nun yüce kız kardeşi.

Tepelerin gölgelerinde, dağların rüzgarlı zirvelerinde
 Aylandığını işitiyorum;
 O kudretli yayını gererek,
 Öldürücü oklarını havaya savuruyor.

Dağların puslu tepeleri titriyor,
 Karanlık ormanlarda,
 Korkuyla kaçışan vahşi hayvanların çığlıkları yankılanıyor.
 Tüm yeryüzü sarsılıyor, uçsuz bucaksız deniz bile.

Ok gibi fırlayıp, bir görünüp bir kayboluyor,
 Yüreği cesur ve gözü pek,
 Öldürüyor, öldürüyor, öldürüyor...
 Her tür ve her cüssedeki hayvanı.

O muazzam hevesi ve iştahı tatmin olunca,
 İz sürme sevdası dinince,
 Gevşettiği o kudretli yayını kenara koyuyor.

Artık Delphi'nin yeşil yamaçlarını anyor o,
 Erkek kardeşi Apollo'nun görkemli evini
 ve orada Kharitler ile Müzlere¹ çağrıda bulunuyor:

Yayını gevşetmiş, oklarını kenara koymuş,
 Çok hoş bir elbise giyiyor,
 Ve ayak bilekleri pek güzel olan Leto'nun şarkısıyla
 Şimdi kutsal bir dans yapıyor.

Dünyanın şimdiye kadar hiç görmediği,
 Öyleşi çocuklar doğuran Leto!
 Eylemde de düşüncede de en yüce olan,

1 Kharitler: Cazibenin, güzelliğin, yaratıcılığın, doğanın ve doğurganlığın tanrıçaları. Yunan mitolojisinde Aglaea, Euphrosyne ve Thalia adlarında başlıca üç Kharit bulunmaktadır. / Müzler: Sanatsal ilhamın ve bilginin tanrıçaları, ilham perileri. Yunan mitolojisinde başlıca dokuz Müz vardır. (ç.n.)

Tanrıların güzidesi.

Hoşça-kalın Zeus'un ve

Güzel saçlı Leto'nun yüce çocukları.

Size yeniden ilahiler söyleyecek, methiyeler düzeceğim ben.

Homeros'un ilahileri'nden alıntı

görebiliriz. Bir ressam ya da heykeltıraş olabilir ve sanatçı Georgia O'Keeffe'nin yaptığı gibi New Mexico'da, çölün hemen kıyısında yaşayabilir veya Tennessee'deki Stephen ve Ina May Gaskin'in ünlü çiftlikleri gibi deneysel bir grubun parçası olabilir.

Artemis kadını genelde zorlu bir hayat tarzından hoşlanır ve fiziksel açıdan, bunun için çok uygundur. Artemis kadınının fiziğinde gençlik dolu ve bazen de oğlan çocuklarına özgü bir yan vardır. İleri yaşlarda bile formda tuttuğu, bakımlı, güçlü, enerjik bir bedene sahip olacaktır. Aşırı kilolu ya da hareketsiz bir Artemis kadına rastlamak çok zordur. Yapabildikçe yürümekten, koşmaktan ya da rekabetçi sporlarla uğraşmaktan hoşlanır veya hayvanlara bakar, yelken yapar, ata biner; kısacası açık havada ve hareket halinde olmasını sağlayacak her şeye ilgi duyabilir. Onu harekete geçiren, yönlendiren şey fiziksel enerjidir, hayat enerjisidir; kız kardeşi Athena'nın zihinsel enerjisi ya da Afrodit'in erotik enerjisi değildir.

Tüm bu fiziksel enerjisi ve başarıya odaklı düşünce yapısı nedeniyle erkekler çoğu kez ondan çekinir ve saygı duyarlar. Artemis pek çok erkekten daha hızlı koşabilir, daha iyi tırmanabilir ve ağır yükleri daha kolayca kaldırabilir. Erkekler olmadan da her şeyi gayet güzel hallettiği görülür. Aslında popüler Yunan mitolojisinde ne Artemis'in ne de Athena'nın bilinen bir sevgilisi, eşi ya da partneri vardır. Bunun psikolojik açıdan izahı, her ikisinin de yapılarında güçlü "eril" vasıflara zaten sahip olan kadınları temsil etmeleridir.²⁷ Athena'nın sağlam zihne, Artemis'in ise sağlam bedene sahip olduğu söylenebilir. Son derece aktif ve kuvvetli fiziksel yanına ayak uyduramayan erkeklerin ondan uzak durması daha iyi olur.

On dokuzuncu yüzyılda Afrika ve Asya'daki Amerikan ve Avrupa sömürgelerinde yerleşimci olarak bulunan kadınlardan

27 Bunun biraz ağır bir ifade şekli olduğunu ve bazı Artemis kadınlarının (dışıl kelimesinin yanı sıra) bu kelimeye karşı hassasiyet gösterdiklerini biliyorum. Burada "eril" tabiriyle, erkek çocuklarında teşvik edilen ve kız çocuklarında ise önemsenmeyen aktif, rekabetçi ve bğımsız vasıfları kast ediyorum. Daha sonra ayrıntılı olarak açıklayacağım gibi bu vasıfların sadece eril psişeye ait olduğuna inanmıyorum. (y.n.)

pek çoğunun payına bir nevi Artemis hayatı yaşamak düşmüştü. Amerika'nın batı sınırlarında yaşama cesareti göstermiş olan dönem kadınları için de aynı şey geçerlidir. Anne LaBastille, *Women and Wilderness* (Kadınlar ve Yabani Doğa) adlı harikulade kitabında bu kadınlara dair pek çok hikayeyi bir araya toplamıştır. Bu öncü yerleşimcilerden bazılarının eşleri ise gönülsüz Artemislerdi; içinde bulundukları vahşi doğa koşullarından dolayı tiksinti duyuyor ve arkalarında bıraktıkları Doğu Kıyısı ya da Avrupa'ya özgü konforun hasretini çekiyorlardı. Fakat diğer kadınlar için bu vahşi koşullar -Anne LaBastille'in ifadesiyle- "Bir savaş alanı olmaktan çıkıp kişisel ve profesyonel doygunluk mekanı haline geldi." Örneğin, bu daha mutlu yerleşimcilerden biri olan Elinore Pruitt Stewart, geçen yüzyılın başındaki dönemde Wyoming'in vahşi bölgelerindeki bir çiftlikte geçen hayatı ile ilgili şöyle demektedir:

Bana göre, yoksullukla ilgili bütün problemlerin çaresi çiftlik yaşamıdır fakat bu yaşamın gerektirdiği sorumlulukları yerine getirmesi için kişinin mizacının çok önemli olduğunun farkındayım; dolayısıyla çakallardan, işlerden ve yalnızlıktan korkan insanların çiftlik hayatını bir kenara bırakmaları daha hayırlıdır. Öte yandan kendine yoldaşlık edebilen, gün batımlarının, yetişen bitkilerin güzelliğini görebilen ve çamaşır teknesinin önünde geçirdiği kadar bir zamanı çiftlik işleri için emek vererek harcamaya istek duyan her kadın kesinlikle başarıya ulaşacaktır; nihayetinde bağımsızlığa, her zaman için bol bol yiyeceğe ve kendi evine sahip olacaktır...

Bu çiftliğin gerektirdiği her türlü işi yaptım, daha başkalarını da yapabilirim. Tabi ki ben aşırı kuvvetliyim ama çaba harcayanlar, gücün ve bilginin bu çabayla geldiğini bilirler. Tecrübe etmeyi, çalışmayı ve bir şeyleri ispat etmeyi seviyorum; dolayısıyla çiftlik yaşamı ve "sıkıntılarına göğüs germek" tam bana göre bir iş.

Letters of a Woman Homesteader
(Çiftlik Sahibi Bir Kadının Mektupları)
La Bastille tarafından alıntılanmıştır s. 28-29

Ancak çağımızla birlikte bu akım tersine dönmüştür. Pek çok Artemis kadınının, şehirde yaşamaktan dolayı farkında olduklarından daha büyük bir hüsrana içinde bulunduklarını gözlemle-

mişimdir. Neredeyse bir kült haline gelmiş olan yüksek disiplin gerektiren form tutma rejimleri ve vücut geliştirmeye, forma girmeye yönelik olarak kadınların yaptığı zorlu egzersizlere Tanrıça Psikolojisi açısından baktığımızda, bunlar Artemis'in baskılanan ve kullanılmayan enerjisinin muazzam potansiyeline işaret etmektedir. Mükemmel bir şekilde formda olan pek çok şehirli atletin içinde bambaşka bir hayat tarzının hasretini çeken birer kadim çağ Amazon'u yaşamaktadır.

Neyse ki son yıllarda pek çok kadın bu içsel "doğal yaşama çağır"ı'yı fark ederek ona yanıt vermektedir. İçinde Artemis'in kıpırtılarını hisseden her kadının okuması gereken *Women and Wilderness* adlı kitabında Anne La Bastille bu süreci şöyle anlatıyor: "Gittikçe artan sayıda kadın kendi tercihleri ile vahşi ve doğal bölgelerde yaşamaya ve çalışmaya yönelmektedir."

Söz konusu akımın sosyal bir fenomen olduğu yönündeki görüşüne tamamen katıldığımız LaBastille, bu sessiz devrimi şöyle özetler:

Kıtamızın bir ucundan diğerine, kadınlar geleneksel anlamda erkeklerin kalesi olan doğal alanlardaki hayata ve buralardaki işlere artık dahil olmaktadır. Orman teknisyeni, park korucusu, deniz ve vahşi yaşam biyoloğu, mağara bilimci, hayvan davranışları üzerine araştırma yapan bilim kadını, çevre uzmanı, çevre koruma görevlisi, vahşi yaşam turu rehberi, arama kurtarma uzmanı, avcı, balıkçı ve doğa sporcusu olarak hep dışarıda, doğal alanlarda onlar. Bazen de sadece ormanlık ve doğal alanlarda yaşamak üzere şehir dışındadırlar. Bazen yalnız, bazen aileleriyle birlikte, kadınların da içinde vahşi bir tabiatın bulunduğunu şüphe götürmeyecek bir şekilde gösterirler bize. (s. 1) ²⁸

Artemis tam aramızda capcanlıdır ve aslında, pek çok kadının bilincini de değiştirmektedir. Kız kardeşleri Athena, Afrodit ya da Hera kadar görünür değildir ama yine de buradadır. Çağımızdaki

28 LaBastille son cümlesinde, Artemis'e özgü ruhun kayboluşuna yönelik olarak yazılmış, ağıt niteliğindeki kederli bir şiire atıfta bulunur. Bu şiir 1920'lerde Louise Bogan tarafından yazılmıştır ve ilk dördlüğü şöyledir:

*Kadınların içinde vahşi bir tabiat yoktur artık,
Bunun yerine ihtiyat sahibi olmuşlardır.
Yükleklerinin sıcak hücrelerinde,
Bayat eknek yemekten hoşnutturlar.*

ahlaktan yoksun teknolojik yağma, aç gözlülük ve kirlilik nedeni ile tehdit altında olan toprağa ve canlı varlıkların hepsine duyduğu derin sempati ile belki de tanrıçalar arasında, bize en önemli mesajı vermektedir (bkz. "Artemis'in Geri Dönüşü").

KLASİK ARTEMİS:

YÜCE ANA'DAN AVCI KIZA

Elinde altın yayı, yanında tazıları, ince ve güzel hatlarıyla Artemis'in (sonraki Roma döneminde Diana olarak anılacaktı), bu az giyimli ay tanrıçasının genç kız imgesine hepimiz aşinayız. Yunan efsanelerinin pek çok versiyonunda olduğu gibi, Artemis bu tasvir çerçevesinde çok hoş, saf ve arı ama biraz renksiz görünmektedir. Diğer Olimpiya tanrı ve tanrıçaları arasına sanki eğreti bir doğa severlik göstergesi olarak kabul edilmiş gibidir; cildi duru, kendisi bir bakireyi temsilen saf ve temizdir ama ataerkil sistemin dünyevi tarzı karşısında adeta biraz toy, biraz naiftir.

Bakire tanrıçanın bu çarpıcı fakat esasen ehil imgesine yönelik kaynaklardan biri de Homeros'un *İlyada Destanı*'dır. Bu hikayenin sonuna doğru ünlü bir sahne vardır: Aşil gibi üstün nitelikli pek çok kahraman savaşçı yavaş yavaş yolun sonuna gelirken Tanrılar, Truva Savaşının akıbeti hakkında ağız dalaşına girmişlerdir. Bir an gelir ki Artemis, kardeşi Apollo'yu savaştan çekilmekle suçlayarak azarlar. Hera ise yaşlı ve ceberut bir üvey anne gibi hemen Artemis'i bileklerinden yakalar, kulaklarını tokatlar ve oklarını yerlere saçar. Artemis bunun üzerine gözyaşları içinde Baba Zeus'a sığınır, Zeus ise teselli edip rahatlatmak için onu kucağına alır. Belli ki burada Artemis'i küçük bir kız olarak görmemiz istenmektedir.

Pek çok Yunan miti gibi bu sahne de Ana Tanrıça'nın en baştaki gücünün ve kudretinin, daha sonraki ataerkil liderlerin ve savaşçı kahramanların gücü karşısında gerilemek zorunda kalışının acıklı bir örneğidir. *İlyada*'ya veya diğer pek çok Yunan efsanesine bakıp da aslında Artemis'in Yunan tanrıçalarının en sevileni olduğunu; kültünün Demeter, Athena veya Afrodite'inkinden bile önde geldiğini anlamak çok zordur. Yine de kadim Yunan dini konusunda önde gelen bilim adamlarından biri olan Martin Nilsson şöyle demektedir:

ARTEMIS'İN GERİ DÖNÜŞÜ

Dişiliğin saf, arı ve yabanıl arşetipi olan Bakire Artemis bir kez daha önem kazanıyor. Uzun zamandır, mutlak dişiliğin, yani bir sevgiliyle (Afrodit), bir çocukla (Demeter), bir babayla (Athena) ya da kocayla (Hera) olan bağı ve ilişkisi çerçevesinde tanımlanmamış kadının bir temsiline sahip değildik.

Aslında dişiliğin mutlak hali değil de daha çok, erkeksi dünyanın başka realiteleri ile ilişkili hali ne temsil edilmektedir. Bir kadın erkeklere kapalı bir bölgeye çekildiğinde genellikle toplum tarafından dışlanmış biri, bir büyücü ya da deli olarak algılanmaktadır. Dişinin bekareti edebiyatta, sinema ya da televizyonda tasvir edildiğinde ise içerik konu çoğu kez, bu bölgeye girip bakireyi -dişilik sanki kendi içinde asla tam olamazmış gibi- "gerçek bir kadına" dönüştüren bir erkeğin masalsı hikayesi şeklindedir. Köşesine çekilmekte, yalnız kalmakta ısrara cüret eden kadınlara gelince, onların ya çok çirkin ya huysuz ya da bir şekilde kusurlu oldukları şeklinde bir anlayış söz konusudur. Bu kadına itibar edilmez, daha ziyade daha az güven duyulur. Tam aksine, münzevi, bilge, aydınlanmış ya da sadece tek başına yaşayan erkeklere büyük hayranlık ve saygı duyarız; bu erkekler karşı cinse mesafeli durdukları, cinsellikten uzak veya bakır kaldıkları için noksan ya da kusurlu olarak gösterilmezler.

Çok güzel, kımlerinin dediğine göre Afrodit kadar güzel olan Artemis'in yalnız, doğal ve iptidai yaşam şeklini böylece kutsadığı görülmektedir ki bu, sadece kendimize ait olmayı, kendimizle kalmayı gerekli gördüğümüz hal-lerde hepimizin geri dönebileceği bir yaşam şeklidir. Bir Amazon ve hedefini şaşmayan bir okçu olan Artemis tamamen uygarlaştırılmaya, evcilleştirilmeye yönelik direncimizi garantilemektedir.

Dahası, bitki örtüsünün ve hayvan türlerinin koruyucusu olan Artemis, günümüzdeki ekoloji konulu tartışmayla ve ona bağlı sosyal tercihlerle en doğrudan ilgili olan figürdür.

Ginette Paris, *Pagan Meditations*
(Pagan Düşünüşler) s.109-10

Artemis kadim Yunan'daki en gözde tanrıçaydı fakat popüler inançtaki Artemis, Apollo'nun kız kardeşi olan mitolojideki mağrur bakireden çok farklı bir kişiliktir. Artemis vahşi Doğa'nın tanrıçasıdır; uğrak yerleri ormanlık bölgeler, meyve ağaçlarının olduğu geniş bahçeler ve yemyeşil çayırlardır. "Koşuşturan Artemis" hizmetindeki refakatçi perileriyle birlikte buralarda avlanır ve dans eder. Yavru hayvanları ve büyümekte olan küçük çocukları korur ve gözetir. Kültünde orjik danslar ve kutsal ağaç dalı vardır... Kadim sanatın en gözde öznesi eskiden "Persli Artemis," şimdi-

lerde ise "Hayvanların Hanımefendisi" denilen ve ellerinde dört ayaklı hayvanları, kuşları veya diğer başka türleri tutmakta olan bir kadın figürüdür.

A History of Greek Religion
(Kadim Yunan Dininin Tarihi) s. 28

Eski Yunan'daki en muazzam tapınaklardan biri Artemis'e adanmıştı. Bu, Efes'teki ünlü Artemis (Efesli Diana) tapınağıdır. Roma döneminden beri pek çok kopyası ile kalıcılığını sürdürmüş olan devasa heykelinde Artemis, pek çok meme ile tasvir edilmiştir; şüphesiz bu bir herkesi besleyen Ana simgesidir. Aslında bu Artemis'in Yüce Ana'nın ta kendisi olduğundan şüphe yoktur; yeni ay, dolunay ve son dördün olarak gücü ile bir üçlü teşkil etmektedir: Genç Kız, Anne ve Kocakarı.

Ancak tekrar tekrar gördüğümüz gibi, daha sonraki ataerkil sistem bu kudretli güçleri birbirlerinden ayırmanın kendisi açısından daha rahat olacağını gördü. Böylece, Anne'nin rolünü daha çok Demeter'le sınırladı, Kocakarı'nın ölüme ve ötealeme yakınlığını Persefon'a ve Hekat'a attı, Artemis'in karmaşık doğa psikolojisini ise duygusallaştırıp ormanlarda ok ve yayla oynayan ergenlik çağında bir Kız İzci'ye indirgedi.

Artemis muhtemelen Yunan tanrıçalarının en eskisidir. Athena'nın ilk şehirlerinden, Afroidit'in ilk aşk mabetlerinden ve hatta başlangıcından itibaren tarımı gözetken Ekin Tanrıçası Demeter'den bile eskidir. Artemis insan hafızasının en kadim katmanına aittir.

BAŞLANGIÇTAKİ ARTEMİS: HAYVANSAL GÜÇLERİN TANRIÇASI

Bazı uzmanlar Artemis'in izlerini bir zamanlar efsanevi Amazonlar'ın yaşadığı yer olduğu söylenen Anadolu'daki avcı kavimlere dek sürmektedirler. Bazıları ise Anadolu'daki eski, yüce doğa tanrıçası Kibele'de Artemis'i görmektedirler. Kibele, Vahşi Hayvanların Hanımefendisi olarak anılmakta ve genellikle aslanlar, geyikler, kuşlar ve diğer başka hayvanlarla etrafı sarılı olarak tasvir edilmektedir. Bu konuda bir otorite sayılan Walter Burkert'in *Greek Religion* (Yunan Dini) adlı çalışmasına göre, Yunan avcılarının avları-

na ait boynuz ve derileri onun onuruna bir ağaca ya da aşağı doğru genişleyen bir direğe asma geleneklerine bakıldığında, Artemis'in kökeni belki de Yontma Taş Devrine kadar uzanmaktadır.

Tarımcılıkla birlikte yerleşik düzene geçilen ve hayvanların evcilleştirildiği dönemlerden önce vahşi hayvanları avlayarak yaşayan kültürler ile avladıkları hayvanlar arasında çok yakın bir ilişki, bir çeşit bağ vardı. Sürülerin göç mevsimlerine bağlı olarak göçebe bir hayat sürmeleri gerekiyordu. İzledikleri hayvanların döngüleri ve düzenleri ile uyum içinde olabilmeleri için onların çiftleşme ve benzeri adetlerini bilmeleri gerekiyordu. Fakat hepsinden önemlisi, avcı avıyla yaptığı bu hayati dansa öldürebileceği kadar ölebileceğini de kabul ederek başlamayı öğrenmelidir. Bu ise insan ile hayvan, avlanan ile avlayan arasında mistik bir özdeşleşmeye yol açmaktadır.

Conrad Richter'in *The Trees* (Ağaçlar) adlı romanında bu özdeşleşme hali çok hoş ve hayli nazik bir şekilde anlatılmaktadır. Roman 1800'li yılların başındaki dönemde, öncü yerleşimcilerin hayatı ve orta-batı Amerika'nın ormanlık alanlarında büyüyen bir çocuğun hikayesiyle ilgilidir (Romanın kadın kahramanı Sayward, Artemis'in yabanıl doğa ruhunu mükemmel bir şekilde yansıtan, çok gerçekçi bir örnektir). Çarpıcı bölümlerden birinde, Sayward'ın kız kardeşlerinden biri olan Genny, mevsimlik işçilerden genç bir çocuk tarafından ormanda takip edilmektedir:

Genny çocuğun ona seslendiğini artık duyabiliyordu. Aklına kendisinin de bir geyik olduğu geliverdi. Erkekler kadınları ve vahşi hayvanları her zaman nasıl avlıyorlarsa, işçi çocuk da onu öyle avlıyordu işte. Onların kendi hayatlarını yaşamalarına asla izin vermezdi erkekler. Hayır, koklayarak ve izlerini sürerek hep onların peşinde olurlardı. Ama bu çocuk onu asla bulamayacaktı. O genç bir dişi geyikti. İçinde pek hoş bir yabanıllık yükseliverdi. Orman şimdi daha farklı görünüyordu. Ağaçlar, çalılar ve hatta zehirli sumak bile dostçaydı. Yükselmiş üzerinde duruyor, ona doğru eğiliyor ve onu gizlemeye çalışıyordu. Peşlerinde bir adam varken hayvanların kendilerini nasıl hissettiğini bilmeniz için bir geyik olmanız gerekirdi. (*LaBastille'in alıntısı*, s. 56)

Antropologların mistik katılım dedikleri bu çeşit bir bilinç hali hayvan derileri ve kürkleri giyen, boynuzlar takan bütün avcı kültür-

lerin ritüellerinin temelinde mevcuttur. Bu noktayı daha sonra yeniden ele alacağım. Bu sıra dışı zihinsel tutum, yaşamın ve ölümün hayvan güçlerine hakları olan şeyi geri sunmak dürtüsüyle insan ve hayvanların kurban edildiği bütün ritüellerin de arka planında mevcuttur. Zira kadim avcı kültürlerinde, doğanın muazzam döngüsünü kontrol etmeye çalışmak değil de onun *bir parçası* olmak şarttı. Bu ise günümüzde anlaşılması oldukça zor olan bir ekolojik bilgeliktir.

Bununla birlikte, doğal dünyaya yönelik bu mistik katılım ruhu daha Homeros'un zamanında (M.Ö. 850) bile ilk şehirli Yunanlar için kaybolmaya başlamıştı. Onları savaşı ve daha sonraları ise sömürgeci bir kültürdü ve avlanmak, bir yaşama biçiminden ziyade bir çeşit spor haline gelmişti. Dolayısıyla Artemis ve büyük Orion gibi avcı figürler insanların vahşi doğaya, yaşama ve ölüme daha yakın yaşadıkları geçmiş zamanların işlevini yitirmiş birer hatırası haline gelmişlerdi.

Öte yandan buradaki önemli nokta, Artemis'in yabanıl doğa bilgelığının, çocuk doğurma ve süt emen çocukların korunmasıyla ilgili bütün konularda muhafaza edilmiş olmasıdır. En eski tanrıçalardan biri olan Ayı Tanrıça'nın (bkz. "Artemis ve Ayı") yansımalarını ve hayvanlar gibi tek başına, yardımcısız doğum yapanlara yönelik şefkatini bu noktada görürüz. Yunanlar için Artemis *ebelerin koruyucusu* haline gelmişti, doğum yaparken ona yakaran bütün kadınların yardımına gelirdi. Ancak mevcudiyeti karışık hisler yaratmaktadır zira -aynı zamanda Ölüm Tanrıçası olduğundan- kendisine yeterince dua edilmez ve gönlü alınmazsa yeni doğan bebeği talep de edebilmekteydi. Klasik dönem uzmanı Kerényi'ye göre, sağ salım doğum yapan kadınlar giysilerini Atina'daki Brauron'lu Artemis tapınağına bağışlardı ama doğum yaparken ölen kadınların giysileri de rahibelere kalırdı, Kerényi'nin yorumuyla, "Avcı'nın korkunç ganimetleri."

Homeros'un Artemis'e tepeden bakmasına ve avcılığın, klasik çağlarda bir spor statüsüne indirgenmesine rağmen, acımasız Avcı'nın imgesi popüler inançta canlılığını korumuştur. Hayvansal güçlerin temsiline yönelik saygı ve korku uyandıran kalıntılar şehirlerin dışındaki kütlerde de olsa yaşamaya devam etti. Her yıl, Patrae tapınağında yakılan devasa ateşin alevleri içinde pek çok türden yüzlerce hayvan Artemis için kurban edilmiştir.

Artemis'in kısmen de olsa hala korkunç ve kana susamış bir tanrıça imgesinde, Ölüm Ana'nın ta kendisi olarak görüldüğü ve

ARTEMİS ve AYI

Jean Auel'in *The Clan of the Cave Bear* (Mağara Ayısı Kavmi) adlı davetkar kitabını okuyanlar kabile şamanının ya da şifacı hekiminin, yüce ayının ruhunun kendileri vasıtasıyla konuşması için bir ayı postuna büründüklerini hatırlayacaklardır. Bu tip uygulamalar sonraki dönemlerde, başlıca totem hayvanları ayı ve erkek geyik olan Artemis'le de devam etmiştir. Hatta ismindeki "art" kökü Hint-Avrupa dillerindeki ayı kelimesinin kökü ile akrabadır.

Artemis'le ilgili olarak ayılar hakkında pek çok efsane vardır. En eski Yunan efsanelerinden birinde Artemis dişi bir ayı olarak yavrularıyla birlikte tasvir edilmektedir. Başka hiçbir şey, yavrularını koruyan dişi bir ayı kadar acımasız ve vahşi olamazdı ama aynı zamanda, yavrularını pofur pofur gür kürkünde taşıyışı kadar de müşfik görünen başka bir şey yok gibidir. Öyleyse, Marjia Gimbutas'ın, "Dişi ayının yavrularına adanmışlığı ve anaç ruhu, Eski Avrupa'daki köylü halklar üzerinde öyle bir tesir bırakmıştır ki dişi ayı imgesi, anneliğin sembolü olarak benimsenmiştir," şeklindeki sözlerine şaşmamalı. *The Goddesses and Gods of Old Europe* (Eski Avrupa'nın Tanrı ve Tanrıcaları) s. 195.

Ayı Anne olarak Artemis, klasik Yunan döneminde Brauron'lu Artemis kültünde yaşamaya devam etti. Bu dönemde, dokuz yaşından büyük olmayan genç Atinalı kızlar *avktai* denilen *genç ayılar* olarak tanrıçaya adanıyorlardı. Ayı postları giyer ve tanrıçanın tapınağında ayı dansları yaparlardı. Uzmanlar burada hem ayı, hem avcı ve hem de doğum yapan kadınların koruyucusu olan tanrıçaya yönelik bir inisiyasyon ayının amaçlandığını düşünmektedirler. Bu törenler sırasında keçiler kurban edilirdi; böylece, buluş çağı öncesindeki kızlara Ana'nın karanlık yönü ile ölümle, kurbanla ve yenilenmeyle ilgili olan kan gizemleri de gösterilmiş olurdu.

Ataerkil dönemlerden kalan bir efsanede ise Artemis'in takipçilerinden olan Kallisto, Zeus tarafından baştan çıkarıldıktan sonra ayıya dönüşmektedir. Fakat şüphesiz ki bu efsanenin en eski versiyonu, tanrıçanın ta kendisinin ayı formunda gerçekleştirdiği kutsal çiftleşmeye atıfta bulunmaktadır. (bkz. "Kallisto ve Büyük Ayı Efsanesi")

tıpkı Hint Kali gibi, canlı hayvan kurban ederek öfkesinin yatıştırılması, gönlünün alınması gerektiği düşünüldüğü açıktır. Atina'daki daha sofistike, şehirli Yunanların Artemis'e daha duygusal bir boyut katmalarının nedeni belki de budur zira Artemis'in bu kanlı yanyıla yüz yüze gelmeye pek yeltenmemişlerdir.

Kana susamış Artemis imgesi, Homeros'un İlahisinde de karşımıza çıkmaktadır. (bkz. "Artemis'e") "Öldürüyor, öldürüyor, öldürüyor..." dizesinde onun avlanmaktan keyif aldığını görürüz. Ancak avın uzak ormanlarda, şehirden hayli uzakta yapıldığına da

dikkat etmemiz gerekir. Bununla birlikte, dikkat çekici bir değişimle birlikte Artemis, kardeşi Apollo'nun muazzam köşkünde dans etmeye başlamak için kudretli yayını bir kenara bırakabilmektedir. Ay Tanrıçası, Güneş Tanrısının diyarında dans ederken, atmosfere uygar bir zarafet ve nezaketin hakim olduğu görülüyor. Bu ilahi, geç dönemdeki Yunanların bilinçlerinde yaşamın ve ölümün müjdecisi olarak Artemis'in iki yönüne birden yer verdikleri imgeye belki de en yakın olanıdır. Hem uygar hem de yabani, vahşi dünyanın imgelerini içerdiği içindir ki oldukça dikkat çekici bir ilahidir.

GÜNÜMÜZDEKİ ARTEMİS: KÜÇÜK KIZ BÜYÜYOR

"Uygar" gözlerle bakmadıkça Artemis'i günümüzde görmek bizim için oldukça zordur. Çiftliklerde ya da köylerde büyümüş, ava gitmiş ya da balığa çıkmış olan pek azımız dışında kalanlar için "kanlı, canlı" bir doğa manzarası ya bir soyutlama ya da National Geographic Dergisinin özel sayısında yer alan, özenle ambalajlanmış bir hikaye olarak kalacaktır.

Ancak Amerikan kültürünün yakın zamanlarına dek, vahşi doğada Artemis'e özgü bir yaşam sürmek sadece mümkün değil, çok da yaygındı. İlk yerleşimci Amerikan kadınlar bu tanrıçanın dayanıklı, güçlü ve toprağa yakın yönüne somut bir örnek teşkil ettikleri gibi, çetin yaşam koşullarının sonucu olarak ölümle ve yaygın şiddet unsurlarıyla da birlikte yaşamayı da öğreniyorlardı. Pek çok kadın silahlara, mutfak gereçleri kadar aşınaydı ve hatta bunları bazen daha da ustaca kullanıyorlardı. (bkz. "Hudut Bölgesindeki Artemis: Calamity Jane")

Günümüzde bu ilk yerleşimcilerin yaşam tarzı gerçekten marjinal ve nadir bir durumdur. Ama şehirli Athena kalıbına girmeyi başaramayan kadınların kırsal bölgelere geri dönüyor olduklarını düşünüyorum. Öyleyse, Artemis bilinci güçlü bir şekilde hala bizlerledir ve *hepimizin* şehirlileştirilmiş ve yemeğimizi öldürmekten yana rahatsızlık duyar oluşumuz ölçüsünde, tıpkı Atina'nın şehirli Yunanları gibi, Artemis'in bu nispeten vahşi doğasıyla çelişkili bir ilişkiyi sürdürmekteyiz.

Artemis çocuğunu sınıfta fark etmek ise çok kolaydır. Uzun saatler boyunca sırasında oturmaya yönelik hoşnutsuzluğu öğretmenlerinin onu huysuz, sıkılgan, düşük kapasiteli ve hatta biraz

geri zekalı olarak görmesine neden olacaktır. Bu çocuğun bir başka yerde olmayı istediği aşikardır. Aslında daha ziyade, uygulamaya yönelik, somut şeylerle ilgili olarak yaşlıca bir aile ferdinden, okuldakine kıyasla daha çok şey öğrenebilirdi ama ne yazık ki artık işler böyle yürümektedir. Ancak her türlü fiziksel aktivite ve doğa yürüyüşü, aşırı bir disiplin unsuru içermediği sürece, ilgisini mükemmel bir şekilde çekecektir.

Küçük Artemis'in yanlış bir biçimde erkeksi olarak adlandırılacak olan güçlü yanı aslında onun yoğun bağımsızlık ve özgürlük sevgisidir. Özgürlüğünü elde etmek için her zaman mücadele etmek zorunda bırakıldığı ölçüde bu sevgi saldırganlık olarak da ortaya çıkabilecektir. Bu nedenle, küçük Athena'nın erkek kardeşleri kadar akıllı olmaktan hoşlandığı noktada, küçük Artemis ise daha çok sert olamıyorsa da en az erkek kardeşleri kadar sert ve sağlam olmaktan hoşlanır. Oğlanların en beteriyle yumruklaşıp boğuşan bir erkek fatma olacaktır bu kız. Kısa zamanda da gözyaşlarını içine atmayı, karşılaştığı horlayıcı ya da aşağılayıcı davranışlara karşı intikam planları yapmayı öğrenecek ve bunlara tam hakkıyla karşılık verecektir. Şirin, küçük bir Afrodite yetiştirme özlemi içinde olan anneler bu kızın şık elbiselere ya da temizliğe yönelik aldırmaazlığı karşısında umutsuzluğa düşebilirler. Hayatı boyunca kot pantolonlar giyecek gibidir çünkü ağaçlara tırmanmak, çamurlu yerlerde veya topla oynanan bütün oyunlara katılmak için bunun en pratik yol olduğunu bilmektedir.

Cinsiyet farkının daha ergenlik çağından önce farkındadır, annesiyle olan kuvvetli bağından dolayı (Artemis efsanesi onu acı çekmeden dünyaya getiren Leto'nun iyi ve güçlü bir anne olduğunu anlatmaktadır) bir kız olarak kendisini son derece özgüvenli ve tam hissetmektedir. Küçük Artemis'i "erkeksi" yani özgürlüğüne düşkün yanını bu kadar erken yaşta ve böylesine enerjik bir şekilde keşfetmeye yönelten unsur da kadınsı benliğine duyduğu büyük güvendir. Oyuncak bebekler, partiler ve giyinip süslenmek gibi ıvır zıvır şeylerle uğraşmaya pek zamanı yoktur onun.

Eğer doğaya kaçıp yaşadığı maceralarını ve hayvanlara yönelik tutkusunu (kurbağalar, kertenkeleler, peygamber develeri, köpekler, atlar) paylaşabileceği bir başka Artemis arkadaşı olmadığı takdirde, biraz sorunlu bir "genç kız" klişesi olma yoluna gidebilir. Bunun nedeni ise toplumumuzun oğlan çocuklarını çok küçük yaşlardan itibaren saldırganlık ve rekabetçilik açısından, kız çocuklarını

HUDUT BÖLGESİNDEKİ ARTEMİS: CALAMITY JANE

Calamity Jane -tam adıyla, Martha Jane Cannary- 1852'de doğmuş ve pek çok erkekten, hatta Eski Batı'dakilerden bile daha yabanıl, vahşi bir hayat sürmüştür. Anne LaBastille'e göre, farklı zamanlarda barmen, iz sürücü, kumarbaz, içkici, siğir çobanı, keskin nişancı, altın arayıcısı, at arabası sürücüsü ve aşçı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir süre için Bill Cody'nin Vahşi Batı gösterisinde akrobat, başka bir zamanda bir fahişe ve daha sonra da Vahşi Bill Hickok'un karısıdır. Kızı Janey'e yazdığı mektuplarda onun hem bu sert ve sağlam yanını hem de müşfik ve sevecen tarafını görürüz. Aşağıda, onun bu renkli tarzından ve felaket imlasından bir örnek yer almaktadır.

(Kendisini tasvip etmeyen Deadwood City'li kadınları anlatıyor) Ellerinde kamçılar ve makaslarla saçımı kesmek için bara girdiler. Evet Janey, kendi bildiğim gibi mihiyadım onları. Bardan tam ortalarına ve önlerine atladım. Uluvarak diyorlardı ki, onların midesini bulandırıyormuşum. O sürtüklerden birinin yaşlı siyah saç örgülerini kestim ve canına okudum, sallayıp sallayıp kafalarına attım. Görüyorsun ya bu jüpon etekli kızlar imdat diye bağırıp dururken kaçıp kurtulabileyim diye pantolon giyiyorum ben. Bardan önüne atladığımda görecektin onu. Kafesli jüponunu ve üç tane iç eteğini yakaladığım gibi kafasına geçirdim. Karşılık veremedi, yani tam olmasını istediğim yerde yakalamıştım onu. Ben de uzun iç donunu yırttım ve adamlar keyfini çıkarsın diye anadan üryan ayakta dikilir bıraktım onu... Asla yaşlanacak kadar uzun yaşamayacağım Janey. Bu berbat hayatı yıllardır çekiyorum. Bazen yeniden evleneyim mi, diye düşünüyorum ve o zaman da bir adamın gömleğinin kuyruğuna bağlı olma düşüncesi beni hasta ediyor. Keşke işler daha farklı olsaydı ve bir gün benim yanımda olacağın düşüncesiyle daha yıllarca yaşardım.

Let Them Speak for Themselves; Women in the American West
(Kendileri Anlatsın; Amerika'nın Batısındaki Kadınlar) (1849-1900)
LaBastille tarafından alıntılanmıştır, s. 44

ise uysallık ve sevimlilik açısından ödüllendirmesidir. Ancak sezgileri ona -Artemis'in sezgileri çok kuvvetlidir- kadına özgü "gele-neksel" davranışların ve küçük kızlara özgü oyunların, toptan yanlış olmasalar bile son derece yüzeysel olduğunu söyler. Kavgaya, dövüşe, doğada keşif yapmakla ilgili oyunlara yönelik erkek fatma-vari eğiliminin kendisini diğer kızlardan uzaklaştırıp yabancılaştırdığının tamamen farkındadır. "Cinsiyet rolleriyle ilgili bir kafa karışıklığı" yaşamaya başlamıştır (Küçük Athena da aynı problemi yaşar ama fiziksel açıdan Artemis kadar enerjik olmadığı için yetişkinlerle veya daha büyük çocuklarla vakit geçirebileceği ve onları

son derece farklı dünya görüşüyle etkileyebileceği çeşitli ortamlar bulur).

Bazen Artemis'in yaşça ondan büyük ya da oldukça küçük olan ve onun Amazon ruhuna değer veren bir erkek kardeşi vardır ve kız kardeşini, oyunlarındaki en yakın arkadaşı olarak görür. Hatta tamamen eril bir ortam haline gelmeden önce onu oğlanlar klanına bile sokabilir. Böylesi bir erkek-kız kardeş bağı, ergenlik çağı önce-sindeki utangaç ve sosyal açıdan nispeten uyumsuz Artemis için son derece özel ve olumlu bir durum olabilir, ona güven verebilir. Artemis ile kardeşi Apollo arasındaki kadim bağın, böylesi kardeş ve arkadaş ilişkilerinde hala iş başında olduğunu bariz bir şekilde hissedebiliriz.

Fakat ona hayranlık duyan bir erkek kardeş ya da kendisi gibi çetin bir kız arkadaş bulamazsa, küçük Artemis yalnızlığı ilk kez ve belki de biraz acı bir şekilde deneyimleyebilir. İçine dönük olmaya adeta zorlanmıştır; açık alanların, doğal ortamların yokluğu duru-munda uzaklardaki bir hayatın hayallerine kapılabilir: Bir çiftlik-te hayvanlarla iç içedir, uzak bir ülkede, bir kabileyle birlikte çalış-ıyordur, orman koruculuğu yapıyordur, kaşif veya seyyahdır vb. Derinlerinden, atalarının onu vahşi doğaya çağıran sesini duymak-ta ve içinde bir özlem uyanmaktadır; bu, *geri dönmeye* yönelik bir özlemdir ve buna kulak verinceye dek bütün ömrü boyunca ona musallat olacaktır. Ama şimdilik, düşüncelerini kendine saklama-yı öğrenmektedir. Çok zor olmasına rağmen yalnızlık ona kendine yeterli ve bağımsız olduğunu öğretir; bunlar, bir kadın olarak onun en güçlü yanları olacaktır.

ERGENLİK ÇAĞINDAKİ AMAZON

Kız kardeşi Athena'dan pek de farklı olmayan bir şekilde, Artemis de ergenlik çağını ve yaklaşmakta olan kadınlık dönemi-ni oldukça kafa karıştırıcı bulabilir. Kendi kontrolü dışında yapı-lanmakta olan içsel ve dışsal kuvvetlerle yüzleşmek zorunda kalır. Dışarıdan bakıldığında, bir zamanlar oğlanların klanında sahip olduğu eşitlik statüsü aniden ve gizemli bir şekilde geri alınmıştır. Onlarla geçirdiği bütün o yıllara ve paylaştıkları maceralara rağ-men artık onlardan biri olmadığı gerekçesiyle dışlanmaktadır.

İçsel açıdan ise, gelişmekte olan bedeni kafasını iyice karıştır-

maktadır ve bu değişimi iyice sarkmış kazakların, bol gömlek ve tişörtlerin altına saklama eğilimi gösterir. Bu, gittikçe derinleşen rol karmaşasını saklamak için kabul edilir ve güvenli bir yerdir. Henüz kim olduğunu bilmiyor olabilir ama *kim olmadığından* emindir; oğlanlarla çıkmakla ya da partilerle ilgili olarak neredeyse hiçbir şey yapmak istemez, bütün o kıkırdaşmaları, akranlarının heyecanını itici buluyordur. Afrodite ve Hera kız kardeşlerinin elbiselere, makyaja ve hoş oğlanlara yönelik takıntısı Artemis kızında küçümseme hisleri uyandırmaya başlamıştır.

Neyse ki içini kemiren bu kimlik karmaşasından geçici olarak kaçabilme yolları vardır. Akademik açıdan parlak olduğu için Athena genellikle zihnine sığınırken, Artemis ise kaçıp bedenine sığınır. Dolayısıyla her türlü fiziksel aktivite ergenlik çağındaki Artemis'e, dinamik enerjisini başarıyla kanalizetmesi için sağlıklı, tatminkar ve sosyal anlamda ödüllendirici bir ortam yaratır. Kendisi bu şekilde düşünmeyecek olsa da cinselliğiyle ilgili meseleyi ertelemesine de yardım eder.

Böylece, ulaşabileceği kaynaklara bağlı olarak ergenlik çağındaki Artemis'i bir atlet, jimnastikçi, dansçı, koşucu, tenisçi, yüzücü, kayakçı, jockey vb. olarak görürüz. Bir eril grubun parçası olma ihtiyacını, kadınlardan oluşan ya da karma bir takıma katılarak, yarışmalara, şampiyonalara, eril ve dişil farklılıkların grup kimliği altında büyük oranda ortadan kalktığı diğer benzer organizasyonlarda ya da belirli bir spora veya aktiviteye yönelik bir kulüp üyeliğinde tamamen olmasa bile kısmen giderilebilir.

Ergenlik çağındaki Artemis için bir atletizm veya spor takımına ya da benzer şekilde rekabetçi bir fiziksel disipline ait olmak, "küçük aylar" olarak anılan, Artemis'in *avktoisi*yle ilgili antik dönem Yunan kültürünü pek çok açıdan andırmaktadır. (bkz. "Artemis ve Ayı") Atina'da küçük kızlar dokuz yaşından itibaren içlerindeki vahşi tabiat ve avcıyla özdeşleşebiliyorlardı. Daha evcimen dişil roller veya cinsellik açısından uygun ya da hazır olmayanlar için bu, bir tür tanıtıcı Artemis inisiyasyonuydu.

Günümüzde de atletik bir kimlik çocukluktan kadınlığa geçiş aşamasında bu türden tanıtıcı bir köprü işlevi görebilmektedir. Bazen uluslararası düzeydeki yarışmalara kadar uzanabilen bu olağanüstü katı disiplinler bir genç kadına güçlü, kuvvetli ve dayanıklı olmayı öğretmektedir.

Kırsal alanlara yakın veya doğrudan bu bölgelerde büyüyecek kadar şanslı olan Artemisler için ise kadim dönem Atina'sundaki *avktoi* ile mukayese edilebilecek temel bir hayvan kültü hala mevcuttur. Bu tam da Artemis'in doğasına uygun bir hayvan olan attır. Kendi atına veya tayına sahip olacak kadar şanslıdır ya da sadece bir arkadaşınıninkiyle meşgul oluyordur fakat her iki halde de bu uğraş, ergenlik dönemi ve hatta bütün yaşamı boyunca Artemis kızının kendisini vakfettiği bir tutku haline gelebilir. En zeki hayvanlardan biri olan atla kurduğu bu sezgisel birlik hali, arkaik ve erotik fantezileri çağrıştıran fiziksel ahenk ve onu ormanlarda, kırlarda dört nala koşturmanın verdiği ürpertici heyecan Artemis kadını, içindeki tanrıçanın özü ile coşkulu bir bağlantı kurmaya sevk eder.

KENDİSİNİ BULMASI: ARTEMİS EBEDİ ERGEN MİDİR?

Artemis'in arşetipsel enerjisi en güçlü açılımını ergenlik döneminde yapar. Ergenlik dönemi kadınlardaki Artemis enerjisinin -bu enerji onlar için Artemis'in bir nevi kutsaması niteliğindedir- zirvede olduğu bir zaman dilimidir. Bu enerji o kadar güçlüdür ki yoğun olarak Artemis etkisi altında yaşayan, bu etkiyle uyum içinde olan kadınlar pek çok açıdan hep genç kalabilirler. Fiziksel anlamda bu gerçek bir nimettir ancak Artemis, bir kadının bilincinde tek başına hakimiyet kurduğunda, bu durum diğer tanrıça enerjilerinin yaşam boyu dışlanmasına yol açan gizli bir tehlike oluşturabilir.

Antik Çağda Atina'daki ayı kültürünün ergenlik dönemi öncesindeki kız çocukları üzerindeki etkisi gibi, atletizm ve diğer benzer fiziksel aktiviteler de ergenlik döneminde genç kızlıktan kadınlığa geçiş sürecinde faydalı bir köprü işlevi görebilir. Zaten *ergenlik dönemi* de bu geçişi anlatmak üzere oluşturulmuş bir tabirdir. Ama Artemis kadını için söz konusu olan tehlike o sportif kişiliğe, sırt çantasıyla yaptığı gezilere ya da hayvanlarla olan meşguliyetine saplanıp kalması ve bunları bazı sosyal beceriler geliştirmek, ilişkilerde risk almak, bir fert olarak toplumda yer bulmak gibi gerekliliklerin yerine koyması açısından bu köprüyü hiç geçememektir.

Yetişkinliğe, kadınlığa uzanan köprüyü geçmek hiç kimse için kolay değildir. Bu uyumlanma süreci yirmili yaşlarımıza ve hatta daha sonrasına kadar sürebilir. Ancak söz konusu süreç, Afrodit'le

daha yakın bir bağı olan veya Athena'nın entelektüel ve akademik eğilimlerini taşıyan ya da Hera'nın yürekten benimsemiş olduğu sosyal değerlere sahip bir genç kadın için çok daha kolay olmaktadır. Bu uyum dönemi Demeter için de pek zor değildir zira evlilik ve çocuk sahibi olmak ona derhal ve tatmin edici bir yetişkin kimliği sağlamaktadır.

Bu süreci Artemis kadını için bu kadar zorlaştıran nedir? Neden ergenlik dönemi personasında çoğu kadına oranla daha uzun süre kalmayı seçmektedir?

Sorununun tohumlarının çocuklukta atıldığını zaten görmüştük. Her şeyden önce, küçük Artemis *oğlanların* aktiviteleriyle, davranışlarıyla ve giyim tarzıyla özdeşleşir. Kız çocuklarına kültürün atfettiği "hanım hanımcık, şeker kız" imajını reddeder. Bunun için de iyi bir sebebi vardır. Bu tip bir kız olmadığını haklı olarak bilmektedir, bunlar Afrodit'e ve Demeter'e özgü olan ve toplumumuzun kız çocuklarına aşilamay ve onlarda görmekten hoşlandığı rollerdir.

Demek ki genç Artemis kim *olmadığını* bilmektedir. Ancak psişesinin özgürlüğü seven tabiatı göz önüne alındığında bu durum kim *olduğunu* keşfetmesine yardımcı olmamaktadır. Yirmili yaşlarındayken başarılı bir sporcu, kaşif ya da deniz biyoloğu olması tek başına yeterli olmayacaktır. Bu ve benzer uğraş ya da mesleklerde, onu kadın olarak tanımlayacak hiçbir unsur bulunmamaktır; aslında bunlar hem kadınlar hem de erkekler tarafından eşit şekilde gerçekleştirilebilen nötr rollerdir. Üstelik hepsi de nispeten yalnız başına yürütülen uğraşlardır ve ilişkide olmak veya şu çileden çıkarıcı dişilliği ifade etmek açısından Artemis'ten pek az şey talep etmektedir.

Çileden çıkmakta da haklıdır. Dişilik imgesi hep erkeklerin fan-tezileriyle ve kadının nasıl olması gerektiği yönündeki eril görüşlerle yüklüdür: Tatlı mı tatlı bir eş ve anne; müthiş bir cinsel nesne, kutsal erkek egosunun sadık bir hayranı ya da başarılı bir çalışan.

ARTEMİS'İN YARASI: YABANCILAŞMANIN ACISI

Artemis'in yarası daha önce edinmiş olduğu yerden edilerek psikolojik ve bazen de somut anlamda toplumdan dışlanmanın yalnızlığıdır. Bir kadın olarak her türlü gerçek kimlikten mahrum edilmiştir. Özgürlüğe olan muazzam düşkünlüğü ve bağımsız kafa

yapısı anne, eş ya da kariyer kadını gibi esasen Demeter'e, Hera'ya ve Athena'ya özgü yaşam tarzlarını benimsemesini çok zorlaştırmaktadır. Aslında geleneksel topluma ait değerleri ve formları küçümseyecektir. Ataerkil sistemin, onun coşkulu ruhunu bünyesine almayı veya bir kadın olarak sahip olduğu eşsiz yetenekleri tanımayı asla başaramamış olmasından dolayı büyük kırgınlık duymaktadır.

Günümüzdeki Artemis'in yaşadığı içsel çatışmalardan pek çoğu, danışanlarımdan biri olan Chris'de de mevcuttu:

Chris uzun boylu, hayli geniş omuzlu, kendisinde hep ters giden bir şeyler olduğu hissini taşıyan genç bir kadındı. Daha geleneksel kız kardeşlerinden hep farklı olduğunu hissetmiş, ergenlik dönemi boyunca bir erkek kardeşinin sataşmalarına maruz kalmıştı ve bu onu, dişiliğine yönelik aşırı bir utangaçlıkla baş başa bırakmıştı. Erkeklerle çıkmak onun için bir ıstırap vesilesiydi, dolayısıyla bundan kaçınıyordu.

Tüm ergenlik dönemi boyunca için iyi bir sporcu olmuş; koşu, yüzme, kayak gibi alanlarda pek çok madalya kazanmıştı. Evde ise bir nevi tamirci gibiydi, tuhaf bazı marangozluk ve tamirat işleriyle uğraşıyordu, bunları babasından öğrenmişti. Daha sonraları, arabalar konusunda çok becerikli bir hale gelmişti. Ancak ergenlik dönemi boyunca takımındaki kızlar da dahil olmak üzere pek yakın arkadaşlık kurmamış, dolayısıyla kendisini tamirat projelerine vererek saklanma eğilimi geliştirmişti.

Üniversite yıllarında ise daha yoğun sportif faaliyetlerden ve bilimsel alana yönelik seçeneklerden oluşan bir labirente dalıp epeyce dolanmıştı ama bu hızlı sosyal hayat onu depresifletirdi, sonunda içine kapanıp kendisini soyutlamış ve bir süre boyunca aşırı içki içmişti. En sonunda, huysuz fakat renkli bir kişilik olan bir Vietnam gazisi ile birlikte yaşamak için üniversiteden ayrıldı fakat sonrasında, adamın başlıca gelir kaynağının uyuşturucu satıcılığı olduğu ortaya çıkmıştı. Chris bu adamla çok mutlu değildi ama kasaba dışındaki sapa bir yerde, bir kulübede yaşamak hoşuna gidiyor ve adamın uyuşturucu bağlantıları ona heyecan veriyordu. Cinsel hayatları da çok iyi değildi ve bir süre sonra büyük kavgalar edip ayrılmışlardı zaten. Chris'in büyük bağlılık duyduğu bir Alman çoban köpeği vardı.

Bir kadın sığınma evinde gönüllü olarak çalışırken, burayı işleten eylem grubuyla arkadaşlık kurmuş ve sonunda kendini onla-

rın küçük lezbiyen çiftlik komününde bulmuştu. Şehir dışında bir kez daha kendisini huzurlu hissediyordu ve birlikte yaşadığı bu son derece bağımsız ve bireysel kadınlar -hayatında ilk kez- ona değer vermekteydiler. Burada farklılıklarından dolayı onaylandığını hissediyordu, dolayısıyla bir süre sonra grup için önemli ve faydalı bir eleman haline gelmişti. Çiftlik hayvanlarıyla ilgili işlerde son derece yetenekli olduğunu görmüş ve yetiştirip süt sağdıkları keçiler konusunda bir süre sonra uzmanlaşmıştı. Bir gün grup üyelerinden biri onu bir dağ gezisine götürmüştü ve yakınlarındaki ormanda tek başına inzivaya çekilmek ona büyük keyif vermeye başlamıştı.

İyi maaş aldığı bir iş bulmak onun için her zaman problem-di çünkü bu işlere yönelik bir takım vasıflar kazanmaya ya da büyük şehirlerde yaşamaya hiçbir eğilimi yoktu. Yavaş yavaş çömlekçiliği öğrenip kendi dükkanı ve atölyesi olan bir kadının yanında çalışmaya başladı. Bugün ikisi ortaklar ve Chris kendi bölgesinde oldukça tanınmış bir çömlekçi. Yerel bir meslek akademisinde çömlekçilik dersleri veriyor ve feminist politikada oldukça aktif, lezbiyen komün ile bağları hala devam ediyor ama yine bir kez daha yalnız yaşıyor. "Yapı olarak yalnızlığı seven biriyim," diyor.

Chris terapi süresince, koleje devam edip bitirmek ve dünyada finansal anlamda daha iyi işlev görebilmesine imkan sağlamak için Athena vasıfları açısından hasar görmüş özgüvenini eski haline getirmek üzerinde çalıştı. Ayrıca utangaçlığının da üstesinden gelmesi, nispeten ciddi ve heyecansız sosyal hayatına renk vermesi için Afrodite enerjisine de biraz imkan tanınması gerekiyordu. Bu arada tesadüfen, sessiz ve genç bir marangozla tanıştı; şimdi onunla yaşıyor ve birlikte eski bir köy ambarını onartıyorlar, sonraki planları ise burada yaşamak. Chris geleneksel toplumun dışında kalan dünyasını inşa etmek için çok çalışmak zorunda kalacaktır ama yalıtılmışlığının üstesinden artık biraz olsun gelmeye başladığından beri bunu başarmak için pek çok değerli vasfa ve yeteneğe sahiptir.

Tanrıça Çarkı'nda ataerkil sistem için her zaman sıkıntı oluşturmuş olan üç tanrıça vardır: aşka yönelik pervasız ve sınırsız tutkusuyla Afrodite, vizyoner dehasıyla Persefon ve zapt edilemeyen enerjisiyle Artemis. Erkeklerin cadılarla ilgili paranoyak fantezile-

ri çerçevesinde bu üçü günah keçisi olmuşlar, Orta Çağ boyunca türlü şekillerde cezalandırılmışlar ve hatta günümüze kadar dışlanmışlardır.

Artemis, sırlarını kendisine saklayabildiği köylü toplumlarda pekala, hayatta kalabilmiştir. Gücü, dayanıklılığı ve becerikliliği öncü yerleşimciler dönemlerinde takdir görmüştür. Son birkaç yüzyılda da Isak Dinesen (Barones Karen Blixen olarak da bilinmektedir) gibi yüksek sınıftan bir Artemis'in bağımsız olarak yaşamaya maddesel anlamda gücü yetebilmiştir ama çoğu durumda, Artemis'in gerçek ruhu kendisine hiç yer bulamamıştır.

Dış görünüşüyle oldukça çekici ve "seksi" olan Afrodit kadını eril ilginin tamamını kendi üzerinde toplar görünmektedir. Genç Artemis bu ilgi olmadan yaşamayı çok uzun zaman önce öğrenmiştir ama bu durum yine de zoruna gitmektedir çünkü dışlanmışlık hissini arttırmaktadır. Artemis, Afrodit'in yarasını biraz anlayabilse (bkz. Afrodit Bölümü) aslında her ikisinin de ataerkil sistemin dayattığı kalıplara tepki duyduğunu ve bu tepkilerini farklı yollarla ifade ederek yaşadığını görecektir. Ben de atölye çalışmalarımda, Afrodit ile Artemis'in -gönülsüz de olsa- birbirlerine söyleyecekleri çok şey olduğunu gözlemliyorum.

Meselenin psikolojik açıdan esası, Artemis'in tam androjen, yani hem kadınsı hem de erkeksi olmasıdır ki bu gurur duyulacak bir şeydir. (Bunu kaç erkek rahatsızlık duymadan söyleyebilir acaba?) Muazzam derecede gelişmiş olan içsel kuvvetinin, dayanıklılığının ve bağımsızlığının gerçek sırrı buradadır. Diğer tanrıçaların (Athena dışında) erkeklere yansıttığı ve hatta devrettiği erkeksi nitelikler onun yapısında zaten mevcuttur.

Bu durum, Artemis'in Yunan imgesinde "Genç Kız" olarak sembolize edilen ama pek anlaşılmayan "bakire" tabiatının da ipucudur. Kadim dünyada bakire yalnızca evlenmemiş, bekar kadın anlamına gelmekteydi. Athena'yla ilgili bölümde de üzerinde durduğumuz gibi, bu tabirin bekaretle bir alakası yoktu, Afrodit bile Hephaistos'la arasındaki düzmece evliliğine rağmen antik manada bir bakire tanrıça olarak görülmekteydi.

Psikolojik açıdan ise *bakirelik* "kendine yeterlik" anlamına gelmektedir. Bir kadın kendi içinde tam ve bütün olduğunda kendisini tamamlaması için herhangi bir dış eril enerjiye pek ihtiyaç duymayacaktır. Eğer bu psikolojik olguyu tam olarak anlarsak,

Artemis kadınının cinselliğine de farklı ve yeni bir gözle bakmaya başlayabiliriz.

Onun bu ayrı ve bireysel duruşunu (ki zannımca daha sonraki Yunanlar bunu yanlış anlamış ve belki de bekaret olarak idealize etmişlerdi) anladığımızda, cinselliğe karşı bu soğuk ve mesafeli duruşunu da anlayabiliriz. Artemis kadını Afrodit'e özgü yakın, duygusal ilişkilerde erosu ya da aşkı aramıyordur. Onun hakiki ilişkisi *kendisiyle*, kendi içindeki eril ve dişil dengeyi bulmakla ilgilidir. Şu veya bu türden olsun, bir Artemis kadını işte bu nedenle bir mistik, düşünür veya münzevi bir sanatçı olarak rahatlıkla yaşayabilir.

Pek çok Jungçu yazar tarafından da vurgulandığı gibi, androjenlik bekarlık yemini ile yaşanan spiritüelliğin önkoşuludur. Böylesi kadınlarda enerji içeride kalır; vizyonlara, mistik bir vecd haline, içsel mutluluğa, doğaya ve bütün varlıklara yönelik derin bir sevgi ve sempatiye dönüşür. Hristiyan azizelerden Bingenli Hildegard (1098-1179) ve Norwichli Juliana'nın (1342-1413) hayatları da bu bakış açısıyla incelenebilir.²⁹ Örneğin, Hildegard büyük bir şifacı, şair ve müzisyen olmanın yanı sıra son derece kuvvetli sezgilere sahiptir; Juliana ise *God is our Mother* (Tanrı Anamızdır) başlığıyla kaleme aldığı ünlü çalışmasıyla tanınmaktadır.³⁰

Böyle kadınlar genellikle tamamen münzevi bir hayatı veya tek başına yaşamayı seçerler. İster Orta Çağda yaşamış olan Norwichli Juliana'nın ister günümüzden bir örnek olan Georgia O'Keeffe'nin muazzam vizyoner deneyimleri ıssız, yabanıl bölgelerden veya çöllerden beslenmektedir. Oldukça baskın bir Artemis ruhuna sahip olan şair Wordsworth'ün, "Dünya bizimle çok fazla," derken vurguladığı gibi, tanrıçanın tefekküre yönelik ruhu dışta konuşmada değil de, içte konuşmada ve yalnızlıkta yenilenmek için feryat etmektedir. Günümüzdeki kaderi onu şehirde yaşamaya ve dışa

29 Daha detaylı örnekler için Elizabeth Alvilda Petroff'un *Medieval Womens's Visionary Literature* (Orta Çağ Kadınlarının Vizyoner Edebiyatı) adlı çalışması iyi bir kaynak olabilir. (y.n.)

30 Roma'nın Katolik inancındaki en son gelişme Matthew Fox tarafından başlatılan harekettir, Fox buna "yaratılış ruhsallığı" demektedir. Bu yaklaşım, Hristiyan farkındalığını tekrar toprağa ve yaratılmış doğaya yönleltmek, yüzyıllardır sürmekte olan toprağa ve bedene yönelik yadsıyıcı anlayışa aksi yönde bir denge getirme amacını taşımaktadır. Dişil unsura yönelik inkarcı, yadsıyıcı ve nefret dolu bir anlayışla dışlanmış olan Artemis ve diğer tanrıçalar için bunun önemli bir gelişme olduğunu düşünüyorum. (y.n.)

dönük bazı Athena vasıfları geliştirmeye mahkum etmiş bile olsa Artemis kadını sezgisel olarak bunun farkındadır. Er ya da geç kırsal bölgelerdeki bir kulübeye, bir çiftliğe ya da bir adaya çekilmenin, kısacası doğal hayat onu nereye çağırırsa oraya yerleşmenin bir yolunu bulacaktır.³¹ Bu yalnızlık ve soyutlanmışlık içinde ruhunun çok derin ve kelimelerle ifadesi mümkün olmayan ve de hayvanların sessiz faaliyetlerinde, süzülerek uçan kuşların kanatlarında, denizin kıyıya vuran dalgalarında, çölün yalın duygusallığında ve dağların zirvesindeki ihtişamda da kendi yansımaları bulan bir boyutunu yeniden yakalar.

Psikolog Ginette Paris, Athena'nın yoğun şehir yaşamından yalnız bir hayata çekilmesi esnasında Artemis'in getirmiş olduğu yenileyici enerjiye yönelik kendi deneyimini anlatmaktadır:

Sosyal yaşam kişinin bütün enerjisini emmeye başladığında artık Artemis'in ıssız ormanlarından içeri dalmanın ve insan ilişkilerinin yerini doğanın almasına izin vermenin zamanı gelmiştir. Kanaatime göre, sosyal ilişkiler bakımından yoğun bir hayat ile egonun hiçbir uyarana maruz kalmadığı yalnız bir yaşantıya çekilme ihtiyacı arasında bariz bir bağlantı var. Kendi kişisel deneyimimde böyle bir yalnızlık ihtiyacı, yoğunluğu binlerce saat süren grup seanslarıyla mukayese edilebilecek türden olup beş yıl kadar süren yoğun ve besleyici bir topluluk yaşamı sürdüğüm sırada ortaya çıktı. Topluluk deneyimi beni "ilişkilerle" o kadar beslemişti ki bu dönem sona erdiğinde, bu deneyimi hazmetmek ve insanlarla yeniden bir araya gelme arzumu canlandırmak için rüzgarın ağaçlardaki sesini, ateşin şöminedeki çıtırtılarını dinleyerek bir yıl boyunca yalnız yaşamaya ihtiyaç duymuştum. Yalnızlığa yönelik aynı ihtiyaç iki çocuğum belirli bir bağımsızlık kazandıktan sonra yeniden ortaya çıktı. Yalnız kalmaya ve (daha sık ve daha kısa sürelerle) her seferinde en azından birkaç gün boyunca kendi ismini duymamanın keyfini yaşamaya ihtiyacım vardı...

İnsanlarla olan ilişkilerinden ve bağlantılarından bunalan her kadın ve erkek, başka insanların mevcudiyetinin kişinin kendisine yönelik mevcudiyetine engel olduğunu fark ederek Artemis'in

31 Kendi kültürümüzden Artemis örnekleri bulmak için kadın arkadaşlarımız arasında ayaküstü bir anket yaptık ve içlerinden birinin söyledikleri alıntılamanın yeterli olacağı sonucuna vardık: "Karadeniz köylerini, özellikle Rize ve Artvin'dekileri ziyaret ederseniz oralarda, doksan yaşlarında bile hala hiçbir erkeğe muhtaç olmadan yaşayan 'Jeyn'ler görebilirsiniz." (d.n.)

karakterize ettiği unsurlar olan inziva yaşamına, sadeliğe ve doğallığa doğru çekilecektir.

Pagan Meditations (Pagan Düşünüşler), s. 134-35

ARTEMİS VE CİNSELLİĞİ

Peki ya Artemis'in cinsel yanı? Bunun mevcut olduğu kesindir. Onun, bakire genç kız imgesine katılmıyorum. Bu imgenin kızların yanlış erkeklerden hamile kalmasını engellemek için yürütülen ataerkil bir propaganda, -Afrodit'le ilgili bölümde ele alacağımız üzere- ataerkil tahakküme özgü yapının bir parçası olduğu görülmüşümdür.

Artemis kadınının cinselliğine yönelik gerçek ipucu onun en güçlü ve asli sembollerinden biri olan Hayvanların Hanımefendisi rolünde bulunmaktadır. Bence, Artemis'in cinselliğinin sırrı kendi hayvansal doğasıyla olan içgüdüsel bağlantısında yatmaktadır. Artemis kadını kendi gerçek erosuyla derin bir temas içinde olduğunda, aşk oyunları vahşi ve ateşlidir.

Artemis bilincinin, tanrıçanın hayvan formundaki tezahürleri vasıtasıyla nasıl ifade edildiğine bakarsak, bazı efsanelerini de farklı bir bakış açısıyla okuyabiliriz. Bu açıdan en çok anlam ifade eden efsane, genç kız Kallisto'yla ilgili olandır.

Bu hikayenin en çok bilinen daha yakın tarihli versiyonunda, Kallisto bir genç kız, güzel bir peri ve Artemis'in takipçisidir; Zeus tarafından hamile bırakılınca, önce ayıya sonra da Büyük Ayı Takım Yıldızına dönüşmektedir (bkz. "Kallisto ve Büyük Ayı Efsanesi"). Fakat bilginler, Yunan dilinde "en güzel" anlamına gelen *kallisto* kelimesinin aslında Artemis'in Yüce Ana vasfı açısından eski bir lakabı olduğuna dikkat çekmektedirler. Demek ki Kallisto, Artemis'in ta kendisinin "genç kız vasfında" ya da evlenmemiş bir biçimidir. Ataerkil mitoloji, Artemis'in Zeus'un kızı olduğunu söylediğine göre hikayeye bu noktada bir tanrısal ensest ihtimali dahil olmaya başlar.

Ancak hikayenin asıl şok edici tarafı ensest durum değildir zira bu hep tanrılara ve tanrıçalara özgü bir istisna olmuştur, aksi takdirde ilk tanrılar ve tanrıçalar başka nasıl çocuk sahibi olabilirlerdi ki? Hikayedeki asıl ayıp ve hatta rezalet ahlaki bakış açısı ve tutumdur. Olimpiyalı ilk ebeveynler olan Zeus ve Hera'nın ataerkil

yaklaşımı bütün iyi, mülayim ve itaatkar kız evlatlara model olan Artemis'in ataerkil soyu korumak adına bakire kalması yönündedir. Dolayısıyla sapkın ve aşırı aileci bir mantıkla Zeus'un saldırısından dolayı kurban Kallisto/ Artemis suçlanmaktadır.³²

Bu bağlamda, bekaret kız evlatlarını ve dolayısıyla miras devrindeki eril intikali kontrol etmeye çalışan ataerkil Yunanlar için bir propaganda silahıydı. Birincisi, Artemis'i saf ve temiz kılmak, Hera'nın kutsal kurumu yani evliliği için her zaman bir tehdit oluşturan Afrodit'i aşağı bir konuma indirmeye, itibarını düşürmeye yarıyordu. İkincisi, Zeus'un ve diğer babaların, kız çocuklarına ve kendi cinselliklerine yönelik çifte standartlı bir yapıyı korumaları sağlıyordu.

Ancak bütün kanıtlar bu çeşit bir bekaretin özgün, anaerkil Artemis'le ilgisinin olmadığını düşündürmekte. Onun ilksel cinselliğinin, esasen efsanenin bilinen ilk versiyonunda, yani tanrı ile tanrıçanın iki ayı formundaki birlikteliğinde sembolize edildiği kanısındayım.

Bu tanrıçayla ve cinselliğiyle ilgili olarak kulağa oldukça tuhaf gelen bu görüşe destek olması açısından, Merlin Stone'un Artemis'in Spartalı takipçilerine dair canlı tasvirini paylaşmak istiyorum (Tesadüfe bakınız ki Sparta, Yunanistan'ın Mora yarımadasında -Pan diyarı olarak bilinen- Arkadya'nın güneyindedir).

Klasik çağdaki Sparta'da, Artemis gibi tanrılara duyulan derin saygı artmaya devam ederken kadınlar son derece özgür ve bağımsız yaşıyorlardı. Euripides ve Plutark'a göre, genç Spartalı kadın-

32 Erkeklerin tacizine yönelik yüzüstüce yapılan bu çeşit gerekçelendirmeler günümüzde de pek çok devlet kurumunda ve toplumsal yapıda hala geçerlidir. Tecavüze, tacize uğrayan pek çok kadın ve hatta çocuk bu saldırılardan dolayı suçlanmaktadır. "O istedi," öne sürülen en yaygın gerekçedir. (y.n.) / Bu konuda ülkemizden verilebilecek örneklerin sayısı o kadar çok ki kendi başına bir kitap olabilir. Akla gelen en yakın tarihli örnek: (Vatan Gazetesi, 5 Ekim 2011 tarihli ve Kemal Göktaş imzalı haberdan özetle) Mardin'de 2002 yılında 13 yaşındaki N.Ç.'nin fuhuşa sürüklendiği ve bakire olması nedeniyle, kendisini satan kadınlar tarafından aralarında asker, memur, korucu, muhtar gibi birçok devlet görevlisinin bulunduğu yirmi altı erkekle ters ilişkiye girmeye zorlandığı ortaya çıktı. Mardin 1. Ağır Ceza Mahkemesinde yirmi altı kişi hakkında dava açıldı. Dava on bir yıl sonra sonuçlandı ve mahkeme sanıklara önemli ceza indirimleri yaptı. Kararda sanıklara alt sınırdan ceza verilerek, bir de iyi hal indirimi yapılması açıklandıkça, "N.Ç.'nin tecavüzlere karşı koymadığı için rızası olduğu, her şeyin farkında olduğu ve para kazanmak için fuhuş yaptığı" iddia edildi. N.Ç.'nin "isteseydi tecavüzlere karşı koyabileceğini" savunan mahkemenin, N.Ç.'yi erkeklere satan kadınlara verilen cezadan iyi hal indirimi yapılmamasını "iffetsiz" olmalarına bağlarken, tecavüz eden sanıklara iyi hal indirimi yaparken iffet tartışmasına girmeyerek, tecavüzcü sanıkları örtülü olarak "iffetli" kategorisine koyması dikkat çekti. Bu mahkeme kararının temyiz aşaması bu kitap yayına hazırlandığı sırada hala sonuçlanmamıştı. (d.n.)

KALLISTO VE BÜYÜK AYI EFSANESİ

Eski Yunan'da, Artemis'in genç bir takipçisi olan ve adı, "en güzel" anlamına gelen Kallisto'nun hikayesi anlatılırdı. Hikayeye göre, Zeus her zamanki gibi davranıp onu baştan çıkararak hamile bırakır. Artemis ise Kallisto'nun bekarlık yeminini bozmuş olmasından dolayı çileden çıkıp genç kadını dışı bir ayıya çevirir. Kızgın taprıça talihsiz Kallisto'yu avlamak üzere tazıları ile hazır-
dır ama Zeus araya girip onu ölümden kurtarmak için gökyüzüne götürür. Kallisto burada Büyük Ayı Takım Yıldızına dönüşür.

Hikayenin bir başka versiyonunda Kallisto'yu ayartmak için Zeus ayıya dönüşmektedir. Bir diğeri ise, Kallisto'yu Zeus'un ayıya dönüştürdüğü ve kıskanç Hera'nın da onu varlılıkla avlaması için Artemis'e baskı yapıp onu yönlendirdiği anlatılmaktadır. Ancak bu hikayenin en eski versiyonunda, Zeus ve Kallisto birer ayı olarak çiftleşirler, burada hayvanların kutsal evlilik birliğine yönelik bir ima vardır.

Kallisto'yu Büyük Ayı Takım Yıldızı olarak gökyüzüne yerleştirmek onur verici bir durum gibi görünebilir ancak bu, onu cansız bir soyutlamaya, sadece bir isme indirgemektedir. Bunun altında ataerkil suçluluk duygusu ve Zeus'un içgüdüsel hayvani benliğini tam olarak sahiplenmedeki başarısızlığı yatmaktadır. Ancak efsanenin devamında görülebileceği gibi, bu hayvani doğa öyle kolay kolay bastırılamaz. Ölmeyen önce Kallisto'nun ikiz doğurduğu söylenir; biri Arkadya soyunun atası olacak olan ayı Arkas'tır ve diğeri ise keçi ayaklı Pan'dır; o da kardeşi Arkas gibi yine aynı bölgenin, Arkadya'nın meşhur bir tanrısıdır. Bölge bugün bile Yunanistan'ın en yabanıl ve doğal coğrafyası olarak kalmıştır.

lar evde olmak yerine spor tesisine (gymnasia) gidiyor ve orada, üstlerindeki dar giysileri çıkartıp yaşutları olan erkeklerle çıplak güleş tutuyorlardı. Spartalı kadınlar cinsel açıdan tam bir özgürlük içinde görünmekteydiler; resmi evlilik kuralı tek eşlilik olsa da pek çok klasik dönem kaydında belirtildiği üzere, bu kural fazla önemsenmiyordu. Plutark, Sparta'da kadınların eşlerine ihane-tinin bir şekilde yüceltildiğini söylüyor, Şamlı Nicholas belki de kendi deneyimlerinden hareketle, Spartalı kadınlara yerli veya yabancı olsun, bulabildikleri en yakışıklı erkekten hamile kalmaları yönünde bir hak tanıdığını bahsediyordu.

When God was a Woman (Tanrı Kadıncı) s. 53

Spartalı kadınların özgürlüğü sadece onlara özgü, izole bir durum değildi; aşağıda, Stone'un arkeolog Jacquetta Hawkes'ten yaptığı alıntıda da Efes'teki Artemis (Diana) tapınağı anlatılmaktadır:

Bu kentte (Efes) ve genel olarak İyonya'da, kadınlar ve genç kızlar daha çok özgürlük içindeydiler. Kadınlar tapınaklarda ve tanrıçalara özgü bayramlarda hizmet etmek yoluyla belirli bir nüfuz ve sorumluluk elde ederlerken, ayrıca antik kültlere yönelik bir özgürlük de söz konusuydu. Saygın evli kadınlar ve genç kızlar şehri çevreleyen tepelerde, geceleri büyük gruplar halinde bir vecd duygusu içinde, belki de kısmen alkolün etkisiyle esrık bir halde dans ederlerdi. Kocalar bunu onaylamasalar da söylendiğine göre, inanç meselelerine müdahale etmekten hoşlanmazlardı. (s. 53)

Klasik dönem çalışmalarından öğrenmekteyiz ki Artemis kültü güçlü olduğu zamanlarda cinsellik özgürce yaşanmakta, evlilik gibi sosyal kurumlar ya da köken, nesep meseleleriyle kısıtlamaya tabi tutulmamaktaydı. Sparta savaşçı kadınları yalnızca spor sahalarındaki ya da yarış pistlerindeki başarılarından dolayı değil, daha fazlası için onurlandırılıyordu. Günümüzdeki Artemis kadınının, cinsel kimliğe yönelik modern ama dar bakış açımız nedeniyle kendisini yabancı ve dışlanmış hissetmemesi için bunları bilmesi gerektiğini düşünüyorum.

ARTEMİS KADINININ GÜNÜMÜZDEKİ İLİŞKİLERİNİN DURUMU

Artemis kadınının en güçlü yönleri bağımsızlığı, kendine yeterliliği, özgüveni ve başarıma azmidir. Bu yönlerinden dolayı gurur duymakta da son derece haklıdır. Sadece bu yönleriyle uyuşan erkekleri uğraşmaya değer bulur. Zayıf, bağımlı, özgüvenden yoksun erkeklerle ne diye vakit kaybetsin ki? Bu tip erkekler onun varlığıyla her halükarda kendilerini tehdit altında hissedeceklerdir, dolayısıyla bu tipleri çekici ya da genel anlamıyla yeterli bulması pek olası değildir.

Konu ilişkilere gelince Artemis, kız kardeşi Athena ile tam bir fikir birliği içindedir. Neye mal olursa olsun her ikisi de tam bir bağımsızlık içinde olmak ve bunu korumak isterler. Onların hayatında sarmaşık gibi tutunan tiplere, ana kuzularına, tapınan, şiirler yazan erkeklere yer yoktur. Her ikisi de kendi meşguliyetleri için fiziksel ve zihinsel anlamda geniş alanlara ihtiyaç duyarlar. Evet, arkadaşlık isterler ama farklı bir türde. Athena'nın arzusu düşün-

sel destek yönündedir, son yazdığı makale üzerinde birlikte yorum yapacağı ya da güncel siyasi krizleri tartışabileceği birisinin olmasını ister. Artemis de etrafında bir erkeğin olmasından hoşlanır ama genellikle bunu beyni için istemez. Dikenli tel döşerken çit kazığına tutacak, kaya tırmanışı sırasında ona ipi uzatacak ya da bir kır koşusunda onunla birlikte terleyip yorulacak birini istemektedir. O adamla birlikte çalışmaktan, fiziksel bir çabayı ve başarı duygusunu paylaşmaktan hoşlanır. Buna, paylaşılan aktivitelerin ortaklığı veya *paralellik ilişkisi* diyebiliriz.

Artemis'in erkek kardeşi Apollo, bu tür ilişkilere pekala, bir model teşkil edebilir. Her ikisinin güçlü ve farklı birer kimliği, farklı uğraş alanları olmasına rağmen aralarındaki efsanevi bağ, bir nevi yoldaşlık ve yakın arkadaşlık ilişkisine işaret etmektedir. Bariz olarak farklı hayatlar yaşarlar fakat aynı zamanda avcılık, kampçılık ya da kayak gibi uğraşlarda bir paylaşımları vardır.

Modern Artemis kent dışındaki bir merkezde eğitici, Apollo ise onun doğa gezilerinin organizatörü ve danışmanı olabilir. Bazen birlikte çalışırlar ama daha çok, haftalar boyunca ayırıdırılar.

Böylesi çiftler bu huzur ve sessizliği yüzeysel ve boş gevezeliklerle bozmamaktan dolayı hoşnut olduklarında aralarındaki bağ derin, aynı zamanda sezgisel iletişime de açık olur. Apollo erkeği kendi kültür sevgisi ile Artemis'in vahşi yanını tamamlayabilir. "Homeros'un İlahisi"nde anlatıldığı gibi, vahşi takip ve av sona erdiğinde Artemis, Apollo'nun evine gider ve ona harikulade *eros* yanını, aşka yönelik bambaşka bir özelliğini sergiler: Esnek bedeniyle salınarak, sıçrayıp sekerek ve dünyadaki ritimlere duyduğu derin sevgiyle dans eder. Fakat belki de keçi-ayaklı tanrı Pan'in hayalini kurarken, uzaklardaki vahşi doğa hala içindeki derinliklerde kaynamakta ve onu heyecanlandırmaktadır. Artemis bu yönünü hiçbir erkeğe göstermeyebilir de.

Ancak güçlü kişiliğine itibar gösterecek ve içindeki vahşi tarafı sevecek bağımsız, müşfik bir erkek bulmak, günümüzdeki Artemis kadını için pek de kolay değildir zira çocukluğunda diğer kızlardan kendisini soyutlaması, sonrasında ise oğlan çocukları tarafından dışlanmasıyla bir özgüven kaybına uğramış olabilir ve bu da onu aksi, iğneleyici, hep savunmada, sıkılgan, içe kapanık bir kişi haline getirmiş olabilir. Bunu bilmiyorsa, yakınlık kurmak için baskı yapan pek çok erkeği kendisinden uzaklaştırma eğiliminde olacaktır.

Utangaç ya da tam bağımsız olsun, Artemis kadını güçlü bağlar kurabileceği, kendisi gibi olan kadınların arkadaşlığını tercih etme noktasına gelebilir. Kadın grupları ya da toplulukları erkeklerden yana umudunu yitirmiş Artemis kadını genellikle çekici gelecektir. Erkekler nasıl yüzlerce yıl boyunca güçlerinin, erklerinin ve kimliklerinin selameti adına kadınları kendi gruplarından dışladılarsa, bu gün de pek çok kadın topluluğu da erkekleri dışlamaktadır. Masallaştırılan Amazon kabileleri gibi bunlar da çoğu kez oldukça androjen bir hayat yaşamakta, komün evlerini ya da çiftliklerini erkeklerden ya hiç ya da çok az yardım alarak kendileri inşa ve finanse etmektedirler. Toplumumuz tarafından henüz pek takdir edilmese de bu yaşam tarzı pek çok kadın için hayli tatminkar, doygunluk veren bir varoluş şekli, yüksek yaratıcılığı olan bir deneyimdir.

Jean Shinoda Bolen, *Goddesses in Everywoman* (Her Kadının İçinde Tanrıçalar) adlı kitabında "kız kardeşlik" unsuruna vurgu yaparak Artemis'i feminist hareketin arkasındaki arşetip olarak görmektedir. Artemis şüphesiz ki kadınların alternatif gruplar içinde bir araya gelmesinde çok güçlü bir faktördür ama bence, radikal Athena'nın entelektüel katkısı da feminizm üzerinde eşit derecede önemlidir. Dolayısıyla çağımızın en önemli sosyal devrimlerden birinin arkasında, bu iki tanrıçanın birlikte yer aldığından şüphem yok.

ERKEKLERİN KORKUSU:

AVLAYAN MI, AVLANAN MI?

Artemis kadınıyla birlikte olmak bir erkek için son derece zorlayıcı olabilir. Öncelikle, Artemis kadını samimiyeti ve duygusal yakınlığı (ama cinselliği değil) hiç de nazik olmayan bir şekilde reddedebilir ve erkeği yerinin ne olduğu konusunda derin bir merak ve huzursuzluk içinde bırakabilir. Ama daha da rahatsız edici olan şey Artemis'in kendine yeterliğinin ve sertliğinin, eskiden kadim Avcı'ya yönelik bazı korku ve kaygıları ya da Korkunç Ana'nın diğer bazı imgelerini erkeğin zihninde muğlak bir şekilde uyandırabilmesidir. Psikanalitik literatürde çok işlenen ve eril "anne kompleksi" denilen duruma yönelik tartışmaların çoğu, çocuklukta yer eden "yiyip yutan anne" korkusu üzerinedir ki Robert Bly bu korkuya "Dişli Anne" adını vermiştir.

Akteon'un izin almaksızın Artemis'in yanına yaklaşp da mahremiyetine saygısızlık ettiği mit her ikisinin bakış açısından da oldukça öğreticidir. (bkz. "Artemis ve Akteon Miti") Artemis'in açık ve kırılğan yanının kendini ancak erkeklerden ve uygarlıktan uzaktayken güvende hissettiğine işaret etmektedir; bu, mitteki Bakire Tanrıça, bakir ormandır. Artemis, Greta Garbo'nun ölümsüz sözlerini tekrarlamaktadır: "Yalnız kalmak istiyorum." Bu ihtiyacıdan da son derece emindir. Böylesi bir arka plana çekilme ihtiyacı marazi bir yan yoktur. Burası, Artemis'in Yüce Ana'nın gençlik pınarında kendini tazeleyip yenilediği yerdir.³³

Ama bir erkek, tıpkı Akteon gibi, Yüce Ana'nın çıplak hakikatini tanımak istediğinde ölümü ve yaşamı, güzelliği ve acımasızlığı tanımaya da hazır olmalıdır. Bu erkek Artemis kadınıyla ışığın, mantığın ve itidalin sembolü olan erkek kardeşı Apollo'nun kültürlü dünyasında karşılaştığında bu kadın o erkeğe, tabiatının güzel ve soylu tarafını gösterecektir. Fakat erkek peşine düşüp de onu ormanın derinliklerinde ararsa bu kadının "dişleri ve pençeleriyle vahşî doğa" yanını görecektir.

Kendi tazıları tarafından avlanıp parçalanan avcı Akteon'un kaderi Artemis'e son derece yakın bir tanrı olan Dionysos'u hatırlatmaktadır. Dionysos'un aslında Apollo'nun karanlık kardeşı olduğunu, ilk kez klasikçi ve filozof Friedrich Nietzsche net bir şekilde görmüştür. Eski Yunan'da Dionysos şarabın, zevk ve sefanın, ilahi esrikliliğin tanrısıdır. Hayvanların Efendisi olarak o da Artemis gibi ormana aittir. Asıl olarak "sene"nin anaerkil tanrısı ve Yüce Ana'nın ilahi oğludur, her yıl ölmekte ve bir çeşit kurban olarak parçalara ayrılmaktaydı. Bedeni ve kanı yeryüzü üzerindeki yaşamın yenileneceğine dair kutsal bir garanti olarak etrafa saçılırdı. Kanıt olarak, o da baharda yeniden doğardı.

Bu tanrıya ibadetlerin daha ileriki dönemlerde yeniden başladığı zamanlarda ise Dionysos'un kadın takipçileri olan rahibeler, onuruna bir hayvan avlayıp paramparça ederlerdi. Euripides'in harikulade eseri *Bacchae*'de bahsi geçen bu kanlı ritüelin avcı kavimlerin orman hayvanlarını kurban etme geleneğinin bir kalın-

33 Pınarlar ya da "kutsal kuyular" şifanın ve kutsanmış vizyonların kaynağı olarak Toprak Ana için her zaman kutsaldır. İrlanda'nın Kelt bölgelerinde bolca bulunur. Fransa'daki Lourdes pınarı halen bir şifa mekanıdır ve Delf'teki kahin tapınağı bir zamanlar bir kehanet merkeziydi, her ikisi de kutsal pınarlar üstüne kuruludur. Kutsal Kase de çoğu kez suyla ya da kayıp olduğundan, "çorak topraklar" tabirindeki gibi suyun eksikliği ile ilişkilendirilir. "Yeryüzü büyüü" hakkında daha ayrıntılı bir tartışmayı s. 146-147'de bulabilirsiniz.

ARTEMİS VE AKTEON

Çam ve selvi ağaçlarıyla dolu, gür ormanın derinliklerinde Artemis için kutsal olan bir vadi vardı. Burada, ağaçlar arasında zamanla kayalardan oyularak doğal bir kavis oluşturmuş bir mağara ve oradaki bir pınardan beslenen berrak sularla dolu hoş bir gölet bulunmaktaydı. Artemis av peşinde koşmaktan yorgun düştüğünde, perileriyle birlikte banyo yapıp tazelenmek için burada mola verirdi.

Uğursuz bir günde, genç avcı Akteon'un yolu ormanın bu sapa ve bilmediği bölgesine düşer. Büyük tanrıça yayını ve oklarını yere bırakmış, kutsal mağaranın önünde ayakta durmaktadır. perileri ise etrafını sarmışlardır. Tanrıça, perilerinden çok daha muazzam görüntüsü ve bütün çıplaklığıyla, gözleri fal taşı gibi açılmış olan genç avcı tarafından fark edilir. Perler korku içinde feryat eder ve hanımlarını bu davetsiz ölümlüden korumak için ellerinden geleni yaparlar. Tanrıça da şaşkındır, kutsal silahları el altında olmadığından eğilip bir avuç su alarak genç avcının yüzüne atar. "Giyisizim olmadan bana nasıl bakabildiğini şimdi söyle bakalım, eğer söyleyebilirsen tabii"

Genç avcı, tam o anda, suyun başına değmiş olduğu noktalardan geyik boynuzlarının çıkmakta olduğunu hisseder. Boynu uzamaya başlar, kulaklarının uçları sivrilir, kolları ve bacakları inceliyor uzar, uçlarında toynaklar belirir, bütün bedeni tüylerle kaplanır. Gözleri suya iltiştiğinde, yansımasından bir geyiğe dönüşmüş olduğunu görür. Umutsuzca çılgılık atmak ister ama sesi çıkmaz.

Ne yapacağını bilmez bir halde dururken, tazıları onu fark eder. Derhal peşine düşer. Onlara haykırıp efendileri olduğunu söyleyemeyen genç avcı korkuyla kaçır. Akteon'un av arkadaşları aç tazılara yetişene kadar, tazılar kanlı işlerini çoktan bitirmiştir. Efendileri yüzlerce yara içinde ve parçalanmış bir halde yerde yatmaktadır. Bazılarının dediğine göre, bekaretinin taciz edilmesinden dolayı tanrıçana duyduğu kızgınlık ancak o zaman yatışmıştır.

Ovid'in Metaformozları adlı eserinden yazarın özeti, Kitap III

tısı olduğu açıktır. Geyik derilerine bürünmüş, vahşi çılgınlık atan rahibeler Artemis'i ve onun vahşi takipçilerini anarlar. Bu oyunda, ölümlü düşman Pentheus ise Dionysos'un inancını terk ettiği için kıyasıya eleştirilmektedir.

Günümüzde, erkekler tarafından yazılmış ve yönetilmiş pek çok sinema filmi grotesk bir hava taşısa da aslında "Dişli Anne'ye yönelik eril korku ve Dionysos'un parçalanmasıyla uzlaşma girişimidir. Alfred Hitchcock'un *Psycho* (Sapık) ve *Brain de Palma'nın Dressed to Kill* (Öldürmeye Hazır) filmlerini bu kadar ilgi çekici kılan etmenlerden biri de budur, her iki filmde de katiller kadınsılı-

“ölüm” suretinde saplantı haline getirmişlerdir. Eli bıçaklı kadınlar ve erkekler bu filmlerin ortak özelliğidir. Glenn Close’un *Fatal Attraction* (Öldüren Cazibe) ve Isabella Rossellini’nin *Blue Velvet* (Mavi Kadife) filmlerindeki rolleri de bu türdendir. Katil ister kadın ister erkek olsun, bizleri Artemis’in ve Dionysos’un yani vahşice katleden Avcıların arşetipsel alemine götürür. Bunların Hindu kuzenleri ya da eşdeğerleri ise kan damlayan bıçaklarla, cesetlerle ve parçalanmış uzuvlarla tasvir edilen imgeleriyle Kali ve Şiva’dır.

Bir erkeğin Artemis’in gizemlerine girebilmesi, ancak Dionysos bilinci olarak nitelenebilecek bir özelliği zorunlu kılar: Erkeklerde bir tür androjenlik ve de Ölüm Ana’ya yönelik korkusunu yenme isteği olmalıdır. Erkek şamanların, terapistlerin ve şifacıların belirli türleri Karanlık Anne’ye dair bir nevi çıraklık eğitiminden geçme donanımına sahiptir ama çoğunluk için Akteon’un ölümü ve Pentheus’un kaderiyle ilgili hikayeler erkeklere uzak durmalarını hatırlatan uyarıcı birer nasihattir.

Aynı şekilde, kendi Artemis doğasının bu yönünü derinlemesine araştırmak isteyen bir kadının da kana susamışlığının ilkel gücünü ve bunun erkekler üzerinde yapabileceği tesirleri sahiplenmesi gerekmektedir. Athena kadınının da kendi Medusa yönüyle ilgili olarak paralel bir görevi vardır.

ARTEMİS VE VAHŞİ DOĞANIN ÇAĞRISI

Bu bölümün başında, pek çok Artemis kadınının bir şehirde yaşamaktan dolayı farkında olmaksızın kendilerini büyük ölçüde engellenmiş ve mutsuz hissettiklerini vurgulamıştık. Bazıları bunu tabi ki ekonomik sebeplerden dolayı seçmişlerdir ama deneyimlerim bunun çoğunluk için geçerli bir durum olmadığını göstermekte.

Peki, bu durumda, şunu sorabiliriz: Bu kadar çok sayıda Artemis kadının şehirlerde ne işi var?

Yanıt tarihle ilgilidir: kazara. On dokuzuncu yüzyılın sonlarına denk gelen dönemde Amerikan nüfusunun yüzde sekseninin kırsal bölgelerde ve yalnızca yüzde yirmilik bir oranının şehirlerde yaşadığı tahmin edilmektedir. Geçen yüzyılda ise bu oran tam tersine dönmüştür. Şimdilerde, nüfusun neredeyse yüzde sekseni şehirlerde ve banliyölerde yaşamaktadır. Dolayısıyla günümüzde pek çok kadın büyük büyükannelerinin aile çiftlikleri, hayvanlar, geniş

araziler ve mevsimlerin sürekli değişen döngüsüne yönelik deneyimlerinden ziyade Athena'nın kariyer, eğitim, entelektüel, maharet gibi şehirli tanrıça değerleriyle yetişmektedir. Bunun anlamı ise aramızda gerçek yerinden yurdundan edilmiş pek çok Artemis kadınının bulunduğudur.

Günümüzde pek çok kadın çiftlik veya köy yaşamını daha doğal ve tatminkar bulmasına rağmen kendilerine tamamen yabancı olan şehir veya banliyö ortamlarında yetişmektedir. Bu kadınların modern toplum içinde kendilerini uyumsuz hissetmelerinin sebebi budur: *Fiziksel* olarak yanlış yerdedirler. Esas itibarıyla Artemis özelliği taşıyan bir kadının, onları onurlandırması için haykıran toprakla ve doğayla bağlantıda olması gerekmektedir.

Atölye çalışmalarından birine katılmış olan Julie buna bir örnektir:

Julie yirmi dört yaşında, oldukça muhafazakar giyimli, hoş bir kadındı. Hayli varlıklı bir ailede yetişmişti, annesi korkutucu şekilde otoriter bir Hera kadınıydı. Babası ise ona karşı hep mesafeli olmuştu. Julie ancak belirli şekilde davranırsa, akıllı uslu bir kız olursa onay ve takdir görebileceğini çok küçük yaşlardan itibaren öğrenmişti. Nazik davranışlar, temiz elbiseler ve iyi notlar da buna dahildi. Doğal bir Artemis olarak spordan, atlardan ve doğadan keyif almakla birlikte, duş alıp giysilerini değiştirmeden ailesiyle birlikte akşam yemeği yemesine izin bile verilmemişti. Annesinden onay ve takdir görmek için kıvrılırken kendisine son derece yabancı gelen Hera'ya özgü sosyal prensiplere itaat etmeyi öğrenmiş ve nihayetinde son derece itibarlı bir hukuk firmasına, payı nispeten az da olsa ortak olmuştu. Julie görünürde her bakımdan başarılıydı. Ancak atölye çalışması sırasında, aslında son derece mutsuz olduğu ve kariyerindeki yükselişten dolayı kendisini son derece güvensiz hissettiği hemen ortaya çıkmıştı. "Başarı ve kabul görmek için ruhumu satmış, özgürlüğümden vazgeçmiş gibi hissediyorum kendimi," diyordu. "Bazen bunların hepsini bir kenara atmak, dağlara gidip orada bir köpek ve bir atla yaşamak istiyorum."

Neyse ki Anne LaBastille'in *Women and Wilderness* (Kadınlar ve Yabanıl Doğa) adlı çalışmasının da ortaya koyduğu gibi,

Artemis kadınlarının doğal dünyaya daha yakın olmalarını sağlayacak işler ve imkanlar bularak gerçek ortamlarına geri dönmeye başladıkları yönünde pek çok işaret vardır. Daha ziyade, çevreci, köy ebesi, biyolog gibi mesleklerde yaptıkları işler şu an için pek ses getiren seviyede olmasa da kısa bir süre sonra toplum tarafından fark edileceklerdir. Hayvan davranış bilimci Jane Goodall'ın çalışmaları buna bir örnektir. Goodall hayatının yarısını Kenya'da şempanzeleri doğal ortamlarında inceleyerek geçirmiş ve bu karmaşık hayvanlara yönelik anlayışımızı tek başına değiştirmiştir.

Bu geriye dönüş hareketi muhtemelen altmışlı yıllarda "toprağa dönüş" olarak adlandırılan akımla birlikte başlamıştır. İlk başta bazı deneysel komünler ve doğu tarzı aşramlar kurulmuş, Stewart Brand'ın ünlü *Whole Earth Catalogue* (Bütün Yeryüzü Kataloğu) adlı çalışması bir nevi kutsal kitap haline gelmişti. Stephen ve Ina May Gaskin çifti de Tennessee'de bütün mevcutların ve üretimin ortak kullanıldığı, kooperatif yapıda bir çiftlik kurmuşlardı. Benzer gruplar zamanla bütün Amerika'ya yayılmıştır.³⁴

İlk başlardaki deneyimlerde güçlü bir hippie romantizmi olmasına rağmen, soğuk geçen birkaç kış mevsimi romantikleri gerçekçilerden ayırmaya yetti. Günümüzde binlerce aile ve grup, kırsal alanlara yeniden yerleşerek başarılı ve yaratıcı bir yaşam kurmuşlardır. Ben de uzun yıllardır Vermont'taki bir çiftlikte yaşadım, bu yaşam koşullarıyla ilgili olarak, romantiklikten hayli uzak olduğunu söyleyebileceğim pek çok deneyim edindim.

Artemis bilincinin yükselişinin diğer göstergeleri de bir hayli fark edilir niteliktedir. Avrupa'daki anti-nükleer hareketten doğan Yeşiller Hareketi, nükleer ve kimyasal kirlenmenin tehlikelerine yönelik bilinci küresel seviyede harekete geçirmiştir. E. F. Schumacher'in *Small is Beautiful* [Küçük Güzeldir (1973)] adlı klasik çalışmasında olduğu gibi endüstrileşmeye yönelik eleştiriler, daha organik ve az atık yaratan bir toplum modelini önermektedir. Çevrecilikle ve doğanın dengesini gözetecek bir bilim dalının gerekliliğiyle ilgi konuşmaları yirminci yüzyıl sonlarına doğru çok daha yoğun olarak işitmeye başladık; çevre, ekoloji, geri dönüşüm gibi kelimeler ise artık gündelik dilimize iyice yerleşti.

34 Akla 2007'de ekolojik kamp olarak kurulan ve önce bir çiftliğe sonra da kendiliğinden bir öğrenme merkezine dönüşen, İzmir-Menemen'deki Dumanlıdağ'da bulunan İmece Evi geliyor. Ayrıntılı bilgiye, www.imeceevi.org internet adresinden ulaşabilirsiniz. (d.n.)

Çevreci hareket Amerika'da oldukça güçlüdür ancak basının ürkekliği, nükleer ve kurumsal lobilerin çevre konularıyla ilgili yasalara yönelik olarak hükümetler üzerindeki baskısı gibi nedenlerden dolayı, diğer ülkelerdekine kıyasla daha az tanınmaktadır. Neyse ki bu konuda çalışmalar yapan Dolores LaChappelle, Rachel Carson, Barry Commoner, Murray Bookchin, Wendell Berry, Kirkpatrick Sale, Barry Commoner gibi pek çok yazarın etkisiyle farkındalık olumlu yönde değişmektedir. 1988 yılında meydana gelen yaygın kuraklık, dengesiz hava şartları ve Kuzey Avrupa'daki toplu fok balığı ölümleri neticesinde, umursamazlığımızın korkunç sonuçlarına merkez medya da nihayet uyanmıştı. Dergi, gazete ve televizyon programları birdenbire denizlerin kirliliği ve kloroflorokarbon gazlarının yol açtığı sera etkisinin ozon tabakasına verdiği zararlarla ilgili yayınlarla dolmaya başladı.³⁵

Belki de kadınlar için en önemlisi, çok sayıda güçlü ve vizyon sahibi feminist çalışmanın ortaya çıkmış olmasıdır. Artemis ve Athena ciddi problemleri iyice görünür hale getirmek için güçlerini birleştirmişlerdir: Mary Daly'nin 1978'de basılan *Gyn/Ecology* (Jin/Ekoloji), Carolyn Merchant'ın 1980'de yayınlanan *The Death of the Nature* (Doğanın Ölümü) adlı çalışmaları ve Susan Griffin'in tahrip edilen doğaya hitaben duygusal ağıtı *Woman and Nature* (Doğa ve Kadın) başlıca mihenk taşlarıdır. Griffin'in kitabındaki ithaf bölümü bütün kadınların ve doğanın içinde sessizce yaşayan Artemis'e bir dua niteliğindedir:

*Bu satırlar içimizdeki şu kişiler için kaleme alındı;
lisanı iştirilmeyenler, kelimeleri çalınan ya da silinenler için,
lisanlarından mahrum bırakılanlar için,
seslerinin olmadığı söylenen, hatta dilsiz
ve hatta toprak solucanı, midye ve sünger addedilenler için;
aşlında bizim kendi lisanımızı konuşan içimizdeki şu kişiler için...*

35 1988'den bu yana büyük ölçekli bir ekolojik felaketin yaşanmadığı tek bir yıl bile geçmedi. Dolayısıyla günümüzde, içinde küresel ısınma, çevre kirliliği, yeşil enerji, alternatif enerji kaynakları vb. terimlerin geçmediği bir haber duymak veya okumak neredeyse imkansız oldu. Ancak merkez medyanın bu hevesli çevreciliğinin arkasında toplum bilincini yükseltme ve esaslı yaşama tarzı değişikliklerine gidilmesini sağlama amacından ziyade esasen yeşil enerji alanında büyük yatırımlar yapan uluslararası dev şirketlerin kendilerini ve her geçen gün bir yenisini keşfettikleri güya "yeşil" enerji ürünlerinin tanıtılması amacının olduğuna dair şüpheler gün geçtikçe artıyor. (d.n.)

Seksenli yıllarda ortaya çıkan “eko-feminizm” tabiri de hayvanların, bitkilerin ve ekosistemin korunması için çağrıda bulunan konferansların ve eylemlerin gittikçe çoğalmakta olduğuna dikkat çekerek dilimize yerleşti.³⁶ *Gaia: A New Look at Life on Earth* (Gaia: Yeryüzündeki Yaşama Yeni Bir Bakış) adlı kitabında James Lovelock bu yeni farkındalıktan *Gaia Hipotezi* olarak bahsetmektedir. Gaia Hipotezi, yazarın biyolog Lynn Margulis ile birlikte geliştirdiği bir yaklaşımdır ve bizlere yaşadığımız dünyanın global sağlığı tehlike altında olan canlı bir organizma olduğunu hatırlatmaktadır. Artemis bilincinin yükselişi daha önce hiç bu kadar büyük önem taşımamış ve ivedi olmamıştı.

YERYÜZÜ GİZEMLERİ, VİKA VE ŞAMANİK UYANIŞ

Artemis açısından diğer bir önemli olay ise 1980’de Robert Bly’in *News of the Universe* (Evrenden Haberler) adlı şiir antolojisinin piyasaya çıkmasıydı. Tanrıçalarla ilgili araştırması benim için büyük bir esin kaynağı olan Robert Bly, bu son derece özgün eserle toplumumuzdaki şairleri yepyeni bir vizyonla tanıtmakta, onları hemen hemen uygarlık öncesi çağlardaki şamanlara denk görmektedir. Bly on dokuzuncu yüzyıldaki Romantiklerin endüstrileşmeye gösterdikleri tepkiden bu yana ilk kez, doğadaki konumumuz itibarıyla bilim öncesi bilince geri dönüş yönünde büyük bir şiirsel itkinin ortaya çıktığını söylemektedir. Onun da tekrar tekrar ifade ettiği gibi bizler, “evden çıkmak zorundayız.” Denise Levertov’un etkileyici şiiriyle Bly bizleri “hayvanların huzuruna çıkmaya” davet etmektedir. (bkz. “Hayvanların Huzuruna Çıkın”)

Bahsi geçen şair ve yazarlar bugün bizlere, Artemis’e ve toprağa özgü değerlere geri dönüşün son derece derin ve *spiritüel* bir devrim olduğunu hatırlatıyorlar. Fakat bu spiritüellik dünyayı reddetmek gibi bir anlam içermiyor. Tam aksine, bizler dünyanın ruhsal enerjisine; hayvan ve bitkiler alemiyle ruhsal anlamda birlik oluşturmaya yönelik bir uyanışa tanıklık ediyoruz. Bu anlayış daima şamanların ilgi ve uğraş alanı olmuştu ama Batı medeniyetinin bilincinden uzun zaman önce silinmiş haldeydi.

36 Konuyla ilgilenen okuyuculara, Emet Değirmenci’nin *Kadınlar Ekolojik Dönüşümde* (Yeni İnsan Yayınevi, 2010) adlı kitabını önerebiliriz. (d.n.)

HAYVANLARIN HUZURUNA ÇIKIN

Hayvanların huzuruna çıkın siz
 Hiçbir insan bir yılan kadar riyadan uzak olamaz,
 Çatıdaki yalnız, beyaz tavşancık
 yağmur altında hızla kulaklarını oynatan bir yıldızdır.
 Oturmak için arka ayaklarını altına kıvıran,
 bunu kibiriyle değil tatlı bir zarafetle yapan lamanın,
 insanlardan onay görmek umurunda değildir.
 Nasıl da bir mutluluktur
 kaygısız bir armadillonun bize bakıvermesi,
 bakıp da palmye yaprakları arasındaki yoluna
 hızlanmadan devam etmesi.

Bu nasıl bir mutluluktur? Hiçbir hayvanın
 bocalamadan bilmesi ne yapması gerektiğini...
 Yılanın kusursuzluğu;
 tavşanın bembeyaz,
 yıldız-sessizliğindeki çevresini kolaçan etmesi.
 Lamanın vakar içinde dinlenmesi,
 armadillonun palmye ormanında
 bir kovalamacaya niyet etmesi.
 Kutsal olanlar, öyle de kalırlar;
 Kutsiyet tanrip olmaz, bozulmaz.
 Bronz kalıcılığındadır o.
 Ona bakan gözler şaşırp da
 ondan yüz çevirmişlerdir ancak.
 Kadim mutluluk, kutsal mevcudiyetle geri gelmektedir.

(*Jacob's Ladder* (Yakup'un Merdiveni) adlı şiirden;
New Directions (Yeni Doğrultular), 1961)

Artemis yeryüzü spiritüelliğinin çok yönlü uyanışının bir kısmı ise Avrupa'da bir süredir devam etmektedir. İngiltere'de Robert Graves'in ünlü kitabı sayesinde Kelt inancındaki Beyaz Tanrıça yeniden keşfediliyor. John Michel'in Atlantis'le ilgili *The View Over Atlantis* (Atlantis Manzarası) önemli anlayışlar içermekte. Michel antik dönemlerde taşlarla oluşturulan halka şeklindeki düzenlemelerin ve benzer yapıların inşa edilme sebebinin bunların altında aktif biçimde buluşup kavuşan "ejderha" veya "yılan" enerjilerini bilinçli bir şekilde manipüle etmek yoluyla bunların çevreleyen toprağı yeniden canlandırmak olduğunu

fade ediyor. Yılan kadim çağlarda Yüce Ana'nın temel güç sembolü olarak bilinmekteydi.

Bir süredir, İngiltere'de ve Amerika'da yeni bir büyücülük anlayışı ortaya çıkmakta. Margot Adler'in tabiriyle her tür Neo-Pagan, kökenini *witchcraft* -büyücülük, cadılık- kelimesinden aldığı söylenen Wicca (Vika, Vikaye) adı altında Avrupa Şamanizminin özgün veya yeniden yapılandırılmış kaynaklarına dalmaktadır.³⁷

Genel anlamda "bilgelerin hüneri" olarak tanımlanan Wicca'nın, Hristiyanlığın başlangıç dönemlerine dek Avrupa'da yaygın olan Diana'ya özgü (Artemis) eski inanç sistemi olduğu düşünülmektedir. Avcıların Boynuzlu Tanrısı'na -Yunanlarda Dionysos, Keltlerde ise Cernunnos olarak bilinir- Hayvanların Hanımefendisi'nin yoldaşı olarak tapınılmış olabileceği kanısı yaygındır. Bir süre sonra unutulup gitmiş olan Boynuzlu Tanrı'nın, genel anlamıyla Orta Çağ döneminde Hristiyanlığa özgü bir icat olan Şeytan imgesine vesile olduğu da düşünülmektedir.

Diana'nın eski anaerkil usullerinin gerçek takipçileri maalesef "cadı" damgası yemek durumunda kalmışlardı. Çok korkunç eziyetlere maruz bırakılan bu kadınlar (erkekler de vardı) büyük olasılıkla Orta Çağ Avrupası'ndaki dağlık bölgelerde hayatta kalmayan çalışan şamanik şifacıları. Çocukların kurban edildiği Şabbat orjilerine dair meşum rivayetler ise çok eskiden Dionysos ve Artemis için ormanlarda ya da benzer şekillerde Kuzey Avrupa'da düzenlenen festivallerden halkın hafızasında kalmış belli belirsiz anılar gibiydi.

Burada, erkeklerin hakimiyetinde olan ve evlenmeme yemini etmiş Kilise kurumunun hayal gücü doğrultusunda "Dişli Anne" korkusunun yeniden yüzeye çıktığı tahmin edilmektedir. Avrupa'da cadı avının sürdüğü ve kadınların korkunç eziyetlere maruz bırakılarak yakıldığı Orta Çağın son dönemleri, bu tanrıça enerjisi açısından son derece üzücü zamanlardır. Zira bu dönemde sadece Artemis ve onun hayvansal güçleri Şeytani olarak addedilmekle kalmayıp Afrodit'in cinselliği ve Persefon'nun psişik güçleri de cadılıkla özdeşleştirilen korkutucu bir kalıba dahil edilmişti. Neyse ki Avrupa'da Wicca ve benzeri hareketlerin beraberinde,

37 Margot Adler, *Drawing Down The Moon* (Ay'ı Aşağı Çekmek) adlı kitabında bu son derece çetrefilli konuya dair gayet dengeli açıklamalar getirerek, hepimize ışık tutmaktadır. Vika hareketindeki ritüeller ve felsefi yaklaşımlarla ilgili daha ayrıntılı bilgi edinmek açısından Starhawk'ın *The Spiral Dance: A Rebirth of the Ancient Religion of The Great Goddess* (Sarmal Dans: Yüce Tanrıça'ya dair Antik İnancın Yeniden Doğuşu) adlı kitabı da faydalı olabilecektir. (y.n.)

eski şaman ve şifa geleneklerinin yeniden canlanmasına yönelik önemli gelişmeler gözlemlenmektedir.

YERYÜZÜNÜN HARİKULADE YOLU: AMERİKAN YERLİLERİ VE ARTEMİS

Yaşlı kıtanın kadim halkları tarafından Artemis olarak bilinen tanrıça, "yeryüzünün harikulade yolu"na farklı isimler altında hürmet eden bütün Amerikan yerli geleneklerinde daima mevcut olagelmıştır. Kuzey Amerika'nın son derece trajik şekillerle ezilip baskı altına alınan halkları, bütüncül bir yaklaşımla sürdürdükleri toprağa bağlı hayat tarzlarından asla vazgeçmediler. Yerli geleneklerde, Gökyüzü Baba ve Toprak Ana her zaman için birlikte uyum içinde yaşaya gelmişlerdi. D. H. Lawrence "New Mexico" başlıklı denemesinde, 1928'de Pueblo'daki bir dans seremonisini, uygarlık öncesi kültürlerin özünü anlamak yönündeki sezgisel dehasıyla olağanüstü bir şekilde betimlemekte, Batı uygarlığı tarafından unuttulan ya da yozlaştırılan geleneklere işaret etmektedir:

...o dansçıları hiç unutamam. Kalçalarından aşağı tilki postları sarkan erkekler tek sıra halinde San Geronimo'dan yola çıkarlar; ellerinde tohum çingiraklarıyla kadınlar onları takip ederler. Erkeklerde dalgalanan, ışıldayan, upuzun, siyah saçlar. Kadim Girit'te de erkeklerde uzun saç kutsaldı, bugün Kızılderililer için hala öyle. O dansın insanı kendi içine çekişini, alıp götürüşünü hiç unutamam; öyle sakın, biteviye, zamanın dışında bir ritimle ve sessizce, hep aşağı doğru figürlerle, her zaman dünyanın merkezine doğru; Dionysos veya Hristiyanlığa özgü, yukarıya akan coşkunun tam tersine. Davullardaki erkeklerin şarkı söyleyişlerini hiç unutamam; yükselip alçalarak devam eden, hayatım boyunca duyduğum bu en şiddetli sesi; gök gürültüsünden, Pasifik Okyanusu'nun sesinden, büyük bir şelalenin çağlayışından bile daha şiddetli ve keskin; tarifsiz, olağanüstü derinliklere çağrıda bulunan, erkeklerin harikulade gür sesini unutamam.

Phoenix'ten (Anka Kuşu)

Lawrence'a yirmili yıllarda böylesine tesir eden şeyler, büyük şehirlerdeki hayatın acımasız koşullarından ve gelişigüzel yayıla-

rak çevreyi gittikçe daha çirkin bir hale getiren kentsel endüstriden günümüzde de büyük rahatsızlık duyan pek çok kadına ve erkeğe giderek daha çok ulaşmaktadır. Kızilderili öğretmen ve şamanlara olan ilginin giderek artmasıyla birlikte, gittikçe daha çok sayıda insan ruhsal rehberleriyle bağlantı kurmalarına olanak tanıyan tekniklere, alternatif şifa yöntemlerine ve spiritüel uygulamalara başvurmaktadır.

Kızilderili geleneğinden gelen bir avuç karizmatik kadın ise Birleşik Devletler genelinde olağanüstü tesirli ve güçlü öğretmenler olarak ortaya çıkıyorlar; bunların içinde şimdiye kadar en tanınmış olanları Oh Shinnah, Twyla Nitsch, Dhyanı Ywahoo ve Brooke Medicine Eagle'dır. Kurdukları gruplar, öğretime yönelik olarak düzenledikleri atölye çalışmaları ve şifa toplantılarındaki sessiz fakat toprağa bağlı, sağlam mevcudiyetleri pek çok Avrupalı kadına ilham kaynağı olmuştur. (bkz. "Dhyanı Ywahoo'nun Harikulade Yolu")

Daha geleneksel anlayıştaki yaşlı kadın ve kadın öğretmenler, doğal olarak medyadan ve toplumun gözünden uzakta olmayı istemektedirler. Ancak aydınlatıcı ve son derece ihtiyaç duyulan bilgeliklerinin, Yunanların Artemis dedikleri tanrıçanın da bakış açısı olan spiritüel bir vizyonun açıklığını çeken insanlara ulaşmasına yavaş yavaş ve ihtiyatlı da olsa onlar da izin vermektedirler.

Bu bilgeliğin aktarılmasına yönelik olarak okurlarıma tavsiye edebileceğim bir çalışma da Anne Cameron'un *Daughters of Copper Woman* (Bakır Kadının Kızları) adlı kitabıdır. Yazar Kanada'daki Vancouver Adası'nın yerli halkından yıllardır çeşitli hikayeler duyduğundan bahsetmektedir. Bu hikayeler, "nesilden nesile artık kaybolma tehlikesi altında olan sözlü gelenekle aktarılmış ve korunmuştur." Bu hikayelerden bazılarını aktarması için en sonunda ona izin veren yerli kadınlar, Cameron'a göre anaerkil ve ana soylu bir toplumun üyeleridir. Cameron bu son derece güçlü ve bilge kadınların kökleri kayıtlı tarihten de eskiye uzanan gizli bir topluma mensup olduklarını söylemektedir. Yüce Ana'ya bu geleneğe, Bakır Kadın denilmektedir. Bakır Kadın ezeli ve ebedidir ve de pek çok biçime girebilen bir varlıktır. Öğretilerinin farklı yönlerinin devamlılığını sağlayan pek çok kızı ve kız torunu vardır. Bu son derece hoş hikayelerden birinde, Yaşlı Kadın (bkz. Demeter bölümü) haline gelmekte, -dokuma tezgahıyla- her şeye hayat vermekte ve de -çalı süpürgesiyle- onları alıp götürmektedir.

DHYANI YWAHOO'NUN HARİKULADE YOLU

Sabahları şükranlarımızı sunmak için bir şarkı söylerim, bunu büyükanne ve büyükbabam öğretmişti bana. Bu şarkıyı bütün akrabalarım için söylerim, yaşayan ve soluk alan herkes için ve hatta taşlar, canlı olan ve tıpkı bizim gibi büyüyen kristaller için de. Hayattaki deneyimlerimizle, birbirimizle olan iletişiminizle öfkeyi bir kenara bırakmayı öğreniriz; arkadaşlığın, paylaşmanın, birliğin yollarını öğrenir; kararlı ve cesur olmanın yollarını buluruz...

Çocukken, Harikulade Yol'a dair ilk adım büyüdu. Sabahları şükran şarkısı söylemeyi öğrenmek, sessizce oturarak bedenim boyunca akmakta olan bir ışığın gerçekten var olduğunu fark etmektir; bu deneyimle büyükanne ve büyükbabamın söylediği şeyler yüreğimde çok daha fazla anlam bulmuştur...

Pek çoğumuz bugün yeniden daha sade yaşam tarzlarının arayışı içindeyiz, ihtiyaç duymadığımız ve dünyayı kirleten teknolojiye gittikçe daha çok bağımlı olan şeylere para harcamak için bizi maaşlı işlerde köleleştirmeyecek daha haysiyetli yollar aramaktayız. Kendi odunumuzu kendimizin kesmesi iyidir, yemek pişirmek için dışarıda ateş yakmak iyidir. Sade bir yaşam sürmek, bağımlılıklarınızın olmaması demektir. Mevkiimizi, konumumuzu belirleyen şey dışarıda yaptığımız işler değil, yüreklerimizde yaptığımız işler ve başkalarına verdiğimiz destek, sağladığımız yardımlardır. Gerçeği idrak etmek ve doğruları konuşmak hepimizin yapabileceği en büyük iştir. Bu, zihnimizin gücünü fark etmek ve hayat yolunda birlikte yürüdüğümüz bütün insanlardaki en iyiyi gün ışığına çıkarmaktır. Bu, vermenin ve almanın armağanıdır. Sonrasında ise kişi, kalbinin hiçbir korkuyla sınırlanmaksızın sevgi, takdir ve şükran hisleriyle bir çiçek gibi açılmakta olduğunu hissedecektir.

The Voices of Our Ancestors (Atalarımızın Sesleri) s. 58-59

Artemis'in kadın, erkek ve doğanın bütünlük içinde olması-na yönelik anlayışının, Amerika'daki Kolomb öncesi dönemde ne kadar hakim olduğunu ortaya koyan bir diğer çalışına da Joan Halifax'ın *Shamanic Voices* (Şamanik Sesler) adlı eseridir. Kitabın içeriğinde yer alan kayıtlardan birinde, Brooke Medicine Eagle, Kuzey Amerika'dan Cheyenne kabilesinden bir şifacı kadınla beraber yürüttüğü, muazzam bir güç ve güzelliğe vesile olan eğitim ritüelini anlatmaktadır. Burada Brooke'un, bütün gezegendeki dişil ve eril enerjilerin yeniden dengelenmesi için neler yapılması gerektiğine yönelik önemli ve derin anlayışını görürüz. Yazının bütünüyle okunması gerekse de bu bölüme uygunluğu açısından, aşağıda son paragraflarına yer vereceğim:

...yaşlı kadınlar yavaş ve yumuşak adımlarla dağdan aşağı indiler. Kızılderili kadınlardı bunlar ve dans ediyorlardı. Ya kendileri birer ışıktı ya da ışık taşıyorlardı. Gittikçe yavaşladılar ve benim bulunduğum tepenin çevresinde bir halka oluşturdular. Bu şekilde dans ederlerken o halkanın içinde çabucak bir diğeri belirdi, benim yaşımdaki, tanıdığım genç kadınlardan oluşan bir halkaydı bu ve onlar da dans ediyorlardı. Bu iki halka birlikte dans ediyordu ve aniden birbirlerine doğru, içe dışa dalgalanmaya, eğilip doğrulmaya başladılar. Ve içte bir halka daha belirdi, yedi yaşlı büyükkanneden oluşan bir üçüncü halka. Beyaz saçlı kadınlardı bunlar, benim için çok değerli olan, güçlü, yaşlı kadınlar...

Benim çevremi saran halka ortadan kayboluverdi, Gökkuşağı Kadın'la yalnızdım şimdi... Bana dünyanın başının dertte olduğunu söyledi, ülkenin başının dertte olduğunu ve bu ülkedeki bu adanın, Kaplumbağa Adası'nın, bu Kuzey Amerika bölgesinin de başının dertte olduğunu ve dengelenmeye ihtiyaç duyduğunu söyledi. Dediğine göre saldırgan, kavgacı, analitik, zihinsel, entelektüel, yapılandıran, olduran enerji; alıcı, izin veren, hoş gören, teslim olan, anlayışlı dişil enerjinin dengesini çok bozuyordu. Dişil enerjinin yükseltilmeye, yüceltilmeye ve dengelenmeye ihtiyacı vardı. Bizler ise dengemizi kaybetmiş durumdaydık, bu nedenle de dikkatimizi teslimiyete, alıcı, hoşgörölü, daha kabullenici ve besleyici olmaya yöneltmemiz, bunlara önem vermemiz gerekiyordu. Benimle bir kadın olarak konuşuyordu ve benim de bu mesajı özellikle kadınlara iletmem gerekiyordu. Ancak bu anlamda güçlü olması gereken sadece kadınlar değildi; bunu hep birlikte, kadınlar ve erkekler olarak beraber yapmaya ihtiyacımız vardı. (s. 88-89)

4. BÖLÜM

AFRODİT: AŞKIN ALTIN TANRIÇASI

*Ne yıllar yaşlandırabilir onu ne de gelenekler bozabilir
Onun sonsuz çeşitliliğini...*

SHAKESPEARE
ANTONY VE KLEOPATRA

AFRODİT: HALKIN TANRIÇASI

Şimdiye kadar hiçbir tanrıça, aşk tanrıçası Venüs-Afrodit kadar çok sevilmemiştir. Ve hiçbir tanrıça sanat dallarında onun kadar iyi temsil edilmemiştir. O meşhur deniz kabuğundan çıkıp da dalgaların arasında ilk adımını attığı andan itibaren, sanatçılar tablolarını, heykellerini yapmışlar, şairler güzelliğine methiyeler yazmışlar, müzisyenler onun için pek çok eser bestelemişlerdir.

Yunanlar ve Romalılar onun muhteşem güzelliğine, zarafetine ve aşk maceralarına adeta meftundu. En az onun kadar güzel olan ilahi oğlu Eros -Romalılarda Amor veya Cupid- pek çokları tarafından Afrodit'in insanlığa bahsettiği en muhteşem armağan olarak kabul görmüştür. Aslında nispeten daha sonraki dönemlere denk gelen bir efsanede, dünyanın yaratılışı Eros'a atfedilmektedir. Dante "güneşi ve diğer bütün yıldızları hareket halinde tutan" kozmik aşkı gibi, bir tanrıçadan dünyaya gelmiş olan Eros

SAPPHO'NUN AFRODİT'E İLAHİSİ

Sappho, M.Ö. altıncı yüzyılın en tanınmış Yunan kadın şairlerinden biridir. Bugünkü adıyla Midilli (Lesbos Adası ki lezbiyen sözcüğü buradan gelmektedir) adasında yaşamıştır, pek çok kadın bu adaya gelip ondan regl dönemi ve cinsellik konularına yönelik gizemleri öğrenirdi; şiir, şarkı ve danslarla Tanrıça Afrodit'e törenler düzenleyip kutlamalar yapardı. Ne yazık ki Sappho'nun lirik şiirlerinden pek çoğu günümüze ulaşmamıştır; bunların Batı'da üretilmiş en iyi eserleri olduğu düşünülmektedir. Çalışmalarının pek çok kopyası 1073 yılında Papa VIII. Gregor'un emriyle Roma'da ve Konstantinopol'de yakılmıştır. Tam olarak günümüze ulaşmış şiirlerinden birinde, Sappho şöyle demektedir:

Göz kamaştıran tahtında oturan,
Zeus'un muzip, ölümsüz kızı Afrodit,
Yalvarıyorum sana: Kederle kahretme ve gel artık bana;
Tıpkı bir keresinde uzaklara ulaşan,
babanın evinden gizlice kaçıp gelmeni sağlayan
feryadımı duyduğun gibi.

İki tekerlekli, altından savaş arabana
kuşları koşarak gelmiştin.
Güzel serçeler seni hızla
indirmişti kara toprağa.

Kanatları gökyüzünü kamçılıyordu.
Mutluydun;
O ölümsüz dudaklarınla gülümsedin ve:
"Sorun nedir Sappho?" diye sordun bana.
"Neden çağırdın beni?"

O çılgın yüreğinin ne arzular?
Kimin sana aşk duymasını sağlayayım?
Kim sana sırtını dönüyor?

Brak gitsin o kız, yakında o senin ardına düşecek;
Şimdi armağanlarını geri çeviriyor, yakında o sana armağanlar verecek.
Gönülsüzce de olsa seni sevecek."

Öyleyse gel bana şimdi ve beni bu korkunç ıstıraptan kurtar.
Bu çılgın yüreğim için çaba harca ve dost ol bana.

Greek Lyric Poetry (Lirik Yunan Şiiri),
Willis Barnstone (1962) alıntı

da Yunanlar tarafından aynı şekilde her şeyin, her türlü oluşumun ardındaki yaşam enerjisi olarak görülmektedir. Kıskanç bir muhafız olan Hera, cinselliği pervasızca yaşayışına sert bir şekilde muhalefet etse de Afrodit, Olimpos dağında doğal olarak muteber bir yere sahiptir.

Günümüzde ise Afrodit, Olimpos'tan ayrılıp adeta Hollywood'a yerleşmiş gibi güçlü bir izlenim vermektedir. Son birkaç nesildeki film yıldızları -Greta Garbo, Marilyn Monroe, Elizabeth Taylor- adeta onun birer enkarnasyonu gibidir, öyle ki bu sinema oyuncularının sosyal yaşamları bile adeta efsanevi bir nitelik kazanmıştır: Garbo'nun efsanevi bir şekilde gözlerden uzaklaşması, Monroe'nun trajik ölümü, Taylor'un Richard Burton'la olan destansı ilişkisi buna birkaç örnektir.³⁸

Ancak Afrodit'e duyulan hayranlık ve öykünme hali Hollywood'la sınırlı değildir. O her yerde anılıp kutlanmaktadır. Yunanların tabiriyle *Aphrodite pandemos*, yani "aramızdaki; bütün insanların arasındaki" tanrıçadır o. Hafta için her gün yayınlanan pembe diziler, medyada yer alan renkli ve hatta zaman zaman maskaralığa varan aşk ilişkileri, siyasi skandallara yönelik dedikodular bu tanrıçanın gizli tutkularının, kıskançlık ve ihanetlerinin günümüzdeki versiyonları gibidir. Cinsellik uzmanları onun çoklu orgazmlarının hesabını yapıp en mahrem yerlerinin detaylı anatomisinin şemalarını çizerler. Dr. Ruth³⁹ onun bedene dair bilgeliğine bir tür gerçekçi kanal olur. Televizyon vaizleri onun aşırılıklarını kınarlar. Moda dergileri ona gözleri gibi bakıp üstüne titrerler. Gazetelerin arka sayfaları, çıplaklığını nasıl teşhir edeceklerini bilemezler. Porno endüstrisi ve muhabbet tellalları ise onu ahlaksızca istismar ederler.

38 Türkân Şoray: Yeşilçam'ın Sultanı. Her ne kadar Banu Aİkan kendisine "Afrodit" ismini yakıştırmış ve bu isimli bir filmde başrol oynamışsa da Türk Sinemasının Afrodit'inin Türkân Şoray olduğunu söyleyebiliriz. Oynadığı yüzü aşkın Yeşilçam filminde "kahpe kaderin bütün tersliklerine" rağmen aşk daima galip gelir. Ayrıca bizimki gibi muhafazakar görünen ama ortaya dökülmediği takdirde "ayıp"ları kolayca görmezden gelen bir kültürle son derece uyumlu bir sinema sanatçısıdır: "Şoray Kanunları"na, yani erotik sahnelerde oynamamakla ve öpüşmemekle ilgili prensiplerine rağmen evli bir erkek olan Rüçhan Adlı ile yirmi yılı aşkın bir süre boyunca birlikte yaşamış ama halkın ona yönelik sevgisinde ve saygısında en ufak bir eksilme bile olmamıştır. (d.n.)/ Ayrıca Banu Aİkan'a biraz nazire gibi olacaksa da, Nejat Saydam'ın yönettiği, önce saz salonlarında fışık satıp, sonra da ünlü bir şarkıcı olan güzel bir kadınla bir roman yazarının öyküsünü anlatan *Aşk Mabudesi* (1969) adlı filmi düşünüldüğünde Yeşilçam'ın ilk "aşk abidesi" yine Türkân Şoray'dır. (d.n.)

39 ABD'de ün yapmış, 1980'lerde başladığı "Sexually Speaking" (Cinselliği Konuşalım) adlı radyo programı, kitapları ve TV programlarıyla tanınan psikoseksüel terapist Dr. Ruth Westheimer.

Hiçbir tanrıça aynı anda hem bu kadar mahrem hem de bu kadar halka açık olmamıştır!

Fakat bu hep böyle miydi? Antik Yunan'da da durum böyle miydi acaba?

Pek mümkün değil. Her şeyden önce, Antik Yunan'da bu doğal merakı neredeyse histeriye varacak düzeyde tahrik ve teşvik eden medya yoktu. Onların inancında, cinsellik kutsal bir armağandı; suistimal edilecek, çıkar sağlanacak ticari bir meta değildi ve Afrodit'i de bu nedenle onurlandırmaktaydılar. Afrodit'in kutsal niteliklerine hiç değinmeksizin sadece fiziksel çekiciliğine bu kadar takıntılı bir ilgi göstermek ise ne yazık ki günümüz dünyasına özgü bir durumdur.

Ancak bugünkü bizler ile Antik Yunan arasında, başka bir dönem vardır: Hristiyanlığın ilk kurucuları, Afrodit'in bedene ve cinsel zevklere duyduğu özgür sevgi ve ilgiden dolayı dehşete düşmüştü. Dolayısıyla Batı kültürü neredeyse iki bin yıla yakın bir zamandır, dünyasal aşkın tanrıçasına ait olabileceğini düşündüğü her türlü uyarı, dürtüyü ve çağrışımı karalamayı ve bastırmayı öğrenmiştir. Ancak günümüzde, geçen yüzyıldan beridir birikmeye başlamış olan tepkinin bir parçası olarak; yoksunluktan aşırılığa doğru savrulduk. Oysa romantizmin, duygusal ve tensel yakınlığın, biraz hayal gücünün ve zevk almanın derin ihtiyacı içinde gibi görünmekteyiz.

İster kabul edin ister etmeyin, kültürümüz Afrodit'e özgü anlayışı ve bizlere ilahi bir armağanı olan Eros'u tamamen yitirmiş durumdadır. Bunun bir kısmını geri kazanmamızda Antik Yunan kültürünün bize yardımı olacağına inanmakla beraber, miras aldığımız tutucu mirasa bakılınca işimizin oldukça zor olduğunu düşünüyorum. Her şeye rağmen Afrodit'i bilincimize ve dünyamıza kabul etmekle ilgili olarak neden bu kadar karmaşık hisler içinde olduğumuzu, verdiği ip uçlarıyla yine kadim Yunan kültürü açıklığa kavuşturmaktadır.

En parlak, en ışıltılı formunda Afrodit'in bizler için pek çok "altın armağanı" vardır. Kadınlar kutsal vasıflar olan cinselliğe ve güzelliğe doğal bir takdir duygusuna sahip olarak Afrodit'in tesiri altında doğarlar. Afrodit kadınının, ancak yatak odasında verilebilecek türden çok yakın bir eğitim için çok doğal bir yeteneği vardır. Misafir salonunun başlatıcısı olan Afrodit, hayvani ve kaba saba eril enerjiyi medenileştirmek konusunda daima başarılı olmuştur.

AFRODİT'İN DÜNYASI

Afrodit her anlamda, *duyulara hitap eden* bir varlığa sahipti ve sahiptir. Kadim Yunanlar için o, "altın tanrıça"ydı. Tıpkı parıldayan, muhteşem bir güneş gibi onların o nadide kültürlerinin üzerine ışıyarak onları heykel, şiir ve müzik sanatıyla kutsamıştı. Duyulara güzelliklerle hitap edilmesi, bu yönde doygunluk verilmesi kadar onu mutlu eden bir başka şey yoktur. Güzel elbiseleri; dalgalanan, bakımlı saçları; mücevherleri, takıları ve her türlü süsü çok sever. Bu nedenle en eski dönemlerdeki heykellerinde onu son derece şık ve süslü giysiler içinde, ihtişamlı bir halde görürüz. Günümüzde ise Afrodit moda ve kozmetik endüstrisine, *Vogue* gibi dünyaca tanınmış moda ve magazin dergilerine yön vermektedir.

Bir modern Afrodit'in çocukluğu pekala, kıyafetlerle oynanan ve neredeyse sonsuza dek süren oyunlarla, defilelerle geçebilir; teşhire ve gösteriye o kadar doğal bir yatkınlığı vardır ki çocukluğunda mankenlik bile yapabilir. Doğuştan gelen estetik anlayışı sayesinde daha sonraları mankenlik, oyunculuk, karşılama görevlisi, iç mimarlık gibi mesleklerde de çalışabilir. Ya da insanlara yönelik dışa dönük ilgisi aracılığıyla medya sektöründe görev alabilir, iyi bir gazeteci veya usta bir röportajcı olabilir. Ancak işi her ne olursa olsun mutlaka insanlarla iletişim içinde olacağı kalabalık ortamlarda çalışacaktır; bu ister yoğun bir ofis, ister mağaza ya da bir organizasyon olsun insanlarla iyi iletişim kurmak yönündeki doğal kabiliyeti, sıcaklığı ve ışıltısı ile kısa zamanda idarecilerinin dikkatini çekecektir.

Carl Jung, erosu daha genelleştirilmiş insani anlamı çerçevesinde *ilgililik*, yani ilişkili olma vasfı olarak tanımlar. Bu bize Afrodit kadınının tabiatıyla ilgili olarak önemli bir ipucu daha vermektedir: Cinsellik onun için önemli olsa da asla tek başına bir amaç değil de, ilişkide olmanın ayrılmaz bir parçasıdır. Cinselliği onun için mutluluk kaynağı haline getiren şey sevgilisi ya da eşiyle arasındaki özel bağ ve zevk alıp vermeye yönelik aralarındaki *alışveriş* halidir.

Tüm ilişkilerin asıl meselesi olan *ilgililik* Afrodit kadınının anlamak açısından çok önemlidir. Onu ister bir saatten beri, ister bir ömürdür tanıyarak olalım, fark etmez: tamamen orada, hissederek onun yanında bulunmamızı, yani ilişkili olmamızı ister. Athena için entelektüel berraklık, Hera için de ahlaki seviye ne kadar

önemliyse, bu nokta da Afrodit için o kadar önemlidir ve mahrum kaldığında ya ilgisini kaybedecek ya da büyük üzüntü çekecektir.

Hepsinden önemlisi de ister arkadaşlık düzeyinde, ister sosyal, ister fiziksel veya spiritüel olsun Afrodit'in bütün ilişkilerinde sevgi istemesidir. İlişkiler *kalbin* olduğu yerdedirler. Gerçek bir Afrodit kadını, rakibesi Hera'nın aksine, "iyi bir evliliğin" sosyal gerekliklerini pek umursamaz. Ayrıca Demeter'in besleyici nitelikteki anne sevgisinin ise aşırı bir biçimde tek yanlı olduğunu düşünmektedir. Athena'ya özgü şu platonik "doğru dimağların evliliği" ise fazla akla dayalıdır.

Afrodit kadınları içten gelen sıcaklıklarıyla diğer insanlarla ve tabi ki erkeklerle iyi anlaşırlar; adeta yaşam içinde yollarını dikkatle planlanmış olanların yanı sıra rastgele karşılaşmalarla ve bağlantılarla da buluyor gibidirler. Kız kardeşi Athena'nın kariyer planları ise onun için biraz sıkıcı bir konudur. Akdeniz'e gemiyle yapacağı bir gezi kolayca okulu bırakmasına ve muhtemelen sıra dışı bir iş bulmasına sebep olacaktır! Kalender erosu sayesinde tam bir fırsatçı olabilir.

Evlilikle ya da çocuklarla özel olarak ilgilenmez. Çocukları olduğunda ise sıcak, cömert ve genellikle de alışılmadık, rahat bir anne portresi çizecektir. Ancak Demeter'in yaptığının aksine, onları hayatının merkezi yapmayacaktır. Hera'nın büyük öfkesine rağmen illa ki hep evlenecek de değildir.

Hayır, Afrodit pek de evlenip yuva kurmaktan yana değildir. O hayatı daha ziyade, bir macera, romantik bir netice vermesi her an olası olan bir macera olarak görme eğilimindedir. Bu genç kadının aradığı seksi, aktif, özgür; tercihan sofistike, eğitilmiş ve bir silahtan ziyade, yüksek limitli bir kredi kartıyla donatılmış bir erkektir.

Afrodit kadınının esasen uygar ve zevkine düşkün olduğu unutulmamalı. Dolayısıyla onu davet eden erkek ne kadar yakışıklı veya çekici olursa olsun, sırt çantasıyla dağlara gitmek veya Afrika'da safari yapmak pek onun tarzı değildir. Böylesi maceralar Artemis'in, politik içerikli olanlar ise Athena'nın tarzıdır. Afrodit ise maceralarında kokteyl ikram edileceğinden ve temiz çarşaflarda yatacağından emin olmak ister. Afrodit'e dağ başındaki bir gölden çok, lüks bir yüzme havuzunda rastlamanız çok daha olasıdır.

KÜÇÜK AFRODİT BÜYÜYOR, HEM DE HIZLA!

Afrodit tarafından kutsanmış olmak; kadının genellikle bedeniyle barışık olması ve cinselliğiyle sağlıklı, karmaşıklıktan uzak bir ilişki içinde bulunması anlamına gelir. Küçük bir kızken, bedenine ve cinsel organlarına yönelik merakıyla annesini kolaylıkla şoka sokabilecektir. Sonrasında ise kendisine bir nebze olsun aşılmanmaya çalışılan iffet duygusuna rağmen cinselliğin çok sıradan bir şey olduğu yönünde oldukça lakayt bir tavır sergileyecektir. Kelimenin en iyi anlamıyla, bir pagandır o.

İlla ki geleneksel türden bir güzellik olmasa da daha en başından itibaren onda çok çekici bir şeyler vardır. Ne de olsa Tanrıça'nın cazibesini bahşetmesinin binlerce yolu vardır. Küçük Afrodit flört etmeyi erken yaşlarda babasıyla deneyimleyecek, babası bu durumdan dolayı kendisini tehdit altında hissetmediği takdirde, çekiciliği yönündeki ilk olumlu geri bildirimleri bu şekilde alacaktır. Bu şekilde güçlenerek, kabiliyetlerini arkadaşlarından bazıları ya da hepsi üzerinde deneyebilecek; muhtemelen pek çoğunu da utandıracaktır! Onun için ise bu sadece doğuştan getirdiği erotik kabiliyetini masumca kullanmak demektir.

Buluğ çağına gelmesiyle birlikte, filizlenmekte olan erosunu kontrol altına almayı öğrenmesi gerekecektir; aksi halde bu, modern dünyada başına pek çok sorun çıkarabilir ve çıkaracaktır da. Fiziksel anlamda erken gelişecektir ve bunun sonucunda, sosyal açıdan da erken olgunlaşmaya zorlanacaktır. Hoş görünümü ve arkadaşça, sıcak, dışa dönük tutumu onu etrafındaki genç erkekler açısından kaçınılmaz bir şekilde cinsel ilgi merkezi haline getirecektir. Elbette ki ona diller de dökülecektir. Erkeklerle çıkmayı ve nasıl çok fazla kalp kırmayacağını da kısa zamanda öğrenecektir.

Genç Afrodit'in ilişkilere dair incelikli ilk dersleri başlamaktadır. Aslında yoğun sosyal takvimi bundan böyle hayatının ve hayallerinin merkezi olabilecektir. Muhtemelen şu anda kano yapmaya gitmiş olan yaşıtı Artemis'ten, kendini kitaplara ve okula kaptırmış olan yaşıtı Athena'dan, öğrenci cemiyetini yönetmekle meşgul olan yaşıtı Hera'dan nasıl da farklıdır o.

Bazen de genç Afrodit çarpıcı bir güzelliğe ve çekiciliğe sahip olacak şekilde çok erken olgunlaşacaktır. Elizabeth Taylor daha on sekiz yaşındayken ilk evliliğini, yirmi beş yaşında da ikinci evlili-

ğini yaparken tam da böyle bir güzellik içindeydi. Aşağıda, Helen Gurley Brown'un onunla söyleşisinden bir alıntı var:

HGB: *Sadece on sekiz yaşındaydın ama aşka hazırdın, öyle mi?*

ET: *Aşka hazırdım ve sevişme deneyimine de hazırdım.*

HGB: *Öyleyse, bu sizin sadece genlerinizde olan bir şey.*

ET: *Sanırım, genlerimde var. Bununla doğmuş gibiyim. Erkeklerden önce en büyük aşkı hayvanlardı, ki hala mevcut. Sonra erkekler geldi ve tabi ki çocuklar. Liste uzamaya devam ediyor.*

"Muhteşem Elizabeth ile Kız Kıza Sohbet" adlı söyleşiden, *Cosmopolitan*, Eylül 1987, s. 239

Gençliğini daha iyi tanıdığımız bir başka Afrodit ise Brooke Shields'tır. *The Blue Lagoon* (Mavi Göl) filminde buluş çağındaki bir genç kıızı, *Pretty Baby* (Güzel Bebek) filminde ise bir çocuk fahişeyi canlandırmıştı.

Medya cangalındaki yırtıcılardan çok farklı olarak, erken gelen güzellik hala lisede olan genç Afrodit açısından bir nimet veya bir lanet olabilir. Yaşıtı erkekler onu son derece büyüleyici bulurken, genç Afrodit onların olgunlaşmamış ve kaba saba olduklarını düşünebilir. Çok geçmeden, kendisinden oldukça büyük yaşta erkek hayranları ona kur yapmaya başlayacaktır ve çok geçmeden, kendini sosyal anlamda yaşıtılarından soyutlanmış halde bulabilir.

Bu, Afrodit kadınının hayatı boyunca farklı şekillerde tekrarlayacağı bir kalıptır. Olağanüstü görünümü daha ışıltılı dünyalara girmesinde pasaport işlevi görebilir ama beraberinde, belirgin bir yabancılaşma halini de getirir. İçsel bir yalnızlık duygusunu, boyunu aşan sularda yüzdüğü hissini yaşar hale gelmesi mümkündür ve bu durumda, telafi amacıyla bütün enerjisini dışa yönelik kişiliğine, çekici maskesine yöneltecektir. Pek çok erkek onu bir tür fetih zihniyetiyle ya da statü sembolü olarak dış görünüşünden dolayı arzuladığı içindir ki sık sık öz değerinden yana şüpheye düşecektir. Marilyn Monroe'nun bu durumla ilgili olarak, "Seks sembolü bir şeydir, ben bir 'şey' değilim," dediği anlatılır. Zavallı Marilyn gibi, pek çok Afrodit kadını da gerçek kabiliyetleri konusunda büyük bir güvensizlik hissedebilmektedir. Dışarıdan gelen baskı o kadar kuvvetlidir ki bu kadın yalnızca tek bir tanrıça olmaya zorlanmaması

gerektiğini unutmuştur. Bu noktada, daha sonra detaylı olarak ele alacağımız Afrodit'in yarasıyla ilgili bir fikir edinmeye başlıyoruz.

Dolayısıyla genç Afrodit'in çekiciliği, karşı cinsle olan özgür ve rahat iletişimi daha en başında onu yaşlılarından ayırmıştır. Pek çok kadın yaştı onu biraz kıskanacaktır ve iyi kalpli Afrodit bunu anlamakta hayli zorluk çekecektir. Yıllar içinde hemcinsleri arasından az sayıda yakın arkadaş edinecek olmasına rağmen samimi ilişkilerin büyük çoğunluğu bakımından esasen erkeklere çekim duyar kalacaktır.

Eğer genç Afrodit, özel yeteneklerinin onu bu şekilde ayrı bir konuma koymak üzere verildiğini kabul edebilirse, içinde yetişmiş olduğu ortamdan çok daha büyük olan bir dünyaya girmesini sağlayacak altın bir pasaporta sahip olduğunu anlayabilir. Bazen bu durum, geri çevirmesinin aptallık olacağı iş teklifleri şeklinde ortaya çıkacaktır. Büyük şirketler, egzotik yerler, yeni insanlar aniden ufkunda belirebilir. Ya da küçük bir taşra kentindeki bir ofiste can sıkıntısıyla sıkışıp kaldığını hissedip aniden büyük şehre gitmeye karar verebilir, sadece birkaç telefon numarasına ve kendi ışıltısına güvenip bir maceraya doğru yola koyulabilir.

Afrodit erkekler için o kadar gizemli ve egzotiktir ki mevcudiyeti erkek egemen iş dünyasında rahatsız edici olabilmektedir. Esas itibarıyla hangi tanrıçanın etkisi altında olurlarsa olsun, günümüzdeki pek çok kadın işyerinde bir cazibe unsuru olmamak, fazla dikkat çekmemek için genellikle mütevazı ve sade iş kıyafetleri giymeyi öğrenmiştir. İş kadını dergileri mesleğe bağlı olarak bu yönde bir denge tutturulması açısından kadınlara pek çok tavsiyeler vermektedir.

Eğer genç Afrodit kadını, Athena'nın giydiği tipteki şık ve muhafazakar iş kıyafetlerinin aşırı derecede sınırlayıcı olduğunu düşünmekteyse, doğru meslekte olup olmadığını sorgulaması yerinde olacaktır. Zira kışkırtıcı bir şekilde giyinmesinin, sonrasında da karşı cinsin ilgisinden ve de hemcinslerinin hoşnutsuzluğundan şikayet etmesinin bir faydası olmaz. Afrodit'in yapısındaki cinsel sergilemeye dair doğal içgüdü o kadar güçlüdür ki mankenlik ya da oyunculuk kariyeri muhtemelen ona çok daha uygun olacaktır.

Fırsatları değerlendirebilirse mankenlik sektörü, halkla ilişkiler, oyunculuk ya da hosteslik onun kabiliyetlerinin son derece faydalı olacağı iş alanlarıdır; ancak kısa süre sonra, son derece rekabetçi

bir piyasada hayli kolayca harcanabilecek bir emtia olduğunu fark edebilir. Bu aşamada eğer yalnızca görünüşüne güvenerek ayakta kalacaksa bütün o ışıltıya, cazibeye ve de Athena'ya özgü kavrayışa ihtiyacı olacak demektir.

Ahlaksız ve ilkesiz erkekler tarafından cinsel suistimale uğrama talihsizliğinden kurtulursa, önemli bir şey keşfedebilir: Kendisi de *baştan çıkaran kadın* olarak suistimal etme potansiyeline sahiptir. Burada, Afrodit psikolojisinin güçle ilgili yanına dair bir ipucu buluruz: *Siren*.⁴⁰ Afrodit gösteri ve tanıtım sektöründe bulunduğu mankenlik gibi işlerin yüzeysel dünyasında en değerli varlığının, cinsel özgürlüğü olduğunu keşfedebilir.

Ünlenmeyi hedefleyen genç oyuncu kızların ilk rollerini ancak yönetmenin yatağından geçerek elde ettiklerine yönelik eski klişe, söylentiden daha çok bir hakikat içermektedir. Cinselliğe aç toplumumuzda, Afrodit kadınının fiziki görünümü, peşinden koşulan bir ticari metadır ve bu nedenle, bu sektörde görünüşü sayesinde nasıl pazarlık edeceğini kolaylıkla öğrenebilir. Kuşkusuz, duygusal ve cinsel açıdan katılaşmayı, hissizleşmeyi de göze alması gerekir. Ama etkili ve güçlü sevgililerini akılcıca ve hesaplı kitaplı seçebilir de. Böyle yaparsa, bu önemli deneyimler onun için Fransızlarca *l'éducation sentimentale*, yani "hislerin eğitimi" olarak tabir edilen dalda bir nevi ödev vazifesi görebilir.

Genç Afrodit, erkeklere yönelik seçimlerinde daha kendinden emin bir hale geldikçe, önüne her türden imkanlar çıkar. Yirmili yaşlarındaki bir Afrodit kadını, daha yaşlı bir erkekle hayatında dönüm noktası teşkil edebilecek bir ilişki yaşayabilir. Bu erkek dünyayı bilen, sofistike ve iyi bir kariyere sahip biri olacaktır. Yeni girişimlerinde ona bir nevi akıl hocalığı yapacak, yönlendirecektir. Ve muhtemelen de evli olacaktır. Aşağıda, danışanlarımdan biri olan Marian'ın hiç de sıra dışı olmayan hikayesi yer almaktadır:

Marian buluş çağındayken de son derece hoş bir kızdı ve çok kısa zamanda pek çok mankenlik teklifi almıştı ve kazandığı parayı görünce, üniversite eğitiminin gereksiz olduğuna karar verdi. Mankenlik ajansındaki erkekler onu sık sık içki içmeye ve yeme-

40 Yunan mitolojisindeki güzel şarkılarıyla denizcileri baştan çıkarıp öldüren güzel denizkızları. (ç.n.)

ğe götürdüler ve Marian de onlara yakınlık gösterdiğinde daha iyi işlere gönderildiğini fark etti. Yirmili yaşlarının başındayken, yeri son derece iyi olan bir daire satın ve pahalı bir araba satın aldı. Magazin basınında da pek çok kontağı vardı.

Fakat Marian bir süre sonra bu hızlı hayatın tam anlamıyla kabak tadı verdiğini hisseder. Çıktığı erkeklerin pek azı uzun süreli ilişkiler istemektedir. İçinde olduğu piyasada bolca bulunan yeni ve genç bedenlere açıklık duymaktaydılar. Böyle olunca, Marian da gözünü biraz daha yukarıya dikerek ona çok "açık" bir evlilik teklifinde bulunan, kendisinden yaşlı patronun peşine takılır. Adamın karısından ayrılacağından emindir.

Kendi içinde iyi bir ilişki olmasına rağmen bu birliktelikleri hiçbir yere varmaz. Sekiz yılın ardından adam onu birdenbire bırakıp karısına döner. Marian adamın bir zamanlar tutmuş olduğu dairede yaşamaya devam etti, gittikçe daha az çalışıyordu. Derken birdenbire sokağa atılıverdi, geçirdiği sekiz yıldan ona kalan yalnızca tutku dolu bazı hatıralar ve bir gardırop dolusu giysiydi.

Terapi sırasında, patronunun karısına yönelik büyük bir hınç ortaya çıktı. Bu kadın, Marian'ın kendisi için istemiş olduğu kararlılığı, sadakati ve saygınlığı temsil ediyordu ve görünen oydu ki kendini fazla ucuza satmıştı. Zamanla bu kadının pek çok özelliğinin Marian'a kendi annesini hatırlattığını keşfettik. Araları her zaman açıldı ve annesi Marian'ın erkenden gelişen cinsel yönünü hiçbir zaman tasvip etmemişti, Marian da annesinin cinsellik konusunda tam bir bağınaz olduğunu düşünüyordu.

Marian terapi sırasında, Hera ile Afrodite arasındaki, yani evlilik ile tutku arasındaki ezeli ve genellikle de evliliğin galip geldiği çekişmeyi aslında yeniden yaşamakta olduğunu gördü. Eğer aynı terk edilme senaryosunu tekrar tekrar yaşamak istemiyorsa, Hera'ya ve evlilik kurumuna özgü bazı sosyal özellikleri ve güçleri edinmesi gerektiğini anladı. Nihayetinde, evlilikle ilgili bazı kalıplaşmış negatif önyargılarından ve el üstünde tutulan metres olmaya yönelik duygusal, romantik klişelerinden vazgeçti.

Demek ki Afrodite'in modern dünyada karşılaştığı en zor derslerden biri, pek çok erkek için "öteki kadın" konumunda olacak oluşudur. Bu durum, ona özgü olan kadim arşetipsel üçgenin bir

parçasıdır: Erosun değerleri, sadakat ve evlilik değerleriyle çarpışmaktadır. Afrodit ise hayatı boyunca pek çok kere kendisini bu üçgenin içinde bulabilir (Bu kompleks dinamiği daha sonra yeniden ele alacağım).

Yine de Afrodit kadını, ahlakçı Hera bunlarla ilgili olarak ne derse desin, gizli aşk maceralarından dolayı asla utanç duymamalıdır zira bunlar kendi içlerinde ve kendilerine göre son derece değerli ve güzeldir. Afrodit kadını böyle bir birlikteliğe derinden dahil olduğunda -ki buna *aşk macerası* demek artık çok adil olmayacaktır- hem cinsel hem de spiritüel açıdan olağan dışı bir arkadaş ve dert ortağı olduğunu kanıtlayacaktır. Erkeklerin onda son derece çekici buldukları şey sadece fiziksel cazibesi değildir, Afrodit kadını kalple ilgili meselelere yönelik içten gelen dişil bilgeliği de bir o kadar çekicidir. Bu kadın insanları ve hepsinden önemlisi erkeğini çok iyi anlamaktadır.

Erkeğe hem spiritüel hem de cinsel anlamda arkadaşlık edebilen kadınlara kadim çağlarda Yunanlar tarafından dost, yaren anlamlarına gelen *hetaera* denilirdi (Japonya'daki *geysalar* da pek çok açıdan *hetaeralar* ile benzerlik göstermektedir). Evlilik akdinin dışında yer aldıkları için üst sınıf fahişeler olarak anılan bu kadınlar, sanat ve felsefe konularında iyi bir eğitimden geçmiş olurlardı.⁴¹ Fransızların *femme inspiratrice* olarak tabir ettikleri gibi, erkeklere özellikle yaratıcı alanlarda ilham vermek gibi bir rol oynarlardı.⁴²

Erkeklerin duygularına ve yaratıcı projelerine yakın çalışabilmek yönündeki yeteneği ile Afrodit kadını, Jung'un tabiriyle, erkeğin *animası* olarak ortaya çıkmaktadır. Anima her erkeğin dişil yanındır; hislere ve ilişkilere yönelik olarak erkeğin gelişmemiş kapasitesiyle bağlantılıdır. Toni Wolff bir *hetaeranın* erkeğin bu yönünü nasıl harekete geçirdiğini şöyle anlatmaktadır:

Hetaeranın işlevi, erkeğin içindeki bireysel psişik yaşamı uyandırmak ve bütünlük içindeki bir kişiliğin oluşması için onun eril sorumluluklarına ve bunların da ötesine yönlendirmektir. Bu

41 Thornton Wilder *hetaeralarla* ilgili olarak *The Woman of Andros* (Andros'un Kadını) adında bir roman yazmıştır. (y.n.)

42 *Hetaerayı* (ve Afrodit'i) kadınlar arasındaki psikolojik bir tip olarak tanımlayan ilk modern psikolog, Carl Jung'un çalışma arkadaşı ve bir anlamda da *hethernası* olan Toni Wolff'tur. Wolff'un belirlediği dört kadın tipi Ek B'de yer almaktadır. Öte yandan Afrodit'e yönelik olarak şimdiye kadar yapılmış en sağlam değerlendirmeler Ginette Paris'in *Pagan Meditations: Afrodit, Hestia, Artemis* adlı kitabında yer almaktadır. (y.n.)

gelişim genellikle yaşamın ikinci yarısına, yani sosyal konumun oluşturulmasından sonraki döneme özgü bir meseledir.

"Kadını Psişenin Yapısal Biçimleri", s. 6

Afrodit kadını, yaratıcı ya da toplumsal anlamda aktif bir erkeği sevdiğinde, bu erkeğin kendisine yönelik algısını ve samimiyet kapasitesini geliştirecektir. Toni Wolff'un da eklediği üzere Afrodit kadınının, "içgüdüsel alakası hem kendindeki hem de erkekteki bütün imkanlar ve ayrıntılar dahilinde ilişkinin bireysel içeriğine yönelecektir."

Pozitif açıdan bu, erkeğin yaratıcı erosunun gelişmesi yönünde muazzam faydalar getirmektedir. Negatif açıdan ise, çok fazla eros bir erkeği toplumsal görevlerinden uzaklaştırabilir. Antik Yunan kahramanı Ulysses'in seyahatlerini denizkızı Calypso için ilk başta gönüllü olarak ertelemesi ve sonrasında da kendini kaybederek tehlikeli büyücü Circe'ye teslim olması gibi, dışa yönelik doğrultusunu tamamen yitirebilir. Wolff bu tehlikeye şöyle değinmektedir:

Erkek için bir ilişki bütün potansiyeli ve ayrıntıları ile genellikle daha az önem taşımaktadır, bilinci buna çok fazla dahil değildir çünkü onu görevlerinden alıkoymaktadır. Hetaera içinse belirleyici ve nihai noktadır; sosyal güvence, konum gibi diğer her şey ise onun için önemsizdir. Hetaeranın önemi ve tehlikesi burada yatmaktadır çünkü erkeği dışarıdaki realiteye yönelik net görüşünü kaybedeceği bir noktaya getirebilir. Örneğin, erkek "yaratıcı bir sanatçı" olmak için mesleğini bırakabilir, Hetaeranın kendisini daha iyi anladığı hissiyle eşinden boşanabilir vb. Hetaera bir hayal veya gerçekçi olmayan saçma bir konu üzerinde ısrarcı olabilir ve dolayısıyla baştan çıkaran kadın haline gelir. Calypso yerine Circe olmuştur o. (s. 6)

Calypso'nun ve büyücü Circe'nin Afrodit'in pozitif ve negatif yanlarının erkekler üzerindeki etkilerini temsil ettikleri çok açıktır.

Bir erkek, animası ile temas halinde olmaya başladığında, bu onun ilham perisi haline gelir; yeni fikirlerde ve yaratıcı çalışmalarda ona yardım eder. Ancak erkek, animasını çok nadiren direkt olarak deneyimlemektedir. Animası daha ziyade, idealize ettiği kadında yansıma bulur ya da *onda görülür*. Her erkeğin animası illa

ki Afrodit tipine karşılık gelmez ancak böyle ise, bu anima, erkeği kendi yaratıcı ve tutkulu benliğine yakınlaştırır. Bu durum pek çok erkek ressamın, şairin ve müzisyenin belirli bir yoldaş tipine duyduğu ihtiyacı da açıklamaktadır. Örneğin, yazar H. G. Wells'in kendisini neredeyse tüketen bir aşk ilişkisi yaşamadığı dönemlerde kitap yazamadığını itiraf ettiği bilinmektedir.

ÇEKİCİLİĞİN GÜCÜ MÜ, GÜCÜN ÇEKİCİLİĞİ Mİ?

Genç Afrodit'in yaşlıca sevgilisi, kendi animasının onun Venüs kişiliğinde yansıma bulan imgesini öve öve göklere çıkarmakla meşgulken, Afrodit de farkına varmamış olduğu kendi eril yanlarını onda görmektedir. Aktarım, asla tek taraflı bir durum değildir. Afrodit'in sevdiği erkekle ilgili olarak kurabildiği güçlü fantezilerde karşılaştığı şey Jung'un kadındaki *animus* yönü dediği unsurdur. Genç Afrodit her zaman büyük saygı ve sevgi duyduğu babasının imgesini de deneyimliyor olabilir. Dolayısıyla bu ilişki, ensest eğilimli hislerin abartılı heyecanını da ortaya çıkarabilir ve Afrodit yeterince şanslıysa, bunları toptan ve bir kerede çözebilir.

Böyle daha yaşlı bir erkekle yaşadığı iyi bir deneyimin ardından genç Afrodit tam bir olgunluk ve gerçek bir özgüven kazanmış olur. Bundan böyle erkek dünyasına özgü oyunlar, çapraşıklıklar, güç ve otorite onu artık korkutmayacaktır. Bunların iç yüzünü pek çok defa görmüştür. Gizlice dönen dolapların artık aynacıklı, özel bir tanığıdır o.

Güçlü, nüfuzlu, muteber ve bazen de toplum tarafından tanınan erkekler, olgun Afrodit kadınının hayatında genellikle önemli bir rol oynarlar; bu kadın yönetim kurulu başkanlarına, üst düzey yöneticilere, varlıklı işadamlarına ve politikacılara karşı bir çekim duyar. O onlara, onlar da ona çekim duyarlar. Afrodit kadını böyle bir erkeğin kendini daha da güçlü hissetmesini sağlar; erkek ise karşılığında ona statü, güvence ve ısıltısını gösterebileceği gösterişli ortamlara giriş imkanı sunar. Gece yemekleri, gözlerden uzak hafta sonları, önemli erkeklerin perde arkasındaki entrikaları ona heyecan verir, etkileyici gelir. Bu kadının Athena yönü harekete geçerse iyi bir sırdaş ve potansiyel bir iş ortağı olabilir. Ama genellikle sıcaklığı ve esnekliği, yakın ilişki içinde olduğu erkeğe çoğunlukla baskılardan ve her zaman başarılı bir imaj sürdürmek zorun-

da olduğu eril dünyanın zihinsel gerilimlerinden yana bir rahatlatma getirmektedir.

Politikacıların güçlü bir cinsel dürtüye sahip olduğu sık gözlemlenen bir durumdur. Dolayısıyla Afrodit'in onların özel hayatında önemli bir rol oynaması da şaşırtıcı değildir. 1977 yılında psikolog Dr. Sam Janus ve eşi psikiyatr Dr. Barbara Bess bu konuyla ilgili bir kitap yayınladılar: *A Sexual Profile of Men in Power* (Güç Sahibi Erkeklerin Cinsel Profili). Bilgi kaynaklarının büyük çoğunluğu büyük şehirlerdeki üst sınıf tele-kızlar ve madamlardı. Son derece şok edici bulgularından biri, tele-kızların müşterilerinin neredeyse yüzde altmışının politikacılar veya toplum hizmetinde çalışan erkekler olmasıdır.

Janus ve Bess, *People* dergisine verdikleri röportajda şöyle demektedirler: "Net bir rakam vermek konusunda hevesli değiliz ancak Kongre'nin neredeyse yarısının bu kadınların müşterisi olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz." Wilbur Mills, Wayne Hays ve Senatör Gary Hart'la ilgili olarak patlayan skandallara aşinayız; öte yandan J. F. Kennedy ve kardeşi Robert'ın da gizli ilişkilerinin olduğu, bilinen detaylar.⁴³ Anthony Summers da *Goddess; The Secret Lives of Marilyn Monroe* (Tanrıça: Marilyn Monroe'nun Gizli Hayatı) adlı kitabında, talihsiz yıldızın farklı zamanlarda Kennedy kardeşlerle yaşadığı ilişkilere değinmektedir. Ancak toplum tarafından bilinen bu gibi hikayeler buzdağının ancak görünen kısmıdır. Afrodit'in gizli dünyasında gayri meşru ilişkiler arayan politikacılar çoğunlukla evlidir. Evli olmayan politikacılar ne de olsa topluma pek güven telkin etmezler. Ancak Janus ve Bess, bu erkeklerdeki önemli bir psikolojik dinamiğe işaret etmektedirler: Bu erkeklerde evdeki eşlerini "muteber ve iyi" ya da tanrıça psikolojisi tabiriyle "Hera'ya değer" görme ve kız arkadaşları olan Afrodit kadını ise "kirlenmiş" olarak görme ihtiyacı vardır. Yazarların bu

43 Kitap, ABD başkanlarından Bill Clinton'un stajyeri Monica Lewinsky ile ilişkisini önce inkar edip sonradan kabullenmek zorunda kaldığı skandalın patlamasından önce yazılmıştır. Daha yakın tarihli bir örnek ise Uluslararası Para Fonu'nun başkanlığını yaptığı ve hatta Fransa Cumhurbaşkanlığına adaylığının konuşulduğu günlerde Dominique Strauss-Kahn'ın bir otel görevlisine tecavüzle suçlanması olabilir; açılan davanın düşmesinin üzerinden çok geçmeden (Şubat 2012), bu kez bir fuhuş şebekesi ile ilgili davada sorgulandı. (d.n.) / Aida ülkemizdeki en son tarihli ("kaseti piyasaya sürülen" de demek mümkün) politika ve seks skandalı örneği olarak CHP eski genel başkanı Deniz Baykal'ın istifasına yol açan olay geliyor. Acaba Afrodit enerjisi yüksek kadınlarla yaşayabilecekleri ilişkileri de politik yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak görmek ve böylece, bu tarz ilişkilerin devlet politikasına şu veya bu yönde etkide bulunmak amacıyla bir şantaj unsuru olarak kullanılmasının önüne geçmek zamanı gelmiş ve hatta geçmekte midir? (d.n.)

ifadesi, toplumumuzda kadınsılığın en derin yaralarından birine işaret etmektedir. *Erkeksi* psikolojinin kadınlara dayattığı bir ayırımdır bu.⁴⁴

Şurası çok açık; güç dürtüsü ve cinsellik dürtüsü birbirinin yansımasıdır. Bu erkekler Wilhelm Reich'in tabiriyle *fallik-narsistik karakterler*dir. Erkek olarak onaylanma ihtiyacıyla hareket etmekte, dolayısıyla dışa dönük, başanya odaklı rolleri seçmektedirler ama bu son derece güçlü dışa dönük güdünün altında, duygusal açıdan pek olgunlaşmamış durumdadırlar. Politika gerçek bir başarı kazanmanın ve kısa zamanda dolaysız olarak onay görmenin oldukça zor olduğu; sonu gelmez, nafile bir oyundur. Ancak fallik dürtü cinsel fetihler aracılığıyla en kolay şekilde tatmin edilebilmektedir.

Afrodit'le ilgili Yunan efsaneleri güç dürtüsü ile yaşayan fallik erkeklerle ilişkileri hakkında pek çok ipucu vermektedir. Bunlardan biri de Ares'le yaşadığı ilişkidir. Kılıcı ve korku salan saldırganlığı ile Ares şüphe götürmez bir şekilde falliktir. Mars ve Venüs de savaşın ve barışın birliğine yönelik olarak savaş yanlısı Romalılar tarafından yaratılmış olan hayli idealize bir alegoridir. Janus ve Bess, araştırmaları kapsamındaki tipik politikacıyı, "Cengaver bir adam, (ama) seçimlerde erkeklerle muharebe etmek ona yeterince tatmin duygusu vermiyor. Hayatını kadınlarla muharebe ederek dengelemek zorunda," ifadesiyle tanımlamaktadırlar.

Afrodit'in savaşçılarla olan ilişkileri Batı kültüründe de devam eder: Mitoloji, edebiyat ve efsaneler yoluyla Truvalı Helen ve Paris'i, Antony ve Kleopatra'yı, Napoleon ve Josephine'i, Othello ve Desdemona'yı hepimiz tanıyoruz. Savaşlar Atinalıların Peloponnesian (Mora) Savaşı'ndan başlayarak Batı tarihinin büyük bölümü için bir eksen oluşturduğu içindir ki epik eserlerimizin çoğu savaş hikayeleridir. Dolayısıyla Mars/Ares'i ve onun savaş sanatlarını gördüğümüz her yerde, aşk sanatları ile Afrodit de oralarda olacaktır. Bu durum, kadınların savaş ganimeti olarak görüldüğü kavimsel mücadeleleri çağrıştırmakla birlikte, Homeros'un *İlyada*'sındaki ölümsüz bir motif olarak da varlığını günümüze kadar sürdürmüştür. *Savaş ve Barış*, *Doktor Jivago* ve *Rüzgar Gibi Geçti* gibi romanlar da tamamen aşk ve savaş temalarını işlemektedir.

44 Kültürümüzde, kadınların ezici bir çoğunluğunun da hemcinslerini çoğu kez bu erkekçi psikolojinin etkisi altında değerlendirmekte olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. (d.n.)

AFRODİT'İN DOĞUMU

Afrodit'in doğumuyla ilgili olarak en iyi bilinen hikaye, kaçınılmaz olarak ataerkil taraftır. Tanrıçanın gök tanrısı Uranüs'ün kesilen cinsel organlarından dünyaya geldiğini anlatır. Aşağıda yer alan özetin de ortaya koyduğu gibi, hikaye görkeminden ve şiirselliğinden hiçbir şey kaybetmemiştir:

İlk tanrıların yaratılış döneminde Toprak Ana Gala ve Gök Baba Uranüs, pek çok ilahî çocuk dünyaya getirirler. Sonraki doğumlarda, babalarından nefret eden oldukça çirkin, korkunç oğullar olan Titanlar dünyaya gelir. Bunlar ortaya çıktıkça Uranüs her birini zavalı Gala'nın içine geri iter.

Sonunda, en küçük oğullardan biri olan ve babasından nefret eden Kronos, Uranüs'e saldırır ve Gala'nın zalim kocasını cezalandırmak için özel olarak yapıp eline verdiği taştan orakla Uranüs'ün cinsel organlarını keser. Kestiği organı geriye doğru rastgele savurur. Toprağa düşen kan damlalarından Eumenidler ve Devler ortaya çıkar ama organın kendisi fırtınalı denize düşüp dalgalarla sürüklenir.

Kesilen organın etrafında biriken köpüklerden bir kız şekillenmeye başlar. Dalgalarla çevrili olarak önce Kithira'ya sonra da Kıbrıs'a sürüklenir. Güzel tanrıça burada karaya çıkar, yanında kendisine eşlik eden iki yoldaşı vardır: Adı Aşk anlamına gelen Eros ile adı Arzu anlamına gelen Himeros'tur bunlar. Tanrıçanın ayağını toprağa bastığı yerde yemyeşil çimenler biter. Ölümülere göre ismi, "köpüklerden doğmuş olan" anlamına gelen Afrodit'tir.

Afrodite'ye atfedilen diğer tabirler ise şöyledir: *Philommedes* "gülmeyi seven," *uranía* "cennetsel olan" ve *pandemos* "tüm insanlara ait olan." Afrodit'in genç kızlar arasındaki fisildaşmalardan, gülüşmelerden, aşka dair her türlü sevinçten çok keyif aldığı ve küçük kurnazlıkları, hileleri, cazibeyi sevdiği söylenir.

Olimpos'ta bütün tanrılar ve tanrıçalar tarafından hoşça karşılandı ve üremeye ilgili bütün eylemler, aşk ve güzelliğin bütün yönleri onun idaresi altındaydı.

Hesiod'un *Theogony* adlı eserinden özet (s.176-206)

AFRODİT'İN DOĞUMU

Afrodit'in fallik erkeklerle olan ilişkisinin mitolojik açıdan da derin bir geçmişi vardır. Bu onun son derece ilginç olan doğumunu anlatan ve bizlere Hesiod vasıtasıyla ulaşan ama aslında ataerkil dönemlere dayanan Yunan mitidir. Bu hikaye, bugün hala mücade-

le ettiğimiz bazı kolektif psikolojik problemlere son derece net bir ayna tutması açısından da önemlidir.

Hesiod, Afrodit'in Gök Baba Uranüs'ün kesilen cinsel organlarından dünyaya gelmiş olduğunu anlatmaktadır. Burada, erkek cinselliği ile ilgili gözden kaçırılmaması gereken bir nokta vardır ve Afrodit'in fallik olan her şeye karşı neden büyük bir çekim duyduğuna açıklayabilir. Ayrıca Afrodit'in babasının cinsel enerjisinin büyük bir bölümünü kendi bünyesinde taşıdığı da söylenebilir.

Efsanede Toprak Ana Gaia'nın oğlu Kronos'un kesilen cinsel organları denize attığı anlatılmaktadır. Zaman (Kronos) kudretsiz zihinsel alem olan gökyüzünün sultasını sona erdirmek için gelmiştir. Kronos ise bir tarım tanrısıdır; dolayısıyla bilgeliği ve gücü, annesi Gaia'nın yanı sıra toprağa da aittir. Fakat zorba babasını sadece toprağa değil, *suya da indirmeye* yardım eder. Burada, elementlerin kozmik bir draması sahnelenmektedir: toprak, hava ve su.⁴⁵ Toprağın havanın egemenliğine maruz kalmasıyla sudan çıkan yeni bir doğum gerçekleşmektedir: Afrodit. Su çoğu kez mitoloji ve rüya dilinde duyguları ve bağlanmayı simgeler.

Pek çok zorba baba gibi Uranüs de egemenliğine ortak olacaklarından korkarak oğullarının doğumlarını engellemeye çalışmıştır. Bunu yaparak, toprak bilincini ve üremeyi temsil eden Ana Gaia ile bütün temasını yitirmiştir. Cezası ise kendi fallik-merkezliliğini, herhangi yeni bir şey meydana getirme yetisini kaybetmektir. Gökyüzü bilinci kudretsiz hale gelir.

Ama bakın, yitirdiği cinsel organlarına neler olur. Bunlar Uranüs'ün tam zıddına dönüşür. Yaşlı, aksi, eril bir zorbalıktan genç, masum, dişil bir güzellik ortaya çıkar. Psişik zıtların birbirine dönüşümü mucizesidir bu. Bu kadar radikal bir psikolojik tersinme meydana gelirse, bunun psikolojik anlamı, muazzam bir telafi ihtiyacının var olduğudur. *Afrodit'in taşkın cinselliği, antik Yunan'da olduğu gibi bugün de erkeksi zihniyet tarafından yukarıdan dayatılan aşırı zihinsel kontrole karşı bir tepkidir.*

Bu ayrıca ataerkil sistemin kadınsı enerjinin esasen genişleyici olan tabiatını kontrol etmek gibi bir umut taşıyamayacağı anlamına da gelmektedir. Toprağın (Gaia) üretkenliği ve doğurganlığı baskılanmaya çalışıldığında, bu nitelikler zaman (Kronos) içinde coşku-lu aşk ve tutku enerjisi olarak (Afrodit) yeniden yüzeye çıkacaktır.

45 Burada eksik olan element ateştir; sonrasında savaş tanrısı Ares (Romalılar'da Mars) ve Afrodit'in metal ustası olan kocası Hephasitos tarafından sağlanacaktır. (y.n.)

Antik Yunanların hakkını vermek lazım, ilk Yahudilerin ve Hristiyanların yaptığıının aksine, onlar asla dişi ilahlarını tek bir Baba Tanrı uğruna asla tamamen gözden çıkarmamışlardı. Afrodit'in de diğer tanrıçalarla birlikte var olmasına imkan tanıdılar. Sonraları, şehirli Yunan toplumu içinde biraz ikircikli bir konuma yerleşmiş hale gelmiş olsa da sevilip sayılmaya devam etmiştir.

Antik Yunan'da, toplumsal açıdan daha çok takdir ve onay gören tanrıça evlilikten sorumlu olan Hera'ydı. Öte yandan efsaneler Hera'nın Zeus'la evliliğinin hiç de mutlu bir evlilik olmadığını anlatmaktadır (bkz. Hera bölümü). Buna rağmen ataerkil sistemin zirvesindeki tanrının eşi olarak Hera sembolik anlamda gücün merkezine en yakın duran tanrıçadır.

Bazıları bunun kuşkulu bir paye olduğunu düşünebilir ancak Afrodit, Yunanlar için *gayrimeşru* ilişkilerin yöneticisi haline gelmiştir. En azından, Yahudi mitolojisindeki Lilith gibi mimlenmek ya da sürgün edilmemiş de kabullenilip kutlanmıştır. Büyük ihtimalle Yunanlar kendileri gibi savaş sever bir toplumun aşk ve tutku açısından da serbestliğe ve açık sözlülüğe ihtiyacı olduğunu fark etmişlerdi, ne de olsa bağınaz ahlakçılık henüz icat edilmemişti. Bununla birlikte, Afrodit'te, insanın sosyal davranışlarına özgü çok daha kadim, hem anaerkil hem de çok eşli olan bir dönemin kalıntılarını bilgece görmüş olmaları da aynı şekilde olasıdır.

AFRODİT'İN ANTİK AŞK TAPINAKLARI

Peki, Afrodit'in asıl kökeni neresiydi?

Her şeyden önce, bunun Yunanistan olmadığı açıktır. Pek çok bilimci onu Sümer tanrıçası İştâr'ın devamı olarak düşünmektedir artık. Babil'de Astarte olarak anılan İştâr hem aşk tanrıçası hem de en üstün gök tanrıçasıydı. M.Ö. 3000 ve 1800 yılları arasındaki dönemde İştâr, kendisine rahibeler tarafından ibadet ve hizmet edilen tapınaklara sahipti, *quadishtu* denilen bu rahibeler kutsal kadınlar olarak bilinirlerdi.

*Quadishtu*lara yanlış anlamaya yol açan bir şekilde kutsal fahişelere denilegelmiştir. Bu ise aslında erosun ve üremenin kutsanması olan gerçek işlevlerinin yanlış anlaşılmasından kaynaklanan

yanlış bir terimdir. Eğer bir erkek bir *quadishtuyu* memnun etmek için tapınağa gelirse, *quadishtu* da İştâr'a sunu olarak bir ritüel niteliğinde onunla birlikte olurdu. Böyle bir birleşmeden doğan çocuk ise tanrıçanın tapınağına ait sayılırdı.

Yüzyıllar içinde böyle tapınaklar, bugün hayal bile edemeyeceğimiz anne-merkezli bir toplumun gerekli bir unsurunu oluşturacak şekilde Yakın Doğu'ya yayıldı. İsrail'den sürgün edilen kabileler tanrıçaya yönelik ibadetle karşılaştıklarında onun bu yönüyle uzlaşmakta oldukça zorlandılar. Bu kabilelerin ataerkil önderleri ve peygamberleri de fırsat buldukça "Babil'in baş fahişesini" yani Astarte/İştâr⁴⁶ tenkit etmekteydiler.

Bu tür ibadet ve ritüellerin çeşitli türevleri yüzyıllar içinde Yunanistan'a yönelerek Afrodit inancının temelini oluşturdu. *When God was a Woman* (Tanrı Kadıncı) adlı kitabın yazarı Merlin Stone'a göre, M.S. 150'lere denk gelen dönemlere dek kadınlar, Korint şehrindeki Afrodit tapınağında kendi belirledikleri yabancılarla birlikte olarak Adonis festivalini kutlamaktaydılar.⁴⁷ Yunanistan'daki kutsal cinsel tapınma ritüellerinin çok daha dünyevi bir türevi ise hetaeraların yaygın mevcudiyeti halinde kendini göstermiştir. Genellikle iyi eğitilmiş olan bu üst sınıf fahişelerin klasik dönemlerin sonuna kadar destek görerek varlıklarını sürdürdükleri bilinmektedir.

Buna rağmen hetaeraların sosyal statüleri Atina'nın Altın Çağıyla birlikte büyük bir yozlaşmaya uğramıştır. Esasen erkek egemen olan bu kültürün etkisiyle, hetaeralar saygın bir yaşamın dışında tutuldular. Bunu muhtemelen tabiatı itibarıyla ataerkil ve tek eşli olan evlilik tanrıçası Hera'nın etkisi sağlamıştı. Yunan erkeklerinin bireysel anlamda hetaerlara gösterdikleri alaka ve itibar ne kadar yüksek olursa olsun, *Goddesses, Whores, Wives and Slaves* (Tanrıçalar, Fahişeler, Karılar ve Köleler) adlı kitabın yazarı Sarah B. Pomeroy'a göre, evli bir kadının hetaera olduğuna yönelik hiçbir kayıt ya da gösterge bulunmamaktadır. Öte yandan pek çok hetaera evlenmekteydi!

46 İlk Museviler arasında tanrıçaya yönelik ibadet bilinenden çok daha yaygındır. Günümüz Musevi tarihçileri geçmişe yönelik çok kapsamlı çalışmalar yapmışlardır. Raphael Patai'nin *The Hebrew Goddess* (İbrani Tanrıça) adlı kitabı da bu konuda yapılmış detaylı bir çalışmanın ürünüdür. Çalışmasında, Tanrıça Aşerah'ın ilkel Yahudi kültüründe ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. (y.n.)

47 Yukarıda adı geçen eserde bkz. Bölüm 7 "Kutsal Cinsel Gelenekler." (y.n.)

AFRODİT ATAERKİL TOPLUMU NEDEN BU KADAR ÜRKÜTÜYOR?

Bir antropolog günümüzdeki televizyon yayıncılığını kuşatan kültürel tabuları inceleyecek olsa gözlemleyeceği en çarpıcı şey şiddet ve cinsellik unsurlarını ne kadar farklı şekillerde ele aldığımız olurdu. Televizyon kanalları programlarında her gün her çeşidinden yüzlerce cinayet, kavga, dövüş, haydutluk sahnesi göstermektedir. Televizyondaki şiddet unsurlarıyla ilgili bir kontrol mekanizması söz konusu olsa bile cinsellik içeren sahnelerle yönelik denetimin çok daha vazifeshinas bir şekilde yürütüldüğü açıktır. Çıplak göğüs görüntüsü akla bile getirilemez, sevişme sahnelerine yönelik ipuçları verilse de bunlar asla gösterilmez. Sanki kültürümüzde doymaz bir şiddet açlığı ve de cinsel haz korkusu vardır.

Afrodit'in cinselliğinde bu kadar tehlikeli olan nedir? Neden hep sıklıkla baştan çıkarıcı, kötü ya da ayartan kadın olarak tasvir edilmektedir? Yunanlar'ın büyücü Circe'si vardı, Ulysses'in adamlarını kandırıp domuza çevirmekteydi. Hristiyanlıktaki ruhban sınıfı içinse baştan çıkarıcı, cazibeli bir kadın tam bir günah sembolüdür. Orta Çağlarda, şövalyeleri ayartarak onları ölüme götüren peri veya su perisi simgeleri vardı. Modern çağda ise aşığı Vronski'nin itibarını yerle bir eden ve dışlanmasına yol açan bir Anna Karenina ya da *The Scarlet Letter* (Kızıl Damga) romanının kahramanı, iffetsizliğini gösteren bir harfi göğsünde taşımakla cezalandırılan Hester Prynne karakteri vardır. Günümüz televizyon kanallarındaki pembe diziler ise çevirdikleri entrikalarla ünlenen ve kadim çağların denizkızlarını çağrıştıran pek çok kadın karaktere rol vermektedir.

Ve yem ise daima, erkeklerin karşı koymakta son derece güçsüz kaldıkları cinsel cazibedir. Yunanlar paranoyalarını Afrodit'e sihirli bir kemer vererek rasyonalize etmişlerdi, bu kemer Afrodit için tehdit oluşturan bütün erkekleri ve tanrıları zararsız hale getirmekteydi.

Ancak bütün bu örneklerde oldukça kuşkulu bir yan vardır: Erkekler hep *kurban* olarak tasvir edilmektedirler. İdrak edemedikleri hislerinin kurbanı olabilirler belki ama kadınların kurbanı değildirler. Burada adresi yanlış olan bir suçluluk duygusu sezilmektedir zira ataerkil Batı'da herhangi bir grup mağdur edildiyse, bunlar kadınlardır.

Bence, burada etkili olan iki etken var: *Erkeklerin güçlerini kaybetme korkusu ve bedene yönelik tiksinti/korku*. Güç meselesi anasoylu aileden babasoylu aileye geçişte gerçekleşen büyük değişime dek uzanmakta, yani çok eskilere dayanmaktadır. Bedenle ilgili mesele ise daha yakın tarihlidir, daha ziyade Hristiyanlıktaki çileci dönemden kaynaklanmaktadır.

ANASOYLU ÖZGÜRLÜĞE KARŞI BABASOYLU KONTROL

Eski toplumlar doğan bir çocuğun babasını bilmedikleri ya da emin olmadıklarında, soyun anneden çocuğa devretmesi doğal olarak daha kolaydı. Bu, köken sorununa getirilen *anasoylu* bir çözümdü. Bu düzenlemede mevcut zenginlikten ve güçten sorumlu olan otorite figürü, genellikle annenin erkek kardeşi (çocuğun dayısı) olmaktaydı. Babanın çocukla ilgili olarak bir sevgi, şefkat bağı olsa bile bu genellikle geri plandaydı. Böyle bir toplumsal yapılanmada, kadınlar cinsel anlamda erkekler kadar özgürdü ve gebe kaldıkları çocuklar anasoylu silsile çerçevesinde onlarındı. En önemlisi de *bütün malların anneden çocuğa geçiyor olmasıydı*.

Ataerkil toplumlarda ise -gayet iyi bildiğimiz gibi- mal varlığı ve soy babadan oğula geçmektedir; bu, *babasoylu* miras uygulamasıdır. Bu sistemde, meşru babalık son derece önem kazanmaktadır çünkü sadece mal varlığı ve isme yönelik miras hakkını değil, babanın oğluyla birlikte yaşatmak isteyeceği *spiritüel* devamlılığı da garanti altına almaktadır. Dolayısıyla erkeğin maddesel ve spiritüel gücünün devamı açısından kadının *sadakatı* bu sistemde her şeyden önemlidir.

Bu durumda, Afrodit'in cinsel rahatlığının bir eşte asla hoş görülemeyeceği gayet açıktır zira böylesi bir rahatlık ve açıklık *ataerkil toplumun esas dokusu için ciddi tehdit oluşturmaktadır*. Metreslerde veya fahişelerde bir yere kadar tolere edilebilecektir çünkü bu kadınların çocuklarla ilgili olarak resmi bir statüleri yoktur. On dokuzuncu yüzyılda yayınlanan büyük eserlerdeki Anna Karenina, Camille ve Madame Butterfly gibi kadın karakterler işte bu nedenle trajik bir şekilde ölmüşlerdir. Onlar ataerkil imparatorluğun devamlılığı için kurban edilen günah keçileridir. Bu açıdan bakıldığında, metreslik veya fahişelik gibi geleneksel yapıların bir zamanlar Yüce Ana'ya ibadet eden anasoylu antik toplumların tahrir olmuş, yozlaşmış bir kalıntısı olduğu görülmektedir.

Dolayısıyla Afrodit'in özgün geleneği, doğası gereğince, ataerkil dünyanın ancak kıyısında köşesinde belli belirsiz ve kudretsiz bir yer bulabilir. Bu noktada ise olsa olsa, ataerkil sistemin babaları için yasak zevk unsuru olmasına müsaade edilmiştir. Babalar bireysel anlamda olmasa bile kolektif olarak muhakkak ki suçludurlar zira miras aldıkları ve bıraktıkları sistem, birkaç bin yıldan beri kadınları mahrumiyet içinde bırakmakta ve onlara boyun eğdirmektedir.

Afrodit'in ilk zamanlardan günümüze dek dışlanması, itibarının elinden alınmasının en üzücü sonucu ise bize verdiği en büyük armağanın değer kaybetmiş olmasıdır: ilişkiler. Bertrand Russell ünlü eseri *Evlilik ve Ahlak*'ta konuyu şöyle özetlemektedir:

Kadın ve erkek arasındaki ilişki bağlamında aşk, çocukların meşrutiyetinden emin olma arzusuyla birlikte harap olmuştur. Sadece aşk da değil, kadınların uygarlığa yapabilecekleri her türlü katkı da aynı sebeple büyük ölçüde kısıtlanmıştır. (s. 27)

Russel ihanete uğramaktan korkan kocaları tarafından kadınlara kasıtlı olarak eğitimsiz ve cahil bırakıldığını ifade etmektedir.

Kadınların sevgisinin değersiz ve bayağı olduğuna, gerçek dostluğun ve spiritüel birliğin ise sadece erkekler arasında kurulabileceğine vehmine dayalı düşünceler Plato'dan bu yana himaye edilmiştir. Yunanların, Romalıların, Rönesans'ın, Britanya İmparatorluğu ve elbette ki Roma Katolik Kilisesinin siyasi güçleri tamamen eşcinsel bir dayanışmayla⁴⁸ bir araya gelerek kenetlenmiş bir bütünlükle hareket eden elit erkeklere dayalıdır. Kilisedekiler dışında, bu erkeklerin hepsinin birer de eşi vardı. Ancak bu eşler eril dünyaya giriş hakkından çoğunlukla yoksundu, büyük ailelerden olmalarıyla ve doğurganlıklarıyla değer kazanıyor, özellikle de dünyaya erkek varisler getirdikçe itibar görüyorlardı. Demeter'in ve Afrodit'in ataerkil düzenle sosyal paylaşım içinde olmalarına izin verilmiyordu.

48 John Boswell'in *Christianity, Social Tolerance and Homosexuality* (Hristiyanlık, Toplumsal Hoşgörü ve Eşcinsellik) adlı çalışması olağanüstü derecede enteresan bir akademik araştırmadır. (y.n.)

HRİSTİYANLIKTAKİ EROS KORKUSU VE TİKSİNTİS

Afrodit'e yönelik ataerkil korkunun ardında yatan bir diğer etken de Hristiyanlık tarafından telkin edilen bedenden tiksintme düşüncesidir. Yunanlar ve Romalılar dönem heykellerinin de ortaya koyduğu üzere⁴⁹ ve tabi ki eşcinsel tercihlerinin de etkisiyle, hem eril hem de dişil bedenlere karşı sağlıklı, pagan bir sevgi duymaktaydılar.

İsa'nın kadınları hakir gördüğüne ya da cinselliğe karşı tiksinti duyduğuna dair hiçbir kanıt yoktur. Bilakis alt konumda olmalarından dolayı kadınlara sempati duyduğu ve yakın kadın takipçileri bulunduğu bilinmektedir.⁵⁰ Ortak kanaate göre bu meselenin ilk faili Aziz Pavlus'tu. Pavlus zinanın engellenmesi konusunda son derece saplantılı bir yaklaşım içindeydi. Onun gözünde, evlilik açısından en önemli nokta buydu. Dini değerlerden dolayı onun gibi bekar kalmak kat kat yeğlenen bir durum olsa da bedenin zafiyeti onun şu ölümsüz sözlerinde ima edilmektedir: "İçin için yanmaktansa evlenmek daha iyidir," (Yeni Ahit, 1. Korintliler, 7:9): Yanmak ifadesi pek tabi ki şehvet duygusuna karşılık gelmektedir!

Pavlus ve kadın aleyhtarı olan bir başka büyük spiritüel kişilik olan Aziz Augustine, Batı ve Hristiyanlık bilincinde, cinselliğe yönelik hala tam olarak şifa bulamadığımız bir tiksintinin yerleşmesini sağlamakta başarılı olmuşlardır (Augustine günahkar yıllarını anlatırken, "Kartaca'ya geldiğimde kulaklarımda kutsallıktan uzak, kötü aşkların sesleri çınılıyordu," diye yazmıştır). Kısa zamanda onları takip eden yüzlerce kadın ve erkek, Romalıların aşırılıklarına yönelik dinsel bir tepki niteliğinde, inanılmaz katı kurallar altında çileci birer münzevi olmak üzere Kuzey Afrika'daki ve diğer başka yerlerdeki çöllere yerleşmişlerdir. (Örneğin, Aziz Abraham'ın elli yıl boyunca hiç yıkanmadığı söylenmektedir.)⁵¹

Üçüncü yüzyılın sonlarına doğru rahiplerin bekarlık yemini konusunda bir fikir çatışması baş göstermişti. Bu çekişme neredeyse bin yıl kadar sürmüş ve en sonunda, papalığın Aziz Pavlus'un

49 Son dönemlerde yapılmış olan bir araştırma, onların cinselliğe yönelik sağlıklı bir yaklaşım içinde olduklarına işaret etmesi açısından önemlidir: Aline Rouselle, *Porneia: On Desire and the Body in Antiquity* (Porneia: Antik Dönemlerde Tutku ve Beden). (y.n.)

50 İsa'nın en yakın müridinin Maria Magdalena, yani Mecdeli Meryem olduğuna yönelik radikal bakış açısı hakkında Elaine Pagel'in *The Gnostic Gospels* (Gnostik İnciller) adlı çalışmasını okumanızı öneririm. (y.n.)

51 Elaine Pagels, *Adam, Eve and the Serpent* (Adem, Havva ve Yılan). (y.n.)

tarafını tutan kararıyla sonuca bağlanmıştı. Temel dayanaklardan biri, kadınlarla cinsel temasın kutsal törenlerde kullanılan ekmek ve şarabı bozacağı idi.

Yüzyıllar boyunca Hristiyanların zihninde son derece olumsuz denklemler yerleşti: *Kadın=Toprak=Pislik=Cinsellik=Günah*. İnsanlar Havva yüzünden Cennet'ten kovulmuştu, dolayısıyla Kilise erkekleri cehenneme giden çiçekli yola sevk edecek unsurun kadınlar olacağı yönündeki uyarılarına ara vermeksizin devam etti; ilginç olan nokta, Afrodit'in çiçeklerin baş tanrıçası olmasıydı.

ROMANS RUHU

Orta Çağın başlarından itibaren Afrodit'in dışlanarak kaybolması hayat kalitesinde genel anlamda bir bayağılaşmaya ve kabalaşmaya yol açtı. Kadınlar için, Karanlık Çağ bilhassa kasvetliydi. Neyse ki Kuzeyli eski kavimler Keltik anaerkil kökenleriyle Afrodit'in ruhunu canlı tuttular. On ikinci yüzyıldan itibaren Tanrıça'ya yönelik dikkat çekici bir uyanış başladı. Bu uyanışa kısmen ozanlar tarafından anlatılan Arthur, Guinevere, Lancelot ve Kutsal Kase konulu muazzam hikayelerin Keltler tarafından yeniden canlandırılması vesile oldu. Bir diğer vesile kaynağı ise Haçlılar'ın nazım edebiyatın gelişmiş olduğu, kadınlara gizemli aşk şiirlerinin yazıldığı Doğu'yla temasları idi. Ozanlar yeni şairlerdi. Bunlar C. S. Lewis'in ifadesiyle, "Ahlaki değerlerimizin, hayal gücümüzün ve günlük hayatımızın her noktasına temas eden bir değişim gerçekleştirmişlerdi." Kadın halk ozanlarının günümüze ulaşan eserleri kalple ilgili konulara yönelik olağanüstü sofistike bir nitelik sergilemekte, erkek halk ozanlarına kıyasla pek çok açıdan daha ustaca yazıldıkları görülmektedir.

Afrodit inancının tamamen yeni bir biçimi doğmuştu: romans ve saray aşklarının ruhu. Bunun ilk destekleyicisi (Athena ve Hera tarafından güçlü bir biçimde kutsanmış olan) Kraliçe Aquitaineli Eleanor'du. Bu akım Fransa'nın güney bölgelerinde -Provence, Languedoc, Aquitaine- gelişip büyük aşkları, trajik veya ebedi aşkları konu alan en görkemli şiir ve hikayelere can verdi. Romantik edebiyatın en önemli örneklerinden biri olan *Tristan ve İzolde* bu dönemde kaleme alındı (bkz. "Yasak Aşk"). Ayrıca sevgililerin, anlaşmazlıklarını ve aralarındaki sorunları kadınlardan oluşan bir

jürinin önünde paylaştıkları efsanevi "aşk mahkemelerinin" de bu dönemde var olduğu anlatılır.

Bu kısa ama aydınlık dönem, kadınlara daha önce Batı uygarlığında rastlanılmamış derecede bir itibar ve statü kazandırmıştı. Venüs bilincinin, ataerkil yapıdaki Hristiyanlık içinde daha önce hiç görülmemiş bir şekilde, yeniden tam bir açılım yapması ile kadınlar erkeklere nazaran *daha yüksek* bir konuma yerleştirilmişti.

Bu durum uzun sürmedi, süremezdi de. Güneyde yaşayan ve çoğu, dinden sapmış bir anlayışa sahip olan bu renkli ve kültürlü asillere karşı Albigen Haçlı Seferi düzenlendi.⁵² Dinden sapmış olduğu söylenen Katharcılık ile halk ozanlarının, idealize edilse de yine de etten kemikten olan hanım efendilerine yönelik duygusal bağlılıklarıyla ve ibadete varan hayranlıklarıyla nasıl bağdaştığını ise muhtemelen hiç bilemeyeceğiz. Dinden sapmışlıklarını kanıtlayan belgelerin en önemlilerinden birkaçının ise Kilise tarafından tahrif edilmiş veya sahte oldukları yakın zamanlarda ortaya çıkmıştır.⁵³ Bu dönemin ardından, halk ozanları kanlı canlı kadınlar için değil, sadece Kutsal Bakire, göksek kraliçe olan Meryem için şarkılar ve şiirler söylemeye cüret edebildiler; bunun için bile hayatlarını riske atmaları gerekmekteydi. Kutsal Kase'ye erişmek kavramı giderek Hristiyanlığa özgü bir mana kazandı zira bunu aramaya ancak "iffetli" yani Sör Galahad gibi çileci şahsiyetler çıkabilirdi. Afrodit bir kez daha Kilisenin zevkten nefret eden püritenlerin ihanetine uğramış oldu. Kutsal kan kasesi, yani ebedi Yüce Ana'nın kozmik rahmi şeklindeki Kase sembolizmi ise tamamen yitirilmiş oldu.

GÜNAHKAR AFRODİT

Kültürel yapıda Afrodit'e gerçek bir yer verilmemesinin Orta Çağın sonraki dönemlerindeki psikolojik sonuçları başlıca iki tane-
dir: yaygın bir cinsel nevroz ve cadılarla ilgili bir paranoya salgınının ortaya çıkması. Gordon Rattray, *Sex in Society* (Toplumda Cinsellik) adlı kitabında, bu dönemle ilgili olarak, "Orta Çağ

52 Kathar Haçlı Seferi olarak da bilinen Albigen Haçlı Seferi (1209-1229), Languedoc'ta yeşermiş ve hem düalist hem de gnostik unsurlar içeren bir Hristiyan hareketi olan Katharcılığı ortadan kaldırmak için Katolik Kilise tarafından başlatılmış yirmi yıllık bir askeri seferdi. (d.n.)

53 Bkz. Peter Martin'in *Provence and Pound* (Provans ve Pound) adlı kitabı. (y.n.)

YASAK AŞK: TRISTAN ve ISOLDE

On ikinci yüzyıldaki halk ozanlarından ve saraylı Kelt şairlerden günümüze ulaştığı kadarıyla, Batı romantizminin merkezinde, soylu bir hanım ile ona bağlı genç, kahraman bir şövalye arasındaki aşk hikayesi yer almaktadır. Her ikisi de bunun akibetinin korkunç olacağını bilmelerine rağmen soylu hanım kocasına ihanet eder ve aralarındaki muazzam tutkuyu sonuna dek yaşarlar. Tristan'ın Isolde'ye olan aşkı gibi, Lancelot'un Arthurlun kraliçesi Guinevere'le olan aşkı da Orta Çağa özgü hayal gücünde büyük yer etmiştir. Bilim adamları, eleştirmenler ve ahlak uzmanları bu tür aşkların gerçekten Batı toplumuna ait olup olmadığını sonu gelmez tartışmalarla ele almışlardır. Bunlar Keltlere özgü anaerik uygulamaların bir kalıntısı mıdır, yoksa Doğu'ya özgü aşk ritüellerinden birer yansıma mıdır? Bence bunlar Afrodite'ne ataerik dünyadan trajik bir şekilde dışlanmasının izlerini taşımaktadır.

Tristan ve Isolde'nin aşklarını ilk kez tam olarak fark ettikleri ve Wagner'ın ünlü *Liebestod* (aşk-ölüm) parçasına da esin kaynağı olan unutulmaz an ise şöyle gelişir: Isolde hizmetçisi Brangien ile birlikte gemidedirler ve öğrendiğimize göre, Kral Mark'ın Isolde'ye karşı azalan sevgisini yeniden canlandırmak için hazırlanan iksir hedefini şaşırmıştır.

Üçüncü günde Tristan, Isolde'nin oturmakta olduğu güvertedeki çadıra doğru yaklaşırken Isolde onun geldiğini gördü ve tevazu ile, "Gelin, efendim," dedi ona.

"Kraliçem," dedi Tristan, "neden bana efendim diye hitap ettiniz? Size hanımım ve Kraliçem olarak hizmet eden, büyük saygı ve bağlılık duyan, sizi her şeyden aziz tutan külunuz değil miyim ben?"

Isolde, "Hayır," diye cevapladı onu, "efendim ve sahibim olduğumu biliyosun ve senin kölenin de ben olduğumu. Ah, o yaralı ozanın yaralarını neden iyice deşmedim ki ya da o katil ejderin bataklıkta ölmesine neden izin vermedim ben?... Fakat şimdi bildiğimi o zaman bilmiyordum ki."

"Nedir bildiğiniz şey, Isolde? Size azap veren nedir?"

Isolde kollarını Tristan'ın omuzlarına doladı, gözlerinin ışığı buğulandı, dudakları titredi...

"Sana olan aşkım," dedi Tristan orada dudaklarını Isolde'nin dudaklarına dokundurdu ve onu öptü.

Ancak paylaştıkları bu ilk mutluluğun tadına varırken, onları izleyen Brangien gözyaşları içinde feryat ederek ikisinin ayaklarına kapandı:

"Durun ve yapabiliyorsanız geri dönün... Ah, ama bu yolun geri dönüşü olmaz. Çünkü Aşk ve onun bütün kuvveti sizi ele geçirmiş sürüklüyor, bundan sonra ıstırap olmaksızın mutluluğu asla bilemezsiniz. Şarap sizi mecnun etmiş, ele geçirmiş, onu Kralın tek başına içmesi gerekiyordu. Fakat bu eski Düşman bizi kandırdı, üçümüzü de: o kadehi alan sizdiniz. Dostum Tristan ve

dostum Isolde, size iyi göz kulak olmadığımı için canımı da hayatımı da alın burada çünkü benim yüzümden ve o kadeh yüzünden sadece aşkı içmediniz siz, aşkı ve ölümü birlikte içmiş oldunuz."

Aşıklar birbirlerine sarıldılar; bütün gençlikleri hayat ve tutkuya ürperdi. "İyi böyleyse, gelsin Ölüm," dedi Tristan.

Yavaş yavaş akşam olurken, Kral Mark'ın ülkesine doğru hızla yol alan gemide kendilerini tamamen aşka teslim ettiler.

Tristan ve Isolda'nın Aşkı, s. 38-40

Avrupası'nın kocaman bir tımarhane haline geldiğini söylemek kesinlikle aşırılık olmaz," demektedir.

Carl Jung, Afrodit'in gerçek rahipleri oldukları söylenebilecek olan halk ozanlarının aşka yaptıkları hizmetin kaybolmasının bu cadı avına nasıl doğrudan sebebiyet verdiğini açıklamaktadır (bkz. "Bakire Meryem ve Orta Çağdaki Cadı Avı"). Özetlersek, yerine Bakire Meryem tapıcının konulmasıyla birlikte Afrodit yeraltına sürülmüştü ama iyice karalanmış imgesi Engizisyon memurlarının sadist tasavvurlarında saplantılı bir şekilde canlı kalmıştı. Dinden sapmışlara karşı yapılan kitle kıyımlarından sonra Engizisyon memurları bu Tanrıça'nın cadı olduklarını iddia ettikleri gizli takipçilerini ortaya çıkarmaya girişmişlerdir.

Bilindiği üzere, cadıların Şeytanla birlikte sefahat alemleri yaptıklarına, onunla tasavvur edilebilecek her türlü cinsel eylemi gerçekleştirdiklerine inanılırdı. Ancak daha az bilinen şey, söz konusu hikayelerin kaynağının, bakir ve hiç evlenmemiş rahipler olan Engizisyon memurlarının uyguladığı korkunç işkencelere maruz kalan masum kadınların "itirafları" olduğudur. Psikolojik açıdan baktığımızda, rahiplerin bütün o bastırılmış ve korkunç cinsel fantezilerini bu kadınlara yansıttıkları ve sonrasında da bunlardan dolayı -genellikle aşağılayıcı cinsel işkencelerle- kurbanlarını cezalandırdıkları açıktır.⁵⁴ Nazilerin işledikleri suçlar bile Orta Çağın sonlarında manevi liderler denilen kişilerin cinsel nefretinin derinliğine eşdeğer değildir.⁵⁵

54 Bu noktada, Norman Cohn'un *Europe's Inner Demons* (Avrupa'nın İçindeki Şeytanlar) adlı kitabında anlattıklarına katılıyorum.

55 Cadılık ve kadınların günah keçisi durumuna düşürülmesiyle ilgili konuları Artemis'le ve Persefon'la ilgili bölümlerde de okuyabilirsiniz. Cinsellik, kanla ilgili ritüeller ve kurbanlar, psikik güçler Orta Çağın paranoyak bilinçdışıyla kaynaşmış haldedir, bu nedenle, cadılıkla ilgili konular açıldığında daha çok Afrodit, Artemis ve Persefon'u ele almaktayım.

BAKİRE MERYEM VE ORTA ÇAĞDAKİ CADİ AVI

Bakire Meryem kültürünün kaynağının on ikinci yüzyıldaki halk ozanları olduğu genelde bilinmez. Kilise halk ozanlarının kadınlarla ilgili liberal tutumunun kendi eril otoritesini zayıflatacağından korkmuş ve bu nedenle Albigen Haçlı Seferi'nin ardından (1209-1220) halk ozanlarını da dinden sapmışlarla aynı kefeye koyma fırsatını kaçırmamıştır. Ayrıca halk ozanlarının kadınlara birey anlamında itibar ve ibadet eden kültürü de asimile edip Hanım Efendimiz ya da Bakire tapıcına dönüştürüp farklılaştırmıştır. Carl Jung şöyle yorum yapar:

Genel bir Hristiyan sembolü ile özdeşleştirilmek kadınlara hizmet anlayışına öldürücü bir darbe indirmiş oldu ki bu, erkek ruhunun gelişim sürecinde henüz tomurcuklanmaktaydı. Kendisini seçtiği bir metresin imgesinde ifade eden erkek ruhu, böyle daha genel bir sembole dönüştürülünce kendi bireysel ifadesini kaybetmiş oldu.

Psikolojik Tipler, s. 292

Jung gerçek kadının yerini Meryem tapıcının almasını erkeklerin psikolojik gelişiminde, özellikle de ilişkiler alanında büyük bir gerileme olarak görmektedir. Bu durum ilgili kadınların erdemlerinden de uzaklaştırmaktadır. Ancak bu baskılamanın çok daha acımasız bir sonucu daha olmuştur: Erkeklerin bilinçdışında bir cadı arşetipinin uyanması. Jung bunu şöyle açıklar:

Gerçek kadınların görelî değer kaybı... Nesneye aktarılan (bilinçdışından, yeniden ortaya çıkan) şeytani dürtüler tarafından telafî edilir. Söz konusu görelî değer kaybının bir sonucu olarak, erkekler bir anlamda kadınlara daha az sevgi duyarlar ve böylece, kadın bir zorba, bir cadı olarak belirir. Dolayısıyla Orta Çağın sonraki dönemlerinde kalıcı korkunç bir leke bırakmış olan cadılara yönelik bu takıntı, gittikçe yoğunlaşan Bakire Meryem tapıcının beraberinde ve aslında bunun sonucu olarak gelişim göstermiştir.

Psikolojik Tipler, s. 293

ÖLÜMSÜZ DİŞİDEN BAŞTAN ÇIKARAN KADINA DEK AFRODİT'İN EDEBİYATTAKİ ROLLERİ...

Aşk mahkemeleri ortadan kaybolmuş ve Kilise silip atmak istediği şeyler konusunda daha çok takıntılı bir hale gelmiş olsa bile romans ruhu ölmemişti. Her yeni püriten dalgaya rağmen yazarların, şairlerin ve ressamların yapıtları kadına ve aşka yönelik romantik konuları periyodik olarak yeniden canlandırıyordu: Dante'nin Beatrice'i, Goethe'nin *Faust*'ta Anneler alemini arayışı, Wagner'in

Tristan ve İzolde'si gibi. Rönesans ressamaları tablolarında Venüs'e yer vermeyi seviyorlardı.

Shakespeare de aşkı işliyordu elbette ki ama romantik olmaktan ziyade, daha gerçekçi bir yaklaşımla. Juliet, Ophelia, Desdemona, Kleopatra gibi umutsuz kahramanları çoğu kez yazarın güzel sevgiliye yönelik olarak içinde bulunduğu eril ikilemi ve buna karşı verdiği mücadeleyi yansıtmaktadır. Shakespeare'in bir yanı tutkulu Romeo; mutlu, coşkulu Othello olarak, diğer yanı ise şüpheci, hilekar, kötü niyetli Iago ya da şehvet düşkünü Angelo olarak karşımıza çıkmaktadır. Shakespeare'in aşağıda yer alan sonesi nesiller boyunca birikim yapmış olan, cinsel anlamda kendinden tiksinti hissini özetlemektedir:

*Acıkan kösnü ruhu yakıp geçer boşuna
Utanç mezbelesinde; zevk alıncaya kadar
Yalancıdır, kalleştir, susar kana ve cana,
Azgın ve korkusuzdur; haindir, sert ve gaddar,
Ama keyif sürünce birdenbire tiksindir...*

(129. Sone)⁵⁶

Sevilen kişinin mağdur edilmesinden doğan kıskançlık ve suçluluk hisleri *Othello* ve *Bir Kış Masalı* gibi oyunlarda da kaçınılmaz olarak rol oynamaktadır. Shakespeare'in komedi oyunları mutlu sonları işlese de bulduğu çözümler genellikle trajiktir. Oscar Wilde de yaklaşık iki yüzyıl sonra, Afrodit'le ilgili aynı eril ikilemin bir özetini yapmakta, hapisteyken kaleme aldığı bir çalışmasında kıskançlık nedeniyle eşini öldüren bir adamı anlatırken, "Her erkek sevdiği şeyi öldürür," diye yazmaktadır.

Romantikler, Tristan efsanesini yeniden işledikleri çalışmaları arasında sık sık Afrodit'e baş vurmuşlardır. Emma Bovary'nin, Anna Karenina ve Camille'in kurgusal aşk maceralarının, içinde yaşadıkları toplumların bünyesinde barınmaları mümkün değildir ve bu da onların tıpkı İzolde gibi, kaçınılmaz olarak dışlanmalarına ve ölümlerine yol açar.

Afrodit'in *femme fatale*, yani "baştan çıkaran kadın" yanı da on dokuzuncu yüzyılın son dönemlerinde ressamlar, şairler ve oyun yazarları arasında yerleşik bir tema haline gelmiştir. Franz Von Stuck'ın tablolarında devasa yılanlarla kuşatılmış baştan çıkarıcı

ve şuh Havva imgeleri görürüz. Yahya Peygamber'in kesik başını elinde tutan Salome'nin imgesi Oscar Wilde'in, Gustav Klimt'in ve Richard Strauss'un hayal gücünde önemli bir yer tutmaktadır. Bu erkekler Afrodit'in ve Persefon'un Orta Çağda saplantı haline getirilmiş ama artık aktarılmayıp daha ziyade, sanatın sınırları içinde tutulan o karanlık bileşimine dair farkındalık yaratmakta başarılı olmuşlardır. Kendisini, dışlanan tanrıça Afrodit'in had safhadaki nevrotik birer yansıması olan pek çok hastasına yardımcı adanmış olan Dr. Freud'un Viyana'da sahneye çıkması için her şey hazırды.

Günümüzde de romanlar ve filmler; Tristan ve İzolde'nin hikayesindeki felaket getiren aşk temasını ya da reddedilen Afrodit kişiliğini işlemeye devam etmektedir. Somerset Maugham, *Şehvet Düşkünü* adlı romanında genç bir fahişenin hayatını anlatır, D. H. Lawrence'ın *Oğullar ve Sevgililer*'deki kahramanı ise evli bir kadına aşıktır (Lawrence da evli bir kadınla kaçmıştı), John Fowles'ın *Fransız Teğmenin Kadını* adlı romanı ise reddedilen bir metresin hikayesini konu almaktadır. Bu tema tükenenecekmiş gibi görünmüyor.⁵⁷

AFRODİT'İN EZELİ ÜÇLÜ İLİŞKİLERİ

Tarih içinde yaptığımız bu nispeten iç karartıcı yolculuk Afrodit'in dışlanmış "öteki kadın" ya da toplum dışına itilmiş baştan çıkarıcı, şuh *femme fatale* rolünü neden sık sık oynadığını anlamamıza daha çok yardımcı olmaktadır. Afrodit kültürümüzün

57 (Kültürümüzde ise) "...Tanzimat Edebiyatının sığ romancılığına geldiğimizde, bu kez kadın asil ve hafif meşrep temaları arasında sıkışıp kalır. Kadın kişiliği sadece dişiliği üzerinden değerlendirilir ve yorumlanır. Şuh ve serbest kadın diye tarif edilen bu kadınlar Tanzimat romanında birçok romancı tarafından kadın ruhu incitilerek anlatılır adeta.

Namık Kemal, *İntibah* adlı romanında Ali Bey'i baştan çıkaran aşk kadını Mahpeyker'i kötü kadın, sevdasını içinde yaşayan masum Dilaşub'u ise iyi kadın olarak değerlendirir. Üstelik Ali Bey, Mahpeyker'i istediği halde bu iyi kadın ve kötü kadının imajı üzerinde Namık Kemal'in bir romancı olarak sık sık araya girerek Ali Bey'i etkilemeye çalışması ve kendisine Dilaşub'u tavsiye etmesi edebiyatımızda kadın kimliğinin erkekler tarafından oluşturulmasının ilk adımıdır aynı zamanda. Nitekim daha sonraları yazılacak romanlarda da kadın daha çok bu düzlemde değerlendirmelere tabi olacaktır.

Mesela, Yakup Kadri'nin *Kırmık Konuk* adlı romanında da aykırı kadın Seniha yazarı bayağı sıkıntıya sokar. Çünkü bu bir anlamda Batılı, bir anlamda güzel ve çekici olan bu kadın hakkında nasıl bir hüküm vermesi gerektiğini hesaplayamaz yazar.

büyük çoğunluğu için bir biçimde tehlikeli olan ilişki biçimini temsil eder: tutkulu ilişkiyi. (bkz. "George Sand") Ataerkil standartlara, bilhassa da tek eşliliğe yönelik kayıtsızlığı kökleşmiş ahlak ve edep anlayışımızı rahatsız etmektedir, yani kuşaklar boyunca şu veya bu şekilde annelerimizden edinmiş olduğumuz Hera'ya özgü değerleri.

Afrodit'in sadece tasavvurumuzda, kitaplarda, filmlerde, televizyonda veya dedikodularda barınması çoğumuz açısından daha güvenlidir. Hollywood yapımlarını izlemek için milyarlar harcamamız boşuna değil. Bu bir tür sigorta poliçesidir. Yıldızlar uçarı maceralarını filmlerde veya Beverly Hills'teki yatak odalarında doyaya yaşama imkanı bulurlarsa, bu tanrıçanın bizi rahat bırakacağını umarız.

Bu elbette ki hiç de o kadar kolay değildir. Bir kadın bu tanrıçaya özgü güzellik, çekicilik ve özgürlük becerileriyle dünyaya gelmiş olabilir. Bu durumda, daha önce değindiğimiz davranış kalıplarını izlemek durumunda kalacaktır, tutkulu aşk ilişkileri hayatının idaresini bile ele geçirebilir. Ancak kadın ya da erkek olun, hayatınızın ilk yarısı boyunca bu tanrıçanın sizdeki enerjisinin pasif kaldığını varsayalım. Ya da Hera'nın sizi hoşnut eden ancak tutkudan uzak bir evlilikle kutsamış olduğunu farz edin. Veya Athena'nın etkisiyle ciddi bir ilişkiye hayatınızda pek yer bırakmayan iyi bir kariyer

Berna Moran, Yakup Kadri'nin bu çelişisini şu sözleriyle değerlendirir: 'Bakıyoruz, yozlaşmış Seniha'ya karşı, okurun duygularına ve tepkilerine yön vermek için Seniha'yı hesaplar kurarak erkeğini avlayan ve sonra da adi bir fahişe gibi kükürdayan yüzeysel ve bencil bir kız olarak sunuyor. Ama ilginç bir birey olarak düşündüğü zaman, aynı olaydaki Seniha, gözünde tanılaştırdığı adama kendini kurban eden ve sonra da yüce bir aşk yaşamak için bir ideale doğru soluk soluğa koşan özverili, duygusal, romantik bir kadın oluyor.'

Bu bakış açısı Peyami Safa'nın *Sözde Kızlar* adlı romanında da söz konusudur. Sami Paşazade Sezaî'nin *Sergüzeşt* adlı romanında da evin oğlu Celal'i baştan çıkaran Dilber evden gizlice çok uzaklara gönderilir. Yani seven ve aşık olan kadın -hele bir de erkeği baştan çıkarmışsa- birçok erkek yazar tarafından bir şekilde cezalandırılır. Ya ölü ya bedbaht olur ya terk edilir ya da intihar eder! Kadının bu tercihi elinden alınmıştır her nedense!

Kadının cinsel kimliğini en pervasız bir biçimde eserlerine malzeme yaptıktan sonra kadın üzerinden ahlak dersi vermeye çalışan erkek yazarların bu tutumları "Yatık Enine" gibi hikayelerle de adeta pekiştirilmiştir.

Kadın edebiyatın baş kahramanıdır ama mağdurdur, düşkündür, terk edilendir, kötü yola düşendir, cinselliği çokça konuşulandır vs. Bu yönleriyle kadın kimliği gerçek anlamda edebi eserlerde yankı bulamamıştır diyebiliriz rahatlıkla. Pek az eserde pek az yazar tarafından kadın hak ettiği ölçütlerle anlatılmışsa da genellikle alışagelmış üslup korunmuştur," (Meryem Aybike Sinan'ın Haber7.com sitesinde yayınlanan 7 Mart 2011 tarihli "Edebiyatımızda Kadın ve Cinsellik" yazısından yazarın izniyle alınmıştır). (d.n.)

GEORGE SAND: ROMANTİK YAZARIN UMUTSUZ AŞKI

George Sand, Fransa'daki ilk dönem Romantik akımın önde gelen radikal yazarlarından ve sözcülerinden biriydi. Çağının güçlü Athenalarından biri olduğu şüphesizdir, dönemin Romantik sanatında önemli yerleri olan Chopin, Delacroix ve Heine gibi erkek müzisyenler, ressamalar ve edebiyatçılarla yakın dostluğu vardır. Ancak Sand otuzlu yaşlarındayken Afrodit birdenbire bütün gücüyle hayatına girer. Uzun süren, berbat bir mantık evliliğini ardında bırakalı çok olmuşken şair Alfred de Musset'a aşık olur. İlişkileri süresince şairin ona sık sık sadakatsizlik göstermesine rağmen Sand'ın tek bir ihanetiyle Musset onu acımasızca terk eder. Sand'ın son derece samimi bir dille kaleme aldığı günlükleri karşılıksız kalan ve kendisini tüketen bu tutku nedeniyle çektiği büyük ıstırapı ortaya koymaktadır:

Bazen evlne gidip İpi koparana kadar zilini çalmak istiyorum. Bazen kapısının önünde yattığımı ve onun dışarı çıkmasını beklediğimi hayal ediyorum. Ayaklarına kapanabilirim -hayır, ayaklarına değil, bu delilik olur- ama kollarına atılıp, "Neden bana olan aşkıyı inkar ediyorsun?" diye bağırabilirim...

Alfred, seni çok sevdiğimi, senden başka da hiç kimseyi sevmeyeceğimi biliyorsun. Öp beni, bana güzel şeyler söyle, sarıl bana çünkü kısa saçlarıma rağmen (saçını kesip şaire göndermiştir) son birkaç gündür yüzümde beliren kırıksıklıklara rağmen beni çekici bulduğunu biliyorum. Ve bana olan hislerin tükenmişse ve geri dönmek istemiyorsan, bana kötü davran, geri gönder ama son defasında söylediğin o korkunç sözlerle değil.

Senin istediğin kadar ıstırap çekeceğim ama ara sıra sana gelmeme izin ver, hiç olmazsa haftada bir kez o gözyaşlarının, beni hayata döndüren o öpücüklerin hatırına...

O yanılıyor, Tanrım, ruhumun arındığı ve güçlü İrademin ilk kez dermanını yitirdiği bu dönemde beni terk etmekte yanlış yapıyor mu? Parçalanan benim İradem mi? Bunu bilmiyorum ve bilmemekten de memnunum. Onların teorilerinden ve sosyal prensiplerinden bana nel Benim hissettiğim, bunun tamamıyla aşk olduğu. Seviyorum. Sevgim beni dünyanın öbür ucuna götürebilecek kuvvette.

Revelations: Diaries of Women (İfşaatlar: Kadınların Günlükleri),
ed: Maryjane Moffat ve Charlotte Painter, s. 80-81

yaptığınızı ya da Artemis sayesinde, tamamen bağımsız ve kendine yeter bir hayat sürdürdüğünüzü varsayın. Afrodit şimdi ortaya çıkacak olsa, hayatınızda tam bir kıyamet kopardı.

Afrodit ilk olarak genç habercisini, muzip oğlu Eros'u gönderir. Eros, muhtemelen evliliğinizin ya da cinsel yaşamınızın son derece durağan ve renksiz olduğu bir dönemde gelecektir. Ve sizi hep sırtınızdan vuracaktır. Birdenbire, hiç ummadığınız bir anda kendi-

nizi yeni tenis öğretmenine, komşunuzun çocuklarına bakan genç kıza ya da kocanızın yeni ve genç iş arkadaşına sırlıslıkla aşık bir halde buluverirsiniz. Çoğunlukla da en uygunsuz, sosyal açıdan en münasebetsiz ve acayip şartlar altında (Elbette ki *bunlar*, Afrodit için -en sevdiği meyva olan- incir çekirdeğini doldurmaz türden önemsiz şeylerdir).

İlk başta her şey kısa zamanlara sıkıştırılmış, hazımsızlık yapan öğle yemeği buluşmalarından ibarettir. Sonrasında, eğer evliyeseniz iş gezisi adı altında gidilen gizli hafta sonu buluşmaları başlar; bekarsanız, bütün planlarınız, yaptığınız programlar, yaratıcı faaliyetleriniz iyice rayından çıkar. En aptalca, klişe ifadelerde bile büyük anlamlar aramaya başlarsınız. Gözlerinizdeki aptal aşık bakışını saklamaya çalışarak dolanırsınız. Hatta evcil hayvanlarınız bile size artık bir tuhaf bakıyordur. Kuşkusuz, Plato'nun çok uzun zaman önce bir tür mecnunluk hali olarak teşhis ettiği o çılgınlıktan mustaripsinizdir, Afrodit'in temsilcisi olan Eros sizi ele geçirmiştir. En yakın arkadaşlarınız bunun en kısa zamanda geçeceğini veya en azından sizi perişan etmeyeceğini ümit ederek sizinle ancak dalga geçebiliyorlardır.

Bu çılgınlık en iyi, en munis haliyle iki kişiyi içermektedir ve güzel, tatminkar bir beraberliğe ve hatta örnek bir evliliğe yol açabilir. Ancak çoğu kez Afrodit üç kişilik bir oyunda yer almak istiyor gibidir, dolayısıyla ya kendinizi sadakatsiz bir eş veya kurulu bir beraberliğin dışında kalmış bir sevgili konumunda bulursunuz.

Afrodit'le ilgili en popüler efsanelerde bir ilişki üçgeninin bulunması bence bir tesadüf değildir. Afrodit'in kiminle evli olması gerektiği yönünde Yunanların da tam bir karara varamamış olmalarına şaşmamak gerek (mesele şu ki Afrodit zaten hiç evlenmemeliydi). Mitlerin bir versiyonunda kocası savaş tanrısı Ares'tir, bir diğerinde ise metal ustası Hephasitos'tur. Aslında tapınaklarından birinde, Dodona'dakinde ona Zeus'un eşi olarak bile ibadet edilmişti.

Neyse, en iyi bilinen hikayede, babası Zeus onu çirkin ve topal metal ustası Hephaistos'la evlendirmiş olmasına rağmen Afrodit, Ares'le çalkantılı bir aşk ilişkisi içindedir (bkz. "Afrodit'in Ares'le Aşk Macerası"). Homeros'un hikayesinde Hephaistos boynuzlanmış koca arşetipi olarak bir çeşit alay unsurudur ve tanrıları gibi bizim de sempatimiz Afrodit ve sevgilisinden yana olma eğilimindedir.

AFRODİT'İN ARES'LE AŞK MACERASI

Ares ve Afrodit birbirlerine büyük bir tutkuyla aşık olmuş ve gizli saklı buluşmaktadırlar. Ares, Afrodit'e pek çok hediye vermektedir ve aralarındaki tutku zirvedeyken, onun olmadığı bir gün Afrodit'in kocası Hephasistos'un sarayında buluşmayı planlarlar. Fakat Güneş casusluk yapar ve durumu total demirciye söyler. Hephasistos öfkeden çıldırmış bir halde doğrudan örsüne yönelir ve onları yakalayarak sıkıca bağlayacak saf altın zincirlerden örülme bir ağ yapmaya başlar.

Yaptığı ağı kurnazca karyola demirlerine tutturur ve herkesin göreceği şekilde şehirden ayrılıyormuş gibi yapar. Bu fırsat kollayan Ares hemen oraya gelir ve Afrodit'i kendisini beklerken bulur. İkisi de tutkuyla doludur ve hemen yatak odasına gidip uzanırlar. Ama tam da açgözü demircinin planladığı gibi altın zincirlerden yapılmış ağ üstlerine düşer, öyle ki ne kaçabilirler ne de kıpırlayabilirler.

Hala casusluk yapan Güneş bu durumu da Hephasistos'a yetiştirir, çılgın bir öfke içindeki Hephasistos ise Olimpos'un tanrılarına bağırarak gelip de bu ihanete şahit olmaları için çağrıda bulunur.

"Usta işi ağı, Baba Zeus, kızını kazanmak için ona yaptığım hediyelerin her birini geri verene kadar onları bağlı tutacak. Afrodit onun kızı ve çok güzel bir varlık olabilir ama tutkularının kölesidir."

Onun öfkeli çığlıklarıyla ayaklanan Olimpos'un tanrıları neler olup bittiğini görmek için hep birden gelirler. Ancak tanrıçalar iffet ve haya duygularından dolayı dağdan inmezler. Poseidon, Apollo ve Hermes ise bu üzgün çifti o halde görünce kendilerini tutamayıp kahkahaya boğulurlar. Kahkahaları güç bela dindiğinde de Ares'in zihadan dolayı cezasını çekmesi konusunda hem fikir olurlar ama Hermes hariç, zira altın tanrıçayla yatağa atlamak için o da her türlü riski göze almaya zaten razıdır.

En sonunda Poseidon'un, cezasına kefil olup olayın üstünü örtmesiyle Ares paçayı kurtarır; Hephasistos onları serbest bırakır, aşıklar da kaçıp uzaklaşırlar. Ares Kuzey Kıbrıs'a, Afrodit ise hizmetkarı olan diğer güzellik tanrıçaları tarafından yıkandığı, vücudunun yağlanarak masajlar yapıldığı Kıbrıs, Paphos'taki gözde tapınağına gider.

Homeros'un *Odesa* Destanından özet

Peki ama Hephasistos neden alay konusu olur? Birincisi, kısmen, güzel Afrodit'le olan evliliği hayli gülünç ve saçma görüldüğü için. Nefes kesici güzellikte genç bir kadınla evlenen her yaşlı erkek, özellikle de bu metal ustası gibi yakışıklı da değilse, bir anlamda şansını denemektedir. Klasik dönem uzmanı Jane Harrison buradaki uyumsuzluğu şöyle saptamıştır: "Olimpos'a bir kez kabul edildik-

ten sonra Afrodit'e resmi bir koca bulunması gerekiyordu -metal ustası Hephaistos- ancak aradaki bağ bariz şekilde yapaydı."

Anlaşmalı evliliklerin duygusal düzeyde genellikle yolunda gitmediği, yeni bir keşif değildir. Tanrılar Hephaistos'un ağına "zevkin alevleri içinde" yakalanmış olan çifti görmek için toplandıklarında bu manzarayı son derece gülünç bulmuş ve kahkahalarla gülmüşlerdir. Aşkın tanrıçası tek bir kocayla tatmin olacaktı sanki!

Mesele şu ki Afrodit adeta hepimizin içinde bulunan şu "ataerkil tek eşliliğe tahammülsüz" yanımızla konuşmaktadır. Bir kurum ve uygarlaştırıcı bir unsur olarak evliliğin ne gibi nimetleri olursa olsun, bir zamanlar Afrodit'in hükmettiği erosun eski anaerkil tarzına dair hepimiz içimizde güçlü bir özlem kalıntısı taşımaktayızdır.

Bunu her erkeğin ya da kadının güçlü bir şekilde hissetmediği açıktır zira tanrıçanın tesiri her birimizde farklı derecelerdir. Ancak esas itibariyle Afrodit etkisi altında olan bir kadın için aşka yönelik kişisel istekleri ile kolektif rollerin gerektirdikleri ve evlilik değerleri arasındaki çatışma son derece ıstırap verici olabilir.

Yunanlar ve Romalılar her türlü cinsel davranışa karşı açıkça hoşgörülüydüler. Zaten ibadet ettikleri tanrılar da öyle ayırım gözetmeyen, rahat bir aşk hayatı sürmekteydiler ki bu açıdan ahlakçı bir öfke sergilemeleri saçma olurdu. Antik çağlardaki erkekler de varislerinin resmiyetini garanti altına almak için eşlerinin sadakatini kollamak istiyorlardı ama Afrodit'in ve Hera'nın değerleriyle bağlantılı olarak kendi çiftte standartları konusunda da rahatlardı. Hristiyanlığın püriten tarafı ile birlikte zinanın ve "iffetsiz kadınların" hakkıyla cezalandırılması ancak çok sonraları bu kadar zalim şekle bürünmüştü.

Bugün çok daha liberal, çok daha özgürlükçü olduğumuzu düşünebiliriz ama bu çiftte standart, halen değişmemiştir. Bir erkek bir o kadınla bir şu kadınla çapkınlık yaparsa onu biraz ayıplayabiliriz, ancak kadın tek bir yanlış adım atarsa toplum içindeki bütün itibarı mahvolabilir.

Afrodit yanının onu evli bir erkekle ciddi bir ilişki yaşamaya sevk etmesine tedbirsizce müsaade eden bir kadın, çoğu zaman kalp kırıklığını ve ıstırapı davet ediyor olabilir. Erkeğin duygu dünyasına girmek açısından muazzam bir güce sahip olsa da toplum, kanunlar ve "saygınlık" anlayışı eşten yana ağır basar. Afrodit

ile Hera arasındaki güç çekişmesinde kaybeden sık sık Afrodit olmaktadır. Bu daha sonra da değineceğim üzere, onun en derin yaralarından biridir.

Ancak Afrodit'in kendi içinde bir değer ve nitelik barındıran aşk maceralarının iyi tarafını da unutmamamız gerekir. Bir kadın kendisini Afrodit'in kuvvetli tutkularına bütünüyle teslim ettiğinde tamamen içinde olduğu anı yaşamayı ve an için yaşamayı öğrenir. Bunda bir çeşit Zen niteliği vardır. Dün yoktur, yarın yoktur; sadece göz kamaştıran bir şimdi vardır ve bu an içinde, tek bir bakış sonsuzluk ve tek bir dokunuş ise olağanüstü bir güzelliştir.

Bu zamansızlık hali, bir aşk macerasının günlük hayatın düzenli rutini içindeki yerinin pek az olmasından dolayı hissedilir. Seven ve sevilen, birbirinin evreni haline gelirler. *Same Time Next Year* (Seneye Bugün) adlı komedi filminde bu sıkıştırılmış zamanlara yönelik çok güzel bir bakış açısı vardır. Filmde ikisi de evli olan bir çiftin senede bir kez gözlerden uzak bir otelde yaşadığı ilişki anlatılmaktadır. Hikaye çiftin yaklaşık yirmi yıl boyunca devam eden buluşmalarından seçilmiş sahneleri yansıtmaktadır. Her ikisi de yaşlanmakta ve değişmekte olmasına rağmen bu çift adeta ebedi bir şimdide yaşıyordur. Film gizlice bir aşk yaşadığımızda, gerçek dışı tabiatıyla Afrodit'in dünyasında olduğumuza değinmektedir.

Kendisinin bekar, sevgilisinin ise evli olduğu zamanlarda ise Afrodit tek başına çok zaman geçirmek durumundadır. Yalnızlığından dolayı ıstırap çekebilir ama nihayetinde bununla yaşamayı öğrenebilir. Yakın olmanın, bir paylaşım kurmanın özlemini çeken kişi için bu oldukça zor bir derstir. Ancak bu durum onun varoluşsal anlamda an içinde yaşamakla ve çoğu insanın, baştan savma yapılanın haricinde gerçekten var olmak için ancak nadiren durakladığı bir dünyaya güzellik ve zarafet getirmekle ilgili becerisini güçlendirir.

AFRODİT'İN SOSYAL ORTAMI: İLHAM VEREN KADIN

En sağlıklı tezahüründe, Afrodit kadını güçlü ve yaratıcı bir erkek için ilham kaynağı bir eş ya da metres olabilir ve aynı zamanda, kendi gücünü ve yaratıcılığını da keşfedebilir. Genellikle kendi-

sini geleneksel yaklaşım ve düşüncelerden rahatlıkla soyutlamasına imkan veren daha geniş veya daha radikal bir toplum vizyonu vardır. Böyle bir vizyon yüksek seviyede bir Athena desteğini de akla getirmektedir. Lou Andreas-Salomé (1861-1937) buna iyi bir örnektir. Yapısında gayet iyi bütünleşmiş bir Athena-Afrodit dengesine sahip olan bu zeki ve dikkat çekici kadın, zamanında şair Rilke'nin metresi, Nietzsche'nin ilham kaynağı ve Freud'un yakın arkadaşı olmuş; ilk psikanaliz çalışmalarına bizzat önemli katkılarda bulunmuştur.

Yaratıcılığının engelsiz bir akış içinde olduğu zamanlarda Afrodit kadını çevresinde yaratıcı bir ortam oluşturarak genç yazarları, şairleri, ressamı ve oyuncuları da kendisine çekecektir. On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda böylesi ortamlar son derece popülerdi. Madame de Staél (1766-1817) Fransız şair ve entelektüelleri bir araya getirerek onları Alman Romantik Yazarları ile tanıştırmış ve bu, Fransa'daki Romantik uyanış için bir esin kaynağı olmuştur.

Bundan yaklaşık bir asır sonra Dublin'de Lady Gregory (1852-1932) genç şair W. B. Yeats'e; oyun yazarları John Synge ve Sean O'Casey'e ve ayrıca George Bernard Shaw'a cömertçe destek olmuş, İrlanda'daki entelektüel toplantıların merkezinde yer almıştı. Yine yirminci yüzyılın başlarında Gertrude Stein (1874-1946) Paris'teki yenilikçi yazar ve ressamların hamiliğini üstlenmiştir. Fleurus sokağındaki ünlü apartman dairesi, gözde bir edebiyat ortamı ve sanat galerisi işlevi görmüş; Stein burada Pablo Picasso, Juan Gris ve Henry Matisse gibi ressamı, Ford Madox Ford ve Ernest Hemingway gibi yazarları, Apollinaire gibi şairleri ağırlamıştır.⁵⁸

İngiltere'de, güçlü Athena yönüyle gerçek anlamda bir diğer hetarea olan Lady Ottoline Morrel (1873-1938) I. Dünya Savaşı döneminde ve sonrasında Oxford yakınlarındaki Garsington Manor adlı köşküne pek çok entelektüel ve yazarı çekmiştir. D. H. Lawrence, Aldous Huxley ve Katherine Mansfield gibi yazarlar, filozof Bertrand Russell ve ekonomist Maynard Keynes bu hayat dolu entelektüel sığınağı ziyaret etmiş, bazıları da ev sahibesiyle aşk maceraları yaşamıştı.

Burada değindiğimiz kültürel ortamlarda ve merkezlerde bir araya gelen çoğu erkek ve kadının her iki cinsle de sıra dışı ilişkileri

58 Woody Allen'ın yazıp yönettiği 2011 tarihli *Midnight in Paris* (Paris'te Gece Yarısı) adlı romantik komedi filmünde, Kathy Bates'in canlandırdığı Gertrude Stein'in evinde geçen sahneler ve tanrıça tiplerinin bariz özelliklerini taşıyan diğer kadın kahramanlar, izlenmeye değer. (d.n.)

olmuştur. Orta sınıf gelenek ve kalıplarının, Hera'nın tek eşli ahlak anlayışının oldukça uzağında yaşamaktaydılar. Bu aşk maceraları genellikle karmaşık ve çapraşık olmalarında rağmen Afrodisyak yaşam tarzının getirdiği özgürlük onlara pek çok nesli etkileyecek vizyon ve güzellikte eserler vermeleri açısından büyük bir esin kaynağı olmuştur.

AFRODİT'İN YARALARI

Afrodit'in, bünyesindeki eros ve yaratıcılıkla nasıl bir ilham kaynağı olabileceğine yönelik bu nadir örneklerle rağmen bütün tanrıçalar gibi o da kültürümüzde çeşitli yaralar almıştır. Antik Yunan'dan bu yana ataerkil egemenlik tanrıçaların enerjilerini Batı kültürünün her aşamasında itaate ve sessizliğe zorlamıştır. Bu ve diğer bölümlerde değineceğim gibi, bu tanrıçaların en büyük lütufları ve kadim bilgelikleri defalarca ihanete uğramış, suistimal edilmiş ve çarpıtılarak kötülenmiştir.

Ama muhtemelen hiçbir Afrodit kadar suistimal edilip, mustarip edilmemişti. Büyük bir bedel ödeyerek de olsa Hera ve Athena erkek egemen dünyaya adapte olmayı öğrenmişlerdir. Demeter, bir anne olarak, her zaman için önemli ve vazgeçilmez olmuştur. Çok yanlış anlaşılan ve dışlanan Artemis ile Persefon ise neredeyse bilincimizden tamamen çıkarak inzivaya çekilmişlerdir, Artemis'in inzivası fiziksel ve Persefon'un ki ise psisiktir. Ama en azından, inzivada güvenlik ve farklı yaşam tarzları yaratmak onlar için mümkün olabilmiştir.

Afrodit içinse durum böyle değildir. Ataerkil anlayış ne onunla ne de onsuz yapabilir. Erkekler kontrolü kadınların elinden alarak babasoylu bir sistem kurdukları andan bu yana Afrodit'in çok eşli, özgür ruhuna hiç güven duymamışlardır. Böylece bir cariyeye, kapatma, fahişe ve metres haline getirerek onu sınırlamak ve engellemek için mümkün olan her şeyi yapmışlardır. Ancak onun aşk ve zevke yönelik mutluluk veren, neredeyse mistik nitelikli lütuflarına olan özlemleri nedeniyle de Afrodit'i hiçbir zaman tamamıyla akıllarından çıkaramamış, göz ardı edememişlerdir. Yaklaşımları daha ziyade, Aziz Augustine'nin duasını çağrıştırmaktadır : "Bana iffet ve irade ver ama hemen şimdi değil!"

Bazı nadir durumlarda, Afrodit sahip olduğu bir nebze gücü toplumsal açıdan kullanmıştır. Derinden yaralı bir Afrodit, arada sırada şantaja ya da cinayete dahi başvurabilecektir. 1963 yılında İngiltere'yi sallayan tele-kız Christine Keeler skandalında olduğu gibi, baştan çıkaran kadın kişiliğiyle ara sıra da olsa hükümet bile düşürebilir. I. Dünya Savaşı'nda Fransa'nın askeri sırlarını Almanya'ya aktararak sayısız ölüme yol açan Mata Hari'yi bu eyleme sevk eden eril nefretin derinliğini hep merak etmişimdir.

Buna rağmen genelde Afrodit kindar ve intikamcı değildir. Daha ziyade, yaralarını sessizce sarmak, onu ne kadar acımasız bir şekilde terk etmiş olursa olsun sevdiği adamın hatıralarına sadık kalmak eğilimi içindedir. Erkekler bunu çok nadir olarak fark etseler de o, yüreğinin derinliklerinde son derece cömert ve bağışlayıcıdır.

Afrodit'in yaralarının büyük çoğunluğu diğer tanrıçalar tarafından dışlanmış olmasından kaynaklanmıştır. Ona çoğu kez düşmanca davranan, onaylamayan ama kullanmak isteyen bir toplumda Afrodit'in diğer tanrıçaların gücüne, desteğine ve bakış açısına ihtiyacı çok büyüktür. Tabiatı esas itibarıyla *hislere* dayalı olduğundan, örneğin Athena'nın düşünme becerisinden ve kariyer odaklı tutumundan yararlanabilirdi. Ve eğer Hera'nın durulup oturmayışa, sadakate ve dengeye yönelik kadim değerlerine karşı duyduğu hoşnutsuzluğun üstesinden gelebilseydi, modern dünyada toplumun saygısını kazanmak, daha rahat ve güvenli bir konum edinmek yönünde Hera'dan yardım isteyebilirdi (Yukarıda sözünü ettiğim entelektüel çevreleri kurup himaye eden kadınların hepsi son derece güçlü Athena veya Hera nitelikleri geliştirmişlerdi).

Tracy evliliği pek aklına getirmediği ve Hera'ya özgü değerleri de hiç umursamadığı için ciddi sıkıntılarla karşılaşmış olan danışanlarımdan biriydi. İşte, hikayesi: Son derece çekici, şen şakrak genç bir kadındı ve bir devlet üniversitesinden mezun olduktan sonra büyük şehre taşınarak bir borsacılık firmasında işe girmişti. İş gereği pek çok erkekle tanıştı ve hepsinin de üzerinde büyüleyici bir etkisi olduğunu ve istediği adamı yatağa atabildiğini keşfetti. Yerleşik bir düzen kurmak, bir aile sahibi olmak aklından bile geçmiyordu. Partilere gitmeyi, orada yeni erkeklerle tanışmayı ve yataktaki yaratıcılığı ile "akıllarını başlarından almayı" seviyordu. Uyuşturucu maddeler, özellikle de kokain, yaşadığı coşkuyu artırıyordu.

Tracy bir bağımlılık sorunu olduğunu fark ettiğinde yardım arayışına girişti ama yoksunluk sürecinde şiddetli bir depresyona girdi. Evinde yalnız kalmaya tahammül edemiyordu, bu nedenle de sadece fiziksel yakınlık tiryakiliği yüzünden günü birlik erkeklerle olmaktaydı. Artık daha kalıcı bir ilişkinin ihtiyacı içindeydi ama onun bu muhtaç hali ve karamsarlığı hoşlandığı bütün erkekleri ondan uzaklaştırmıştı. Muhtaçlık reddedilme ve depresyondan oluşan bir kısır döngü, aşırı derecede alkol aldığı bir duruma gelmesine yol açtı. Görünüşe bakılırsa sahip olamadığı bir ilişkinin özlemini çekmekteydi.

Tracy'nin birden çok zeoke bağımlı olduğu açıktı: seks, partiler, uyuşturucu. Hayatını tamamen Afrodit'in yönlendirmesi için meydanı boş bırakmıştı. Biraz sakinlemesi için bağımsız tanrıçaların, yani Artemis'in ve Athena'nın enerji desteğine ihtiyacı vardı. Bunlardan biri veya ikisi aşırı narsisizminden ve başkaları tarafından sürekli takdir görme ihtiyacından onu kurtarabilirdi. Athena ona belirli amaçlara odaklanmak ve cinsellikten ziyade, sosyal anlamda takdir görmek yoluyla egosunu güçlendirmeyi öğretebilirdi. Artemis ise ona yalnız başına ve kendine yeter olmayı, bilhassa da erkeklere karşı daha az bağımlılık duymayı öğretebilirdi. Tracy ancak bu tanrıçalar onun içinde yeterince güçlü bir konum kazandığında Demeter ve çocuklar ve de Hera'ya özgü sorumluluklara hazır olacaktı.

Bu bölümde daha önce değindiğimiz Marian'ın öyküsünü hatırlarsanız, bu danışanın "öteki kadın" olmaktan yana belirli bir gurur duygusu içindeydi. Marian sevgilisini karısından daha iyi anladığını, onun derinliklerini görebildiğini düşünüyor ve kendisini ayrıcalıklı hissediyordu. Böylesi durumlarda kadın, Afrodit'in sırdaş psikolojisine ve cazibesine bağımlı hale gelmekte, sağlıklı bakış açısını yitirmektedir. Çocuklara ve aileye yönelik (Demeter'e ve Hera'ya özgü olan) sorumluluklar ise bu büyümlü havanın ve cazibenin şiddetini azaltacak; aşırı yoğun olan erosu başka alanlara da kanalizere edebilecektir. Dolayısıyla Marian'ın bu iki tanrıçayı neden gözden çıkardığını keşfetmesi için onlarla derin bir diyalog kurması gerekmişti.

En son ele alacağımız hikaye ise çok daha trajik bir yapıda:

Melanie yoksul bir köylü aileden geliyordu. Beş yaşından itibaren babasının ve ağabeyinin cinsel istismarına maruz kalmıştı.

Annesi bütün bunların farkında idiye bile bilmezden geliyordu. Buluş çağıyla birlikte, cinsel açıdan göze çarpacak biçimde gelişen bedeni babasının tacizlerinin şiddetini artırmıştı. On üç yaşındayken başka oğlanlarla birlikte olmaya başlamış ve daha on altı yaşındayken kiltaj olmak zorunda kalmıştı.

On yedi yaşındayken kendisine küçük bir oalız hazırladı, babasının cüzdanındaki paraları çaldı ve büyük şehre giden bir otobüse bindi. Kısa zamanda sokaklarda, kamyon duraklarına yakın yerlerde fahişelik yapmanın ona garsonluktan daha çok para kazandırdığını fark etti. En sonunda egzotik dansçı ve kalan zamanlarında ise fahişe olarak çalışmaya başladı. Cinsel ilişki kurmak ona kolay geliyordu çünkü yıllardır katlandığı erkeklerin talepleriyle katılmıştı. Hayatta kalmak için doğmuş gibiydi, kazandıklarının bir kısmını biriktirmeyi öğrenmişti.

Bir gün başka bir otobüse atlayıp ayrıldığı eyalete geri döndü ama bu kez bir başka küçük kasabasına. Orada bir meyve sebze toptancısıyla tanıştı ve adamla evlendi, eşi son derece güvenilir ve ona büyük sevgi besleyen bir adamdı. Ancak Melanie bir türlü ona geçmişini açıklayamadı. Eşi son derece nazikti ama Melanie hayvani kabalıkta ve rastgele cinsel ilişkiler yaşadığı yıllardan sonra öylesine duygusal bir uyuşukluk içindeydi ki evliliği onu zorluyordu. Cinsellikten asla zevk almıyor, kendine karşı duyduğu tiksinti onun için ciddi bir sorun teşkil ediyordu. Bu noktada bir terapi arayışına girmişti.

Melanie'nin cinsel istismara maruz kaldığı önceki deneyimleri, onun Afrodit davranışlarını ve reaksiyonlarını saptırmış ve Melanie hassas bir sevgili yerine duyguları körelmiş bir cinsel obje haline gelmişti. Afrodit'in müşfik yönünün yerine kandırmacayı koyarak onun bir parodisini oynamayı öğrenmişti. Bir çocuk sahibi olmak Melanie'nin yitirmiş olduğu şefkati büyük olasılıkla uyandırabilecek, dolayısıyla Demeter onun derinden yaralı Afrodit benliğine yönelik kanalları yeniden açabilecektir.

TUTKU VE ŞEFKAT

Afrodit'in eski onuruna ve gücüne kavuşmakta olduğuna dair umut verici işaretlerin bulunduğu sonucuna varmayı çok isterdim ama dünyaya geniş açıdan baktığımda görebildiğim

tek şey sadece onun kutsal imajına yönelik gittikçe artan medyatik bir suistimal. Danışanlarımda ise zevki inkar etme alışkanlığını, bedene karşı yabancılaşmayı ve yakınlık kurmaya yönelik büyük korkuları görmekteyim.

Günümüz kadını için Afrodit'le ve onun yaralarıyla birlikte dolu dolu, açık bir şekilde yaşamak genellikle nesiller öncesine dek uzanan son derece ıstırap veren bir mesele. Aşk tanrıçasının yürek parçalayan yaralarıyla yüzleşmektense Athena enerjisi içinde güvenli ve zırhlarla sarılı bir şekilde yaşamak pek çok açıdan daha emniyetli, Artemis'le birlikte bir köşeye çekilip yalnız kalmak veya Demeter gibi herkesin annesi haline gelmek veya Hera gibi bir eş ya da işkadını olmak ise daha da emniyetli.

Orta Çağ döneminde kadının değerinden çok şey yitirmiş olduğuna dair Jung'un sözlerinden daha önce alıntılar yapmıştım. Kilise, Kraliçe Eleanor'un ve çağdaşlarının Venüs'e özgü kültürel anlayışını baskılamak için halk ozanlarının öğretmiş olduğu gibi yaşayan kadınlara hizmet etmeyi ve bağlılık duymayı yasaklamış, gerçek kadınların ve gerçek ilişkilerin yerine idealize edilmiş bir figür olan Bakire Meryem'i yerleştirmişti.

Peki, bugün kadın erkek hepimiz benzer şekilde aynı imkansız ideal için bu kez Kilise tarafından değil de, medya tarafından rehin alınmış olamaz mıyız? Sofu zihniyetimiz bu kadar derinlere nüfuz etmişken kadın olarak bedenlenmenin keyfini her yönüyle yaşamamız, olduğumuz gibi seilmeyi başarmamız mümkün olabilir mi?

Bir moda dergisini açıp baktığında veya bir şampuan reklamı seyrettiğinde, bugün kaç kadın kendisini son derece yetersiz ve değersiz hissetmekte? Kaç erkek o mükemmel göğüsleri, baştan çıkaran gülümsemeyi, muhteşem kalçaları bulana dek asla mutlu olamayacağını düşünmekte?

Günümüzde, kasıtlı olarak Cennet'e çıkartılmış olan Bakire ile değilse bile medya kanalıyla Afrodit'i kullanarak kendimize yine aynı şeyi yapmıyor muyuz? Bu tanrıçayı cansız, hiçbir şekilde ulaşılamayan *Mükemmel Güzellikteki Kadın* haline getiriyor muyuz?

Eğer Afrodit kendine saygısını geri kazanacaksa yapılması gereken ilk şey *bedeninin ona geri verilmesidir*. Bunun anlamı ise yitik Afrodit bilincinin arayışında olan her kadının kendi bedeniyle barışması, bilhassa da dayatılan, "Olması gereken budur,"

AFRODİT'İN BÜYÜK GÜCÜNE DAİR D. H. LAWRENCE'TAN BİR ALINTI

Tutkuyla sarıldı ona, eliyle başını göğsüne bastırdı. Sesindeki acıya dayanamıyordu... Onu, unutmanın rahatlığında dinlendirmek istiyordu. Az sonra çekilme ruhuna indi ve Paul unuttu. Ama o zaman Clara orada, onunla olamıyordu. Yalnızca sıcak, sevdiği, ondan da öte taptığı bir kadın. Orada, karanlıkta...

Bu arada durup dinlenmeden kara başlı martılar bağırıp durdular. Paul gözünün ucuyla gördüğü, karanlıkta kıvrılan ve yaşamın gücüyle dolu şeyin ve bir şeyler söyleyen sesin ne olduğunu merak etti. Sonra otlar ve bağrısan martılar olduğunu fark etti. Sıcaklığa Clara'nın alıp verdiği soluğuymdu... Clara neydi? Onunla birlikte şu süre boyunca karanlıkta soluk alıp veren, güçlü, garip, yabani bir yaşamdı. Her şey kendilerinden o kadar yüceydi ki Paul susmuştu. Otların sallanışlarıyla, martıların çığlıklarıyla ve yıldızların oluşturduğu çember içinde birleştiler...

Böyle bir akşamdan sonra, tutkunun yoğunluğunu bilen iki kişi olarak çok dıngindiler. Safıklarını yitirip onları Cennet'ten uçsuz bucaksız geceye ve insanlığın büyük gününe süren gücün görkemini kavradıkları zamanki Adem'le Havva gibi kendilerini küçücük, biraz korkak ve çocuksu hissediyorlardı. Her birince bir başlangıç ve doygunluktu. Hiçliklerini ve her zaman onların sürükleyen korkunç yaşam selini bilmek, kendi içlerinde dinlendiriyordu onları... Kendilerini yaşamın sürüklemesine bırakırlar ve birbirlerinde bir tür uzlaşma duyarlardı. Birlikte bir gerçeği yaşamışlardı. Hiçbir şey onu anlamsızlaştıramaz, yok edemezdi. Bu, onların yaşama inançlarıydı...

Oğullar ve Sevgililer¹

1 2008, Can Yayınları, Çevirmen: Tülin Nutku.

şeklinde sunulan ideal kalıpların dışında bedenini olduğu gibi sevmeye ve değer vermeye başlamasıdır. Erkekler ise çekici buldukları her kadını içlerinde taşıdıkları erişilmez bir imgeyle kıyaslamaya artık bir son vermelidirler.

Bir diğer adım ise kaybolan ya da yasaklanan *dokunma* unsurunun keşfidir. Terapist olarak sık sık yaptığım şeylerden biri de ister kadın ister erkek olsun, danışanlarımı terapinin bir parçası niteliğinde düzenli olarak masaja göndermektir. Tensel zevklere yönelik tabiatımızı keşfetmemiz gerektiğine yürekten inanıyorum; aksi halde erosumuz, D. H. Lawrence'ın tabiriyle "akıldan çıkmayan cinsellikten" ibarettir (bkz. "Afrodit'in Büyük Gücüne Dair").

Afrodit'in tensel zevklere düşkünlük açısından hayli rahat olduğunu hatırlayın: *Bütün* duyuları uyaran, *bütün* duyulara hitap eden her şeyi çok sevmektedir o. Parfümlerden, bilhassa çiçeklerden, kıyafetlerinin teninde hoş bir his bırakmasından; güzel, canlı renklerden, duygusal müziklerden ve güzel yemeklerden çok hoşlanmaktadır. Onun için bunların hepsi erosu uyandırmanın bir parçasıdır. Bunları kullanarak, Afrodit'in usulca girebileceği kutsal bir alan yaratabiliriz.

Bedenimizde olmayı, onu yaşamayı başardığımızda bir başka mucize daha gerçekleşebilir. Bu durumda gerçekten *hissetmeye* başlayabiliriz. Sadece cinsel manada uyarılmakla kalmayız; hissettiğimiz, daha ziyade, bir çeşit çözülme; kırılma, hassas alanlarımıza yönelik bir açılım; daha derinlerdeki ruh hallerine ve hemen fark edilmeyen, derin atmosferlere dair bir hassasiyet şeklinde olacaktır. Antik Yunanlar Afrodit'in sihirli bir kemer taktığını, bu kemerle en saldırgan, en sert erkekleri bile büyüleyerek onları baştan çıkmaya hazır ve açık bir hale getirebildiğini anlatırlardı (Hera bile bir defasında bu kemeri ödünç almıştı). Bunun anlamı ise sevgiye, aşka dayalı herhangi bir ilişki içinde olduğunda Afrodit'in hepimizin zırhlarını, savunma mekanizmalarını eriterek bizi tamamen açık ve silahsız hale getireceğidir.

Böylesi anlar, maruz kalındığında üzüntü, korku, tedirginlik getirebilir. Zırhımız ortadan kalktığında, kabuğumuz kırıldığında sadece yumuşak tarafımız görünür. Yeniden kapanmaya çalışırız; kendi içimize çekilmek, dedikodu yapmak, kaçıp uzaklaşmak, kontrolü elimize almak, şikayet etmek eğiliminde oluruz. Bütün bunlar uzun süredir gömülü olan hislerimizin paldır küldür ortaya çıkması karşısında gösterdiğimiz tepkilerdir. Bir süre için onlarla baş başa kalmayı becerebilsek Afrodit bize hoşgörölü ve sabırlı olmayı öğretecektir.

Zira Afrodit sadece tutkunun değil, *şefkat* ve *merhametin* de tanrısıdır. Uzak Doğu'da, Kuan Yin ya da Kwannon denilen bir dengi vardır ve bu tanrıça, Buda'nın en değerli erdemleri olan şefkati ve merhameti temsil etmektedir. Bana öyle geliyor ki Afrodit de, tıpkı Buda gibi, -diğer bütün tanrıçalardan daha çok deneyimlemek zorunda kaldığı- ıstırap ve sabır yoluyla bilgelik edinmiştir. Afrodit yadsınmış, reddedilmiş, yalnız bırakılmış, alçaltılmış, küçük duruma düşürülmüş ve kalbi o kadar çok kez kırılmıştır ki sevme kapasitesi kat be kat artmıştır.

Bir Musevi sözü, "Tanrı yüreği ister," demektir. Hiçbir şey Afrodit için bundan daha geçerli olamaz; muhtemelen onun için de, "Tanrıça yüreği ister," diyebilirdik. Zira yürek en derinlerdeki, en savunmasız, özgün ve hakiki benliğimizi sembolize etmektedir. Ve iki yürek birbirine açık olduğunda erosun sihri bu ikisi arasında özgürce akabilmektedir. Bu ise Afrodit'in bize en büyük lütfu ve armağanıdır: iki yüreğin büyük bir ahenk içinde birbiriyle kaynaşması ve buna fiziksel varlıklarımızın dahil olduğu tensel bir bütünleşmenin eşlik etmesi. Bu iki kanal açık olduğunda, bu tanrıça bizim için gerçekten mevcut hale gelir.

5. BÖLÜM

HERA: KRALİÇE ve İKTİDAR ORTAĞI

Altın tahtında oturan Hera için söylüyorum:

Ölümsüz tanrıça; Rhea'nın seçkin kızı için:

*Gök gürültüsü gibi esip gürleyen Yüce Zeus'un kız kardeşi
ve eşidir.*

*İhtişamıyla Olimpos'ta muteber; bütün tanrıların önünde
saygı ile eğildiği;*

yıldırımların hükümdarı Zeus'un dengi...

Homeros'un Hera'ya İlahisi

HERA'YI TANIMAK

Hera kalabalıkların içinde her zaman fark edilir. Kendine güvenir, kendi kendini idare eder ve genellikle başkalarını da idare edip yönlendirir. Hera bilinci en çok ileri yaştaki kadınlarda görülür; doğal otoritesi ve vakarı ileri yaştaki kadınların kişiliğinde bütün gücüyle hissedilebilir. Hangi sosyal sınıfa mensup olursa olsun, bu kadın yönetmek için doğmuş gibidir. Hayatının ikinci yarısında ortaya çıkacak olan iktidara yönelik doğal eğilimi bazen elitizm,

bazen züppelik, genellikle de bir kurumu, kuruluşu ve hatta devleti son derece katı bir sistemle yönetirken uyguladığı kuvvete dayalı politikada kendisini gösterir. Kraliçeymiş gibi davranan, biraz küstah, çoğu kez de ölçüsüzce açık sözlü olan Hera, olgunluk döneminde etrafına son derece kendinden emin bir hava ve sarsılmaz bir doğruluk hissi yayar. Rider Haggard'ın sözleriyle Hera, "İtaat edilmesi gereken kişidir."

Hera evlilik ortaklığında çok başarılıdır. Yalnız veya bekar bir Hera kadını görmek -boşanmış veya dul olmasının haricinde- oldukça nadir bir durumdur. Tanrıça Hera tanrıların hakimi Zeus'un eşi olarak Olimpos'taki idareden de eşit derecede sorumluydu. Daha sonra göreceğiniz gibi, kendi evliliği hiç de mutlu olmamasına rağmen Hera ayrıca evlilik tanrıçasıydı.

Hera'yla günümüzde karşılaşırsak, yüzeyde mutlu bir evliliği, gurur duyduğu yetişmiş çocukları ve arkasında da sağlam bir aile geleneği olacaktır. Görünüş olarak iyi ancak biraz muhafazakar giyimlidir, fiziksel ölçülerine illa ki aynen yansımayan "okkalı" bir şahsiyet tezahür ettirmektedir. Onunla genel kurul toplantılarında, resepsiyonlarda veya seçkin kulüplerde karşılaşabiliriz. Muteber ya da statü sahibi biri olduğu açıktır, derhal saygımızı talep eder.

Modern dünyada çoğu kez "büyük bir adamın" eşi⁵⁹ olarak bedenlenir, örneğin son derece başarılı bir işadamıyla, bir yönetim kurulu başkanıyla ya da üniversite rektörü ile evlidir. Amerika'da en çok gıpta edilen Hera rolü ise "First Lady" olmaktır, yani başkanın eşi.⁶⁰

İktidarda olduğunda Hera'nın ister aile içinde ister politik alanda olsun her türlü tartışma ve ihtilafta güçlü bir muhalif olacağını söylemeye herhalde gerek yok. Olgunluk dönemindeki Hera'yı, yönetmeye ve uygulamaya yönelik bir enerji, güçlü bir irade ve kararlı, tereddütsüz bir fikir yapısı karakterize eder. Otoritesiyle hatırlanır, tek cümlelik buyurgan ifadeleri zaman zaman hicvedilir; Kraliçe Victoria'nın bir toplantıda söylediği iddia edilen, "Hiç de eğlenmiyoruz," cümlesi veya *Alice Harikalar Diyarında* adlı kitapta-

59 Akla, kültürümüzde sık rastlanan "müdür karısı," "paşa karısı" olmakla övünen kadınlara dair anlatılan hikayeler geliyor. (d.n.)

60 ABD başkanlarının görev süreleri boyunca ikamet ettikleri Beyaz Saray'ın hanımefendisi olarak kabul edilen eşleri, hem Beyaz Saray halkla ilişkiler görevlileri hem de medya muhabirleri tarafından hazırlanan haberlerle televizyon haber veya eğlence programlarında, gazetelerde ve dergilerde sıkça yer alırlar. Türk medyası tarafından benzer yoğunlukta bir ilgiyle izlenen ilk "First Lady"müz, 8. Cumhurbaşkanımız Turgut Özal'ın eşi Semra Özal olmuştur. (d.n.)

ki Kupa Kraliçesinin şu ünlü, "Kafalarını uçurun!" emri örnek olarak verilebilir.

Hera bir organizasyonda yüksek bir pozisyonda iken son derece katı ve acımasız olabilir. Margaret Thatcher dönemindeki İngiliz hükümeti üyelerinin, başbakanın emredici tutumundan çekinmenin de biraz ötesinde etkilendikleri bilinmektedir.⁶¹ ABD'de ise Nancy Reagan'ın perde arkasında benzer bir otorite kurmuş olduğu hatırlardadır. Deneyimli bir yönetici olan Donald Regan bile anılarını kaleme aldığı kitabında, o sıralarda hasta olan CIA başkanı William Casey'nin -adamın ölümle pençelediği haberlerine rağmen- Noel arifesinde kovulması için First Lady'nin nasıl tutturduğunu anlatmaktadır.

Güçlü bir eşi olsun ya da olmasın, modern Hera daima anaer-kildir, büyük ya da küçük olsun yakın çevresi için bir kraliçe anı konumundadır. Politik arena kendini hissettirmemişse, aile çevresinde mutlaka öne çıkacaktır. Genellikle geniş bir aileyi yönetir, ister saygı duyulsun ya da yerilsin, ister takdir ya da korku uyardırsın mutlaka dikkate alınması gereken bir kuvvettir. Günümüzde büyük ailelerle ilgili olarak çevrilen pembe dizilerde, mutlaka bir Hera figürü bulunmaktadır. *Şahin Tepesi*'nde Jane Wyman'ın canlandırdığı karakter de bunlara tipik bir örnektir.⁶²

HERA'NIN SOSYAL FARKINDALIĞI

Hera kadını toplumdaki konumunun -diğer bütün tanrıça tiplerine kıyasla- daha çok bilincindedir. Mensubu olduğu sosyal kastın en muhafazakar değerlerini korumaya ve canlı tutmaya devam etmekle kalmaz, yeni standartları ve tarzları da genellikle o belirler. Aslında yoluna çıkanlara son derece despot ve dik kafalı görünecektir. Hera kadını etrafında sadık taraftarlar bulunduğu anda, dedi-

61 Bu kitap yayına hazırlandığı sırada halen ABD dış işleri bakanı olan Hillary Clinton -ABD eski başkanlarından Bill Clinton'un eşi-; eşinin başkanlığına mal olan skandalardaki rolü muhtemelen çok büyük olan Afrodit enerjilerini görünüşe göre başarıyla savuşturmuş ve iktidarın "rezil olmadan" nasıl sürdürülebileceğini kocasına göstermek istercesine ABD başkanlığına aday olmuştu- ve daha önce aynı görevde bulunan Condoleeza Rice sertliğe varan açık sözlülükleriyle pek çok ülke başkanında ve dışişleri bakanında benzer bir çekinme hissi uyandırmalarıyla tanınmıştır. (d.n.)

62 Akla, Türk televizyon dizilerinin ailelerini demir yumrukla yöneten kadın kahramanları geliyor: *Aliye* dizisindeki korkunç kayınvalide İkbâl Hanım (Ayten Uncuoğlu), *Zerrin* dizisindeki ketum aşiret reisi Sultan Hanım (Güven Hokna), *Muhteşem Yüzyıl* dizisindeki Valide Sultan (Nebahat Çehre) ve daha niceleri. (d.n.)

kodu seviyesinde bile olsa -ki bu konuda tam bir uzmandır- söyle- ve varan güzel konuşmalar yapmayı çok sever.

Bariz olan sosyal hedefleri nedeniyle statüsünü ve itibarını vurgulayarak güçlendiren bu tip toplantılarda ve organizasyonlarda kendisini son derece rahat ve mutlu hisseder. Çocuklarının ve torunlarının etrafında bir araya toplanarak ona hürmet ettiği aile buluşmalarını çok sever. Aile üyelerinin sevgisi ise genellikle ikincil konumdadır, Hera için ailevi ve sosyal adap çerçevesinde saygı görmek ve onurlandırılmak daha önemlidir.

Başka hiçbir şey Hera'ya kızlarından birinin geleneksel evlilik merasimi kadar bütün gurur ve ihtişamını yansıtmaya olanağı vermez. Her bir kanepe dilimine varıncaya dek her şeyin hazırlığına nezaret ettiği, aylar süren hevesli ve hummalı bir hazırlık döneminden sonra büyük gün gelir ve o, merasim salonun en önünde gururla yerini alır. Zevkle seçtiği en şık giysileri içindedir ve kocasının nispeten daha nötr görünen takımıyla bir denge gözetmektedir. Ailesi ve en yakın dostları hep çevresindedir, törenin ihtişamı ve vakarı karşısında büyük bir hayranlık içindedirler. Çoğunluğun gözündeki bu, gelin olan kızının ve genç damadın günü olsa da Hera'nın gayet iyi bildiği gibi aslında onun günüdür, zira bu muhteşem tören için geleneksel, dinsel ve sosyal anlamda gerekli her şeyi bir araya getirmiş olan kendisidir. Tanrıça Hera'nın en yüce tanrı ve tanrıçanın "kutsal evliliğini" (hieros gamos) yaşatarak evlilik kurumunun hamiliğini yürütmesi anlamında, bu hadisenin hakiki patroniçesi de odur.

Tüm aile toplantıları ve sosyal ortamlar Hera kadının içindeki en iyi yanları ortaya çıkarmaktadır. Ortak değerlere ve geleneklere sahip bir topluluğun onun çevresinde bir araya gelmesinden büyük mutluluk duymaktadır. Daha geniş ölçekte ise onu yardım organizasyonları, balolar, büyük toplantılar düzenlerken görürüz. Bir organizasyonun gerektirdiği bütün o gerçek işleri ya da faaliyetleri yürütmekten çok keyif aldığına şüphe yoktur; bunlarla ilgili bütün görüşmeleri yapar, gerekli bağlantıları kurar, isimleri kontrol eder, itibarlarını ve konumlarını inceleyerek katılımcıları belirler.

Büyük sadakatle takip ettiği yüksek standartlara sahip olması bunlara uymayan kişilerde Hera kadının son derece eleştirel, muhalif ve hatta diktatör ruhlu olduğu izlenimini yaratacaktır. Pek çok komite ve toplantıda etkin üye olarak mevcut bulunmasına rağmen bunların birer demokratik karar verme aracı olmaları yönünde hiç de sabrı yoktur. Ne istediğini kesinlikle bilmektedir ve

bunun olması için her şeyi ve herkesi -tabi ki son derece nazik bir şekilde- harekete geçirecek, yönlendirecektir.

Sosyal kökeni ne olursa olsun, Hera ait olduğu bütün sosyal gruplarda ön planda olmayı, göze çarpmayı ister. İşçi sınıfına mensup bir ailedeyse, mevcudiyetini en güçlü şekilde ailesi için neyin uygun, neyin uygunsuz olacağı konusundaki baş otorite konumuyla hissettirir. Biraz züppece davranmaktan kendini alamaz zira aile vizyonunu ve "itibarını" -en sevdiği kelimelerdir bunlar- muhafaza etmeye veya yükseltmeye çok önem vermektedir. Kocasını, ailesini, çocuklarını hep başkalarınınkinden daha iyi olarak gördüğü içindir ki onlar için her türden büyük hedefler düşlemekte, zaman zaman bunları dile getirmektedir.

Orta ve yüksek sınıfa ait çevrelerde ise doğal olarak çok daha göze çarpan bir konumdadır çünkü para ve boş zaman onun en sevdiği türden toplumsal sergileme imkanlarını yaratmasına olanak sağlamaktadır. Hera kadını için "cemiyet" insanların onun değerlerine hayranlık ve saygınlık duyduğu bir yer anlamına gelmektedir, değerleri ise ayan beyan hiyerarşik ve aristokratik niteliktedir. Hera'yı rahatlıkla Olimpos'un zirvesinde Zeus'la evlendiği anda bu "yüce" mertebesinden "aşağılara" doğru bakarken hayal edebiliriz. Kendini aristokrat hissetmesi için Hera'nın illa ki soylu ya da elit bir ailede dünyaya gelmiş olması gerekmez, yönetme ve hakim olma dürtüsü, kendini nerede bulursa bulsun, ona adeta doğuştan bahşedilmiş gibidir.

İtibar ve sosyal konum onun için çok büyük önem taşıdığından dolayı Hera eş bulma ve çocuk çocuğa karışma meselesini de son derece önemsemektedir. Oscar Wilde'in on dokuzuncu yüzyıl İngiliz yüksek sınıfını anlattığı *Ciddi Olmanın Önemi* adlı ünlü komedi oyunundaki Lady Bracknell karakteriyle karşımıza tüyler ürperten bir Hera karakteri çıkmaktadır. Kızı Gwendolen için gayet varlıklı ve dolayısıyla uygun bir damat adayı olan Jack Worthing'i adeta sorgularken, aralarında şöyle bir konuşma geçer:

Lady Bracknell: Anne babanız hayattalar mı?

Jack: Her ikisini de kaybettim.

Lady Bracknell (şaşkınlık içinde): Bir ebeveyninizi kaybetmek Mr. Worthing, talihsizlik olarak düşünülebilir ama ikisi birden kaybetmek ihmalkarlık gibi görünüyor.

Öksüz ve yetim bir çocuk olan Jack, Lady Bracknell'in aşağılamasını bütün gücüyle hisseder. Lady Bracknell'e göre, ebeveyni olmayan insanların "cemiyette" yeri yoktur, dolayısıyla kızının bu adamla evliliği artık hiçbir şekilde söz konusu değildir.

HERA VE ZEUS:

OLİMPOS USULÜ FIRTINALI BİR EVLİLİK

Antik Yunanlar için Hera tanrıçaların kraliçesiydi ve kocası Zeus'la birlikte Olimpos Dağı'nın yönetiminden sorumluydu. Onun kadim kültüne yönelik tapınaklar Argos, Samos ve Miken bölgelerinde bugün hala ayakta. Bu tapınaklarda ona, Yüce Ana Tanrıça'nın yardımcısı ve bilhassa da evlilik tanrıçası olarak ibadet edilmiştir. Buna rağmen Hera'yla ilgili kısıtlı bilgilerimizi daha çok Homeros'un *İlyada* eserinden edinmekteyiz. Hera burada kıskanç ve müdahaleci bir eş olarak tasvir edilmektedir. Walter Burkert konuyla ilgili olarak şöyle yazmıştır: "Kültünün yüksek itibarı ile kıyaslandığında, Hera'nın Homeros'un tarifinde bir tür statü kaybından mustarip olduğu görünmektedir. Zeus'un nikahlı eşi olarak, izdivaca dair bir muhabbet ve sevgiden ziyade, kıskançlık ve evlilik kavgalarına bir model teşkil etmektedir."

Burkert'in burada parmak bastığı nokta ise elbette ki erkek egemen toplumların güçlü kadınları hicretmeye bir şekilde ihtiyaç hissetmeleridir, bu ihtiyaç günümüzde de geçerlidir ve müşfik bir yaklaşımla da olsa bilhassa Oscar Wilde'in eserlerinde gözümüze çarpmaktadır. Hiciv kadınların gücünü inkar etmekten dolayı erkeklerin hissettiği korkunun yanı sıra suçluluk duygusunu da azaltmanın yolu, bir nevi teselli biçimidir. Yunanlar Homeros'un kıskanç eş ve çapkın koca tiplerine, hiciv dolu tasvirlerine rağbet gösterdiklerinde muhtemelen bunu evlilik tanrıçası olan Hera'ya borçlu oldukları daha ağırbaşlı hürmeti görmezden gelmek için yapıyorlardı.

Mitolojik kayıtların ortaya koyduğu kadarıyla Hera'nın, kocası Zeus'a öfkelenmek ve onu kıskanmak için son derece geçerli sebepleri vardır. "Erkeklerin ve tanrıların babası" olarak Zeus'un rolünün kelime anlamına epeyce odaklandığı ve "baba olmak" yönünde yoğun bir meşguliyet gösterdiği görülmektedir, ancak çocuklarından pek azı resmi evliliği çerçevesinde dünyaya gelmiş-

11. Tanrıça Leto'dan Artemis ve Apollo'nun, Maia'dan Hermes'in, Demeter'den Persefon'un, Semele'den Dionysos'un, Metis'ten ise Athena'nın doğduğu bilinmektedir ve hepsinin babası Zeus'tur. Ancak Hera ve Zeus'un resmi evlilik akdi çerçevesinde dünyaya gelen tek çocuk, bütün tanrılar arasında en az popüleriteye sahip olan savaş tanrısı Ares'ti.

Pek çok tanrıçayla yaşadığı ilişkilerin yanı sıra ölümlülerle de -bilhassa hayvan formlarına girip- sayısız birlikteliği olmuştur. Anlatılanlara bakılırsa, kuğu formuna bürünerek Leda'yı iğfal etmiş, bu beraberlikten Truvalı Helen ve Dioskuroi ikizleri dünyaya gelmiştir. Boğa formuna bürünerek Europa'yı iğfal etmiş, Minos ve Rhadamanthys dünyaya gelmiştir. Alcmene'le olan birlikteliğinden de Herakles doğmuştur. Burada Truvalı, güzel bir genç olan Ganymede'e duyduğu ünlü eşcinsel aşktan da söz etmek gerekecektir, Ganymede'i de kartal formuna bürünerek baştan çıkarmıştır.

Zeus ve onun sınır tanımayan cinselliği Yunanlar için pek çok açıdan eril dünyanın nihai gücüne, dolayısıyla da ataerkil sisteme yönelik bir tasdik ve beyan niteliğindedir. En üst makamdaki fallik bir erkek olarak cinsel gücü bitmez tükenmez olarak tasvir edilmektedir. Ancak klasik dönem uzmanları Jane E. Harrison ve Robert Graves'in değindikleri üzere bu hikayelerde politik bir motif de bulunabilir (bkz. "Hera: "Ele Geçirilmiş ve Mecbur Edilmiş Bir Tanrıça"). Harrison ve Graves'e göre, Zeus'un diğer tanrıçalarla yaşadığı geliş güzel cinsel ilişkiler Yunan tarihinde kuzeyli kabilelerin ülkeyi işgal ederek Yüce Ana kültünü baskı altına alıp adeta üzerini örttükleri dönemin yansıması gibidir. Bu coğrafya pek çok kültür için kuşaklar boyunca, çeşitli ibadet şekillerinin çok tanrılı karışımından oluşan bir buluşma ve kaynaşma alanıydı. En üstün ilah olan Yahveh'nin emri üzerine diğer tanrıları ve özellikle de tanrıçaları yasaklayan ilk dönem İsrailoğullarının aksine, Zeus bunların bazılarını bir araya getirir ve bunu yapmakla yeni din biçimleri ve kültler oluşturur.

Dolayısıyla Hera'nın Zeus'la olan mutsuz evliliğini iki şekilde analiz edebiliriz: Birincisi, kuzeyden gelerek ülkeyi işgal eden ataerkil, savaşçı kavimlerin inançları ile mevcut Ana Tanrıça kültürünün bir araya gelişindeki huzursuz, sıkıntılı tablo. İkincisi ise, eski Yunan'da, dönemin evlilik ilişkilerindeki muazzam gerilimi gerçekçi olarak yansıtan bir diğer tablo.

HERA: ELE GEÇİRİLMİŞ VE MECBUR EDİLMİŞ BİR TANRIÇA

Jane Ellen Harrison (1850-1928) antik Yunan dini ve kültürü konusundaki en saygın yazarlardan biridir. Cambridge Üniversitesinde, klasik dönem uzmanı olarak da görev yapmıştır. Antik Yunan inancının sosyal durumu ve gelişimiyle ilgili sağlıklı veriler ortaya koyabilmek amacıyla hem Sir James Frazer'ın etnografik keşiflerinden, hem de anaerkil ve ataerkil sistemlere yönelik öncü nitelikli antropolojik çalışmalardan yararlanmıştır. Harrison'un vardığı sonuçlar yaşadığı dönemin ataerkil akademik çevrelerinde pek rağbet görmese de günümüzde artık kabul edilmiştir. Bu sonuçlar Yunan tarihine yönelik oldukça radikal revizyonlar içermektedir. Harrison'un Hera ve Zeus'la ilgili yorumları şöyledir:

Eğer Yunan dinini anlayacaksak teolojinin, Olimposlu figürlerin ve hatta kötü ruhlarla atfedilen gölgelerin de ötesine bakmamız; sosyal vicdanı, en başta da bunun en eski ve kalıcı ifadesi olan sosyal yapıyı, yani ilişkilere yönelik organize sistemi derinlemesine kavramamız gerekecektir.

Bu da bizi yeniden Olimpos'a getirmektedir. Olimpos hangi sosyal yapının bir yansımasıdır?

Şüphesiz ki Olimpos sakinleri bizlerin de son derece aşına olduğu bir toplum yapısını, yani ataerkil aileyi temsil etmektedir. Zeus baba ve aile re-sidir, Hera'yla daimi fakat üstü örtülü bir anlaşmazlık ve çekişme içinde olsa da Zeus'un en üst otoritede, en yüksek mertebede bulunduğundan yana bir şüphe yoktur. Hera kıskançtır, Zeus da genellikle çileden çıkmakta ve öfkeye kapılmaktadır ama nihayetinde baskın konumdadır. Aykırı, tuhaf özellikleri ağır basan yetişkin kız ve erkek evlatlardan oluşan ve evde oturup aylıklık eden ve de aralıksız kavga etmekte olan bir topluluğa varana dek modern bir tablodur bu. Aile ortaklaşa yaşama dair son bir umut olarak karşımıza çıkmaktadır.

Olimpos, Kuzey Tesalya'dadır. Aklımız Homeros'un tasvir ettiği edebi Olimpos'a öylesine takılmıştır ki onun kuzeyde, gerçek bir dağ olduğunu unuturuz. Erkeklerin ve tanrıların babası olarak gök tanrısı Zeus, kuzeyli en büyük tanrı olan Odine özgü baba figürün ağır etkisi altında olan bir Kuzeylidir ya da en azından, kuzeyli irksal tesir tarafından yoğun biçimde değiştirilmiştir. Bunu Gök Tanrı konumuyla bütünüyle hissettirmese de Baba konumuyla, Kuzeyli ataerkil anlayışın bir yansımasıdır. Zeus ya da daha ziyade onun babalık temsili, sosyal sistemi babasoylu bir yapıda olan bazı kavimler yoluyla kuzeyden gelmiştir. Hera ise yereldi, bir yerden gelmemiştir, oraya aitti ve anasoylu bir sistemi temsil etmekteydi. Argos veya Samos'ta tek başına hüküm sürmekteydi; Olimpos'taki tapınağı ise Zeus'unkinden ayrı ve daha eskidir. İlk eşi veya daha ziyade, refakatçisi ise Herakles'ti. Kuzeyli istilacılar Dodona'dan geçerek Tesalya'ya gelmişlerdir. Zeus, Tesalya'dan Olimpos'a geçerken asıl karısı Dione'u Dodona'da bıraktı ve işgalci Kabile

İlkerlerinin geleneğini izleyerek o toprakların kızı olan Hera'yla evlendi. Olimpos'ta Hera kışkanç ve kavgacı bir eş portresi çizmektedir. Gerçekte ise yabancı bir işgalci tarafından mecbur edilmiş fakat asla gerçek anlamda boyun eğmemiş, çalkantılar içindeki yerli bir prensesi yansıtmaktadır.

Themis: A Study of the Social Origins of Greek Religion
(Yunan Dini'nin Sosyal Kökenlerine Yönelik Bir Çalışma) s. 490-491

Robert Graves, *The Greek Myths* (Yunan Mitleri) adlı kitabında, Zeus ile Hera'nın evlilik mitinin aslen Dorian işgaline dek uzandığı görüşünü ileri sürmektedir. M.Ö. iki binli yılların başlarında Yunanistan'ı işgal eden kuzeyli, avcı ve barbar bir kavim olan Dorianlar beraberlerinde kendi avcılık ve gök tanrılarını, yani Zeus ve Apollo'yu da getirmişlerdi. İlk dönem Yunan halkının, özellikle de Miken bölgesinde yaşayanların, Giritliler ve Keltlerinkine benzeyen Yüce Ana kültünü izledikleri düşünülmektedir. Ana Tanrıça'yı yücelten bu insanlar kadınlara büyük saygı göstermekte ve onların sihirli güçlere sahip olduğuna inanmaktaydı.

Graves anaerki Yunanistan'ın savaşçı kabileler tarafından işgal edilmesinden sonra, Hera takipçilerinin bir isyan çıkardığı, bu isyanın bastırıldığı ve rahibelerin de son derece küçük düşürücü muamelelere maruz kaldığı görüşündedir. Dolayısıyla Zeus ile Hera'nın kutsal evliliği kadim anne kültürünün Mutlak Güç Sahibi Esip Gürleyen Zeus'un Olimpos ya da gök inancıyla kaynaşmasına, onun içinde erimesine yönelik bir göndermedir. İşgalcilerin erkekleri kıyından geçirdiği, rahibeler de dahil olmak üzere kadınlara ise kılıçtan geçirilmek ile yeni düzene boyun eğmek arasında bir seçim şansı tanıdıkları konusunda Graves'in görüşlerine katılıyorum.

Bu durumda, Yunan evliliğinin mutsuz koşulları Homeros'un *İlyada* destanını yazdığı dönemde bile zaten hayli eski olan bir tavizin sonucuydu. Anne dinler, diğer tanrıçalarda gördüğümüz üzere çoktan bölünüp parçalanmıştı, evlilik diğer bütün toplumlar da olduğu gibi sosyal dokunun elzem bir unsuru olarak kalmış ama babasoylu, ataerki yapının gücünü yansıtır hale gelmişti. Bunu söylemek üzücü olsa da bir kurum olarak evliliğin sevgi veya tutkuyla bir alakası yoktu, bu değerler hetaeraların, fahişelerin ve diğer bütün erotik simgelerin hamisi olan Afrodite'ye aitti. Robert Briffault klasik çalışması *The Mothers'da* (Analar) antik dönem

Atina'sındaki durumu şu sözlerle özetlemektedir: "Elimizde, özgür doğmuş bir kadına aşık olmuş ya da onunla sevdiği için evlenmiş bir tane bile erkek örneği yok." (s. 112).

Belki de Zeus ve Hera'nın dünyaya gelen tek çocuğunun savaş tanrısı Ares olması da -sembolik anlamda- bir tesadüf değildir. Zeus ve Hera, Olimpos'ta sürekli bir kavga ve çatışma içindedirler. Dahası, Atinalı ve Spartalı ailelerdeki bir diğer stres kaynağı da erkeklerin askere gitmek için her an hazır durumda olmalarının gerekmesiydi.

Demokrasisi, gezgin filozofları ve olağanüstü drama sanatıyla antik dönem Atina'sının ihtişamına dair zihnimizde yer eden romantik imge nedeniyle, savaşın Yunanların günlük yaşamında ve bilincinde muazzam bir rol oynadığını genellikle unuturuz. Dolayısıyla Homeros'un *İlyada* destanında cengaver kahramanlar için düzdüğü bütün o methiyelere rağmen yüzyıllarca süren savaşların Yunanlar için aile yaşamı seviyesinde acı sosyal sonuçlar doğurmuş olması şaşırtıcı değildir. Erkeklerin eşlerini dövmeleri, alkol bağımlılığı, fuhuş, savaş esirlerinin cariye yapılması ve eşcinsellik savaşçı kastın sivil hayata uyum göstermedeki başarısızlığına doğrudan atfedilebilecek unsurlardır.

Bugün ABD'de de şaşırtıcı şekilde aynı sorunlar mevcuttur. Binlerce savaş gazisinin⁶³ ailesi savaş sonrasında ortaya çıkan şiddet içerikli problemlerden bugün hala mustarıptır. Buna ilave-ten alkol sorunu da kültürümüzde aile içi şiddeti tetikleyen bir diğer faktördür. Hakikat şu ki bizimki gibi emperyalist kültürlerin doğasında yer alan şiddetin gündelik erkeksi bilince nasıl sızmış olduğunu ve başarısız evliliklerin ve yüksek boşanma oranının arkasında da bunun yattığını değerlendirmeye ancak henüz başladık. Zeus karısını döven adam, Hera ise ezilip horlanan ve şiddete maruz kalan, zavallı eş rolü bakımından bugün arşetipsel olarak hala bizimledir (bkz. "Zeus, Hera'yı Şiddet Uygulamakla Tehdit Ediyor").

63 Kitabın yazıldığı yıllarda bu, yalnızca Vietnam Savaşı gazileri anlamına gelmekteydi; günümüzde ise artık Kuveyt, Irak, Afganistan savaşlarından sağ veya yaralı olarak kurtulan Amerikan askerleri de kapsayacak şekilde bir anlam genişlemesine uğramıştır. (d.n.)/Ülkemizde kadına yönelik şiddet olaylarının artışı, 1980'lerin ortalarından bu yana güneydoğuda PKK'ya karşı Türk Silahlı Kuvvetlerince sürdürülen ve 30.000'den çok kişinin hayatına mal olan savaşın etkileri ise henüz yeterince incelenmeye başlanmamıştır. (d.n.)

HERA VE MODERN EVLİLİK

Bugün Batılı modern toplumda kadınların çoğu, Antik Yunandaki hemcinslerine oranla daha özgür olsalar da evliliğin temel yapısı pek değişmemiştir. Evet, Hristiyanlık ona daha kutsal bir anlam kazandırmıştır ama evlilik -Protestan düşünüşün daha liberal olan yaklaşımı haricinde- hala çocuk sahibi olmak için gerekli bir kurum olarak kabul edilmektedir. Babasoylu niteliktedir. Evli kadınların ne cinsel mutluluğu ne de bireysel hakları muhafazakar Katolikleri ve köktencileri pek alakadar etmiştir, yüzyıllar boyu hakim olan püriten anlayış ve Kilisenin yaklaşımı ise kadınları bugün bile hala erkeklerden daha aşağı olarak kabul etmektedir.

Aşk adına ve cinsel doyum beklentisiyle evlenmek esas itibarıyla Orta Çağdaki halk ozanlarından ve saray çevrelerinden kaynaklanmış bir yaklaşımdır; Kilise ise bu yöndeki gelişmelere şiddetle karşı çıkmış ve erosun ifadesine yönelik her türlü girişimi kısıtlama çabası içinde olmuştur (bkz. Afrodit Bölümü). Günümüzde ise pek çoğumuz evliliğe yönelik olarak -edebiyat ve medya tarafından yaratılmış olmasına rağmen- son derece romantik bir imgeye sahibizdir.

Çağdaş bir kadının hala esas olarak *kocasını ve onun hedeflerini desteklemesi* beklenmektedir, bunun tersi akıllardan bile geçmez. Son yıllarda pek çok erkeğin çocuklarının yetiştirilmesine eşit derecede katkı sağlayarak bu işin ne kadar zaman ve emek istediğini takdir etme noktasına geldikleri de bir gerçektir. Ancak bu çaba ve emeklerinden dolayı kadınlara bir ücret ödenebileceği ya da bu işin ekonomik açıdan topluma büyük bir katkı sağladığı gibi önemli noktalar şimdiye kadar erkekler tarafından ciddi olarak hiç dile getirilmemiştir. Kadınlar hamile kaldıklarında, meslek yaşamlarında büyük çoğunlukla finansal açıdan mağdur olmaktadır. Avrupa'da bu konuyla ilgili çok önemli adımlar atılmış olmakla birlikte ABD'de durum bunun çok gerisindedir. Anne olmak kaçınılmaz olarak ekonomik açıdan cezalandırılmak anlamına gelmektedir.

Bir başka şekilde ifade edersek, evlilik bugün de esasen ataerkil egemenliğin sürdürülmesi amacıyla mevcuttur, kadınlara yönelik faydaları ise ikinci plandadır. Yüksek boşanma oranları, pek çok kadının bekar ve kariyer odaklı bir hayata yönelerek Athena'nın

ZEUS HERA'YI ŞİDDET UYGULAMAKLA TEHDİT EDİYOR

İnsanların ve tanrıların Babası Zeus... Hiddet dolu bakışlarını hesap sormak için Hera'ya çevirdi, hesap soran sesi korkunçtu. "Hera," dedi. "sen iflah olmazsın! Eminim ki bu senin marifetin. Prens Hector çevirdiğin hain dolaplar yüzünden savaşı bıraktı ve halkı da bozguna uğradı. Seni yıldırımımla çarpmak ve bu ölçüsüz numaralarının semeresini de ilk senin yemeni sağlamak niyetindeyim. Ellerini ve ayaklarını bağlayıp seni altın bir zincirle yukarıya astığım zamanı unuttun mu yoksa? Orada bulutların arasında sallanıp duruyordun. Olimpos'un zirvelerindeki tanrılar bunu haksız bulup öfkelenmelerine rağmen seni bir türlü kurtaramamışlardı. Çünkü buna birinin teşebbüs ettiğini gördüğüm anda onu eşikten aşağı fırlatmıştım, o da yere vardığı zaman kıpırdayamayacak kadar perişan düşmüştü. Ancak bu bile o ilahi Heracles için duyduğum kalp sızısını gidermedi. Habis entrikalarına ortak etmek için Rüzgarları ayarttıktan sonra, Herclesi de kuzey fırtınalarından önce hızla yol alması için çarşaf gibi denizin üzerine göndermiştin sen. Aklını çelip onu Kos Adası'nın bir ucuna sürüklemiştin ama ben onu oradan kurtardım ve atların otladığı, yaşadıklarından sonra, güvende olacağı Argos'a geri getirdim. Bunları sana, çevirdiğin dolaplara bir son vermen ve Olimpos'tan buraya geldiğinde çok hoşuna giden o kucaklaşmalara, beni kollarına alıp tatlı sözlerle kandirmalarına hiç de bel bağlamaman için hatırlatıyorum."

Güzel gözlü Hera bütün bunları dinlerken irkilip titredi ve Zeus'u ikna etmek için telaşa düştü. "Artık bırak da Toprak, yukarıdaki bütün bir Gökyüzü ve Cehennem Nehri'nin (Styx) çağlayan suları şahidim olsun (bu kutlu tanrıların içebileceği en tesirli, en kutsal anttır), bunların hakkı için, senin kutsal başının ve zıvaf yatağımızın hakkı için yalan yere yemin etmem ben. Yerleri Titreten Poseydon'un Hector'a ve Truvalılara zarar vermesi, karşı tarafın yanında yer alması benim sebep olduğum bir şey değil. Akaları gemilerle kuşatılmış, sıkışmış bir halde görünce üzüldüğü ve kendi özgür iradesiyle hareket ettiği tahmininde bulunabilirim ancak. Aslında benim de ona söyleyecek bir çift lafım var ve onu buralardan kovmak için hazırım. Kara Bulutların Tanrısı, bana sadece onun nereye gitmesi gerektiğini söyle sen."

Homeros, *Ilyada*

yalnızlık yolunu seçmesi veya hem çalışan kadın hem de bekar anne olarak koltuklarına birden fazla karpuz sığdırma çabaları bir gelişim ve doyunluk alanı olarak evliliğin, pek çok kadının bugün içinde bulunduğu tekamül seviyesine kıyasla yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır.

Ancak Hera kadını bütün kısıtlamalarına, küçük düşüren yanlarına ve yetersizliklerine rağmen evliliğe gönülden bağlıdır. Yalnız

başına yaşamak ve çalışmak istemez. Böylesi bir özgürlüğün bedeli onun için fazlasıyla büyüktür. Hera evli olma ya da bir erkeğe eşlik etme içgüdüsünü özü itibariyle bünyesinde taşımaktadır. Bu ve diğer pek çok açıdan, bir eş rolü onun için büyük anlam taşımaktadır. Ne kadar romantik olursa olsun, Hera kadını çocuklarını yetiştirmek, aile denilen eşsiz ve geniş bir grup yaratmak, kocasının da ailesi için herkesin gözleri önünde sağlam ve saygın bir statü edinmesini görmek ister. Kısacası, geleneksel ailenin asli değerlerine ve gerekliliğine inanır, bunların devamını sağlamak için de pek çok şeyi feda etmeye hazırdır.

Athena'ya ve Artemis'e göre, Hera bir eş olarak bütün gücünü ve enerjisini eşine verir görünmektedir. Ancak Hera bunu güç kazanımı olarak deneyimlemektedir. Bir evlilik ortaklığına dahil olduğunda Hera kadını eksilmez, bilakis her anlamda çoğalır, güçlenir. Eş ve yardımcı olarak yeni kimliği ile kocasını her yönden tamamlayıcı bir nitelik kazanır ve karşılığında da kendisini tamam kılar. Aslında pek çok açıdan evlilik buna, yani bir diğeri vasıtasıyla insanın kendisini tamamlamasına yöneliktir, ancak söz konusu tamamlanmanın nasıl meydana geldiği de tam bir gizemdir. Hristiyanlığın evliliği kutsal görmesinin nedeni de budur (Bu konuya daha sonra döneceğim).

HERA'NIN HIRSLARI

Buna rağmen Hera'nın -bilhassa genç yaşlardayken- eşi vasıtasıyla kendi tamlığını arayışında bazı gizli tehlikeler de vardır çünkü Hera arşetipi kadının bünyesinde ancak hayatın ikinci yarısında kendisini tam olarak ve bütün gücüyle ortaya koymakta, bir nevi tomurcuklanma şeklinde tezahür etmektedir. Daha genç yaşlarda ise Hera bir nevi uyku halinde ve etkisizdir. Dolayısıyla güçlü ve hırslı erkeklere duyduğu ilgi ve beraberlik kurma yönündeki büyük özlemi ile kendi hırs ve amaçlarını kolaylıkla geri plana atabilecek, muazzam enerjisini yeni kurduğu evliliğine ve büyümekte olan ailesine vakfedebilecektir. Bu açıdan baktığımızda, Hera'ya şüpheyile bakan Athena kız kardeşleri haklıdır; Hera enerjisini başkalarına vermektedir ama genç Hera'nın gözünde bu durum, karşılığını daha sonra görmeyi umduğu uzun vadeli bir yatırımdır.

İlk bakışta, genç Hera'nın genç Athena ile büyük benzerliği vardır. İkisi de zekidir, kendilerinden emin ve enerjiktirler. Her ikisi de eğitime değer vermekte, çevrelerinde gördükleri erkek egemen cemiyeti anlamayı ve içinde başarılı bir şekilde görev almayı istemektedirler. Ancak arzuları ve hırsları çok farklıdır. Onları üniversitedeki son yıllarında gözlemlediğimizde, Athena'yı muhtemelen mezuniyet sonrasında lisansüstü eğitime devam etmek ya da staj yapmak yönünde araştırmalar yaparken görürüz. Oysa genç Hera kadını bunlardan ziyade, ileride de başarılı olacağını düşündüğü erkeklerle ilgilenmekte ve onlarla çıkmaktadır. Kısacası, Athena kariyer arayışındayken Hera koca aramaktadır.⁶⁴

Aslında bu iki tanrıça tipi arasındaki fark şudur: Athena enerjisini, gücünü ve kusursuzluk eğilimini kariyerini desteklemek yönünde kullanırken Hera, bilhassa genç yaşlarda bu vasıflarını ideal bir evliliği ve aileyi idare etmek için kullanmaktadır. Öte yandan, dişil benliğine mal olsa da Athena'nın erkeksi vasıflarını geliştirmesi, başarının son derece önemli olduğu erkek egemen dünyadaki mücadeleler açısından oldukça faydalıdır.

Bunlara bakarak Hera'nın Athena ile benzer hırs ve arzular içinde olmadığı anlamını çıkaramayız; onun hırsları bir koca, aile ve çocukları da içermektedir. Hera'nın bu açıdan kız kardeşinden daha hırslı olduğunu söyleyebiliriz, çünkü o her şeyi istemektedir. Konforlu bir ev, emniyet, güvenilir bir koca, harikulade çocuklar, toplumda saygın bir konum ve çoğu kez, bir iş istemektedir. Genellikle aynı anda hem sıcak bir yuvaya hem de bir işe sahip olmayacağını bilecek kadar gerçekçidir. Dolayısıyla ne kadar sürerse sürsün kendisini gayet mutlu ve hatta takıntılı bir şekilde ailesine adayacaktır. Vazifesinas bir ruh haliyle evde kalacak, organizasyona yatkın yapısı çerçevesinde gönüllü işlerde veya çocuklarının okullarındaki faaliyetlerde çalışacaktır.

Athena'nın evlilikle ve çocuklarla ilgili olarak içinde bulunduğu ikilemin aksine, Hera bunları son derece doğal karşılamakta ve son derece ciddi bir iş olarak görmektedir. Ancak Hera hiçbir zaman Demeter'in olabileceği gibi yumuşak, müsamahakar ve aşırı serbest bir anne portresi çizmeyecektir. Yönetici ve organize edici yönü çocuklarına yönelik olarak kısa zamanda ortaya çıkacaktır.

64 2003 tarihli *Mona Lisa Smile* (Mona Lisa Gülümsemesi) adlı sinema filminde Julia Roberts'ın oynadığı sanat öğretmeni, 1950'lerin muhafazakar kız lisesinde okuyan ve çoğu birer genç Hera adayı olan öğrencilerinin içinde Athena ateşini yakmaya çalışmaktadır. (d.n.)

Genellikle kendi annesinden miras almış olduğu son derece kesin ve ciddi standartları vardır. Çocuklarının terbiyeli davranmalarını, odalarını derli toplu tutmalarını, itaatkar ve kibar olmalarını bekler. Onlara bu yönde bir eğitim ve disiplin vermek yönünde de son derece donanımlıdır, gerektiğinde hayli katıdır.

Statüye ve sosyal saygınlığa verdiği büyük önem ile Hera, eş ve anne olarak disipline yatkındır zira çocuklarının olabildiğince kendi değerlerini yansıtmalarını arzu etmektedir. Oğullarının babaları gibi başarılı olmasını beklemekte, kızlarının ise kendisinin onaylayacağı ailelere mensup uygun damatlarla evlenmelerini istemektedir. Bu, pek çok kadında ve ailede gözlemlediğim yaygın bir davranış kalıbıdır.

Bununla birlikte, bütün bunlarda kayda değer miktarda narsizm olduğu izlenimini gözden kaçırmak zordur; Hera kendisinin, çocukları tarafından bu kadar iyi temsil edilmesini istediğinde, derinlerde bir yerlerde öz itibarıyla olduğu kişiden, esas benliğinden yana pek de huzurlu olmadığından kuşkulandırılabilir. Hera'nın yaralarıyla bağlantısı olan, psikolojisindeki bu önemli noktaya daha sonra tekrar değineceğim. Şimdilik, evliliğinin başlıca odağını ele alalım: kocasını.

HERA VE KOCASI: ORTAKLIK POLİTİKASI

Hera kadını kocasından temel olarak iki şey ister: ortaklık ve eşitlik. Sonuç olarak bu, kocasının sahip olduğu kadar iktidar istediği anlamına gelmektedir. Eğer herhangi bir sebepten dolayı çocuk sahibi olamazsa, yirmili ya da otuzlu yaşlarında kocasının iş ortağı olması nadir de olsa mümkündür. Dış dünyada yöneticilik yapmak, idareci konumda olmak yönündeki içsel dürtülerini evini ve çocuklarını idare etmek için feda eder ama bu işleri de son derece ciddi bir şekilde yapar.

Buna dayanak oluşturmak amacıyla da evliliğindeki görev ve sorumluk kavramlarını çok önemser, hatta abartır. Franklin Roosevelt'in eşi Eleanor da evliliğinin ilk yıllarıyla ilgili olarak şöyle demektedir: "O zamanlar o kadar büyük ideallerim, öyle büyük bir görev ve sorumluluk anlayışım vardı ki hiçbir mizahi yaklaşım ya da insan doğasının zayıflığını takdir eden hiçbir ifade bunları yatıştırıp hafifletemiyordu."

Hera bir parçası olmayı en çok istediği şeyden yetişkinlik dönemi boyunca ayrı kalmak zorunda olacağı için kocasının kariyerine daha çok odaklanacaktır. Bu, aynı yaş dönemini yaşayan ve eş konumunda olan bir Demeter ile tamamen tezat teşkil eden bir durumdur çünkü Demeter kadını, kendisini tamamen teslim etmiş olduğu bebeklerle ve küçük çocuklarla adeta bir bayram sevinci içindedir. Faturalar ödendiği sürece, kocasının otobüs şoförü mü, yoksa banka müdürü mü olduğu Demeter için hiç fark etmez.

Ancak, Hera için fark eder. Kocasının aldığı her bir terfiyi, yükselme yönünde attığı her adımı, gördüğü her nevi takdiri hırsla takip edecek ve bunları kocası kadar kendisine de mal edecektir. Kocasının arkadaşlarını, iş ortaklarını, çalışma arkadaşlarını ağırlamaya, dolayısıyla ev sahibesi olarak muazzam yetenekler geliştirmeye başlayabileceği bir dönemdir bu. Böylesi toplantılar onun için son derece tatminkar ve memnuniyet vericidir zira kocasıyla doyarsa gösteriş yapabilmekte, ondan yansıyan şan ve şerefın tadını çıkarabilmektedir. Öte yandan kuvvetli sezgileri, içgüdüleri ve ferasetiyle kocasının çevresindeki potansiyel dostları, ortakları ve rakipleri kolayca saptayarak kocasına önemli katkılar sağlayacaktır. Diğer işadamlarının, yöneticilerin ya da profesyonellerin eşleriyle tanıştıkça kenara birtakım zihinsel notlar aldığını fark edecek ve doğası gereği hoşlandığı dedikodunun tadını çıkaracaktır. Hera kadını kendisini iktidar dünyasına artık daha çok yansıtmaya başlamaktadır.

Yıllar geçtikçe, kocası daha fazla prestij kazanıp daha yüksek mevkilere geldikçe bir eş ve ortak olarak bu yolda her adımı kocasıyla birlikte atmış olduğuna yönelik inancı da kuvvetlenecektir. Hera kadını dışa dönüktür, dolayısıyla insanlarla temas halinde olmayı, onları yönetip yönlendirmeyi de sever. En karmaşık iktidar yapılarını ve Bizans oyunlarını çözmek yönünde sezgisel bir anlayışı vardır; bir iktidar oyunundaki çeşitli oyuncuları enine boyuna değerlendirmekten, yükseliş ve düşüşlere yönelik gerçekçi tahminler yapmaktan keyif almaktadır.

Dedikodu ve ayak oyunları ona heyecan vermektedir ama ketum ve ihtiyatlı biri olarak da ona genellikle büyük güven duyulmaktadır; işin aslı, Hera kadını olağanüstü bir diplomat da olabilmektedir. Kocasının en büyük sırdaşı ve danışmanı haline geldiği için de genellikle onun üzerinde büyük tesiri olmaktadır. Durum böyleyse -Nancy ve Ronald Reagan örneğinde olduğu gibi-, Hera

kadını, yaratılmasına yardımcı olduğu bu itibarlı adama yönelik olarak aşırı koruyucu ve sahiplenici bir tutum sergileyebilir.⁶⁵

Bazen de Roma İmparatoru Augustus'un karısı Livia gibi, hükümdarın arkasındaki başarılı politikacı haline gelebilir. Hatta tarihçi Suetonius'a göre, Augustus eşiyle yaptığı konuşmalarını yazılı olarak kayda geçirtmeye özen göstermekteydi! Donald Regan'ın anılarını kaleme alan yazar Gary Wills'in Suetonius'dan aktardığına göre, imparatoriçenin oğlu Tiberius ise arada bir razı gelmek zorunda kaldığı tavsiyeler nedeniyle annesiyle sık sık karşılaşmaktan ya da uzun diyaloglara girmekten kaçınılmaktaydı.

65 "Türk siyasetinde lider eşleri yalnız bu gün değil her dönemde etkiliydi. İlk First Lady Latife Hanım ülkenin geleceğine dair projelerde otoritesini hissettirdi. Mevhibe İnönü reformları uygulayan çağdaş kadın olarak ön plandaydı. Bu gelenek Nazmiye Demirel, Semra Özal, Raşan Ecevit, Nermiş Erbakan, Berna Yılmaz ve eklenecek yeni isimlerle devam edeceğe benziyor... Geçmişte kadının siyasete etkisi anormal bir durum gibi kabul edilirken, şimdilerde devletin zirvelerine yürüyenler yanlarında eşlerini göstermeyi asla ihmal etmiyorlar.

Medya çağının siyasetçi eşleri karizma olarak Leh asıllı, sarışın, Hürrem Sultan'ı henüz gölgeleyebilmiş değiller ama kamera ve objektif uyumunu tutturanlar kendi alanında birer yıldız olmayı başarabiliyorlar...

Cumhuriyetin ilk First Lady'si Latife Hanım kültürlü ve karizmatik yapısıyla etrafındaki siyasi eşleri üzerinde önemli bir etkiye sahipti. Kısa süren evliliğinde ülkenin geleceğine dair projelerde ve Mustafa Kemal'in arkadaş çevresinde baskın tutumunu hissettirdi. Latife Hanım'dan sonra zamanın deyimiyile "Birinci Kadın" olan Mevhibe İnönü için konumu gereği ülkeyi içeride ve bilhassa yabancı ülkelerde temsil etmek daha önemliydi. Siyasi meselelere katılmaktan kaçındı. Özveri ve yumuşak huylu olmayı lider eşinde bulunması gereken en önemli özellik olarak gördü. Bu yönüyle Adnan Menderes'in eşi Berin Hanım'la benzeştikleri söylenebilir. Politikadan uzak, sade bir hayatın içinde kalan Berin Hanım meydanlarda görülmedi. Köy köy dolaşıp meydanlarda görülen ilk politikacı eşi Nazmiye Hanım oldu. Kalabalıklar arasında önde ama siyasette arka planda görünse de Nazmiye Hanım zaman zaman eşiyle arası açılan politikacılarla atışmaktan da geri kalmadı...

Raşan Hanım'ın DSP'de Başkan Yardımcısı olarak aktif bir görevi var... Raşan Hanım sadece lider eşi değil, aynı zamanda DSP'nin genel başkan yardımcısı. Dolayısıyla sahip olduğu bu aktif görevi onun ne Mevhibe İnönü, ne de Berin Menderes'le kıyas kabul edilemezliğini ortaya koyuyor. Röportaj için gelen gazetecileri eşiyle baş başa bırakıp bir kenara çekilmeye, eşinin arkasında bulunup sempatik tavırlar sergilemeye ne yapısı ne de konumu müsait... Diğer açıdan Raşan Ecevit'i görünüş ve karakteriyle İsrail'in eski Başbakanı Golda Meir'e benzetenler de var. Araştırmacı-Yazar İlgaç Zorlu'ya göre, Raşan Hanım'ın dominant karaktere sahip olması için fazlasıyla gerekçe sıralanabilir. Zorlu'ya göre Raşan Hanım'ın belirleyiciliği kültürel bir mesele. Ona göre, Raşan Hanım anaerkil bir kültüre sahip...

Semra Hanım, eşinin Cumhurbaşkanlığı döneminde ANAP'ın liderliğine soyunmuş, partinin başına geçmesine ramak kalmışken farklı bir rota çizmişti... (26 Ağustos 2002 tarihli *Aksiyon* Dergisinde Meral Yılmaz imzasıyla yayınlanan "Siyasetin Dominant Teyzeleri" başlıklı makaleden bazı kısımlar alıntılanmıştır.) (d.n.)

İKTİDARDAKİ HERA

Hera hayatı boyunca güce, özellikle de politika, iş ve toplumun daha aristokrat seviyelerinde mevki sahibi olan güçlü erkeklere içgüdüsel bir çekim duyar. Topluma mal olmuş kişilerden, onların davranışlarından, eylemlerinden çok etkilenir ve bunlara hayranlık duyar. Kocasının meşgul olduğu bir mesele, kriz, sorun ya da devam eden bir toplantıya yönelik olarak eşine tavsiyelerde bulunmak, bilgi aktarmak kadar başka hiçbir şey ona kendisini bu kadar değerli ve önemli hissettiremez.

Ronald Reagan'ın başkanlığı döneminde Beyaz Saray'da personel müdürü olarak görev yapan Donald Regan da anılarında, Nancy Reagan'ın eşinin bütün aktivitelerini yakından takip ettiğini ve bunu da en doğal hakkı olarak gördüğünü anlatırken şöyle demektedir: "Bayan Reagan sadece evliliklerinde değil, politik ve resmi meselelerde de kendisini başkanın ikinci benliği olarak görüyordu, öyle ki kocasına teslim edilen başkanlık adeta evlilik yemini dahil olan dünyevi mallar kategorisine girivermişti."⁶⁶ Merak ediyorum, Donald Regan, "First Lady"nin başkanlık kararlarına katkıda bulunmaması gerektiğini düşünecek kadar samimiyetten uzak mıydı, yoksa sadece gerçekten naif ve toy mıydı? Rosalyn Carter ve Ladybird Johnson gibi Beyaz Saray'daki varlıkları çok güçlü olan başkan eşlerinin yaptıklarını unutmuş olduğu çok açık. Belki de Donald Regan'ın bu satırlarında, yıldırımlarının çalınmış olmasına son derece içerlemiş Zeus'un en ataerkil haliyle sesini duymaktayız.

Öte yandan büyük hükümdarlar, imparatorlar ve liderler açısından iktidarı eşleriyle paylaşmak hiç de kolay değildir zira tek bir kişinin karar vermesi, iki veya daha çok kişiye kıyasla her zaman için daha kolaydır. Bundan dolayı pek çok monarşide eşe, ikincil derecede yetki tanınmıştır.

İngiltere'deki sosyalist hareketin gelişiminde son derece etkili politik figürler olan ve Bernard Shaw'la da yakın bir ilişki sürdürmüş olan Beatrice ve Sidney Webb'in⁶⁷ evlilikleriyle ilgili olarak rivayet edilen bir hikaye, güç paylaşımı sırasında ortaya çıkan çelişkilerle çarpıcı bir örnektir:

66 For the Record (Kayıtlara Geçsin), s. 123

67 London School of Economics'in kurucuları. (ç.n.)

Son derece önemli politik kariyerlere sahip olan Beatrice ve Sidney bir süre sonra evleneceklerdir. Bir gün bir arkadaşı Beatrice'e sorar: "Sen de, Sidney de çok güçlü kişiliklere sahipsiniz. Evliliğinizde kararları kim verecek?"

Bu soruya Beatrice hiç tereddüt etmeden şu yanıtı verir: "Ah, bu çok basit. Bütün önemli kararları Sidney verecek ama bunlardan hangilerinin önemli *olduğunu* ben belirleyeceğim!"

Lider, yönetici veya kraliçe konumunda nüfuz sahibi olup da hükmetme arzularını tatmin eden ama aynı zamanda bir eş olarak kalmaya devam eden Hera kadınları oldukça nadirdir. Bizans İmparatoriçesi Teodora, Jüstinyen ile olan evliliğinde; İngiltere Kraliçesi Victoria da Prens Albert ile olan evliliğinde bunu başarmıştır (bkz. "Tarihteki Nüfuzlu Heralar"). Fakat evlilikle ya da hanedanlıkla ilgili anlaşmazlıklar veya otorite çatışmaları çok daha sık görülmektedir; Kraliçe Eleanor'un İngiltere Kralı II. Henry ile olan fırtınalı evliliğinde de durum böyleydi.

Öte yandan Amerika'daki ilk yerleşimcilerden Anne Hutchinson'ın (1591-1643) durumunda olduğu gibi, Hera'ya özgü arzular genellikle ataerkil sistemin egemenliği açısından bir tehdit olarak görülür ve baskı altına alınmaya çalışılır. Hutchinson, devam ettiği John Calvin kilisenin teolojisi bakımından yetiştirip yerleşik dogmalara karşı çıkmaya başlamış ve dini konuları kendi aralarında tartışmaları için kadınları teşvik etmişti. Ancak dinden saptığı suçlamasıyla -ki asla kanıtlanmamıştır- yaşadığı koloniden kovulmuş ve New York yakınlarında düşman Kızılderililer tarafından öldürülmüştür. Suçluluğunu anlatan sözler kadınların gücünden ne kadar korkulduğunu ortaya koymaktadır, zira Kalvinist Kilise papazları onu "bir karıdan ziyade bir koca, dinleyiciden ziyade vaiz, kuldan ziyade yargıç" olmakla suçlamışlardır.

Hera eril gücün üstünlüğünü şu ya da bu şekilde tehdit *etmek* sizin nasıl tam olarak kendisi olabilir? Bu soru günümüzde de net bir yanıt bulamamıştır. Bazı kadınların, çocuklarını yetiştirdikten sonra politika ve iş dünyasında yüksek yerlere geldikleri, kendi işlerini kurdukları doğrudur. Burada aklımıza Golda Meir, Margaret Thatcher veya Elizabeth Arden gibi isimler de gelebilir. Fakat bu örneklerde yer alan kadınlar bir eşin yardımı olmaksızın, yalnız başlarına hedeflerine ulaşmış, bir başarı sağlamışlardır. Kariyerleri eşlerinininkiyle paraleldir ama bir paylaşım veya ortaklık yoktur.

TARİHTEKİ NÜFUZLU HERALAR

Tarihe baktığımızda, kocasıyla birlikte uyum ve huzur içinde hüküm sürmüş olan Heraların son derece nadir olduğu görülür. Bunların çoğu ataerkil dönemlerde, siyasi manevralardan ziyade, hanedan soyuna bağlı olarak nüfuz sahibi olmuşlardır, dolayısıyla konumları güce yönelik hirs ve arzularını daima yansıtmamaktadırlar.

Boadicea, (M.S. Birinci yüzyıl) Britanya'yı işgal eden Romalılara karşı yürütülen başkaldınyı önderlik eden Kelt Kraliçe. Kocası öldüğünde, Romalılar son derece haksız bir şekilde halkın topraklarına el koymuş, ona karşı barbarca şiddet uygulamış ve gözlerinin önünde kızlarına tecavüz etmişlerdir. Boadicea ise son derece cesurca hareket ederek bütün komşu kavimleri bir araya getirmeye teşvik ederek Romalılara karşı bir isyan başlatmıştır. Başlangıçta başarılı olmasına karşın bu isyan sonunda bastırılmıştır. Boadicea, anaerkil güce büyük saygı duyulan ve lider olarak kadınlara da erkeklerle eşit derecede itibar edilen bir toplumda Hera'nın en güzel vasıflarını her yönüyle yansıtmaktadır.

Tarihteki en ilham verici Hera öykülerinden biri de **İmparatoriçe Teodora**'nın hayatıdır. (508-548) Rivayete göre, sirklerde ayı terbiyeciliği yapan bir adamın kızı olarak doğmuştur, sonra oyunculuk ve fahişelik yapmış, İmparator Jüstinyen'in eşi olma konumuna kadar yükselmiştir. Bizans İmparatoriçesi olarak Teodora, siyasi ve dinsel alanlardaki pek çok önemli zaferde kocası adına sorumluluk almış ve etkili olmuştur. Tarihçiler kocasının Teodora'ya kıyasla daha zayıf kaldığı görüşündedirler. Teodora köklü yasal reformlar yaparak haklı olarak büyük takdir görmüştür. Bu reformlar çerçevesinde kadınların -o dönem Konstantinapol'ünde çok yaygın bir durum olan- fahişeliğe zorlanması yasaklanmıştır; evliliğin statüsü yükseltilmiş, boşanma koşulları kolaylaştırılmış, tecavüz ise idamlık suçlar sınıfına alınmış, kadınların mirasçı olmalarına imkan tanınmıştır. Kısacası dönem itibarıyla onun sayesinde kadınların statüsü yükseltilmiştir.

Zorlu kişiliğiyle tanınan **Kraliçe Eleanor** (Aquitaineli Eleanor) (1122-1204) kadınların erkeklerle eşit olarak arazilere ve unvanlara varis olabildikleri bir dönemde yaşamıştır. Ancak Fransa ve İngiltere'ye birleşik bir krallık olarak hükmetme hırsı kocası II. Henry ile birlikte büyük bir hüsrana uğramalarına ve on altı yılını hapiste geçirmesine yol açmıştır. Fransa Kralı VII. Louis ile yaptığı ilk evliliği sırasında, Haçlı Seferlerinde kocasını takip etmek için çok ısrarcı olmuş, kadınların bağımsızlığı ve otoritesi yönündeki bu ısrarlar karşısında Kral çok hiddetlenip en sonunda ondan boşanmıştır.

Rusya Çariçesi Büyük Katerina'nın (1729-1796) evliliği de Eleanor'unkinden çok farklı değildi. Katerina, Çar III. Petro ile yapmış olduğu politik evlilikten sıkılınca Grigori Orlov adında çapkın ve tuhaf bir adamla gönül ilişkisine girmişti. Orlov ve bir grup komplocu Petro'yu tahttan indir-

mişlerdir. Çar'ı öldürtenlerin de yine aynı grup olduğu tahmin edilmektedir. Odukça geri kalmış bir ulusa reformlar yoluyla pek çok yenilik getirmesi bakımından Katerina'nın aydın bir diktatör olduğu açıktır ancak evlilik ve birliktelik anlamında Hera'nın bir ifadesi olmaktan da son derece uzaktır.

Yakın tarihe baktığımızda ise **Abigail Adams**'in (1744-1818) kişiliğinde gücüne tam anlamıyla sahip çıkan bir başka Hera karakteri görmekteyiz. Adams, Başkan John Adams'ın eşi ve Başkan John Quincy Adams'ın annesidir. Judy Chicago ondan şu sözlerle bahsetmektedir: "Bir vatansever, devrimci, kölelik karşıtı, yazar ve feministtir. Allesi için her türlü işin ve çiftçilikle ilgili uğraşların üstesinden gelmiş, kocasına danışmanlık yapmıştır. Döneminin en başarılı arzuhalçilerinden biridir. Kölelik karşıtı olduğunu özgürlük hareketinden seksen beş sene önce açık ve cesur bir şekilde dile getirmiştir."

Kraliçe Victoria (1819-1901) daha on sekiz yaşındayken İngiltere tahtına çıkmış, yönetimde olduğu uzun yıllar boyunca görevine bağlı, fedakar ve halkı tarafından sevilen bir kraliçe portresi çizmiştir. Büyük bir aşk beslediği kuzeni Prens Albert ile evlenmiş ve dokuz çocuk doğurmuştur. Hayatı boyunca kocasının üzerinde büyük bir etkisi olmuş ve Prens'in ölümünden sonra üç yıl yas tutarak halkın içine çıkmayı reddetmiştir. Yöneticilik görevleri konusunda büyük hassasiyet göstermiş olsa da bazı biyografi yazarları kraliçenin aslında kendisini çocuklarına adanmış olmayı yeğleyeceğini öne sürmektedir. Bu bağlamda Kraliçe Victoria, Hera ve Demeter değerlerinin, bu tanrıçaları yansıtan tarzın alışılmamış bir karmasını teşkil etmektedir.

Dolayısıyla, iktidarı paylaşmanın zorlayıcı yanıyla henüz yüzleşilmemiştir. Yüzyıllar boyunca evde maruz kalınan eşitsizlik toplumsal arenada o kadar da çabuk giderilememekte. Yunanlar, Hera ile Zeus arasındaki çekişmeyi ve kavgaları tarif ederken, evlilikte karı koca arasında ortaya çıkan daimi gerilimleri tarif etmekle kalmayıp toplumsal nüfuz ile bireysel güç arasındaki kaçınılmaz orantısızlıktan kaynaklanan gerilimi de samimi ama ümitsiz bir şekilde simgeleştirmiş olabilirler.

İş hayatında kaplan kesilen bir erkeğin evde uysal bir kediye dönüşebildiği bilinmektedir. Erkeğin Hera eşi de eve sıkışıp kalmış, kendi gücünü kanallize edecek bir ortam bulamamışsa, bu gücünü ve enerjisini eşine yöneltebilecektir; en nihayetinde o da pençelerini keskin tutmayı istemektedir. Olimpos'ta geçen pembe dizide Hera'nın Zeus'a yönelik kıskançlığının büyük bir kısmı, Zeus'un gelişigüzel yaşadığı ilişkiler kadar çevirdiği dolaplardan da kaynaklanmaktadır.

MUTSUZ HERA EVLİLİKLERİ:

LADY MACBETH Mİ, HUYSUZ, ŞİRRET BİR KADIN MI?

Peki ya Hera'nın eşi ondan daha az muktedir olduğu bir konuma düşerse? Hera ya ileri atılıp bütün dünyayla savaşan, onun için servet ve statü kazanan, kahraman ruhlu fallik bir erkekle evlenmezse? Başarılı bir eşe sahip olduğu halde onun heyecan verici sosyal ortamından dışlandığını hissetmesi zaten yeterince nahos bir durumdur ama Hera bir mevki ve otorite sahibi olmanın gereklilikleri karşılayamayan bir erkekle ne yapacaktır?

Şimdiye dek Zeus'un modern dengiyle evlendiği takdirde, Hera'nın eşinin güç ve karizma sahibi, hırsları ve hedefleri olan ve ayrıca daha önce değindiğimiz ahlaki ve spiritüel erdemleri destekleyen yapıda bir erkek olacağını varsaymıştık. Bu kesinlikle Hera'nın yirmili yaşlarda aradığı erkek tipidir. Tam olarak adını koyamasa bile ne istediğini bilmektedir. Bu, psikanalistlerce fallik erkek ve psikologlarca A Tipi kişilik olarak anılan; Hera'nın hayallerine karşılık gelen güçlü, samimi, güvenilir, kararlı ve sebatkar bir erkektir.

Bazen, -hepimizin bildiği bir hikayedir- genç Hera kadını hayat arkadaşını yanlış seçer, başlangıçta gelecek vaat eder görünmesine rağmen sonraları kariyer anlamında başarısız olacak bir erkekle evlenir. Cana yakınlığı ve böbürlenmeyi sahici kişisel güç zannedebilir ve kendini ikincil pozisyonlara kanaat getiren ya da hayatın yanından geçip gitmesine seyirci kalan bir erkekle sıkışıp kalmış bulabilir. Görünen odur ki güce olan eğilimini, dürtülerini ve beklentilerini yanlış Zeus'a yönlendirmiştir. Artık çok geçtir ve genişlemekte olan ailesiyle, kocasının bir zamanlar gelecek vadeden kariyerinden geriye kalan azıcık bir yükselme ihtimaliyle uğraşırken zamanında yaptığı yanlış seçim bir bumerang gibi ona geri dönmektedir.

Hera bu talihsiz açmaz karşısında genel olarak iki şekilde tepki gösterecektir: İlki, Lady Macbeth gibi olmaktır. Kendi mağrur hırslarının, amaç ve arzularının gerçek bir temsilcisi olana dek zayıf kocasının her hareketini programlayarak, her bir ilerleme basamağını belirleyerek perde arkasından onu yönetip yönlendirecektir. Lady Macbeth gibi, böyle bir kadın da kocasından güçlüdür. Hoş, nazik ve insafli personasını ön plana çıkaracak ama perde arkasından, kocasıyla birlikte yükselmek istediği dünyada onu ileriye sevk etmek için katı hesaplar yapacak, son derece acımasız entrikalar çevirecektir.

Kocası böylesi bir Hera kadınının arzularını ve hayallerini tamamen gerçekleştirene dek, bu eş tipi gerek kocasına gerekse onun birlikte çalıştığı kişilere karşı sürekli dırdır yapan, hatta despotluk taşıyan bir yapı sergileyebilir. Amacına ulaştıktan sonra ise iktidara yönelik açlığını kocası aracılığıyla daha da çok beslemeye başlayacaktır. Böylesi amansızca bir yaklaşım New York otelcilik sektörünün önde gelen işadamlarından olan Leona ve Harry Helmsley'in evliliklerinde de görülmüştü. Bu tip evlilikler ruhsuzdur çünkü kadın kadınsı benliğini erkeksi güç uğruna tamamen satmaktadır. Ne yazık ki böylesi evlilikler sık sık alkoholizm batağına saplanmakta, duygusal yabancılaşmaya ve şiddete yol açmaktadır.

Ancak hırslı Hera kadının eşi tamamen etkisiz kalıp da eşinin yönlendirme çabalarını boşa çıkardığında Hera daha büyük bir tepki göstermektedir. Kocası Hera kadınının geniş alanlarda hissetmek istediği nüfuz ve güçten onu mahrum bırakırsa Hera'nın nüfuza, güce ve çeşitli entrikalara yönelik iştahı bu kez aile fertlerine yönelme eğilimi gösterecektir. Kocası kılıbıktır, çocukları baskı altındadır ve arkadaşlarını da bitmez tükenmez şikayetlerle ağdırlamaktadır. Ailenin reisi olma dürtüsü yüzünden yaşı ilerledikçe daha çok alay konusu haline gelmekte, asıl patronun o olduğuna dair arkasından konuşulmakta, "cadaloz, kocakarı" gibi lakaplar takılmakta ve bilinen bütün kaynana fıkralarıyla alaya alınmaktadır. Kendisinin ve kocasının ruhu pahasına bütün dünyaya sahip olan Lady Macbeth olmaktan çıkmış ve artık huysuz, şirret bir kadın haline gelmiştir.⁶⁸

HERA'NIN FALLİK PROTESTOSU

Bu aşırı gerilimlerin altında, Zeus ile Hera'ya özgü aynı evlilik dinamiğinin iş başında olduğunu görmek oldukça kolaydır. Bu, psikanalist Alfred Adler'in kadınlardaki "erkeksi protesto" olarak

68 Akla eski Türk filmlerinde, romanlarda, türkülerde ve günümüzde ise dizilerde mutlaka kötü olan şirret "kaynanalar" geliyor. Yeşilçam'ın en korkunç kaynanası Aliye Rona'dır; Hülya Koçyiğit'i, Türkan Şoray'ı az mı süründürmüştür? Daha yakın tarihli *Berlin in Berlin* adlı filmde de gelini Hülya Avşar'ı süründürmektedir. Televizyon yapımlarındaki örneklerine gelince: *Kaynanalar* dizisinin şirreti Tijen Hanım'dır; *Ayrılsak da Beraberiz*, *Asmalı Konak*, *Zerde*, *En Son Babalar Duyar*, *Bir İstanbul Masalı*, *Büyük Yalan*, *Aliye*, *Haziran Gecesi*... daha yakın tarihli olan *Muhteşem Yüzyıl*'daki Valide Sultan. Ve belki de gerçekte kurgu arasında bir yerde durduğu için hafızalara daha derinden kazınmış olan bir kaynana: Semra Hanım. Bir reality show olan *Gelinin Olur musun* evinde gelin adayına etmediğini bırakmayan huysuz, şirret oğlan anesi. (d.n.)

SHAKESPEARE DÖNEMİNDEKİ ŞİRRET KADINLAR

Mutsuz Hera eşler için kullanılan (kocakarı, acuze, kaşık düşmanı, dirdirci, cadı, cadaloz, eli maşalı, şirret vb.) pek çok tabirin genellikle güncelliğini yitirmiş, nispeten modası geçmiş sıfatlar olması rastlantı değildir. Shakespeare'in Kate karakteri ile tasvir ettiği huysuz ve şirret eş tipi Rönesans dönemine uzanmaktadır. Carrol Camden'in *The Elizabethan Woman* (Elizabeth Dönemi Kadını) adlı kitabında yazdığına göre, "erkeksi cinsten kadın" tanımına yönelik ilk basılı referansları 1617 yılında görmekteyiz. Bu kayıtlara göre Kral James "kadınların geniş kenarlı şapkalar takmaları, yelekler giymeleri, saçlarını kısa kestirmeleri, hançer ve kama benzeri aksesuarlar taşımaları gibi cüretkarlıklarını" karşısında büyük mahcubiyet duyduğunu ifade etmektedir.

Shakespeare'in de bazı oyunlarda *-On İkinci Gece* ve *Size Nasıl Geliyorsa*- Viola ve Rosalind adlı kadın karakterleri erkek gibi giyinen ve davranan tipler olarak portrelemeyi denediğini biliyoruz. Muhtemelen o da Kral James'i rahatsız eden aynı moda akımına değiniyordu.

Ayrıca Kral James'in döneminde yaygın olan bu akımı yeren *Hic-Mulier* (Erkek-Kadın) başlıklı anonim bir edebî eser de ortaya çıkmıştı. Alt başlığı bu eseri, "Zamanımızdaki Erkeksi Tabiatlı Kadınların Bünyesindeki Sarsıcı Hastalığı Tedavi Edecek Bir İlaç" olarak tanımlamaktadır. Yazar diyaloglar ile Hic-Mulier'i erkek kıyafetleri giydiği, yakışsız düşünceleri ve davranışları olduğu için paylamaktadır. İlgilili olan ise Hic-Mulier'in yanıtıdır, Simone de Beauvoir'ı birkaç yüzyıl önceden müjdeleyecek şekilde, "Eri ve dişile atfedilen anlamların yüzyıllar içinde değişmeye mahkum olduğunu," söyler.

Marshall McLuhan gibi kültür tarihçileri ise Rönesans döneminin bugün bile hala etkileşim içinde olduğumuz muazzam bir bilinç değişimini temsil ettiğini söylemektedirler. Bu dönemde toplum, önceden tayin edilmiş hiyerarşik bir yapıda her bireyin sabitlenmiş rollere sahip olduğu feodal sistemin kolektif ve bireyi hiçe sayan değerlerinden uzaklaşmaya başlamıştır. Bu bakımdan Rönesans gittikçe artan bireysellik anlayışı ile daha hızlı tüketen, fırsatçı bir dünyanın kapılarını açmıştır. Orta Çağ döneminde her birey sabit iktidar piramidi içindeki yerini, rolünü, işlevini ve kim olduğunu bilmenin güvenliğini taşımaktaydı, bu güven ayırt edici kıyafetler ve üniformalar ile desteklenmekteydi. Ancak Rönesans ruhunun Avrupa'da yayılmasıyla birlikte kadınlar ve erkekler kendilerini daha serbest hissetmeye başlamışlardı. Sonuçta ise şair John Donne'in ifade ettiği gibi "herkes kendi Anka Kuşu haline gelmek zorunda" kalmıştı. Kısacası, kadınlar ve erkekler kendi kimliklerini yeniden yaratmak zorunda kalmışlardır.

Kişinin öz-kimliği elbette ki giydiği giysilerle de yakından ilişkilidir, dolayısıyla kadınlar kadar erkekler de her çeşit farklı giysi formunu denemek mecburiyetiyle karşılaşmışlardı. Emniyet hissinden bu kadar uzak bir dünyada yaşayan hırslı ve iddialı kadınların, o dönemin Raleigh, Essex ve Drake gibi

maceraperest, gösterişli erkek kahramanlarının kılıklarına bürünmek istemeleri hiç de şaşırtıcı değildir.

Yüzeysel anlamda ise ilk Yunanlar dönemindeki kahramanlık ve yiğitlik anlayışı ile 1. Elizabeth dönemindeki arasında pek çok benzerlik vardır. Muhtemelen erkeklerdeki abartılı fallik dürtünün, kadınlardan sürekli hizmet ve itaat bekleyen tavırlarla katmerlenmesi pek çok kadında muazzam bir tepki hissi yaratmaktaydı. Evdeyken bu kızgınlıklarını dırdır ederek, şirretçe davranarak adeta patlarçasına dışa yuran kadınlar toplum içinde ise bunu miniklikleriyle, hatta bazen gülünç taklitlerle, burnu havada, kibirli, fallik duruşlarla ve saray avlularında gezinen tavus kuşlarını andıran pozlarla yapmaktaydılar.

nitelediği duruma bir örnektir ve erkeğin, karısının gücünü sadece evle sınırlayarak diğer her türlü nüfuz ortamından mahrum bırakmasına tepki olarak ortaya çıkmaktadır.

Hic-Mulier ve Lady Macbeth'teki gibi tabanca taşıyan, bıçak savuran kadın tipleri toplumun ve erkeklerin zihninde yüzyıllardır yer etmiştir (Bkz. "Shakespeare Dönemindeki Şirret Kadınlar"). Bazı psikanalistler ise bunları *fallik kadınlar*⁶⁹ olarak niteleyecek kadar ileri gitmişlerdir, bu yaklaşım Freudçu jargonda yer alan fallik erkek tipiyle de bariz bir benzeşim içindedir. Freudçu yazar Toni Wolff ise belirlediği dört tipten biri olan Amazon kadınının psikolojisini anlatırken bu belirli kadınsı yapıyı saptamaya çalışmaktaydı. Wolff'un diğer tipleri ise Anne, Hetaera ve Orta Çağ Kadını olup bu kitapta Demeter, Afrodite ve Persefon olarak adlandırdığım tiplerin tanımlarıyla örtüşmektedir ama Wolff'un Amazon kadını tarifinin tam olarak hangi tanrıçaya denk geldiği konusunda zorlandığımı söylemeliyim zira bu kadın tipi Artemis, Athena veya Hera'ya da uygun düşmektedir.

Aslında Toni Wolff'un kendisi de "Amazon" tabirinin yanıltıcı olduğu kanaatindeydi. Dolayısıyla daha önce açıkladığım gibi, Amazon kadını Athena, Artemis ve Hera tipi olarak alt kişiliklere ayırmamızın sebebi de budur. Bunu yapınca, her üç tipin de belirgin fallik vasıflara sahip olduğu görülür: Athena entelektüel açıdan agresiftir; Artemis doğal bir görünümde, sağlıklı, zinde ve

69 Klasik psikanalizde, özellikle çocukların kadının da penise sahip olduğuna inanması. Psikanalitik teoriye göre Oedipus öncesi evrede çocuklar her iki cinsin de erkeklik organlarına sahip olduğuna inanmakta, kadınların penisinin bulunmadığını keşfedince de iğdiş edildiklerini düşünmektedirler. / Yine klasik psikanalizde, fallik evreye takılıp kalan ve sonuçta bilinç düzeyinde penisten yoksun olduğunu inkar eden ya da bilinçsizce bütün erkekleri iğdiş etmeyi arzulayan kadın. (d.n.)

bağımsızdır; Hera ise dobra, doğrucu ve dik başlıdır ama üçünün de fallik yanlarını farklı şekillerde ve farklı ortamlarda ortaya koydukları açıktır.

En katışıksız hallerinde ne Artemis ne de Athena ilişkilerden yanadır, bunun anlamı ise erkeksi fallik yanlarının son derece yaratıcı yollar aracılığıyla dönüşebileceği veya yüceltilebileceğidir: Bu durum maceraya yönelik fiziksel aktivitelerinde Artemis'e muazzam bir enerji, Athena'ya ise entelektüel hedeflerine ulaşma yönünde bariz bir odaklanma gücü sağlamaktadır.

Ancak temel kaygıları ortaklık ve iktidar olan Hera söz konusu olunca, fallik yanı ilişkilerinde ona ciddi problemler yaratabilmektedir. Fallik dürtüleri genellikle eşitsiz beraberlikler sebebiyle çoğu kez hüsrana uğradığından psişik anlamda ciddi dengesizlikler yaşayabilmekte ve tam da kontrol altına almak istediği şeye kendini kaptırabilmektedir. Jungçular kadının engellenmiş erkeksi yanının yakın ilişkileri pek çok yönden yıkıcı ve eleştirel bir şekilde ele geçirdiği bu zorlu ve sıkıntılı durumu "animus posesyonu" olarak tabir etmektedir. Lady Machbet'in şartlanmışlığı ve azmı bu tabiattır. Oyun yazarı William Congreve de, "Ne Cennet'in sevgiyi nefrete dönüştürecek bir gazabı vardır ne de Cehennem'de aşağılanmış bir kadının öfkesi," satırlarını kaleme alırken bu ruh haline atıfta bulunmaktadır.

Toni Wolff'un Amazon kadının negatif yönlerine ilişkin tespitleri ise Hera kadınıyla son derece bağdaşır olmaları nedeniyle alın-tılanmaya değer niteliktedir:

Negatif yanı hiçbir otoriteyi ya da üstünlüğü kabul etmeyen, yalnızca eril silahlarla dövüşen... Evde ise bir nevi Medusa olan, "eril protesto" ile dürtülenmiş ve ağabeyiyle eşit olmak isteyen bir kız kardeşinki gibidir... Kişisel güçlükler "erkeksi" bir şekilde ele alınmakta ya da bastırılmaktadır. Herhangi bir şeye yönelik sabır veya anlayış gösterme fikri hem kendisiyle hem de başkalarıyla ilgili durumlar açısından gelişmemiştir, gelişme halindedir ya da mevcut değildir. ("Çocuklarımın büyüyeceği zamanı dört gözle bekliyorum.") Evlilik ve ilişkilere başarı açısından, billhassa kendi muvaffakiyeti gözüyle bakmaktadır, başarı ve yeterlilik düstur edindiği sözlerdir. Amazon kadını, insan ilişkilerini birer "iş" vasıtası yapma ya da kariyeri uğruna istismar etme tehlikesiyle de karşı karşıyadır.

"Kadını Psişenin Yapısal Biçimleri", s. 8

HERA'NIN YARASI GÜÇTEN, NÜFUZDAN MAHRUM KALMANIN ACISI

Hera'nın dinamiği hareket ve eylem neredeyse orada olmak yönündedir; itirazlarının, yaptığı protestoların kaynağı ise kendisini bunun dışında tutan kendi -ve diğer herkesin- kocasından nefret ediyor oluşudur. Kocasıyla evde eşit bir paylaşım içindeyse, aynı paylaşımı dışarıda da tam anlamıyla hak ettiği düşüncesindedir. Homeros'un *İlyada* destanının ilk kitabında Zeus ile Hera'nın yaptıkları kavganın da temel konusu budur: Zeus, Truva Savaşında çarpışmakta olan Aşil'e nasıl yardım edilebileceği konusunda gayri meşru sevgilisi Metis'e fikir sormakta, Hera ise kendisine danışmadığını için Zeus'a öfke kusmaktadır. Burada Hera'nın kışkırdığı şey, Zeus'un sadece cinsel anlamda değil politik anlamda da önüne gelenle ilişkiye girmesidir; onun asıl kışkırdığı şey erkeğinin kadın ya da erkek pek çok kişiyle rahatça düşüncelerini paylaşabilme, istediği gibi hareket etme özgürlüğüne sahip olmasıdır.

Diğer bir ifadeyle Hera, kocasının *dünyadaki hakim güç olma özgürlüğünü* kıskanmaktadır. Derinliklerinde o da erkeklerin dünyasında erkek gibi hareket etmek ve yaşamak istemektedir. En yakınının, eşinin formunda temsil olan eril dünya onu reddettiğinde ise bunu özgüveninde açılmış büyük, narsistik bir yara olarak hissetmekte, bu yaranın etrafında ise ıstırap, dargınlık, kızgınlık ve kıskançlık hisleri birikmektedir (bkz. "Hera ve Zeus Olimpos'ta Kavga Ediyorlar").

Hera evde kalmaya mecbur bırakıldığında sosyal, politik ve yönetsel becerilerini geliştirmek için çok az fırsat bulabilir. Buna tepki olarak yaptığı ilk şey ise kocasına sahiplenircesine adeta yapışmak, dış dünyaya katılımına yönelik olarak kocasına bir tür vekil pozisyonu atfetmek, durum çoğunlukla gerçeği yansıtmasa da onun en yakın arkadaşı ve tek sırdaşı olmayı beklemektir. Ancak tutkuları, hırsları ve arzuları çok kuvvetliyse bununla da yetinmeyecektir. İş ve arkadaşları hakkında kocasından bilgi almak, görüş sormak yönündeki bitmez tükenmez talepleri eşi ne kadar sevgi dolu ve cömert olursa olsun aralarında daimi bir gerilim kaynağı haline gelecektir.

Kocası vasıtasıyla yaşamaya çalışan, ev hayatıyla sınırlanmış hırslı ve tutkulu Hera kendisini değersiz ve sıkışmış hisseder. Fallik yönü engellenmekte ve reddedilmektedir. Kocasına bu kadar

HERA VE ZEUS OLİMPOS'TA KAVGA EDİYORLAR

Zeus tahtında oturuyordu, Hera ona bakar bakmaz Denizin Yaşlı Adamının Kızı, Gümüş Ayaklı Thetis'le aralarında bir dolap çevirdiklerini anladı. Hemen Zeus'a çıkıştı ve, "Şimdi de harigî tanrıça seninle fesat karıştırıyor, seni düzenbaz?" diye sordu ona. "Arkamı döner dönmez işleri sinsî, kaçamak yöntemlerine göre düzenlemek nasıl da hoşuna gidiyor. Asla kendi arzunla bana açılmıyorsun!"

"Hera," dedi İnsanların ve tanrıların Babası, "Benim bütün kararlarımı öğrenmeyi bekleme. Eşim olmana rağmen bu malumatları hazmetmek sana zor gelecektir. Duyman gereken şeyleri senden önce hiçbir insan ya da tanrı bilmeyecek. Fakat tanrılara danışmadan adım atmayı tercih ettiğim zamanlar için beni sorguya çekme durumunda da değilsin."

"Kronos'un Heybetli Oğlu," dedi ceylan gözlü Kraliçe, "şimdi bana ne öneriyorsun peki? Amacım hiçbir zaman sorularıyla sana sıkıntı vermek olmadı. Huzurla kendi kararlarını alablimen için seni hep rahat bıraktım. Ancak şimdi, Denizin Yaşlı Adamının Kızı, Gümüş Ayaklı Thetis tarafından ikna edildiğin ve kararını değiştirdiğin düşüncesindeyim. Seninle oturuyordu ve bacaklarına sarılmıştı. Bu durum, Aşillî desteklemesi ve Akeanların gemilerinde topluca bozguna uğratılması için ona söz verdiği kanaatini uyandırdı bende."

"Efendim," dedi Bulutları-zorlayan, "çok fazla düşünüyorum ve ben de hiçbir şeyi senden saklı tutamıyorum. Ancak kalbimi daha da aleyhine döndürmek dışında yapabileceğin hiçbir şey yok, ki bu senin için çok daha kötü olacaktır. Eğer işler senin söylediğin gibiyse bunu benim irademle gerçekleşmekte olduğu şeklinde alabilirsin. Orada sessizce otur ve benim tarafımdan idare ol, yoksa beni senden uzak tutmaya ve yenilmez ellerimden kurtarmaya Olımos'un bütün tanrılarının gücü bile yetmeyecek."

Göklerin ceylan gözlü tanrıçası bu duydukları karşısında ürperdi ve öfkesine mani olmaya çalışarak, sessizce, kırıdamadan oturdu. Zeus diğer bütün tanrı ve tanrıçaların da gözünü korkutmuştu ve sarayında sessizlik vardı.

Homeros, *Ilyada*, I. Kitap

yakın olma ihtiyacıyla farkında olmaksızın tam anlamıyla ortak bir yaşamı, simbiyotik bir ortaklığı talep etmekte, adeta eşinin teninin altında olmayı istemektedir. Kadın enerjisinin böyle psişik yoldan içlerine işlemesi pek çok erkek için tahammül edilmez bir şeydir. Dolayısıyla erkekte bebeklik dönemine özgü bir korku ortaya çıkacaktır; bu, psikanalistlerin "yiyip bitiren anne" dedikleri, masallarda küçük bebekleri yemek isteyen kötü cadıları çağrıştıran, yoğun ve baskın bir güce karşı duyulan korkudur. Aynı korkular Shakespeare'in ünlü oyununda Lady Macbeth'in bitmez tükenmez

hırslarını ve tutkularını sembolize eden, bunların psişik suretini ya da gölgesini oluşturan cadılar şeklinde ortaya çıkmaktadır. İçlerine işleyen böylesi yoğun bir tesir karşısında pek çok erkek kendilerinden talep edilen yakınlıktan kaçarak tepki göstermekte, erkek arkadaşlarıyla olmayı veya Zeus'un taktığını izleyerek başka kadınlara yönelmeyi tercih etmektedir.

Bu şekilde kocası tarafından geri çevrilen, hayal kırıklığına uğratılan Hera son çare olarak genellikle ailesine yönelecektir. En azından burada, mutlak güce sahip görünmektedir. Fakat annenin aile reisi olduğu, anaerkil bir yapıyı sürdüren nadir aileler haricinde, ailesini sınırsız hırs ve tutkularının yegane odağı haline getiren bir Hera çok daha mutsuz olacaktır. Yaralı ve tatmin olmamış bir Hera diğer bütün tanrıçalara kıyasla, daha çok sayıda evliliğin harap olmasına ve daha çok sayıda aile üyesinin baskıyla, tahakkümle yönetilip ıstırap çekmesine sebebiyet vermektedir. Derin bir hayal kırıklığına uğramış olan Hera kadınları arasında alkolik, çocuklarına kötü davranan, küfürbaz, psikozlu anne tipine de daha çok rastlanmaktadır.

Hera kadını, Demeter gibi ve hatta Artemis ya da Afrodit'in yapabildiği gibi arkasına yaslanıp çocuklarını büyütmekten keyif alacak bir yapıya sahip değildir. Hera son derece katı ve sert bir anne olabilir; kendi annesinden az da olsa Demeter, Artemis ya da Afrodit hoşgörüsü görmemiş, biraz şımartılmamışsa çocuklarını sürekli eleştirildikleri, baskı altına alındıkları ve asla yeterince iyi olmadıkları hissini vererek yetiştirecektir. Bir kadın, anne olarak diğer tanrıçalardan destek almaksızın sadece Hera arşetipiyle hareket ederse ortaya ciddi sorunlar çıkacaktır.

Tanrıça Hera'nın Yunan imgesi de bu konuda yardım etmez. Klasikçi akademisyenler Hera'nın anne olarak çocuğuyla birlikte temsil edildiği hiçbir bulguya sahip değildir. Annelik Olimpos'lu Hera'ya atfedilen bir vasıf değildir. Hatta Atina'da Hera tapınağı açıldığında, doğurganlığın ve anneliğin tanrıçası Demeter'in tapınağının kapatıldığı söylenmektedir. Hera'nın annelik haliyle olan temel uyumsuzluğunu bundan daha iyi ifade eden bir başka durum düşünemiyorum.

Aslında Toni Wolff'un tarif ettiği Amazon kadını günümüzdeki gönülsüz Hera tipi annenin tarzına tam olarak uymaktadır. Wolff'un dediği gibi, bu anne tipi ailesini kazanım ve başarı anlayışıyla yönetmektedir. Çocukları emeklemeye başladığı anda onlar

için her türlü plan ve projesi hazır olacaktır. Çocukluk döneminin tamamı bu hüsrana uğramış Hera annelerin huzursuz hırslarına kurban olmaya mahkumdur; aman vermez enerjisini genellikle yanlış yollarla harcamakta, zamanında kendisinin izlemesi gereken kariyer planları için olur olmadık şekillerde çocuklarına yöneltmektedir. Büyümeleri konusunda sabırsızdır ve çocuksu davranışlara gizli bir tahammülsüzlüğü vardır. Çocukları için mükemmelliğe ve başarıya odaklı, denetim altında tuttuğu, katı standartlar oluştururken belki de bilinçaltından onlara kendisine için için sürekli olarak ıstırap veren başarısızlığı hissetmeleri için tuzak kurmaktadır.

HÜSRANA UĞRAMIŞ HERALAR: İHANETE UĞRAMIŞ BİR NESİL

Pek çok insan bu anne tipini, yol açtığı olumsuzluklara maruz kalan kişiler yoluyla tanımaktadır. Doğrusu, yirmili ve otuzlu yıllarda doğmuş kadınlar arasında yaygın bir davranış kalıbı olduğunu gözlemliyorum. Bu anneler Demeter'in emniyet, sevgi ve besleyicilik duygularından ciddi biçimde yoksun olan, hayal kırıklığına uğramış Hera'ya özgü aşırı disiplinli bir anne modeli sergilemekte. Bir seviyede, bu durumun sebebi II. Dünya Savaşı'nın yol açtığı yıkım ve parçalanmadan kaynaklanıyor olabilir; kocaları askerdeyken, çocuk sahibi olsun olmasın pek çok kadın savaşla ilgili aktif görevler almıştı. İktidarın ve özgürlüğün tadına tam varmışlardı ki kocaları savaştan geri dönünce bütün bunlar onlardan geri alınmıştı.

Kırklı ve ellili yıllarda ise hem Amerika'da hem de Avrupa'da toplumun yeniden yapılandırılmasına, ev ve ailenin duygusal bir merkez haline getirilmesine çok büyük önem verildi. Çamaşır makineleri, bulaşık makineleri, televizyonlar gibi emek/zaman tasarrufu sağlayan nice araç gerecin ve göz alıcı bir teknolojinin dönemi bu. Evcimenlik ve sevgi dolu eş temaları medyada çok yoğun olarak yer almaktaydı. Pek çok televizyon dizisi çocuklarıyla olmaktan memnuniyet duyan, mutlu bir ev hanımının ve ailesinin üzerine titreyen bir kocanın, tertemiz kusursuz bahçeli bir evde yaşadıkları hayatı konu ediniyordu. Bu tabloyu hayal eden erkeklerin istediği şey evde kendilerini bekleyen iyi ve insanın içini rahatlatan bir Demeter'di, ne de olsa savaş bitmişti artık.

Televizyona reklamlar verenlerin ise pek çok aktif tüketiciye ihtiyacı vardı. Savaş döneminde kadınların iş hayatındaki varlığından dolayı zaman zaman kendilerini tehdit altında hissetmişlerdi ve artık onlar da kadınların evlerine geri dönmelerini istiyorlardı.

Pek çok erkek durumun böyle olmasını istese de bu nesil sadece Demeterlerden oluşmuyordu. Savaş sırasında olgunluk dönemine erişen bu neslin kadınları arasında hayal kırıklığına ve hüsrana uğramış Athenalar, Artemisler ve Heralar da vardı ve her biri kendilerini evliliklerinde kapana sıkışmış gibi hissediyorlardı. Ancak ellili yılların hamarat ev hanımları için yaratmış olduğu altın kafeslere hapsolmaktan dolayı en çok acı çekenler Hera tipindeki annelerdi. Bu neslin Athena anneleri hırslı ve yetenekliydi, çocukları kendi hayatlarını kurduktan sonra genellikle okul hayatına geri dönmüş ve yeni kariyerler edinmişlerdi. Artemis bekar kalmış, Afrodite de kendi yoluna gitmişti. Ne var ki Hera kadınları başarılı ve bağımsız kızlarına yetişmek açısından kendilerini genellikle eğitimsiz ve donanımsız hissetmişlerdi.

Hera kadınlarının genellikle terapi arayışına girmedikleri ve atölye çalışmalarına katılmadıkları acı bir gerçektir. Bunun nedeni genellikle dışa dönük yapılarının içe yönelip de iç dünyalarına bakmalarına engel olması, sorunlarını ise kuvvetli sağduyuları ve iradeleri yoluyla çözmeyi tercih etmeleridir. Bu duruma istisna oluşturan danışanım Janet'in hikayesi ise şöyledir:

Janet elli dört yaşındaydı ve otuz yıllık eşinin ölümünün ardından terapiye gelmişti. Eşi Dan büyük bir kuruluşta üst düzey yöneticiydi ve tenis oynarken aniden kalp krizi geçirip hayatını kaybetmişti. Entelektüel ve sofistike bir kadın olan Janet, kocasının ölümüyle ortaya çıkan karmaşık finansal ve duygusal problemleri çözmek konusunda şaşırtıcı derece hazırlıksızdı. Yirmi, on altı ve on iki yaşlarında üç çocuğu vardı ve babalarının ölümüyle çok büyük bir sarsıntı geçirmişlerdi; bunu bir nevi terk edilmişlik olarak hissediyor, sıkıntılarını farklı şekillerde dışa vuruyorlardı. Bu ani değişiklik karşısında Janet de afallamış, sersemlemiş bir haldeydi ve kafası son derece karışık.

Terapinin ilk aşamasında Janet'in yapacağı çalışma Persefon'un ölümler diyarına doğru bir yolculukla ilgiliydi. Ürkütücü rüyalar ve son derece ısrarcı bir depresyon hali onu içe doğru çekmekteydi ve Janet evliliği ve özellikle de cinsel yaşamıyla ilgili bazı eksiklikle-

re burada baktı. Persefon'a açılmasının sağladığı fayda ilk olarak çocuklar üzerinde ortaya çıktı. Okuldaki performansları yükseldi ve arkadaşlarıyla ilişkileri normale döndü. Janet'in yaptığı içsel çalışma, adeta çocukların da hayatla barışmalarını sağlamış ve onları özgürestirmişti.

İkinci aşamada ise Janet'in, önceki artık sona ermiş olduğu için yeni bir manalı bir hayat tarzı oluşturmaya gerekiyordu. Yaşıtı pek çok kadın gibi o da üniversiteden mezun olduktan hemen sonra evlenmiş ve derhal konforlu, evcimen bir yaşama biçimine geçmiştir. Aile bir golf kulübü ve iyi okullara yönelik imkanları bulunan geniş bir sitede, etrafı ağaçlarla çevrili son derece büyük bir evde yaşıyordu. Evliliklerindeki sorumluluk paylaşımı konusunda kocasıyla henüz nişanlıyken anlaşmaya varmışlardı: Dan para kazanan, Janet de aile ve diğer sosyal meselelerle ilgilenen taraf olacaktı. Yıllar içinde, Dan'in kariyerinde yükselmesi için yoğun bir sosyal aktivite içinde olmaları gerekmiş, Janet de evde verdiği yemeklerde, düzenlediği partilerde neredeyse uzmanlık kazanmıştı. Ancak bu gibi işlerin ve bazı gönüllü çalışmaların haricinde aslında çok az şey yapmıştı. Athena kimliği son derece zayıftı ama Janet bu açıdan büyük bir ihtiyaç içindeydi. Böylece, boş zamanlarında ne yapacağını araştırmaya başladı.

Bir süre düşündükten sonra, evinden yönetebileceği türden bir yiyecek-içecek hizmeti veren iş kurmaya karar verdi. Bu iş hem yılar içinde edindiği geniş sosyal çevresi, hem de ev sahibi olarak kazandığı tecrübeler bakımından son derece uygundu. Görgü kuralları, ikram biçimleri ve sosyal ortamlara yönelik bilgisiyle hem müşterilerine danışmanlık yapabilecek hem de hazırladığı organizasyonların yiyecek, içecek, dekor ve çiçek gibi gereksinimlerini temin edebilecekti. Bu girişim zaman içinde son derece parlak bir fikir olduğunu ortaya koydu. Janet ise son derece başarılı bir şirketin sahibi ve yöneticisi olarak bugün oldukça yoğun bir çalışma hayatının içinde yer alıyor.

HERA ve KIZLARI

1940'lı yıllarda doğmuş olup otuzlu ve kırklı yaşlarda terapi arayışına giren kadınlar arasında gözlemlediğim, kuşağa dayalı güçlü bir tema da anneleriyle aralarındaki soğukluk ve yaban-

çalışmadır. Bu kadınların pek çoğu, altmışlı yıllarda ortaya çıkan kadın özgürlük hareketi sonucunda Athena'ya ve Artemis'e özgü bağımsız hayat tarzları kuran kız evlatlardır. Neredeyse tamamının annesinin, engellenmiş ve hayal kırıklığına uğramış Hera tipinde olduğunu söyleyebilirim. Bu kızların çoğu, annelerinin hüsrana uğramış Hera hırslarının ve tutkularının gölgesinde büyümüşler, bunlara ilaveten Athena'nın ve Artemis'in hayata geçirilememiş dürtüleri de sürekli kulaklarında çınlamaya veya bilinçaltılarına sızmaya devam etmiştir. Anneler sahip oldukları hırs ve tutkuların bilincinde olmadıkları içindir ki bu hisler, içten içe yansıyan bir kızgınlık ve kıskançlık karışımı olarak kızları tarafından özüksenmiştir. Yakın tarihimizde bu üç güçlü tanrıçanın enerjileri hiç bu kadar yüzeyde olmamış ama kırklı, ellili yıllardaki kadar da bastırılmamıştır. Doris Lessing'in *Altın Defter*'i gibi romanları okumanın bu kadar acı verici olmasına şaşmamalı.

Bu kızların, anneleri hakkında aktardıkları şeyler kaçınılmaz olarak muazzam bir öfke birikiminden süzülerek ifade bulmaktadır. Buna rağmen anlattıkları şeyler hem kendilerinin hem de Hera tipli annelerinin psikolojisine dair çok şey söylemektedir. Bu kadınlar yıllardan beri annelerinin sorgulamadan teslim olduğu son derece sınırlayıcı kadınlık anlayışından ve kalıplarından kendilerini kurtarmaya uğraştılar ve hala uğraşıyorlar. Ancak, özgürlükleri için hala büyük bedeller ödemeleri gerekiyor. Kız evlatlar olarak, annelerine ait bütün hayal kırıklıklarının ve engellenmişlik hislerinin tortularını içlerinde taşımak kaderleri sanki, bu tortular ise şimdi öfkeye, hastalıklara, güçlkle saklayabildikleri imrenme ve kıskançlık hislerine dönüşüyor.

O yıllarda doğup da terapiye gelen otuzlu, kırklı yaşlardaki kadınların çoğu, anneleriyle ilgili olarak şaşırtıcı bir biçimde aynı şikayetlere sahiptir. Annelerinin korku ve ihtiyaçlarının kendileri üzerinde nasıl baskı ve hakimiyet kurduğundan ya da annelerinin onlara dayattığı, adeta kötürüm eden standartlar veya son derece sınırlandırılmış hayat tarzları nedeniyle asla kendileri olmadıklarından bahsetmekte; kendilerini nasıl da kapana kısılmış hissettiklerinden, annelerinin hayatlarına sürekli müdahale etmesinden kendilerini bir türlü kurtaramadıklarından yakınmaktadırlar.

Jungçu analist Marion Woodman yaptığı araştırmalara yer verdiği *Addiction to Perfection* (Kusursuzluk Takıntısı) adlı kitabında, bu yıkıcı anne-kız ilişkilerinin bilhassa anoreksiya-nervoza ve obe-

ziteye yol açtığını saptamıştır (ayrıca bkz. "Hera'nın Kusursuzluk Takıntısı"). Woodman aşırı kilolu ya da zayıf olunan bu hastalıkları sahici annelik yaklaşımından yoksunluk haliyle ilgili derin yaraların semptomları olarak görmektedir; bunu, "Demeter'in anaçlığından yoksun kalmak," olarak da adlandırabilirim. Daha ziyade, Hera tipi annelerin kız evlatlarının bakış açısıyla yapılan bu araştırma ne kadar çok sayıda kadının hayatının, kendi içlerindeki yaralı anne imgesi tarafından ele geçirilmiş ve yönlendirilmekte olduğunu anlamamız açısından çok değerlidir.

Jung'un bazı tespitlerini izleyerek Woodman'ın da gördüğü üzere problem, hüsrana uğramış, engellenmiş Heralar dediğimiz kadınların da annelerinden yeterince anaçlık görmemiş olmalarıdır, tıpkı birkaç nesil öncesinden beridir onların annelerinin de kendi annelerinden yeterince anaçlık görmemiş oldukları gibi. Bu ise sorunun nesillerden beri birikim yaptığı, muhtemelen kadınları topraktan ve doğanın döngülerinden uzaklaştıran Endüstri Devrimi'ne dek uzandığı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla daha yakın zamanlarda, bu anneler sağlıklı anaç bir ortam sağlamak ve böyle annelik yapmak yerine farkında olmaksızın kız çocuklarına mükemmeliyetçi kurallara ve hedeflere, başarıya yönelik gerçekçi olmayan beklentiler aktarmışlardır ki bunların, -her biri pekala tanrıça arşetiplerimizden biri olabilecek- bu kız evlatların kendi kadınsı tabiatlarını keşfetmelerine hemen hemen hiçbir katkısı yoktur. Bundan da acıklı olan durum ise bu kız evlatların, benliklerinin kadınsı temelinden kopmuş olmalarından kaynaklanan derin ve tam olarak adını koyamadıkları bir ıstırapla mücadele etmek zorunda kalmalarıdır. Bu, *Sevgi Sözcükleri* filminde Emma'nın da trajedisidir (bkz. "Filmlerdeki Hera").

Mitsel özyaşam öykülerinde hem Athena hem de Hera anne prensibine yabancılıklarından dolayı acı çekmektedirler. Zeus, bu gebeliği kendi bünyesine aldıktan sonra Athena gerçek annesi Metis'ten mahrum kalır (bkz. Athena bölümü). Hera ise, anne olarak Rhea'ya sahip olmasına rağmen, onun güce ve nüfuza yönelik dürtüleri tarafından öylesine ele geçirilmiştir ki sevgi ve şefkatle çocuk yetiştirmek için gerekli vasıflar Hera'da gelişmemiştir. Daha önce de değindiğimiz üzere Hera, Yunan sanatında hiçbir zaman anne olarak çocuklarıyla temsil edilmemiştir.

Bu boşluğu telafi etmek için her iki tanrıçanın da gerçek anneliğin yerini tutması için baba prensibine yöneldiği görülür. Zeus'un

HERA'NIN KUSURSUZLUK TAKINTISI

Jungçu analist Marion Woodman pek çok kadının Hera-annesine karşı hissettiği güçlü yabancılaşmayı şöyle özetlemektedir:

Annelerimiz çoğunlukla bizi "sevdi" ve iyi bir hayat kurmamız için gerekli temelleri bize vermek adına ellerinden gelenin en iyisini ortaya koydu. Nesilden nesile, onların anneleri de çoğunlukla aynı şeyi yapmıştı ama bu durum erkek ya da kadın olsun bu nesle mensup pek çok insanın hayatta ilerlemelerine imkan verecek türden güçlü bir anaç matrinsten mahrum kalmış oldukları gerçeğini değiştirmiyor. Pek çoğumuzun anne ve büyükanneleri zaten yeni bir kadın rolüne geçiş yapmakta olan, seçme ve seçilme hakkı için mücadele veren kadınların kızlarıydılar. Bazıları erkeklere özeniyor, onlar gibi olmayı istiyordu; bazıları erkeksi yanları ile temas kurabilmişti ve aile fertlerine erkeksi değerlerle yön veriyorlardı; dolayısıyla atmosfere düzen, hedef-odaklı fikirler ve hayatta başarılı olma düşüncesi hakimdi, bu başarı ise kendilerinin elden kaçırmış olduğunu hissettikleri başarıydı. Dolayısıyla en büyük hayal kırıklıkları çocuklarının da kendileriyle benzer bir hataya düşmesiydi. Kendi kadınsı prensipleriyle olan bağları kopuk olduğu için bu anneler yaşama sevinci, varoluşa yönelik inanç ve hayata olduğu haliyle güven duymak gibi anlayış ve duyguları çocuklarına aktaramadılar. Her şeyi verimli ve düzgün bir şekilde yapmaya odaklı oldukları için hayatın olduğu gibi akmasına izin vermeyi başaramıyor, bu teslimiyetli gösteremiyorlardı. Beklenmedik şeylere karşı kendiliğinden, spontane bir şekilde hareket etme iznini kendilerine vermiyorlardı. Ve çocukları bazen beklenmedik -sadece kişilikleri açısından değil, nasıl olmaları gerektiğine ilişkin ebeveynin aktarımlarına uygun olmayan hislere ve düşüncelere de sahip oldukları için de beklenmedik- olduğu içindir ki bu bebeklerin, daha beşiklerine yatırılmadan, "iyi çocuk" olmak için sadece üç hakları olmaktaydı. Bu tutum içinde, hayatın olduğu gibi yaşanmasına yer yoktur; ne ebeveynin ne de çocuğun "ben" diyerek rahatlayabileceği bir ortam bulunmaktadır. Sonuçta çocuk, annenin hayal kırıklığının çocuktan ziyade, annede kişileşmiş hali olan tarifsiz bir suçluluk duygusuyla yaşamaya başlar. Çocuk psikik realitede asla onaylanmayan varoluşunu aklamaya, gerekçelendirmeye çabalayarak büyür.

Kusursuzluk Takintisi, s.16-17

Woodman'ın kitabının yukarıdaki satırların bir takım çağrışımlar uyandırdığı her kadın tarafından okunmasında büyük fayda vardır. Burada alıntılan bölüm Hera'nın yarası diyebileceğimiz duruma işaret etmektedir: kadınsı benliğinin temel ile olan bağlantısı kopmuş ve bunun yerine muhtemelen kendi annesinden devralmış olduğu güce, nüfuz, kusursuzluğa, başarıya yönelik erkeksi değerler koymuş olan kadın.

FİLMLERDEKİ HERA

Ünlü *Sevgi Sözcükleri* filminde Aurora Greenway adlı karakteri klasik, orta sınıf bir Hera anne olarak görürüz, özverili bir Demeter olan kızı Emma'nın evliliğini hiç onaylamamakta ve bikip usanmadan hayatını yönlendirmeye çalışmaktadır. Emma kendisine eş olarak küçük bir üniversitede öğretim görevlisi olan bir adamı seçmiştir. Aurora bu seçiminde kızına engel olmayı başarmamıştır ve Emma'nın bu hoş ama "yüreksiz" adamla yaptığı evliliği kızının aşama aşama afeleladelik çukuruna düşmesi olarak görmektedir. Ancak aslında Aurora'nın bu müdahaleci tutumu kendi hayatına devam etmekten kaçınmak için kullandığı bir bahanedir (Seks düşkünü bir adam olan komşusuyla uzun süredir devam eden ve daha ziyade cinselliğe dayalı bir ilişkisi vardır ama bu da Aurora'nın huysuzluğunu pek yatıştıramaz). Emma'nın annesine sabırla, sükunetle annelik yaptığı sonu gelmez telefon konuşmalarına rağmen aslında aralarında gerçek bir diyalog geçmemektedir.

Persefon enerjisi ne yazık ki bu duruma Emma'nın yakalandığı bir kanser hastalığı olarak müdahale eder, hastalık anne-kızı birbirine yakınlaştırır. Bu noktada, Aurora'nın hep yüklendiği ve bağımlılık hissettiği kızını kaybetmekten dolayı çektiği derin ıstırapı seyirci de hissetmeye başlar. Ama kanser hastalığında Emma'nın ifade edemediği, karanlık bir öfkenin gizli olduğuna dair kuşkulanmaya başlarız.

Filmin sonu psikolojik açıdan hiç de tatminkar değildir. Emma öfkesini müdahaleci annesine hiç açığa vurmaz, Aurora da gerçek duygularını iş isten geçtikten, kızı ölüm döşegine düştükten sonra göstermeye başlar. Hera ve Demeter, esasen birbirlerine yabancı kalırlar. Dolayısıyla, ifade edilmeyen duygular arka planda irin toplar ve Emma'nın bilinçsizce özdeşleştiği Persefon tarafından sessizce sahiplenilirler. Ölmekte olan Emma pek çok açıdan, pek çok kadının muhtemelen doğrudan alamadığı Demeter sevgisine şehit düşer. Kanser sevgisizliğin, hayal kırıklığının ve herkesin cefakar Demeter'i olmakla fazlasıyla meşgul olan Emma'nın asla ifade edemediği öfkesinin somutlaşmış halidir.

ruh ve akla yönelik ideallerinde daha yüce bir besleyici nitelik bulmaktadırlar: ahlak, kanunlar, adalet, görev, sadakat, doğruluk ve gelenek. Zeus'un simgesi haline gelen bu sözcükler şimdi Hera ve Athena için temel prensipler haline gelmektedir. Başlı başına değerli olsalar da bunlar tanrıça psikolojisinde Demeter, Rhea ve Yunanların ilk Toprak Anası olan büyükanne Gaia ile bağdaştırdığım dünyevi, içten gelen, doğal, hayatı onaylayan fiziksel ve duygusal besleyicilik niteliği taşıyan sevgi ve sıcaklıktan çok daha farklı psikolojik çağrışımlara sahiptirler.

On dördüncü Dalay Lama'nın ifade ettiği gibi, "Ruh yüksek yerlerde rahat eder." Dalay Lama bu ifadesiyle, Himalayalar kadar pekala, Olimpos ve İda (Kaz Dağı) gibi kutsal dağları da kastetmiş olabilir. Bu, Hera ve Athena'nın yaşamaya alıştığı spiritüel topografyadır. Ancak Dalay Lama, "Ruh varlığı ise derin vadilerde rahat eder," diye de eklemektedir; yani daha ziyade, Toprak Ana ile özdeşleştirilen yerlerde. Dolayısıyla Athena ve Hera'nun Ruh ile oluşturdukları derin bütünleşmenin bedeli ruh varlıklarını pek çok açıdan yitirmektir. Her ikisinin de Demeter'e özgü vasıflarla yeniden bağlantı kurması gerekmektedir ve bunu yapmak için katılık prensibinden bir derece feda edilerek yerine, aynı derecede yumuşaklık, esneklik gibi değerlerin konulması gerekmektedir. Bu, içsel bir uzlaşma ve barış sağlama yönünde çok önemli bir çalışmadır.

HERA VE OĞULLARI

Hera'nın oğulları varsa, erkeksi dengesizliğiyle ilgili problem kız evlatlarındakine kıyasla daha belirgin bir biçimde ortaya çıkacaktır. Dış dünyada veya kocası aracılığıyla ifade edilemeyen içindeki bütün o aşırı fallik enerji bunların yerine oğullarını hedef alacaktır. Dolayısıyla oğulları kısa zamanda Hera'nın erkeksi benliğindeki huzursuz enerjinin yerini şaşmış bir ifadesi ve yaşayan, somut bir temsili haline gelecektir. Ergenlik dönemindeki pek çok erkek çocuk kendi arzuları olup olmadığını hiç sorgulamadıkları ve aslında annelerine ait pek çok hedef ve hırsla hayat planları yapmakta, dünyaya bu anlayışla açılmaktadır. Çoğu kez karı koca arasında sürüp giden ve bir türlü çözüm bulmayan yoğun gerilimden dolayı delikanlının hedefleri ve hırsları babasının onun için arzu ettiği şeylerin ters istikametine yönelecektir. Çocuk, ebeveynleri arasındaki bitmez tükenmez iktidar savaşlarında bir maşa olarak kullanılmaktadır ve bunun farkında değildir.

Freud ana oğlun babaya karşı olduğu bu üçgeni (ünlü Ödipus Kompleksi) daha çocukluğun başlarında tespit ettiğini iddia eder, cinsellik ve enseste yönelik bileşenlerine de vurgu yapar. Bu durum, hüsrana içindeki Hera'da oğlunun çocukluk dönemi sırasında görülebileceği gibi oğlunun ileri ergenlik döneminde daha güçlü bir şekilde yeniden ortaya çıkmaktadır zira bu dönemde genç çocuk, annesinin bütün gizli fantezilerini ortaya koymaya ve onun

genç kahramanı olarak hareket etmeye başlamıştır. D. H. Lawrence bu korkunç baştan çıkartıcılığı kendi mutsuz annesinde hissederek acısını çekmiş ve etrafındaki diğer anne-oğul ilişkilerinde de benzer durumlar görmüştür:

Gerçekten makbul, arzu edilen bir eş ruhiyesi görmek istiyorsanız on sekiz yaşında oğlu olan bir anneye bakın siz. Ona nasıl hizmet ettiğine, onu nasıl teşvik ettiğine, gerçek dışıl benliğinin nasıl oğluna dönük olduğuna, bir kocaya karşı asla ve asla olmayacağı kadar oğluna karşı uysal, itaatkar bir eş gibi davrandığına bakın. Bu, olgun bir kadının sessiz, sakın, çiçekler açmakta olan sevgisidir. Bu, kadının sevgisinin çiçeklenmiş en olgun halidir: Cinselliğin talebi yoktur, cinselliğin sevilenden yana tek talebi çocuğun kendisi olması gerektiğidir... Kadın ilk kez olarak hakiki, sadık bir eşin hissedebileceği gibi hissetmektedir. Hisleri ise oğluna yöneliktir...

Ve böylece, gelecekte ortaya çıkabilecek büyük bir aşk deneyiminin de erken davranılıp önü kesilmiş olur. Yabancılar arasında kaçınılmaz olan sarsıntılar ve kopmalar olmaksızın aile içinde sevgi-bağı çabucak kurulmaktadır. Dolayısıyla en kolay, en samimisi budur ve en iyisi buymuş gibi görünmektedir. En yükseği olarak görünmektedir. Bir erkeği, eşi yaptığı kadına karşı duyduğu bedensel sevginin annesi ve kız kardeşi için hissetmiş olduğu sevgi kadar yüksek olduğuna kolay kolay inandıramazsınız.

Hayatın kaymağı oğlan yirmi yaşına gelmeden önce yalanıp gitmiştir. Bundan sonrası ise tekerrür, düş kırıklığı, yavanlık ve anlamsızlıktır.

Bilinçaltının Fantezileri, s. 127-28

Lawrence'ın içten içe kaynayan öfkesi gözden kaçacak gibi değildir. Küçük bir madenci kasabasındaki endüstriyel sefalet içinde, şiddet dolu bir evliliğe hapsolmuş olan annesinin öfkesini ve hayal kırıklığını pek çok açıdan müdafaa etmiştir. Lawrence'ı tanıyanların aktardığı, şiirlerinin ve romanlarının da onayladığı üzere özel hayatında da kadınlara yönelik tutumu çelişkilerle dolu olmuş, onları hem tapınırcasına sevmiş hem de nefret etmiştir.

Öfkeye kapılmak ve eşe ya da sevgiliye itaat etmekte zorluk çekmek genellikle, Hera tipindeki annenin oğluna yönelik sahip-lenici tutumunun temel sonuçlarıdır. Ancak dikkat çekici bir yara-

zıllığı da beraberinde getirebilmektedir. Lawrence bu bağlamda, "Dehaların çoğunlukla muazzam annelere... ve çoğunlukla da acıklı kaderlere sahip oldukları sözü boşa değildir," diyerek fikrini ifade etmektedir.

Lawrence'ın annesinden miras almış görüldüğü iki psişik faktör -öfke ve hüsrana uğramış yaratıcılık- Yunan mitolojisinde Zeus ve Hera'nın oğulları olarak, paralel benzerlikte kişilik bulmaktadır: Ares, korkulan ve nefret edilen savaş tanrısı ve de Hephaistos, aksak ve çirkin metal ustası. Ve bütün çocuklarda olduğu gibi, bu tanrıların karakterleri ve davranış biçimleri de ana babalarının ilişkilerindeki çözülmemiş problemlerin net bir yansıması şeklindedir. Ancak bilhassa Hera'nın hüsrana uğramış iktidar ihtiyacından dolayıdır ki Ares ve Hephaistos annelerinin ifade olmamış erkeksi yanının -Jung'un tabiriyle animusunun- iki aşırı ucunu yansıtır.

Ares'te Hera'nın kavgaya, zorbalığa ve şiddete olan eğilimini kendi çıkarı için kavga çıkarmaktan hoşlanan, çoğu kez onu Ares kadar uyumsuz ve geçimsiz kılan tarafını görürüz. Teknik açıdan öz oğlu olmasına rağmen Zeus'un Ares'le hiçbir alakası yoktur ve onun tam da Hera'nın oğlu olduğunu ima etmektedir. Mutsuz evliliklerdeki erkek çocuklar ya Ares gibi taraf tutarak ya da Hephaistos gibi barışçıl bir arabulucu rolü üstlenerek kendilerini kaçınılmaz olarak sert kavgaların ve çekişmelerin içinde bulmaktadır. Ares, Truva Savaşında Truvalıların destekçisi olan Afrodit'in tarafında yer alır; böylece, Yunanlıları desteklemekte olan annesiyle de babasıyla da arasını açar. Ancak hepsinden de öte Ares, Zeus ile Hera'nın evlilik çatısı altında bitip tükenmeksizin süre giden savaşlarını sembolize etmektedir.

Ares hiç evlenmez. En önemlisi Afrodit'le yaşadığı olmak üzere pek çok aşk macerası olur, evlilik dışı sayısız çocuğu dünyaya gelir ama gerçek anlamda ciddi bir beraberlik kurmaz. Hera'nın muazzam öfkesinin bir ifadesi olarak Ares, evlilik kurumunu adeta hor görmektedir. Ancak Ares'in ataerkil evlilik yapısını reddedişini (bilhassa da Afrodit'le olan beraberliğinde) katı sadakatle ve çocuğun baba soyuyla ilgilenmeyen anaerkil geleneğin yarım yamalak da olsa yeniden uyanışı olarak görmek daha doğru olabilir. Böyle olsa bile Christine Downing *The Goddess* (Tanrıça) adlı çalışmasında Ares'in karakterini "kendini engelleyen aşırı erkeksilik hali" olarak tanımlamakta ve annesinin ket vurulmuş fallik benliğinden miras aldığı sınırsız ve esasen yıkıcı öfkeye dikkat çekmektedir.

Hephaistos ise Hera'nın gazaba varan öfkesinin ve Zeus'a yönelik kıskançlığının bir diğer kutbunu temsil eder. Homeros'a ait aşağıdaki pasajda Hera tanrılara mutsuz hikayesini anlatmaktadır:

Hepiniz duyun beni, tanrılar ve tanrıçalar; Zeus'un beni nasıl rezil etmeye giriştiğini, beni karısı olarak aldıktan sonra nasıl da bunu yapan ilk kişi olduğunu duyun. Benim dünyaya getirmiş olduğum öz oğlum Hephaistos hepimizin içinde en değersiz olan-ken bütün ölümsüzlerin en muhteşemi, en şerefli Athena'yı Zeus bensiz dünyaya getirdi. Oğlumu da ben kendim denize attım.

Carl Kerényi, *The Gods of the Greeks*
(Yunan Tanrıları) s. 151

Hera sanki Zeus'a, "Ben sana gösteririm!" demekte ama hıncı intikam duygusuna bağlı pek çok teşebbüs gibi, gayrimeşru ve aksak bir çocuk biçiminde geri tepmektedir. Downing'in tabiriyle, "Hephaistos Hera'nın aksak animusu, erkeksi enerjisinin bir ifadesidir." Efsanenin bir versiyonunda, Hera onu gökyüzünden aşağı attığında Hephaistos kana susamış kadınlarıyla ünlü olan Lemnos Adası'na düşer. Burada Hera'nın vekaleten yapılan dışında kanlı kurban adanmayan Ölüm Ana suretindeki ilkel yönüyle ilgili bazı ipuçları da yakalamış oluyoruz (bkz. "Hera'nın Yaratıcı ve Yıkıcı Oğulları: Hephaistos ve Ares").

Hephaistos en nihayetinde bir metal ustası ve tanrılara kalkan yapan bir zanaatkar olur, ancak bir görevi de annesi ve Zeus arasındaki bitip tükenmek bilmeyen kavgalarda arabulucu olmak, annesi adına şefaet dilemektir. Homeros'un *Ilyada* destanında, annesinden, "Sevgili, aziz annem!" diye bahsettiğini görürüz; oysa Hera, Hephaistos'u sürekli olarak vahşice reddetmekte, itelemektedir. Aslında Hephaistos'un sakatlığı kadar metal işlerindeki ustalığı da onu simya bağlamında, ötealemin sihre yönelik kadim uğraşlarıyla ilişkilendirmektedir. İlk metal ustaları şaman büyücülerdi ve genellikle mensubu oldukları inisiyasyon geleneğinin bir gereği olarak vücutlarının herhangi bir uzvu kesilmekte ya da tahrif edilmekteydi. Kendilerine özel efsanelerinde, metal ustaları geleneksel olarak cücedir ve Toprak Ana'nın hizmetkarları olarak toprağın derinliklerinde yaşamaktadırlar.

Demek ki Hephaistos, Hera'nın reddedilmiş ama muazzam bir potansiyel taşıyan yaratıcılığını ve onun yeryüzü gizemlerin-

HERA'NIN YARATICI VE YIKICI OĞULLARI: HEPHAISTOS VE ARES

Baskın karakterli Hera'ların doğurduğu pek çok erkek, annelerinin bu ezici psişik varlığını genellikle yoğun yaratıcı çabalar yoluyla olumluya çevirip yüceltme eğilimi içindedirler. Her zaman için olmasa da bu erkekler çoğu kez sanatkar ve eşcinsel hale geleceklerdir. Tanrıça psikolojisi açısından ifade edersem, annelerinin fallik enerjisinin Ares'ten ziyade Hephaistos yönünü hayata geçirmeyi seçmişlerdir, annelerinin Ares yönünü yadsımak veya bundan kopmak eğilimi içindedirler. Ancak genel olarak bu Ares yönü bu erkek evlatların hayal dünyalarında, yaratıcı çalışmalarında ve daha acıklısı, özel hayatlarında ortaya çıkmaktadır. Tennessee Williams, Oscar Wilde ve D. H. Lawrence bu duruma birer örnektir.

Tennessee Williams hem Ares'in hem de Hephaistos'un yaratıcı, içsel gerilimi ile yaşamıştır. Oyunları baskın karakterli, hüsrana uğramış Hera karakterleriyle doludur ve annesinin bu yönlerini model aldığı açıktır. Ares'in şiddet yönüne ise *Sweet Bird of Youth* (Gençlik Denilen Tatlı Kuş) gibi pek çok oyununda yaratıcı bir şekilde değinmiştir.

Geçen Yaz Birdenbire adlı oyununda ise Hera tipindeki bir annenin karanlık enerjisiyle son derece açık bir şekilde yüzleşmektedir. Oyunun baş erkek karakteri Sebastian adlı efemine, yorgun düşmüş ve verimsiz bir şairdir, yaşlanmakta olan annesiyle birlikte ve tamamen onun için yaşamaktadır. Genç bir kadınla evlenerek annesinden kaçma çabasına rağmen Sebastian, Galapagos Adaları'na yaptığı bir seyahat sırasında muhtemelen eşcinsel olan, göçebe, genç ve yamyamı bir erkek topluluğunun saldırısına uğrayarak ölmektedir. Ölüm şekli Yüce Ana'nın "yiyip bitiren" yanını sembolize etmekte, kendi annesinin Ares anımsunun yıkıcı gücü ile sahiplenici tutumunun arkasında da yine bu yatmaktadır.

Oscar Wilde da bir diğer ünlü ve yaratıcı eşcinsel dehadır ve son derece baskıcı olmasına rağmen adeta taparcasına sevdiği Hera tipinde bir annesi vardı. *Ciddi Olmanın Önemi* adlı ünlü eserindeki Lady Bracknell karakteri yazarın annesinin nüktedan ve müşfik bir portresidir. Tennessee Williams gibi Wilde de burada, annesinin ifade bulmamış Hephaistos yaratıcılığını hayata geçirmektedir. Ancak Williams'ın aksine, edebi eserlerinde Ares'in yıkıcılığına daha az ortaya koyabilmiştir. Bunun bir kısmı *Salome*'deki ayartıcı anne figürüne yöneltilmiş olmakla birlikte, kendi çöküşünün de bir nevi kehaneti olan *Dorian Grey'nin Tablosu* adlı eserinde olduğu gibi, daha ziyade, bölünmüş halde kalmaktadır. Wilde, Ares'in gazabını toplum tarafından dışlanmak, kınanmak ve cezalandırılmak suretiyle kendi kendine zarar veren bir şekilde üzerine çekti. Eşcinselliği nedeniyle aşağılanmış, yargılanmış ve hapse girmiş, yaşadığı bu sıkıntılar nedeniyle henüz kırk altı yaşındayken hayata veda etmişti.

D. H. Lawrence'in çalışmalarında da aynı psişik kutuplaşma görülür. Ancak Lawrence'in durumunda dikkati çeken husus, yazarın hem Hephaistos'un yaratıcılığı hem de Ares'in öfkesiyle birlikte yaşayabilecek bir dehaya sahip olmasıydı. Lawrence olağanüstü bir yaratıcılığa sahipti ve hiddetli öfkesinden korku duymuyordu, yazar bu vasıflarını *Aşık Kadınlar* adlı eserinin baş erkek kahramanlarında çok net bir şekilde kişileştirmiştir.

Aşık Kadınlar'da, Birkin iki kardeşten daha mülayim olanı ile evlenen huzursuz, yaratıcı bir karakterdir. Gerald Critch ise karanlık yollarla ıstıraba yol açan, sert ve şiddete eğilimli taraftır. Fahişelerin peşinde koşar, hiç evlenmez ve kız kardeşlerden daha etkileyici olanıyla yaşadığı hiçbir yere varmayan ilişkinin arkasından en sonunda kendini öldürür. Lawrence'in (*Aşık Kadınlar*'da buna yönelik bazı ipuçları olsa da) eşcinsel bir yaşam tarzını benimsememiş ve kendisine pek de sadık olmayan, tutkulu ve son derece gerçekçi bir kadınla evlenmiş olmasıdır. Karısı Frieda, Demeter ve Afrodit vasıflarına sahip bir yapıdaydı.

Williams, Wilde ve Lawrence Hera'nın ataerkilli değerlerle olan çatışmasına ve anaerkil bilinci ortaya koymaktaki aczine doğru yoğun bir şekilde çekilmişlerdi, Wilde ve Lawrence gibi, kendi dönemlerindeki ataerkil kültürden dışlanmak ve uzaklaştırılmak pahasına da olsa kayıp anaerkil bilincin yenilenme döngüsünü tamamlamak yönünde çaba harcamak bu üç yaratıcı adamın hayatında da görüldüğü üzere oğullara kalmıştır. Hapsedildikten sonra itibarı yerle bir olan Oscar Wilde, İngiltere'den ayrılmak zorunda bırakılmış, ondan bir kuşak sonra ise Lawrence da vatandaşı olduğu İngiltere'de kitaplarının yasaklanması ve alenen yakılması gibi bir rezalete şahit olmanın ıstırabını yaşamıştır. Anaerkil bilincin geri dönüşü, çağdaşları bunu pek de anlayamasa da bazı erkeklerin kendilerini duygusal ve spiritüel anlamda feda etmelerini gerektirmektedir.

den uzaklaşıp yabancılaşmış halini simgelemektedir. Bu çirkin metal ustası, toprağın gizli zenginliklerinden güzellikler yaratma becerisiyle tanrıların spiritüel güzelliğine meydan okumaktadır. Maskaralıklarıyla da Hera'nın gazabına meydan okuduğu kadar -yine şamanik dönemden o döneme ulaşmış bir unsur olarak Olimpos'un soytarısıdır-, annesine karşı nazik ve sabırlı bir bağlılık içindedir de. Hera'nın Zeus karşısındaki güçsüzlüğünden dolayı duyduğu sonu gelmez içsel şaşkınlığa karşı yaratıcı çözümler bulmak yönünde neşeli bir iyi niyetin bedenlenmiş halini oluşturur.

HERA AFRODİTE KARŞI: AŞKTA ATAERKİL ANLAYIŞ MI, ANAERKİL ANLAYIŞ MI?

Hem Ares hem de Hephaistos kadınsı enerjiyle önemli bir ilişkiye sahiptir. Hephaistos genellikle kadınlara yakın durur ve tanrıçaların en "kadınsı" olanıyla, Afrodit'in ta kendisiyle evlenir. Olimpos'un eteklerinde, ataerkil toplumun nispeten uzağında yaşar çünkü aslında daha kadim olan anaerkil bilinçle bağlantıdadır. Toprağın derinlikleriyle alakalı olan ateş ve madenler gibi malzemelerle çalışmaktadır, dolayısıyla Jungçu yazar Murray Stein'in ifadesiyle, Hephaistos, "Yüce Ana'nın animusundan kopup ayrılmıştır, Ana'nın derinliklerindeki yaratma sürecini 'taklit ederek' değiştirip dönüştürmeye yönelik bu taklit faaliyetiyle kendi sanatını dünyaya getirmektedir."⁷⁰

Ares de kadınlarla aynı derecede yaratıcı bir ilişkiye sahiptir ama onunki cinselliğe ve üremeye yöneliktir. Çocuklarından en önemlileri, Afrodit'le arasındaki ilişkiden dünyaya gelenlerdir (bkz. Afrodit bölümü). Çok yoğun bir tutku içeren birlikteliklerinden dört çocukları olmuştur; bunlardan ikisi korkutucu -Phobos ve Deimos- (Korku ve Panik), diğer ikisi ise -Eros ve Harmonia- sevecendir. Bunlar Hera'daki anaerkil-ataerkil gerilimler arasındaki kadim çatışmanın Ares tarafından, annesinin en çok horlanan düşmanı Afrodit'le olan içgüdüsel işbirliği vasıtasıyla dengeye getirilmesine yönelik yaratıcı bir çaba olarak görülebilirler.

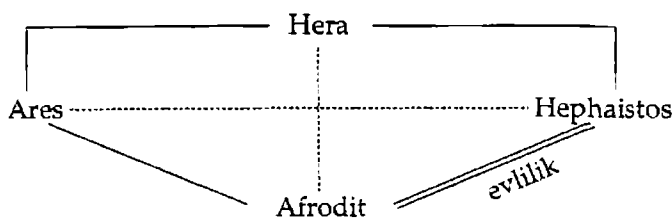
Jung'un her psişik vasfın, kompleksin ya da kişiliğin bir zıddının veya gölgesinin bulunduğunu ifade eden bakış açısıyla değerlendirildiğinde, Afrodit ile Hephaistos'un evliliği çok ilgi çekicidir. Özü itibarıyla çok eşlilik bilincine sahip olan, özgür, rahat, duyulara hitabeden aşk tanrıçası Afrodit'in Hera'nın gölgesi olduğu açıktır.

Belki de Hera'nın oğulları Ares ve Hephaistos'un *kardeş* olmaları da rastlantı değildir. Hera'nın kendi arşetipsel psikolojisinin bir uzantısı olarak görüldüğünde, mitolojik tabirle bunlar kompleksi bir başka nesilde düşleme çabasını temsil etmektedirler. Ares ve Hephaistos pek çok açıdan birbirinin zıddıdır: dışa dönük-içe dönük, agresif-yatıştırıcı, yıkıcı-yaratıcı vb. Ancak bütün

70 "Hephaistos: A Pattern of Introversion" (Hephaistos: Bir İçedönüklük Kalıbı) *Spring Dergisi*, Zürich, 1973, s. 39. (y.n.)

bu zıtlıklarına rağmen iki kardeş bir bütün oluşturmaktadırlar. Tezatlarından kaynaklanan gerilim her halükarda oldukça yaratıcı ve birbirine yaklaşan, yakınsak bir niteliktedir, zira tam bir uzlaşşı sağlamasa da onlara hem ortak bir anne hem de Afrodit nezdinde ortak bir sevgili/eş vermektedir. Bu kavuşum hali zıtlıklar açısından ikinci ve muazzam bir gerilim daha oluşturur: Bu, iki tanrıça arasındaki gerilimdir. Söz konusu dinamik aşağıdaki gibi bir şemayla temsil edilebilir, burada kesikli çizgiler zıtlıklar arasındaki gerilimi göstermektedir:

Ataerkil Değerler

Anaerkil Değerler

Serbestliği ile Afrodit, Hera'nın Zeus'ta da nefret ettiği rastgele ilişki kurma rahatlığını temsil etmektedir. Ve Hera açısından, bu duruma Afrodit'te tahammül etmek daha da zordur çünkü bir başka dişi ve hatta bir tanrıça tarafından sergilenmektedir. Afrodit'in sadakati hor görmesi, tek eşliliğe ve "sosyal edebe" saygı duymaması kadar Hera'nın doğrucu öfkesini daha başka ne kışkırtabilir ki? Ancak Yunan Filozofu Heraclitus'un söylediği gibi, "Zıtlık, bizim için iyi olandır!" Afrodit ve onun gerek aşka gerekse evliliğe yönelik son derece farklı yaklaşımı Hera'nın fallik dengesizliğini yatıştırmak için ihtiyaç duyduğu zıtlıktır, bu ise bilhassa oğullarının Hera'yı yönlendirmekte oldukları istikamete karşıt bir güçtür.

Burada kastettiğimiz şey Hera'nın bir iki tane güzel aşk macerası yaşaması gerektiği değildir; daha ziyade, evliliğe yönelik yüksek ideallerinin ona gerçekte yarar getirip getirmediğini sorgulamaya ihtiyacı vardır. Her bir emare bu yüksek ideallerin gerek özgürlük, gerek emniyet ve gerekse cinsellik açısından, ondan ziyade kocasına fayda sağladığını göstermektedir. Ataerkil bir evlilikte, Hera

ekonomik açıdan kocasına bağımlı olduğu sürece asla özgür olmaz, emniyet içinde de değildir çünkü kocası istediği zaman onu terk edebilir, istese bile çocuklarının babalarını seçmek anlamında bir cinsel özgürlüğe de sahip değildir.

Afrodit'in savunuculuğunu yaptığı ve uzun zamandır hafızalardan silinmiş olan anasoylu sistem ise kadını gerek ekonomik gerekse spiritüel açıdan ailenin ve toplumun merkezi kılmaktaydı; bu ise erkeklerin çocuklar üzerinde, terbiye veren dayı ya da şımartan müşfik baba konumu haricinde hemen hemen hiçbir hak sahibi olmadıkları anlamına geliyordu. Bu evlilik modeli günümüzde de Ashanti gibi bazı Batı Afrika kabilelerinde geçerliliğini korumaktadır. Böyle bir sistem kadına, Avrupa'da ve Batı'da çok nadir görülen, muazzam bir itibar ve kişisel iktidar vermektedir. Böyle bir dünyada, Hera'nın küçük kıskançlıkları ve iffet anlayışı tuhaf kaçardı.

Ne yazık ki Olimposlu hükümdar çiftin şekillendirdiği ataerkil evlilik pek çok açıdan spiritüel bir boşluk, zavallılık, sevgiye hasret bir tatminsizlik içindedir. Toplumumuzun harici ve resmi değerleri daha ziyade, erkeklere hizmet edecek şekilde düzenlenerek tek eşlilikten yana oldukça, Afrodit bunların üzerine şüphe çekmeye devam edecektir. Hera'nın saygıdeğer evlilik modelinin arka planında Afrodit'in durup dinlenmeksizin için için kışkırtmaya devam ettiği çok eşli libido, her zaman için erkeklerin aklını gizli ilişkilere ve zinanın yeraltı dünyasına doğru çecektir. Bugün pek çok Batılı ülkede mevcut olan liberal boşanma kanunları, aslında iki tanrıçanın zıt yaklaşımı arasındaki gerilimin gerçekçi bir kabülüdür. Gerçekte yüksek boşanma oranları pek çok erkek ve kadının Afrodit'in çok biçimli erotik dürtülerinin meşru olarak peşinden gitmelerinin belki de tek yoludur. Psikolojik anlamda ifade edersek, kesintili bir tek eşlilik, belki de aynı anda cereyan etmeyen birçok eşlilik halidir sadece!

HERA'NIN YAŞANMAMIŞ HAYATI

Gloria Steinem bir defasında, şüphesiz bütün Athenalar adına konuşarak, "Yalnız olmanın en emin yolu evlenmektir," demişti. Bu ifadesiyle Hera'nın yarasında pay sahibi olan en büyük etmenlerden birine işaret eder: daha büyük dünyadan izole edilmiş olu-

şuna. Hayatının ilk yarısında kocasının kariyerine destek sağlamakla, evlilik ve aile ile çok özdeşleşmesi nedeniyle Hera çoğu kez evinin, ailesinin ve yakın arkadaşlarının dar sınırları içine sıkışıp kalacaktır. Demeter de bundan dolayı ıstırap çekme eğilimi içindedir ama onun sıkıntısı Hera'ya göre daha azdır çünkü çocuklarını yetiştirmekten büyük bir doyum sağlamaktadır. Hera ve Demeter'in genellikle yoksun kaldığı şey dış dünyadaki insanlarla temas içinde olma deneyimidir, bu deneyim Athena ve Artemis kadınlarına ise hayatlarının akışı içinde doğal olarak gelmektedir.

Sosyal anlamda izole bir yaşam ne yazık ki Hera'nın dünyanın nasıl yönetilmesi, insanların nasıl davranması gerektiğine yönelik keskin kanaatlerini güçlendirme eğilimindedir. Her şeyden öte Hera, bütün tanrıça tipleri içinde en ahlakçı olanıdır. Ancak hayat deneyimi sınırlı olduğunda kocası, medya, aile, dedikodu gibi kulaktan duyma, ikinci el malumata güvenmek zorunda kalır. Bu şekilde ise daha sabit fikirli, önyargılı bir hale gelir; hiç yaşamadığı şeyleri ya da sahip olmadığı vasıfları, yani diğer tanrıçaları psikolojik olarak yansıtmaya eğilim gösterir. Dünyada neler olup bittiğine dair çok şey bildiğini düşünebilir ama bunların çoğu, yaşamadığı kendi hayatıyla daha çok ilgili olan çarpıtmalarla dolu söylenti ve hayallerden oluşmaktadır.

Bir Hera kadını kocası kendisini bir başka kadınla aldattığı için psikoterapi arayışına girdiğinde, doğaldır ki üzerinde çalışıp halletmesi gereken ıstırapı ve haklı öfkesi büyük olacaktır. "Öteki kadın" hakkında ona sorular sorulduğunda ise elinde çok az gerçek bilgi olduğunda bile o kadın hakkında çok şey biliyormuş izlenimi verdiği ortaya çıkacaktır. Görüşlerinin mutlaka haklı bulunup onaylanacağına yönelik güveni ile aslında Afrodit karakteri hakkındaki kendi fantezilerini rakibine yansıtmak suretiyle açığa vuracaktır.

Genellikle onun için zor olmasına rağmen bunun belki de ilk kez karşılaştığı kendi Afrodit yanı olduğunu kabul etmesi ona yarar getirebilir. İncinmiş Hera kadını ile kendi ahlaksız Afrodit gölgesi arasındaki böyle bir karşılaşma Federico Fellini'nin *Ruhların Juliet'i* (1965) adlı filminde son derece ayrıntılı ve nüktedan bir şekilde sahnelenmektedir. Juliet hanım hanımcık, erdemli bir ev kadını, inançlı bir Katoliktir ve bir gün kocasının son derece iyi gizlediği gayri meşru bir ilişkisinin olduğunu fark ederek dehşete düşer. Juliet kapı komşusu Suzie ile tanışınca, Suzie onu verdiği şatafatlı

partilerden birine davet eder. Suzie'nin profesyonel bir ev sahibesi ve metres olduğu aşıkardır, etrafı olağanüstü bir lüksle ve kendisine tapınan her yaş, boy ve bedenden sevgililerle çevrilidir.

Fellini tarafından ustalıkla yaratılmış olan bu rüya gibi ortamda (bu yönetmen rüya sembolizmine ve arşetipsel karakterlere yönelik derin bir anlayışa sahiptir) Juliet, son derece çekici pek çok erkeklerle tanışır. Kendi izole yaşamını, evliliğe yönelik naif bakış açısını ve annesinden miras aldığı soğuk, katı, püriten değerleri gözden geçirmesi için Suzie'nin yanı sıra bu erkekler de Juliet'i adeta teşvik etmiş olurlar. Fellini filmin, "Katolik kadınların evrensel sorunlarını ifade ettiğini," söylemekte ve konuşmasına Hera'nın günümüzdeki zor durumunu yakından ilgilendiren şu sözlerle devam etmektedir:

Orta sınıf evlilikler tarafından oluşturulan bazı şartlanmalardan kurtulmaları için İtalyan kadınlarına yardım etmek istiyorum. O kadar korkuyorlar ki. O kadar idealistler ki. Yalnız olduklarını ve bunun o kadar da kötü bir şey olmadığını anlamaya çalışmalarını istiyorum. Yalnız olmak tamamen kendiniz olmaktır. İtalyan kadınları şu "koca" efsanesine sahipler. Onlara bunun aşırı bir duygusallık olduğunu göstermek istiyorum...

Kocaların, eşlerini özel bir mülk olarak görerek, onları sevgi yerine kölelik konumuna yerleştirerek baskı altına almamaları gerektiğine inanıyorum... Filmin amacı kadını kendi gerçek bağımsızlığına, tartışmasız ve elinden alınamaz nitelikteki itibarına yeniden kavuşturmaktır... Bir eş ne bir Meryem Ana olmalı, ne bir zevk vasıtası, ne de bir hizmetkar.

Fellini on Fellini (Fellini, Fellini'yi Anlatıyor), s. 83

Fellini'nin bu önemli filminde, gerçekten bir sevgili bulmasının Juliet karakterinin uyanışıyla alakası yoktur. Ona gerçekten yardım eden şey, o zamana dek korkutucu ve şok edici olarak gördüğü Afrodit'in yasak dünyasından bazı şeylerin bilincine girmesine izin verişidir. İhtiyacı olan şey Afrodit gibi çok eşli olmak değildir, ancak onu diğer insanların genellikle zararsız bir şekilde yaşadığı gerçek yaşamdan ayıran ahlakçılığın dizginlerini biraz olsun gevşetmesi gerekmektedir.

Yaratılışı gereği Afrodit nasıl her zaman çok eşli, Athena nasıl her zaman için bekarsa, Hera kadını da tek eşlidir ve her zaman

için öyle kalacaktır. Bunlar aslında onların bilincinin asli yapısıdır ve evlilik ile değişime uğraması söz konusu değildir. Bu farklılıklar nedeniyle, ilişkiler anlamında her tanrıçanın bir diğerinden öğreneceği dersler vardır. Örneğin, Afrodit'in Hera'nın kitabındaki sadakat sayfasını açarak daha uzun ilişkiler yaşamaya ihtiyacı olabilir. Tek bir kapta uzun süre himaye edilen eros, uzun vadeli pek çok evliliğin gösterdiği gibi, olağanüstü simyasal dönüşümler geçirebilir pekala.

EVLİLİĞİN KUTSAL ANLAMI

Hera ve Zeus'un hikayesinden, bilhassa da Homeros'tan edindiğimiz bu çatlaklarla dolu, iç karartıcı evlilik tablosuna umutsuzca sıkışıp kalmış durumda mıyız acaba?

O kadar da değil. Tabi, eğer araştırmalarımın gösterdiği üzere, Yunan tarihindeki anaerkil dönemi bir kez daha irdelemeye hazırsak. Hera'nın Zeus'la evliliğinin ritüel kültüne ait kalıntılar hala mevcuttur, bunlar günümüzdeki her Hera kadınının hararetle özlemini çektiği, evliliğe yönelik çok daha derin bir anlayıştan bahsetmektedir. Ancak bu eski kültlerin ipuçlarını verdiği şeyler evliliğin ne eros ve ne de çocuk sahibi olmaya yönelik yanı sıra ilgilidir; sözünü ettikleri şey daha ziyade, erkeksi ve kadınsı güçlerin bir bütünlük, tamlık ve olgunluk içindeki birliğidir. Böylesi bir birlik ise iki aşığa ya da üreyen iki bedene özgü değildir, bu ancak en nihayetinde kainatı devindiren çok daha büyük güçlerin, evliliğin sadece en yüksek biçimi ile, bir kral ve kraliçenin birlikteliği ile sembolize edilebilen güçleri temsil etmektedir.

Homeros'un *İlyada* destanındaki bütün o kavga sahnelerine rağmen Zeus ile Hera'nın birlikteliklerinin gizemini kutlamak üzere Kaz Dağı'nın zirvesine çıktıkları o aşkın ve yüce anda, bu eski kültürlerle ilgili bir takım işaretler görmekteyim. Bu sahnede Afrodit'in anaerkil bilincinin kusursuzluğuna ilişkin bazı ipuçları bile vardır zira Hera her dişiye karşı konulmaz kılan sihirli kemeri önceden Afrodit'ten ödünç almıştır:

Kronos'un oğlu (Zeus) karısını kollarına aldı, lütuşkar toprak ayaklarının altına taptaze çimenler, çiyle kaplı nilüferler ve çiğdemler serdi; yerden yükselmeleri için sümbüllerle dolu yumuşacık

bir yatak verdi. Üzerlerine ıslıl ıslıl çiy damları yağdıran, harikulade altın bir buluta sarılı olarak bunun üzerine uzandılar.

(14. Kitap)

Bu sahnenin, Toprak Tanrıçası ile Gök Tanrısının sevimlileri ile kozmosu canlandırıp ona hayat verdikleri, çok eski kültürlerde düzenlenen *hieros gamos*u, Kutsal Evlilik törenlerini anımsattığına hiç şüphe yok. Sümerlerde de en yüksek makamdaki rahip ve rahibenin kutsal günlerde zigguratın en üst basamağında tanrısal çift personasıyla bir çiftleşme ritüeli gerçekleştirdikleri anlatılmaktadır. Antik Yunan'da da Zeus ile Hera'nın Samos Adası'ndaki düğünleriyle ilgili böyle bir kült olduğunu biliyoruz, bu düğün geçesinin üç yüz yıl sürdüğü söylenir.

Homeros'tan önceki dönemlerde, Hera'ya Arkadia'da Yüce Tanrıça olarak tapınıldığı zamanlarda ona üç isim verildiği görülür: Hera *Parthenos* (bakire), Hera *Teleia* (kusursuz veya tamlığa ulaşmış), Hera *Chela* (dul). Bu isimlerin bir kadının bütün bir hayat döngüsü içinde Hera'nın kimliğine işaret ettiği açıktır, aynı durum Demeter'in kültüründe de mevcuttur (bkz. Demeter Bölümü). Ancak Demeter'den farklı olarak, üçlü bir kadim tanrıça olan Hera'nın çocuğu yoktur. Dolayısıyla sembolize edilenler anneliğin gizemleri değil de, kadının hayatının evlilik öncesine getirdiği *doygunlukla* birlikte evliliğe ve kocasının ölümünden *sonraki* yıllara karşılık gelen dönemleridir.

Daha önceki anaerkil zamanlarda Yunanların yücelttikleri Hera ideali, Yunan kadınlarının daha sonraları dönüştüğü gibi, ataerkil efendisinin tasarrufunda olan bir mülk değil, tamlık, bütünlük içinde olan bir kadındı. Klasik dönem uzmanı M. I. Finley'in ifadesiyle, Hera, "Yunanların korkup çekindiği ve pek de hoşlanmadıkları eksiksiz, bütün bir kadındı." Gücünün ve tamlığının ise, anaerkil kültürden aldığı destek ve kadınsı ilkeye duyulan saygıdan kaynaklandığı son derece açıktır.

Jung bu tamlık konusu üzerine uzun uzun düşünmüştür. Onun kanaatine göre, tabiatımızın hem erkeksi hem de kadınsı yanını kabul etmeye hazır olmadıkça ve bunları sonuna kadar yaşamadıkça bizler bireysel açıdan tam veya bütün olamayız. En nihayetinde her kadın kendi tabiatının bütün erkeksi unsurları ile (animus) psikolojik manada "evlenmeli" ve birleşmelidir, her erkek de içindeki kadınsı unsurlar ile (anima) psikolojik manada "evlenmeli" ve bir-

leşmelidir. Bunun anlamı ise çekim duyduğumuz karşı cinsten kişilerin bizim içsel karşı cins karakterimizi yansıtacağıdır. Dolayısıyla bir dışsal evliliğe girişmek kişinin hayat ortağında en çok özlemini duyduğu şeyleri ve içindeki bilinmeyen benlik açısından en önemli imgeyi seçmiş olması demektir. Bu yalnızca imana dayanan bir eylemdir, başlangıçtaki sezgilerimiz doğru çıkarsa bu, hayat boyu sürecek büyük bir psikolojik çalışmanın temelini oluşturabilir.

Her Hera kadını eksiksiz, tam bir kadın olarak onurlandırılmayı ve sevlmeyi ister. Evliliğin, kendisini bu bütünlüğe götürecek yol olduğunu içgüdüsel olarak bilmektedir. Sevdği erkeğin ise kendi tamlığının bir aynası olması gerektiğini de sezgisel olarak bilmektedir. Dolayısıyla başarılı bir birlik oluşturabilmeleri için bu ilişkinin şu koşullar altında başlamasını talep etmesi gerektiğini bilmektedir: Her şeyden önce erkek ona *bir kadın olarak* sahip olduğu bütün itibar ve güç dahilinde saygı duymalı ve onu bir çocuk olarak değil, olgun bir aşk nesnesi olarak değil, erkeksi ideallerinin dışı klonu olarak değil, bir yetişkin olarak benimsemelidir. Kendi erkeksiliği içinde pek az erkek bir kadının böylesi taleplerini karşılayacak ve dengeleyecek kadar güçlü olabilir. Yunanlarda, çok daha öncesinde ve sonrasında da kadınların baskı ve kontrol altına alınmaları, itaate zorlanmaları yönünde gösterilen bütün ataerkil çabaların arkasında onların anaç ve olgun gücüne eşit olmama korkusu yatmaktadır.

Ancak Kutsal Evlilik ile ilgili kadim imgede dikkat çekici olan nokta bunun kadınsı arşetipin erilden üstün olmasını ya da onun üzerinde baskı ve hakimiyet kurmasını gerektirmeyişidir; bu noktanın dikkat çekici olmasının nedeni, anaerkil dönemlerde erkek eşin Ana Tanrıça'nın daha büyük gücüne kurban edilmiş genç bir delikanlı olduğuna dair pek çok imge de mevcuttur. Hera ile Zeus'un evliliğinin çok daha eski tarihli kültlerinde, bu tanrıça ve tanrının temsil ettiği kadınsı ve erkeksi kozmik enerjilerin alışverişinde ve kaynaşımalarında gerçek bir eşitlik ve karşılıklı oluş durumu görülmektedir. Böyle bir imgeden, insanların evliliğine yönelik bir model çıkarabiliriz.

Hera kadını kıskançlığa ve yıkıcılığa kapılmadığında, kendi içinde bir tamlık ve bütünlük hissi içinde olduğunda erkek ile kendi gücüne dayanarak karşılaşmaya ve hatta ona meydan okumaya hazırdır. Erkek de kendi erilliğinde benzer bir güvenle bu kadınla karşı karşıya gelirse, bozulmuş haliyle değil de, gerçek,

özgün haliyle bir Zeus-Hera birlikteliği oluşabilir. Bu birlik halindeki çiftin kuvvetli egoları nedeniyle, böyle güçlü eşitlerin nüfuz ve iktidar paylaşımı içinde olduğu bir evlilik ilişkisi asla kolay ya da tekdüze değildir. Evlilik arşetipi üzerindeki ataerkil çarpıtmalara rağmen kadınlar kendi eşitliklerini ve itibarlarını daha çok kabul ettikçe bunun günümüzde yine mümkün olacağına inanıyorum. Bunun neleri gerektirebileceğine yönelik bir fikir verebileceği düşüncesiyle bu bölümü William Carlos Williams'ın acı gerçeklerden sakınmayan mecazlar yardımıyla uzun bir evliliğin meyvelelerinden bahsettiği bir şiiriyle bitirelim:

*Romantizmin onda rolü yoktur.
Aşk meselesi,
birlikte yaşamak için
irademizle dönüşüme uğrattığımız
zulümdür.
Baharın geldiğini göstermek için,
el yordamıyla her neyi ararsa arasın
karanlıkta kalp,
Lehte ve aleyhte,
kendi mevsimleri vardır aşkın.
Dikenlerin tabiatı
teni kanatmak olsa da,
aralarından geçip ilerledim ben.
Dikenlerden uzak dur, derler.
Hem dikenlerden uzak durup
hem de yaşayamazsın...
Elbette aşk zalimdir,
bencildir ve tamamen anlayışsız.
En azından genç aşkın gözü
ışktan kör olmuştur.
Fakat biz biraz daha yaşlıyız
Ben sevmek için,
sen de sevmek için,
Ne pahasına olursa olsun
bu nadir ödülü her zaman
Parmaklarımızın ucunda
tutmak için
irademizle hayatta kaldık biz.*

*Bunu böyle istiyoruz,
bütün badireleri atlatıp
öyle olacaktır o.*

“Sarmaşık Taç” adlı şiirden.

6. BÖLÜM

PERSEFON: MEDYUM, MİSTİK VE ÖLÜLERİN HANIMEFENDİSİ

*Bir mavi kantaron çiçeği uzat bana meşalem olsun!
Bu çiçeğin çatallı mavi meşalesiyle kendime yol göstereyim;
Mavinin, mavilik içinde karardığı,
giderek karanlıklaşan merdivenlerden aşağıya.
kırığı kaplı Eylül'den yola çıkan Persefon'un tam da şimdi gittiği;
karanlığın karanlık üzerinde uyanık olduğu, o gözleri görmeyen diyara.
Ve Persefon'un sadece bir ses ya da
Plütonik⁷¹ kolların derin karanlığıyla sarılıp görünmez bir karanlıktan
ibaret olduğu;
kayıp gelin ile damadının üzerine
karanlık saçan karanlığın meşalelerinin ihtişamının tam ortasına
kesif kasvetin tutkusu ile saplandığı yere.*

D. H. LAWRENCE, *Bavyera Kantaronları*

PERSEFON KİMDİR? ANLAŞILMASI ZOR BİR TANRIÇA

Persefon kadını ilk karşılaşmada özel olarak dikkatimizi çekmeyebilir. Bunun nedeni varlık gösteremeyişi ya da utangaç olması

71 Plüton: Hades'in diğer adı (ç.n.)

değil, kendisini geri planda tutmaktan hoşlanan bir yapıda olmasıdır. Çekici, gülümseyen, genellikle de oldukça genç görünen bir yüzü ve edası vardır; sempattır ve insanları hoşnut etmeye hevesli olduğu izlenimini bırakmaktadır. Çoğunlukla belirgin bir cazibesi vardır ama bu, Demeter'in anaç sıcaklığı ya da Afrodit'in baştan çıkarıcı çekiciliği değildir.

Persefon kadını her nasılsa kendisini ön plana çıkarmaktan yana değilmiş izlenimi verir. Afrodit'in hedeflerle ilgili somutluğu, gerektiğinde derhal bir başka istikamete yönelmeye hazır oluşu da bu kadında hiç görülmez. Ne Hera'nın buyurgan tavrına ne de Athena'nın entelektüel dobralığına sahiptir.

Bu kadında, bedeniyle ilgili olmayan ve sanki gerçek üstüymüş, madde dışıymış gibi bir nitelik vardır. Sanki bir parçası başka bir yerdedir ve bunu biz de sezinleyebiliriz. Ama aynı zamanda, sezgisel olarak öylesine derin odaklanmış ki sanki düşüncelerimizin içindedir.

Bazı Persefon kadınlarında adeta şeffaf bir hal, bir tür spirittüel hassasiyet vardır. Buna rağmen Persefon kadınları arasında yaygın belirli bir beden tipi yoktur. Bazıları çok ince, hatta çelimsiz denebilecek kadar cılız ve bazıları ise aşırı kilolu ve bedenlerini göz ardı eden bir yapıda olabilirler. Elde olmaksızın, bu kadınların bedenleri ve cinsellikleri ile ilgili sorunları olduğu gelir akla. Ancak Persefon yine de bir telafi unsuru olarak Athena'nın bağımsız akıl yürütme şeklini ya da Artemis'in faaliyet biçimini seçmemiştir. Onun zayıflığı ve narinliğinde sıcaklığa, yakınlığa yönelik bir özlem sezinlenir ama istediği bu yakınlık ihtiyacının ruhsal mı, yoksa bedensel mi olduğunu kestirmek çoğu zaman zordur.

Persefon kadını çevreleyen gizem aurasını, onun ruh ile olan gizli bağlantısını ve bazen onu inatla yanlış anlayan dünyaya yönelik derin ikircikli halini şimdiden görmeye başlamaktayızdır. Belki daha da yakından baksak, onun büyüleyici dış görünüşünün yoğun bir içe dönüklüğü gizlemek ve korumak için incelikli bir şekilde oluşturulduğunu da fark edebiliriz.

Şair E. E. Cummings'in, Persefon kadınının maskesinin altındaki anlaşılmaz gizemi hatırlatan güzel bir şiiri vardır:

*Gezip görmediğim bir yer, kıvançla ötesinde
Herhangi bir yaşantının, gözlerin kendi sessizliğinde:
Senin en kırılğan duruşunda bir şeyler var beni saran,
Ya da bir şeyler ki dokunamam çünkü çok yakınlar*

*En küçücük bakışın kolayca açar beni
 Kapamış olsam da kendimi parmaklar gibi,
 Sen açarsın daima taçyapraklarınca beni hani açar ya bahar,
 (işleyerek ustaca, gizemlice) ilk güllünü.⁷²*

Cummings'ın gerçek bir Persefon kadını mı tarif ettiği, yoksa belirli bir kadının yüzünde kendi içsel Persefonunu mu gördüğü burada önemli değildir (bunların ikisi de çoğu zaman kesişebilir.) Bu harikulade nezaketteki şiirin ortaya koyduğu şey, benliğin ve diğer kişinin neredeyse mistik olan süptil, incelikli bir kaynaşma halinde eriyip çözümleridir. Persefon'un sırrını, yani psişik bilincin diğer alemlerine geçiş yapabilmekle ilgili olağanüstü becerisini en çok akla getiren şey ise tam da buradaki gibi, benliğin trans halini çağrıştıran şekilde ortadan kalkmasıdır.

Demek ki Persefon kadını bilinenin uç sınırlarında; Yunan ve Latin örneklerinde *para-*, *meta-* veya *super-* olarak ifade edilen ve "aşkın" ya da "ötesi" anlamına gelen alanlara yakın olarak yaşaması gerektiğini fark eder. Dünyası *paranormal*dir, bilincinin yapısı ise geleneksel ya da normal psikolojinin "ötesindeki" alanları inceleyen bilim dalı olan *parapsikolojinin* konusuna girer. Aynı şekilde, dünyası *doğauüstü* ya da duyuların fiziksel aleminin "ötesinde" olduğu için geleneksel doğa bilimlerinden ziyade, *metafizik* öğretilere doğru cezbolacaktır.

Persefon "bilimsel olarak bilinen"in sınırlarında yaşamakta olduğu içindir ki kendini yabancı hisseder ya da kendinden emin değildir. Bilimsel materyalizmin otoritesi okullarımızda, araştırma enstitülerimizde ve medyada o kadar kuvvetlidir ki parapsikoloji ve metafizik ile ilgili konular uçlarda düşünen bir kitleye özgü, tuhaf ve hatta kaçıkça şeyler olarak muamele görmektedir. Oyuncu Shirley MacLaine psişik uyanışını anlatırken, *Newsweek* ve *People* gibi tanınmış dergiler küstah bir tavırla onu, yavaş yavaş aklını kaçırmakta olan samimi fakat tuhaf bir tip olarak yansıtmışlardı.⁷³ Ve kolektif bilincin arka planında ise Hristiyan köktencilige özgü öcüler olan Şeytan ve "kara büyü" her zaman için pusuda beklemektedir.

72 E. E. Cummings, *Profil*, Editör: Samet Köse, Yapı Kredi Yayınları, 2002 (ç.n.)/Bu şiirin bir bölümü Barış Pirhasan'ın çevirisi ve *Yağmurun Elleri* adıyla Yeni Türkü tarafından bestelenmiştir. (ç.n.)

73 *İçindeki Yolculuk* adlı kitabı (Akaşa, 2000) ve bunu izleyen diğer kitapları; bu ünlü yıldızın, içindeki Persefon'u keşfedişinin ve ardından yaşananların gerçek hikayesidir. (d.n.)

PERSEFON: MEDYUMSAL KADIN

Yunanlar için Persefon, Ölüler Diyarı'nın veya Yeraltı Dünyası'nın mesafeli Kraliçesiydi; ölenlerin ruhlarını gölgele-ri koruyup kollardı. Ancak Persefon bakire genç kız ya da anne-si Demeter'den zorla alınıp kaçırılan tanrıça Kore olarak da bilin-mekteydi. Hades'in onu yeraltı dünyasına götürüşü Yunan mito-lojisindeki en bilinen efsanelerden biridir (Bkz. "Bakire Persefon'a Tecavüz").

Demeter'le ilgili bölümde, buluş çağındaki kızını kaybetmekten dolayı tanrıçanın yaşadığı derin ıstıraba ayrıca değinerek, efsaneyi *Demeter'in açısından ve kız evlat olarak Persefon'la aralarındaki ilişkisi* çerçevesinde ele alacağım. Ama burada, efsanenin mitoloji uzman-ları ve psikologlar tarafından çok daha az ilgi gören yanını, yani yetişkin Persefon'u; en sonunda Ölüler Diyarı'nın Kraliçesi haline gelen ve Ölümün Karanlık Efendisi olan kocası Hades'le birlikte ölülerin ruhlarına hükmeden tanrıçayı inceleyeceğim.

Görmüş olduğumuz gibi, Persefon kadınının karakteri çok kolay anlaşılır bir yapıda değildir. Pek çoğu oldukça ketum, gizemli ve genellikle toplumdan uzak bir şekilde yaşamaktadır. İnsanların etrafında olmanın ve pazar yerinin keşmekeşinin yol açtığı psişik gerilim çoğunlukla onları geri plana çekilmeye ve toplumun dışında yaşamaya sevk etmektedir. Persefon kadın-larının yalnız kalmak, gizli projelerinin peşine düşmek, derin düşüncelere dalmak ve görünmeyen dünya ile iletişim kurmak için zamana ihtiyaçları vardır. Bu kadının hayatının çoğunu öte-alemden, ruhlar arasında geçirdiği söylenirken kast edilen de budur.

Günümüzde, içlerinde gizli Persefon potansiyeline sahip olup ezoterik yayınlara, alternatif şifa yöntemlerine ve genel olarak Yeni Çağ öğretileri olarak adlandırılan bilgilere ulaşmaya başla-yan kadınların sayısı giderek artmaktadır. Demek ki içinde yaşı-dığımız bu dönem, bir kraliçe ve ötealemin ortak yöneticisi olarak Persefon'un örtülü kalmış hikayesini derinlemesine incelemek için her zamankinden daha uygundur. Persefon'un efsanesinin, "psi-şik" tabiattaki her türden şaşırtıcı deneyimi anlamaya uğraşan, şu ya da bu şekilde ölümle uğraşmak durumunda kalan veya hayatla-rında çok kişisel trajedi yaşayan pek çok kadına anlatacak çok şeyi olduğuna inanıyorum.

BAKİRE PERSEFON'A TECAVÜZ

Persefon'un kaçırılarak yeraltı dünyasına götürülmesiyle ilgili hikayenin en eksiksiz versiyonu, Homeros'un yazdığı ilahilerde yer almaktadır. Bunlar Yunan mitolojisiyle ilgili olarak elimizdeki en eski kaynaklardan biridir ("Kronos'un pek çok isimli oğlu" Hades, bu metinde Aidoneus olarak da geçmektedir):

Sarı saçlı, aziz tanrıça Demeter'in ve onun incecik ayak bilekli kızının destanını anlatmaya başlıyorum: Aidoneus, Demeter'in kızını kaçırdı ve dayıdı sesli, gürleyen Zeus da bunu onayladı. Kız, altın silahların ve muhteşem meyvelerin Demeter'inden uzakta, Denizin kızlarıyla oynuyor ve bereketli çayırarda çiçekler topluyordu -güller, safranlar, mor menekşeler, zambaklar ve bir nergis-; bu ise Zeus'un, sayısız misafir ağırlayan Hades'in lehine yaptığı planlara uygun olarak Toprak (Gala) tarafından, yeni yeni serpilmeye başlamış genç kız için yerleştirilmiş bir tuzaktı; göz alıcı bir şekilde harikuladeydi ve ister ölümsüz bir tanrı, isterse ölümlü bir insan olsun gören herkeste huşu uyandırıyor. Köklerinden yüz tane dal çıkmıştı, yukarıdaki bütün bir gökyüzü, bütün toprak ve denizin tuzlu dalgaları onun güzel kokusu karşısında sevinçle gülümsüyordu. Kız adeta büyülenmiş ve bu sevimli oyuncakı koparmak için iki eliyle birden ona asılmıştı; o sırada toprak bütün bir düzlük boyunca aniden ikiye yarıldı ve içinden ölümsüz atlarına binmiş olarak, pek çoklarının ev sahibi ve efendisi, Kronos'un çok isimli oğlu dışarıya fırladı. Direnen ve çığlıklar atan kızı yakaladı, iki atın çektiği altın savaş arabasıyla onu götürdü. Kız çığlıklar atmaya başladı, iyi ve her şeye kadir olan baba Zeus'a yakardı. Ancak ne ölümsüz ne de ölümlü hiç kimse, muhteşem meyveler veren zeytin ağaçları bile onun sesini duymadı. Onu bir tek Perses'in çocuk ruhlu kızı, parlak duvaklı Hekate işitti mağarasından ve genç kız, baba Zeus'a yakarıken Hyperion'un ihtişamlı oğlu Efendi Helios da onu duydu, ancak diğer tanrılardan ayrı, çok rağbet gören kendi tapınağında oturuyor ve ölümlü insanların sunularını kabul ediyordu.

Kızın bütün gönülsüzlüğüne rağmen Zeus'un onayıyla Kronos'un çok isimli oğlu, babasının erkek kardeşi, pek çok şeyi tayin eden ve pek çoklarına ev sahipliği yapan Hades ölümsüz atlarıyla onu alıp götürdü. Tanrıça toprağı, yıldızlı gökyüzünü, dalgalanan, balıklarla dolu denizi ve güneş ışıklarını görebildiği sürece aziz annesinin ve ölümsüz tanrıların onu bulacağına dair hala bir umut taşıyordu, bütün sıkıntısına rağmen yüreğinde hala epeyce umit vardı.

Homeros'un Demeter'e İlahisi

Persefon kadınının, Jung'un asistanı Toni Wolff'un 1951 yılında tanımladığı gibi, "medyumsal ya da medyal bir kişiliğe" doğuştan sahip olduğu gerçeğine işaret eden pek çok şey vardır:

Medyal kadın kendi çevresindeki psişik atmosfere ve dönemin ruhuna, ama hepsinden de öte, kolektif (kişidişi) bilinçdışına yoğunlaşmıştır. Bilinçdışı bir kez şekillendikten (yani bir form belirmeye başladıktan) ve bilince taşındıktan sonra, bir tesir yapar. Medyal kadın bu tesirden etkilenir, bu tesir ona nüfuz eder ve onu şekillendirir, öyle ki kadın bazen bu tesiri kendisi yansıtır temsil eder. Örneğin, çevrenin kabul edemeyeceği ya da etmek istemeyeceği fakat her halükarda onun bir parçasını oluşturan, "hava-da hissedilen" şeyi ifade etmeli veya o konuda eyleme geçmelidir. Çoğu kez bu, mevcut durumun veya baskın olan hakim fikrin karanlık unsurudur ve medyal kadın, böylece negatif ya da tehlikeli olanı harekete geçirir. Bu yolla, kötülük taşıyıcısı haline gelir ama kötülük yapmak, her halükarda sadece onun kişisel meselesidir.

Kadınısı Psişenin Yapısal Biçimleri, s. 9

Medyal kadın olarak Persefon'un başlıca sıkıntısı, genellikle zayıf bir ego yapısına sahip olmasıdır; bu ise Wolff'un Amazon tipleri dediği Athena, Artemis ve Hera kadınları ile oldukça tezat oluşturan bir durumdur. Dolayısıyla geleneksel anlamda "ruhlar" denilebilecek içerikler "diğer taraftan" gelip ona baskın çıktığında kolayca etki altına alınmaya müsaittir.

Söz konusu içerikler bilinçsiz olduğundan, bunları algılamak gerekli olan ayırım yapma becerisinden ve bunları uygun ve yeterli tarzda ifade edecek lisandan yoksundur. Kolektif bilinçdışının baskın etkisi, medyal kadının egosuna hızla nüfuz ederek bunu zayıflatır. (a.g.e.)

Artemis ve Athena kadınlarının ego gücüne ve ayırım yapma becerisine daha fazla sahip olduğunda bu konuları düzgün bir şekilde formüle edebilir ve aktarabilir. Dolayısıyla Wolff'un da değindiği üzere toplum dahilinde oldukça önemli ve yaratıcı bir rolü vardır:

Bu durumda, Hristiyanlığın eski dönemlerinde kendilerini bu uğurda feda etmiş insanlar ya da Orta Çağdaki kadın mistikler gibi

o da kendisini, döneminin yeni ve belki de henüz örtülü olan ruhuna vakfeder... Kendisini -realiteden oldukça kopuk olan- kolektif bilinçdışı içerikle özdeşleştirmek yerine medyal yetisini bu içeriğin alınması açısından bir enstrüman ve alıcı olarak takdir etmelidir. Ancak bunu başarması için uygun, yeterli bir lisan bulmak zorundadır. Medyal kadınlar eski kültürlerde kahin, falcı, şifacı ya da şaman olarak sosyal bir işlev görmüşlerdi, günümüzde de ilkel toplumlar içinde bu işlevleri devam ettirmektedir. (s. 9-10)

Persefon psikolojisinin kaynakçasına, Toni Wolff'un 1951 yılında yazdıkları dışında pek bir ekleme yapılmamıştır, ama tanrıça bilincine yönelik anlayışımız gelişmekteyken onun şeylere dair özgün vizyonuna daha derinden bakmamızın tam zamanıdır.

ÖLÜM VE GENÇ KIZ

Efsane masum bir genç kız olan Persefon'un bir gün, aralarında Athena ve Artemis de olan Oceanus'un⁷⁴ kızlarıyla oyunlar oynamaktayken toprağın aniden yarılıp Ölümün Yüce Efendisinin, savaş arabasıyla ortaya çıktığını ve çığlıklar atan Persefon'u karısı yapmak için sürükleyerek nasıl yeraltı dünyasına kaçırdığını son derece canlı bir şekilde anlatmaktadır.

Yeraltı dünyası nedir? Modern psikoloji lisanında bu, bilinçdışıdır. Dolayısıyla Persefon, yalnızca her şeyin bastırıldığı ve karanlık olduğu bilinçdışına, bilinmeyene (Freud) değil; daha da derinlere, arşetipsel prensiplerin ve güçlerin dünyasına, kolektif bilinçdışına da (Jung) sıkışıp kalmıştır.

Genç bir kız ya da kadın bunu pek çok şekilde deneyimleyebilir. Çocuklukta yaşanan bazı trajediler onu bir depresyon durumuna sokmuş olabilir, kaybedilen bir kardeş ya da ebeveynle ilgili olarak derin düşünceler içinde olduğu ve hayattan kendini çektiği bir ruh hali içinde olabilir. Mezarlığı ziyaret edip bu ölen kişiyi bulabileceğine yönelik hayaller kurabilir ve bu da onu, bir tür yeraltı ruhlar alemine yönlendirebilir (Bkz. "Hades'e İniş: Modern Bir Kadının Hikayesi").

Babasının kanserden ölümünün ardından terapiye başvuran on iki yaşındaki bir kızın yaşadıkları da böyleydi. Annesi kızının içe kapanık halinden ve yas tutamayışından dolayı huzursuzluk içindeydi. Kız odasında tek başına oturup iç karartıcı iskelet ve mezarlık resimleri çizmeye başlamıştı. Çizdiği resimlerle ilgili olarak konuşabilir hale geldiğinde, kızın aile mezarlığındaki bütün mezarları ziyaret ettiği ve bu ölü insanlarla hemen hemen her konuyu ama bilhassa ölüm şekillerini irdeleyen özel konuşmalar yaptığı açığa çıktı. Çocuk yedi kuşak önceye dek ailesindeki ölmüş kişilerin ruhlarıyla temas kurmuştu. Bu, kolektif bilinçdışının, Jung'un *atasal psişe* dediği tarafıyla derinden bir karşılaşma haliydi. İlkeldiği söylenen pek çok halkın da atalarının ruhlarına ibadet ettiği, onlara başvurarak yardım istediği bilinmektedir.

Çocuk çok sevdiği ve özlediği babasına kavuşmak için intihar etmeyi uzun süre düşündüğünü itiraf ediyordu, ancak ölmüş babasıyla ve diğer akraba ruhlarla yaptığı konuşmalarda, kendi canına kıymamasını tavsiye etmemişlerdi. Hayallerini paylaşmanın utanca, alaya alınmaya ve cezalandırılmaya yol açmadığını anladıkça küçük kız bu marazi fakat aydınlatıcı meditasyonlarından da yavaş yavaş vazgeçti. Bir süre sonra, ölümler diyarındaki misafirliği süresince donmuş olan ıstırabını da açığa vurabilir, paylaşabilir bir hale geldi.

İntihara yönelik düşünceler olsun veya olmasın, depresyon ve içe kapanma hali her hangi bir yaşta meydana gelen ölüm, ayrılık veya şiddetli bir travmaya eşlik edebilir. Dolayısıyla yeraltı dünyasına inmek sadece çocuklukla sınırlı bir durum değildir. İstirap verici bir boşanmadan, istemediğimiz bir yere taşındıktan, kürtaj olduktan, işimizi kaybettikten, bir araba kazasından tek kurtulan olduktan veya herhangi ciddi bir travmadan sonra da kendimizi Persefon'un gri dünyasına emilip takılmış bir halde bulabiliriz. Fiziksel bir ölüm değilse bile psikik bir ölüm daima mevcuttur. Ne de olsa bu, çoğu kaybın asıl tanımıdır: enerjinin sevilen kişinin, yerin ya da yaşam tarzının imgesinden çekilip kopartılarak büyük bir duygusal boşluğa doğru çekilmesi. Freud bütün depresyonları, kaybedilen bir sevgi nesnesinin ardından tutulan yas olarak nitelendirmiştir.

Kayıp sevgi nesnesinin bir boşluk içinde yitip gidişi sembolik bir dille yeraltı dünyasına iniş olarak ifade edilmektedir. Persefon mitindeki rahatlatıcı unsur ise, enerjinin geri çekildiği bu korkunç

HADES'E İNİŞ: MODERN BİR KADININ HİKAYESİ

Burada, Jane adıyla bahsedeceğim, yirmili yaşlarında genç bir kadın tarafından deneyimlenen bir vizyonun özetine yer vereceğim. Terapinin bir parçası olarak, Jane aktif imgeleme tekniğini kullanıyordu; bu teknik, nereye varırlarsa varsınlar kişinin içsel imgelerini takip etmesini gerektirir. Jane çocukken tünel rüyaları görmekteydi ve ailesinin evinde hep bodruma açılan zemin kapaklarının izini sürmüştü. İmgeleme sırasında, en sonunda bu kapagi açıldığında ise olanlar şöyleydi:

Antredeki geniş vestiyer bölümüne giriyorum, çocukken ailemden saklanır ve burada, karanlıkta ağlardım. Küçük Jane (ben) orada. On iki yaşlarında. Kendi kendine defalarca, "Üzgünüm, üzgünüm!" diye tekrarlıyor. Ona, "Jane, seninle konuşabilir miyim? Neden bu kadar üzgün olduğunu bilmek zorundayım," diyorum.

Ayakkabıları omzunun üzerinden arkaya fırlatarak zeminde yer açmaya başlıyor ve en sonunda zemin kapağını ortaya çıkarıyor "Seni takip edeceğim," diyorum. Çok karanlık, bir tünel ya da mağara, emin değilim. Jane'in elinde bir fener var ama çok az ışık veriyor. Işığı birinin yüzüne tutuyor, omuzlarına kadar siyah saçları olan ölü bir kadının ya da erkeğin yüzü gibi görünmekte bu. Yüz sanki balmumundan yapılmış, hatları çok kaba, neredeyse çirkin. Aniden hareket ediyor -ölü değil mi? Yoksa yalnızca ışığın hareketi mi? Jane adamın yüzünü ortaya çıkarmak için feneri tekrar hareket ettiriyor -mankenlere özgü, yapay bir yakışıklılığı var. Ne yaptığını bilen bir şekilde ilerlemeye başlıyor. Biz de takip ediyoruz. Bir derenin ya da yeraltı gölü gibi bir şeyin önünde diz çöküp eğiliyor ve bir şey alıp onu bize veriyor. Bu bir kez ısınmış bir elma.

Daha da karanlık, fener artık işe yaramıyor. Sanki bir mağaranın içinde, bir odaya geliyoruz. Jane ışık tutuyor ve odadakilerin yüzlerini görüyoruz: Kurt suratlı bir adam, başının yerinde bir boğanın kafatası bulunan bir başka adam ve yüzü siyah beyaz boyanmış bir başka adam. Başkaları da var, çember şeklinde sıralanmışlar.

Ağır bir kapıya ulaşıyoruz. Biraz tereddüt ettikten sonra kapıdan geçiyorum. Öbür tarafta yalnızım. Kapkara bir karanlık. Her tarafı kesif bir korku kaplıyor. Sakinleşmem gerektiğini fark ediyorum ve gevşeme egzersizi yapıyorum. Ben sakinleştikçe, o kadar da kapkaranlık olmuyor; daha ziyade huzurlu bir karanlık. Yeniden bir fenerim olduğunu görüyorum. Yürümeye devam ediyorum. Yaşlı bir kadın motorlu bir tekerlekli sandalyeyle bana doğru geliyor (büyükannem mi?). Hiçbir şey söylemeden beni arabasının üzerine alıyor ve muhteşem bir salona giriyor. Burada tahta benzeyen yüksekçe bir sandalye var, üzerinde oturan kişi de sanırım bir yargıç. Bir kısmı sanki eski çağlardan bir adam, diğer bir kısmı da güzel bir kadın; yüzü o kadar solgun ki başında da bir tac var.

Bana bakmak için öne doğru eğiliyor ve gözlerini oyarak dışarı çıkarıyor. Çok parlaklar, ışıldıyorlar, her şeyi görüyorlar ama nazıkçe değil, bir kurdun gözleri gibi. Kılıç gibi ölümler, hiçbir duygu yok. Işık saçıyorlar. "Ne kadar kıymetli bir armağan!" diye düşünerek kabul ediyorum onları. Eller benim gözlerimi oyup çıkarıyor ve yerine bunları koyuyor. Bedenimin çamurun, hayvan derisi veya bir mumyanın rengine ve dokusuna dönüştüğünü görüyorum. Yüzüm şimdi domuz gibi burnu olan bir cadının simasına sahip. Yürüyorum ve pek çok insanın, pek çok imgesinin arasından geçiyorum sanki -kızlar, erkekler, kadınlar- her birinin yanında bedenim duraklıyor, sanki ceset gibi.

Tekrar kapiya yürüyorum. Gözleri çıkarıyor ve küçük bir çantanın içine koyuyorum. Jane öteki tarafta. Geldiğimiz yoldan geri dönüp zemin kapağına ve vestiyere ulaşıyoruz. Ona sarılmak için yana dönüyorum ama orada sakallı, genç bir adam var. Çok üzgün ve oturuyor. Onun da ben olduğumu hissediyorum. Saçlarını karıştırıyorum.

dönemlere nezaret eden ve günlük, normal gerçekliğe geri dönme-ye hazır olana dek bizi gözetken, koruyucu bir figürün var olmasıdır. Depresyon sırasında veya herhangi bir büyük ıstırap içindeyken kaybettiğimiz bütün yaşam enerjisi, mecazi anlamda "yeraltı dünyasına gitmiş"tir. Bazen ıstırap çeken ya da yasta olan danışanlarıma söylediğim gibi, *bir parçamız kaybettiğimiz kişiye ya da bağımlılık ve sevgi nesnemize toprağın altında daima eşlik etmektedir*. Durum böyleyken, bu parçamız normal yaşam için pek elverişli durumda değildir ve bizim kendimizi kandırıp neşelenme ve ferahlama arayışı içine girmeye değil de, bu süreci onurlandırmaya ihtiyacımız vardır.

Kuşkusuz, büyük bir parçamız sürekli olarak yeraltı dünyasında kalırsa bu nitelikte bir iniş, patolojik bir hal alabilir, böyle olduğunda ise kronik depresyon denilen durumun sınırlarındayız demektir. Şahsen, herhangi bir kaybın ardından yaşanan geçici depresyonun son derece doğal ve hayli sağlıklı bir süreç olduğunu düşünüyorum. Bunlar genç ya da yaşlı, kadın ya da erkek herkesin deneyimleyebileceği Persefon hadiseleridir.

Ancak bütün hayatı tamamen Persefon ile özdeşleşen bir kadın genellikle çocukluk döneminde önemli bir travmaya maruz kalmış, bu da hayata yönelik psişik bakış açısını çarpıtmıştır. Aşırı hassasiyet ve kırılgan bir ego ile katmerlenen büyük trajediler son derece güçlü ve çoğu kez yeraltı dünyasına sürüklenen bir genç kadın yapısı yaratmakta, bu kadın hayatının yarısını orada geçirmeye adeta zorlandığını hissetmektedir. Mitsel yapı artık sadece geçici

depresyonda değil, bölünmüş ya da ikili bilinç durumunun kronik hali üzerinde de söz sahibidir.

Her şeyden önce, böyle bir genç kız ya da kadının, psişenin karanlık alemlerine girmek konusunda son derece gönülsüz olacağı açıktır. Her şey davetsizce, aniden ortaya çıkıverir. Söz konusu durumda, tamamen güçsüzdür ve birbirinden tamamen farklı iki dünyada yaşaması gerektiğini fark eder: Bir tarafta annesi Demeter tarafından temsil edilen hayatın ve ışığın dünyası, diğer tarafta ise Hades'in temsil ettiği ölümün, gölgelerin ve hayaletlerin dünyası vardır. Böylece, sadakati, hakimiyeti ve vizyonu açısından ikiye bölünmüştür. Ortaya konulabilecek, açıklanabilecek şeyler ve gizli tutulması gereken şeyler bağlamında her iki tarafı da görür. Hem yaşayanlara hem de ölümlere sadık olması gerekmektedir. Bu sadece ve sadece onun olan olağanüstü ağır bir yük ve çok ciddi bir mesuliyettir.

Persefon kadını için hayatının ilk evrelerinde hep onu Artemis ve Athena kardeşleriyle oynadığı sağlıklı, masum oyunun dışına çekip çıkaran bir trajedi söz konusudur. Bu, bir ebeveynin vakitsiz kaybı, çocukken tacize uğramak, ciddi bir hastalık geçirmek, alkolik ya da şizofren bir ebeveyne sahip olmak ve hatta olağanüstü zor bir doğumla dünyaya gelmiş olmak şeklinde yaşanabilir. Bunlar hiçbir zaman başlı başına sebep oluşturmaz, daha ziyade, genç Persefon'un er ya da geç zaten kaderinde olduğu üzere ölümler alemine sadece erkenden inmesine yönelik hazırlayıcı nitelikte olaylardır.

Jon Klimo'nun *Channeling* (Kanal Olmak) adlı çalışması, kanal ve medyum nitelikli insanların bu becerilerini geliştirmeleri ile mutsuz bir çocukluk deneyimi yaşamış olmaları arasındaki belirli bir bağıntı olduğuna değinmektedir. Bu, genel geçer bir durum değildir ama çocukluğun, yeraltı dünyasına erken yaşta bir "geçiş ayını" dönemi olabileceğini vurgulamaktadır.

Genç Persefon ölümler ve ruhlar alemiyle genç yaşta karşılaşmasının derin etkisini idrak edemezse, bu durum ergenlik ya da gençlik dönemlerinde tekrar ortaya çıkacaktır. Kaza geçirmeye eğilimli olduğunu ya da ciddi problemleri, hastalıkları, saldırgan davranışları olan insanları kendisine çektiğini fark edecektir. Hatta ciddi bir saldırıya veya tecavüze uğraması bile söz konusu olabilir. Bu dönemde ilaçlar da hayatında önemli bir yer tutabilir. Ya da Persefon kadını ölümden döndüğü kazalar geçirebilir, arkadaşlarını bu tür kazalar-

da kaybedebilir. Sanki aniden lanetlenmiş gibidir, fakat bu aslında ona çok daha önceden çağrıda bulunmuş olan Hades'in, gelinini geri almak üzere onun hayatına yeniden dönüşüdür.

Şanslıysa, ıstırap içindeki Persefon kadınının yolu ilaçlar vererek ya da hastaneye yatırarak durumu ürkünç ve daha kesif bir hale getirmek yerine bu inişi anlayan bir terapistte düşecektir. Persefon bu durumdayken psişik bir kadınla da tanışabilir ve bu kadın, kaderinin ölümler diyarıyla tanışmak, şifacılık, kanal olmak veya bu çeşit psişik çalışmalar yapmak yönünde olduğunu anlamasında ona yardımcı olabilir.

Persefon genellikle yaşımdan öte bir bilgeliğe sahiptir, daha tam anlamıyla Genç Kız olmadan önce Kocakarıdır o. Dışarıdan bakıldığında masum Genç Kız görünüşü, kaybının imgesine yönelik donuk bir uyum sağlama halini yansıtsa da içsel olarak, zorlukla taşıdığı bilginin yükü altında ezildiğini hissetmektedir.

TANRILARIN ŞAFAĞI MI?

Persefon'un yeraltına inişini ve ruh alemiyle bağlantısının manasını anlamak özellikle günümüzde çok daha önemlidir. Binlerce kadın (ve azımsanmayacak kadar çok sayıda erkek) bugünlerde medyumsal yeteneklerini keşfetmektedirler. Ayrıca genel olarak Yeni Çağ olarak adlandırılan hareket nedeniyle metafizik konulara, Tarot, astroloji, şifacılık ve meditasyon alanlarına duyulan ilginin gittikçe artmakta olduğunu görüyoruz. Bunun bir parçası olarak Budizm, Hinduizm ve Sufizm gibi Doğu felsefeleri de Batı'da hızla yayılıyor.

Persefon bilincinin her yerde belirmeye başlaması olarak algıladığımız şey mitoloji ve inançlar konusunda eşsiz bir otorite olan merhum Joseph Campbell'in de gözlemlediği gibi, "tanrıların şafağının" bir parçası olabilir mi acaba? Campbell ölümünden kısa süre önce kaleme aldığı makalelerinden birinde, insanlık yeni bir döneme yaklaşırken eski tanrılarının ölmekte olduklarını ve bunların yerini almak üzere kolektif bilinçdışından yeni tanrılar doğduğu gibi bir olasılıktan bahsetmiştir.

Durum böyleyse, Jungçu bakış açısı ile bunun anlamı; derin bilinçdışının sembolik düzeyde "tanrı" ve "tanrıçalar" olarak görüldüğümüz bütün yapı ve enerjilerinin çok köklü bir değişimden

geçmekte olduğudur. Dolayısıyla bu değişimlere karşı en duyarlı insan tipini oluşturan ve Persefon tipi kadın adını verdiğim; güçlü sezgileri olan, gören, medyumsal yapıdaki bu kadın elbette ki bu yeni psişik ve spiritüel güçlerin bu çok önemli patlamasının tam merkezinde yer alacaktır.

Ancak Persefon bilincinin ortaya çıkışı son derece önemli ve yerinde olsa da bu durum güçlükler ve tuzaklar da barındırmaktadır. Diğer tanrıça tiplerinde de görüldüğü üzere modern Persefon kadını da diğer tanrıçaların enerjilerini deneyimlemeksizin, bunları psişesine dahil etmeksizin *sadece* Persefon tabiatını hayata geçirdiğinde, kendisini büyük ıstıraplara maruz bırakabilmektedir.

Hayatındaki uyanık zamanların çoğunu "ölüler arasında" geçirmek, hele de deneyimleri anlaşılmadığı ve korkuyla karşılandığında -ki genelde durum budur- medyumsal mizaçta olan her kadın (ve erkekte) muazzam bir psişik gerilim yaratabilir. Persefon kadını, gerçek yapısı ve yaptığı iş tanınıp kabul görmezse, diğer tanrıça tiplerinden çok daha yoğun bir dışlanma ve -çöküntüye ve sinir bozukluğuna varabilen- bir yabancılaşma hissedebilir. Onu dengelemeleri ve beslemeleri için diğer tanrıçalara çağrıda bulunması Persefon kadını için bilhassa önemlidir. Kendisini topraklaması, ayaklarının yere basmasını sağlaması için Demeter'den bir beden ve yeryüzü anlayışı, Athena'dan ise yetilerinin rahatsız edici olabilen yapısına yönelik nesnel bir bakış açısı edinmeye ihtiyacı vardır vb.

Yeraltı dünyası bilhassa ruhların alemidir, gerçek budur. Ve bu, heyhat bu alemin tuhaf bir şekilde sıcaklıktan, maddesellikten yani çoğumuzun gerçeklik dediği şeyden yoksun olduğu anlamına gelir. Persefon kadını ya da medyumsal vasıfları olan bir kadının delilik, umutsuzluk, karamsarlık ve ayrıma tabi tutulma gibi tehlikeleri olan bu alemle nasıl irtibatla olduğu ise genel psikolojik anlayışımıza adeta meydan okuyan bir durumdur.

PERSEFON'UN ÇİFTE HAYATI: TUHAF BÜYÜMEK

Ne yazık ki pek çok Persefon kadını, kaotik içsel deneyimleriyle ilgili herhangi bir fikre sahip olmaksızın ve bunların kabiliyet ya da nimet olmaktan ziyade, birer lanet oldukları hissini taşıyarak büyümektedir. Pek çok insan tarafından reddedilen veya korkulan realitelerle uyumlu bir yapıda olmak ona kolayca cehennem hayatı da

yaşatabilir. Genç Persefon çoğu kez, tuhaf eğilimlerinin ve davranışlarının genellikle hiç hoş görülmediği bir çevrede yetişir. Dolayısıyla hayatta kalmak için kendi içine ve gizli psişik karşılaşmalarına çekilmeyi öğrenir. Ama ne yazık ki o böyle yaptıkça, ailesi de onun davranışlarını daha şüpheli ve tehlikeli bulmaya başlar. Sonunda, ailesinin normlarına yeterince uyum sağlayamazsa ailesindeki karanlık, tuhaf ve uygun düşmeyen her şey onunla bağdaştırılmaya başlanır. Garip olan, "sorunlu çocuk" haline gelir *çünkü* uyum sağlayamamaktadır. Dolayısıyla ailesi ve kardeşleri devamlı söylenip başının etini yedikçe o da daha çok içine kapanır, içine kapandıkça da onların en büyük korkularını daha çok doğrulamış olur.

Psikiyatr R. D. Laing bir keresinde, uzun saatler odasında oturup boş bir duvara bakan buluş çağındaki bir kız çocuğunun durumunu tarif etmiştir. Ebeveynleri anti-sosyal davranışlarından dolayı (tabi ki "normal" çocuklar ya televizyon seyrederek veya oğlanlarla randevulaşırdı) bu çocuğu bir akıl hastanesine götürmüşlerdi. Bu hastanede, ne yaptığını bir türlü açıklayamadığı psikiyatrlar tarafından bu kıza son derece lütufkar bir şekilde şizofren etiketi yapıştırılmıştı. Laing uzun saatler boyunca boş bir duvara bakmanın farklı kültürlerde bir çeşit meditasyon olarak kabul edileceğini, bilhassa Zen rahiplerinin bu şekilde meditasyon yaptıklarını vurgulamaktadır.

Radikal psikiyatrlar R. D. Laing ve David Cooper'ın yıllar önce ortaya koydukları şey içine dönük, tuhaf çocuğu bir günah keçisi haline getirmede genelde geleneksel psikiyatri ile rahatsızlık içindeki ailenin işbirliği yaptığıdır. Bu ve diğer genç Persefonların içine emilip saplanıp kaldıkları yeraltı dünyası ise genellikle eski bir aile sırrının -örneğin, ensest, delilik, fahişelik, zina, gayri meşru olma hali vb.- kalıntısıdır, kapağı kuşaklar boyunca mühürlü tutulmuş bir lağım çukurudur.

Ailesindeki "yasak" konu ve düşüncelerden -"Merhum Hedda Teyze'den bahsetmemeliyiz,"- dolayı büyük rahatsızlık içinde olan Persefon, hassas bilinçdışı tarayıcısını kapatamaz. Bu yasaklar dile getiremediği davetsiz kabuslardan oluşan sessiz bir cehennem yaratırlar. Psişik olarak izlerini bulduğu şeyler, Jung'un tabiriyle *atasal bilinçdışı*nda gömülü halde duran ve gizli tutulan şeylerin kaotik, kırık dökük parçalarıdır aslında. Truva atının gerçeğiyle ilgili kehanetine hiç kimsenin inanmadığı, Homeros'un *İlyada* destanındaki Prenses Cassandra gibi, ıstırap çekmektedir o.

Pek çok Persefon için hayatın katı ve kaçınılmaz gerçeği, eşit derecede zorlu ve misafirperverlikten uzak olan iki ayrı dünyada yaşamak ve yaşam sürdürmek zorunda olmalarıdır: bilinçdışının soğuk ve önceden kestirilemeyen dünyası ile dışlayan, soğuk ve anlayışsız gerçek dünya. Bununla bağlantılı olarak, kişilik yapısı da çift yönlüdür: son derece iyi uyum sağlamış, masum bir dış maske ve çok az kişinin bilebildiği ve Persefon onunla uzlaşana dek hayat boyu süren bir ıstırap anlamına da gelebilecek olan zengin, yoğun ve kuvvetli bir öteki yaşam.

Bunu gösterebilir ya da göstermesin, Persefon kadını yoğun bir içsel yaşama sahiptir ve kendisini korumak adına bunu çok nadir olarak açığa vurmaktadır. Kendi başına bırakıldığında -ki en çok istediği şey budur- gizli bir günlük tutabilir, resimler yapabilir, hayal yönü kuvvetli hikayeler yazabilir ve kendi vizyonlarının, meditasyonlarının keyfini çıkarabilir. İnsanlığın çektiği ıstırapların, çevresinde gördüğü iğrençliklerin yarattığı umutsuzluk hissi ile meditasyon sırasında bedenden ayrılmanın bir türü olan astral seyahat yoluyla, saf ve arı dünyalara rastlayabilir.

Belki genç Persefon büyüme dönemindeyken, güvenilir ama "tuhaf" bir arkadaş veya bir kütüphane aracılığıyla okültizme ya da spiritüalizme giden bir yol bulabilir: Araştırmalarını doğal olarak gizli tutacaktır. Ancak bu noktada, acayip ya da anormal olmayıp, sadece pozitif anlamda "farklı" olduğunu bilmekten yana bir güven kazanmış olacaktır.

Psişizmin tabiatı hakkında temel bilgiler edinmek, içe dalışları ile adeta içsel radyo dalgaları üzerinden çok çeşitli bilgiler topladığını ve aslında hayli telepatik yapıda olduğunu idrak etmesine yardımcı olabilir. Vi-ya tahtasıyla,⁷⁵ otomatik yazma yoluyla ya da rüya günlüğü tutarak yaptığı denemeler, bir medyum ya da kanalın bütün vasıflarına sahip olduğunu kolayca fark etmesine yardım edebilir. Olağanüstü hassasiyeti ve geçirgen egosu nedeniyle çoğu kez "kim olduğu" algısını kaybetmekten korkmasına yol açan bir dünyada, bu türden uygulamalar ona daha sağlam bir kimlik anlayışı sunar gibidir.

Ancak kişinin psişik tabiatını tanıması dünyada var olabilmek için tek başına nadiren yeterlidir. Pek çok Persefon kadını yapıla-

75 Ruhlarla iletişim kurmakta kullanılan bir gereç. (Ouija Tahtası) İsmi, Fransızca "oui" (evet) ve Almanca "ja" (evet) kelimeleri birleştirilerek türetilmiştir. Kaynak: *Meta Ansiklopedi* (ç.n.)

rındaki az miktarda Athena, Demeter ya da Afrodit enerjisinin yardımıyla hissettirmeden gerçek dünyaya kayıverirler. Bu kadınlar iş bulur, anne ve eş olur, hastabakıcılık gibi hizmet edebilecekleri işlerde çalışırlar. Cana yakındırlar, insanların ihtiyaçlarını ve hislerini kolayca algırlar. Hala içlerinde taşıdıkları arşetipsel çocuk güzellik ve olumlu bir bakış açısı yayar; dolayısıyla, toplumsal benlikleri genellikle en çekici, en cazip oldukları haldir.

Kendi içsel dünyalarıyla ilgili olarak yeterli birikim yapan bazı genç Persefonlar danışmanlık veya terapistlik gibi kariyer alanlarına yönelecektir. Şifacılık eğitimi de almaya başlayabilirler. Kabiliyetleri konusunda kendinden daha emin olanlar ise astrolog veya Tarot uzmanı ve hatta metafizik konularında eğitmen olarak başarıyla ön plana çıkabilirler. Diğerleri de kendilerini vizyoner ressam, seramik veya çömlekçilik gibi alanlarda yetiştirebilirler.

Bu uğraşların hepsi, ilk bakışta, Persefon'un ruhsal alem ve bilinçdışıyla medyumsal bağlantısını *içeren* ideal yollar olarak görünebilir. Bir başka seviyede ise, bu kadının yeteneğine toplumsal olarak onaylanmış bir suret ve yapı kazandırmakta, dolayısıyla da Persefon'un desteklendiğini ve emniyette olduğunu hissetmesini sağlamaktadır.

Ancak bu, eğitiminin perspektifi geniş ve derin bir yapıda olmadıkça işe yaramayacaktır. Genç Persefon sonunda kendini yeni ve çekici bir personayı benimsemek ve uyumlanmak noktasında bulabilir, ancak bu, en derin içsel yaralarına esasında hiç dokunmayan bir dünyada var olmanın gerekliliklerine yönelik bir diğer adaptasyondan ibarettir. Aşağı inişini henüz tam olarak gerçekleştirmemiştir, yani travmasına bağlı keder ve ıstırapla olan işini bitirmemiş, ölüme yönelik bütün fantezilerini tam olarak sahiplenmemiştir. Sonuç olarak, psikoloji ve metafizik alanında ne kadar uzmanlaşırsa uzmanlaşınsın bu hakikati telafi edemeyecektir. Persefon'un içindeki rahatsız kurban feryat etmektedir.

Persefon kadınının inişini tam olarak gerçekleştirmediğini açığa vuran işaretlerden biri her daim genç kalmaya yönelik bir görünüm sergilemesidir. Genellikle ileri yaşlarda da saçını uzatmaya ve açık bırakmaya devam etmekte, gençlere özgü bir modayı yansıtan, sportif, çiçekli, uçuşan şeyler giymektedir. Yeni Çağ felsefesine yönelik merkezlerde genel norm bu olduğu için Persefon'un tarzı dikkat çekmeyecektir. Ancak asıl ipucu orta yaş dönemine girerken Persefon'un yüzündeki maskenin, genellikle hiçbir yaşlılık veya

stres izi göstermiyor oluşudur. Gerçek yaşını tahmin etmeyi oldukça zorlaştıran bir tazeliği korumaktadır o.

Dışarıdaki maske ile uzlaşmanın neredeyse imkansız olduğu içsel hayat arasındaki bu çatlağın çok büyük olması durumunu psikanalistler *şizoid* olarak adlandırırlar, bu aslında "ayrılma" anlamına gelmektedir. Bu önemli ayrımın kökeni ise uzun yıllardan beri tartışılmaktadır, bazı analistler kökeninin doğuma dek uzandığını ve bu durumun anneyle olan bağın yoksunluğuna işaret ettiğini savunmaktadırlar.

Bu saptama efsanenin arşetipsel lisanı ile tam olarak uyushmaktadır, zira Persefon annesini kaybetmiş ve hayatını başka yerde geçirmiş bir evlattır. Ancak bu ıstırap verici, korkunç ayrılığın yol açtığı olumsuzluklar ve sakladığı anlam tam olarak kabul edilmediğinde Persefon'un içindeki Genç Kız donmuş bir halde, annesinden ayrıldığı o korkunç ana sabitlenmiş olarak, kendi ölçüsüz derinliğinin ve karanlığının içinde kalır.

İNİŞİ TAMAMLAMAMIŞ PERSEFON, 1. TİP: RUHLARIN AYARTICILIĞI

Karanlığı ve bölünmüşlüğü içinde genç Persefon kadını, bu içsel karmaşadan onu çıkartıp kurtarması, çıkarması ruhsal alemin hasretini çekmektedir. Dolayısıyla, metafizik ve okült uygulamalar hakkında bilgi sahibi oldukça genellikle ruhsal rehberlerin *daha yülce* otoriteleri, yükselmiş üstatlar, astroloji, karma vb. içinde bir teselli arayışına girecektir. Persefon kadını şifacı ya da kanal olmaya sevk eden motivasyon kısmen budur.

Oysa ruhsal alem, kanal olunan rehberler ve üstatlar genellikle muazzam bir teselli unsuru oluşturmaktadır, zira her şey yukarı, (Yeni Çağ akımının en sevdiği tabir ile) *ışığa* doğrudur. Ancak Persefon karanlık ile ışığın, yaşayanlar ile ölülerin ortasında yer alan, aracı nitelikteki çifte tabiatına bütünüyle itibar göstermedikçe, gelişiminde açıklaması olmayan bir biçimde kesintiye uğrayabilir. Sevecen Yeni Çağ öğretmenin güvenli personasını kullanarak, Genç Kız'ın arşetipsel arılığına ve saflığına inatla tutunabilir. Zeus Baba'nın kendisini kurtarmasını beklerken, sadece sevecen ve aydınlık rehberlerinden, her daim yukarı ve ileri doğru olan ruhsal tekamülden bahsederek derin karanlıklara yönelik korkusundan kaçınabilir.

Ancak gerçek kurtarıcısı Zeus değil, tam aksine, onun karanlık erkek kardeşi Hades'tir. Bu olağanüstü mitin hikmeti şudur: Persefon'un dönüşümünün ve değişiminin kaynağı *Ruh'un daha yüksek katlarından değil de, alttan, kendi ruh varlığının daha aşağı derinliklerinden çıkar*. Günümüzde, medyum vasfı taşıyan kadınların kanallık yaptığı sayısız bilge eril şahsiyet, aslında hasreti çekilen, bilge, her şeye vakıf Zeus arşetipinin varyasyonlarından ibarettir. Bu varlıklar tarafından ifşa edilen ve çoğu da son derece derin olan öğretileri önemsiyorum ama şunu da vurgulamam gerekiyor ki *bu Olimposlu biçimi içindeki ruh, Persefon'u inisiye edemez*.

İNİŞİ TAMAMLAMAMIŞ PERSEFON, 2. TİP: SEVECEN, MÜŞFİK ANNE

Persefon'un inişe karşı diğer bir savunması ise kaybettiği şeye dönüşmek, yani sevecen, müşfik Anne haline gelmektir. Burada terapist, şifacı veya sosyal hizmet görevlisi olmaya yönelik, doğuştan gelen kabiliyetini izleyecek ve bu kabiliyeti farkında olmaksızın, profesyonel bir kurtarıcı rolüne uyduracaktır. Yardıma muhtaç bütün danışanlarına çilekeş, sevecen ve müşfik Demeter rolünü oynayarak karşılığında elbette ki sevgi görecektir. Ancak çok geçmeden, kendisinden daha muhtaç ve bağımlı olan genç Persefonların akınına uğrayacaktır.

Bu savunma şeklinin en ıstırap verici yanlarından biri danışanlarının genellikle terapist Persefon'un hayatını istila etmesi, sevgiye ve ilgiye yönelik bitmez tükenmez talepleriyle onu altüst etmeleridir. Bir zamanlar kendisi de annesiz olan bu çocuk, çevresindeki bütün yaralı ruhlar için spiritüel bir annedir artık. Ancak kendini psişik anlamda her zamankinden daha çok istila altında hissetmektedir.

İnsanlara yardım etmeye yönelik çalışan bütün profesyoneller için geçerli olan altın kuralı burada da geçerlidir: Hiç kimseyi kendinizin ulaştığı yerden daha ileriye götüremezsiniz. Dolayısıyla anaç Persefon'un yapabildiği tek şey derine inmeye yönelik kendi savunma mekanizmaları konusunda bütün o bağımlı danışanlarına model oluşturmaktır. Bu alanlarda çalışan pek çok kişi Carmen Renee Berry'nin *When Helping You Is Hurting Me* (Sana Yardım Etmek Beni İncittiğinde) adlı kitabında verdiği isimle "mesih tuzakı"na düşmektedir.

Terapist veya şifacı olarak tam anlamıyla etkili olabilmesi için Persefon bütün şifacı ve terapistler gibi, öncelikle kendisini şifalandırılmalıdır. Ancak bunu yapmak onun için kolay değildir. Tuhaftır ama psişik anlayışı ve empati kapasitesi onun için bu süreçteki en büyük engeli oluşturmaktadır. Kayıp Anne'nin ne kadar hükmü altında olduğunu görmesine yardım edecek bir dış yardım almadıkça veya Athena'ya özgü objektif bakış açısını geliştireceği bir eğitimden geçmedikçe yapacağı tek şey, çözüme ulaştıramadığı mağduriyetini yansıtan aynaları kendisine çekmek olacaktır.

Peki neden? Çünkü ıstıraplarını çok şiddetli bir şekilde hissettiği kişilerden kendisini ayrı ve bağlantısız tutmayı bilmiyordur, *ego sınırlarından yoksundur*. Kendisinin ve başkalarının bilinçdışına bu kadar açık olması nedeniyle, kendisine çekilen insanların kişilikleri ve ıstırapları ile sürekli bir kaynaşma, bütünleşme hali yaşar. Hera'nın dünyasallığına ve Artemis'in duygusallıktan uzak pratikliğine özgü güçlü bir egonun nesnelliği olmaksızın, danışanlarının ıstıraplarına umarsız bir şekilde saplanıp kalmaktadır.

Bu kadın bir terapist ya da şifacı olmasa bile aynı tuzaklar ve ayartmalar aynen geçerlidir. Başkalarına yardım etmek yönündeki yoğun arzusuyla şefkatle yardım ettiğine gerçekten inanarak ilişkilere, kişilere, ailelere yakınlaşacak ve müdahil olacaktır. Fakat aslında muhtaç benliği hasretini çektiği, uğruna adeta kıvrandığı Demeter sevgisini almak için bu durumu manipüle etmeye çalışmaktadır.

Persefon bir terapistten yardım alacağı zaman da yine gizliden gizliye manipülatif olma eğilimindedir. Genellikle yoğun bir gündemle gelecek, psişik okumalara hevesli görünecek ve bu özel çalışmayı neden Bayan X ya da Doktor Y ile yapması gerektiğine dair derin ve yerinde bilgilerle donanmış olacaktır (Bu durumda Bayan X ya da Doktor Y'nin de seçilmiş ve bu büyük onura hak kazanmış olmaktan dolayı büyük bir coşku hissetmesi gerekmektedir). Kendisinden parçaları, rehberlerinin ona ifşa ettiği kaderi, kurban benliğine dair emareleri seçici bir şekilde açığa vuracaktır. Yeterli derecede sempati gösterilmiyorsa, terapiyi korkmuş bir tavşan gibi yarım bırakacaktır.

Terapinin başarısızlığı ise herkesin ona ihanet ettiği, onu kullandığı ve mağdur etmeye çalıştığı yönündeki algısını daha çok doğrular. Öte yandan, terapisti ile paraya dayalı bir oyun oynamaya da girişebilir, özel muamele görmeyi ya da indirim yapılmasını talep

ederek pazarlık yapabilir. Her şeye gücü yeten Olimposlu ebeveynlerine yönelik bir yardım feryadıdır bu yine, karanlığa doğru inen yolunu takip etmeyi reddediştir.

İNİŞİ TAMAMLAMAMIŞ PERSEFON, 3. TİP: UÇURUMUN KIYISINDA

Gerçekte, Persefon iniş hareketine kendini tam olarak teslim etmediği için egosunun kalan son parçacıklarını, yani feda etmesi gereken genç kız masumiyetini asla elinden bırakmayacaktır. Bağlılığın bu son kırıntıları ise adaletsiz yazgıya yönelik öfkesini açığa vurmaktadır. Ancak -kişi düşmediği sürece!- uçurumun kenarına tek bir parmakla tutunmak, iki elle sıkı sıkıya tutunmaktan nihayetinde çok da farklı değildir.

Uçurumun bu kadar yakınında olup da bu kadar inatla tutunan neredeyse hiçbir kadın, Persefon'un bırakmak konusundaki ikilemini şair Sylvia Plath kadar canlı bir şekilde ifade etmemiştir. Plath derin bir depresyon içinde, nihai intiharına doğru amansızca sürüklenirken Ölülerin Efendisine ve Ölülerin Hanımefendisine karşı verdiği mücadelenin kayıtlarını bırakmıştır geride. Bu şiirler ölümünden sonra *Ariel* başlığı altında derlenerek basılmıştır (Bkz. "Sylvia Plath'ın Hades'le Karşılaşması").

"Getting There" (Oraya Varmak) adlı şiirinde Hades, bir ölüm treni olarak imgelenmiştir; Plath kendisini alıkoyan bir şeyi şöyle ifade etmektedir:

*Ne kadar uzak orası?
Çok dar,
Gittiğim yer, neden bu engeller var?*

Peki, bu engeller nelerdir? Plath sorusunu yine kendisi yanıtlar:

*Bu kadının bedeninin
Kavrulmuş eteğinin ve ölüm maskesinin
Dinsel şahsiyetlerce, çiçekler taşıyan çocuklarca tutulmakta
yası.*

SYLVIA PLATH'IN HADES'LE KARŞILAŞMASI

Sylvia Plath'ın yeraltı dünyasına yönelik imgelerinin ve ıstırabının kaynağı, Nazilerin toplama kamplarıdır (Babası Nazilere karşı tiksinti duyan bir Alman göçmendi).

*Boz kuşlar işgal eder yüreğimi,
Ağız-kül, gözün külü.
Yerleşirler. Yüksekte.*

*Uçurumun
bir adamı boşluğa boşaltan.
Fırınlara korlanmış gökler gibi, akkor.*

*Bir yürektir bu,
İçine yürüdüğüm soykırım,
Ey altın çocuk, öldürecek ve yiyecek dünya seni.*

Mary's Song (Meryem'in Şarkısı)

Plath'ın rüyalarında, kendisi on yaşındayken ölen babası bir Nazi Hades haline gelmektedir. Soykırım kurbanlarıyla kurduğu derin özdeşleşme ile Plath ona doğru çekilmektedir. İlk intihar teşebbüsüne -ki bir çok kez bunu yapacaktır- atıfta bulunarak, "Yirmisinde ölmeye ve sana geri gelmeye, geri gelmeye çalıştım," demektedir. Bu teşebbüslerinde karanlık Persefon ile bir flört halindedir, hatta şiirlerinden birinde de bu yeraltı yolculukları için "Lady Lazarus" personasını bulmuştur.

Ölmek

*Bir sanattır, diğer her şey gibi.
Üstüme yoktur bu konuda.
Öyle ölürüm ki cehennem sanılır.
Öyle iyi ölürüm ki gerçek sanılır.
Bir çağın almış olduğum söylenebilir.
Lady Lazarus (Lazar Hanım)*

Plath'ın buralardan gitmek yönündeki teşebbüslerinin ölümcül bir cıddiyet taşıdığından şüphe yoktur ancak bu denemelerden üçünde hayatta kalmıştır, sanki bir parçası hala hayata, şiirlerinde tekrar tekrar ortaya çıkan o altından bebeğin imgesine inatla tutunmaktadır. İntihar ve yeraltı dünyası hakkında son derece başarılı yazıları bulunan psikolog James Hillman, Plath'ın hatasının aşağıya inışı gerçek intiharlar olarak düz anlamıyla yorumlamak, fizikselleştirilmek olduğunu söylerdi. Plath'ın ruhu bu inişten yeniden doğmanın umutsuz arayışı içindeydi ve bu kadar trajik bir biçimde eyleme

dökmemiş olsa belki de bunu başarmış olabilirdi. Bütün o arşetipsel imgelem Plath'ın şiirlerinde mevcuttu.

*Ve ben, eski sargıların, can sıkıntılarının, yaşlı suratların
Teninden dışarı adım atıyorum.
Lethe'nin¹ siyah arabasından inip sana doğru,
Bir bebek kadar saf ve masum.*

Son dize her şeyi açığa vurur. Plath hala saf ve masum, yani Demeter'in bebeği olmayı istemektedir. Bütün o karanlığı ve öfkesi parçalanıp ayrılmıştır ve hala yasını tutmakta olduğu ölü bedenlere yansıtılmıştır. Bunlar benliğin tam olarak bir kenara atamadığı o eski, ölü, ıstırap veren kısımlarının imgeleridir. Akla İsa'nın, "Bırakın ölümler ölümlerini gömsünler" sözünü getirmekte.

1. Yerafında, Hades'in ırmaklarından biri: (ç.n.)

Sonrasında ise şairin ruhsal aleme yönelik özlemi geliyor (burada muhtemelen T. S. Eliot ya da W. B. Yeats'i de hatırlamaktadır).

*Huzurlu, sakın bir yer yok mu,
Boşlukta dönüp dururken
Dokunulmamış ve dokunulamaz.*

Ancak Plath'ın aklından çıkaramadığı şey yine ölümlerin ve yaralarının bedenleridir. Sanki etrafında gördüğü korkunç şeylerden dolayı kendi ölüm sürecine devam edemiyor gibidir.

*Yaralıları krizalitler gibi gömeceğim,
Ölümleri sayacak ve gömeceğim.
Bırakın ruhları çiy içinde kıvransın
Raylarındaki tütsü,
Sallanıp sarsılan vagonlar,
Birer beşik onlara.*

PERSEFON'UN YARASI: EZELİ KURBAN

Sylvia Plath mağdurların çektikleri ile derinden ve geri dönülmez bir şekilde özdeşleşmişti. Kendisini bundan kurtarmasının hiçbir imkanı yoktu ve en sonunda, ölüme gelin oldu. Çok güçlü bir

şekilde bu role doğru çekilen pek çok Persefon kadını, kendisi de genç yaşta ölen şair Keats'ın dizelerinde ifade ettiği gibi, "huzurlu, asude bir ölüme aşık gibidir"ler. Hayatlarının farklı dönemlerinde ölümle flört ederler. Ya kendileri bir kurban olarak büyümüşlerdir ya da kurban konumundaki anne veya babalarıyla alakadar olmuşlardır; dolayısıyla, kendilerini bu kalıptan kurtarmaları oldukça zordur. Bazı akademisyenlerin hemfikir olduğu üzere, Persefon'un yeraltına iniş efsanesinin arkasında, toplumun iyiliği ve hayrı uğruna insan kurban etme uygulaması vardır.

Bir kadın diğer bütün tanrıçaları dışlayıp sadece Persefon'la özdeşleştiğinde, kaçınılmaz olarak kendisinin ya da başkalarının ıstırap çektiği durumların içine çekilecektir. Kendisini yardıma muhtaç hale getirecek kazalara veya tuhaf hastalıklara maruz kalabileceği; ya da kaçınılmaz olarak, hasta veya ölmekte olan yakınlarının, ebeveynlerinin bakımıyla ilgilenmek durumunda olabilecektir. Öte yandan, çekici fakat aynı zamanda had safhada şiddete eğilimli kaba erkekleri kendisine çekmesi de söz konusudur. Bu olayların hiçbirine bile isteye sebep olmamaktadır. Bunlar hep aniden, açıklanamaz bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Bu acıklı hikayelere daha yakından baktığımızda ise ortak bir nokta görürüz: Persefon güçsüz ya da genellikle pasiftir. Bu olaylar onun başına gelmektedir. Ama dikkatli bakıldığında, bütün bunlar sanki gerçekten yazgısıymış gibi bu kadının bunlara doğru çekildiğini görürüz. Bu durum bizi Persefon kadınının tamamen insanlara özgü ve inatçı bir motife bağımlı olduğu konusunda düşünmeye sevk eder: *masum kurbanın acınacak hali!*

Freud'un tabiriyle bir "tekrarlama zorlanması" yani yineleme, tekrar etme yönünde içsel bir dürtüye, bir içtepiye sahiptir adeta. Efsanedeki kaçırılma sahnesinde genç Persefon'un uçurumun kıyısında donakaldığı sahneye denk düşen anlara hep tekrar tekrar dönmeye güdülenmiştir. Bozuk bir plak gibi tekrar tekrar ıstırap ve acıma hissi uyandıracak şeyleri çalmakta ancak asla tam olarak sona ermemektedir.

Bir defasında, Jung spiritüel kibrin veya kendini beğenmişliğin iki temel biçimi olduğunu ifade etmişti. Bu biçimlerden birincisine hepimiz aşinayız; bir kahramanın, gurunun ya da bir dünya kurtarıcısının kendini beğenmişliği. Bunu hepimiz gayet iyi bilir ve gösterişli konuşmalarına, hitabet sanatlarına itimat etmeyiz. Ancak bir kurbanın, kendini feda etmiş ya da ıstırap çeken kişinin kibrini

görmek daha zordur. Bir kahraman nasıl çevresindekilerden daima övgü ve destek talep eder (ve bunu da alırsa), bir kurban da kendi acıklı durumu üzerine sempati ve acıma duygularını çeker. Ancak bundan daha manipülatif ve nihayetinde, kendine hizmet eden başka hangi durum olabilir ki? Bu, eski meslektaşlarımdan birinin tabiriyle, "sakatın zorbalığı"dır.

Ancak mağdura meydan okuyan kişi aceleci bir insandır. Zira bunu yaptığı anda, meydan okuyan kişi yeni zorba haline gelir ve mağdur bir kez daha kan kaybedebilir ve böylece, kendisine daha çok merhamet ve destek çekebilir.

Kurbanı ancak Hades sahiplenebilir. Kurbanın mağdurun o yeri şaşmış kibrinin tamamen sona ermesini sağlayabilecek olan şey ancak egonun tamamen ölümüne, masumiyete yönelik bütün o bağımlılığın ortadan kalkmasına yol açacak samimi bir karşılaşmadır. Persefon'un zorlu görevi, kader anı budur. James Hillman, *The Dream and the Underworld* (Rüyalar ve Ölüler Diyarı) adlı olağanüstü çalışmasında şöyle der: "Hades'in müdahalesi dünyayı tepetaklak eder. Yaşamın bakış açısı oracıkta sona erer. Fenomenlere artık sadece Eros, insan hayatı, aşk ve sevgi açısından değil, (Freud'un ölüm içgüdüğü için kullandığı tabirle) Thanatos⁷⁶ açısından, onun hayattan kopuk, kıpırtısız, soğuk derinliklerinden de bakılmaktadır." (s. 48)

D. H. Lawrence de kendi kaçınılmaz ölümü hakkında şöyle düşünmektedir:

*Yok edilmeye, silinmeye, üstüne çizgi çekilmesine,
bir hiç kılınmaya istekli misin?
Hiç edilmeye istekli misin?
Değilsen, asla gerçekten değişmeyeceksin...*

"Anka Kuşu" adlı şiirinden

Peki, bakire Persefon'un içinde gerçekten ölmesi gereken şey nedir? Tabi ki onun genç kız masumiyetidir; ulvi spiritüel ideallerden, Yeni Çağ felsefesine özgü hoşluk ve ışıktan oluşan şu sevecen ve nazik personasıdır. Jung'un sürekli olarak bize hatırlattığı gibi, fazla ışık ancak çok karanlık bir gölgeye yol açar.

Öyleyse, Persefon'un gölgesi nedir? Açıkça söylemek gerekirse bu, muazzam bir öfke ve saf, her şeyi kapsayan bir iktidar

76 Yunan mitolojisinde ölümün vücut bulmuş hali. (ç.n.)

özlemidir. Orfeus'un ilahilerinden birinin Persefon için "Yılan Saçlı Tanrıçaların Annesi" başlığını taşıması boşuna değildir (Bkz. "Persefon: Yılan Saçlı Tanrıçaların Annesi, Ölümler Diyarının Kraliçesi").

Persefon'un karanlık yanını nasıl fark edebiliriz? Öncelikle, etrafındaki art niyetli ve despotik, gücü elinde tutan tipler olarak görünen kadınların yapısında. Öz annesi genellikle ilk adaydır, ancak okul ve iş çevresinden de pek çoklarını bulacaktır. Bazen psişik seviyede çeşitli "düşmanların" istilasına uğradığını deneyimleyecektir. Dion Fortune'ın *Psychic Self-Defense* (Psişik Savunma Sanatı) gibi kitaplar, genellikle yatağının başucundadır. Kendisini böyle şeylere kaptırıp bunlara dalarsa, rüyaları aracılığıyla "psişik bir istila" gerçekleştirmekte olan hasımlarla dört bir yandan kuşatılmış olduğu hissine kapılabilir. Ya da kendisine yapılan kara büyü oyunlarını durugörüşel yoldan "bilecek"tir. Olmadı, rehberleri ona kendisini çekişme halinde hissettiği diğer kadınların kötü ya da yozlaşmış geçmiş hayatlarını ifşa edeceklerdir.

Persefon kadını geçmiş yaşamlarını hatırlamak üzere gerilendiğinde, genellikle rahibeler ve güç mücadeleleriyle ilgili temalarla karşılaşacaktır.⁷⁷ Burada karşımıza bir kez daha soğuk, karanlık, güç odaklı, rakip rahipler, rahibeler ve kraliçeler çıkacaktır. Persefon bu senaryoların hemen hemen hepsinde bazı güç mücadelelerinin ebediyen lanetlenmiş kurbanıdır. Bu hikâyelerin tarihi gerçeği ne olursa olsun hepsi de arşetipsel açıdan, onun Hades ve Karanlık Anne'ye karşı duyduğu korku olarak anlaşılmalıdır, Karanlık Anne ise Persefon'un kendinde bir türlü kabullenmeyeceği, yeraltı dünyasının güçlü kraliçesinden başkası değildir.

Kısacası, Persefon'un gerçek meselesi *iktidardır*; kendisine mal etmeyi, kabullenmeyi reddettiği, biteviye başkalarına verdiği; başarılı ya da büyüleyici kadınlara, prestijli veya alkolik kabadayılara yansıttığı güçtür bu. Güçlü insanlarda kendisine bir kurtarıcı aramaktadır; ancak çaresizliğe, masumiyete ve bilinçsiz bir öfkeye derinden bağlılığı sadece gittikçe genişleyen bir uçurum tarafından koparılıp ayrılıyormuş gibi hissetmesine neden olur.

Bu uçurum onun asla kalkışmayacağı şu, Hades'e inişten başka ne olabilir ki? Bütün bu savunma mekanizmaları içindeki Persefon kadını her şeye gücü yeten Zeus Babanın gelip onu kurtarma-

77 *Başka Yaşamlar, Başka Benlikler* (Ruh ve Madde Yayınları, 2012) adlı kitabımda geçmiş yaşamı regresyonu deneyimleri hakkında bilgi bulabilirsiniz. (y.n.)

PERSEFON: YILAN SAÇLI TANRIÇALARIN ANNESİ, ÖLÜLER DİYARININ KRALİÇESİ

Homeros'un Demeter'e odaklanan eski ilahisi (Bkz. "Bakire Persefon'a Tecayüz") taze Persefon'un yetişkin ve güçlü bir kraliçeye dönüşümüyle ilgili olarak pek bir şey söylemez. Neyse ki bundan daha sonraki dönemlere ait Orfeus kültünden bir başka ilahi bu boşluğu doldurmaktadır. Aşağıda yer alan bu ilahide, Persefon'un pek çok açıdan Demeter'den de güçlü ve büyük bir Tanrıça olarak görüldüğü aşikardır. Burada Persefon yaşamın, ölümün ve dönüşümün onun içindeki birleştirici kuvvetleri olarak kabul ve takdir edilmektedir:

PERSEFON'A İLAHI

Persefon, Zeus'un kutlu kızı, Demeter'in tek çocuğu, gel ve bu birlik sunumuzu kabul et.

Plüton'un şerefli eşi, ihtiyatlı ve hayat bahşeden.

Toprağın derinliklerindeki Hades'in kapılarına sen hükmedersin,

Tatlı bukleli Praksidike, Deo'nun saf tomurcuğu,

Yılan Saçlı Tanrıçaların annesi, yeraltı dünyasının kraliçesi,

Zeus'un gizli saklı bir birleşmeden peydahladığı.

Yüksek sesle kükreyen, pek çok forma bürünen Eubouleus'un (Dionysus) annesi,

Denizin çocuklarının ışıklar saçan, parıltılı oyun arkadaşı,

Yüce, her şeye kadir, verimli bakire,

Göz alıcı, zeki ve boynuzları olan; sensin ölümlülerin tek sevgilisi.

Baharda, esintili çayırarda bayram yaparsın,

Kutsal suretini filizlerde ve yeşil meyvelerde gösterirsin.

Seni kaçırana gelin olmuşsun sonbaharda

Ve bir tek sensin yaşam ve ölüm, şu uğraşıp didinen fanilere.

Ey Persefon, çünkü sen onları her zaman besler ve öldürürsün de,

Kulak ver, ey kutlu tanrıça ve neşret toprağın meyvelerini.

Ey kraliçe, sen ki huzurla, yumuşacık bir esenlikle;

yaşlıları rahatlık içinde senin ve kudretli Plüton'un diyarına götüren bereketli bir hayatın dahilinde serpillirsin.

Orpheus'un İlahileri

ısı; hasretini çektiği Demeter Annenin kendisinden zorla alınmış, kayıp çocuğu için huzur ve masumiyeti yeniden tesis etmesi için hala feryat etmektedir.

RUHUN KARANLIK GECESİ

Persefon'un anlamakta zorlandığı şey içindeki mağdurun asıl ihtiyacının feda edilmek ve karanlık güçlerle birleşmek (evlenmek) olduğudur. *Feda edilmek* ile kast edilen şey kaybetmek manasında bir feragat veya vazgeçme değildir; aksine, anlamı, "kutsal kılmaktır." Bütün o acının, öfkenin ve kederin onu aşan kuvvetlere bağışlanması, sunulması gerekmektedir. Onunkisi gerçekten kutsal bir görevdir; hayatı kendisine değil, tanrıçaya ve onun yeraltındaki eşine aittir.

Persefon'un önceden yaşadığı çalkantılar potansiyel birer inisiyasyondur ve bütün inisiyasyonlarda olduğu gibi kirli, kutsallıktan uzak, gündelik dünyanın ölmesi gerekmektedir (bkz. "Persefon Deneyimi Üzerine James Hillman'ın Görüşleri"). Evet, Persefon ayrıdır, farklıdır ancak bu perişan olmak veya spiritüel bir kibir sergilemek için gerekçe değildir. O, Sör Laurens van der Post'un deyişiyle, "ıstırap çekenler rahipliği"ne üye olmak üzere ayrı tutulmaktadır. Sör Laurens göreve çağrılanların "mutlu olanlarla mutlu olmayı, ıstırap çekenlerle de ıstırap çekmeyi" öğrenmeleri gerektiğini söyleyen Aziz Pavlus'a gönderme yapmaktadır.

Şifacı ya da terapist olarak bir Persefon, kendisi bunları hiç yaşamamışsa, umutsuzluk içinde veya ölümün kıyısında olan insanlara nasıl yardım edebilir ki? Hiçbir seminer, hiçbir metafizik uzmanı ya da ruhsal rehber bunu ona öğretemez. Öğrenmesi gereken bu şeyler kendi içindedir, onun okulu kendi ıstıraplarıdır. Eski bir simyacı olan Morineus'un söylemiş olduğu gibi: "Huzura giden kapı çok dardır ve insan oradan ancak kendi ruhunun ıstırapı aracılığıyla geçebilir."

Ruhun gerçek yaşamında aydınlık da karanlık da, mutluluk da acı da vardır; bilinçdışının ise buna yönelik hem yüksek hem de alçak bir unsuru mevcuttur. Kaderini tam olarak gerçekleştirmek üzere Persefon bunlardan birine kucak açmazsa diğeriyle ilişkiye geçemez. Onun en zorlu görevi *içindeki tanrıçanın karanlık ve aydınlık yönlerini birleştirmektir*.

Bu durum efsanede tanrıça Hekate'in varlığıyla ima edilmektedir. Hekate, Persefon'un kaçırılmasının tek tanığıdır. Onun çığlıklarını duyar ama yardım etmek için hiçbir şey yapmaz. Hades'le gizli bir anlaşması olabilir miydi acaba?

Tanrıça Hekate, Yunanlar tarafından ayın karanlık yüzü ve büyücülükle özdeşleştirilmektedir. Katil Medea'nın bağlilik gös-

terdiği tanrıçadır. Persefon'un Hades tarafından kaçırılmasına Hekate'in bir şekilde destek verdiği gerçeğini göz ardı edemeyiz, Persefon'un derinliklere inisiyasyonu her yönüyle tamamlanacaksa bu onur Hekate'a ait olmalıdır. Bunun anlamı ise şudur: Her Persefon kadını kendi içindeki büyücü ve katil ile uzlaşmaya varmalı ve onu tanımalıdır. Zira dolaylı olarak ima edilmiş olmalarına rağmen bu özellikler gecenin olgun kraliçesinin yapısındaki elzem unsurlardır. Bazı araştırmacılara göre, Hekate'in adı Yunan dilinde "yıkım getiren kadın" anlamına gelmektedir.

Persefon kadını Hekate'in himayesini göz ardı edip de kendisindeki Hekate'a özgü vasıfları başkalarına yansıtarak gerçek kocası Hades'e, yani derinliklere doğru olan ilerleyişini tamamlamakta başarısız olursa ciddi bir fiziksel hastalık geçirme ya da kendisine olağanüstü yıkıcı nitelikte ve hatta sapıkça şiddete eğilimli eşler, arkadaşlar, ortaklar çekme riskiyle karşı karşıya kalabilir.

Bu büyük efsanenin merkezinde, Ölüm'ün kişileşmiş hali olan Hades bulunmaktadır. Bakire Persefon'un Hades'le evlenmesi, içindeki genç kızın ve bakirenin ölmesi anlamına gelmektedir. Bu, psişenin daha yüksek bir bilgelik halini gerektiren mecazi bir ölümdür; ayrıca, görmüş olduğumuz gibi, inisiyasyon da olan bir feda edıştır.

Persefon kadını, bakire bir genç kıza özgü masum benliğinden, isteyerek veya istemeyerek olsun, feragat etmeye ve hayatının büyük bir bölümünü yeraltı dünyasına gidip gelerek yaşama-ya çağırılmıştır. Bunu çoğunlukla başkalarına yardım ya da rehberlik etme rolü içinde gerçekleştirecektir. Çünkü kendisi zaten orada bulunmuştur, insan ıstırapının en derin hallerini kendisi de görmüş ve deneyimlemiştir ve şimdi, ışık tutan bir fenerdir. Elisabeth Kübler-Ross'un ölümcül hastalıklara sahip danışanlarıyla yaptığı çalışmalar bu tabiattadır. Aşağıya inerken kendisine yol gösteren karanlık meşale ile, Persefon ya yeniden hayatla veya Demeter'le birleşmeleri için çıkış yolunu gösterirken ya da "öteki tarafa" geçerlerken başkalarına yardımcı olabilir. Bu, mistik boyutlarda bir hizmettir ve bu yolda bir çağrı almış olan erkek veya kadın herkes, bütün Hristiyan mistiklerin klasik yolculuğundan, yani "ruhun karanlık gecesinden" geçmeyi, bunu deneyimlemeyi öğrenmektedir.⁷⁸

78 Mara Meimaridi'nin *İzmir Büyücüleri* adlı romanı, bu süreci son derece eğlenceli bir dille anlatır. (Çeviren: Şebnem Christakopoulos, Literatür Yayınları, 2008) (d.n.)

PERSEFON DENEYİMİ ÜZERİNE JAMES HILLMAN'IN GÖRÜŞLERİ

The Dream and Underworld (Rüyalar ve Ölüler Diyarı) adlı kitabında arşetipsel psikolog James Hillman, Yunanlardaki yeraltı dünyası ile modern psikolojide tarif edilen bilinçdışı arasındaki denklığe değinmektedir. Örneğin, Hillman'a göre, Freud'un ölüm içgüdüğü veya Thanatos dediği şey Hades'in bir diğer versiyonudur. Hillman, yeraltındaki Persefon'u şöyle değerlendirilmektedir:

Persefon deneyimini; nefrete, soğuğa, uyuşukluğa kapılmış bir halde, görmediğimiz bir güç tarafından hayatın dışına çekildiğimizi hissettiğimiz ani depresyonlarda hepimiz yaşıyoruz; bu kadar mesum bir tarzda olup biten bu şeyleri anlamak için doğal açıklamalar ve teselliler ararken bir yandan da çirpiniş bu güçten kaçıp kurtulmak isteriz. Aşağılardan, derinlerden bir yerden istilaya uğradığımızı hisseder, ölümü düşünürüz.

Zorla ölüler diyarına indirilmiş olmak, bunu deneyimlemenin tek yolu değildir. İnışın başka yolları da vardır. Fakat bu radikal biçimiyle geldiğinde, o zaman bizi ne konulu bir mitin kapladığını anlayabiliriz. Hades'in iki tekerlekli savaş arabasının içine, ancak Demeter'in yemyeşil kırlarında, çiçekler arasında baştan çıkarıcı bir masumiyetle oyunlar oynamaya çıktysak çekilmişizdir. Bu, dünyanın deşilip açılması gerekmektedir. Zemin çöküp de ortadan kalktığında büyük, kapkara bir umutsuzluk uçuşumu hissederiz; ancak bunu konu alan miti deneyimlemenin tek yolu bu da değildir.

Örneğin, bütün bu olup bitenler esnasında Hekate orada durmakta, izlemek ve dinlemektedir. Dolayısıyla ruh varlığının mücadelesine Demeter'in yıkımına uğramadan, Persefon'un çirpinişlerini yaşamadan tanıklık edebilen bir bakış açısının mevcut olduğu barizdir. Bizlerde, karanlıkta da ışık saçan (Hekate phosphoros, yani fosfor olarak da anılmaktadır.) ve böylesi hadiselerle tanıklık eden bir bilinç, karanlık bir melek de (Hekate'in bir diğer lakabı ise angelos'tur, yani melek) mevcuttur. Tanıklık etmektedir çünkü bunlar daha meydana gelmeden, o zaten bunların önsel olarak farkındadır. Bu bilinç ya da unsur yeraltı dünyasıyla -koku alan köpekler, ayın karanlık yüzü, hayaletler, çer çöp, zehir vasıtasıyla- önsel bağlantı halindedir. Hekate nasıl kısmen yeraltı tanrıçasıysa, bizim de bir kısmımız oraya çekilip sürüklenmez çünkü zaten hep orada yaşamaktadır. Bu açıdan bakınca, deneyimmediğimiz yıkıcı durumları daha farklı bir şey olmasını beklemeyen, karanlık bir bilgelikle gözlemleyebiliriz.

Persefon'un yeraltı dünyasına inış sürecine ve ruhun karanlık gecesi olarak tabir edilen duruma şair T. S. Eliot da hem kendi spirüel hayatı, hem de tahminen çılgınlık nöbetlerinden mustarip bir Persefon kadını olan eşinin ıstırapları vasıtasıyla derinden aşınadır.

Kokteyl Parti adlı oyununda bu süreci, genç bir kadınla konuşan bir psikiyatrin ağzından şöyle tarif eder:

*[Bu yol] bilinmez; bu nedenle iman gerektirir;
Umutsuzluktan kaynaklanan türden bir iman
Varış yeri ise tasvir edilemez:
Varıncaya kadar orayla ilgili pek bir şey bilmezsin,
Gözlerin kapalı olarak yol alırsın. Ancak bu yol seni,
Yanlış yerde aradığın şeyi sahiplenmeye doğru götürür.*

Persefon'un kaçırılışıyla ilgili kayıtlarda, Hades tarafından karanlığa çekilişinden sonra olanlardan bahsedilmemesi rastlantı değildir. Bu gerçekten bir "gizem"dir, *misterdir*: "hakkında konuşulamayan şey" anlamına gelen bu kelime, Yunan dilinde "sessiz kalmak" anlamını taşıyan *myein* kelimesinden gelmektedir.

Öte yandan, Persefon'un yolundaki her adayın geçirmesi gereken mistik dönüşümde ölüm ve kayıp unsurları merkezi bir konuma sahiptir. Eleusis'teki Gizem Törenlerine katılan her adaya kendi ölümü son derece canlı bir şekilde hatırlatılmaktaydı; aday, bir domuzu kurban etmek üzere boğazlamak ve bunu, çok sayıda başka domuzun olduğu gürültülü büyük bir çukura atmak zorundaydı. Domuz yetiştiriciliğiyle bir kez olsun uğraşmış olanlar, bu hayvanların zaman zaman insana özgü bir zeka sergilediklerine ve yaklaşan ölümü sezdikleri zaman korkunç feryatlar kopardıklarına aşinadır. Bu törenlerde kurban edilen domuz, kendisi de elbette bir gün ölecek olan aday kişiyi sembolize eden bir ritüel nesnesi olarak kullanılmaktaydı. Ritüelin bir parçası olarak şüphesiz ki ölümle ilgili korkular üzerinde düşünülmesi hedeflenmekteydi; ama muhtemelen, Toprak Ana'nın değişim ve dönüşüme yönelik gizemlerinin hatıralarda yer etmesi de amaçlanmaktaydı. Rönesans döneminde yaşamış büyük hekim ve simyacı Paracelsus, tabiatın gücünü idrak etmiş bir düşünürdü ve "tabiatın ışığı" veya *lumen naturae* adını verdiği bu güce dair aşağıda yer alan olağan dışı metin, bu gizemi anlamamıza yardımcı olabilir:

Çürüme, bütün doğumların başlangıcıdır... Doğanın şeklini ve özünü, enerjilerini ve kuvvetlerini dönüşüme uğratar... Çürüme, çok yüce şeyleri doğurtan ebedir! Pek çok şeyin bozulmasına yol açar ki dünyaya soylu meyveler gelebilsin; zira o bir

*tersine dönüş, bütün doğal şeylerin orijinal özünün ölümü ve yıkımıdır. Bin kez ıslah olmuş biçimlerin doğumunu ve yeneden doğumunu husule getirmektedir... Ve bu da Tanrı'nın en yülce, en büyük gizemidir; fani insanlara ifşa ettiği en derin gizemdir.*⁷⁹

KADİM SÜMER'DEN BİR BENZEŞ: İNANNA'NIN YERALTINA İNİŞİ

Benzer içerikli bir başka efsaneye bakarsak, bu çok önemli mistik sürece yönelik daha çok ipucu bulabiliriz. Bu, Sümer Tanrıçası İnanna'nın hikayesidir ve pek çok uzman, Persefon efsanesine bunun kaynaklık ettiğini düşünmektedir. İnanna, gökyüzünün ışıltılı kraliçesi ve ay tanrıçasıdır ve Ereşkigal tarafından yönetilen, aşağıdaki Büyük Alt Dünya'ya kendi isteğiyle inmiştir. Yedi kapıdan geçerek iner (yedi, genellikle mistik bilgilere ilk kabul ya da giriş anlamındaki inisiyasyonun aşamalarının sayısıdır); her bir kapıdan geçerken de süslü elbiselerini kat kat çıkarmıştır. İnanna en son kapıda çıplak kalır; yedi yargıç tarafından yargılanır ve Ereşkigal tarafından öldürülür; cesedi bir direğe asılıp çürümeye bırakılır. En sonunda, suların ve bilgeliğin tanrısı Enki; Ereşkigal'ın ıstırabına, figanına ortak olup acısını paylaşarak ve İnanna'nın yerini alacak bir ayarlama yaparak onu kurtarır. Ardından, İnanna hayata geri döner ve her kapıda çıkardığı giysilerine yeniden bürünüp yedi kapıdan geçerek tekrar göğe yükselir.

Bu muhteşem efsane, Jungçu terapist Sylvia Brinton Perera'nın *Descent to the Goddess* (Tanrıçaya İnış) adlı önemli çalışmasında son derece güçlü bir ferasetle analiz edilmiştir. Persefon'un inişini gerçekleştirme çağrısı alan her kadın için bir başucu kitabıdır. İnanna'nın Alt Dünya'ya İnış efsanesi Persefon'un hikayesine kaynak teşkil etsin ya da etmesin, her halükarda ona ışık tutmaktadır. Anaerkil ve Tanrıça'ya daha çokbağlılık duyulan bir döneme ait olan efsanede İnanna'nın aşağıya, derine yönelik hareketi edilgenlikten uzaktır ve kendisini kaçıran bir tanrı etkeni söz konusu değildir. İnanna kendi iradesiyle aşağı inmektedir ve Dumuzi adında erkek bir refakatçisi

vardır; ancak burada edilgen konumda olan Dumuzî'dir. Efsanenin daha sonraki versiyonlarında ise Tammuz ya da Temmuz adını almakta ve feda edilen bir kurban haline gelmektedir.

İki efsane arasındaki kültürel farklar, tanrıçanın Yunanlar zamanında gücünü çoktan kaybetmiş olduğuna işaret etmekte. Persefon'un neden daha edilgen bir tutum içinde olduğu ve inişinin neden Hades tarafından başlatıldığı -inisiye edildiği- böylece daha iyi anlaşılıyor. Ama önemli olan nokta şudur: Tanrıçanın gücündeki bu azalma, hem günümüzdeki hem de Yunanlar dönemindeki kadınların derinlerdeki güçlerini geri kazanmak üzere inişe başlamalarını çok daha gerekli hale getirmektedir.

Ancak, Yunan efsanesinde var olan son derece önemli bir nokta, Sümer efsanesinde eksiktir: Hades ile Persefon'un *evliliği*. Burada, Yunanlar tarafından bazen daha cinsel bir figür olan Dionysos'la da özdeşleştirilen Hades/Plüto'nun son derece *fallik* yapısını göz ardı edemeyiz. Dolayısıyla, Persefon'un inisiyasyonunda ve uyanışındaki temel unsur cinsel niteliklidir; eril ve dişil enerjilerin yeraltının derinliklerinde birleşip bütünleşmeleri ile ilgilidir ki burada yeraltı, *bedenin derinlikleri* anlamına da gelebilirdi.

Persefon enerjisi taşıyan danışanlarımda defalarca tanık olduğum şey de budur: Ruhun maddesel olmayan tesellileri uğruna bedenlerine ve cinselliğe derinden yabancılaşmışlardır. Nedeni ise genellikle çocukluk döneminde tacize uğramaları ya da yetişkinlikte cinsel şiddete maruz kalmalarıdır. Ancak bu, muhakkak yeniden kazanmaları gereken enerjinin ta kendisidir; inişin onlar için bu kadar büyük önem taşımasının nedeni de budur. Kendilerini bedenlerinin alt bölümlerindeki acıdan, ıstıraptan ve sıkıntıdan soyutlayıp ayrı tutma çabasıyla, Tanrıça'ya ait olan ve fallik efendi ile sembolize edilen en derin toprak enerjisine de yabancılaşmış, bundan mahrum kalmışlardır.

Bu enerjilerin birleşmesi konusunda daha kuvvetli bir anlayış kazanmak açısından Hindistan'a göz atmakta fayda var, zira buradaki kültür, anaerkil geleneklere dayalı köklerini hala sağlam bir şekilde korumaktadır. Fallik efendinin ve eşin bu kültürdeki dengi tabi ki Şiva'dır; Karanlık Anne ise Kali'dir. (bkz. "Ramakrishna'nın Kali Vizyonu"). Şiva ve Kali bazı resimlerde, kainata yeniden hayat veren eril ve dişil enerjilerin kozmik birleşmesini temsilen cinsel ilişki halinde tasvir edilmektedir. Bazılarında ise Kali, eşinin kanlı cesedinin üzerinde ayakta durmakta ve yıkıcı güçlerine vurgu yap-

RAMAKRISHNA'NİN KALİ (HİNTLİ DÜNYA ANA) VİZYONU

Aşağıdaki metin, on dokuzuncu yüzyılda Hindistan'ın en saygı duyulan spiritüel ustalardan biri olan Sri Ramakrishna'nın yazmanı tarafından kayda geçirilen *Gospel of Sri Ramakrishna* adlı metinden alıntılanmıştır. Ramakrishna, bütün hayatını tanrıça Kalî'ye adanmış, karşılığında ise Kalî ona her türden vizyon, coşkulu vecd halleri ve derin bir mutluluk (*samādhi*) bahşetmiştir. Ramakrishna'nın yazmanı Swami Nikhilananda'nın yaptığı bu özette bilge üstadın, Kalî'nin vasıflarını -Yunanların, Persefon'da ya da diğer herhangi bir tanrıçada tasavvur etmeyi başaramadıkları özellikleri- nasıl tarif ettiğini görmekteyiz. Köşeli parantez içindeki ayrıntılar bana aittir:

[Kalî, Tabiat Ana; Şiva, Mutlak Olan ve Rhadanka, Sevgi'nin oluşturduğu kutsal üçlü içinde] Kalî aslı, merkezi unsur, hakim durumdaki Hanımefendi'dir. O Pratik'tir (madde, hülâsa), Anne'dir, Tabiat'tır, Yıkıcı ve Yaratıcı'dır. Hayır, görece gözleri olanlar için yine de daha büyük, daha yüce, daha derin bir şeydir o. Evrensel Anne'dir, Ramakrishna onun için "benim Annem," derdi. Her Şeye Gücü Yetendir; kendisini çocuklarına farklı suretler ve İlahî Enkarnasyonlar ile ifşa etmektedir; seçilmişleri Görünmez Realite'ye doğru götüren Görünen Tanrı'dır O. Ve eğer ona dilerse, yaratılmışlardan egonun son izini de alıp bunu Mutlak Olan'ın, farklılaşmaya uğramamış Tanrı'nın bilinciyle bütünleştirir.

Cahil olan, gözü kapalı olan için O elbette ki yıkımın imgesidir; ancak Ramakrishna, O'nda merhametli, müşfik, tamamen sevgi dolu olan Anne'yi bulmuştur. Boyununu çevreleyen, insan kafalarından oluşan bir kolye takar o; belinde ise insan ellerinden oluşan bir kemer vardır; her iki elinde ise ölümcül silahlar taşır ve gözleri ateşten bakışlar saçar; ama ne tuhaftır ki Ramakrishna, onun nefesinde müşfik bir sevginin teskin eden dokunuşunu hissetmiş, O'nda Ölümsüzlüğün Tohumunu görmüştür. Kalî, eşi Şiva'nın sinesinde ayakta durmaktadır; çünkü O, Şakti'dir; yani Güç ve Mutlak'tan ayrılmaz olandır. Çakailarla ve kutsiyetten uzak diğer yaratıklarla, ölümlerin yakıldığı yerlerin sakinleriyle çevrilidir. Fakat, En Yüce Hakikat, Kutsal Olanın ve Kutsal Olmayanın da üzerinde değil midir? Şarabın etkisiyle başı fırl fırl dönüyor gibi görünür. Ancak ilahlî bir sarhoşluğun tesiri altında olmadıkça başka kim bu çılgın dünyayı yaratırdı ki? (Görünürde düzenli olan evrenimizin aslı temeli düzensizlik ve karmaşa değil midir? Kozmos, ilksel kaostan evrimleşmiştir.) O, Kalî, tabiattaki bütün enerji ve güçlerin en yüksek, en yüce sembolüdür; bunlardaki tezatların bir sentezi, kadın suretindeki en Yüce Tanrısallıktır O.

The Gospel of Sri Ramakrishna (Sri Ramakrishna, İncilli)

maktadır. Tanrı ve tanrıçaların kutsal evliliğinin bu boyutu, Yunan kültüründe büyük ölçüde kaybolmuştur; ama Ezra Pound gibi bazı yazarlar Eleusis Gizemleri'nin inisiyelerine bunların açıklanmış olabileceği kanısındadırlar.

Demeter ve onun kayıp kızı çevresinde gelişmiş olan Eleusis Gizemleri adlı kült, ismini Atina'nın dışında küçük bir şehir olan Eleusis'ten alır. Bunlar, daha önce değindiğimiz üzere "üzerinde konuşulamayan" Misterler'dir. Bu sırta ve yeraltındaki karanlık bir odada düzenlenen bu en kutsal seremoniyle inisiye edilen herkes, anlaşılan o ki oradan, hayatın ve ölümün devamlılığına yönelik tamamen yeni bir anlayışla çıkmaktaydı. Persefon'un kurban niteliğindeki ölümü, Yeraltı Dünyasının Efendisi ile birleşmesi ve annesine geri dönüşü -yeniden doğuşu-; bu kültün takipçileri için ruh varlığının ezeli ve ebedi olarak yenilendiği ölümün ötesindeki dünyaya sarsılmaz bir güven telkin etmekteydi. (Daha geniş bir açıklama için bkz. Demeter Bölümü)

YAŞAMIN ve ÖLÜMÜN İKİZ TANRIÇALARI

Persefon yeraltında iken Hades'le bir pazarlık yapar; buna göre, yılın belirli bir bölümünde annesi Demeter'le birlikte olmak üzere geri dönebilecektir. Yılın belirli sayıdaki aylarında Hades'le kalacaktır, bu ayların sayısı ise Persefon'un yuttuğu nar çekirdeklerinin sayısı kadardır; geleneksel olarak dört adettirler ve ay hesabına vurunca, yılın üçte birine karşılık gelmektedir. Meyvenin tohum ve kanı çağrıştıran imgesini göz önüne aldığımızda ise bu durumun, içindeki potansiyel yaşamın ölümünden dolayı kadının ıstırap çektiği regl döngüsünü sembolize ettiğini de düşünebiliriz. Bu, regl döngüsündeki ölüm safhasında her kadının kendi içsel Hades'i ile yaşaması gerektiğini ifade etmenin bir diğer yoludur. Kadının hayatında bu bilinç oluşmadığı takdirde, ölümün gerekliliğiyle ilgili bu içsel karşılaşma, regl dönemine ve öncesine yönelik her türlü sıkıntıyı ortaya çıkarabilir. Persefon'u onurlandırmak, yaşamın ve ölümün daimi döngüsünü de onurlandırmaktır.⁸⁰

Anneye, Demeter'e geri dönüş artık masum bir genç kızın dönüşü değil de cinselliği, ölümü ve ayrılığı bilen olgun bir tanrıçanın geri dönüşüdür. Bu geri dönüş; iki tanrıçanın aslında bir olduğunu, birlikte Yüce Ana'nın varlığının tamamını temsil ettik-

80 Penelope Shuttle ve Peter Redgrove tarafından yazılmış, az bilinen ama harikulade bir kitap olan *The Wise Wound* (Bilge Yara) bu çıkarımı ele almaktadır (bkz. ayrıca Demeter Bölümü).

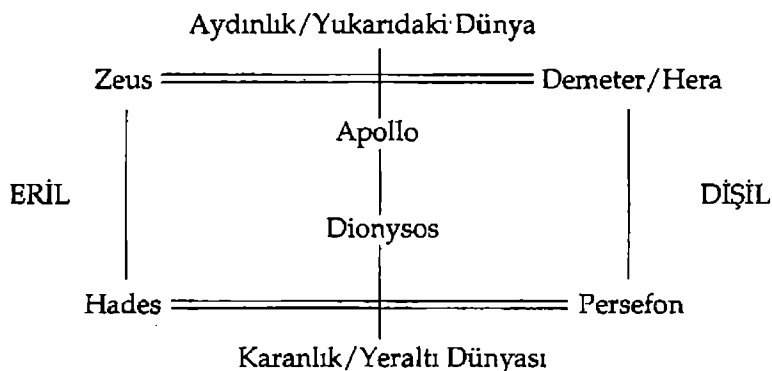
lerini anımsatmaktadır: Yüce Ana sonsuz kere kendisinden ayrılabilir; sonsuz kere ölür; kadın olarak, toprak olarak, kozmos olarak sonsuz kere yeniden doğar (bkz. "Persefon: Yılan Saçlı Tanrıçaların Annesi, Ölüler Diyarının Kraliçesi").

Yüce Ana'nın hayranlık uyandıran ve günümüzde neredeyse tamamen yitirmiş olduğumuz en eski, en köklü yanısıdır bu: Kendi içinde bütün tezatları barındırmaktadır. O hem gençlik hem yaşlılıktır; hem bakire genç kız hem de annedir; hem bir savaşçı hem de yumuşak kalplidir; -ve bu bölüm açısından, en önemlisi- hem ölüm hem de yaşamdır.

Antik Yunan kültürü sergilediği deha ve ışıltıyla; akıl, mantık ve felsefeye dayalı yapısı ve dışarıdaki, fiziksel dünyaya yönelik berrak vizyonu ile ünlüdür. Bu bilinci somut kılacak bir tanrı varsa o da ışığın, mantığın ve ahengin yüce tanrısı Apollo'dur.

Ancak, ışığa bu kadar çok vurgu yapılması ve önem verilmesi, hayli karanlık bir gölge düşürmeksizin var olamazdı. Dolayısıyla, tanrıçalar arasında olduğu gibi tanrılar arasında da kutuplaşmalar, bölünmeler vardır. Apollo'nun karanlık kardeşi, Dionysos'tur. Dionysos vecd halinin, zevkin, coşkun, deliliğin, ilahi bir sarhoşluğun ve kurban nitelikli ölümün efendisi; Apollo'nun berraklığının, anlaşılabilirliğinin tam bir antitezidir. Bu durumda göklerdeki tahtında buyurgan bir konumda oturan Zeus'un da aynı şekilde, aşağıdaki derinlikleri gözleyip nezaret edecek karanlık bir kardeşi olması gerekmektedir ki bu kardeş, gizemli ve pek fazla bahsi geçmeyen Hades'tir. (Hades, Yunan Kültüründe Zeus *cthonios* olarak da anılmaktadır, anlamı "Yeraltındaki Zeus"tur.)

Bu kutuplaşmalar aşağıdaki tablodaki gibi özetlenebilir:

Bunu fark ettiğimiz anda, Persefon ve annesi Demeter'in ilksel Yüce Ana'nın -Yunan psişesinin bunları sürdürme mücadelesi içinde olduğu- iki temel ve zıt yanını temsil ettiğini görmeye başlayabiliriz. Diğer unsurların yanı sıra, bu tanrıçaların efsanesi; yukarıdaki ve aşağıdaki, aydınlık ve karanlık dünyalar arasındaki son derece önemli ilişkiyi, bütün varlıkların dahil olduğu yaşam ve ölüm arasındaki döngü olarak, yani *dinamik* bir ilişkinin parçası olarak görme çabasını temsil etmektedir.

Bu iş sadece erkek tanrılara kalmış olsa böyle bir döngü de mevcut olmayacaktı; zira eril bilinç bedeninin içsel gizemlerinden, regl döngüsünden, hamilelik ve doğuma yönelik gizemlerden yoksundur, dolayısıyla yapısına yerleşmiş döngüsel bir farkındalığa da sahip değildir. Başka bir deyişle, eril bilinç, *yaşam gücünün gizemi* hakkında hiçbir şey bilmemektedir.

Eril, Apolloya ait bilinç Güneş'le sembolize edilmektedir ve her zaman için karşılıklı olarak münhasır, keskin kutuplara eğilimlidir: Bir şey ya öyledir *veya* böyle; ya gündüzdür *veya* gece. Bu, Aristo mantığının bütün temelidir. Aristo mantığı ise -en azından Batılı tarihin resmi, ataerkil bakış açısında- Yunan kültürünün en muazzam başarılarından biridir.⁸¹

Dişil ya da anaerkil bilinç ise Ay ile sembolize edilmektedir ve karşılıklı, -gece/gündüz, aydınlık/karanlık, iyi/kötü gibi- münhasır, keskin kutupların aşınılığından yoksundur. Bunların yerine aydınlığının, karanlığının ve gölgelerinin sonsuz varyasyonları içinde her daim değişen, kendisini sürekli yenileyen Ay'ın hemen göze çarpmayan, yumuşak ışığına dair bir model vardır. Ayrıca Ay, ışığı yansıtmaktadır; yani karanlığın içindedir ama güneşi de andırmakta, ona iştirak de etmektedir. Yumuşak, nazik aydınlığıyla her şeyi içine almakta, kucaklamaktadır; gölgeleri belli belirsizdir, güneşinki gibi sert ve keskin değildir; zamanla, döngüsellikle ve psişe ile bütünlük içindeki bağlantısı da oldukça farklıdır (bkz. "Erich Neumann'ın Anaerkil Bilinçle İlgili Görüşleri").

Yunan uygarlığı geliştikçe Apollo bilincine yönelik eğilim de hakim hale geldi. Demeter'in gizemleri Eleusis'teki kutsal merkez-

81 Batı'da kayda değer her şeyin Yunanlarla başladığına ilişkin tarih görüşü, yakın zamanlarda, özellikle de Martin Bernal'in üç ciltlik *Black Athena: The Afroasiatic Roots of Classical Civilization* (Kara Athena: Klasik Uygarlığın Afro-Asyatik Kökleri) ve de William Irwin Thompson'un *The Time Falling Bodies Take to Light* (Düşen Bedenler Işığa Giderken Geçen Zaman) adlı eserleriyle ciddi bir biçimde sorgulanmaya başlandı. (y.n.)

ERICH NEUMANN'IN ANAERKİL BİLİNÇLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Erich Neumann, Jung'un ilk çalışma arkadaşlarından ve anaerkil inançların modern bilinç yaptıkları etkiler üzerine pek çok çalışma yapmıştır. Ünlü kitabı *The Great Mother* (Yüce Ana), arşetipin çok önemli bir analizi niteliğindedir. Aşağıdaki, nispeten daha az bilinen makalesinde ise ayın döngüsel tesirlerine değinmektedir:

Ayin, arkasına geceyi alan dönemşelliği; bilinçdışının karanlık süreçlerini teyit ederek daralıp genişleyen bir ruhun sembolüdür. Ay-bilinci -ki buna anaerkil bilinç de denilebilir- bilinçdışından asla ayrı düşmez zira o, bilinçdışının kendi spiritüel bir halidir. Anaerkil bilincin egosu, kendi bağımsız ya da özgün aktivitesine sahip değildir; bilinçdışı vasıtasıyla kendisine taşıyacak canlandırıcı bir uyarana, etkiye ya da dürtüye uyumlanmış olarak edilgen bir şekilde beklemektedir.

Zaman ise bilinçdışı tarafından saptanan spiritüel aktivitenin egoya dönüp kendisini ifşa etmesine ya da uzaklaşıp karanlığa bürünerek ortadan kaybolmasına bağlı olarak "uygun"dur ya da "uygun değil"dir. Anaerkil bilincin bu aşamasında egonun görevi; kendisini değişen ayla uyumlu hale getirmek, bir ahenk ve ayın değişen suretlerinin ritmiyle birlik yaratmak için uygun olan ya da olmayan zamanı beklemek ve gözlemektir...

Bir fikrin, bir ilhamın ya da bir tür mest olma halinin bilinçdışından yükselerek, aniden ortaya çıkan şiddetli bir nöbet gibi kişiliği yakalaması ve onu vecd haline, şilre, keramete sevk etmesi; ruhun işleyişinin bir yanını temsil etmektedir. Anaerkil bilincin buna karşılık gelen hasleti ise, bilinçdışından ortaya çıkan bütün önsezi ve ilhamlara bağlı olmasıdır; bu önsezi ve ilhamların ne zaman, nasıl ve nerede ortaya çıkacakları ise esrarengiz ve her türlü tesirin dışında bir durumdur. Bu açıdan bakıldığında, keramet hali de dahil olmak üzere şamanizmin tamamı, edilgen bir tahammül halidir; faaliyeti, istemli bir aktiviteden ziyade "düşünmek, tasavvur etmek, anlamak" üzerinedir. Egonun buna yaptığı başlıca katkı ise bilinçdışından ortaya çıkan içeriği kabul etmek ve onurla bir ahenk kurmak yönünde hazır olmaktır.

Fathers and Mothers (Babalar ve Anneler)

de korunmaya devam ettiyse de Yunan kültürü, yeraltı dünyasına ve ölümden sonraki hayata dair efsaneler üretmekten, yorumlar yapmaktan giderek daha çok uzaklaşmıştı. Persefon'un ölüm kraliçesi olarak ürküten yanı ise bastırıldıkça en sonunda daha korkutucu bir hale geldi. Orta Çağda cadılara duyulan parano-yak korku bağlamında geri dönen ise elbette ki onun bu bastırılmış imgesiydi.

KOCAKARI OLARAK PERSEFON: BİLGE YAŞLI KADIN

Son zamanlardaki araştırmalar cadı kelimesinin Anglo-Sakson kökeninin (*witch*), eski bir tabir olan ve ilim, akıl ve bilgelik zanaatı anlamına gelen *wicca*'dan türemiş olduğunu ortaya koymaktadır. Orta Çağ'da Kilise'nin cadılara yönelik zulmü, Tanrıça'nın kadim bilgelikliğini de baskı altına almıştı. Kaybolan ise olgun Persefon'un sırrıydı; ölümün ve yaşamın işleyişini, mevsimleri canlandıran enerjileri, cinselliği, doğumu, iki dünya arasındaki ayrımı bilen ve ataların her daim mevcut koruyuculuğunu onurlandıran bilgelikliyi-di. Bu bilgelikliği ise koruyucusu ve gözeticisi Hekate ile paylaşmaktadır, yani büyücülüğün ve sihrin tanrıçasıyla.

Yolculuğundan dönmüş olan olgun Persefon, sıradan dünyanın bir şekilde dışında yaşar ama yine de ona gayet aşinadır. "Her şeyi görmüş geçirmiş" olan akıllı, bilge bir kadındır ve insanların budalaca davranışları karşısında buruk bir şaşkınlık yaşamıyor her zaman neşeli ve mizah yönü kuvvetli bir mizaca sahiptir. Bu tamamlanmış, bütünlük içindeki biçiminde hayat döngüsünün başlangıcını ve sonunu, doğumu ve ölümü kendi içinde birleştirmektedir; dolayısıyla, yaşlı bir kadın olarak gençliği hala muhafaza etmektedir ve genç bir inisiye olarak yılların bilgelikliğini neşeyle taşımaktadır.

Jean Bolen, geri dönen Persefon'daki bu spiritüel tamlık ya da bütünlük anlayışının, Üçlü Ana Tanrıça'nın gizemlerinin anlatıldığı *Demeter'in İlahisinde* yer alan, Hekate'le ilgili bazı üzeri örtülü ifadelerle izah edilebileceğini öne sürmektedir. Zira olgun Persefon'un annesine geri dönüşüyle ilgili olarak "O günden itibaren hanım (Hekate) Persefon'un önünden gider ve onu takip eder," ifadesi geçmektedir. Bolen'in gözlemlediği üzere, Hekate burada dişil Kutsal Ruh olarak görülebilir; Genç Kız, Anne ve Kocakarı'nın anaerkil üçlemine tamamlamakta ve aradaki bağı kurmaktadır (ayrıca bkz. *Demeter Bölümü*).

Persefon yanları güçlü olan pek çok kadın gençken, toplum açısından gerekli bütün sınırlamalardan kurtulmak için bir an önce yaşlanmayı ne kadar çok istediklerini itiraf etmektedirler. Aslında bu fantezide ortaya çıkan şey palyaço arşetipiyle yakından bağlantılıdır; palyaço da toplumun dışında duran, bizim bütün maskelerimizi ve trajik, tuhaf melodramlarımızı alaya alan bir tiptir. Oyuncu

Ruth Gordon da filmlerde genellikle böyle bir Persefon tipini canlandırmıştır, *Harold ve Maude*⁸² bu filmlerden en tanınmış olanıdır. Bu filmde Maude seksen yaşına gelmekte olan, oldukça eksantrik yaşlı bir kadındır ve ataerkil yasaya hiç saygısı yoktur -örneğin, bir polisin motosikletini çalar- ancak hayatı dolu dolu yaşamaya inanmaktadır. Seksen yaşına geldiğinde kendisini öldürmeye karar vermiştir ve bu fikre alışmak için cenazelere katılmaktadır!

Jenny Joseph'in *Warning* (Uyarı) isimli hoş şiiri de yaşlı Persefon'un bu liberal tarafına yönelik bir diğer örnektir:

Yaşlı bir kadın olduğumda morlar giyeceğim.
 Bu kıyafete gitmeyen, bana da yakışmayan kırmızı bir şapka takacağım.
 Emekli maaşımı konyağa ve yazlık eldivenlere yatıracağım,
 Bir de saten sandaletlere.
 Ve tereyağı için paramız kalmadı, diyeceğim.
 Yorulunca kaldırım kenarında oturacağım,
 Tanıtımı yapılan numune yiyecekleri mideme indirip dükkanlarda,
 Alarm zillerine basacağım.
 Bastonumu da yollardaki parmaklıklara sürtüp
 Gençliğimdeki ciddiyetin acısını çıkaracağım.
 Yağmurda sokağa terliklerimle çıkıp
 Başkalarının bahçesindeki çiçekleri koparacağım
 Ve tükürmeyi öğreneceğim.

Yaşlandığında berbat bluzlar giyebilir ve daha da şişmanlayabilirsin
 Bir oturuşta iki kilo sosis yiyebilir
 Ya da bir hafta boyunca sadece turşu ekmekle yetinebilirsin.
 Kalemleri, bardak altlarını ve diğer şeyleri kutularda istifleyip saklayabilirsin.

Ama şimdi düzgün giyinmeliyiz
 Ve kiramızı ödeyip sokakta külfretmemeliyiz
 Ve çocuklara iyi örnek olmalıyız.
 Yemeğe de arkadaşlarımızı davet edip gazeteleri okumalıyız.

82 Gencay Gürün'ün çevirisiyle, Kenter Tiyatrosu'nda *Harold ve Maude* adıyla iki kez (1981 ve 1991'de) sahnelenen eserde "Maude" rolünde Yıldız Kenter oynuyordu; "Harold" rolünü ise önce Ayhan Kavas ve ardından Ziya Kürküt oynadı. (d.n.)

*Ama belki de biraz yapmalı böyle şeyler şimdiden ki
Beni tanıyanlar şaşırıp şok geçirmesin
Birdenbire yaşlanıp mor giymeye başladığım zaman.*

Genellikle olgun Persefon kadınları en temel yaşam uğraşları olarak ölüm, değişim ve dönüşüme yönelik deneyimlere çekildiklerini görecektir. Geçen yüzyılda Florence Nightingale'in özgecil, kendini düşünmekten uzak çalışmaları hak ettiği takdiri almıştır. Günümüzde ise Rahibe Teresa'nın Kalküta'daki evsiz ve kimsesizler için, Elisabeth Kübler-Ross'un ise ölmüş ve ölmekte olan insanlar için yaptığı öncü çalışmalara herkes aşinadır. Böylesi kadınlar, yaşam ve ölüm arasında birer arabulucu olarak Persefon'un en yüce bilgeliğinin bedenlenmiş birer örneğidir.

OLGUN PERSEFON: EILEEN GARRETT

Bu bölümü, ruhlar alemine çok erken yaşlarda inisiye olan ve en sonunda, olgun Persefon'un en güzel yanlarını cisimleştirmek üzere ortaya çıkan bir Persefon örneği ile sonlandırmak istiyoruz. Bu kadın, günümüzün belki de en çok saygı duyulan ve hakkında en çok araştırma yapılan medyumlarından biri olan Eileen Garrett'tır. Aşağıdaki metin, Garrett'in *Many Voices* (Pek Çok Ses) adlı otobiyografisine dayanılarak yazılmıştır.

Eileen'in, İrlanda'daki ilk yılları pek çok trajediyle doludur. Sadece iki haftalık bir bebekken, annesi denize atlayıp boğulmuş, bundan birkaç hafta sonra da babası intihar etmiştir. Koyu Protestan bir aileden gelen annesi genç bir Basklı ile, yani bir Katolikle gizlice evlendiğinde bu evlilik daha başlangıçta lanetlenmiş gibiydi. Eileen'i bir amcası büyüttü ama adamın, o henüz buluş çağındayken ölümünün ardından çeşitli okullara gönderilmişti. Zor ve sağlıksız bir çocuktu.

Küçük bir yerleşim yeri olan Meath'da yaşayan kırsal kesim insanların "periler alemine" hala geçerli olan güçlü inançlarıyla beslenen Eileen, İrlanda'nın eski başkenti Tara Tepesinden fazla uzakta olmayan kırlarda ve tepelerde uzun yürüyüşler yaparak vakit geçirmekteydi. Çevresindeki "tüm yaşayan canlılara karşı derin bir sevgi" duymakta, tabiatla arasında derin bir mistik bağ

oluşmaktaydı; bu bağ, onun için bütün hayatı boyunca büyük bir şifa ve yenilenme kaynağı olacaktı.

Bedeninin dışına çıkmayı, geçirdiği hastalıklardan biri sırasında öğrendiğini görmekteyiz:

Mesafenin önemi olmadığını fark ettim; kendi benliğim ile gayet iyi hatırladığım görüntüler arasındaki ahenk mucizevi bir şekilde kuruluyordu. Pasif kalabiliyor ve kendimi kırlara yönlendirebiliyordum; benimle dış dünya arasında bir şey yer almaya başlıyordu; aradaki mesafeden bağımsız, yepyeni bir yakınlıktı bu... Bazı bilinçli vasıtalarla "buradan oraya doğru" yolumu bulmuştum. Kozmik plan içinde bir yer -çok daha önceleri bilmeden adım atmış olduğum bir duygu dünyası- keşfetmiştim. Şimdi bu, sezgisel olarak çoğu kez ondan tarafa döndüğüm ve pek çok seviyedeki iletişimi mümkün kılan bu madde-dışı birleşmenin realitesini yapılandırmak için kendisini yeniden ifşa ediyordu. (s. 23)

Eileen, pek çok seviyede olağanüstü bir hassasiyet geliştirerek büyüdü. Bir keresinde, ölmüş amcasına ait, hayatında yepyeni bir yöne işaret eden bir vizyon görmüştü. Bir diğer olayda ise basit bir evlilik töreni, zihninde geçmiş yaşama yönelik bazı görüntüleri canlandırmıştı:

Düğün töreni sırasında mantıksız bir itikadın acayip hatırası düştü aklıma ve beni sarıp sarmalayan derin bir gizemle doldurdu töreni. Eski zamanlardaki bir düğün kahvaltısıydı bu ve derin imalar taşıyordu. Benliğimin derinliklerinden yükselen böylesi düşünceler anlaşılabilir korkular da getirmişti. Bu anlarda, eğitimsiz aklım kaygılarımı abarttı. Derinden hislenmiş olarak, başka inançlara ait hatıralarla; oldukça eski bir geçmişte, ilkel bir zamandaki başka törenlere ait hatıralarla başka bir insan haline gelmiştim. (s. 41)

Ölüm, bebekliğinde ve çocukluğunda olduğu gibi genç bir kadın olduğu yıllarda da Eileen'in peşini bırakmadı. İlk eşinden dünyaya getirdiği üç oğlu küçük yaşlarda ölmüşlerdi, neyse ki Eileen'in kızı, yaşama tutundu. Psikik hassasiyeti ise gittikçe gelişmekteydi; dolayısıyla kendi tabiriyle "çifte bir hayat" yaşamak, ilk evliliğini bitirmesine yol açmıştı.

I. Dünya Savaşı'na denk gelen bu yıllarda Londra'da küçük bir çayevi işletirken, savaşa gitmekte olan pek çok genç askerle de tanışmıştı. Sık sık bu askerlerin yaklaşan ölümlerine yönelik vizyonlar görüyor ve bundan dolayı derin sıkıntılar yaşıyordu. Hakkında bu tür önsezilere sahip olduğu bir askere karşı yoğun duygular içindeydi ve sonunda, onunla evlendi. Bir süre sonra cepheye giden eşi ise büyük bir patlama neticesinde hayatını kaybetti. Eileen, kısa bir süre evli kaldığı bu askerin nerede ve nasıl öldüğünü durugörü ile tarif edebilmişti.

Eileen'in savaş sonrasında yöneldiği liberal gruplar onu spiri-tüel toplantılara katılmaya sevk etmişti. Trans fenomenini ilk kez bu toplantılarda duydu. Bu yönde bir kapasiteye çok küçük yaşlardan beri sahip olduğunu fark etmişti; o buna "uyuyarak geçiş yapmak" diyor ve bu duruma, otobiyografisinde şöyle değiniyordu: "Öyleyse ben acıdan, can sıkıntısından ve hoşla gitmeyen diğer her şeyden kaçıp uzaklaşmanın yolunu çok küçük yaşlarda ve tamamen bilinçsizce keşfetmiştim." (s. 43)

Eileen'in Londra'daki spiri-tüalist grupla karşılaşması hayatındaki dönüm noktası olmuştu; burada kendisi gibi kanal olabilen veya durugörü yetisine sahip, benzer deneyimleri paylaşan diğer pek çok insanla tanıştı. Onlar da Eileen gibi her gün "çifte hayat yaşamak" mücadelesi içindeydiler. Eileen Garret mevcut kabiliyetleri açısından burada oldukça destek görmüş ve çeşitli eğitimler almış; çalışmalarına, oldukça aranan bir medyum ve psişik danışman olmak yönünde devam etmiştir. Yazıları da binlerce insana teselli, rahatlama ve içgörü kaynağı olmuştur.

Garret, çocukluğundaki ve gençliğindeki ıstırapları, başkalarının acıları ve sıkıntılarıyla özdeşleştirmek yoluyla, ondan destek almak isteyenler için derin bir şefkat unsuru haline gelmiştir. Kendi içindeki karanlık ve aydınlığın sarsıcı karşıtlığı ile yaşamayı başarak medyum ve mistik ünvanlarını hakkıyla kazanmıştır.

7. BÖLÜM

DEMETER: HEPİMİZİN ANNESİ

*Henüz doğmadım ben;
beni dizlerinin üzerinde hoplatıp şımartacak sular ver bana,
benim için büyüyecek çimenler,
benimle konuşacak ağaçlar, bana şarkılar söyleyecek bir gökyüzü,
aklının bir köşesinden bana yol gösterecek kuşlar ve
beyaz bir ışık ver bana.*

Louis Macneice "Prayer Before Birth"
(Doğumdan Önceki Dua)

GÜNÜMÜZDEKİ DEMETER

Demeter kadını bir başka tanrıça tipiyle karıştırmak oldukça zordur. Çocuklarla çevrilidir, bebekler ona güçlü bir ağaçmuşcasına sarılıp tutunuyorlardır; ekmeklere reçeller sürüp sandviçler hazırlıyordur; bebeklerin bezlerinin nerede olduğunu bilendir; yaralanmış dizlerin acısını dindirendir; kocasının futbol maçı dönüşü haber vermeden eve getirdiği arkadaşları için fazladan altı kişilik yemek hazırlayan ve bunu da mutlulukla yapandır; ateşlenmiş çocuğunun başında bütün gece bekleyen ve enerjisi hiç tükenmemiş gibi görünendir.

Kısacası, Demeter kadını diğer tanrıça tipleri arasındaki annedir. Ancak biyolojik bir anneden de fazlasıdır. Onu gerçekten anne yapan şey sadece çocuk sahibi olması değildir; bu bir davranış biçimi, düşünce yapısıdır onun için. Küçük, zayıf, muhtaç ve güçsüz durumda olan herkese ve her şeye karşı içgüdüsel olarak merhamet, ilgi ve şefkat duymaktadır. Demeter'in sevgisi tamamen adanmış, özgecil bir vericilik ve besleyicilik niteliğindedir, bizlerse bu sevgiyi biraz muğlak da olsa *annelik* kelimesiyle tanırız.

Kuşkusuz, çocukken bu yapıda bir annelik yaklaşımı görmemiş ve bu arketipi, Emma Bombeck'in tabiriyle sadece "Başkalarının Annesi" olarak tanımış olabiliriz. Ancak deneyimlememiş olsak bile bu sıcak, sarıp sarmalayan ve had safhada mutluluk veren kucaklayışa yönelik hasretimiz, özlemimiz yine de capcanlıdır.

Demeter'in annelik anlayışını neyin özel kıldığını anlamak son derece önemlidir. Burada, diğer tanrıça tiplerinin anne olamayacağını söylemiyorum; ancak annelik, Demeter'in hayatındaki yol gösterici, asli ilkedir. Bütün tanrıça tipleri anne olabilirler ve olurlar da; ama çocuklarına farklı şekillerde annelik ederler. Afrodit annelerinin müsamahakar ve duyulara, duygulara hitap eden bir tarzı vardır; çocuklarını giydirip süslemeyi, onları sürprizlerle şımartmayı ve sinemaya götürmeyi severler. Artemis kadını ise daha ziyade vahşi doğadaki hayvanlara özgü, yoğun bir şefkat ve sevecenlik sergiler, çocuklarına tam anlamıyla birer enik muamelesi yapar. Athena ise eğitimleri ve zihinsel gelişimleri ile ilgili olarak çocuklarını desteklemek ve ilerlemelerini sağlamak için onların konuşmaya başlamalarını bile bekleyemez. Persefon da çocuklarına çok düşkündür ve onları yakından takip etmektedir; ancak ilgisi, çocuklarının fiziksel sağlıklarına yönelik olmaktan ziyade psişik ve sezgisel bir tarzdadır. Hera'nın annelik yaklaşımında ise çok fazla kural, sınır ve beklenti; dolayısıyla, daha az şefkat vardır.

Ancak diğer ilgi alanları neredeyse hariç tutularak sadece annelikle özdeşleştirilen tek tanrıça, Demeter'dir. Daha önce değindiğimiz tükenmek bilmeyen enerji, Demeter'in bu amaca adanmışlığından kaynaklanır. Neredeyse sadece çocukları için yaşamakta, deyim yerindeyse, günün yirmi dört saati, haftanın yedi günü kesintisiz hizmet vermektedir.

Demeter kadını kendisini çocuklarına o kadar kaptırmıştır ki yeni bir kıyafet almanın ya da saçını yaptırtmanın derdine düşecek ne zamanı kalmakta, ne de kendisi buna zaman ayırmakta-

dır (Afrodit'e özgü kaygılar). Yalnız kalmak, tek başına bir yerlere gitmek gibi (Artemis) en küçük bir özlemi bile yoktur, hatta evden ayrılmaktan nefret etmektedir. Kitap ya da gazete okumak veya televizyondan haberleri izlemek yönünde en küçük bir ilgisi yoktur (Athena takıntıları); çocuklarının yıldız fallarına veya geçmiş yaşamlarına yönelik (Persefon'un "olmazsa olmazları") hiçbir merak duymamaktadır. Belediye meclisinde ya da sosyal bir kurumun yönetiminde görev almak (Hera'nın öncelikleri) ise ilgisini ancak kocasının sıkıcı, tek düze işinin çektiği kadar çekmektedir.

Demeter kadını da diğer tanrıçalar için çok önemli olan bütün o faaliyetler ve ilgi alanları için doğal olarak zaman bulabilir hiç kuşkusuz -bebek bakıcılarını o da bilmektedir- ama işin aslı, bunu istemiyor oluşudur. Yaptığı şeylerden, anne olmaktan son derece mutludur ve doygunluk içindedir.

Jung'un, arketiplerin kişiler üstü birer enerji kaynağı olduğu yönündeki fikrine, Demeter kadınından daha iyi örnek teşkil edecek hiç kimse yoktur. Bu kadın çocuklarına, kocasına, çevresindeki arkadaşlarına karşı sürekli verici bir konumda olmasına rağmen hiç yorulmaz ya da kendini düşünmez gibi görülmektedir. Bu yapısı tamamen içgüdüsel, özgecil ve herhangi bir ego unsuru taşımayan bir niteliktedir. Aç biri varsa onu doyurur; bir bebek ağlıyorsa onu rahatlatıp sakinleştirir; kanayan bir parmak varsa ona pansuman yapıp sarar. Bu şekilde bir vericilik içindeyken, bireysel kişiliği yavrularına annelik eden bir kuş ya da kedininkinden daha yoğun değildir; o sadece bir *annedir*.

DEMETER: BESLEYİCİ

Diğer tanrıça tipleri, Demeter'in bu olağanüstü besleyici enerjisi, çocuklarına ve ailesine yönelik özgecil adanmışlığı karşısında bazen hayrete düşerler. Athena, "Acaba numara mı yapıyor?" diye sorabilir. Hera ise, "Çocukların yol açtığı bütün bu gürültü, dağınıklık ve kaos karşısında gerçekten bu kadar serinkanlı mı?" diye merak edebilir. Persefon da "Yemekler, giysiler, beslenme çantaları, ilaçlar, her şey, her zaman hazır. Bu nasıl oluyor?" diye şaşkınlığa düşebilir.

İşin aslı, bazı Demeter kadınlarının az biraz azize nitelikli aura-
larının, başkalarında kaçınılmaz olarak bir miktar alaycılık ve

şüphencilik oluşturmaları söz konusu olabilmektedir. Amerika'da 1950'lilerde televizyon kanallarında yayınlanan bazı durum komedilerinde, kusursuz bir anne tipi yaratılmıştı; bu anne tipi pek çoklarına duygusal ve sıcak gelse de bu modeli hayata geçirmekte kendisini yetersiz hisseden kadınlarda büyük rahatsızlık uyandırmaktaydı. Ancak, medyadaki bütün klişe tipler gibi bu diziler de söz konusu arşetipin asli yanına, yani Meryem Ana'yı çağrıştıran özgecil adanmışlığına vurgu yapmaktadır.

İçlerinde anne arşetipinin olağanüstü enerjisini hiç deneyimlememişlerse, diğer tanrıça tiplerinin idrak edemeyebilecekleri nokta, Demeter'in yaptığı her şeydeki derin, doğal ve içgüdüsel doygunluk halidir. Bu, Hera ya da Athena'nın anladığı gibi egonun tatmini ya da Persefon'un kitabında yazan spiritüel bir doygunluk hali değil; onların hepsinin oldukça yabancı olduğu başka bir şeydir.

Tanrıça Çarkı'nda, Demeter'e zıt konumda olan Afrodit, mizaç olarak ona en yakın tanrıçadır; her ikisi de sevginin hakimi-yeti ve idaresi altındadır. Dolayısıyla, Demeter'e hakim olan unsur, Artemis veya Athena'daki gibi bağımsızlık; Hera veya Persefon'daki gibi güç ya da iktidar değildir. Afrodit gibi o da başkaları için yaşamakta, hayatını başkalarına adamakta, kendisini başkalarında kaybetmektedir; Demeter'in doygunluğunun kaynağı kendisi değil başkalarıdır. Sevgi açısından Afrodit ile Demeter arasındaki terk fark şudur: Bu "başkası" Afrodit için bir yetişkin, Demeter içinse çocuklardır.

Sembolik açıdan Demeter, toprak ve bitkisel tabiatla ilgili her şeyi temsil eder; antik Yunan'da tahılların; büyüyüp gelişerek yeni bir yaşam ve besin oluşturacak tohumların gizeminin tanrıçasıdır. Demeter'in mitolojik geçmişini incelediğimizde, Yunan anlayışının bu gizeme yönelik çok katmanlı bir yapı oluşturduğunu siz de göreceksiniz. Ancak şimdilik, Demeter'in *yaşam enerjisiyle* derin bağına; bu bağın küçük, körpe, büyümekte ve muhtaç olan varlıklara yönelik tesirine göz atmak yerinde olacaktır.

Sağlıklı bir Demeter kadını fiziksel gerçeklikle daima temas halindedir; yani ister gıda, ister sıcak tutacak giysiler ya da uyku, ister hastalık veya yaralanmalar, isterse de küçük bebeklerin giderilmesi gereken ihtiyaçları olsun, bütün bunlar ile bedeninin ve bedeninin ihtiyaçlarının oluşturduğu gerçeklik ile temas halindedir. Bu kadın, hayvansal ve bedensel tabiatımıza yönelik bütün temel

içgüdüleri anlıyor gibidir. Bu açıdan, Athena'dan çok farklıdır, zira Athena'nın farkındalığı neredeyse tamamen akla dayalı bir yapıda ve bedenden oldukça uzaktır.

KÜÇÜK DEMETER YETİŞKİN OLUYOR

Demeter'in beslemeye, büyötmeye yönelik içgüdüğü; bebekle-riyle oynayan küçük kızlarda hemen fark edilebilir. Küçük kardeş-lerinin bakımında annelerine yardım etmekten büyük mutluluk duyan kız çocuklarında da kolayca görölebilir. Oğlan çocuklarla oyunlar oynamaya çıkan Artemis'te ya da burnunu kitaplardan dışarı çıkarmakta zorlanan Athena veya başkanı olacağı bir klüp kurmakla meşgul Hera'da bu içgüdü pek yoktur. Küçük bir kızda Demeter yönü kuvvetliyse bu çocuk son derece tatlı, sevecen bir mizaçta olacak ve kendisini tanıyan herkese sempatik gelecektir.

Genç Demeter annesiyle o kadar özdeşleşmiştir ki aralarında neredeyse ortakyaşar bir bağ vardır. Annesinin değerleri, onun da değerleridir; annesinin hayalleri, sorgusuz sualsiz onun da hayalleridir. Annesi hangi tanrıça tipini yansıtır olursa olsun Demeter bu modeli temel alacaktır. Annesi yemek yapmayı sevi-yorsa Demeter bu yönde üstün bir beceri geliştirecektir; annesi cins hayvanlar yetiştiriyorsa o da bunu yapacaktır. Ancak hepsinden de öte, annesinin evdeki tarzını ve çocuklarını nasıl yetiştirdiğini idealize edecek ve kendisinin de aynı şeyleri yapacağı günü ipte çekecektir. (Ancak annesi ona bir örnek oluşturmaktan uzaksa, bu durumda küçük Demeter, annesine annelik etmek gibi bir mecbu-riyet içinde olacaktır. Annesini duygusal olarak "taşıyacak", vak-tinden önce olgun, yaşlı ve ciddi bir yapı kazanacaktır. Persefon'a özgü "anne kaybını" erken yaşlarda deneyimlediği için erken yaşta evlenip çocuk sahibi olarak bu kaybı telafi etme yoluna gidebile-cektir. Bu durum, buluş çağında hamile kalan ve anne olan kız çocuklarının sayısının giderek artmasıyla bariz olarak gözlemlen-mektedir.)

Ancak sağlıklı, genç bir Demeter'in dünyasal ufku, ev ve aile-ye yönelik sabit fikirleri tarafından oldukça sınırlanmış olacak-tır. Buluş çağında iken, daha hırslı olan diğer tanrıça kız kardeş-lerine, son derece tatlı ama sıkıcı bir ev kuşu olarak görünebile-cektir. Afrodite enerjili kız kardeşi moda dergileri ve randevularla

haşır neşirken, Athena insan hakları için kampanyalar yürütürken, Artemis atletizm kampındayken Demeter evde, annesiyle komşular hakkında sohbet etmektedir.

Buluğ çağındaki Demeter, karşı cinse uzak ya da muhalif değildir. Gelişme aşamasındaki cinselliğine bakışı da genellikle son derece doğal, karmaşıklıktan uzak ve hatta gerçekçidir; ancak bazen, partnerinin taleplerini kendisini hiçe sayarak yerine getirmek gibi bir riske girer. İçindeki besleyici, gözetici taraf her zaman önceliği başkalarına vermektedir. Genellikle Afrodite enerjili kız kardeşleri kadar çekicidir ama tarzı, ben merkezci değildir: Aynanın önünde saatler geçirmek hiç de ona göre değildir. Hayat felsefesi şudur: "Kendin ol!"

Buluğ çağının sonlarına doğru, genç Demeter, nihayetinde evleneceği bir erkek arkadaş edinmiş olabilir. Bu daha ziyade güçlü, güvenilir ve yakın çevrede, evden uzak kalmasını gerektirmeyecek türden bir perakendecilik işi yapmak isteyen bir erkektir. Hemşirelik yapmak ya da bir bakımevinde çalışmak gibi planları yoksa üniversite veya yüksek okul eğitimi almak Demeter'in pek de gündeminde olan bir şey değildir. Bazen evden çıkmadan yürütebileceği pastacılık, ikram servisi, terzilik ya da çömlekçilik gibi alanlara yönelik pratik beceriler geliştirse de hayatının bu aşamasında bir kariyer merakı içinde değildir. Rüyalarında, annesinininki-ne çok uzak olmayan, sıcacık bir ev ve tabi ki, adeta onları büyütme için doğduğu, o tapılası bebekler vardır.

Genç Hera'nın aksine, Demeter toplumda mevki ve itibar edinmek için evlenmez; "başarılı olmaya en yakın genç adama" karşı illa ki bir çekim duyması gerekmez. Esas itibarıyla geçimlerini sağlayacak, çocukları için değerli ve güvenilir bir baba olacak erkeğin arayışı içindedir. Aslında iş ve gelir konusunda oldukça saf olabilir; bunları tamamen eşine bırakma umudunu taşımaktadır. Hera, Artemis ve Athena'nın son derece doğallıkla yaptıkları gibi bağımsız ya da kariyer sahibi olmak konusunda kafa yormak, onun bilincinde yer almamaktadır, o kadar.

Evliliği genç yaşta sona eren pek çok Demeter kadını, kendilerini bekar birer anne olarak ciddi sıkıntıların içinde bulmaktadır. Daha ziyade erkeklerden yana olan ve bu yönde hiçbir eğitim almadıkları ekonomik sisteme uyum sağlamayı başaramazlar. Bunlar, Athena enerjili feminist kız kardeşlerinin teorik olarak üzerinde düşünülmüş olabileceği mevzulardır ama Demeter'in dünyası

ile Athena'nunki arasında derin bir uçurum vardır. Şehirde yaşayan yoğun ve bekar bir iş kadını ile banliyöde yaşayan, çevresinde çocukların koşuşturduğu bir ev kadını arasında modern toplum içinde ortak bir payda hemen hemen hiç yoktur. Dolayısıyla Athena'nın anlayışı ve fikirleri geçerli ve akıllıca olsa bile, bunlar; evlilik kurumunun dışında çıkan anneleri etkin şekilde cezalandıran bir sosyal sistemin katı gerçekleriyle karşılaşan, boşanmış Demeter kadınına çok geç ulaşmaktadır.

Demeter'in yarasının bir kısmı, bekar annelere ve daha doğrusu, çocuklu annelere *dünyada* yer olmamasından kaynaklanır; bu kadınlar, erkekler için "ev ve aile" gibi duygusal bir soyutlamayı sürdürmeleri için dünyadan adeta sürgün edilmektedir. Tarihsel açıdan bu yeni bir durumdur ama bu bölüm sonunda yeniden değineceğimiz üzere, aslında son derece sağlıklı bir oluşumdur.

DEMETER ve ANAERKİL BİLİNÇ

Antik Yunan'da Demeter en önde gelen Ana Tanrıça'ydı; hayatın yenilenmesi, her türlü üreme fonksiyonu ve bilhassa da bitkiler üzerinde hakimiyeti vardı. Evrimleşmiş ve karmaşık bir figür olan Demeter, tarihi açıdan Sümerler'de, Orta Doğu'da, Mısır ve Girit'te M.Ö. 4000 ile 1000 yıllarında gelişim gösteren Yüce Ana'ya özgü Neolitik kültürler ile Batı'daki Hristiyanlık dönemi arasında bir orta yol oluşturmaktadır. Demeter bu eski kültürlerin pek çok özelliğini bünyesinde taşır; doğurganlığın, üretkenliğin, bereketin ve yenilenmenin tanrıçasıdır; Ölülerin Kraliçesi olan, yeraltı dünyasındaki karanlık kardeşiyle mistik bir bağı vardır; dünyaya, bir koca veya yetişkin bir eş olmaktan ziyade onun genç refakatçisi olarak kalan bir İlahi Oğul getirir.

Demeter'in başlıca sembolü bir ekin demetidir; Eleusis Gizemleri'nde ise bu sembol, sadece bir mısır başağıdır. Onu Bitkilerin Hanımefendisi kılan çiçek, meyve ve bitkilere yönelik bu sembolizmle ilgili çok şey söylenebilir. Demeter'in kutsal kara hayvanı, rahminin birden çok sayıda oluşu nedeniyle neredeyse bütün dünyada üretkenlik, doğurganlık açısından bir kurban nesnesi olan- domuzdur. Denizdeki kutsal hayvanı ise yunustur.

Demeter kültürünün Girit'ten, Mora Yarımadasındaki eski Miken Uygarlığı üzerinden Yunanistan'a geldiği düşünülmektedir. Bu

doğruysa, o zaman Demeter takipçisi olan bakire genç kızlarla, yılanlar taşıyan rahibeler ve boğa kültüyle M.Ö. üçüncü ve ikinci bin yılda gelişip güçlenen Giritli Ana Tanrıça'nın bir devamıdır. Diğer bir deyişle, anaerkil inancın ve değerlerin klasik Yunan savaşçı kültürü içinde hayatta kalmış oluşunun bir temsilidir. Dönemin hoşgörülü dinsel çoğulculuğunun onu baskı altına almamış olması ise bir mucizedir. Bunun yerine, din tarihçisi Mircea Eliade'nin tarifiyle söylersek, Demeter dini, Zeus'un Olimpos kültürünün hakim anaerkil ruhunun tamamlayıcısı haline gelmiştir.

Demeter Gizemlerinin onurlandırıldığı ve kutlamaların yapıldığı Eleusis'teki mabet, yaklaşık iki bin yıl boyunca faaliyette kalmıştı. M.S. 396 yılında, Mircea Eliade'nin nitelemesiyle, "Avrupa'daki bu en eski ve önemli inanç merkezi" Gothların kralı I. Alarik tarafından yıkılmıştır. Onun ardından, "siyahlı adamlar" olarak anılan Hristiyan keşişler bölgeye geldi. Resmi olarak azize sıfatını almamış olsa da "Azize Demetra" inancı, hakim olan baskı atmosferine rağmen var olmaya devam etmiştir; bugün de hala bilinmektedir. Eliade'nin kanaati, Gizemler'in manevi ruhunun tamamen ortadan kaybolmadığı yönündedir. Ezra Pound ise halk ozanlarının *kalendar da maia* denilen bahar kutlamalarının ve "hanımefendi"ye yönelik kibar tapınışlarının, Avrupa'daki kırsal kesim halkları arasında yaşamaya devam eden Eleusis'e özgü inanç izlerinden ilham aldığı görüşündedir (bkz. "Eleusis Gizemleri").

Ana Tanrıça'ya özgü anaerkil bilincin bir başka kalıntısı ise Akdeniz halkları arasında popüler Katolik inancına aktarılmış ve Bakire Meryem'e yönelik bir adanmışlık olarak şekillenmiştir. Meryem Ana ile eski Akdeniz ve Orta Doğu'nun Yüce Ana Tanrıçaları ve Demeter arasında psişik olmasa bile kesinlikle kültürel bir devamlılık söz konusudur. Meryem Ana'nın Orta Çağ'da çiçekler ve ekinlerle resmedilmiş pek çok tasvirine rastlasak da bu suret, kadim Toprak Anaların ve kızlarının duygusal gücünden yoksundur.

Hristiyanlıktaki pek çok şey gibi Kutsanmış Bakire de dünyadan uzaklaştırılmış olmaktan mustarıptır; ona verilen Cennet'in Kraliçesi ünvanı ise onun ilahi doğasına, topraksı veya *cthonik*⁸³ bir nitelikten ziyade "daha yüksekte" bir spiritüel anlam verildiğine

83 Pek çok Yunan tanrısına *cthonios* ismi atfedilmiştir; bu kelime "yeraltında olan", "gizli" veya "yerin altında yaşayan" anlamlarına gelmektedir. Baharda doğmuş olan Persefon gibi diğer bazıları ise "autochthonous" yani "topraktan doğmuş olan" tabiriyle anılmaktadır. (y.n.)

ELEUSIS GİZEMLERİ

Aşağıdaki metin, *The Road to Eleusis* (Eleusis'e Giden Yol) adlı kitaptan alınmıştır ve Eleusis Gizemleri'yle ilgili olarak elimizde bulunan en son akademik bilgilerin bir özeti niteliğindedir. Yazarlar R. Gordon Wasson, Carl A. P. Ruck ve Albert Hofmann, törenlere katılan inisiyelerin sahip olabildikleri muazzam vizyona bazı psikotropik¹ maddelerin de katkısı olabileceğini düşünmektedirler. Bu bölüm, Carl A. P. Ruck tarafından kaleme alınmıştır:

[Her yeni inisiye] Kutsal Yol'dan yürür, bugün bile hala görülebilen dar bir köprüden geçerdi; bir zamanlar Atina'ya, yaklaşık on dört mil uzağındaki komşu köyün arazilerinden ayıran köprü şimdi bir acı su bataklığına gömülmüş halde. Bu bölge, dünyadan ayrılan ve bitişikteki eklin tarlalarının bereketi için güvence oluşturduklarına inanılan ruhların diyarıyla arasındaki özel yakınlık ve bağdan dolayı kutsallık niteliği taşımaktadır. Hacı kabileleri, sembolik olarak iki dünya arasındaki sınırdan geçerlerdi; bu, zorluğuyla bilinen önemli bir yolculuktu...

Her yıl inisiye olmak için gelen yeni adaylar Kutsal Yoldan geçerlerdi; aralarında her sınıftan insan olurdu; imparatorlar, fahişeler, köleler, özgür insanlar. Pagan inancı, M.S. dördüncü yüzyılda Hristiyanlığı resmen benimseyen insanlardan oluşan yeni grupların keskin nefreti ve muhalefeti karşısında yenik düşene dek, bu törenler, bin beş yüz yıldan uzun bir süre her yıl düzenlenmişti. Törenlere katılmak için gereken şeyler ise Yunan dilini bilmenin yanı sıra, kurban edilecek bir domuzun bedelini, çeşitli rehberlerin ve rahiplerin ücretlerini ve Atina'da kalma masraflarını karşılayacak miktarda paraydı.

Atılan her adımla; Toprak Ana Demeter'in tek kızı Persefon'nu nasıl kaybettiğini, genç kızın çiçek toplarken ölümlerin efendisi Hades tarafından kaçırılıp onunla evlenmeye zorlandığını anlatan kadim efsanenin bir yönü hatırlanmaktaydı. Hacılar yürürken Iachchos'a seslenmekteydi; yol boyunca Iachchos'un onlara rehberlik ettiğini ve onun vasıtasıyla, Persefon'u yaşayanların alemine geri getirebileceklerini düşünüyorlardı. En sonunda Eleusis'e vardıklarında, Demeter'in kayıp kızı Persefon'un yasını tuttuğu pınarın başında gece geç saatlere kadar dans ediyorlardı. Onlar bu iki kutsal tanrıçanın ve onların refakatçisi olan şarap tanrısı Dionysos'un onuruna dans ederlerken; yıldızlar, ay ve Denizin Kızları da adeta onların sevincine ortak oluyordu. Daha sonra, kale duvarlarındaki kapılardan geçiyorlardı, bu duvarların arkasında, kutsal olmayan gözlerden uzakta, Yüce Eleusis Gizemi canlandırılmaktaydı.

Buna gizem deniliyordu çünkü bu mabedin ardında neler olduğunu hiç

1 Psikotrop madde ya da psikoaktif madde, asıl olarak merkezi sinir sisteminde etkisini gösteren ve beyrin işlevlerini değiştirerek algıda, ruh halinde, bilinçte ve davranışta geçici değişikliklere neden olan kimyasal maddelerdir. Bu ilaçlar eğlence amaçlı olarak bilerek bilinç düzeyini değiştirmek, entojen olarak ritüel ve spirüel amaçlı; zihni incelemek amaçlı ya da tedavi amaçlı ilaç olarak kullanılabilir. Kaynak: Vikipedi (ç.n.)

kimse açıklayamazdı, aksi takdirde, cezası ölümdü... Antik dönem yazarlarının ortak görüşü, mabedin içindeki telestrion denilen büyük inisiyasyon salonunda bir şey görüldüğü yönündeydi; bu kadarını olsun anlatmak yasaklanmamıştı. Deneyimi; sayesinde, ziyaretçinin "görmüş kişi", bir epoptes haline geldiği bir vizyondur...

[Demeter] Yüce Ana'ydı ve bütün dünya da onun Çocuğu. [Tarıma ve toprağa dayalı] bu inançlarda en önemli olay Kutsal Evlilik'ti; ranibeler, yeni tarım yılını ve toprak üzerinde gelişen uygar hayatı canlandırmak, yenilemek üzere toprağın bünyesindeki ruhlar alemiyle düzenli aralıklarla bir araya gelir, bütünleşirlerdi. Demeter'in erkek refakatçisi, hem topraktan yetişmiş oğlu ve hem de onu ölüme sahiplenip döleyerek verimli kılan öte aleme kaçıran kocası düşünülecek olursa, topraktan çıkan bitkisel bir ruhtu.

[Demeter'in yaşadığı kayıpla ilgili] nihai çözüm, ölümün davetsizce girdiği evreni, yaşama geri dönme olasılığı aracılığıyla zıfalandırmaktır. Eleusis'in siri, ölümden tekrar doğuştu. Hades'in varlığında Persefon, toprağın yaptığı gibi bedenine bir tohum almış ve böylece sevinçten kendinden geçmiş olan annesine yeni bir oğulla geri dönmüştü. Kurtulduğunun işareti de topraktan yükselen bir arpa başağıydı; bu ise Gizem'in, Eleusis'e bitişik kutsal ovaların ekilmesiyle toprakta yeniden etkinlik göstereceği anlamına gelmekteydi.

The Road to Eleusis, s. 35-44

işaret etmektedir. Ancak açıkça söylemek gerekirse, durum böyleyken bile, bir tanrıça değil de ilahi şekilde "seçilmiş kadın" konumunda kalmaktadır. Bir zamanlar sahip olduğu toprak bağlantıları her ne idiye uzun zaman önce kaybolmuştur.

Kültürel ve spiritüel hayatın merkezinde bir tanrıçaya ve onun gizemlerine sahip olmanın nasıl bir şey olduğunu tasavvur etmek, bugün bizler için oldukça zordur. Musevi-Hristiyan kültürü iki bin yıldan daha uzun bir süredir bizleri, ilahi olan her şeyin eril ve "yukarıya", gökyüzünde bir yerlere ait olduğu fikrine alıştırmıştır. Bunun sonucunda yaşadığımız dünyayı, üzerinde yürüdüğümüz toprağı kutsal olarak, bizim gerçek annemiz ve hatta tanrı ve tanrıçaların ikamet yeri olarak görmemiz gerektiğini neredeyse unutmuş durumdayız.

Şehirlerin ve bunların güya üstün olan "uygarlık" bilincinin dışında kalan -mağaralar, şelaleler, ormanlar ve dağlar gibi- belirli yerler, yaydıkları spiritüel enerji nedeniyle daima kutsal oldukları hissini vermişlerdir. Böylesi yerler genellikle hayret uyandıran, muhteşem doğal güzelliklere sahiptir. Apollo'ya ibadet edilen bu nitelikte bir yer olan Delphi günümüze kadar bozulmadan kalmayı başarmıştır. Köken itibarıyla anaerkil bir kültüre sahip olan

İrlanda'nın pek çok yerinde "kutsal pınarlar ve kuyular" vardır. Bunlar daha sonraları Hristiyan nitelik kazanmış olsalar da başlangıçları itibariyle, hayat enerjisinin yani *woitrenin* ya da "yılan enerjisi"nin aktığı Toprak Ana'nın üreme organları olarak kabul görmüşlerdir. Demeter'in Eleusis'teki tapınağı da gizemlere inisiye olanların çok daha yoğun olarak hissettiği jeo-manyetik bir enerji yayan, kutsal bir pınar üzerine inşa edilmiştir.⁸⁴

Demeter tam anlamıyla Toprak Ana olmasa da -zira bu ünvan, adı toprak anlamına gelen büyükannesi Gaia ya da Ge'ye aittir- efsanesi ve kültü, toprağın üstünde ve altında olup bitenlere yöneliktir. O ve kızı Persefon, doğanın toprağın bünyesinde ve -karşılıklı oluşla ilgili mistik ilke çerçevesinde- *her kadının bedeninde* meydana gelen dinamik döngülerini sembolize etmektedirler.

Öte yandan, Demeter'e özgü tasvirler Neolitik Çağdan günümüze ulaşan pek çok Toprak Ana figürü gibi şişman, son derece yuvarlak hatları olan hamile bir kadın şeklinde değildir. Bütün hikayelerde, çeşitli kaplara, vazolara resmedilen figürlerinde ve heykellerinde tanrısallıktan ziyade yaklaşılabılır bir insan olarak tasvir edilmiştir. Homeros'un Demeter'e attettiği ilahide, bu tanrıça uzun boylu, ışıltılı bir güzellik içinde, "ince ayak bilekleri olan" ve "altın saçlı" sıfatları ile betimlenir. Tanrıça olarak kendini tamamiyle ifşa ettiğinde huşu veren bir ihtişamı ve hatta ürkütücülüğü vardır; ama bu imgesinde ilkel hiçbir yön bulunmamaktadır. Bütün klasik Yunan tanrıçaları gibi Demeter'inki de oldukça gelişmiş, çok yönlü bir psikolojik ve sembolik portredir.

EZELİ ve EBEDİ ANA KIZ İKİLİSİ

Demeter'in Yunanlar tarafından tasavvur edilen imgesinden söz ederken aslında iki tanrıçadan söz etmemiz gerekir. Demeter kültü ve efsanesi -Eleusis Gizemler'i- onun sevgili kızı Kore'yi (Yunanca *genç kız* anlamına gelmektedir) kaybetmesi, yasını tutması ve onunla yeniden bir araya gelmesi üzerine kuruludur. Neredeyse bütün vazo resimlerinde ve taş anıtlarda Demeter ve Kore, bu iki olgun tanrıça bir arada tasvir edilmektedir. Her ikisinin de ellerinde ekin

84 Bizler, Anadolu'nun ve özellikle İstanbul'un birçok yerinde bulunan bu türden kutsal pınarları, Ortodoks Hristiyanların verdiği adla, *ayazma* olarak bilmekteyiz. / Kelime kökeni "Hagia" (Türkçe okunuşu ile "aya", yani "kutsal") ve "ma" (yani su) kelimelerinin bileşiminden gelir. Kaynak: Vikipedi (d.n.)

demetleri, çiçek buketleri veya bunların bir kombinasyonu ya da bazen, yılanlar vardır (bkz. "Robert Bly, Demeter'i Anlatıyor").

Anne ile kızının bu yakınlığı, bu mitolojik ve dinsel gruplaşmanın ne kadar dişil yapıda olduğunu vurgulamakta. Anaerkil bilincin hakim olduğu ve erkeğin ikincil ve öteki konumunda olduğu Neolitik dönemi çağrıştıyor. Eric Neumann'ın *The Great Mother* (Yüce Ana) adlı kitabındaki yorumu ise şöyledir:

Dişil grubun çekirdeğini oluşturan anne ile kızı arasındaki yakın bağ, aralarındaki "ilksel, yani başından beri var olan ilişkiyi" yansıtmaktadır. Bu dişil grubun gözünde, eril yabancıdır; dışarıdan gelip kızını annesinden kaçırmaktadır. (s. 305-6).

Kore, daha sonraları Persefon adıyla anılmaya başlandı. Günümüz akademisyenleri yeraltı dünyasının kraliçesi olan bu Persefon'un esasında ayrı bir tanrıça olup da inancının Demeter'in kültüyle mi özdeşleştiği, yoksa sadece Demeter'in bir başka yönü mü olduğu konusunda ortak bir kanıya varamamışlardır. Ben Demeter'i bu kitapta, yetişkin biçimi içinde yeraltı dünyasının kraliçesi haline geldiği, kendisine özgü bir takım güçler ve vasıflar edindiği dönem bakımından ayrı bir tanrıça olarak ele alıyorum. Hem zaten, ölüm tanrıçasını yaşam tanrıçasından ayrı olarak ele almanın, herhangi tekil bir kadın için psikolojik açıdan yapay ve oldukça sakıncalı olduğunu düşünmekteyim. Persefon bölümünde de değindiğim gibi, bir kadın diğer tanrıçaları, özellikle de Demeter'i dışlayarak kendisini ruhlar alemiyle aşırı derecede özdeşleştirdiğinde psişik rahatsızlıkların ortaya çıkması tahmin edilebilir bir sonuçtur. Şimdilik, Demeter'den bahsederken, farklı perspektifleri ayırt edebilmek açısından, kızından da Kore olarak bahsedeceğim.

Peki, şu ünlü Eleusis Gizemleri'ne temel olan Demeter ve kızının hikayesi neydi? Bu, bütün Yunan efsaneleri içinde ana hikayesi en detaylı anlatılmış efsanelerden biri olmakla birlikte, burada sadece ana temasına ve psikolojik dinamiklerine değineceğim. Gizemler'e gelince, bunlar hakkında pek çok şey yazılmış olmasına rağmen en akademik yorumların bile spekülatif ve pek sonuç götürmeyen nitelikte olduğu kanısındayım; yine de biraz fikir verebileceğini düşündüğüm için bazılarından yararlandım (bkz. "Eleusis Gizemleri").

En detaylı haliyle *Homeros'un Demeter İlahisi'*nde işlenmiş olan efsane, özetle şöyle gelişir:

Demeter'in kızı Kore, diğer genç kız kardeşleri olan Deniz'in kızlarıyla çiçek toplarken yeraltı dünyasının tanrısı Hades tarafından kaçırılıp onun yeraltındaki diyarına götürülür. Demeter dokuz gün boyunca, hiçbir şeyin teselli edemediği acılar içinde, yeryüzünü arşınlayıp dolaşarak kızını arar ama ne tanrılar ne de insanlar, kızının gerçek yazgısını ona söylemeye cesaret edebilir. Her şeyi görmüş olan Heilos, en sonunda Demeter'e, Karanlıkların Efendisi olan erkek kardeşi Hades genç kızla evlenebilsin diye Zeus'un bir entrika çevirdiğini anlatır.

Demeter'in acısı Zeus'a karşı büyük bir öfkeye dönüşmüştür, Olimpos'u terk eder ve yaşlı bir kadın kılığında ölümlülerin arasına gizlenir. Eleusis'e gelir ve Genç Kızlar Pınarı'nın yanı başında oturur. Kralın kızları ona sorular sorunca, kendisini Girit'ten kaçırarak korsanların elinden kurtulduğunu anlatır. Bebek bakıcılığı yapabileceğini söyler ve Kral Keleos da ona, oğlu Demophon'u büyütmesi için Kraliçe Metaneira'ya yardım etme görevini verir.

Ancak, Demeter bu bebeği emzirmez. Bunun yerine, onu tanrıların ölümsüzlük besini olan ambrosia ile ovalayıp geceleleri de gizlice ateşin içinde saklamaktadır; amacı, onu ölümsüz ve ebediyen genç kılmaktır. Ritüel tam olarak sona ermeden, kraliçe Metaneire büyük bir korkuyla, oğlunun ateşin içinde olduğunu fark eder. Demeter, basiretsizliğinden dolayı kraliçeyi azarlayıp ona, oğlunun artık ölümsüzlükten mahrum olduğunu söyler. Tanrıça, büründüğü yaşlı kadın kılığını sıyırp atar ve bütün ihtişamı ve güzelliğiyle kendisini ifşa edince bütün saray göz alıcı bir ışıqla kaplanır. İnsanlardan, kendisi için alt katında sunak olan bir mabet inşa etmelerini ister ve bundan böyle öğretilerini bu mabette insanlara aktaracağına dair söz verir.

Mabedin inşası tamamlanunca, Demeter burada bir köşeye çekilip "kutlu tanrıların uzağında, kızının yasını tutarak" bir süre kalır. Sonrasında ise yeryüzüne korkunç bir kuraklık gönderir ve bu felaket insan soyunu tehdit eder bir hal alır. Zeus'un gönderdiği bütün elçileri geri çevirirken, kızını bir kez daha görene dek Olimpos'a ayak basmayacağına, yeryüzünde de tek bir meyvenin yetişmesine izin vermeyeceğini söyler.

En sonunda, Zeus tarafından ikna edilen Hades insafa gelir ama öncesinde, yemesi için Kore'ye bir tatlı nar tanesi verir. Genç

ROBERT BLY, DEMETER'İ ANLATIYOR

Tanınmış bir yazar ve çevirmen olan Robert Bly, tanrıça farkındalığına yönelik önemli çalışmalar yapmış, "Yüce Ana ve Yeni Baba" başlığı altında pek çok konferanslar vermiştir. Kendisiyle yapılan bir röportajda, kadın bilincini "değiştiren, dönüştüren unsurlar" olarak adlandırdığı tanrıçalara dair aşağıdaki yorumlarda bulunur:

O zaman, önce Demeter'i ele alalım. Antik Yunan'da bir kız çocuğu kendisini değiştiren, dönüştüren kişi konumunda belki de ilk olarak annesini görmekteydi; onun kız çocuklarına özgü enerjisini duygulara, duyarlılıklara annesi yönlendiriyor, bebeklerin nasıl dünyaya geldiğini ve toprak tencerelerin nasıl yapıldığını ona annesi öğretiyor; onun enerjisini bütün toplum içinde -ki bu, belki de sadece geniş bir aileden ibaretti- annesi ortaya çıkarıyordu. Oyun enerjisi daha özel bir enerjidir ve bu, çok daha yüksek bir yoğunluğa çıkartılmaktaydı. Ama enerji, yine de evin içinde kalıyordu. Babasının da bir değişim, dönüşüm unsuru rolünü oynamış olması mümkündür ama ben, Demeter kadınında asli gücün annede olduğunu düşünüyorum. İkinci dönüştürücüsü -yine insan olarak- bilge, yaşlı bir kadın, belki de bir büyükanne olmuş olabilir; hani kabilelerde pek çok şeyi bilen ve gençlere yol gösteren yaşlı kadınlar gibi biri. Bu ikinci yoğunlaştırma ise doğrudan Demeter'e götürmektedir. Eğer kadın bu yoldan gidiyorsa Demeter de onunla gelir. Heykelleri onu, temkinli ve sakin bir yüz ifadesi olan güçlü bir kadın olarak göstermektedir. Neredeyse omuzlarına dek gelen ekin demetleri ve yılanlar vardır. Yılanlar toprak zeminden çıkıp yükselmektedir; Demeter onları tutmuyordur ama yılanlar ona çok yakındır, bu yakınlıktan dolayı bir korku da duymuyordur çünkü işler bitmiştir. Demeter tam olarak bir eş değildir aslında; evlilik kurumuna (Hera gibi) bir alaka duymuyordur; en katışıksız haliyle bir mağara enerjisi taşımaktadır. Demeter hikayesi (hiç kimse bunu tam olarak anlamasa da) artık bir kız çocuğu almaya son verme kabiliyetiyle de bağlantılıdır... Demeter bu açıdan son derece faydalıdır. Demeter, kızını kaybetmiştir. Kızı yeraltına gitmiştir, yukarıya değil. Demeter Festivallerinde kadınlar, yetişkin olduklarında kaybettikleri kız çocuğu için ağlayarak üç gün geçirirlerdi. Bunun bariz anlamı, Demeter vasıtasıyla bir değişimi, bir dönüşümü kabul ediyorsanız, bir kız evlat olmayı ve çocukluğu artık geride bırakmanız gerektiğidir ve bu, muazzam bir ıstıraptır. Bir parçanız artık yeraltına gitmiştir. Demeter, kadınlara bunun için ağlamayı öğretmektedir. Ağladığınız anda, yeraltındasınız; kayıpla büyüyüp gelişen bütün yaratılmış varlıkların bir parçasısınız; aynı zamanda yılanlarla, ekinlerle, domuzlarla bir enerji alış veriş içindesinizdir.

"The Great Mother and the New Father",
East West Dergisi, Ağustos 1978, s. 27

kız bunu yer ve Hades ile Zeus'un yaptığı anlaşma gereği, kızın senenin üçte birini kocası Hades'le yeraltı dünyasında, geri kalan

zamanı da annesi Demeter ve diğer ölümlülerle birlikte geçirmesine karar verilir. Anne ile kızı, Demeter'in Eleusis'teki mabedinde büyük bir sevinç içinde yeniden bir araya gelirler; Demeter, yeryüzünün her tarafını mucizevi bir şekilde yeşillikler ve meyvelerle donatır. En sonunda, Olimpos'a dönmeden önce Demeter, Eleusis'in sakinlerine kendi kutsal gizli öğretisinin bilgilerini aktarır.

Hmeros, "Ölümlülerin arasında kutsanmış olanlar, bunlara tanıklık edenlerdir," diyerek ilahisini sonuca bağlarken şunu eklemektedir: "Ancak her kim ki bunlara inisiye olmaz ya da olmadan ölürse; kutsanmamış bir şekilde, kasvetli bir karanlığın derinlerine iner... Ve yeryüzünde en çok kutsanmış olan kişi, tanrıların sevdiği; zira tanrılar, muazzam zenginlikleri ile birlikte Ploutos'u⁸⁵ bu insanın güzel evine gönderirler."

ÜÇLÜ TANRIÇA ve KAYBIN PSİKOLOJİSİ

Kadim geleneğe göre, Yüce Tanrıça daima üçlü bir yapıdaydı. Bu üçlülük hali büyüyen ay, dolunay ve küçülen ayda; ayrıca yukarıdaki dünyayı, yeryüzünü ve yeraltını nasıl idare ettiğinde açıkça görülmektedir. İnsana özgü vasıflarla söylersek, o Genç Kız'dır, Anne'dir ve Kocakarı'dır. Demeter'in hikayesi, insan hayatındaki bu önemli üç evre ve üçlülük hali oluşturan diğer şeylere yönelik kıyaslamalar ve benzeşimler üzerine kuruludur. Demeter, kızı Kore'de kendisini masum ve el değmemiş bir *Genç Kız* olarak görmektedir. Bu kız çocuğunun ve büyüyen her türlü varlığın *Annesidir*. Kore'yi kaybettiğinde ise *Kocakarı* suretine bürünür; çocuk sahibi olabileceği yıllar artık geride kalmıştır ve şimdi, dönünün sonunda yer alan ölüm aşamasına yakındır.

Çocuk sahibi olan, özellikle kız evladı olan kadınlar için dönünün her bir geleneksel aşamasında üç büyük kayıp vardır. Söz konusu kayıplar, bu olağanüstü efsanede oldukça tesirli biçimlerle ima edilmektedir:

Birincisi; kız çocuğu ergenliğe geçerken çocukluk masumiyetini kaybetmenin ıstırabına, sıkıntısına maruz kalmak durumundadır. Bu, her kadının bir dereceye kadar deneyimlediği (ve kızının yaşadığı geçiş sürecini gören her annenin hatırladığı) içsel bir ölüm

halidir; yani "genç kızın ölümü"dür. Bu aşama çiçek ile sembolize edilmiştir.

İkincisi; (oğlu) ya da kızı evlenerek ya da daimi olarak evden ayrıldığında annenin maruz kaldığı kayıp durumudur. İlk kız evladın evlenmesi, her annenin bildiği gibi oldukça iç burkan, acı verici bir deneyimdir. En nihayetinde, kız veya erkek bütün çocuklar evden ayrıldığında annenin "boş yuva" depresyonunu yaşaması olasıdır. Bu aşama, olgun bir *mevve* ile sembolize edilmiştir.

Üçüncüsü ise menopoz döneminde her kadının yaşadığı kayıptır; artık çocuk sahibi olamayacaktır. Anne olsun ya da olmasın, kadınlar genellikle bu dönemde depresyona girmektedir. Tezahür ettirilmiş olsun veya olmasın, hayatın meyve verilen dönemi artık sona ermiştir ve buna yönelik bir yas söz konusudur. Ancak bu dönem başarıyla aşıldığı takdirde söz konusu kayıp, kadimlerin Kocakarı adını verdiği ileri yaşlardaki bir kadının olgun bilgeliğine doğru bir geçiş töreni haline gelebilir. Bu aşama, *tohum* ile sembolize edilmiştir.

Bu kayıplar ve varyasyonları acı verici olsa da efsane bize her birinin, yeni bir bilinç durumuna uyanış açısından birer fırsat olduğunu da göstermektedir; aslında bunlar, hayatın bir sonraki yeni aşamasına yönelik birer inisiyasyondur. Genç kız öldüğünde, evlilik çağına gelmiş genç bir kadın ve kısa bir süre sonra da kendi çocuklarıyla kutsanmış bir anne olur. Eleusis'teki yazıtların ve dikili taşların çoğu, Kore ve annesi Demeter'in sevinçle bir araya gelmelerini göstermektedir. Fakat Kore artık bir kız değildir, yetişkin bir kadındır ve yanında da oğlu vardır. Çiçek genç kız, şimdi meyve veren bir anne olmuştur.

Anne, çocuk sahibi olabileceği dönemin sonuna geldiğinde, üretkenliğin bütün gücünü teslim ederek annelik meşalesini kızına devretmektedir. İçindeki anne ölürken, artık yaşlanmakta olan kadın ise ölümün gizeminin muhafızları olan daha yaşlı kadınların spiritüel topluluğuna giriş yapma potansiyeline sahiptir.

Bu aşamalar, günümüzde çok az sayıda kadının hayatında başarıyla tamamlanmaktadır; bunun nedenlerinden biri, ağırlıklı olarak eril ve agresif yapıdaki kültürde bu konulara yönelik çok kısıtlı bir bilincin ayakta kalmış olmasıdır. Annelik ve dişilere özgü döngüler konusunda; Eleusis'in gözde olduğu dönemlerdeki gibi hem spiritüel olup hem bedeni esas alan, hem de kadınlara ilham ve destek vererek onları besleyen bir vizyonu başka hiçbir yerde görülmez.

Kültürümüz yeryüzünün daha büyük döngülerine ve kadındaki daha küçük döngülere ne ölçüde yabancılaştıysa, günümüzün Demeter'i de o ölçüde yaralıdır. Bir anneyi, güç ve maddesel zenginliklere yönelik doymak bilmez aç gözlülüğümüze destek ya da köstek olan münasip ama ne yapacağı kestirilemez olan bir biyolojik üretim cihazına indirgemeyi başarmış durumdayız. Onu büyük oranda toplumun ve çalışma hayatının dışına iterek aile denilen duygusal bir tecride mahkum etmekteyiz. Kültürel ve inanca yönelik uygulamalarımızda Demeter bilincine hemen hemen hiç yer yok; sosyal ve ekonomik planlamalarda ise en son kadınlar ve çocuklar yer alıyor.

Buna rağmen, doğal doğum yöntemleri konusunda verilen mücadeleler, aile terapileri, beslenme konusunda ortaya çıkan yeni farkındalıklar, yeryüzünün organik bir bütün olduğunu telkin eden "Gaia" bilincindeki uyanış, Demeter'in -biraz ıstıraplı da olsa- yenisinden dünyamıza dönmekte olduğunun müjdesini veren işaretlerdir. Klasik dönem dünyasını iki bin yıldan uzun bir süre beslemiş olan Eleusis'teki vizyonun çok uzağında olabiliriz ama Demeter döngüsündeki üç aşamayla ilgili olarak aşağıda okuyacaklarınızın, görevlerinin kutsal itibarını ve önemini daha derinden anlamaları için günümüz annelerine yardımcı olacağını umut ediyorum.

BİRİNCİ DEMETER DÖNGÜSÜ: GENÇ KIZ ve ÇİÇEK

Demeter efsanesinin en eski kaydı olan *Homeros'un İlahisi*, giriş kısmında anne ile kızları arasındaki yakınlığı tasvir ederek vakit kaybetmez. Bunun tam olarak "evdeki anne" imgesine yönelik bir hikaye olmadığı hissedilir; bu mit, anneliğin tabiatın bereketine ve coşkusuna yansıyan, mutluluk veren yönünden bahsetmektedir. Günümüzde şehir merkezinden uzak mahallelerde yaşayan bir kadına bunların biraz yabancı gelmesi doğaldır ama efsanenin duygusal içeriğiyle bağlantı kurmak o kadar da zor değildir. Hikaye ilerledikçe, anne ile kızı arasındaki bağlılık ve sevginin derinliği bizi adeta çarpar. Demeter'in ancak yeryüzündeki bütün yaşamın sonu gelse duyulabilecek türden olan acısı o kadar büyüktür ki bunun ancak emsalsiz ve derin bir sevgiden kaynak bulabileceğini düşündürür.

Demeter ile Kore arasındaki sevgi, sadece bir anne ile kızının paylaşabileceği, çok güzel ve kelimelere vurulmayan bir sırdır; erkekler bunun bir parçası değildir, aslında bunun tamamen dışındadırlar. Bir baba, kızına son derece düşkün olabilir, onu taparcasına sevebilir ve kızı da ona karşı aynı duyguları besleyebilir ama yine de baba, annenin küçük kızına duyduğu sevginin çok uzağındadır. Kızını bedeninde taşımamış ve bu muazzam gizemi deneyimlememiştir.

Bir anne, bir kız çocuk dünyaya getirdiğinde bu küçük dişi varlığın masumiyetinde, saflığında ve güzelliğinde kendisini görür; sırrın bir kısmı, buradaki aynılık ya da yansıma halidir. Jung burada, annenin kızında gördüğü mucizevi güzelliğin; kendi aşkın kadınsı Benliğine, kadınsı varlığın mükemmelliğine yönelik bir farkındalık olduğunu söylemektedir. Bu arketipin anneden taşıp kızına doğal olarak akabildiği hallerde, çok sevilen küçük kızlar üzerlerine yağdırılan türlü çeşit "prenses" fantezisiyle büyürler. Endonezya'daki Bali adasında yaşayanların bu gizemin bazı yönlerini anladıkları görülmektedir. Bu halk, buluş çağı öncesindeki kızlar için en uygun şeyin, efsanelerindeki kutsal mizansenlerde yer alan tanrıçaları kendi oyunlarında canlandırmak olduğu görülmektedir.

Heyhat, günümüzde pek çok ana kız arasında yaşanan husumet; bir anne, çocukken hiç sahip olmadığı her şeyi -sıcak, sevecen bir anneye yönelik kendi mahrumiyetini- kendi kızında gördüğünde ortaya çıkarmakta ve annenin sevgisi öfke, acı, hoşnutsuzluk ve kıskançlığa dönüşmektedir. Bu bozuk ilişki şekline Hera bölümünde de değinmiştik; Hera, Zeus'la evliliği yoluyla ataerkil değerlerle o kadar özdeşleşmiştir ki kendi hakiki kadınsı doğasına acı verici bir şekilde yabancılaşmıştır. Hera annelerinin yarası, kısmen Demeter ve Kore'nin gizemleriyle olan bağlantılarının kopmuş olmasından kaynaklanır. Bu gizemlerin sözünü ettiği şey ise anne ile kızı arasında en başından itibaren var olan birlik ve sevginin yanı sıra, kadınlar arasındaki, kökeni anaerkil bilince uzanan dayanışma halidir (bkz. "Her Daim Genç Kız, Her Daim Anne").

Efsane, başından beri var olan bu birlik haline yönelik pastoral bir imge ile açılır: Anne ile kızları her tarafı çiçeklerle kaplı çayırarda, mutluluk içinde oyunlar oynuyordur. Ancak bu birlik hali, bu cennetsi Aden Bahçesi; çok geçmeden, Ölümün Efendisi'nin ortaya çıkmasıyla bozulacaktır. Bu ilk kayıptır; ana kızın mutluluk dolu

HER DAİM GENÇ KIZ, HER DAİM ANNE

Aşağıdaki metin, Habeş soylusu bir kadının Alman etnolog Leo Frobenius tarafından kaydedilen sözlerini içermektedir. Carl Kerényi ise alıntı yaparak, ünlü makalesi "Kore" de bu metne yer vermiştir:

Erkekler bir kadının hayatının nasıl olduğunu nereden bilebilir ki? Kadının hayatı erkeğinkinden çok farklıdır. Tanrı bunu böyle düzenlemiştir. Erkek sünnet olduğu andan, ölüm anına kadar aynıdır. İlk kez bir kadının ardına düştüğü zamanda da, sonrasında aynıdır o. Ancak ilk aşkın mutluluğuna vardığı gün, bir kadını tam ortadan ikiye böler adeta. O gün bambaşka biri olur o kadın. Bir erkek ilk aşkıdan sonra da, önce nasılsa yine öyledir. Kadın ise ilk aşık olduğu günden itibaren başka biri olur. Bu bütün hayatı boyunca böyle devam eder. Erkek, kadın yanında bir gece geçirir ve çekip gider. Hayatı ve bedeni her zaman aynıdır. Kadın, hamile kalır. Bir anne olarak, artık başka bir insandır o. Bir gecenin meyvesini dokuz ay boyunca karnında taşır. Bir şey büyümektedir. Bir daha asla ondan ayrılmayacak bir şey büyüterek hayatına dahil olmaktadır. O bir annedir. Çocuğu ölse bile, çocukları ölse bile o bir annedir ve anne olarak kalacaktır. Çünkü bir zamanlar o çocuğu yüreğinin altında taşımıştır ve o çocuk, o yürekten asla ayrılmaz. Öldüğü zaman bile. Bütün bunlar bir erkeğin bilmediği şeylerdir; o hiçbir şey bilmez. Aşktan öncesi ve sonrası, annelikten öncesi ve sonrası arasındaki farkı bilmez. Hiçbir şey bilemez o. Bunları ancak bir kadın bilebilir ve haklarında konuşabilir. İşte bunun için kocalarımız bize ne yapacağımızı söyleyemez. Bir kadın ancak tek bir şey yapabilir. Kendisine saygı duyabilir. Kendisini haysiyetli tutabilir. Bir kadının her zaman doğası gibi olması gerekir. Her daim genç kız, her daim anne olması gerekir. Her aşktan önce bir genç kızdır o; her aşktan sonra ise bir anne. Onun iyi bir kadın olup olmadığını, bu bakımdan görebilirsiniz.

Essays on a Science of Mythology
(Mitolojî Bilimi Üstüne Denemeler), s. 101

ve neredeyse ortakyaşar nitelikte olan ve annenin rahminde, en başlangıcında her ikisinin de hayatın gerçek kaynağıyla birleşmiş oldukları yerde başlayan birliğin kaybidir.

"Kore" adlı makalesinde, Carl Kerényi kızların güzellik ve masumiyet içindeki varoluş hallerini çiçeklere benzetir ve onların da bir süre sonra solmaya mahkum olduklarını ifade ederken D. H. Lawrence'ın *Fidelity* (Sadakat) adlı şiirinden alıntı yapar:

*Ah çiçekler, hızla hareket ettikleri için solar;
kilçük bir yaşam taşkını,*

*Sıçrar sapın tepesine, orada ışıldar;
Işığın eğrisini izlerken
Bükülür boynu
Solar ve gider; görünmezliğin içine
kavis çizen bir kuyruklu yıldız gibi.*

Anneler çocuklarının çok çabuk büyüdüğünü düşünüp buna ne kadar da sık kederlenirler. Bebekliğin ve çocukluğun o paha biçilmez anlarını ne kadar çabuk kaybederiz: İnsanın kalbini eriten o meleksi bakışları, akıp giden kısacık kelimeleri, mimikleri, jestleri... Onları fotoğraflarda, çektiğimiz filmlerde, saklanan saç buklelerinde, hatıralarda, tekrar tekrar anlattığımız hikayelerde umarsızca ölümsüz kılmaya çalışırız. Bu açıdan, küçük Demophon'u ateşin içinde ölümsüz yapmaya çalışan Demeter'e benzemekteyiz aslında. Ancak motivasyon ne kadar güçlü olursa olsun, insani boyutta bu işe yaramaz. Dolayısıyla, anne olmak daima bir tür kayıp duygusuyla yaşamayı, yaşanan anları hayat akıp giderken tekrar tekrar feda etmeyi öğrenmektir.

KORE'NİN UYANIŞI:

ALTAN GELEN KARANLIK HABERCİ

Ayrılık anında Kore'ye ne olmuştur peki? Çiçek ağaçtan düşmüştür, burası kesin. Kore artık bütünüyle annesine bağlı değildir ve genç kızlık dönemi biterken, derin bir uyanış başlamaktadır. Çiçek imgesini takip ederek burada her şeyi eril bir figürün ortaya çıkışına, Hades'e atfedebiliriz. Çiçeğin koparılması (bekaretin sona ermesine yönelik bir göndermedir, aynı zamanda) harici ve sosyal anlamda oldukça uygun bir metafordur ve en nihayetinde, genç bir kadının evliliği ve cinselliği inisiyasyonunun bir parçasıdır.

Ancak bekaretin kaybindan önce, Demeter'in hikayesini yorumlayan herkes tarafından neredeyse sessizce geçirtilen bir şey daha olur. Genç bir kızın kendisine yönelik bilincini hiçbir erkeğin yapamayacağı kadar derinden değiştirecek bir şey olur: Kore regl olma-ya başlar.

Bu olgu bize Homeros'un İlahisi'nde ya da bir başka kaynakta elbette ki açık seçik anlatılmaz; üreme organlarıyla ilgili pek çok şey ya metinlerden çıkarılmış ya da sembolik olarak ifade edilmiş-

lerdir. Ancak, Kore'nin hemen altındaki toprağın yarıldığını fark ettiğini söylemek, aslında onun *kendi bedeni içinde* yoğun bir hareketin başladığını söylemenin imalı bir yoludur. Dolayısıyla, Hades'in işlevi; Kore'yi bedeninin bir kadın, bir yaratma vasıtası olarak başlattığı içsel hareketlerin yeni bilincine doğru aşağıya, içeriye taşımaktır. Şimdiye kadar belli belirsiz ve mesafeli bir şekilde sadece dış dünyaya ait olan o muazzam yaşam-ölüm döngüsü, şimdi kendini ilk regl şeklinde onun rahminden açığa vurmaktadır.

Çek Cumhuriyetinde yapılmış, pek bilinmeyen fantastik bir film olan *Valerie and Her Week of Wonders* (Valerie'nin Harikalar Haftası) bu öznel ve önemli anı yakalamaktadır. Valerie, buluş çağında bir kız çocuğudur ve filmin açılış sahnesi, onu bir patikada yürürken gösterirken Valerie aniden, bacaklarının arasından damlayan kanların çimenlere düştüğünü fark eder. Bu tedirgin edici görüntü, kanı için Valerie'yi takip eden bir vampiri ve onu kendi uygulamalarına alet etmek için ayartmaya çalışan bir cadıyı konu alan yarı-Gotik, masalsı fanteziler içeren bir dizi sahnenin de başlangıcı olur.

Valerie'nin vampiri, belli ki Hades'in bir versiyonudur. Valerie'ye çok tekinsiz görünse de vampir, bu Yunan mitindeki saklı kısmı aydınlatan, oldukça faydalı bir figürdür: Yani Hades, kan gizemlerinin müjdecisi olmaktadır. Buluş çağındaki bir kız çocuğu ilk adet kanaması için hazır olsun veya olmasın, özellikle de bunun yoğun bir kanama olabileceği yönünde bilgilendirilmemişse, ilk tepkisi genellikle büyük bir şaşkınlık olur. Çocuğun yaralandığına ya da ölümcül bir kanama geçirdiğine yönelik büyük bir korku duyması, son derece anlaşılır bir şeydir. Bilinçaltının genellikle çeşitli silahlar taşıyan, meşum bir şekilde kana susamış, karanlık, ürkütücü figürlerde algıladığı ve kişileştirdiği de bu korkudur. Bu motife yönelik bir diğer klasik masal ise Kırmızı Başlıklı Kız'dır. Burada Hades, kurt; Demeter, büyükanne ve Kore ise kırmızılar giymiş küçük kızdır ve hikayenin "regl" ile ilgili anlamını simgelemektedir.

Kadın danışanlarım, ilk kez regl olduklarında nasıl korktuklarını ve tepki gösterdiklerini tekrar tekrar anlatmaktadır. Bazıları bunu anlatırken, "Sabahleyin bütün çarşaflar kan içinde uyandım ve öldüğümü zannettim," diyorlar. Sonradan kendilerine gülseler, neler olduğunu anlayıp rahatlasalar da bu ilk farkındalık her kadının psişesinde derin etkiler yaratmaktadır. Öte yandan bu basit ve

oldukça anlamlı tepkiler, bir annenin karmaşık bir tutum sergilemesi sonucunda iyice şaşkın ve çarpık bir hal de alabilmektedir. Annenin kızını hazırlamak için hiçbir şey yapmamış olması ya da yetersiz kalması, kendisine de zamanında yol gösterilmemiş olmasından kaynaklanabilir. Belki de püriten kültürümüzde çok yaygın olduğu üzere, bunun nedeni onun kendi bedenine karşı duyduğu tiksinti de olabilir. Genç kız yeterince şanslıysa, bu olay mahcup bir sessizlikle ya da "bundan böyle kadın oldun" gibi geveleme türünden açıklamalarla geçiştirilir.

Ne yazık ki çoğu kadın için, ilk regl kanaması ile akan o zengin kadınsı anlam akışı; açıklığa kavuşmamış, kötü, çirkin bir şey olarak bilinçaltının derinliklerine itilmektedir. Anneliğin sonsuz gizemlerine ilişkin temel bir inisiyasyon -yaşam, ölüm ve kozmos olan Yüce Ana'nın bedeni ile mistik bir özdeşleşme- olması gereken şey, tam aksine, kadının kendisine yabancılaşmasına ve utanmasına sebep olan bir hadiseye dönüşmektedir.

Anne ne kadar iyi niyetli olursa olsun, binlerce yıldır ataerkil bilincin özelliği haline gelmiş olan bu kadınsı işleve yönelik kolektif korku ve tiksintiden kaçınmak, buluş çağındaki pek çok genç kız için oldukça zordur. Demeter ile kızının gizemleri bugün de varlıklarını sürdürüyor olsalardı muhakkak ki bu konulara çok farklı bir ışık tutacaklardı ama ne yazık ki günümüzde böyle bir yaklaşıma ve bilgiye sahip değiliz. Bunların yerine, Jung'un tabiriyle "kültürümüzü karakterize eden psişik hijyen yoksunluğu" ile yaşamak durumundayız.

BU BİLGE YARAYA KULAK VERMEK

Jung ve ilham verdiği pek çok akademisyenle paralel olan görüşüm, adet görme ve jinekolojik işlev bozukluklarının çoğunun kökeninin, kadınların kendi bedenlerine ve reglin işlevine bakış açılarını şekillendiren negatif tutum ve davranışlarda saklı olduğu yönündedir. Menstrüasyonu ya da adet görme halini "bir lanet" veya "kirlenmişlik" durumu olarak adlandırmanın kökeninde her ne olursa olsun, bu döneme yönelik her türlü aşağılayıcı ve kötüleyici ifade; bizimki dışında herhangi başka bir kültürde dişil bedene yönelik son derece patolojik, çarpık bir tutum olarak görülürdü.

Dolayısıyla, adet görmeyle ilgili *içsel*, yani *psişik* deneyimlerden yola çıkılarak Penelope Shuttle ve Peter Redgrove tarafından yazı-

lan *The Wise Wound* (Bilge Yara) adlı kitabın 1978'de İngiltere'de yayınlanması önemli bir olaydır. Shuttle, regl öncesi depresyonlarıyla ilgili yardım almak için Jungçu bir analist olan John Layard'a başvurur. Shuttle rüyalarını günlüğe kaydeder ve Layard'la birlikte bunları analiz ederler. Birkaç ay süren titiz bir çalışma sonrasında Shuttle, bu rüyalarındaki imgelerin kendi adet döngüsündeki eğilimleri yansıttığını fark eder. Rüyalarının aylık aysal⁸⁶ döngüsünde buluş çağından beri görmekte olduğu bir figür vardır ve adet dönemini haber vermektedir. Şahsen, bu figürün Demeter'in efsanesinde kutsal bir konuma yerleştirilen ve Yunanlı kadınlar tarafından Hades olarak bilinen figür olduğu kanaatindeyim.

Burada dikkat çekici olan nokta; rüyalarında yer alan ve adet döngüsü ile doğal bir ahenk kurmasını sağlayan içsel motiflere kulak vererek bunları takip etmesi sonucunda Penelope Shuttle'ın regl dönemi öncesi sıkıntılarının yavaş yavaş ortadan kaybolduğudur. Kadının kendi aylık aysal döngüsüyle ahenk içinde olması ise Erich Neumann'a göre anaerik bilincin esasıdır (bkz. 6. Bölüm'deki "Erich Neumann'ın Anaerik Bilinçle İlgili Görüşleri"). Bu anlayışlardan yola çıkan Shuttle, eşiyle birlikte, kendilerine özgü olan regl psikolojisi üzerine bu kitabı yazmıştır. Diğer pek çok unsurun yanı sıra, yazarların bir diğer bulgusu ise Jung'un "animus" olarak tanımladığı içsel eril bir figürün, regl döngüsüyle ve bir bütün olarak yetişkin kadının kimliğiyle belirli bir ilişkisinin olduğudur. Yazarlar, karmaşık ve biraz yabancı kalan bu fikri şöyle tanımlamaya çalışırlar:

Bazı koşullarda kadını kavrayıp saran enerji, genellikle kadının rüyalarında karanlık, gizemli, suç işlemiş bir erkek olarak kişileşmekte ya da duygularında erkeksi bir enerji olarak açığa çıkmaktadır. Böyle bir enerjinin genellikle kadının paramenstruumu⁸⁷ sırasında ortaya çıktığını ve dişil cinselliğin "diğer boyutunu" temsil ettiğini belirtmiştik... Doğa cinsiyetleri dişi ve erkek olarak iki kutba ayırdığı için, bir kadının içindeki bilinmeyen niteliğin belki de eril bir figür olarak temsil edildiği söylenebilir. Bu durumu, Bettelheim'ı izleyerek, bir başka şekilde de ele alabilir ve aslında bebekler gibi hem eril hem de dişil (androjen) yapıda oldu-

86 Aysal: Dünyanın uydusu Ay'la, ayın durumuyla ilgili. (ç.n.)

87 Paramenstruun: Reglin, progesteron düzeyinin çok düşük olduğu dört gün öncesi ve sonrasında içeren dönem. (d.n.)

ğumuzu ve buluş çağı döneminde bu eril tarafın adeta yeraltına gömülüp gittiğini, gizli saklı bir hale geldiğini söyleyebiliriz. Eğer bu varsayım gerçeği yansıtıyorsa, o halde her bir reglin; ilk adet dönemini, yani genç kızın diğer benliğinin yeraltına, edilgen, gizli bir pozisyona çekildiği koşulları hatırlattığını da söyleyebiliriz. (s. 119)

Görünen o ki Penelope Shuttle'ın keşfettiği şey, regl döngülerinin aşağı dönük hareketi ile işbirliği yaparak, yani aylık adet kanamasının ima ettiği ölüm enerjisini kabul ederek, genellikle lanet olarak adlandırılan bir durumu bir nevi kutsamaya dönüştürmektir. Yazarlar, bir gebeliğe yol açmış olabilecek üretken libidonun erotik ve yaratıcı amaçlarla da kullanılabileceğini bulmuşlardır.

Kendilerini Eleusis'te Demeter'e ve kızına adayan kadınlar, yeraltına giden Kore'nin regl olmaya başlaması hakkında bir düzeyde fikir sahibi olmalıydılar, zira Eleusis'teki büyük festivale katılmadan önce arınmak amacıyla domuz kurban edilmesi genel bir uygulamaydı. Birden çok rahimleri olmasından dolayı tercih edilen dişi domuzların toprağa akıtılan kanları -Eleusis'te büyük bir kurban çukuru bulunmaktaydı- şüphesiz ki kadınların hem kendi regl döngülerini onurlandırmalarına hem de ritüel gereği, Toprak Ana'nın kutsal kanamasına simgesel olarak katılmalarına imkan sağlıyordu.

Efsane bize, Kore'nin en sonunda annesine geri döndüğünü ve toprağın eski bereketine kavuştuğunu anlatmaktadır. Burada, mevsimlerin normal döngüsünün askıya alınması yoluyla insanlığa ve özellikle kadınlara büyük bir ders verilmektedir. Onlara, bu muazzam döngünün devamı için, hem Hades formundaki ölümün hem de öfke ve ıstırap içindeki Demeter'in teskin edilmesi gerektiği öğretilmektedir. Mevsimlerin büyük döngüsü için geçerli olan şey, kadınların kendi döngüsü için de geçerlidir.

Zira gerçekte sadece yıllık değil, aylık bir kayıp da mevcuttur. Mevsimlerin doğum ve ölümünün güneşe bağlı döngüsü; büyüyen, dolunay halini alan ve sonra da küçülen ayın yirmi sekiz günlük aysal döngüsü ile daha küçük bir boyutta adeta kopya edilmektedir. Ayın küçülmekte olduğu son dördün evresi, psikolojik ve sembolik olarak kadının menstrüasyon döngüsüne karşılık gelmektedir. Bir kadın doktorun, verdiği kadın sağlığı derslerinde, adet görme dönemini "hayal kırıklığı içindeki rahmin ağlaması"

olarak betimlediğini işittim. Her ay gerçekleşen bu minyatür ölüme karşı, bu doktor hiç kuşku yok ki son derece sağlıklı bir yaklaşım içindedir.

Demeter'in öğretilerinden biri de şudur: Çocuk sahibi olsun ya da olmasın her kadın, her ay bedeninin içinde gerçekleşen ölümü ve yenilenmeyi onurlandırmalıdır. Bu, tıpkı yeryüzünün gizemli bir şekilde Ay'a bağlı olması gibi, kadın olarak onun döngüsel tabiatının da ayrılmaz bir unsurudur. Kadının içinde her ay bir yumurta oluşmaktadır ve nadir bazı durumlar haricinde bu yumurta dışarı atılacak, yani toprağa geri verilecektir. Narın, Kore için anlamı da budur; yeraltına indiğinde, bu kırmızı meyvenin kanı çağrıştıran taneleriyle, yumurtlamanın kusursuz bir imgesi olduğunu keşfeder. Tam tamına, toprakla yapılan bir kan ayinidir bu.

İKİNCİ DEMETER DÖNGÜSÜ: ANNE ve MEYVE

Efsanenin güzelliği, hiç sona ermeyen geri dönüş hareketindedir. Kore annesine geri dönmekte; mevsimler her zaman geri dönmektedir; meyve verme potansiyeli ile içsel döngü de yumurtlama ve rahmin hazırlanmasıyla her ay geri dönmektedir.

Ve bir gün, eril tohum ile dişil yumurtanın o gizemli, içsel birleşimi ile bir kadının kendi kişisel toprağı; ona, Demeter'e yönelik ikinci büyük inisiyasyonun, gebeliğinin işaretini verir. Eleusis Gizemleri'yle ilgili kayıtlar kadar efsanenin daha sonraki farklı şekilleri de bize, Kore'nin yeraltı dünyasından dönüşünde küçük oğlunu da beraberinde getirdiğini söylemektedir. Genç kız artık anne olmuştur; menstrüasyona yönelik içsel ve cinselliğe yönelik dışsal nitelikli bir haberci olarak Hades'le kurduğu birlik tamamlanmıştır ve Demeter bilincinin bir sonraki aşaması başlar. Sözlerine "Her Daim Genç Kız, Her Daim Anne" başlıklı metinde yer verdiğim Habeş soylusu kadının, bu uyarışı tasvirindeki asalet ve vakar; Batılı kadınların yazılarında nadiren görülmektedir:

Kadın, hamile kalır. Bir anne olarak, artık başka bir insandır o. Bir gecenin meyoisini dokuz ay boyunca karnında taşır. Bir şey büyümektedir. Bir daha asla ondan ayrılmayacak bir şey büyüyerek hayatına dahil olmaktadır. O, bir annedir. Çocuğu ölse bile,

çocukları ölse bile o bir annedir ve anne olarak kalacaktır. Çünkü bir zamanlar o çocuğu yüreğinin altında taşımıştır ve o çocuk, o yürekten asla ayrılmaz. Öldüğü zaman bile. Bütün bunlar bir erkeğin bilmediği şeylerdir; o hiçbir şey bilmez.

Bu Habeş soylusu kadın, Demeter bilincinin bu aşamasıyla ilgili olarak iki temel gerçeği ortaya koymaktadır ki bunlar; modern bilimsel jinekolojinin teknik ayrıntıları içinde neredeyse tamamen yitip gitmiştir. Birincisi; gebeliğin, bebek bekleyen kadının kendi bedenine ilişkin algılarına tamamen başka bir yön verdiği ve bunları yeniden şekillendirdiğidir. İkincisi ise, henüz görünürde bile olmayan, ancak hem gerçek hem de mecazi anlamda annenin "yüreğinin altında" büyüyen bu minik varlıkla anne arasında duygusal bir ilişkinin başlamış olduğudur.

Buradaki amacım jinekoloji, hamilelik veya doğumla ilgili olarak izlenen yollara, yöntemlere, vasıtalara değinmek olmadığından, hamileliğin ve doğumun bedende yol açtığı değişikliklere; annede öznel bir takım imgeler yarattıkları durumlar haricinde değinmemin hiç gereği yoktur. Anne adayı, şimdiye kadar tahayyül bile edemediği bir boyutta genişleyen, gittikçe büyüyen bir koruma kabı haline geldiğini içsel olarak keşfedecektir. Dünya ana diye bir şey var idiyse, şimdi ta kendisidir o. Bedenini adeta fiziksel altüst oluşlar ele geçirmekte gibidir: Sütle dolup taşıdığını, içinde yeni akmaya başlayan sıvılar ve akıntılar olduğunu, acayip tatlar ve kokular aldığını hissedecek, zaman zaman şiddetli mide bulantıları olacaktır; teni, saçı, her şey farklıdır artık. Meyve veren bir anne olarak Demeter bilincinin muazzam uyanışının bir parçasıdır bunların hepsi.

Pek çok kadın için ilk gebelikleri, ilk kez regl oldukları an kadar şok edici bir deneyimdir. Aniden, o iyi huylu ve disiplinli bedenleri, bambaşka bir gelişim ve estetik yasasına tabi olmaya başlamıştır. Eski eşim Jennifer da ilk kızımıza, yaşamının Athena enerjisi etkisindeki bir döneminde gebe kaldığında, bir gece rüyasında tavan arasında olduğunu görmüştü; burada, farklı farklı giysileri üzerine denemekteydi ve birden bire karşısına bir zırh çıkmıştı. Jennifer bu zırhı denediğinde artık üstüne uymadığını fark etmişti!

Gebeliğin gelişimiyle birlikte artık hiçbir şey uymamaktadır: Giysiler, yiyecekler, amaçlar, hırslar, dikkatle oluşturulan öz-imaj. Burada, esasen Artemis ve Afrodite'in hakimiyetinde iken tanrı-

ça Demeter'in geçici bir süre hakimiyeti altına aldığı ünlü dansçı Isadora Duncan'ın anılarından bir alıntı yapalım. Evlilik dışı bir çocuk sahibi olmakla ilgili radikal görüşlerine rağmen, dünyaya gayri meşru bir çocuk getirmek ünlü sanatçının fiziksel öz-imaı da dahil olmak üzere pek çok konuda büyük ikilemler yaşamasına neden olmuştur:

Ağustos bitiyor. Neredeyse Eylül geldi. Yükümse çok ağırlaşmış bir durumda... Güzel bedenim ise şaşkın bakışlarımın altında gittikçe büyüyüp şişiyor. Küçük göğüslerim genişliyor ve sarıyor. Çevik ayaklarım zorlukla adım atıyor, ayak bileklerim ise şiş, sırtım ağrıyor. O su perisi gibi genç vücudum nerede benim. Hırsım nerede?

Isadora, zor bir doğum geçirmiş ve bebeği forsepsle dışarı çekilmişti. Anne olmakla ilgili hislerini ise aşağıdaki gibi tarif etmektedir:

Ha, bu yüzden ölmedim. Hayır, ölmedim; kafesinden tam zamanında çıkartılan zavallı kurban da öyle. Ve aslında, bebeğimi gördüğüm an her şeyin karşılığını almış olduğum söylenebilir...

İlk haftalarda, kucağımda bebekle saatler boyunca yatıyor, onu uyurken seyrediyordum; bazen gözlerinde bir bakış yakalıyor ve kendimi bir eşiğe, bir gizeme belki de Hayatın sırrına çok yakın hissediyordum...

Yavaş yavaş gücüm yerine geldi. Bazen, evdeki o muhteşem Amazon heykelinin önünde müşfik bir anlayışla öylece duruyordum çünkü yeniden savaşmak için o da bir daha asla o kadar formda olmayacaktı.

Nancy Caldwell Sorel, *Ever Since Eve*
(Havva'dan Beri) adlı kitaptan, s. 82

DEMETER'İN İÇSEL YARDIMCILARI

Bu dokuz aylık döngü sırasında Demeter bilincinde meydana gelen bir diğer uyanış ise psişik niteliktedir. Bu; psişik enerjiyi içe yöneltmek, içe dönmek için potansiyel açıdan muazzam bir fırsattır ve örgü örerek, bebeğin odasını hazırlayarak, müzik dinleye-

rek, bahçeyle, çiçeklerle ilgilenilerek geçirilen içe dönük, düşünceli zaman dilimleri şeklinde ortaya çıkabilir. Doğacak çocuğa yönelik hayaller de bu dönemde kendiliğinden ortaya çıkabilirler. Bu hayallerin teşvik edilmesi gerekir zira psişik besleme, yani doğumdan sonra oluşacak fiziksel ve duygusal bağ için bir başlangıç oluşturan durum için son derece zengin bir malzeme barındırmaktadırlar.

Son zamanlara kadar cenin ile annenin bilinçleri arasındaki etkileşim hakkında çok az şey yazılmış, bu konuda pek araştırma yapılmamıştır; bunun bir nedeni ise ceninin bilinçli olarak kabul edilmeyişidir. Ancak Dr. Thomas Verney'in, bu konuyla ilgili son derece önemli bazı deneysel çalışmalara yer veren *The Secret Life of Unborn Child* (Doğmamış Çocuğun Gizli Hayatı) adlı kitabı, bebeğin çok erken dönemlerden itibaren annesinin hislerine ortak olduğunu, pek çok mesajı aldığını ve pek çok şeye de kulak misafiri olduğunu apaçık hale getirmektedir. Dolayısıyla, bu dönemde annenin, düşüncelerini mümkünse açık açık ifade etmeye ihtiyacı vardır; kuşklar ve korkular ortaya çıkabilecektir ama bunlarla yüzleşilmesi ve birer öngörü ya da tahmin olarak değil, bilinmeye-ne yönelik çeşitli hayaller olarak alınmaları gerekmektedir.

Psikanalitik psikoloji ve bilinçdışı zihin açısından bakarsak, annenin yaklaşmakta olan doğumla ilgili derin düşüncelerine doğumun arşetipsel karşıtının, yani ölümün de dahil olmamasının imkansızlığını anlamak son derece faydalıdır. Öncelikle, hamile annenin kısa uykularında ve dalgınlık anlarında erişip yararlandığı kolektif bilinçdışı, kaybedilmiş çocuklarla ilgili pek çok trajedi barındırmaktadır (bkz. Artemis Bölümünün son kısımları). Ölü çocuklara, anormal doğmuş bebeklere, sakatlıklara ve pek çok korkuya yönelik imgeler bu uyku ve dalgınlık anlarında daha da yüzeye çıkarlar ama bunlar, kadınların kendi bireysel öngörülerinden ziyade binlerce yıllık kadın deneyimlerinin birikmiş tortuları, Persefon'un yeraltı diyarındaki hayaletler olarak düşünülmelidir.

Bu kasvetli, karanlık önsezilerin dengeleyicisi ise meleksi koruyuculara, ruhsal rehberlere, müşfik ve iyi niyetli atalara, özellikle de çok önceleri ölmüş oldukları halde bu muazzam olayı izliyor-muş gibi görünen büyükannelere, büyük büyükannelere yönelik rüyalar ve hayallerdir. Judy Chiago'nun *The Birth Project* (Doğum Projesi) adlı olağanüstü çalışması, hamilelik döneminde hissedilen içsel hareketlere, algılara ve gerek doğum öncesinde gerekse

doğum esnasında iş başında olan koruyucu güçlere yönelik tasvirlerle doludur.

Danışanlarımdan Barbara'nın durumunun; Demeter bilincinin hamilelikteki bu içedönük aşamasının yardımcı tabiatına örnek olacağını düşünüyorum. Barbara, üçüncü hamileliği sırasında pek çok endişe taşıyordu. Ona rüyalarını kaydetmesini önermiştim ve bu kayıtlara baktığımda rüyalarında evine giren, eşyaların yerlerini değiştiren, elbise gibi çeşitli şeyler çalan hırsızlarla ilgili pek çok imge olduğunu gördüm. Yorumlanmaları ise son derece kolaydı: Bunlar Barbara'nın beden dengesini bozan ve bazı kıyafetleri giymesine engel olan içsel fizyolojik değişimlerin imgeleriydi.

Hamileliğinin yaklaşık altıncı ayındayken Barbara, arkadaşıyla paten yapmaya gitmeye karar verdi. Düştü ve kuyruk sokumu oldukça kötü bir şekilde incinip morardı fakat neyse ki bebeğe hiçbir şey olmadı. Bu kazanın ardında bazı bilinçdışı unsurlar olduğundan şüphelendiğimden Barbara'yı kazayla ilgili hislerini araştırmaya teşvik ettim: "Bir an için sanki bütün kontrolümü kaybettiğimi hissettim," diyordu. "Şimdi ise bedenimin kontrolünü tamamen kaybetmekten korkuyorum." Sembolik mesaj ise son derece açıktı: Barbara hem içsel hem de dışsal dünyası ile temas halinde değildi; bunu da paten kazası ile iyice ileri götürmüştü.

Düşmesi ve aşağıya doğru hareketi ile ilgili hislerini keşfetmesini istediğimde, Barbara o anda, kendiliğinden enteresan bir fantezi kurguladı:

Garajımızı sokağa bağlayan yolda bir çukura düşüyorum ve birden bire, kendini yeraltında karanlık bir yerde buluyorum. Gözlerim karanlığa alıştığında yaşlı, oldukça yaşlı bir kadın görüyorum; bir cadıya benziyor. Uzun zamandır gelmemi beklediğini söylüyor bana. Çok itici olmasına rağmen tuhaf bir şekilde ona çekildiğimi hissediyorum. Şimdi, kaynayan kocaman bir kazan gösteriyor bana. Bebek mayaladığını, yaşam ve ölüm üzerinde güçlü olan biri olduğunu ama bu gücün ondan çalındığını anlatıyor. İntikam planları kuruyor. Benden kazanı karıştırmamı istiyor, bu beni tiksindiriyor çünkü kazan kötü kokuyor ve içinde beden parçaları var.

Yaşlı kadın gücünü geri kazanmak için planlar yapıyor, ama benim yardımuma ihtiyacı var. Dolunayda, pirinç bir kaseyle bu iksirden biraz alıp parkın oradaki şifalı otların yanına gömmem

gerekiyor. Karışım etrafa bir tılsım yayıyor ve bu parkta erkeklerin saldırısına uğramakla ilgili alışıldık korkumun tamamen kaybolduğunu fark ediyorum.

Cadının yanına döndüğümde onun biraz yumuşamış olduğunu ve daha arkadaşça davrandığını görüyorum. İksiri gömmemden dolayı memnun. Şimdi, çok tuhaf bir şekilde, toprakta canlı olan bir şey fark ediyorum; sanki ondan bir ışınım, bir şeyler yayılıyor. Borçlarımı ödemeyi ihmal ettiğimi söylüyor. "Hangi borçlar?" diye sorduğumda, ben sekiz yaşındayken oturduğumuz evin arka bahçesindeki bir ağacı gösteriyor bana. Çocukken, o ağacın kovuğunda perilerin yaşadığına inanırdım.

Cadı bana ağacın kovuğuna tırmanmamı söylüyor, kendimi yeniden yeraltında buluyorum ama daha da aşağıya doğru ilerlemek için eğilmem gerekiyor. En altta, küçük insanlardan oluşan bir kalabalık var, giysilerimi çıkarıp pirinç gibi bir maddeden yapılmış, pürüzsüz, büyük bir küvette beni yıkıyorlar. Kendimi Pamuk Prenses gibi hissediyorum çünkü bunların hepsi, cüceye benzeyen küçük insanlar. Bir bebek gibi bakılmak ve ilgi görmek, bana kendimi harika hissettiriyor.

Derken, bu cüce adamlar kayıp bir şeyi bulmam gerektiğini söyleyerek beni gönderiyorlar. Söylediklerine göre, bu şey altın bir kutunun içinde ve kutuyu da korkunç bir ejderha koruyor. Şimdi, kendimi bir başka ağacın yanında buluyorum; çocukken çok sevdiğim bir ağaç bu, bir keresinde altına bir bilezik ve gümüş bir para gömmüştüm. Bu ağacın, çocukken arkasına saklanıp annemden gizlice büyük tuvaletimi yaptığım çalılarının yanında olduğunu fark ediyorum. Sonunda bunu anlayıp beni çok kötü cezalandırmıştı annem. Ejderhanın annem olduğunu ve beni cezalandırıp tuvaletimi içerde yapmaya zorladığında dışarıdaki "sihirli" dünya ile "doğal" bağımı bir şekilde kaybettiğimi fark ediyorum.

Cadı son olarak bana, kız kardeşimin doğumunu hatırlatıyor. O zaman altı yaşındaydım. "Altı yaşındayken gizemlerin bilgisi senden esirgenmişti," diyor. (Annem, giydiği hamile kıyafetinin gerekçesini bana açıklamayı reddettiği için büyük hayal kırıklığı yaşamıştı; bunu hatırlıyorum.) "Ancak şimdi kendi rahminle birleşme süreci üzerinde düşünmelisin. Kendi rahminin içine gir ve orada meydana gelen gizemleri gözlemler. Seninle sonra tekrar konuşacağım."

Elbette ki bu fantezi, hamileliği ve bedeniyle bağlantısı açısından Barbara'ya yepyeni hisler kazandırdı. Büyük olasılıkla bu içsel cadı; Demeter-Persefon'un yeraltı dünyasından birleşmiş ölüm ile yaşamı temsil eden bir semboldü. Barbara'ya çocukken Toprak Ana'yı tuvalet olarak kullandığı, ağaç ruhlarla konuştuğu ve en alttaki enerji merkezinin tamamen açık olduğu dönemlerde, ağaç imgesiyle de çağrışım yaratarak, toprakla kurduğu bağlantıyı hatırlatıyor ve aslında onu bir şekilde inisiye ediyordu. Yeraltındaki cüceler ise aslında Yüce Ana Tanrıça'nın, uzaktan Demeter'le de ilişkisi olan çok eski bir kültünü temsil etmektedir. Bu kültün geleceğinde Yüce Ana Tanrıça'nın Kabiroi denilen tuhaf, küçük hizmetkarları vardı. Rahmin yeraltı gizemleri birbirlerine karşıt vasıflarını hala muhafaza ediyorlardı ama Barbara artık, yaratıcı imgelem ve hayal gücü vasıtasıyla, bunlarla bağlantı halindeydi.

Barbara, herhangi bir komplikasyonla karşılaşmaksızın bir kız çocuğu doğurdu. Sonrasında bana yazdığı mektupta, yaptığı imgeleme çalışmaları neticesinde kızıyla arasında müthiş bir bağ hissettiğini; hamilelik ve kendisiyle ilgili duygu ve düşüncelerinin de bu arada nasıl değiştiğini anlatıyordu.

MEYVE VEREN BİR ANNE OLARAK DEMETER'İN DOYGUNLUĞU

Hamile bir kadının doğacak çocuğuyla ilgili imgeleme yapmak, hayaller kurmak üzere içe yönelmeye ve Barbara'nın yaptığı gibi rahmine odaklanarak çocuğuyla bir bağ geliştirmek üzere meditatif zamanlar geçirmeye vakit bulup bulamadığı pek çok etkene bağlı olacaktır. Ekonomik güvence, bunların en başta gelenidir; tekrara dayalı ve sıradan işler uygun nitelikte olsa da anne adayının neredeyse son ana kadar çalışması gerekiyorsa içe yönelmek için çok az fırsatı olacaktır. Athena veya Artemis yapısındaki bir kadınsa, dışa dönük yaşam tarzıyla ilgili detaylara kendini o kadar kaptırmış olacaktır ki böyle bir imkan genellikle ya göz ardı edilecek ya da gereksiz görülecektir.

Ancak gebelik nasıl sürmüş olursa olsun; doğum süreci ve çocuğun dünyaya gelişi, ister derin düşüncelere dalınarak ister bilinçsiz bir şekilde koşuşturularak geçirilen bu döneme zaten aniden son verecektir. Doğum yaparken çekilen acı, genellikle hamileliğin

yol açtığı o cennetsi rüya halinden çıkıp gerçek anneliğin zahmetli zorunluluklarına geçiş anlamında bir inisiyasyon işlevi görecektir.

Anne, yeni bebeğiyle bir araya geldiği andan itibaren Demeter bilincinin ezeli arşetipsel gücü tamamen uyanır. Doğumun ıstırapları, tıpkı huzursuz geçirilmiş bir gece gibi unutulacak; Demeter'in her şeyi kucaklayan anne sevgisi, annenin aylar boyunca hiç görmeden yüreğinin altında taşıdığı bu minicik, muhtaç varlığın üzerine doğmakta olan güneş gibi, sıcacık ışıyacaktır. Pek çok kadının önceden yaşadıkları büyük korkulara ve güvensizlik hislerine rağmen ilk doğumlarıyla birlikte tamamen değiştikleri bilinmektedir. Diğerleri, yani doğal Demeterler ise adeta bütün hayatları bu ana odaklanmışçasına annelik farkındalığına sessizce ve güvenle erişirler.

Hayatındaki bu önemli dönüm noktasında Demeter bilinci ortaya çıktığında, bir kadının enerjisi de büyük bir değişim geçirecek ve özgecil, kendisini hiç düşünmeyen, dışadönük, içgüdüsel bir hal alacaktır: Bütün düşünceleri, duyguları ve refleksleri, kendisinden ya da bir başkasından ziyade bu küçük varlığın ihtiyaçlarına uyumlanmıştır artık. Uyku ve rüya alışkanlıkları, bebeğinkileri takip eder; kulakları, ondan gelecek seslere odaklıdır. Eğlenceli vakit geçirmek, roman okumak, arka bahçeyi düzenlemek (çocuk için oyun alanı yapmak, haricinde), bir sonraki satış kampanyasında eşine yardım etmek gibi uğraşların *hepsi* bir kenara bırakılmıştır artık.

Demeter enerjisinin zihnine -veya daha ziyade, içgüdülerine- tamamen hakim olduğu andan itibaren bir anne tamamen farklı bir bilinçli olma tarzı geliştirmeyi öğrenecektir. Düşen bebeğini yakalamak için elinde ne var ne yoksa anında bırakmak; aynı anda telefonu, bebeğini ve biberonu tutmak ya da beslenme çantası hazırlamak gibi "anı yaşamak, şimdide olmak" yönünde Zen niteliğinde bir beceri edinecektir. Bir zamanlar bir arkadaşımın kullandığı tabirle, bir "uzman anne" olmak üzere pek çok şeyi aynı anda takip etmeyi öğrenecek ve ister kek yapmak, telefonla konuşmak veya ister en sevdiği diziyi izlemek olsun, herhangi bir işin bitirilmesine kafayı takmamayı, gerektiği anda bunları kaygısızca yarım bırakmayı da öğrenecektir.

Doğal Demeter tipi kadınlarda, bunların çoğu kendiliğinden gelişir veya kolayca öğrenilir. Hata yapmaktan dolayı duydukları büyük korku nedeniyle hararetle çocuk gelişimi kitapları okuyanlar ise sadece huzursuz, Athena tipi anneler ya da bebek bezini

GÜNÜMÜZDEN BAZI DOĞUM DENeyİMLERİ

Eunice Brinkley, Plainfield, New Jersey:

Hastaneye vardıktan kısa bir süre sonra doktor bulunduğum odaya girdi ve "Hadı, kocan gelmeden bu işi bitirelim," dedi. "Ne yapıyorsunuz?" diye sordum ona. "Suyunun gelmesini sağlayacağız ve bu da kasılmaları artıracak," dedi bana.

Kasılmaların sıklığı önce üçe, sonra da dörde katlandı. Yataкта titriyordum. Öyle bir sancıydı ki bu, adeta bütün bedenime saplanıyor ve içerde dalga dalga yayılıyordu.

Saat 17:45 gibiydi ve itmeye başladım. Muazzam bir heyecan içindeydim ve itmek bana çok iyi gelmiş, neredeyse zevk vermişti. İtmekten dolayı büyük bir rahatlama duyuyor ve bunun çok hoşuma gittiğini düşünüyordum ki bana sezaryeni olacağımı söylediler.

Sezaryen olmayacağıma dair bağırıp çağırmaya başladım. Yolunda gitmeyen ne olabilirdi ki? "Mrs. Brinkley," dediler, "bebeğin kalp atışlarında küçük bir değişim gözledik. Biraz sıkıntılı bir durumda olduğunu düşünüyoruz."

"Hayır," dedim, "İtiyorum beni. Bu bebeği de şimdi İstiyorum!"

Hiç kimse bana yanıt vermedi. Sadece büyük bir telaşla işlerine devam ettiler, vücudumdaki kabloları ve giysilerimi çıkardılar. Bu arada ben var gücümle itiraz etmeye devam ediyordum.

Beni ameliyathaneye taşırlarken, sedyede çırılçıplak yatıyor ve itirazlarımı sürdürüyordum. Bana anestezi verdikleri ana kadar da itiraz edip direnmeye devam ettim.

Helen Bagshaw, İngiliz yazar ve doğum eğitmeni:

İlk bebeğimin doğumu İngiltere'deki bir hastanede gerçekleşmişti ve her ikimiz de hem duygusal hem de fiziksel olarak hırpalanmıştık. Korku, ağrı eşikimi o kadar düşürmüştü ki en sonunda duruma teknoloji müdahale etmiş ve bebeğim hızla çekilerek bedenimden ayrılmıştı...

İkinci kızım ise evde doğdu... Kendi yatağında, nazik bir ebe ve müşfik arkadaşlarımdan oluşan küçük bir grup son derece sıcak bir şekilde karşıladılar kızımı.

Catherine Milinaire, şarkıcı:

Soluk alıp verirken şarkı söylemeye başlamam mucizevi bir andı. Hayatımı kazanmak için şarkı söylüyordum ama bu bebeği dünyaya getirmek için sanki daha önce hiç söylemediğim gibi şarkı söylüyordum o an. İçinde avaz avaz şarkı söyleyen kadınların olduğu bir doğumhane düşünün, nasıl da bir koro olur bu! Şarkı söylemek, hamilelik ve doğum sürecindeki duygularımı ifade etmek için muazzam bir vasıta oldu benim için. Kendime acımak gibi duyguların yerini aldı. Dolayısıyla, kendinizi şüphe içinde hissettiğinizde şarkı söyleyin.

“doğru” şekilde bağlamaya aşırı önem veren Hera tipi annelerdir. Doğal Demeter kadını zaten öyle çok kitap okuyan bir tip değildir; şimdi ilgilenmesi gereken bir bebeği var, kitaplara başvuracak değildir. Pek çok durumda ne yapılması gerektiğini “bilir” görünmektedir; bir tür halk bilgeliği vardır onda, bunu da genellikle Demeter annesinden almıştır. Daha derin bir seviyeden baktığımızda ise duygusal ve fiziksel anlamda besleyici olmaya, çocuklarına karşı büyük bir sabır ve adanmışlık göstermeye yönelik hiç bitmeyecekmiş gibi görünen enerjisi, birer anne olarak her Demeter kadınının arşetipsel anlamda Yüce Ana ile özdeşleşmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Kendisini, yaşamın fiziksel ve duygusal kaynaklarına, söze dökmeyi aklına bile getirmeyeceği biçimlerde yakın hissettirmektedir.

Unutulmamalıdır ki Demeter’in dünyası, öncelikle ve en başta çocuğun dünyasıdır, bir yetişkininki değil. Bu kadının öncelikle duyarlı olduğu şey çocuklarının entelektüel gelişimi değil, onların konuşmaya ve ego bilinci geliştirmeye başlamadan önceki evreleri, yani esas itibarıyla fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarıdır. Bebekler ve küçük çocuklar, Demeter’i gelecekte ne olacaklarıyla değil, şu an oldukları halleriyle büyülemektedir. Dahası, Demeter kadını onların bebek düzeyli bilinçleriyle özdeşleşmeye bayılır. Akan bir burna, kirlenmiş bir beze, küçük yara bere ve çiziklere yönelik muazzam empatisi hiç de yapmacık değildir.

Demeter’in bilincindeki çocuk-yetişkin bütünlüğü, diğer herkesle karşılaştırıldığında oldukça farklı, hatta tersine bir yapıdadır. Pek çok yetişkin için çocukların gürültüsü, duymazdan geldikleri arka fondaki seslerdir; Demeter içinse tam tersi. Pek çok koca ve arkadaş, Demeter’e mağazaların sezon indirimleri, vergi affı ya da çevre kirliliği karşıtı yeni bir yasanın çıkması gibi çeşitli haberler verdiklerinde onun gösterdiği tepkileri şaşkınlıkla karşılarlar; zira az önce, bebeğinin yaptığı enteresan bir şeye de tamamen aynı tepkiyi vermiştir: “Heyyyy, bu harika!”

Demeter tipi annelerin, özellikle de iki veya üç çocuk sahibi olduktan sonra kazandıkları olağanüstü becerikliliğin, hoşgörünün ve kendini düşünmeyen o özgecil yapının; diğer tanrıça tiplerinde yoğun bir şüpheye, bazen de eleştirel yaklaşımlara ve kıskançlığa yol açtığı söylenebilir. Demeter’in bünyelerinde mevcut olmadığı ya da yaralı olduğundan gizli kaldığı pek çok kadın, doğal Demeter kadınının bu “azize” halleriyle alay etme veya onun “akılsızlık”mış

gibi görünen yaşam tarzına tepeden bakma eğilimindedir. Son derece gelişmiş bir egoya ve farklı, daha ziyade mantığa, akla dayalı bir işlevsellik anlayışına sahip Athena, Artemis ve Hera tipleri için Demeter'in egosuz düşünce yapısını anlamak oldukça zordur.

İşin aslı, anneliğin egoyu ödüllendiren bir yönünün zaten neredeyse hiç mevcut olmadığıdır. Aynı angarya işler en ufak bir takdir görülmeksizin tekrar tekrar yapılmak durumundadır: Bebeğin yemeği doksan defa yere dökülür ve temizlenmelidir; bebeğin altının yüzlerce kez değiştirilmesi gerekir. Ve bir çocuk biraz büyüyünce, ne olur bir tahmin edin? Bir diğer bebek yoldadır ve Demeter, her şeye baştan başlar. Her konudaki kriteri, başarı üzerine olan zavallı Athena içinse ne yazık ki bu süreç sonunda bir diploma almak söz konusu değildir; ve üzgünüm, Hera; bütün bu hizmetler, bir annenin görevi sayıldığından, burada toplum tarafından tanınma da söz konusu değildir.

Peki ama Demeter'in ödülü nedir? Gerçekten bu kadar özgecil midir, kendinden bu kadar mı vazgeçmiştir, mutfak önlüklü bir azize midir o? Elbette ki hayır. Böyle olduğunu düşünüyorsak Demeter'in bilincinin merkezini, yani büyümekte olan çocuklarını unutuyoruz demektir. Demeter ile Kore mitinin gösterdiği gibi, Demeter'in bilinci çift yönlüdür; hem anneyi hem de çocuğu resmeder; ve de görmüş olduğumuz gibi, gelişimin ve değişimin devamlılık haline de işaret etmektedir. Demeter'in doygunluk ve tatmin unsuru, hiç şüphesiz ki onlarla yaşamakta, onlarla hareket etmekte ve varoluşunu onlarla edinmekte olduğu çocuklarının mucizesindedir. Dolayısıyla her türlü maddesel zenginliğin, statü, ünvan, dünyevi başarı, itibar, güç, şöhret, güzellik ve cazibenin çok daha ötesinde Demeter'in en büyük tatmini, rahminin bu güzel meyvelerinin gerek fiziksel gerekse duygusal anlamda iyi beslendiklerini ve büyüyerek mutlu birer yetişkin olduklarını görmektir.

Doğal olarak, Demeter'in çocuklarının hiç büyümesini istemeyen ve hep onunla, yuvada kalmalarını arzulayan bir yanı da vardır; bebek Demophon'u ölümsüzleştirme çabasının altında da bu yatmaktadır. Ancak Demeter'in çocuklara yönelik daimi özlemi genellikle onun çocuk sahibi olmaya devam edeceği anlamına gelmektedir. (Modern toplumlarda, daha küçük ailelerin ve doğum kontrolünün teşvik edilmesine yönelik çalışmalar Demeter tarafından değil, daha ziyade Athena ve Hera tarafından yürütülmektedir.)

Hamile olduğu ve çocuk büyüttiği dönemlerde Demeter kadını bir anne olarak doygunluğun zirvesindedir. Topluma, gururla yeni hayatlar ve yeni umutlar sunmaktadır. Döngüsünün kadim sembolojisinde görüldüğü gibi, Ay'ın tam ve parlak olarak göründüğü dolunay halini ve meyve veren, bereketli yaz mevsimini bünyesinde somutlaştırarak hayata geçirmektedir. Bu kadının içindeki yaşam enerjisi kabı dolup taşmaktadır.

DEMETER'İN AŞAĞILIK KOMPLEKSİ

Anne olarak büyük doygunluk içindeki bu Demeter tablosu ne kadar hoş olsa da ileri Batılı endüstriyel kentli toplumlardaki modern annelerin büyük çoğunluğu açısından hiç de yaygın değildir. Hayatı temel düzeyde sürdürmek için karşılanması gereken ekonomik ve fiziksel talepler, hamile kadınların genellikle doğum anına dek çalışmalarını gerektirmektedir. Doğum öncesi yapılan tıbbi tetkikler ise tamamen fiziksel düzeydedir ve yaklaşmakta olan doğumun duygusal yönlerini dışlar niteliktedir. Doğum aşaması ise doğal bir süreçten ziyade, pek çok uzmanın ve karmaşık teknolojilerin sürece dahil olduğu, gerek anneyi gerekse bebeği serseme çeviren bir acil tıbbi müdahale muamelesi görmektedir.

Annenin gerek fiziksel gerekse duygusal açıdan hayata korkuyla bakmasına yol açabilecek -amniyosentez, çeşitli ilaçlarla doğum yaptırılması, sezaryen ameliyatı gibi- modern doğum uygulamalarının kabusunun ardından yeni anne, ekonomik sebeplerden dolayı genellikle hemen işe başlamak durumundadır. Ekonomik açıdan ayrıcalıklı bir konumda olmadıkça yeni doğan bebeğiyle bağ oluşturmak üzere işten izin alması, zaman ayırması da çoğunlukla mümkün olmaz. Doğum izinleri, güya "en medeni" ülkelerde bile genellikle oldukça sınırlı bir süre için verilmektedir.

Bir anne evde bebeğiyle -dışarıda çalışan veya çalışmayan bir eşle- kalma imkanına sahipse de genellikle yanında olup çocuk büyütmenin mutluluğunu ve angaryalarını onunla paylaşacak, destek olacak çok az sayıda kadın bulacağından, yaşadığı o yüksek apartman dairesinde kendisini son derecede yalnız, depresif ve umutsuz hissedebilir. Dolayısıyla, günümüzde anne olmak, Germaine Greer'in *Sex and Destiny* (Cinsiyet ve Kader) adlı kitabın-

da dikkat çektiği gibi, genellikle sosyal ve ekonomik statü açısından büyük bir düşüşe yol açıp pek çok açıdan adeta toplum dışı hale gelmekle eşdeğerdir.

Televizyonlardaki sıradan pembe dizilerde bile bebek sahibi olmak oyunun dışında kalmak, artık aksiyonun gerçek bir parçası olmamak anlamına gelmektedir. Günümüzdeki gerçekliğin bu versiyonunun baş oyuncularını ise bitmek bilmeyen rekabetleri ve didişmeleri ile Athena, Hera ve Afrodit'tir. Annelik ve iş hayatını bir arada yürütebilmesi için yapısında güçlü bir Athena unsuru bulunmayan pek çok kadın açısından "hamile kalmak" günümüzde Demeter'in daimi hapisanesine dönüşmüş olan "ev"e mahkum hale gelmekle eş anlamlıdır; ve böyle annelerin çoğunun elinden ancak, pembe dizi seyircileri gibi oturup özlemle, imrenerek kaybetmiş oldukları dünyaya bakmaktır.

Demeter'in kutsal işlevleri, modern dünyada nasıl bu kadar alçaltılıp göz ardı edilmiştir? Bu soruyu yanıtlamak için tanrıçaların Batı'nın yükselişe geçtiği dönemdeki sosyal tarihçesine bakmamız gerekir.

Klasik Yunan döneminde Demeter; M.Ö. ikinci binyıla dek Mısır, Yakın Doğu ve Akdeniz bölgesinde farklı isimler altında ibadet edilen kadim Yüce Ana tanrıçaların en yakın varisidir. Peki ama bu ezeli toprak enerjisinin daha fazlası neden bizlere, Yunanların demokrasi, felsefe ve sanat gibi daha çok takdir gören yaratıcı buluşları gibi ulaşmamıştır? Bunun yanıtı kısmen, Demeter türü bir tanrıça enerjisinin, o sıralarda yükselmekte olan ataerkil anlayışın hedefleriyle uyumlu olmayışıdır. Athena ve Hera'nın vazifesi nas evlat ve (az çok) itaatkar eş imajları ile o dönemin erkeklerine sunabilecekleri daha çok şey vardı. Çocukların doğması için annelere elbette ki ihtiyaç vardı ama sonrasında, tıpkı şimdi olduğu gibi, eve sürgün edilmekte ve diğer hiçbir konum edinemezlerdi.

Kültünün Antik Yunan'da son derece yaygın ve popüler olmasına, büyük takdir görmesine rağmen Demeter, Homeros'un eserlerinde çok nadir olarak geçmektedir. Olimpos Dağında ona bir konum verildiği doğrudur ama Baba Zeus tarafından Hera ve Athena'ya bahsedilen onurun yanında, Demeter'in statüsü de tıpkı Artemis'inki gibi göstermelik bir üyelik olarak kalmaktadır.

Peki neden böyledir? Yanıt nispeten basittir. Antik Yunanlardaki hakimiyet ve nüfuz, savaşçı bir hegemonya olan Atina şehir devleti merkezliydi. Atina'nın çevresindeki araziler ise tarımsal açı-

dan oldukça verimsizdi ve neredeyse bütün gıda malzemelerinin Yunan yarımadasından ithal edilmesi gerekiyordu. M.Ö. beşinci yüzyılda meydana gelen İkinci Pelopenez Savaşı'nın sonuna kadarki dönemde ekilebilir tarım arazilerinin o kadar büyük bölümü verimsizleşmişti ki -William H. McNeill'in *The Rise of The West* (Batının Yükselişi) adlı kitabında belirttiğine göre- Atinalılar, gıda teminini güvenceye almak için korsanlığa ve sömürgecilığe başvurmuşlardır.

Yükselişe geçen ataerkil, savaşçı anlayışı yansıtan Zeus, Apollo, Hera ve Athena gibi kentli tanrı ve tanrıçalar ile Artemis, Dionysos, Kronos, Demeter, Poseidon ve Afrodit gibi anaerkil yapıdaki, toprağa bağlı, geleneksel ve kırsal kesime yönelik tanrı ve tanrıçalar arasında yavaş yavaş keskin bir ayrım ortaya çıkmaya başlamıştı. Bu ayrımın yol açtığı gerilim; Atinalılar açısından iki büyük dinsel festival ile sembolize olmuştur: İlki, Atina'nın koruyucusu, destekleyicisi ve savaşçı tanrıçası Athena'nın onuruna düzenlenen ve binlerce insanın onun adına kutlamalar yapmak üzere kabileler halinde şehre doğru yürüdüğü Panathenic Şenlikti ve ikincisi, neredeyse bütün Atina nüfusunun kabileler halinde şehrin dışına çıkarak, Eleusis köyüne doğru yürüyüşe geçtiği Demeter Gizemleri'ne yönelik görkemli kutlamalardı.

Kentin psişesi ile kırsalın psişesi arasındaki bu gerilim, psikososyal seviyede bugün hala bizimledir. Tanrıça lisanıyla ifade edecek olursak, bu gerilim; yaşam tarzımız açısından daha çok Athena ve Hera'ya mı yoksa Demeter ve Artemis'e mi değer veriyor olduğumuzla tarif edilebilir. 19. yüzyıldan bu yana nüfusun büyük çoğunluğu kırsal kesimlerden şehirlere göç etmektedir. Dolayısıyla, Athena'nın şehir kültürü, hakim kültürel güç haline gelmiştir; günümüzde, Amerikan nüfusunun yaklaşık %80'i şehirlerde yaşamaktadır.

Çocuk doğurmak, annelik ve tarımsal faaliyetler üzerinde hakim olması gereken Demeter ise günümüzde çok az itibar ve güç sahibidir. Medikal alandaki ataerkil yapılanma nedeniyle ebelerin ve evde gerçekleşen doğumların sayısı da giderek azalmaktadır. Annelik, Athena'nın dünyasında bir kutsamadan ziyade bir kaza olarak görülmektedir. Tarım ise yarı-endüstriyel bir hale dönüşerek kırsal kesim insanlarını çöküntüye uğratmaktadır. Artemis'in yabanıl doğa alanları da sürekli olarak yağmalanıp kirletilmektedir; artık o da Demeter kadar güçsüz ve itibarsızdır.

Demeter en çok, bir zamanlar Avrupa ve Amerika'daki köylü toplumlarının neredeyse hepsinde yaygın olan anaerkil geleneklerin uygarlığın gölgesinde kalmasından dolayı ıstırap çekmektedir. Demeter geleneğini bireysel olarak temsil eden kadınlar ise seslerini duyurmak ve politik nüfuza sahip olan eğitilmiş Athena kadınları ile uzlaşmak, onların karşısında kendi konumlarını savunmak imkanından yoksundurlar. Doğal Demeter kadını entelektüel değildir; kitap okumak ya da sosyal etkinliklere, politik toplantılara katılmak gibi bir eğilimi genellikle yoktur. Bu nedenle bir anne ve çocuklarının evdeki asli, doğal eğitmeni olarak ihtiyaçlarını ve haklarını korumak açısından da genellikle sessizdir. Doğa, top- rak ve bunların döngüsel değerleriyle geniş anlamda özdeşleşme hali öyle uzun zaman önce yitirilmiştir ki bunları dile dökmek, ne Demeter'in ne de çevreci anlayışa sahip az sayıdaki Artemis tipi kız kardeşinin aklına gelir.

Bu konularda açık konuşamayan, düşüncelerini ifade edemeyen ve sadece çocuk yetiştirmeye büyük bir aşkla bağlılık duyan Demeter kadını, daha ziyade Athena tarzında ve eğitilmiş olan feminist kız kardeşleri tarafından bile sürekli olarak aşırı duygusal bir konuma sokulmakta, hor görülmekte ve güçsüzleştirilmektedir. Anneleri iş gücüne geri kazandırmak ve onları ekonomik olarak erkeklerden bağımsız kılmak yönünde oluşturulan plan, program ve çalışmalar; çoğunlukla Athena'nın düşüncesidir ve bunlar, Demeter kadınının kendisini ihanete uğramış ve bir köşeye itilmiş hissetmesine sebep olmaktadır. Fikri sorulacak olsa, Demeter kadını çocuklarını yetiştirmek için en az beş yıllık ücretli izin talep eder ve "Anneliği gerçekten önemseyen ve onurlandıran bir toplumda, neden olmasın ki?" diyebilirdi.

İHANETE UĞRAMIŞ DEMETER: ATAERKİL TOPLUMDA GÜÇSÜZ BİR ROL

Çağımızdaki Demeter'le ve çocuklarıyla ilgili bütün bu anlatılardan sonra, bu kadının hakimiyet alanının yalnızca evden oluştuğunu düşünmek tuzağına düşülebilir ama bu son derece sinsice modern bir çarpıtmadır. Ev elbette ki çocuk bakımını elverişli ve etkili kılan, güvenli bir ortamın önemli bir parçasıdır ama Demeter'in evle sınırlandırılması ancak son zamanlara özgü bir

durumdur. Bugün çoğu Afrika, Asya, Güney Amerika ve Akdeniz ülkesinde kadınlar ve çocuklar pazaryerlerinde, tarialarda, toplumlarının ve sosyal yaşamın merkezinde hala görülmektedirler. Paha biçilmez yollardan ailelerine destek olan çocukların ticaret, tarım ve seri imalat alanlarında yaptıkları katkılar olmaksızın gelişmekte olan ülkelerin pek çok şehrinin işlev görmesi mümkün değildir.

Kuzey Amerika ve Avrupa'nın kuzeybatısındaki ülkelerde ise durum bunun tam tersidir.⁸⁸ Demeter enerjisi çok daha az saygı görmektedir ve çocukları ise eve tıkmaktadır. Bu durum, Germanie Greer'in *Sex and Destiny* (Cinsiyet ve Kader) adlı kitabındaki tabiriyle, "Batılı yaşam tarzının çocuk-karşıtı dürtüsü" nün bir parçasını oluşturur. Pek çok genç çift, bebekleriyle birlikte kapısından girdiklerinde en sevdikleri restoranlarının nasıl misafirperverlikten uzak bir tutum sergileyebileceğini ilk çocuklarının doğumuyla öğrenmektedir. Ana baba olmadan önce fast-food beslenmeye karşı ne kadar olumsuz hisler içinde olursak olalım, bu ayaküstü atıştırılabilen restoranlar sonraları bize son derece çekici ve sıcak gelmeye başlamaktadır. Çoğu Akdeniz ülkesinde ise tam tersine; akşam yemeği için bütün ailenin olanca kalabalığıyla restorana gitmesi ve çocukların hoşça karşılanması, hatta isimleriyle tanınmaları sık rastlanan bir durumdur.

Ancak Avrupa ve Amerika, yüzyıllardan beri Athena'nın sıkı çalışmaya ve başarıya yönelik Protestan ahlakının ve Hera'nın burjuva gösterişçiliğinin hükmü altındadır. Son zamanlarda bu yönde büyük değişiklikler kaydedilse de annelik ve çocuk yetiştirmek, genelde pek çok açıdan üstü örtülü ya da bariz biçimde kontrol altına alınmaya ve kısıtlanmaya çalışılır. Anne ve çocuk, sosyal yaşamın pek çok alanından kendilerini dışlanmış halde bulmaktadır. Germanie Greer'in bu konudaki görüşlerine aşağıda yer veriyoruz:

Yetişkin dünyasına katılım hakkı, zaman bazında keskin dilimlere ayrılmıştır ve durum ne olursa olsun, çocuğun girdiği ortam; yetişkinlerin realitesi değil sohbele dayalı sosyal bir iletişimin sürüp gittiği, kimseye ait olmayan sahipsiz bir alandır. Bebeklerinin zekası ve kişilik gelişimi açısından derin keşiflere dalmış olan anneler böyle bir genellemeyi haksız bulabilirler ama onlar bile, bebeğin

88 Akla, (yazarın bu sınıflandırmasına rahatlıkla dahil edebileceğimiz) ülkemizin büyük şehirlerinde, özellikle toplu taşıma araçlarında bir veya birden çok çocukla yolculuk etmeye çalışan Demeter tipi kadınların katlanmak zorunda kaldıkları ters bakışları, onaylamayan yüz ifadelerini, homurdanmaları getirmekte. (d.n.)

toplumdan dışlanmış konumunu paylaştıklarını kabul etmek durumundadırlar. Bugün hemen hemen hiç kimse, bir bebeğin söylediği büyüleyici şeyleri duymak istememektedir, özellikle de bir parti ya da toplantı ortamında. Anne de en az çocuğu kadar usandırıcı hale geldiğini fark etmekte ve bu farkındalık, onun için son derece sarsıcı olmaktadır. Yetişkinlere özgü bir sosyal ortama ya da toplantıya bebekle veya çocukla gitmenin ayıbı, tahayyül edilebilir şey değildir. Evet, bir bebek kısa bir süre için ortalarda olabilir ve bir süre kollarında sallanabilir ama sonrasında, ortadan kaybolmalıdır. Aksi takdirde, iyi niyetliler artık yatma vaktinin geldiği yönünde mırıldanmaya başlayabilirler; bebekse daha çok cıvıdayıp gevezelik ettikçe, kolyelere küpelere daha çok uzanmak istedikçe söylenen şey daha ziyade sıkıntılı bir "ah, canım" olur artık. Sinemada, restoranda, ofis ve markette çocuklara yer yoktur. Hatta İngiltere'deki bazı restoranların, menülerine, "On dört yaşın altındaki çocuklarınızı ve köpeklerinizi evde bırakınız," notu düştükleri de bilinmektedir. Bunu yapmaktaki amaçları ise çocuksuz ortamlarını methederek daimi müşterilerinin sayısını artırmaktır. Çocukları köpeklerle bir tutmak ise şevimli bir münasebetsizlik olarak görülür. (s. 3)

Çocuklarıyla birlikte toplumdan dışlanmış olmak, Demeter'e fazladan bir görev daha yüklüyor gibidir: aile ocağını canlı tutmak. Tanrıça psikolojisi diliyle; Demeter'in, başka bir Yunan tanrıçası olan Hestia'nın (Romalılarda Vesta) asli rolünü üstlenmek zorunda kaldığı söylenebilir. Hestia, pek çok açıdan modern kadının en önemli ihtiyacını temsil etmektedir: günümüzdeki yaşam koşullarının getirdiği bütün o cılgınca koşuşturma, kazanıp harcama süreçlerini telafi amacıyla yüzlerini aile ocağının kutsal ateşine döndürme ihtiyacını.

Ancak bunun arşetipsel açıdan Demeter'in asli fonksiyonu olmadığını, mutlak yerinin de illaki evi olmadığını ve toplum hayatıyla olan özgün ilişkisinin aslında çok daha dinamik bir yapı oluşturduğunu burada net olarak belirtmek isterim.

Batı'nın endüstrileşmesinden önce tarıma dayalı topluluklarda Demeter kadını ekim, hasat, ayıklama, depolama, konserveleme gibi işlerin ayrılmaz bir unsuru olmaktan dolayı mutluydu. Hem ailesinin tüketmesi hem de pazarda satılması için yiyecekleri hazırlayıp işlemekle büyük bir meşguliyet içindeydi ve hayatı yoğun bir tempoda geçmekteydi. Buna ek olarak, çocuklarını yetiştirmek ve herkes için yemek yapmak gibi geleneksel görevleri de vardı.

Hayat tarzı oldukça zor olsa da, üyesi olduğu küçük toplumun hem ekonomik hem de sosyal yapısı için bu kadın, asli ve yeri doldurulamaz bir unsurdur. Eski dönemlerdeki tarımsal toplumlarda Demeter kadını (avcı kız kardeşi Artemis'le birlikte) büyük bir itibara, otoriteye ve oldukça tatminkar bir yaşama sahiptir. Her şeyin, tüketici kütlenin ekonomik taleplerine hizmet ettiği bir toplumda ise bütün bunlar yitirilmiş durumdadır.

Mevsimsel döngüleri tanımayan, kentli, endüstriyel üretimin hummalı tarzı; ailece yapılan ortak üretimin eski geleneklerini yıkmayı da başarmıştır. Modern çalışma kalıpları, her gün eviyle işi arasında en olmadık mesafeleri kat eden çalışanların, gittikçe genişleyen şehirlerimizin her tarafına yayılmasına neden olmuştur. Her gün yapılan bu zorunlu seyahatler ise karı ile kocayı ve çocukları birbirlerine yabancılaştırmıştır. Bu arada neredeyse iki kuşaktır beyni tüketim propagandaları ile yıkanan; çocuklarını evden okula okuldan eve, antrenmanlara, kurslara, derslere taşımaktan bitap düşen kadınlar ziraate olan ilgilerini neredeyse tamamen kaybetmişlerdir; Demeter'e özgü kadim bir sanat olan sebze, meyve yetiştirilmesi, toplanması ve işlenmesine yönelik olarak evlerde yürütülen faaliyetler ise büyük ölçüde yok olmuştur.

DEMETER'İN EN DERİN YARASI: DOĞURMA HAKKINDAN MAHRUM KALMAK

Toplumdaki daha büyük rollerden mahrum edilmiş olsa da çocuk doğuran ve çocuklarının doğal eğitmeni olan Demeter kadınına, en azından çocuklarını hiç kimsenin müdahalesi olmaksızın yetiştirmenin keyfini yaşama imkanı tanındığı düşünülebilir. Ancak ne yazık ki çağlar boyu saygı görmüş bir başka anaerki becerisini daha Demeter kadınının elinden sevinçle alan uzmanların dünyasında, bu işlevin bile mukaddesliği kalmamaktadır.

Doğumun getirdiği bütün ıstıraplara ve risklere rağmen çocuk doğuran bütün kadınların ifadesi "bunun hayatlarındaki en harika olay" olduğu şeklindedir. Dünyaya bir çocuk getirmek elbette ki Demeter'in en büyük mutluluğu ve doygunluk kaynağıdır. Ancak binlerce yıldır kadınların doğal sahası olan bu işlev, modern dünyada giderek tıbbın ve erkeklerin egemenliği altına girmektedir.

Bu süreç, on dokuzuncu yüzyılda tıbbın profesyonelleştirilmesiyle başlamıştır. O döneme dek doğumlar ebeler tarafından gerçekleştirilmekteydi. Ancak çoğu ebe oldukça eğitimsizdi ve siyasi açıdan örgütlenmeleri hiç denecek kadar zayıftı ki bu durum, esas itibarıyla bugüne dek pek değişmemiştir. Eril yapıdaki tıbbi kurumlar, ebelerin gücünü ve rolünü asgariye indirmek; doğumu ise doğal bir süreçten ziyade tıbbi, mekanik bir müdahaleye ve ihtisas alanına dönüştürmek yönünde son derece başarılı olmuşlardır.

Sezaryen doğumları son yıllarda kat be kat artmış, normal doğumlardan daha yaygın hale gelmiştir. Gena Corea'nın kaleme aldığı "Sezaryen Salgını" başlıklı makaleye göre, doğum uzmanları arasında bütün doğumları sezaryen uygulayarak, "yukarıdan" gerçekleştirmek yönünde çok yaygın bir eğilim söz konusudur. Geleneksel, yani bebeği doğum kanalından iterek doğurmak ise bayağı, zamanı önceden kestirilemez ve dolayısıyla, kontrol edilemez nitelikte görülmektedir. Sezaryen doğum taraftarı olan John Suthurst ve Barbara Case, "Önümüzdeki yıllarda, normal doğum yapmak isteyen ya da normal doğum yapmaya kalkışan her vakanın gerekçesini açıklayarak doktorlardan onay alması gerekebilir," demekteler.

Demek ki ortada son derece gaddar bir manzara vardır ve normal süreci teşvik etmeye çalışan bazı vicdanlı doktorların haricinde, çocuk doğurmak deneyimi; mecbur tutulan ilaçların, teknolojinin ve elbette ki operasyonel müdahalelerin kontrolü altındadır. Bu akıma yönelik bütün eleştirilerin de üzerinde durduğu gibi, tıbbi müdahalenin gerekli olduğu durumlar elbette ki vardır ama genel görüş, bu işin çığırından çıktığı yönünde. Aslında doğal ve normal olanı tarif ediyor olmasına rağmen nispeten acısız, keyifli ve çetrefilsiz bir doğum yapma olasılığının gittikçe azalmakta olduğu görülmektedir. Hastanelerdeki doğum odalarının sayısındaki artışa rağmen genel eğilim, doğum sürecini aşırı derecede mekanikleştirmek, kişisel bir deneyim olmaktan çıkarmak ve doğurmakta olan kadını hırpalamak yönündedir.⁸⁹

89 Doğum tercihleri yıllar içinde farklılık gösteriyor. 1980'li-90'lı yıllarda sezaryen doğum daha ön plana çıktı. 1990'lı yılların ikinci yarısından sonra tekrar normal doğuma yönelim yaşandı. Anne adayları bilgilendikçe, bilgiler paylaşılabilir hale geldikçe normal doğum daha popüler hale gelmeye başladı. Avrupa ve Amerika'daki normal doğum-sezaryen oranları Türkiye'deki ile genellikle ters yönde geliyor. Örneğin Amerika'da sezaryen doğum oranı maksimum yüzde 10-15 civarında iken Türkiye'de %80'ler düzeyinde bulunuyor. / Kaynak www.akillibebek.com (d.n.)

Judy Chicago, *The Birth Project* (Doğum Projesi) adlı çalışmasında, evde ve hastanede yapılan doğumlar arasındaki farkları, bir Demeter kadınının bakış açısıyla mükemmel bir şekilde özetlemektedir:

*Doğumun evde yapılmasını destekleyenler hastanede yapılan doğumu son derece mekanik, marazi ve çoğu durumda gereksiz bulmakta, insani olmadığını savunmaktadırlar. Tıp, evde yapılan doğumların bir bütün olarak tehlikeli olduğu görüşündedir. Öte yandan hastane yerine evde, önceden organize edilmiş bir doğumu tercih edenler üzerinde yapılan karşılaştırılmalı bir çalışma; bebek ölümlerinin her iki durumda da aynı oranda olduğunu ortaya koymuştur; ancak, hastanede doğan bebekler; doğuma dayalı incinme ve sakatlanmalara (özellikle, forsepsle gerçekleşen doğumlarda) diğerlerine oranla otuz kat daha çok maruz kalmakta; dört kat daha fazla enfeksiyonlara yakalanmakta; çoğu doğumda anneye narkoz, ağrı giderici ya da sakinleştiriciler verilmesinden dolayı bebekleri hayata döndürmenin zorunlu hale geldiğini durumlar da 3,7 kat daha fazla artmaktadır.*⁹⁰ (s. 196)

ABD'deki evde doğum akımı, ebeleri yetkisizleştirmek amacıyla tıbbi kurumlar tarafından uygulanan planlı taktikler neticesinde tökezlemiş görünmektedir.⁹¹ Bu karşıt tutumda, modern bir cadı avının izlerini görmek de mümkün. Profesyonel tıp, ataerkil otoritenin adeta son kalelerinden biriymiş gibi görünüyor. Teoride, insan hayatının muhafazasına adanmış bu yapı daha ziyade kendi paslanmış nüfuzunu korumakla meşgulmüş izlenimini vermekte.

Tanrıçaların içinde en yumuşağı, en müşfiği olan Demeter'in elinden gelen tek şey bütün bu küçük düşürücü, onur kırıcı koşullar altında genellikle sessizce ıstırap çekmektir. Belki ancak, tanrı-

90 Söz konusu kitabın yazılmasından bu yana geçen zaman içinde bu oranlarda değişimler gözlemlenmiş olabilir. (d.n.)

91 1975-2002 yılları arasında ABD'de ebe eşliğinde yapılan doğumlarda %8 gibi bir artış söz konusudur ama bu doğumların hepsi yine de hastanede gerçekleştirilmiştir. Evde doğum oranları bu dönem içinde %1'i aşmamıştır. Kaynak: Wikipedia (d.n.) / "Her gebe kadın ve ailesinin doğumun gerçekleşeceği yeri seçmeye hakkı vardır. Günümüzde başta Hollanda olmak üzere, Avustralya, Yeni Zelanda, İngiltere gibi ülkelerde kadınların evde doğum yapması desteklenmektedir. Yapılan kanıt temelli çalışmalar, evde doğumun hem anne, hem de bebek için hastane doğumu kadar iyi sonuçları olduğunu göstermektedir. Evde doğumlarla ilgili olarak ebe yalnızca doğum sırasında değil, doğum öncesi ve sonrası dönemde de aktif rol oynar. Ülkemizin doğu bölgelerinde evde doğum yapma oranının %45,5 ve ebeler tarafından gerçekleştirilen doğum oranının %58,8 olduğu göz önüne alındığında; literatürde evde doğumla ilgili bakır protokollerinin olmamasının ve ebelik-hemşirelik kitaplarında evde doğumla ilgili bölümlere yer verilmemesinin büyük bir eksiklik olduğu düşünülmektedir." Kaynak: (<http://hemsirelik-new.maltepe.edu.tr>) "Evde Doğumlarda Ebelik Bakımı, Ebeğin Rol ve Sorumlulukları", Gülliz Onat Bayram, İstanbul Üniversitesi Bakırköy Sağlık Yüksekokulu, Araştırma Görevlisi. (d.n.)

ça farkındalığının daha belirgin bir hale gelmesi, günümüzde daha çok ortaya çıkması, Artemis ve Athena tipinden kız kardeşlerinin politik ve mesleki alanlarda ona daha çok yardım etmesi için dua edebilir, umutlanabilir. Belki de bir gün, yüksek vasıflı ve deneyimli ebeler; doğum yapan kadınların yanı başında, nesillerden beri saygı duyulan, asli yerlerini yeniden alacaklardır. Anneler hamileliklerinde, doğumlarında ve çocuklarını yetiştirirken birbirlerini destekleyebildikleri, küçük, ortaklaşa topluluklarda birlikte çalışmanın ahengini belki bir gün yeniden keşfedeceklerdir. Doğum mucizesi, yüce kadının bir gizemi olarak belki bir gün yeniden itibar görecektir. Ancak o gün gelene dek, her annenin derinlerinde bulunan ve yaralı olduğu ölçüde uyanmış da olan Demeter, bu büyük kayıp için sadece gözyaşı dökebilir.

ÜÇÜNCÜ DEMETER DÖNGÜSÜ: BÜYÜKANNEDEN YÜCE ANA'YA

Bu bölümü tamamlamak üzere çalıştığım günlerde, entere-san ve sembolik açıdan oldukça anlamlı bir eşzamanlılığı fark ettim. Evimin yakınındaki bir apartmana, Hindistan'dan gelen bir aile taşındı: Anne, baba, küçük bir çocuk ve bir *büyükanne*. Büyükannenin görevi, kızı ve damadı bütün gün isteyken bu küçük oğlana bakmaktı.

Geleneksel *sarisini* giymiş ve Hindistan'daki yaşlı kadınlara özgü bir ritüele istinaden alnına gri boya sürmüş olan bu tatlı mı tatlı, yaşlı kadınla tanışmak; Demeter döngüsünün Batılı ailelerdeki eksik boyutunu hatırlamama yol açtı. Yaşlı kuşağa mensup kadınların, bir kadının hayatındaki büyük döngüyü tamamlayan üçüncü ve son aşamalarda ne kadar önemli bir rol oynayabileceği, Batılı yaşam tarzı içinde unutulup gitmiştir.

Genç ailelerin ebeveynleriyle birlikte yaşaması, gelişmekte olan ülkelerde veya Akdeniz geleneginden gelen ailelerde hala devam ede gelen bir durumdur. Ancak bu aileler "Batılı yaşam tarzını" benimsedikçe geniş ve geleneksel aile yapıları giderek yok olmaktadır. Ne yazık ki benimsedikleri bu model esasen kentli Athena değerlerine ve insafsız bir Protestan çalışma ahlakına sahip olup, küçülen ve genellikle de parçalanmış bir çekirdek aile yapısında yaşayan başarılı Kuzey Avrupa kökenli insanların tarzıdır.

Ekonomik açıdan daha verimli olmak adına böyle geleneksel, geniş aileler zaman içinde giderek daha küçük birimler, çekirdek yapılar halinde yaşamak ve de ebeveynleri ve bütün aileleri ile daha az vakit geçirmek zorunda kalmaktadırlar.

Dolayısıyla, günümüzde yorgunluk ve yılgınlık içindeki pek çok genç anne; annelerinin yanlarında olmasının, çocuklarını yetiştirmeye ve ev işlerine yardım etmesinin verdiği rahatlığı ve huzuru bilmemektedir. Oysa eskiden, genç anneler, evde ne zaman bir kriz yaşansa annelerinin bu yaşlı ve daha bilge haline başvurabileceklerini hissetmekten dolayı bir özgüven ve emniyet hissi duymaktaydılar. Ancak günümüzde, bu iki nesil arasındaki dayanışma daha nadir görülmektedir, zira pek çok ana kız, en az son iki kuşaktan beri birbirlerine karşı bir yabancılaşma içindedirler.

Anneler ile kızları arasındaki bu yabancılaşmanın kökeninin, en azından toplumun bir kesimi için Avrupa'daki Endüstri Devrimine dek uzandığına inanıyorum. Bu dönemde, çiftçi ailelerin çoğu topraklarından sürülerek endüstri kentlerinde bir tür köle hayatı yaşamaya mahkum edilmiş, kadınların ise aile hayatında duygusal ve üretimsel bir merkez oluşturan konumları ortadan kalkmıştı. O zamana dek anneler, kızlar ve büyükanneler arasındaki bağ büyük oranda korunmaktaydı, zira çoğunlukla aynı köylerde, birbirlerine yakın evlerde oturuyorlardı. Nüfusun büyük çoğunluğu toprağa, hayvanlara ve doğaya yakın bir hayat yaşıyordu. Ve toprak ana gizemleri ise görünürde ortalıkta olmasa da mevsimlerin döngüsüne yönelik eski pagan ve yarı-Hristiyan karışımı çeşitli kutlamalar ve festivaller yine de düzenleniyordu.

Demeter ile kızı Kore'nin Gizemleri, üç nesil kadın arasındaki dayanışmanın bir kutlamasıydı. Genç kızın mistik ölümü/yeniden doğumu ve dünyadaki, mevsimlerdeki büyük döngülerin sembolü olan annesinin çektiği büyük ıstırap ile devamlılıkları ritüel olarak güçlendiriliyordu. Bütün bunların, bir zamanlar söz konusu törenlere katılmış kadınlar açısından psikolojik olarak ne anlama geldiğini ise Jung, büyük bir ferasetle şöyle tarif eder:

Demeter ve Kore, anne ve kız; kadınsı bilinci hem aşağıya hem de yukarıya doğru esnetmektedir. Bu bilince "daha yaşlı ve daha genç," "daha güçlü ve daha zayıf" boyutlarını da ekleyip mekana ve zamana bağlı, dar sınırlar içindeki bilinçli zihne; şeylerin ebedi gidişatında payı olan, daha geniş bir idraka sahip, daha büyük ve

daha kapsamlı bir kişiliği sezdirmek yoluyla bu dar bilincin sınırlarını genişletmektedir... Dolayısıyla, her annenin kızını, her kızın da annesini kendi içinde barındırdığını ve her kadının, annesinin derinlerine doğru, geriye ve de kızının derinlerine doğru ileriye esneyip uzandığını söyleyebiliriz. Bu iştirak ve birbirine karışıp kaynaşma hali zaman açısından bir belirsizliğe neden olmaktadır: Bir kadın önceleri bir anne olarak ve daha sonraları bir kız evlat olarak yaşamaktadır. Bu bağların bilinçli olarak deneyimlenmesi ise kadında, hayatının nesillere yayılmış olduğu yönünde bir duygu uyandırır - beraberinde ölümsüzlük hissini getiren, zamanın dışında olmaya dair dolaysız bir deneyimin ve sağlam inancın ilk adımıdır bu. Bireyin yaşamı belirli bir tipe doğru gelişip yükselir; daha doğrusu, genel olarak kadının kaderinin arşetipi haline gelir. Bu durum, kadının atalarının şimdiki bireyin oluşturduğu köprü vasıtasıyla gelecekteki nesillere aktarılan hayatının restorasyonuna veya yenilenecek yeniden geçerli olmalarına da öncül olur. Bu türden bir deneyim ise bireye, nesillerin hayatı içinde bir anlam ve yer kazandırır; böylece, kadının içinden geçip gelecek hayat-akışımın önündeki bütün gereksiz engeller ortadan kalkmış olur. Aynı zamanda, birey kendi yalıtılmışlığından kurtulur ve tamlığını, bütünlüğünü geri kazanır. Arşetiplere yönelik bütünlü törensel düşünce, meşguliyet ve kaygılar öncelikle bu amacı ve sonucu taşımaktadır.

“Kore’nin Psikolojik Yönü”,
Mitoloji Bilimi Üzerine Denemeler adlı kitaptan, s. 162

Bir kadın çocuk sahibi olma yaşını geçtikten sonra büyükanne olmaya psişik açıdan hazırdır. Bu ise çocuklarını yetiştirme konusunda kızına destek olabileceği kadar torunlarıyla, özellikle kız torunlarıyla özel ve farklı bir ilişki kurabileceği anlamına da gelmektedir. Bu ilişki, fiziksel düzeyde bakıp beslemeye (bu, annenin işidir) yönelik değil de daha ziyade spiritüel şeylerle ilgilidir çünkü büyükanne, anneden bir adım ileridedir ve atalara, yani “eskilere” giden o köprüyü kendisinde somutlaştırabilir.

Kızlarının ve kız torunlarının üstünde düşündükçe, belki o da kendi hayatının daha önceki dönemlerindeki “ard arda geliş” görebilir. Kendi çocukluğuna ait anıları anlatırken, kendi büyükannesinin geçmiş nesillerle ilgili anlattıklarını hatırlayabilir. Dolayısıyla, Jung’un ipuçlarını verdiği nesil zamanının muazzam

gizemi, ataların hayal ve fantezileri, Anneler'in zamanın ötesindeki diyarına bir an için göz atışlar canlanır (bkz. "Büyükanneler").

SON GİZEM: EBEDİ TOHUM BİÇİMİNDE

Tüm bunlar, Demeter'in hayat döngüsündeki üçüncü aşamanın; Kocakarı'ya, içindeki yaşlı bilgeye doğru açılım yaptığı dönemin neredeyse unutulmuş psikolojisinin birer parçasıdır. Menopozun içsel psikolojisinin ifade edilmemiş yönüdür. Bu derin seviyede, menopozun çalkantılarının çoğunun -depresyonlar, evlilikle ilgili gerilimler, rahmin alınmasıyla ilgili operasyonlar vb.- ortaya çıkış nedeni ise içindeki Demeter'i yaralı ama güçlü ya da henüz doyumluğa ulaşmamış halde olan bir kadının bu ikinci büyük aşamaya geçmek, bünyesindeki doğurgan dişiği bırakarak Kocakarı veya yaşlı kadın döneminin bir sonraki aşamasına devam etmeye henüz hazır olmamasıdır.

Demeter'in hayat döngüsündeki üç aşamanın sonuncusu olan Kocakarı; yeraltı dünyasına ve ölüme hükmeden, olgun Persefon adını verdiğim Yüce Tanrıça'ya kaçınılmaz olarak daha yakındır. Ancak şu görüşümü net olarak belirtmeliyim: Trajedi veya sürekli depresyon onu ele geçirmedeği sürece, bir Demeter kadınının bu son aşamada Persefon'un bu korkunç biçimiyle özdeşleşmesine gerek yoktur.

Hatırlarsanız, Eleusis'e giden Demeter yaşlı bir kadın kılığına bürünmektedir. Kaybettiği kızının ıstırabını yaşarken, kadınların doğurganlıklarını kaybetme deneyimini paylaşmakta ve bunu, öylesine büyük boyutlara taşımaktadır ki bu kayıp, bütün yeryüzüne yansıttığı evrensel bir kuraklık ve verimsizlik şeklinde, herkes tarafından hissedilmektedir. Doğurganlığı sona erip de artık bir Kocakarı olduğuna dair geri dönüşü olmayan gerçekle yüz yüze gelen her kadını ele geçirebilecek öfkenin ve kederin boyutlarını; bu yolla herkese göstermektedir. Dolayısıyla, Demeter döngüsündeki ikinci aşamadan üçüncüye geçiş döneminde bu doğal geçiş sürecinin bir parçası olarak keder, öfke ve kayıp duyguları patlama yapabilir; özellikle de Demeter yönü kuvvetli, çocuk sahibi olmayı hayatlarının merkezi haline getiren kadınlarda daha yoğun olarak gözlemlenebilir.

BÜYÜKANNELER

Onardıkları çoraplarının içinde akan ırmaklar gibi hareket eder onlar,
 Etekleri, saçlarının topuzu ve bedenleri ağaçlar gibi toparaktır.
 Mutfaktaki ateşte sihirlere yaratır onlar, pazar yemeklerinin ağır tencere-
 lerini

İnançlarıyla tüy gibi kaldırırırılar.
 Konuşmazlar hiç, bizse gülümseriz onlara.
 Kayalar kadar sessizken; kuşlar ağaçtan düştüğünde, çalı süpürgesi eskidi-
 ğinde ya da çocuklar dizlerini yaralayıp ağladıklarında sadece bakarlar ancak.
 Benim köyümde bunu tuhaf bulmayız ya da konuşmalarını beklemeyiz
 onlardan.

Kocaman kucaklarında sevildiğimizi biliriz.
 Bir çocuğun doğumundaki mutluluklarını hatırlarım onların.
 Şişmiş, sert ellerini hatırlarım.
 Ve bazen yazları, gökyüzü yıldızlarla doluyken bahçede toplandıklarını.
 Uykuya dalmadan önce, bardaklarına şarap dolduruşlarını izlerdim ben.
 Yabani huş ağaçlarına kağıttan fenerler asılı olurdu,
 Sonra içlerinden biri küçük akordeonunu alırdı eline
 Devasa önlüğünün üzerinde beşik gibi sallayarak çalardı
 Müzik rengarenk kurdeleler gibi ağaçlarda ve yatağımın etrafında asılı
 kalana kadar.

Ah, hala rüyalarımda, yaz yıldızlarının altında yavaş yavaş toplanıp onlar
 Uzaklardaki Viyana'nın Mavi Tuna'sını söylerler.
 Vahşi, ceylan gibi kızların hareketleri kadar canlı, berrak!

Mary Oliver, *No Voyage Out and Other Poems*
 (Dışarı Yolculuk Yok ve Diğer Şiirleri)

Menopoz dönemini herhangi bir olumsuzluk yaşamadan geçiren Demeter kadınının ise daha farklı bir arşetipsel enerjiyle karşılaşma ihtimalinin büyük olduğunu düşünmekteyim: Ay Tanrıçası Hekate'in enerjisidir bu. Kore, Hades'e gelin olmak üzere yeraltına indiğinde, bir tür yardımcı akıl hocası işlevi gören, tanrıça Hekate idi.

Olgun Kore'nin yeraltından geri dönüşüne yardım eden, beraberinde -Eleusis Gizemleri'nin bir diğer önemli motifi olan- yanan meşaleler getiren de Hekate'dir. Genç kızlık döneminden çıkıp anne olarak yeniden doğan, yani yeni aydan dolunaya geçmekte olan genç anne için Hekate, öncelikle, sembolik bir "aydınlatıcıdır". Bu tanrıça, Carl Kerényi'ye göre, "Genç Kız, Anne ve

Kocakarı" üçlüsünü tamamlamaktadır. Dolayısıyla Hekate, döngüsünü tamamlarken Demeter kadınının dönüştüğü yaşlı bilge kadındır.

Ayrıca, Kocakarı ve ay tanrıçası olarak Hekate, Demeter-Kore'nin geçirdiği dönüşümlerin her yönüne vakıftır, bunları denetlemekte ve tamamlanmalarını sağlamaktadır. Bunun nedeni ise Hekate'ın, Üçlü Tanrıça'nın bizzat kendisi olması, dolayısıyla Yüce Ana'nın toplamına yönelik mitsel bağlantıyı oluşturmalarıdır. Kerényi, Kore'nin hayatının üçte birini yeraltı dünyasında geçirme mecburiyetine büyük olasılıkla bu durumun sebep olduğu görüşündedir ve bu fikre aynen katılıyorum. Kore'nin ölüm ve ruhlar dünyasına yönelik farkındalığının artması, bilincinin gelişmesi gerekmektedir; burası kesin. Ancak böyle bir durum, bu alemle tamamen özdeşleşip de tamamen öte alemin kraliçesi Persefon haline gelmesi gerektiği anlamını taşımaz.

Demeter'in efsanesine baktığımızda, sembolik olarak Genç Kızın çiçek döngüsünün yerini, Anne'nin meyve veren döngüsüne bıraktığını görmüştük. Şimdi ise döngünün üçüncü ve son aşamasına, meyvenin tohuma dönüştüğü döneme geçilmesi gerekmektedir. Bu iki dönüşümde psikik bir ölüm ve büyük bir kayıp hali mevcuttur; dolayısıyla, bir miktar yas tutulacak dönemlerdir.

Eleusis Gizemleri esnasında yapılan uygulamalar ve gerçekleştirenler hakkında o kadar az şey bilinmektedir ki bunlar hakkında tahmin yürütmekten ve günümüze aktarılan yorumlara yer vermekten kaçınıyorum. Ancak Eleusis'in sadece tarımsal bereketin canlandırılmasına, artırılmasına yönelik olduğunu da düşünüyorum. Tarımın, Gizemler'in sembolik dili olduğu kesindir ancak kanaatimce, bunlar; hayatın kendi gizemine, yani nihayetinde kadınsı toprağın işlenmesi imgeleminde saklı olan bir gizeme işaret etmektedir.

Pek çok yorumcunun ve uzmanın hemfikir olduğu nokta şudur: Eleusis'te canlandırılan gizli ve kutsal dramının sonunda bir buğday başağı havaya kaldırılır ve sessizlik içinde tutulur. İnişiyeler için bu; arayışında oldukları şeyin nihai sembolü, meyvenin ölümden sonra da var olacak yaşamın simgesel garantisidir. Hintli mistik şair Kabir'in, aşağıdaki mısralarından da anlaşılacağı üzere, bu eylemin içsel anlamına son derece vakıf olduğu açıktır:

Öğrenci, durumu yalınlaştır sen.

Tohumun, at kestanesi ağacının içinde olduğunu bilirsin;

*Bilirsin, tohumun içinde de ağacın tomurcuklarının,
kestanelerin ve ağacın silüetinin olduğunu.
İnsan bedeninin içinde de bir tohum vardır,
Tohumun içinde de yine bir insan bedeni...*

En küçük bir zerrenin içinde, örneğin bir tohumda ya da kum tanesinde bütün bir kainatın içerildiği fikri mistik edebiyatın ortak temasıdır. Örneğin, Orta Çağdaki yaşamış İngiliz mistik Norwich'li Juliana, "Her Şey"i bir fındık boyutunda gördüğü bir vizyon yaşamıştı. Bu mistik kadın "Tanrı, Annemizdir" sözüyle de ünlüdür. Bu ifade, ataerkil sansürün gözünden bir şekilde kaçmış olmalı!

Böyle imgelerin bir inisiyeye, ölümü yaklaşan bir büyükanneye ve bunlar üzerinde düşünen herkese aktardığı şey; bütünü her bir parçayı içermesi gibi, döngünün her bir parçasının da bütünü içermesidir. Bir kadın hayatının sonu gelip öldüğünde ve ruhu, yeraltı dünyasına ya da öte aleme gittiğinde; Gizemler, onun bir parçasının kendi soyundan gelen kadınlarda somutlaşmış halde her halükarda geri döneceğini söylemektedir sanki. Bu, Doğu'ya özgü ya da çağdaş metafiziğin anladığı manadaki reenkarnasyon değildir; ebedi geri dönüşün daha ziyade genetik olan, atalarla ilgili formudur. T. S. Eliot, hayatının son zamanlarında bunu şöyle ifade etmiştir:

*Ölenlerle birlikte ölüyoruz:
Buradan ayrılıp giderler ve biz de onlarla gideriz.
Ölenlerle birlikte doğuyoruz:
Geri dönerler ve bizi de yanlarında getirirler.*

"Little Gidding", Dört Kuartet

O kadar çok şey unutulmuştur ki bütün bunlara dair ancak belli belirsiz imalarda bulunulabilir. Kültürümüz, Toprak Ana'ya karşı öyle bir saygısızlık içindedir ki topraktaki ve havadaki muazzam kirlilik nedeniyle türümüz bugün, yediği içtiği her şeyden ve soluduğu her nefesten şu veya bu zehri almaktadır. En acı örnek ise Eleusis'in kendisidir; günümüzde turistik bir merkez olan bu eski mabet, onu bütün Akdeniz'in en kirli bölgelerinden biri haline getiren endüstriyel bir liman ve rafinerilerle kuşatılmış durumdadır.

Bütün bunlara rağmen, Demeter bilincinin geri dönüşüne dair bazı umut verici işaretler de vardır. Monica Sjöö ile Barbara Mor'un

birlikte yazdıkları, 1987'de yayınlanan *The Great Cosmic Mother: Rediscovering the Religion of Earth* (Yüce Kozmik Ana: Yeryüzü Dininin Yeniden Keşfedilişi) adlı eser gibi kitaplar; Starhawk, Jean Shinoda Bolen ve Jean Houston gibi öğretmenler dünyanın dört bir yanındaki kadınlara ilham vermekteler; kadınlık gizemlerine yönelik pek çok çalışma yapılmakta, kitaplar yayınlanmakta ve ilham verici atölye çalışmaları düzenlenmektedir. Yeni nesil genç anneler, günümüzdeki karmaşık ve parçalanmış toplum yapısı içinde anneliğe ve çocuk yetiştirmeye yönelik yeni ve daha yaratıcı usulleri denemektedirler. Bütün olumsuzluklara, kutsal şeylere yönelik saygısız tutumlara ve çarpıklıklara rağmen Demeter'in can verdiği muazzam hayat ırmağı her daim akmaktadır. Bunun, dünyanın bütün kadınlarının kanında ve bedenlerinin derinliklerinde hissedilmeye, onurlandırılmaya devam etmesi için dua ediyorum.

BÖLÜM İKİ

TANRIÇALARI BÜTÜNLEŞTİRMEK

8. BÖLÜM

SİZE HANGİ TANRIÇA YÖN VERİYOR?

TANRIÇA ÇARKI ANKETİ

Hayatınızda en çok hangi tanrıçanın etkin olduğunu saptamanız için bu bölümde bir anket bulacaksınız.

Tanrıça Çarkı'nın yardımıyla bunu zaten saptamış olsanız bile, bu anket kendinizin ya da partnerinizin kişiliğindeki tanrıça psikolojisinin farklı yönlerine daha ayrıntılı bir şekilde odaklanmanıza yardımcı olacaktır.

Bunun objektif bir test olmadığını, yalnızca bir kendini değerlendirme cetveli olduğunu lütfen unutmayınız. Bu değerlendirme, soruları yanıtlarken kendinize dürüst olduğunuz oranda sağlıklı sonuç verecektir. Kişiliğinizde (ya da partnerinizin kişiliğinde) hangi tanrıçanın güçlü olduğunu, hangilerinin bastırılmış veya yaralı bir halde olduğunu belirlemenize yardımcı olacaktır.

DEĞERLENDİRMEYİ NASIL YAPACAKSINIZ?

Kadınlar: Her sorudaki altı ifadeyi okuyun. Bu ifadelerin her birinin size ne kadar uyduğunu ya da uymadığını saptayın ve buna göre, karşısında yer alan uygun puanı işaretleyin. Puan hesaplamasını, aşağıdaki anahtara göre yapabilirsiniz.

Erkekler: Değerlendirmeyi en çok çekim ya da ilgi duyduğunuz kadın tipini dikkate alarak, aynı şekilde yapın.

DEĞERLENDİRME CETVELİ

3	=	Tam olarak uyuyor
2	=	Kısmen uyuyor
1	=	Az da olsa uyuyor
-1	=	Hiç uymuyor

Anketi tamamladığınızda, Tanrıça Profilinizi belirlemek için en sonda bir puanlama tablosu bulacaksınız.

ANKET

BİR: Dış Görünüş

Nasıl görünüyorum / görünüyor?

A	Pek dışarı çıkmam, bu yüzden kıyafetler ve makyaj benim için o kadar da önemli değildir.	3	2	1	-1
B	Daha çok kot pantolonlar, rahat tişörtler giymeyi tercih ederim.	3	2	1	-1
C	Görünüşüm, alışılmışın biraz dışındadır.	3	2	1	-1
D	İyi glynmeyi severim ama nispeten tutucu bir tarzım vardır ve sade bir makyaj yaparım.	3	2	1	-1
E	Giymeyi, güzel görünmeyi, makyaj yapmayı ve çekici olmayı severim.	3	2	1	-1
F	İyi giyinmiş ve makyaj yapmış olmak, sosyal ortamlara girmek için bana güven verir.	3	2	1	-1

İKİ: Bedenim*Bedenimle ilgili hislerim / bedeniyle ilgili hisleri?*

A	Bedenim hakkında pek fazla düşünmeme eğilimindeyim.	3	2	1	-1
B	Bedenim formda ve aktif olduğunda kendimi çok iyi hissederim.	3	2	1	-1
C	Sevdiklerimin bana dokunmasını çok severim.	3	2	1	-1
D	Genellikle pek de bedenimde değilimdir.	3	2	1	-1
E	Bedenim hakkında konuşmayı utanç verici bulurum.	3	2	1	-1
F	Hamile olmayı çok seviyorum/hamile kalmayı hevesle bekliyorum.	3	2	1	-1

ÜÇ: Ev*Benim için / onun için ne önemli ?*

A	Evimin güzel, düzenli ve etkileyici olmasını tercih ederim.	3	2	1	-1
B	Şehri tercih ederim, bir apartman dairesi benim için gayet iyidir.	3	2	1	-1
C	Evimde sıcak bir atmosfer ve herkese de yer olmalıdır.	3	2	1	-1
D	Mahremiyete ve yapmayı sevdiğim şeyler için alana ihtiyaç duyarım.	3	2	1	-1
E	Nerede yaşarsam yaşayayım, orası konforlu ve güzel olmalıdır.	3	2	1	-1
F	Kırsal bir bölgede ya da yeşillik alanlara, parklara yakın bir yerde yaşamayı tercih ederim.	3	2	1	-1

DÖRT: Beslenme alışkanlığı ve yemekler*Benim için / onun için taşıdığı önem?*

A	Bedenimi sağlıklı tutmak için dikkatli beslenirim.	3	2	1	-1
B	Romantik yerlerde akşam yemeği yemeyi severim.	3	2	1	-1
C	Yemeği dışarıda yemeyi ve sohbet etmeyi severim.	3	2	1	-1
D	Başkaları için yemek pişirmeyi çok severim.	3	2	1	-1
E	Yemek vakitleri ailenin bir araya geldiği, son derece önemli zamanlardır.	3	2	1	-1
F	Yemek yemek benim için o kadar da önemli değildir.	3	2	1	-1

BEŞ: Çocukluk*Nasıldım / nasıldı?*

A	Pek çok gizli oyunum ve hayali dünyalarım vardı.	3	2	1	-1
B	Bütün oyunları hep arkadaşlarımla oynardım.	3	2	1	-1
C	En çok bebeklerle oynamayı severdim.	3	2	1	-1
D	Büyüdükçe tam bir kitap kurdu oldum.	3	2	1	-1
E	Yeşillik açık alanlarda, hayvanlarla olmayı severdim.	3	2	1	-1
F	Kıyafet değiştirmeyi ve defile oyunları oynamayı severdim.	3	2	1	-1

ALTI: Erkekler*Bir erkekte aradığımı / aradığı özellikler?*

A	Beni cinsel açıdan her zaman heyecanlandıracak bir erkek isterim.	3	2	1	-1
B	Beni koruyacak ve şımartacak bir erkek isterim.	3	2	1	-1
C	Bağımsız olan ve bana geniş bir alan tanıyan bir erkekte hoşlanırım.	3	2	1	-1
D	Zekası ve entelektüel donanımı açısından beni zorlayan bir erkeğe ihtiyacım var.	3	2	1	-1
E	İç dünyamı anlayan bir erkeğe ihtiyacım var.	3	2	1	-1
F	Konumundan dolayı gururlanabileceğim bir erkek isterim.	3	2	1	-1

YEDİ: Aşk ve Evlilik*Benim / onun için anlamı?*

A	Evlilik, ancak arada güçlü bir spiritüel bağ olduğu zaman yürür.	3	2	1	-1
B	Evlilik toplumun temelidir.	3	2	1	-1
C	Aşk çok önemlidir, onsuz evliliğim çok anlamsız olur.	3	2	1	-1
D	Aşk ve evlilik, yeterince özgürlüğe sahip olduğum sürece hoş şeylerdir.	3	2	1	-1
E	Evlilik çocuklarımı garanti altına alır; sevgi tek başına yeterli değildir.	3	2	1	-1
F	Evliliği işim uğruna feda edebilirim.	3	2	1	-1

SEKİZ: Cinsellik*Nasılım / nasıl?*

A	İlişki sırasında kendimi tamamen bırakmak benim için bazen çok zordur.	3	2	1	-1
B	Doğru adamla karşılaştığımda her zaman istek duyarım.	3	2	1	-1
C	Bedenime uyum sağlamak, onun içinde olmak benim için bazen vakit alan bir şeydir.	3	2	1	-1
D	Zevk almak kadar vermeyi de severim.	3	2	1	-1
E	Biraz utangacım ama çok çılgın da olabilirim.	3	2	1	-1
F	Cinsellik benim için, insanı kendinden geçiren ve mistik bir şey olabilir.	3	2	1	-1

DOKUZ: Çocuklar*Hayatımdaki / hayatımdaki rolleri?*(Çocuğunuz yoksa bile olduğunu *hayal ederek* yanıtlayın.)

A	En mutlu olduğum anlar yeşillik, açık alanlarda çocuklarımla bir şeyler yaptığım zamanlardır.	3	2	1	-1
B	Çocuklarım hayatımın en büyük doygunluk vesilesidir.	3	2	1	-1
C	Çocuklarımla benim için büyük bir itibar kaynağı olmasını umuyorum.	3	2	1	-1
D	Kariyerimi sürdürebilmek için çocuk sahibi olmamayı tercih ediyorum.	3	2	1	-1
E	Çocukları seviyorum ama aşk hayatım da aynı derecede önemli.	3	2	1	-1
F	Çocuklarımla seviyorum ve ne düşündüklerini, ne hissettiklerini her zaman bilmek istiyorum.	3	2	1	-1

ON: Boş zamanlar*Yapmayı sevdiğim / sevdiği şeyler?*

A	Metafizik, tarot, astroloji, rüya günlükleri, Yeni Çağ seminerleri, sanat ve çeşitli ritüeller.	3	2	1	-1
B	Mücevher, güzel giysiler ve sanat eseri toplamak; moda, müzik, sinema.	3	2	1	-1
C	Spor, atletizm, koşu, kamp yapmak, balık tutmak, yelkencilik, ata binmek, trekking.	3	2	1	-1
D	Sosyal ortamlar, kulüpler, gönüllü toplantıları, dernekler.	3	2	1	-1
E	Politik kampanyalar, azınlık gruplarını destek çalışmaları, müzeler, seminerler, okumak.	3	2	1	-1
F	Yemek pişirmek, bahçeyle uğraşmak, örgü, tığ işi, çiçek yetiştirmek.	3	2	1	-1

ON BİR: Sosyal Ortamlar-Partiler*Bu ortamlarda nasılım / nasıl?*

A	Çoğunlukla politik ve entelektüel tartışmalara dahil olurum.	3	2	1	-1
B	Genellikler sorunları olan insanlara çekilirim.	3	2	1	-1
C	Kendi ortamımda, ev sahibi olmayı daha çok tercih ederim.	3	2	1	-1
D	Orada bulunan en çekici adamı araştırmadan yapamam.	3	2	1	-1
E	İnsanların iyi vakit geçirdiğinden emin olmayı severim.	3	2	1	-1
F	Bu ortamlar beni huzursuz eder, bu yüzden pek gitmem.	3	2	1	-1

ON İKİ: Arkadaşlar*Hayatımdaki / hayatındaki yerleri?*

A	Arkadaşlarımdan çoğunun benimkilerle akran çocukları vardır.	3	2	1	-1
B	Arkadaşlarımı dikkatli seçerim ve benim için çok önemlidirler.	3	2	1	-1
C	En son fikirlerimi ve projelerimi hem kadın hem de erkek arkadaşlarımla paylaşmaktan büyük mutluluk duyarım.	3	2	1	-1
D	Fevkalade güzel, büyüğü arkadaşlıklar kurma eğilimim var.	3	2	1	-1
E	Arkadaşlarım genellikle kocamın arkadaşlarının eşleridir.	3	2	1	-1
F	Erkek arkadaşlarım benim için kadın arkadaşlarımdan daha önemlidir.	3	2	1	-1

ON ÜÇ: Kitaplar*En çok hangi tip kitapları tercih ederim / eder?*

A	Yemek kitapları; el işleriyle, çeşitli zanaatlarla ilgili kitaplar, çocuk bakımı kitapları.	3	2	1	-1
B	Kurgusal ya da hayali olmayan ciddi kitaplar, biyografiler; resimli, ciltli, butik kitaplar; seyahat kitapları, resimli tarih kitapları.	3	2	1	-1
C	Yeni Çağ kitapları, psikoloji, metafizik, medyum ve kanallarla ilgili kitaplar, I Ching.	3	2	1	-1
D	Spor, fitness, yoga ve hayvanlarla ilgili kitaplar, vahşi yaşamı konu alan kitaplar, öğretici-eğitici kitaplar.	3	2	1	-1
E	Sanat kitapları, popüler biyografiler, romanlar, aşk romanları, şiir kitapları.	3	2	1	-1
F	Politika, sosyoloji, yeni çıkan entelektüel kitaplar; yenilikçi, avangart edebiyat, feminist kitaplar.	3	2	1	-1

ON DÖRT: Dünya
Bakış açım / bakış açısı?

A	Dünyada neler olup bittiğinden her zaman haberdar olmaya çalışırım.	3	2	1	-1
B	Politika beni sadece perde arkasında dönen dolaplar çerçevesinde alakadar eder.	3	2	1	-1
C	Dünya hakkında, rüyalarım vasıtasıyla televizyon ya da gazetelerden daha çok şey öğrenirim.	3	2	1	-1
D	Neler olup bittiğini pek bilmem; umursamam da!	3	2	1	-1
E	Bu daha çok erkeklerin dünyasıdır, ben de onlara bırakırım.	3	2	1	-1
F	Toplumda aktif bir rol oynamak benim için önemlidir.	3	2	1	-1

PUANLAMA:

TANRIÇA PROFİLİNİZİ NASIL SAPTAYACAKSINIZ?

1. Puanlama Tablosunu kesin ya da fotokopisini alın.
2. Bu tabloda A'dan F'ye kadar altı harfin, ait oldukları tanrıçanın altında sıralandığını göreceksiniz. Ankete geri dönün, her sorudaki şıkların puanlarını, bu tabloda karşılık gelen harflerin yanına not edin.

Örnek:

ATHENA

DEMETER

1 = D: 2

1 = C: -1

2 = F: 1

2 = A: -1

3 = B: 3

3 = C: 1

... ..

... ..

3. Şimdi her bir tanrıça sütunundaki puanlarınızı toplayın. Bu işlem size, her bir tanrıça için "Tanrıça Oranı"nuzu verecektir. Kişiliğinizdeki güçlü tanrıçalar doğal olarak daha yüksek puanlar-

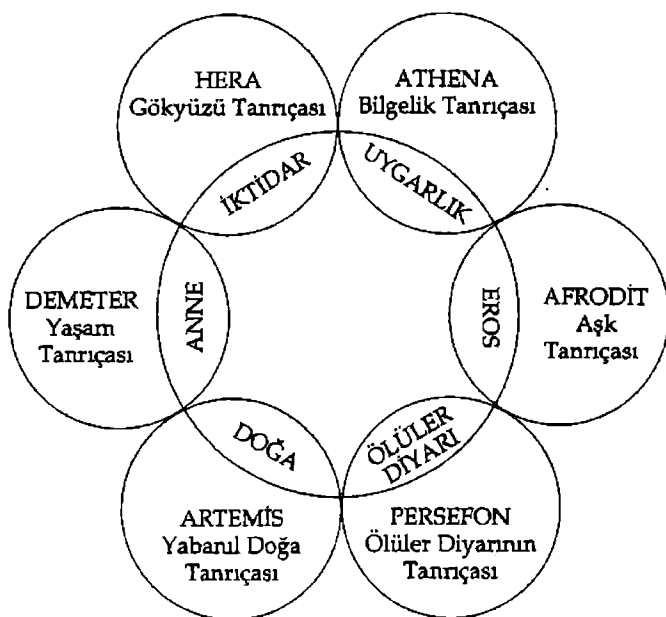
da çıkacak, bastırılmış ya da sahip olmadığınız tanrıçaların puanları ise düşük kalacaktır.

4. Son olarak, altı ayrı Tanrıça Oranı'nı, Tanrıça Çarkı'nın üzerine not edin. Bu size, yapınızdaki tanrıçaların grafik bir temsilini verecektir. İşte, Tanrıça Profiliniz.

ATHENA	AFRODİT	PERSEFON	ARTEMİS	DEMETER	HERA
1 = F___	1 = E___	1 = C___	1 = B___	1 = A___	1 = D___
2 = A___	2 = C___	2 = D___	2 = B___	2 = F___	2 = E___
3 = B___	3 = E___	3 = D___	3 = F___	3 = C___	3 = A___
4 = C___	4 = B___	4 = F___	4 = A___	4 = D___	4 = E___
5 = D___	5 = F___	5 = A___	5 = E___	5 = C___	5 = B___
6 = D___	6 = A___	6 = E___	6 = C___	6 = B___	6 = F___
7 = F___	7 = C___	7 = A___	7 = D___	7 = E___	7 = B___
8 = C___	8 = B___	8 = F___	8 = E___	8 = D___	8 = A___
9 = D___	9 = E___	9 = F___	9 = A___	9 = B___	9 = C___
10 = E___	10 = B___	10 = A___	10 = C___	10 = F___	10 = D___
11 = A___	11 = D___	11 = B___	11 = F___	11 = E___	11 = C___
12 = C___	12 = F___	12 = D___	12 = B___	12 = A___	12 = E___
13 = F___	13 = E___	13 = C___	13 = D___	13 = A___	13 = B___
14 = A___	14 = B___	14 = C___	14 = D___	14 = E___	14 = F___

Toplam: Toplam: Toplam: Toplam: Toplam: Toplam:

Puanlamayı tamamladıktan sonra bulduğunuz sonuçları aşağıdaki Tanrıça Çarkı'nda, ilgili dairelere not edin.

TANRIÇA PROFİLİNİZİ YORUMLAMAK

Anketi tamamladınız. Peki, bulduğunuz Tanrıça Profili ne anlama geliyor? Kendiniz hakkında size neler söylüyor?

Bu kısımda, atölye çalışmalarına katılan bazı kadınların hikayelerini ve profillerini sizinle paylaşacağım. Bu örneklerin, kendi profilinizi yorumlamanızda size yardımcı olacağına inanıyorum.

Kendi profilinizi ve aşağıdaki örnekleri incelerken, şu noktaya dikkat ediniz: Bir tanrıçanın çarkta düşük puanla yer almış olması, o tanrıçanın yaralı olduğu anlamına gelmez. Tanrıça tesirlerinin hayatın akışı içinde değişiklikler göstermesi doğal bir durumdur. Örneğin Hera, genç yaşlarda etkisini fazla göstermeyebilir; öte yandan, Artemis hayatın ilk yarısında, diğer ikinci yarısına oranla daha güçlü olarak hissedilmektedir. Oysa Afrodit değişik evreler bazında, hayatınızın içinde ya da dışında yer alabilir.

Anlayacağınız, bu anket dinamik bir süreci yansıtmaktadır. Bugün, iki yıl önceki sizle aynı kişi değilsiniz. Çünkü deneyimler ve yeni edinimlerle, yeni bilgilerle sürekli değişirsiniz; dolayısıyla, Tanrıça Profiliniz de hayatınızın farklı evrelerinde değişiklik gösterecektir.

Anketle ilgili önemli nokta, aldığınız puanlar değil de Tanrıça Profilinizde yer alan tanrıçaların arasındaki *ilişkilerdir*. Örneğin, Terry'nin profiline (#2) bakalım: Athena ve Demeter arasında 30 puanlık bir fark olması, Terry'nin bir yanının diğerine hiç kulak vermediğine yönelik son derece kuvvetli bir veri sağlamakta. Dolayısıyla, iş hayatı ve annelikle ilgili meseleleri değerlendirmesi ve gözlemlemesi, ona anlayış ve farkındalık anlamında son derece zengin bir kaynak sunacaktır.

Sara'nın durumunda ise (profil #3) Hera, Afrodit, Artemis ve Demeter üzerindeki kuvvetli yurgu, son derece tatminkar bir hayata işaret etmekle birlikte, Athena'nın bağımsızlığı ve dünyevi kaygıları ile Persefon'un öte aleme yönelik tefekkür hali dikkat çekici bir şekilde eksik görünmektedir. Bu iki tanrıçanın hayatındaki etkisine dair sorular sorduğumda, Sara'nın hayatında daha önce güçlü bir etkiye sahip oldukları ortaya çıktı. Bu iki tanrıçanın müdahalesinin en aza inmesi, Sara açısından, diğer tanrıçaların ortaya çıkmasına fırsat vermişti.

Mary'nin profilinde ise (#4) Hera ve Persefon arasındaki 28 puanlık fark; Afrodit'in zayıf kalan durumuyla birleşince, Mary'nin

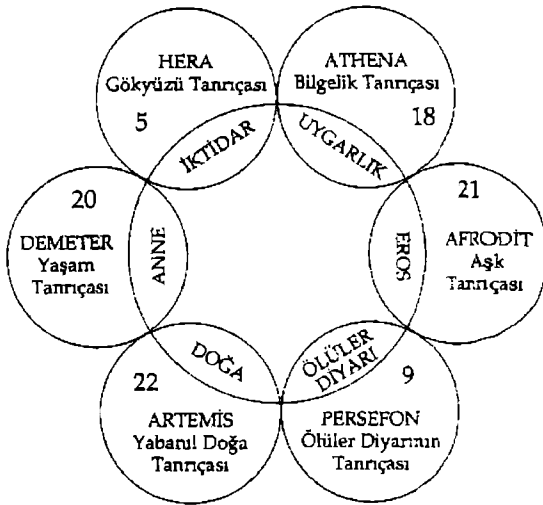
annesiyle arasında henüz çözülmemiş bazı meseleler olabileceğini akla getirmekteydi. Haklı çıktım.

Bu konuda gerçekleştirdiğim atölye çalışmalarına katılan kadınlar ve erkekler; tanrıçaları ve profilleri, kendi içsel psişelerinin bir tür haritası olarak kullanabileceklerini öğrendiler. Amaçları, tanrıçaların her birinin yaralı ve güçlü yanlarına dair bir farkındalık kazanmak, bunları bilince çıkartmak, yaraları şifalandırmak ve güçlü yanları faydalarına olacak şekilde kullanmaları için üzerlerinde çalışmaktı.

Tanrıça Profili #1

Ellen, 38 yaşında bir avukattı ve bir çocuk doktoru ile evliydi. Uzun yıllar bekledikten sonra sahip oldukları iki ve dört yaşında iki çocukları vardı. Büyük bir şehrin yakınlarında, konforlu ve modern, bahçeli bir evde yaşıyorlardı. Birkaç yıl öncesine kadar Ellen'in en alakadar olduğu konu dava evrakları ve raporları düzenlemek iken artık kendini çocuk yetiştirmeye, bahçesiyle, sahip olduğu birkaç tavuğuyla ilgilenmeye vermişti ve bütün bunları harikulade buluyordu. Birkaç ay önce, annesi ona kanser olduğunu söylemişti, dolayısıyla duygusal destek açısından Ellen'a bağlı bir hale gelmişti. Atölye çalışmamız sırasında Ellen, annesiyle nasıl bir ilişki kuracağı yönünde kafasının bir hayli karışık olduğunu anlattı, zira annesi hep güçlü ve baskın karakterli bir kadın olmuştu, şimdi ise son derece kararsız, kırılgan ve hassas bir durumdaydı.

Ellen anketi yaptığında, Tanrıça Profili aşağıdaki şekilde ortaya çıkmıştı:

Tanrıça Çarkı Profili, Ellen'in mesleğindeki gücünü ve güvenini, annelikten ve şehir dışındaki huzurlu yaşamından aldığı keyfi yansıtmaktaydı. Ayrıca, güç-ikilisi dediğim bir dengesizliğe, yani Hera ile Persefon arasındaki diyaloga da işaret etmektedir. Bu diyalog, atölye çalışması süresince Ellen'in annesiyle olan ilişkisi vasıtasıyla kendisini ifade etmekteydi. Zira orta yaş, genellikle yaşamımızın önceki dönemlerinde tamamlamamış olduğumuz işlerle yüzleşme ve annelerimizle uzlaşma dönemidir. Ellen'in deneyimi de olağan bir durumdu. Ellen'a tavsiyem, bu yarım kalmış duygusal işi tamamlamak üzere annesiyle olan ilişkisini geriye dönük olarak gözden geçirmesiydi.

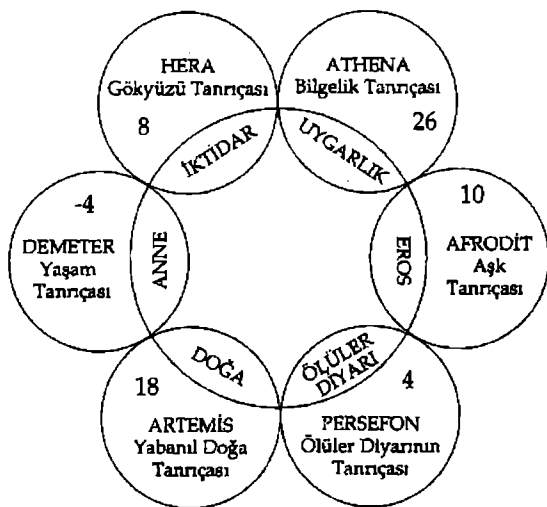
Ellen bu tavsiyeye uyarak Persefon'un görevini üstlendi. Bunu yaparken, çocukken ya da buluş çağında annesine hiçbir zaman söyleyemediği şeyleri ona seslenen günlük mektuplar şeklinde yazdı. Bu süreçte, annesinin içindeki yaralı Hera'yı keşfetti, zira annesi, Ellen'in babasıyla evliliğinde kendisini hep yalnız hissetmişti. Ve Ellen, annesinin öz-değer eksikliğini öz-güven ve doğru davranışlarla maskeleyen alışkanlığını nasıl tıpa tıp taklit etmekte olduğunu görmeye başladı. En sonunda, annesinin son derece talepkar ve eleştirel olmasını affedecek kadar kendisini duygusal olarak ondan ayırıp çözmeyi başardı. Sonuç olarak, kanser tedavisi sırasında annesinin ihtiyaç duyduğu duygusal desteği ona sağlayabilecek olduğunu keşfetti.

Tanrıça Profili #2

Terry, 42 yaşında ve serbest çalışan, başarılı bir fotoğrafçıydı; işi nedeniyle hayatının büyük bir bölümünü dünyayı dolaşarak geçiriyordu. New York'taki evi ile dünyanın bir ucundaki vahşi yaşam bölgeleri arasında rahatlıkla seyahat ediyordu. Son olarak İpek Yolu civarındaki antik camileri fotoğraflamak üzere Çin'in batısına gitmişti. Çalışma grubuna, hiç evlenmediğini ve herhangi bir ilişki yaşamının bile hayat tarzı nedeniyle çok güç olduğunu anlattı.

Bir yıl öncesine dek Terry hayatıyla ilgili seçimlerini hiç sorgulamamıştı. Ne de olsa, yaratıcı ve enteresan bir işi vardı, iyi de para kazanıyordu ancak, son birkaç aydır kendisini nedense depresif ve yalnız hissetmeye başlamıştı. Geceleri yalnız başına, boş bir eve dönmekten bıkmıştı. Bir hafta önce ise bir rüya görmüştü; rüyasında acayip bir şehirde yalnız başınaydı ve bir evin ısı ısı penceresinden içeri bakıyor, akşam yemeği için sofranın etrafında toplanmış olan büyük bir aileyi izliyordu. Uyandığında ise korkunç bir yalnızlık hissine kapılmıştı.

Anketi tamamladığında, Tanrıça Çarkı şu profili gösteriyordu.

Athena ve Artemis üzerindeki vurguda, Terry'nin hem şehir hem de doğa yaşamındaki bağımsızlığı ve güveni son derece belirgindi. Ancak Demeter ve Persefon'un işaret ettiği düşük puanlar nedeniyle Terry'e ilk sorum; annesiyle olan ilişkisi, çocuklara ve

aile yaşamına karşı tutumuyla ilgili oldu. Terry, çocuk doğurmadığı için büyük bir pişmanlık duyduğunu itiraf etti; bu durumun, hayatının daimi bir gerçeği olduğunu fark etmişti. Annesi ise bir alkolikti, çocukluğu evle ilgili pek çok sorumluluk alarak ve aile sahibi olmamak yönünde bir kararlılıkla geçmişti. On sekiz yaşında ise evden ayrılmış ve hiç geri dönmemişti.

Terry'nin profilinin önerdiği başlıca çalışma, Athena ve Demeter arasındaki diyaloga yönelikti. Efsanedeki Athena gibi Terry de psikolojik olarak annesizdi. Dolayısıyla, Terry'nin içinde yaşayan annesiz, kırılğan küçük kızı telafi etmek amacıyla Athena çok güçlü bir hale gelmişti. Terry'nin zorlu görevi, Demeter'in sevecen anne enerjisini hayatına geri kazandırmanın bir yolunu bulmaktı; bu şekilde, bağımsız bir Athena'nın sert ve sade varoluş tarzını daima sürdürmek zorunda kalmayacaktı.

Tanrıça Profili #3

Sara, 54 yaşındaydı ve hayatının, hiç bu kadar iyi olmadığını söylüyordu. İlk evliliğinin sona ermesinden sonra geçen yıllarda kızını tek başına büyütmişti. Şimdi ise son derece mutlu bir evliliği vardı, eşi üzerine titriyordu ve uzun zamandır bastırılmış olduğu cinselliğini yeniden uyandırmıştı. Yirmi yıl boyunca kızının ve kendisinin yaşamını sürdürmek için hiç sevmediği bir büro işinde çalışmıştı. Bunlar oldukça zor, yalnız yıllardı; özellikle de boşanmayı takip eden dönemde, kızı Kitty'le olan ilişkisinde de çoğu kez gerginlikler yaşamıştı.

"Hayatımın şimdi bu kadar farklı olduğuna inanamıyorum," diyordu. "İki yıl önce Richard'la tanıştığımdan bu yana her şey değişti. Bir kere, o korkunç işi sonunda bırakabildim. Bundan sonra ne yapmak istediğim konusunda rahat rahat düşünmem için Richard beni çok teşvik etti, şimdi zamanımın çoğunu bahçemdeki çiçeklerle ve bitkilerle ilgilenererek geçiriyorum. Her zaman bir bahçem olmasını istemiştim ama buna vaktim olmamıştı. Çiçeklerimi ve bitkilerimi kurutmayı, işlemeyi, onları kozmetiklerde ve yemeklerde kullanmayı da öğreniyorum. Değişen bir diğer şey de kızım ile olan ilişkim; yıllar boyunca iki kız kardeş gibi didişip durmuştuk halbuki. Kendimi hiç bu kadar mutlu ve doygunluk içinde hissetmemiştim."

Anketi tamamladıktan sonra ise Sara şöyle demişti: "Bunu on

yıl önce, kırk dört yaşındayken yapmış olsaydım her şey daha farklı görünenecekti. O zamanlar yalnız, depresif ve aşırı kiloluydum. Kitty yirmi yaşındaydı ve evden ayrılmıştı, annem de o sıralarda ölmüştü. Hayatımda işimden ve biçareliğimden başka bir şey yoktu. Şimdiki profilime baktığımda ise hayatımın Afrodit, Demeter ve Artemis yönünden ne kadar zengin olduğunu görüyorum."

Sera'nın Tanrıça Profili şöyleydi:

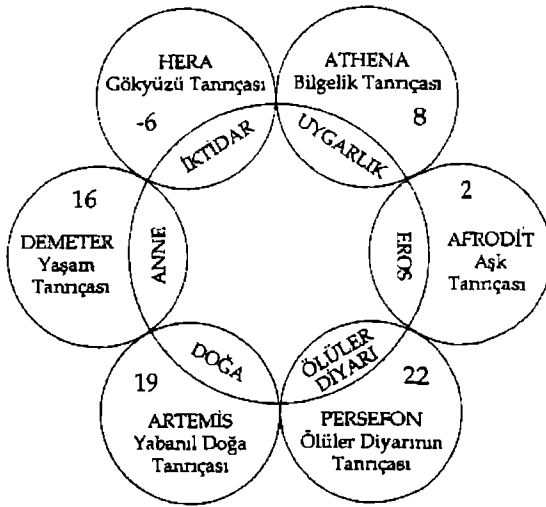
Sara gibi yıllarını tek başına ve yoğun bir şekilde çalışarak geçiren bir kadının profilinde; hayatın aşka, sevgiye, bolluğa ve doğayla huzurlu bir temasa yönelik yanlarının ağırlıkta olması telafi mekanizmasının şifalandıran tabiatını yansıtmaktaydı. Gelecekte bir gün ise eski, bitmemiş bir mesele tamamlanmak üzere yüzeye çıkabilir (Persefon) ya da hayatında yeni bir faaliyet başlayabilirdi (Athena). Ama o an için Sara'ya tavsiyem, hak ettiği bu mutluluğun tadını çıkarmasıydı.

Tanrıça Profili # 4

Bir grup önünde konuşmak ve düşüncelerini ifade etmek Mary için çok zordu. Utangaç ve yabancılara karşı son derece çekingen bir tutum içindeydi; arkadaşlarına karşı ise sıcak ve cömertti. Kırk bir yaşında, heykel ve kolaj üzerine çalışan bir sanatçıydı. Bulutların,

ağaçların ve dağların imgelerinde doğadan ilham alıyordu. Annesi soğuk ve mesafeli bir kadın, babası ise alkolikti; dolayısıyla, evlilikten ve yakın ilişkilerden kaçınmaya oldukça küçük yaşlarda karar vermişti. "En büyük sorun," diyordu, "yalnızlık değil, dünyanın sizi gözden çıkarmış olduğu hissiyle yaşamak. Pek çok insan sanatımı anlamıyor, dolayısıyla hayatımı kazanmak da zor. İhtiyacım olan şey ise çalışmalarımı satacak bir galeri ya da ajans."

Mary'nin Tanrıça Profili şöyleydi:

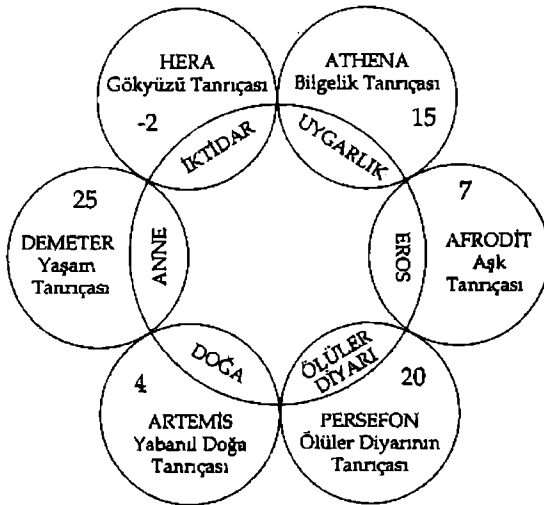

Mary'nin utangaçlığı ve hassasiyeti, profilinde ağırlığın Artemis ve Persefon üzerinde olup Afrodite ve Athena'nın ise zayıf kalması ile net olarak görülmektedir. Dış dünyaya yönelik güvensizliği ise Persefon (22 puan) ve Hera (-6 puan) arasındaki farktan dolayı son derece belirgindi. Mary'e dünyevi güç ve nüfuza karşı olan tutumunu, bu alandaki düşük öz-güven duygusunu değerlendirmesini önerdik. Psikodrama uygulaması sırasında Mary, galeri sahiplerine ve otorite sahibi diğer insanlara yönelik tutumunun eleştirel ve yargılayıcı olduğunu fark etti; insanlarla sosyal anlamda bağ kurmaktaki gönülsüzlüğü ise bu durumu daha da alevlendirmektedir. Biraz rahatlayıp gevşerse insanlarla çok daha kolay iletişim kurabileceğini anlamıştı.

Tanrıça Profili # 5

Joanne, 68 yaşında bir büyükanneydi, beş yıl önce dul kalmış ve ölümcül hastaların bakıldığı bir düşkünlerevinde çalışmaya başlamıştı. O zamandan beri aktif bir gönüllüydü ve ölmekte olan insanların ailelerine destek veriyordu. "Eşime ve birlikteliğimize o kadar bağlıydım ki başka bir şeyle pek de ilgilenmemiştim. Dört çocuğumuzu birlikte büyüttüştük, en küçükleri şimdi otuz altı yaşında. İşimizi de birlikte yürütüyorduk; Jim su tesisatı ve ısı sistemleri müteahhidiydi, ben de muhasebeye bakıyordum. Kanserden öldüğünde dünyanın yıkıldığını hissettim; öyle bir depresyon içindeydim ki öleceğimi düşünüyordum. Sonra birisi bana, yakınlarının hastalıklarından dolayı büyük üzüntü yaşayan ailelere destek olan bir programa katılmamı önerdi. Şimdi birkaç aileye yardım ediyorum, çocuklarına bakıyorum ve anne-babaları hastanedeyken onların yemekleriyle ilgileniyorum. Pek çok açıdan hayatım hiç bu kadar üzüntü ya da doygunluk verici olmamıştı."

Joanne'nin Tanrıça Profili ise şöyleydi:

Joanne'nin yaptığı gönüllü çalışmalara kendisini ne kadar vakfetmiş olduğu profilinde ağırlığın Demeter (25) ve Persefon (20) üzerinde olmasından anlaşılıyordu. Ancak Hera (-2) acı çekiyor-

du. Joanne'e tavsiyem, ıstırap içindeki ailelere gösterdiği şefkat ve ilgiyi, içindeki kızgın ve matem tutan Hera'ya da göstermesi, ona kulak vermesiydi. Bunu günlük tutarak ve psikodrama yoluyla yapabiliirdi. Joanne tavsiyelerimi uyguladığında, kocası tarafından yüz üstü bırakılmış olma hissiyle asla bağdaştırmamış ve hiç ifade etmemiş olduğu pek çok güçlü duygu taşıdığını görmüştü.

9. BÖLÜM

İÇSEL TANRIÇALARINIZI UZLAŞTIRMAK (KADINLAR İÇİN)

FARKLI TANRIÇALARINIZI TANIMAK

Birinci bölümde, büyük tanrıçaları incelerken; sizde ya da anneniz, kız kardeşiniz, arkadaşlarınız gibi hayatınızdaki kadınlarda bunlardan iki ya da üçünün bulunduğunu fark etmiş olabilirsiniz. Bazı tanımlamalar tam olarak uymayabilir ama hayatınızın farklı evrelerinde, farklı tanrıçaların kendilerini sizin aracılığınızla nasıl ifade etmiş olduklarını görmüş olabilirsiniz. Atölye çalışmalarındaki kadın katılımcıların, hayatlarındaki farklı evreleri tanrıça lisasını kullanarak nasıl tanımladıklarına dair bazı örnekler vereyim:

“Tam bir Artemis çocuğuydum, çoğunlukla tek başıma kırlar-daydım ve kapalı alanlarda bulunmaktan nefret ederdim. Ancak üniversite eğitimi, hayatıma oldukça yoğun bir Athena etkisi getirdi. Şimdi ise birkaç yıl önce Karayipler’de satın aldığım bir arazi ile şehir arasında sürekli bir git-gel ikilemi yaşıyorum.”

“Büyürken Afrodite açısından hep güçlüydüm ve bu durum, modellik kariyerimde bana çok faydalı oldu ama şimdi, doğru insanla evliyim ve evliliğimi sürdürmek istiyorum. Kendi modellik

ajansımı kurdum. İçimde bu kadar kuvvetli bir Hera olduğunu bilmiyordum ama şimdi ona çok değer verdiğim kesin."

"Bebek sahibi olmak çocukluğumdan beri en büyük hayalimdi, Demeter'in profilimde çok güçlü bir yeri olduğunu söyleyebilirsiniz. Ve bu durum, benim için çok doğru olurdu. Çocuklarım büyürken daha önce hiç olmadığı kadar yoğun bir doygunluk ve mutluluk hissi içindeydim. Ancak annemi küçük yaşta kaybetmiş olmak bana hep için için acı vermiştir. Artık çocuklarımla hepsi evden ayrıldılar ve depresyona girdim. Sanırım Persefon'un dünyasıyla daha çok yüzleşmem gerekiyor."

Hayatlarımdaki kadınlardan da aşına olduğum üzere, böyle örnekler; her kadının, yapısı içinde baskın konumda olan bir ya da iki tanrıça tipine sahip olduğu gerçeğine işaret etmektedir. Bir kadının hayatının geçiş ya da değişim dönemlerinde bu tanrıçaların tamamen değişmesi pek muhtemel değildir, ancak yeni aşamalar, kadını yeni enerjilere ve yeni bakış açılarına açacaktır. Temel enerjileri ve tanrıça bakış açıları aynı kalacaktır ama hayatı değişirken, kendisini içinde bulduğu koşullara göre bunlar bir takım değişimlere uğrayacaktır.

Bunu bir örneklerle açarsak; temel olarak hangi tanrıça tipi bizde baskın olursa olsun, bir bebek sahibi olmak bizi şu veya bu şekilde Demeter'in dünyasına, annelik bilincine taşıyacaktır. Bu kaçınılmazdır çünkü Demeter, anneliği yöneten arşetipsel enerjidir. Annelik bilhassa onun alanıdır.

Durup düşüncecek olursak; her kadının altı farklı şekilde anne olabileceğini de söyleyebiliriz. Temel anlamda Artemis enerjili bir kadın, son derece içgüdüsel fakat sıra dışı bir anne olacaktır; önceliğinde giysiler, planlar, programlar değil de sıcak ve güçlü bir dostluk yer alacaktır. Çocuğunun kendisi gibi faal ve bağımsız olmasını isteyecektir ve hayatının Demeter dönemini yaşıyor olmasına rağmen, bunu; Artemis'e özgü bir şekilde yapacaktır.

Afrodite annesi ise tam tersine çocuğunu oyuncaklar, şık kıyafetler, partiler ve gezintilerle şımartacaktır. Çocuğunun nasıl görüldüğü onun için önemli olacaktır; çocuğuna bazı sosyal kabiliyetleri aşılayacaktır. Hera kadınının annelik tarzı ise, tam tersine hiyerarşi, güç ve nüfuza dayalı olacak, çocuklarına her şeyle ilgili neyin "doğru," neyin "yanlış" olduğunu öğretecektir. Çocuk sahi-

bi olmaktan dolayı kesinkes Demeter'in aleminde yer alacak olmalarına rağmen, her tanrıça tipinin anne olarak nasıl farklı şekillerde işlev gördüğünü anlamak zor değildir.

Bu durumda en önemli ve faydalı nokta şudur: Hayatımızın büyük bir bölümünde mevcut olan asli tanrıça enerjisini tespit eder etmez, o tanrıçanın bizi herhangi belirli bir dönemde nasıl etkilediğini de anlayabiliriz. Artemis'in çocukluk deneyimleri, Demeter ya da Afrodit'inkilerden oldukça farklıdır; Persefon ise buluş çağı dönemini Afrodit veya Athena'ya oranla çok daha zor bir dönem olarak görmektedir. Demeter ve Afrodit'in kaybettikleri gençliklerinin ve kadınlıklarının yasını tuttukları dönemde ise Hera formunun, yeteneklerinin zirvesine ulaşmaktadır.

Hayatın pek çok aşamasını -bebeklik, çocukluk, buluş çağı, yetişkinlik ve yaşlılık- arşetipsel ve deneyimsel açıdan gözden geçirmemiz gerekmektedir. Bizimle ilgili olan nokta, bu dönemleri *nasıl* deneyimlediğimizdir. Hayatımızın belirli dönemlerini *nasıl* deneyimlediğimiz, o dönemde ya da şimdi ifade edilen tanrıça enerjisini hem üstü örtülü hem de aşık tarzlarda gösterecektir.

Atölye çalışmalarında, içsel tanrıçaları ile çalışmalarına yardımcı olması için katılımcılarla bir oyun oynarız. Oyunun adı "Hatırlamak"tır ve hayatımızın farklı aşamalarıyla ilgili olarak hafızalarımızda yer etmiş şeylerin listesini yaptığımız bir çalışmadır. Liste tamamlandığında onu inceleyerek belirtilen deneyim veya tutumla özdeşleşen tanrıçayı saptarız. Bu çalışma, hayatımız boyunca hangi tanrıçaların etkin olduğunu, hangi tanrıçalardan kaçındığımızı ortaya çıkarır ve bu iki grup arasında dinamik bir etkileşimin mevcut olduğunu düşündürür.

Örneğin, bu çalışmayı yapan elli bir yaşındaki bir danışanım buluş çağıyla ilgili olarak şöyle bir liste yaptı: Tekneler, balık tutmak, yüzmek, güneşin altında okumak, annemle didişmeler, dünyayı kurtaran ince ve düz göğüslü bir kadın kahramana yönelik hayaller. Listeye baktığımda, o dönem psişesinde Artemis ve Athena'nın son derece güçlü olduğu, Afrodit ve Demeter'in ise yer almadığı görülmektedir. Danışanım ise şöyle diyordu, "Ama bu durum çarpıcı bir şekilde değişecekti, nitekim, on iki yıl sonra bir baktım ki üç çocuk annesi evli bir kadın oluvermişim!"

Belirli bir tanrıçanın gücü bazen erken, bazen de geç dönemlerde ortaya çıkar. Athena veya Artemis'in enerjisi bahşedilmiş bir kadın, buna rağmen yirmili ya da otuzlu yaşlarını bir aile kurup

onlarla ilgilenerek geçirmişse, hayatının geri kalan döneminde bu iki tanrıçanın enerjilerini olağanüstü faydalı olduğunu görebilir. Ya da daha genç bir kadıken çok sorumluk isteyen bir işle uğraşırken, Hera'nın olgun enerjisinin son derece yardımcı olduğunu fark edebilir.

Öyleyse, kendi kişisel tarihçemiz üzerinde düşünmenin önemi hangi tanrıça enerjilerinin güçlü bir şekilde vurgulanmış, hangi tanrıça enerjilerinin ise eksik olduğunu keşfetmekle ilgilidir. Vurgulanan tanrıçanın, vurgulanmamış veya tamamen eksik olan tanrıçayı telafi ediyor olması da mümkündür. Hayatınıza bugünlerde yansıyan belirli bir kalıp var mı? Sürekli olarak farkında olduğunuz belirli kalıplar var mı? Bu kalıplarınız, yaralarınız hakkında neler söylüyor? Bilinçdışı davranış kalıplarını tanımak, uzlaşma ve şifalanma sürecinin ilk adımıdır.

EKSİK TANRIÇA ENERJİLERİ

Anketi doldurup puanları toplayarak profilinizi belirlemek, "Düşük ve hatta eksi puanlı çıkan şu iki ya da üç tanrıçadan ne anlamam gerekiyor peki?" gibi sorulara yol açabilir. Kendimize karşı dürüstsek, bunları içimizde henüz keşfetmediğimiz alanlar olarak görebiliriz. Atladığınız bölümleri okumak ve *sizdeki kayıp tanrıçaları bünyelerinde taşıyan arkadaşlarınızı ya da aile fertlerinizi onaylayıp onaylamadığınızı görmek faydalı olabilir.*

Örneğin, annenizin; civardaki bütün kulüplerin, derneklerin yöneticiliğini yapan yerel bir Hera olduğunu fark edebilirsiniz. Veya gerçekten hüsrana uğramış bir Athena olan bir kız kardeşiniz vardır; evli ve çocukludur, bütün bu dış görüntüye rağmen Demeter'le hiç alakası yoktur ve üniversiteyi bitirmek için bu koşullarda didinip durmaktadır. Belki de kızınız genç bir Artemis'tir; odası da hemstırlar, yavru kedi, köpeklerle ve at resimleriyle doludur. Belki de üniversite yurdundaki oda arkadaşınız utangaç ama sezgileri son derece kuvvetli bir Persefon'dur. Ve hiç kuşkusuz, özgür ve rahat yaşam tarzlarından hoşlanalım ya da hoşlanmayalım, mutlaka bir iki Afrodite tanıyoruzdur. Peki ya Demeter? Neredeyse her zaman bebeklerle, küçük çocuklarla çevrili olduğunu gördüğümüz bu huzur veren, canlı, coşkulu kadınları gözden kaçırmak neredeyse imkansızdır.

Tanrıçalar sadece yapımızda ve çevremizde değildir; onların temsili suretleri pembe dizilerde, magazin eklerinde, büyük şehirlerde ve ünlülerin yaşamlarında da görülebilirler. Tanrıçalar her yerdedir ve artık elinizde bir anahtar olduğuna göre onları, kendiniz de gözlemleyebilirsiniz. Kendinize sormanız gereken soru şudur: Hangisiyle tamamlanmamış bir işim var?

Tamamlanmamış bir işinizin kaldığı tanrıça, muhtemelen hayatınızda "sesi" ya en az duyulan ya da sesi, arka planda kulaklarınızı tırmalayan ve kulak vermek istemediğinizdir. Buradaki önemli nokta, onunla olan meselelerinizi keşfetmek ve bunları değerlendirek çözmeye çalışmaktır. Atölye çalışmalarında tanrıçalar arasındaki temel bazı meseleleri ortaya çıkarmak için bir başka oyun daha oynarız; okurlar bu çalışmaya yazılı olarak da yapabilirler. Bir kağıdın üzerine her bir tanrıça için altı çember çizin. Çemberlerin içine ve etrafına o tanrıçalarla özdeşleştirdiğiniz kelime ve ifadeleri not edin. Bu tablo üzerinde düşündüğünüzde, bu kelimelerin ve ifadelerin bazı tanrıçalarla ilgili yaraları yansıttığını görmeye başlarsınız. O tanrıçaların yaralarının, hayatınızı gün be gün nasıl etkilemekte olduğunu görmeye bakın.

TANRIÇALAR AÇISINDAN HAYAT DÖNGÜSÜ: DEĞERLERİ NETLEŞTİRMENİN YENİ BİR YOLU

Tanrıçaları tarif ederken genellikle onların temel vasıflarının üzerinde durmuştuk; gençlik, başarı, bağımsızlık, sosyallik, tutku, güç ve nüfuz özellikle vurgulanan özellikler olmuştur. Bu vasıfların ortaya çıkışını ve gelişimini görmenin bir yolu da bunlara, kadının hayat döngüsü açısından bakmaktır.

Geleneksel olarak kadının hayat döngüsü üç temel aşamadan oluşmaktadır: *Genç Kız, Anne ve Kocakarı*. Bariz bazı biyolojik sebeplerden dolayı, yakın zamanlara dek Demeter anne prensibi olarak, pek çok toplumda bir kadının hayatının daha çok orta dönemine hakim olma eğilimindeydi. Ancak doğum kontrolü ve eğitim, bu durumu büyük ölçüde değiştirdi. Bir zamanlar yalnızca Demeter'e ayrılmış olan dönem, günümüzde Artemis ve Athena'nın gençlik enerjileri ya da Afrodite'nin cinselliği ve aşk ilişkileri çerçevesinde de mümkün görünmektedir. Dolayısıyla günümüzdeki bu gelişimi göstermek açısından bu dört tanrıçanın enerjilerini, hayat döngü-

sünün ortaya çıkışı çerçevesinde akranlar olarak ele almak oldukça uygun görünmektedir:

Persefon (Genç Kız olarak) çocukluk ve genç kızlık dönemine hakimdir.

Artemis ve Athena buluş çağına, kadının genç kızlık dönemine ve kadınlığa geçişine hakimdir.

Demeter ve Afrodit anneliğe, ilişkilere ve olgunluk dönemine hakimdir.

Hera hayatın ikinci yarısına, kadının yaşlılık dönemine hakimdir.

Persefon (Kocakarı olarak) yaşlılık, ölüm ve kadının bilgelik dönemine hakimdir.

Ancak, bir kadının yalnızca kendilerine sadık olması için birle-riyle rekabet eden dört tanrıçaya sahip olmak -hele de baskın tanrıça enerjiniz Hera ve Persefon ise, onların taleplerini karşılamak üzere çaba harcamaktan hiç söz etmiyorum bile- oldukça yıpratıcı olabilir. Ancak bu pek çok kadının yaşadığı bir ikilemdir ve Tanrıça Çarkı'nın amacı da buna ışık tutmaktır. Bazen buna, zaman arşetip-sel değerlerin netleştirilmesi dememin sebebi de budur.

Öncelikle, yukarıda kesikli çizgi ile paranteze aldığımız dört tanrıçayı; Demeter, Afrodit, Athena ve Artemis'i ele alalım. Bunlar, bir kadının hayatında buluş çağından sonraki dönemde en çok etkinlik gösteren tanrıçalardır. Dolayısıyla, psişesinin içinde her kadını çeşitli taleplerle bir oraya bir buraya çekelemektedirler: Demeter bebek istiyordur, Afrodit romantizm arıyordur, Athena kariyer peşindedir, Artemis ise sadece yalnız kalmak istiyordur. Peki tanrıçaların bizi adeta çekiştirip duran gerilimlerine nasıl bir son veririz? Bunlar arasında nasıl seçim yapabiliriz?

İlk olarak, en yüksek içsel sesin hangisine ait olduğunu saptamalısınız; yani, sizde baskın olan tanrıça enerjisi hangisidir? Anketi tamamladıysanız, baskın tanrıça tipiniz artık çok daha aşık görünüyor olmalıdır; bu, Hatırlama oyununda ismi en çok görünen ve Tanrıça Profilinizde en yüksek puanı alan tanrıçadır.

İkinci olarak, sizi diğer tanrıçalara ait alemlere doğru iten ya da

çeken *dışsal* etkilere bakmalısınız. Mümkünse, bu noktada *annenizi* uzun uzadıya incelemenizde fayda var: Annenizin temel tipi hangisidir: Demeter, Hera ya da Persefon mu? Annenizin size yönelik taleplerini, beklentilerini sadakatle takip ediyor musunuz, yoksa bunlara sert bir şekilde karşı mı çıkıyorsunuz?

Hera tipi bir annenin Athena tipi kızıysanız; aranızda büyük olasılıkla pek çok iktidar meselesi vardır ve genellikle, annenize bir şeyler kanıtlamak için dünyaya açılma ihtiyacı içindedir; bu durumda, Demeter'in dünyası sizi pek çekmiyor ve size doğrudan bir yarar getirmiyor gibi görünecektir. Öte yandan, anneniz size Demeter'in besleyici, sıcak şefkatini ve anneliğini pek göstermemişse, bir çocuk formu içindeki bir parçanız muhtemelen bunun hasreti içindedir. Bu durumda, evlilik ve çocuk sahibi olmak konusunda acele etmeden önce kendinizi dikkatle gözlemlemeniz, hangi noktada olduğunuzu saptamanız gerekecektir.

Ancak, durumu tersinden ele alacak olursak, yani Demeter tipi annesi olan bir Afrodite ya da Athena kadınıysanız çocuk sahibi olmaya ve içinde yetiştiğiniz o sıcak ev ortamını yeniden yaratmanın mecburi vazifeniz olduğunu hissedebilirsiniz. Oysa, içsel anlamda aslında o ya da bu şekilde macera ve başarının, -kabul etmelisinizdir ki- çocuklara pek yer olmayan bazı faaliyetlerin arayışı içindedir.

Durumu tekrar tersine çevirirsek; üniversite eğitimi görüp kariyer edinmeniz konusunda oldukça ısrarcı Athena tipi bir annenin doğal bir Demeter olan kızısınız ve yavaş yavaş, olağanüstü bir mutsuzluk içinde olduğunuzu fark edersiniz. Tek ihtiyacınız; sürekli olarak "kazara" hamile kalmak yerine okuldan ayrılıp hasretini çektiğiniz o çocuklara bilinçli bir şekilde sahip olmak olabilir pekala.

Ayrıca, *babanızı* da uzun uzadıya incelemelisiniz. Size yönelik bilinçli veya bilinçsizce beklentileri üzerinizde muazzam bir tesire sahip olabilir. Babanız bir erkek evlat istemiş ve onun yerine size ve kız kardeşlerinize sahip olmuş olabilir. Dolayısıyla, sizin çok başarılı bir Athena olmanızı ve bu şekilde sizinle entelektüel bir arkadaşlık kurmayı gizliden gizliye istemiş olabilir. Ya da size yönelik hayalleri, birlikte balığa çıkacağı ve yelkenli kullanacağı, asla sahip olmadığı o erkek evladın yerine koyacağı bir Artemis'in etrafında yoğunlaşmış olabilir. Buradaki mesele, hangi tanrıça enerjisinin geçerli tipiniz olduğudur. Asıl doğanıza ihanet edip de babanızı

mutlu etmek için kendinizi başka bir kalıba sokuyor olabilir misiniz acaba?

Bazen genç bir kadın, çocukken babasının kadınsı fantezilerinin çoğunu özümsemeyi öğrenerek onun mutsuz cinsel yaşamının oluşturduğu gölgeye doğru çekilecektir. Yetişkin hayatında ise kendini gelişi güzel ilişkiler yaşarken bulabilir ve gerçek Afrodit doğasına karşı güvensizlik yaşayabilir çünkü aslında, babasının gizli, ifade edilmemiş hayatı hayli bilinçsizce de olsa bu kadını dürtülemektedir. Bu kadın gerçek bir Afrodit midir, değil midir? Kendi içine bakması ve kendisi için neyin en önemli, hangi tanrıçanın gerçek rehberi olduğunu anlaması gerekmektedir.

Anne babanıza ek olarak, içinde yetiştiğiniz toplumun genel değerlerine ve bunların, başlıca tanrıça enerjisinize nasıl tesir ettiğine veya bunu nasıl çarpıttığına da bakmalısınız. Athena kadınlarına değer verilen bir üniversite kentinde mi büyüdünüz? Yoksa kadınlarda hep abartılı Afrodit tavırları görmeyi bekleyen, şov dünyasına yakın insanların çevresinde miydiniz? Ya da yetiştiğiniz toplumun öncelikleri, iyi bir kısmet bulup evlenerek çocuk sahibi olmak, yani Hera ve Demeter değerleri miydi?

Bunların hepsi *kolektif* değerlerdir; bünyenize almış olabileceğiniz kadınsılığın bir çeşit ortalamasını ya da normunu oluştururlar. Biraz geriye çekilip bunları kendinize nasıl veya ne kadar mal ettiğinize ve size gerçekten uyup uymadıklarına dikkatle bakmaya çalışın.

HANGİ TANRIÇA YÖNETİMDE? HAYATTAN BAZI ÖRNEKLER

Atölye çalışmalarına katılanları, kendi baskın tanrıça tiplerini bulana dek farklı tanrıçaları keşfetmeye teşvik ederim. Bu çalışmayı, "Bir Tanrıça Hakkında Bilmek İsteddiğiniz Her Şey" adını verdiğim bir oyunla yaparız. Bu oyun için, büyük bir halkanın içinde altı bölüm oluştururuz; bu, Tanrıça Çarkı'mız olur; her bölüm, bir tanrıça içindir. Herkes kendisine en rahat gelen bölümde oturur. Bu aşamada, katılımcılardan oturdukları yerin tanrıçası hakkında açıklamalar yapmalarını isterim. Örneğin çarkta, Demeter bölümüne denk gelen yerde oturan bir kadın, "Bir Demeter olarak çocuklarımla birlikte kurabiye pişirmeyi ve evimin güzel kokularla dol-

masını seviyorum," diyebilir. Athena bölümünde oturan bir diğeri ise "İşim o kadar yoğun ki mutfak alışverişi yapacak ve yemek hazırlayacak zaman bulamıyorum," diyebilir. Hera adına konuşan bir başka kadın ise "Gençlerin bugünlerde saçlarına verdikleri o garip biçimi hiç anlayamıyorum," yorumunda bulunabilir. Her bölüm konuşmasını yaptıktan sonra, katılımcılardan yerlerinde kalıp diğer bölümdakilere sorular sormalarını isterim. Böylece, Artemis bölümünde oturan bir kadın Afrodit bölümündeki kadına, "Bu kadar sosyal olmayı nasıl beceriyorsun, etrafında bu kadar insanın olmasına nasıl tahammül ediyorsun?" diye sorabilir ve Afrodit bölümündeki katılımcıdan bu soruya yanıt vermesi istenir. Ya da Demeter bölümünde oturanlar Hera bölümündekilere, "Evi sürekli temiz tutmak ve akşam yemeğine herkesin birlikte oturması neden bu kadar önemli? Neden çocuklar tabaklarındaki her şeyi bitirmek zorundalar?" diye sorabilir. Hera bölümündeki bir kadının bu sorulara verecek pek çok yanıt olacaktır.

Bir bölümde oturanlar diğer bölümlerin kendilerine yönelttikleri soruları yanıtlamak zorunda kaldıkça oyun gittikçe eğlenceli ve komik bir hal alır. Bir süre sonra, katılımcılardan yer değiştirmelerini isterim, böylece oyun boyunca bütün katılımcılar Tanrıça Çarkı'nın farklı farklı bölümlerinde hem soru soran, hem de yanıtlayan konumunda olmayı deneyimlerler. Bazı farkındalıkların baş göstermesi ise çok zaman almaz; katılımcıların "Ah, bu tıpkı kız kardeşim gibi," ya da "Bu tıpkı benim annemi anlatıyor," veya "Hah, patronumdan neden hoşlanmadığımı şimdi anlıyorum," gibi şeyler söylediklerini duyarım. Böylece birbirimizden öğreniriz ve kendi tanrıça kumaşımızı yavaşça hep beraber dokumaya başlarız.

Aşağıda, bazı katılımcıların hayatlarını tanrıçalar açısından nasıl tarif ettiklerine dair bazı örnekler yer almaktadır:

1. Margy'nin Hikayesi: Bir Artemis, Afrodit'i Keşfediyor

"Annem, hüsrana ve engellenmişlik duyguları içinde tipik bir Hera'ydı; çocukları için neyin en iyisi olduğunu hep o bilirdi. Onunla hiç anlaşamazdım. Küçük tatlı bir kızın nasıl olması gerektiğine yönelik sabit fikirleri vardı... Onun için büyük bir hayal kırıklığı olduğumu söyleyebilirsiniz. Sanırım çocukluğumun ve gençliğimin büyük bir bölümün-

de bir Artemis'tim ben. Dışarıda her zaman oğlan çocuklarıyla birlikte oynayan bir tür erkek fatmaydım. Oğlanlara hayranlık duyar ve beni takdir etmelerini isterdim.

Beni en çok rahatsız eden şeyse annemin gözünde, oğlanların hiçbir yanlışının olmamasıydı. Onlar bir biçimde harikuladeydiler sanki; onun asla yapamadığı şeyleri yapmak, kazanmakta ve liderlik etmekteydiler veya en azından annem böyle umut ediyordu. Bu bir çeşit çifte standarttı ve şimdi anlıyorum ki onun kendi kadınsılığından kaçınmasının bir yoluymuştu. Dört kardeşlik. İki ağabeyim ve bir kız kardeşim vardı.

Babam hiçbir zaman görünürlerde yoktu. Onu da hayal kırıklığına uğrattığımı hissettim hep. Kardeşim hamile kaldığında yardım etmek için yanımdaydı ama beni hiç anlamadı. Kız kardeşim Sue en başından beri bir Afrodit'ti, bu durum annemi farklı bir şekilde çılgına çeviriyordu; oysa Sue küçükken ona cicili bicili şeyler giydirmekten büyük keyif alırdı. Buluş çağındayken Sue hep bana gelir ve cinsellikle ilgili bir sürü soru sorardı -bense biraz dehşete düşerdim açıkçası çünkü bütün bunlar, benim oğlanlarla anlaşma tarzımdan çok farklıydı. Güçlü ve dayanıklı olduğum için bana saygı duyuyorlardı çünkü bir çok takımında yer alıyordum, arabalarla ilgili çok şey biliyordum ve cinselliği umursamaz görünüyordum.

Üniversite yılları da hemen hemen aynıydı. İdare edebilmek için Athena yönümü biraz geliştirmiş olduğum söylenebilir ama yine de araba yarışlarına giden ve beni kız kardeş türünden bir dost olarak gören oğlanlarla takılıyordum. Beceriksiz birkaç cinsel deneyim yaşadığım birkaç olmuştu. Oğlanlar aşırı derecede utangaç ve tecrübesizdi; ben de seksin çok fazla önemsenip gözde büyütüldüğü sonucuna varmıştım. Geriye dönüp baktığımda, şimdi anlıyorum; onlara aslında izin vermiyordum. Sue'nun bahsettiği bütün o şeyler ise beni cinsellikten soğutmuştu aslında.

Jane'le tanışana dek Afrodit hayatıma girmemişti. O zaman bilgisayar programcısı olarak şehirde çalışıyordum. Jane çok becerikli bir organizasyon danışmanıydı, onunla bir seminerde tanıştık. Enerjisine, giyimine, en son kitaplar, müzikler ve filmler hakkında bu kadar çok şey bili-

yor olmasına hayran kalmıştım. Kendime örnek aldığım onun başarılı Athena yanıydı, ancak bende pek hırs yoktu. Bir akşam onun evinde otururken bana ne kadar güzel bir kadın olduğumu söylemesi beni adeta uçurmuştu, sonra birlikte olmuştuk. O akşam hayatımı bütünüyle değiştirmişti. Kendimi ve bedenimi bambaşka bir şekilde görüyordum artık. Kardeşim Sue'yu ise biraz daha iyi anlıyordum sanki. Afrodit onun için içgüdüsel. Benim içinse üstü örtülüydü, adeta gömülü kalmıştı ve inisiye edilmem gerekmişti.

Annem, bu ilişkimden tabi ki nefret ediyor ama Jane, onun karşısında durabilmeyi öğretiyor bana. Annemin evliliğinde Afrodit'in ne kadar az yer tuttuğunu görmeye başladım, sanırım Demeter de yine çok az bir yere sahipti. Demeter benim için hala büyük bir gizem. Jane'le altı yıldan beri birlikteyiz ve bazen, bir çocuğu evlat edinmekten bahsediyoruz ama ikimizin de henüz hazır olmadığını biliyoruz. Birbirimizi besliyoruz biz. İkimizin de çocukken bu kadar az Demeter sevgisi görmüş olması ne kadar üzücü. Ancak çocukken öğrendiğim bağımsızlığa değer veriyorum. Kendimi biraz yabancı ve dışında hissetsem de Artemis yanımda, dışarıdaki hayat için bana büyük güç veriyor."

2. *Pat'in Hikayesi: Demeter'i Kaybetmek, Persefon'la Yüz Yüze Gelmek*

"Altı çocuklu bir ailede büyümenin, beni çocuklardan ve aile ortamından bıkırmış olabileceğini düşünebilirsiniz. Annem kendini adanmış bir Demeter'di, ben en büyük çocuktum ve bir hayat şekli olduğunu düşünerek ben de aynı yapının içine dalmıştım. On dokuz yaşında evlendim. Bill hava kuvvetlerinde subaydı, son derece dengeli ve güvenilir görünüyordu, ben de kendi bebeklerimi doğurmak istediğimi biliyordum, öyleyse bizi ne durdurabilirdi ki?

Yirmi beş yaşına gelene dek bütün çocuklarımı doğurmuştum ve eğer Kevin'in doğumunda -beşinci çocuğumdur- bir komplikasyon çıkmasaydı çocuk doğurmaya devam ederdim. Ancak doktor tüplerimi bağlatmam için beni ikna etti. Benim gibi bir Demeter için askeri üslerde yaşamak

harika bir şeydi. Diğer annelerle ve çocuklarıyla buluşuyordunuz ve hava kuvvetleri ihtiyacınız olan her şeyi karşılıyordu.

En azından, ben böyle düşünüyordum. Oysa Bill'e bel bağlamamam gerekirdi. Hamileliklerim sırasında çok kilo almış ve hareketsiz kalmıştım. Cinsel hayatımızın pek yolunda gitmediğini fark etmemiştim çünkü zaten öyle çok heyecan verici de olmamıştı. Bill evde biraz utangaç bir tipti. Sarırm, onun da annesiydim. Cinsel ihtiyaçlarını pek dikkate almıyordum. Oysa bir gün çalışma odasında o dergilerden birini bulduğum gün anlamalıydim. Fakat çocuklarımla çevrili bir rüyanın içindeydim hala.

Başka bir kadınla birlikte olduğunu ve evden ayrılacağını söylediğinde dünya başıma yıkıldı. O zamana kadar herhangi bir kusurum olduğunu düşünmüyordum. Ona her şeyi vermiştim. Ya da öyle olduğunu sanıyordum. Öfkeye kapıldıysam da bunu hissetme izni vermedim kendime. Sakin, sıcakkanlı ve temkinli bir görüntüm vardır. Sanki hiçbir şey olmamış gibi hayatıma devam ettim. Fakat sonrasında içmeye başladım. İlk önce birkaç kadehle başlamıştı. Ancak boşanma avukatlarıyla konuştuğum dönemde bu birkaç bardak dört katına çıktı. Hayatıma önceki gibi devam etmeye çalışıyordum ama depresyondaydım, cidden derin bir depresyon içindeydim. Çocukları okuldan almadan önce saatlerce televizyonun önünde oturup sigara ve içki içiyordum; bütün o çöplüğün içinde kaybolmuştum adeta. Sadece kendimi kaybetmek istiyordum aslında, hepsi buydu. Persefon'u tanımam böyle oldu. O dönemde çocuklarım çok acı çektiler. Onlara iyi davranmıyordum; bir an için onlara sırtımı yaslıyor ama bir an sonrasında ise üstlerine yürüyordum.

Aldığım nafaka fena sayılmazdı ama bundan fazlasına ihtiyacım vardı, böylece çeşitli sekreterlik işlerine girdim. İlk defa dış dünyadaydım ve kendi kendime destek olmam gerekiyordu. Organizasyon ve satış konusunda yetenekli olduğumu görmüştüm. Küçük bir restoran işleten bir kadınla ortak oldum. Paranın büyük kısmını o koyacak, ben de işleri idare edecektim. Hep iyi bir aşçıydım -tam bir Demeter- ama artık içimde biraz Hera olduğunu da fark ediyordum. Eskiden olsa işleri kocamın idaresine bırakırdım.

Arkadaşlarım beni Adsız Alkolikler toplantılarına yönlendirdiler; neredeyse alkolik olmuştum ve benim için korkunç bir dönemdi. Afrodit'i ve nelerin yolunda gitmediğini keşke daha iyi anlamış olsaydım. Çocuklarımla arkasına mı saklanıyordum? Sıcacık bir aileden çıkıp bir diğerine gireceğimi mi düşünmüştüm gerçekten? Sanırım Bill evden ayrılıncaya kadar aslında hiç büyümemiştim ben. Persefon bana gerçek bir öğretmen oldu. Depresyon ve alkolizmle geçen o dönemden sonra dünyayı bir daha aynı şekilde göreceğimi hiç sanmıyorum."

3. *Trish'in Hikayesi: Persefon'dan Athena ve Demeter'e*

"Kendimden bahsetmek benim için çok zor. Genellikle sanki hiç mevcut değilmişim gibi hissediyorum ve sadece acı, bana gerçek olduğumu hatırlatıyor. Dünyayla temas halinde olmak benim için hiçbir zaman kolay olmadı. Sanırım, benim bir Persefon olduğumu söyleyebilirsiniz.

Doğmuş olmak bile bana ihmal edildiğim, dışarıda bırakıldığım hissini verdi. Bir ikizim var, ben sonra doğmuşum. Benim de orada olduğumu fark etmemişler. Yani sonradan akla gelen, hesapta olmayan bir şey gibi çıkmışım ortaya. Kendi hayatımı da böyle görüyorum ben, hesapta olmayan bir şey gibi. Sanırım çok zor bir çocuktum.

Annem, sizin Artemis dediğiniz yapıdaydı. Şehir dışında yaşıyorduk, o da kendisini bitkilerine, heykellerine, köpeklerine ve kedilerine kaptırmış durumdaydı. Hayvanlarla birlikte beslenirdik biz! Babamı daha çok severdim. Yumuşak ve nazikti; oralarda bir yerlerde kendi hayal dünyası vardı onun. Onun beni anladığını düşünmekten hoşlanırdım ama bu da bir hayaldi.

Her şeye karşı o kadar yabancıydım, hayatla olan bağlantım öyle kopuktu ki yedi yaşındayken komşu bir ailenin on iki yaşındaki oğlunun beni taciz etmeye başlaması bile beni fazla etkilemedi. Kuşkusuz, bir kafa karışıklığı ve suçluluk duygusu vardı ama bu beni sadece öncekinden daha yabancı, hayattan daha bir kopuk hale getirmişti.

Buluğ çağında ise iyice donuk bir hale gelmiştim. Çok kilo verdim ve kafamı İsa konusuna taktım ama ilgilendi-

ğim şey, onun ölümüydü. Çarmıha Gerilme hikayesini bir şekilde seviyordum. Bunu izah edemiyorum. Gizli bir günlük tutuyordum, karmaşık resimler çiziyordum. Depresiftim ve pek yemek yemiyordum. Annem ve babam beni doğruca bir psikiyatra götürdüler; adam olağanüstü derecede nazikti ama çizimlerimi gösterdiğimde, başını sallayıp babacan bir şekilde bana oğlanlarla ilgili sorular sormaya başladı. Reçeteye yazdığı bütün ilaçları gayet uysal bir şekilde aldım ve adapte olmayı öğrendim. Ondan sonrasında sanki iki tane ben vardı, orada olan ve olmayan.

Buluğ çağıma baktığımda, sanki bir parçam sürekli olarak yeraltı dünyasına gitmiş gibi görünüyor; bu, Persefon oluyor değil mi? Ama bu durum, bir çok şeyi farklı bir açıdan anlamamı sağlamıştı. Biraz çaba harcadığımda çok iyi yazabiliyordum. Daha çok okumaya başladım; Emily Dickinson'ı, Camus'yu, Dostoyevski'yi, varoluşçuları seviyordum. Nasıl da acayip bir tipmişim. Athena yanım yüze ye çıkmaya başlıyordu. Okulda fark edilmişim; doğal olarak edebiyat ve felsefeye doğru çekildiğimi hissediyordum. Öyle çarpıcı ve olgun şeyler yazıyordum ki kendimden ürküyordum bazen. Bütün bunların nereden kaynaklandığını merak ettiğim zamanlar oluyordu.

Üniversite bana adeta doğal bir sığınak olmuştu, Edebiyat dalında uzmanlaşmayı seçtim ve tezimi Mary Shelley'in *Frankestein* adlı eseri üzerine yazdım. Gotik imgeleme karşı doğal bir ilgim vardı ve bu konuda uzmanlaşmışım. Lisansüstü çalışmam sırasında Frank'le tanıştım; son derece nazik, içe dönük biriydi ve Orta Çağ Fransızcası üzerine tez yazıyordu. Evlendik. O zamanlar bana karşı çok iyiydi ve hayal dünyamdan oluşan kozamda yaşamama izin veriyordu. İkimiz de küçük bir New England kolejinde öğretim üyesi olmuştuk, akademik hayat benim için herhangi bir tehdit teşkil etmiyordu ve kendimi güvende hissediyordum.

Otuzlu yaşlarımın sonlarına doğru anne olmam, Demeter enerjisinin biraz yüzeye çıkmasını sağladı ama çok değil. Daha ziyade bağımsız, objektif bir anneydim ama oğlum Marc'a son derece ortakyaşar türden bir bağımlılığım vardı. İkinci çocuğum on sekiz aylıkken kalbindeki delik nedeniyle öldüğünde -ameliyat başarısız olmuştu- korkunç bir depresyona

girdim. Bir süre kendimi Mary Shelley'in ta kendisi gibi hissettirdim, o dönem intihara son derece eğilimliydim.

Neyse ki yolum Jungçu bir analistle kesişti; bu uzman beni, etrafa ölü çocuk bedenlerinin saçılı olduğu, kendi gotik yeraltı dünyama götürdü. Delireceğimi düşünüyordum ancak onun bilgece hoşgörüsü ve okumam için önerdiği kitaplar, bana bir çeşit nesnellik kazandırdı. Bu çalışmalar bittiğinde, analist olmak üzere kendim eğitim almaya başladım. Hala bununla meşgulüm. O karanlık dünyayı anlamak isteyen ama ona saplanmaktan kaçınan içimdeki Athena'yı güçlendiriyor bunu yapmak."

Bir kadın hikayesini bu yolla anlatmaya başladığında; hem kendisi hem de onu dinleyenler, bazı tanrıça enerjilerinin kadının hayatındaki belirli dönemlerde ortaya çıkmasının ne kadar önemli olabileceğini fark ederler. Margy gibi cinsel açıdan utangaç bir Artemis için, sevgilisi Jane'in suretinde Afrodit'le karşılaşmak nasıl da bir keşiftir. Margy, pek çok Artemis kadınının mücadeleye ya da göz ardı ettiği eros doğası ile bir bağlantı sağlayabilmiştir. Antik dönem halkları, tanrıçanın şifacı ya da dönüştürücü bir unsur olarak bu kadar dolu dolu ortaya çıkışına, tanrıçanın "belirliği" ya da "tecellisi" olarak adlandırmaktaydılar. (Jung'u, arşetipleri dönüştürücü enerjiler olarak tanımlamaya sevk eden de bu durum olmuştur.)

Kocasının evi terk etmesinden sonra pençesine düştüğü depresyon ve alkolizm döneminde Pat, Persefon'la nasıl güçlü, tesirli bir karşılaşma yaşamıştır. Yalnız yaşaması, çalışması ve Adsız Alkolikler'deki faaliyetleri ise Pat'i, bünyesinde bir Athena ve oldukça kuvvetli bir Hera enerjisi taşıdığını keşfetmeye zorlamış, kendi üzerinde yaptığı çalışmalar da bu keşfini doğrulamıştır.

DIŞLANMIŞ TANRIÇALARLA MESELEYİ ELE ALMAK

Muhalefet, gerçek dostluktur.

William Blake

Yukarıda yer alan hikâyelerden hiçbirisi, bu kadınların yaralarına ya da eksikliklerine sihirli bir takım çözümler sunmazlar

ama belirli tanrıçalara yönelik olarak kendi kişisel kalıplarını tanımak, hepsi için son derece faydalı olacaktır. Pat, çocuklarıyla birlikte kendisini Demeter'in dünyasına ne kadar kapıtmış olduğu konusunda; kocası evi terk edene kadar hiçbir farkındalığa sahip olmamıştır. Margy, Jane'le karşılaşınca kadar Artemis'e özgü yalnız hayat tarzını son derece olağan bir durum olarak görmüştür.

Hayatlarındaki kriz ve dönüşüm dönemlerinde ise aşına olmadıkları tanrıça enerjileriyle nasıl karşı karşıya kaldıklarını görmüş olmak, onlar için son derece aydınlatıcıydı. Margy'nin sevgilisinin onu Afrodit'in yeteneklerine nasıl uyandırmış olduğunu gördük. Trish'in ise bundan daha farklı bir şekilde, Athena'nın bilgeliğine ve karmaşık deneyimleri nesnelleştirme becerisinden faydalanarak nasıl gotik edebiyat ve varoluşçu felsefe üzerine eğildiğini ve böylece, depresyonlarına ve imgelemine nasıl bir rahatlama getirdiğini gözlemledik.

Dahası, bu üç kadını son derece güçlendiren asıl durum, *bütün tanrıçaları* bünyelerinde somutlaştıran bir grup kadının önünde kendi hikayelerini paylaşmış olmaktı. Mücadele ve çabalarının sadece kendilerine has olmadığını; bunların, yüreklendirici bir şekilde bizleri birbirimize bağlayan yaygın durumlar oluşturduğunu görmelerini sağlamış ve böylece, dışlanmışlık ve yabancılık hislerinin üstesinden gelmelerine yardım etmişti. Gruptaki bazı kadınlar da kendi alkol ve depresyon sorunlarını Pat ve Trish'le paylaştılar. Bazı katılımcılar ise cinsel uyanışıyla ilgili olarak Margy'nin anlattıklarından çok etkilendiklerini anlattılar. Böyle şeyler, Tanrıça Çarkı çalışmasının güçlü koruyucu kabı içinde sık sık meydana gelmektedir.

Bazen, yaralı ya da dışlanmış tanrıçayla karşılaşmayı ritüelleştirmenin bilhassa yararlı olduğunu görmüşümdür. Diyelim ki Afrodit yönü eksik olan bir katılımcıdan bu tanrıçanın güçlü bir somutlaşması olduğu anlaşılan bir diğer katılımcının önüne oturup onunla diyalog kurmasını isterim. Bu adım, ilgili tanrıça yarısıyla çalışmaya başlamak açısından böyle bir kadın için son derece tesirli olabilir. İleriki sayfalarda bu süreçle ilgili başka örnekler vereceğim.

Böyle alıştırmalar, son derece basit bir nedenden dolayı değerlidir. Bir kadının hayatında belirli bir tanrıça tipi mevcut değilse ya da yetersiz durumdaysa, büyük olasılıkla bunun nedeni, bu enerji-

yi ortaya çıkaracak bir modelin daha önce bulunmamış olmasıdır. Dolayısıyla, son derece dışa dönük bir Afrodit kadını kendi içindeki Artemis enerjisiyle hiç karşılaşmaksızın hayatını geçirebilir çünkü ailesinden hiç kimse daha önce yalnız başına kalıp zaman geçirmemiştir ve kendisi de yalnız kalınarak yapılan uğraşlara hiç yönelmemiştir. Bu kadının yalnızlığın gücüne yönelik bir farkındalık kazanması ise ciddi bir hastalık geçirmesiyle veya bir arkadaşının onu meditasyon yapmaya ikna etmesiyle gerçekleşebilir. Oysa Tanrıça Çarkı'nın yardımıyla, bu kadının dışlanmış Artemis benliğiyle bir karşılaşma ritüeli oluşturmaya ya da bir diyalog başlatması mümkündür.

Hera kadınları son derece güçlü bir iradeye sahip oldukları için Artemis, Afrodit veya Persefon'dan gelen herhangi bir davetsiz müdahaleyi kontrol etmeyi genellikle başarırlar. En sonuncudan, yani Persefon'un dünyasından bilhassa korkarlar, dolayısıyla hayatlarının son yılları ve ölüme yaklaştıkları dönem Hera tipi kadınlar için kritik bir zaman olabilir. Ancak yine Tanrıça Çarkı'nın yardımıyla, bir atölye çalışması ortamında veya yazılı diyaloglar yoluyla Persefon'la ilgili korkularını ve ön yargılarını açığa çıkartıp tüketebilirler.

Hayat çoğu kez bizleri daha önceleri hiç sorgulamamış olabileceğimiz durumlar aracılığıyla, tanrıçalar arasındaki en ıstırap verici ve keskin çatışmaların ortasına atıverir. Bir Athena anne, aniden on dört yaşındaki kızının hamile olduğu gerçeğiyle yüz yüze kalabilir; kendi geçirdiği kürtajlar da düşünüldüğünde, bir Demeter meselesi olan hayatın kutsiyetiyle ilgili tutumu ne olacaktır şimdi? Ya da saygın bir din adamının eşi, cemaatten dul bir adamla gizli bir ilişkiye girdiğinde; kendi içinde Hera ile Afrodit arasında çığlık çığlığa devam eden bu maçı nasıl sonuçlandıracak, işin içinden nasıl çıkacaktır?

Belirli bir tanrıça enerjisiyle çatışmamız çoğu kez bir kadınla veya belirli bir kadın tipiyle zorlu, rahatsız edici veya duygusal açıdan yüklü bir karşılaşma şeklinde ortaya çıkar. Bunun anlamı, böyle kadınlarla yapılacak önemli bir işimizin olduğudur; zira yabancılaştığımız ya da çatışma içinde olduğumuz bir tanrıça enerjisini temsil etmektedirler.

Pek çok kadın, dışladıkları tanrıçaları doğal olarak kendi aile dizilimlerinde bulacaklar; bunları kendi annelerinde, kız kardeşlerinde veya kızlarında tanıyacaklardır. Muhtemelen kadınlara en

aşına gelen versiyonu, kendi kızları ya da anneleriyle olan ilişkilidir. Bu durum, tanrıça psikolojisi perspektifinde pek çok farklı form alabilir: Hera veya Demeter anneye yabancılık duyan bir Athena kızı söz konusu olabilir; tutucu Artemis annesiyle çatışma halinde bir Afrodite kızı ya da Persefon kızıyla iletişim kurmaktan tamamen aciz bir Demeter anne şeklinde vb. ortaya çıkabilir.

Nancy Friday'in *My Mother, My Self* (Annem, Benliğim) veya Vivian Gornick'in *Fierce Attachment* (Keskin Bağlılık) adlı kitapları, anne/kız ilişkilerinin labirenti andıran karmaşıklığını büyük bir feraset ve şefkatle ele almakta, bu yönde önemli saptamalar yapmaktadır. Bunlar, tanrıçalar arasında süregelen hayat diyaloglarına net birer örnek oluşturmaktadır. Edebiyatta da bu konuya dayalı pek çok hikaye üretilmiştir; örneğin Marsha Norman, *İyi Geceler Anne* adlı oyununda, intihara eğilimli bir Persefon kızının şaşkınlık içindeki, anlayışsız Demeter annesiyle yaptığı son konuşmaları perdeye taşımaktadır.

Birbirine yabancı iki tanrıça tipi arasındaki diyalogları yansıtmaları açısından *Dönüm Noktası* (*The Turning Point*) adlı film de iyi bir örnektir. Film hayatta farklı istikametleri seçen Emma ve Deedee adlı iki kadının hikayesini son derece dolambaçsız bir şekilde yansıtmaktadır. Bale okulundayken Deedee'nin yakın arkadaşı ve rakibi olan Emma, kendisini tamamen dansa adamaya karar verip evlilik, çocuk gibi düşüncelerden tamamen vazgeçer. Deedee ise bu dönemde hamile kalır, bir dansçı olarak başarılı olup olmayacağı konusunda şüpheleri vardır ve bir aile kurmayı seçerek şehir dışına yerleşir ama eşiyle birlikte bir dans okulu işletmeye başlayarak mesleğinden de kopmamış olur.

Yirmi yıl sonra, Deedee'nin kızının yetenekli ve gelecek vaat eden bir balerin olarak rol aldığı bir galada iki kadın tekrar karşılaşır. Bu noktada, aralarındaki üstü örtülü rekabet iyice patlak verir ama beraberinde, birbirlerinin hayat tarzına duydukları gıpta da vardır. Bir tarafta kariyer ve başarı, diğer tarafta ise aile ve çocuklar yer almaktadır (bkz. "Athena ve Demeter Didişiyor: *Dönüm Noktası*"). Bu, yaralı Athena ile yaralı Demeter arasında çoğu kez yinelenen, gizli kalmış eğilimlerle ve ikilemlerle dolu bir diyalogtur.

Deedee aslında yoğun bir rekabetin sürdüğü bale dünyasından kaçarak Demeter'in dünyasına sığınmış, dünyadan yalıtılmış ve tatminsiz bir ev kadını olarak kalmıştır. İçindeki hırslı Athena ise

ATHENA ve DEMETER DİDİŞİYOR: DÖNÜM NOKTASI

Bu sahnede: Deedee, kızı Emilia'nın yer aldığı gala gösterisinde sahne ışıklarını eski arkadaşı ve rakibi Emma ile paylaşmasından dolayı kendisini son derece dışlanmış hissetmektedir. Ayrıca, Emilia New York'a taşındığında Emma onun çalıştırıcısı olmayı teklif etmiş; bu ise Deedee'yi lyce çleden çıkarmıştır. Kıskançlığını zar zor kontrol etmektedir; cömert Emma şimdi de kızını ondan *çalacak* ve onun kariyeriyle ilgili bütün övgüleri o toplayacaktır. Aşağıdaki diyalog şekillenirken, Deedee'nin kıskançlığı kendi deyişleriyle "küçük yeşil kurbağalar gibi patır patır ondan dışarı fırlamaktadır".

EMMA: Kendi yaptığın bir şey için suçu bana atmaya kalkıyorsun Deedee; seçim senin seçimindi ve pişman olmak için artık çok geç.

DEEDEE: Emma canım, aynı şey senin için de geçerli.

EMMA: Ben pişman değilim.

DEEDEE: Öyleyse neden bu yaşta anne almaya çalışıyorsun?

EMMA: Ah, küçük değil de devasa, kocaman bir kurbağa bu! Hiç kimsenin annesi olmak istemiyorum ben. Emilia'yı bir arkadaş olarak görüyorum. Ve ona yardım etmeye çalışmamın tek nedeni -ne kadar da aptalım!- kızının, senin olmayı isteyip de hiç olamadığın kişi haline gelmesinin seni mutlu edeceğini düşünmemdi.

DEEDEE: Yani sana dönüşmesini! Sen olmak çok mu hoş Emma?

EMMA: Belli ki sen öyle olduğunu düşünüyorsun.

(...)

EMMA: Deedee, saçmalıkların beni hasta ediyor... Kahrılası hayatın yüzünden beni suçlama artık. Bunu sen istedin.

DEEDEE: Hayır, sen istedin. Bana seçenek bırakmadın. Yeterince iyi olduğumu anlamama hiç izin vermedin.

EMMA: Değildin ve bunu sen de biliyordun. Wayne'le de bu yüzden evlendin.

DEEDEE: Wayne'i seviyordum ben!

EMMA: Kariyerine "canın cehenneme" diyecek kadar, öyle mi?

DEEDEE: Evet!

EMMA: Ve ciddi olduğunu ispatlamak için de hamile kaldın?

DEEDEE: Evet!

EMMA: Bana da kendine söylediğin gibi yalan söylüyorsun sen. Evlendin çünkü ikinci sınıftın. Hamile kaldın çünkü Wayne baletti ve o günlerde bu, eşcinsel olmak anlamına geliyordu. Onun bir erkek olduğunu kanıtlaman gerekiyordu, sen de bebek sahibi oldun!

DEEDEE: Bunların hepsi lanet birer yalan!

EMMA: Bunlar lanet gerçekler ve sen de bunu biliyorsun! Ona bir bebeğin sorumluluğunu yükledin ve kariyerini mahvettin, şimdi bu bebek büyüdü ve senin

hiç ama hiç olmadığın kadar iyi, sen de kıskanıyorsun!

(...)

DEEDEE: Sen hep insanları kullandın. Hayatın boyunca bunu yaptın... Ve şimdi de Emilia:

EMMA: Nasıl yani?

DEEDEE: Nasıl yani! Bu beş dakika önce yukarıda son derece açtı. Odadaki herkes, "Aman da Emma ne kadar harika, Emma ne kadar muhteşem," desinler diye Emilia'yı kullanıyordun sen. Biliyor musun? Sen harikasin! Gerçekten inanılmazsın! Bunu yapmaya nasıl devam ettiğin de hayrete şayan. Artık yaşılandın ve bunu biliyorsun. Korkuyorsun, Sahip olduğun tek şey gösterilerin broşürleri, o eski posterler ve o küçük aptal köpekler. Bu boşluğu neyle dolduracaksın, ha Emma? Benim kızım ile değil, tamam mı? O kahrolasica ellerini kızından çek!

Bu ağız dalaşı fiziksel kavgaya dönüşerek çığırından çıkar. En sonunda bu iki kadının yıllardır bastırdıkları, içlerinde kaynayan o kıskançlıktan artık vazgeçmeyi başardıkları görülmektedir. Arada büyük bir bağın olduğu bütün kavgalar gibi onlar da bu gerilime birbirlerinin kollarında, kahkahalarla gülererek, tıpkı William Blake'in bilgece sözleriyle ifade ettiği gibi son verirler: "Arkadaşıma kızgındım; ona öfkemi anlattım ve öfکم geçti."

bu rekabetçi ortamda kendisini hiç test edememiştir. Dolayısıyla Deedee'nin içindeki bu engellenmiş, hüsrana içindeki tanrıça; görünürde kendisinden daha yetenekli olan rakibi Emma'ya karşı bir garez ve kıskançlık beslemektedir. Emma ise tam tersine, içindeki Athena'yı dolu dolu yaşamış ama anneliği hiç deneyimleyememek gibi bir bedel ödemiştir. Psişesindeki doygunluğa ulaşmamış Demeter, Deedee'nin kızı Emilia'ya büyük bir bağlılık duymakta, hatta onun bir çeşit vasisi olmayı istemektedir. Deedee ise içgüdüsel olarak bu nihai amacı sezer ve son derece acımasız bir şekilde Emma'yı en derin yarasından vurur.

Tüm bu olup bitenler izlemeye değerdir elbette ama yaptığım alıntı, aralarındaki gerilim hakkında size bir fikir verecektir. Bence, bu gerilimin gücü; iki tanrıçanın aralarındaki ihtilafı bu iki kadın vasıtasıyla ifade etmelerinden kaynaklanmaktadır. Deedee gibi bir kadın, hangi kariyer alanına özlem duyarsa duysun bu yaraları Athena ile ortaya koyacaktır; annelikten feragat eden her kadın da Demeter'in pişmanlık sızılarını hissedecektir.

BAZI TİPİK TANRIÇA DİYALOGLARI

Atölye çalışmalarında Tanrıça Çarkı'nın farklı bölümlerinde kendiliğinden gelişen bazı diyaloglara çoğu kez şahit olmaktayım. Bunlar elbette ki *Dönüm Noktası* filminde ifade edildiği gibi kişisel detaylara sahip değiller ama sürekli tekrarlanan arşetipsel temaları taşıyorlar. Örneğin, Athena kadınları kendilerini kapattıkları odalardan çıkarak gerçek hislerini göstermeleri, hayata daha çok katılmaları için Artemis'e ve Persefon'a meydan okuyabiliyor. Yaralı ve ıstırap çeken Afrodite, kof evliliğinden dolayı Hera'ya kafa tutabiliyor. Nasıl mağdur edildiğine ilişkin hikayeleriyle grubun enerjisini düşürdüğü gerekçesiyle Hera da Persefon'a kızgınlık duyabiliyor.

Bir grup oturumunda bu tip diyaloglar ortaya çıktığında Tanrıça Çarkı'nın kutsal içeriği çerçevesinde muazzam bir enerji akışı başlar. Tanrıça tipleri incinmişliklerini, inançlarını, görüşlerini ve unutulmuş bilgeliklerini dile getirme konusunda daha samimi, daha açık sözlü bir hale geldikçe kendi kutuplaşmış enerjileri ile hemen herkes bu tartışmalara doğru çekilir. Bazen de bu konuşmaların oluşturduğu taze bir rüzgar yüzyılların örümcek ağlarını adeta süpürüp götürür.

Sonuçta her kadın, en çok hangi diyalogun kendisinde baskı yarattığını bulmak durumundadır. Ama burada, en azından süreci harekete geçirmek için; Tanrıça Çarkı'nın vesile olduğu daha genel yapıdaki bazı diyaloglardan bazı kısımları örnek olarak vermek istiyorum.

PERSEFON ve HERA: PSİŞEYE KARŞI "GERÇEK" DÜNYA

Kendi tanrıça perspektifimize nasıl da saplanıp kalmış olduğumuzu, çok farklı bir dünya görüşüyle karşı karşıya gelinceye dek genellikle fark etmeyiz. Başka hiçbir tanrıça ikilisi, Hera ve Persefon kadar farklı anlayışlara ve bakış açılarına sahip değildir. Hera "gerçek" dünyada işlerin nasıl yürüdüğüne yönelik sarsılmaz bir güven içindedir, bu konuda kendinden çok emindir. Persefon ise kendi "işsel" gerçeklikleri uğruna bu meseleleri neredeyse küstahça reddetmektedir.

Aşağıdaki diyalogda nispeten daha yaşlı bir Hera kadını, genç Persefon kadının "psşik saçmalıkları"ndan artık usandığına kana-

at getirmiştir. Atölye çalışmalarında bir Hera kadınının bulunması oldukça nadir rastlanan bir durumdur çünkü genel kuraldır; Heralar psikoloji konusunu kendilerine uygun bulmazlar ama olur da katılmışlarsa, sık sık çingar çıkmasına vesile olurlar.

H (HERA KADINI): Bir şey söyleyebilir miyim? Seni dinliyordum, genç bayan, şu Tarot kartlarından bahsediyordun; onları müşterilerin için nasıl kullandığını, "enerjilerini" nasıl düzene koyduğunu, rüyalarıyla ilgili nasıl çalışmalar yaptığını falan filan anlatıyordun. Daha önce hiç böyle bir psişik saçmalık duyduğumu zannetmiyorum. Bunların hepsi hayal. Sadece bütün o zavalı insanları aslında hiç ama hiç var olmayan bir şeylere inandırıyorsun. Onların ihtiyacı olan şey iş, para ve aileyle ilgili dayanağı olan, ayağı yere sağlam basan iyi tavsiyeler sadece.

P (PERSEFON KADINI): Enerjinizi son derece negatif buluyorum ve sanırım biraz da dayatmacı olduğunuzu düşünüyorum, burada patronluk taslıyorsunuz; ya da "patroniçelik" demeliyim belki de! Bu konularda daha önce hiçbir şeyler okudunuz mu peki? Rüyalarınızı hiç incelediniz mi? Bunu yaparsanız, sanırım çok şaşıracaksınız.

H: Paramı böyle şeylere çarçur etmeyi hiç düşünmüyorum. Rüyalara gelince, bunların uykumuz sırasında beynin sağlıklı işleyişinin göstergesi olduğunu hepimiz biliyoruz. Oğlum üniversitede psikoloji eğitimi görüyor ve beynin tıpkı bir makine gibi olduğunu söylüyor, sanırım haklı da.

P: Eminim üniversitelerde öğretilen şeylerin psikolojinin bütününe kapsadığını düşünmüyorsunuz. Psikanaliz, meditasyon, hipnozla ilgili ne diyeceksiniz peki?

H: Ah, bunlar gelip geçen modalar sadece. Bir nebze bile hayırları yok. Bana sorarsanız, pek çok insanın sorunları yoğun işlerde sıkı çalıştıklarında pekala giderilebilir. Bilinçaltı ya da bilinçdışı, her neyse, bunlara yönelik bütün düşünceler -hepsi hastalıklı ve ben-merkezci.

P: Burada benim ya da diğer Persefon tipi kadınların söylediği tek bir kelimeyi bile işittiğinizi zannetmiyorum. Meditasyon uygulamaları ve rehberlerimizle kurduğumuz iletişim yoluyla hayatlarımız tamamen değişti bizim. İçsel bir rehberle itimat etmek konusunda en ufak bir fikre bile sahip olmadığınız görülüyor. Rehberlerim hiç yanılmadılar.

H: Şekerim, ben bir tek kocama, avukatıma ve banka müdürüme güvenirim - ihtiyacım olan şeyler de sadece bunlardır.

Dünyasının mevcut sosyal yapısıyla ve kocası, bankacılar, öğretim görevlileri gibi harici otoritelerle bu kadar katı bir şekilde özdeşleşmiş bir Hera ile burada çözüme varılamayacağı gayet açık. Ancak Tanrıça Çarkı'ndaki diğer katılımcıların da daha sonra işaret ettiği üzere, Persefon da otoritelere ve "görkemli mertebelere" en az Hera kadar bağımlı. Aradaki fark ise Persefon'un otoritelerinin ruhsal ve bedensiz veya guru olmaları. Bunlar da tartışılması oldukça zor figürler. Ve katılımcılardan birinin vurguladığı gibi, istedikleri zaman hem Hera hem de Persefon güç kullanıyor, otoritelerini devreye sokuyorlar. İster dünyevi ister psşik olsun, güç ve nüfuz kullanmak, ikisinin de başlıca kaygısı. Buradaki fark ise Hera'nın daha açık sözlü ve direkt olması; Persefon kadını ise belli belirsiz güç kullanıyor, bunu ise inanca dayalı öğretilere yaslanarak ve en az Hera kadar uzlaşmaz bir tutumla yapıyor.

AŞK ve EVLİLİK KONUSUNDA HERA ve AFRODİT

Hera, Tanrıça Çarkı seminerlerinde sergilemeye çalıştığı tek kişilik gösteri ve otoriter tavrıyla her zaman yara almadan paçayı kurtaramaz. Aşağıdaki diyalogun da gösterdiği gibi ara sıra bir başka kadın da onun yarasına dokunur.

Hera ve Afrodit arasındaki arşetipsel zıtlık gibisi yoktur. Hera evliliği, tek eşliliği ve sadakati savunmaktadır; Afrodit ise kendisini aşka ve tutkuya adamıştır ve de bunların bütün toplumsal değerlerin, kaygıların ve kanaatlerin ötesinde olduğu inancındadır. Pembe dizileri çağrışırsa da aşağıdaki konuşma, en çok hangi tanrıçaya yakın olurlarsa olsunlar seminerlerdeki pek çok kadının katılması gereken bir diyalogu temsil etmektedir.

H (HERA KADINI): Seni dinliyorum da (gruptaki bir Afrodit kadınına) evli bir adamla uzun bir zamandır ilişkin olduğunu anlatıyorsun ve bu, beni gerçekten deli ediyor! O adamın karısına, o zavallı kadına ne yaptığını hiç düşündün mü sen?

A (AFRODİT KADINI): Sen o "zavallı kadın" hakkında ne biliyorsun ki? Hiç onunla karşılaştın mı? Bak, onun hakkında

çok şey biliyorum ben. Fred'le hiç yatmak istemediğini, ona nasıl yapıştığını, Fred'in o evliliğe sadece çocuklar için saplanıp kaldığını.

H: Ama sen olmasaydın bunu birlikte halledebilirlerdi. Her halükarda karısı ve çocuklarının yanında durduğuna göre bayağı cesur o adam sanırım. Bu, senin anlamadığın bir şey; vefalı!

A: Tam tersine, burada kendimce vefalı olan benim. Aslında senden çok daha vefalı olduğumu da söyleyebilirim; kendi gerçek duygularıma karşı vefalıyım ben. Bir ideali, mükemmel aileyi bir arada tutmak için gerçek duyguları kurban etmeye hazır görünüyorsun sen. Duyguların ve mutluluğunca canı cehenneme! Senin evlilik tipinle ilgili benim işittiklerim hep bu; düzmece! İkiyüzlü ve sahte.

H: Sanırım, ortalıkta dolaşıp erkekleri zalim Hera eşlerinden kurtarmak gibi sana Tanrı tarafından bahşedilmiş bir misyonun olduğunu düşünüyorsun. Eskiden buna "yuva yıkmak" denirdi. Şimdi "açık evlilik" lafıyla ve diğer zirvalarla buna büyüülü bir hava vermek istiyorsunuz. Sanırım sen ve bütün Afroditler bizim istikrarımızı ve mutluluğumuzu kıskanıyorsunuz, derinden derine de bunu yıkmak istiyorsunuz.

A: Aslına bakarsan, bunda biraz gerçek payı olabilir. Buluş çağında deli dolu bir kızdım ve annem tabi ki benim cinsellik anlayışından nefret ediyordu. Sanırım ona, "Anne, seni de o eski kafa evliliğini de becerseler," demiştim. Galiba ona hala kızgın olduğumu kabul etmem gerekiyor. Evet o bir Hera'ydı, tamam... Fakat sen de bir Hera'ysan, benim gibi Afroditlerin neden böyle tehdit olarak görüldüğünü anlamama yardım et. Mesele, dediğin gibi sırf yuva yıkinamız değil. Senin cinselliğin ne durumda? Buna ne diyeceksin peki?

H: Cinsel hayatımda hiçbir sorun yok, çok teşekkür ederim!

A: Bu söylediğin kulağa daha çok "Sen kendi işine bak," gibi geliyor. Bak, ben kendi cinselliğimle ilgili bu seminer sırasında son derece açık oldum. Ama sanırım sen sadece saklıyorsun. Sandığından da fazla rol yapıyorsun sen.

H (göz yaşları içinde): Bu hiç de adil değil. Çok çaba gösterdim ben. Her zaman çok çaba gösterdim. Annem benden ne istiyorsa tam olarak onu yaptım. Doğru insanla evlendim. Her şeyimiz, her şeyimiz vardı. O kadar mükemmeldi ki... Ama şimdi o kadar mekanik, o kadar boş ki. Beni gerçekten sevip sevmediğini bilmi-

yorum. O şekilde değil. Bildiğim tek şey, senin gibi biriyle yatıyor olabileceği. (daha çok gözyaşı) Artık onu tanıyamıyorum sadece.

A (teselli etmek için yanına geliyor): Sandığından çok daha fazla benim gibisin, bunu biliyor musun? Senin bu yanını görebiliyorum. Bir zamanlar bayağı ateşli bir şey olduğundan eminim ben.

H (yüzünü ekşitmekle gülümsemek arasında ikilemde): İçeride ne kadar büyük bir yalnızlık olduğunu bildiğini sanmıyorum.

A: Ah, evet biliyorum, emin ol biliyorum. (Göz yaşları içinde birbirlerine sarılıyorlar.)

Seminerlerin çoğunda, Hera üstünlük taslayarak başlangıç yapar ve diğer tanrıça tiplerinin hismine uğrar. O kadar çok kadın kendi annelerinde Hera enerjisi görmektedir ki seminere katılmış bir Hera, onların üstü örtülü bütün yaralarının ceremesini çekecektir. Hera'nın ise bildiği tek savunma yöntemi, daha çok üstünlük ve bilmişlik taslamaktır. Ancak bu diyalogun da gösterdiği gibi, konu evliliği olunca zırhında daima bir gedik vardır. Bu kaçınılmaz bir şeydir çünkü Hera, "kusursuzluğa bağımlı"dır. Ve hiç kimse kusursuz olamayacağına göre, kusurlarına temas edildiğinde sık sık yıkılıp dağılmaktadır. Aslında bu durum, onun için son derece değerlidir. Sahte bir kusursuzluk içindeki evliliğinin, Olimpos'a özgü üstün konumundan aşağılara inip insan olmaya ihtiyacı vardır. O seminerde, Afrodit tipli katılımcı Hera enerjili katılımcının bunları anlamasına yardımcı olmuş ve kendi Hera annesine çok benzeyen bu kadına müşfik bir yaklaşım gösterebilmişti.

CİNSELLİK ve ŞEHVET KONUSUNDA AFRODİT ve ARTEMİS

Hiçbir şey dış görüntü kadar aldatıcı değildir ve başka hiçbir şey, tanrıça farklılıklarını; fiziksel benliğimize yönelik hislerimiz ve bakış açımız hakkında konuşmak kadar çabuk ortaya koyamaz. Aşağıdaki diyalogda, nispeten kilolu bir Afrodit kadını ile bir Artemis kadını kendi bedenlerine bakış açılarını paylaşıyorlar:

ART (ARTEMİS KADINI): Düzenli olarak koşmasam ve dans derslerime devam etmesem nasıl yaşardım gerçekten bilmiyorum.

Bedenim zinde olduğunda kendimi çok iyi hissediyorum. Aşk ve iş hayatım, her şey çok daha canlı oluyor. Bedenimin sert ve sıkı olmasını seviyorum.

AFR (AFRODİT KADINI): Benim için ise tam tersi. Cinsellik strasında bedenimin erimesini seviyorum ben. Her tarafımın o sert kaslarla dolu olmasını gerçekten hayal bile edemiyorum. Biraz aeroibiğe tahammül edebilirim ama koşmak, sanki acemi birliğin-deymişim hissini veriyor. Bu kadar disiplin cinsel ilişkiye de engel olur. Kendimi serbest bırakamam o zaman.

ART: Ama cinsel ilişki benim için bir serbest bırakma meselesi değil. Olağanüstü bir dans o, enerjilerin haz içinde biri birine karışması. Orgazmsa bir infilak anı.

AFR: Umarım, bir şey kaçırmamışımdır! Ben dokunulmak, okşanmak ve şımartılmak kısmıyla daha çok alakadarım. Bedenimin görünümü ve verdiği his karşımdakini etkilediğinde bu bana daha çok tatmin veriyor. Akşam yemekleri, müzik, güzel kıyafetler, biraz gevezelik... Sen böyle romantik şeyleri sevmey misin peki?

ART: Ben böyle şeyleri pek düşünmem aslında. İnsanlar, özellikle de erkekler benim çekici olduğumu söylerler ama bunun benim için o kadar da büyük bir anlamı yoktur. Nelerden hoşlandığımı bilmeme rağmen kıyafetlere de çok dikkat etmem. Bütün o romantizme ve baştan çıkarma meselesine bu kadar ilgi duymayı gerçekten anlamıyorum. Açıkçası, bunlar benim için utanç verici. Sanırım derinliklerimde, biraz utangacım; ama bu baştan çıkarılamam, demek değil tabi. Sayende, bedenimin kontrolüne senden daha fazla sahip olduğumu fark ediyorum.

AFR: Hımm. Seni dinledikten sonra sanırım, kendi bedenimde senden daha farklı bir şekilde yaşadığımı söylemem gerekiyor. Hayli şehvetli bir yapıda olduğumu söylenebilir. Ve her zaman, bedenimin hoşlanacağı güzel şeyler hakkında hayaller kuruyorum.

ART: Ben pek böyle hayaller kurduğumu sanmıyorum. Çılgın maceralar; erkeklerle fazlasıyla faal olduğum birliktelikler (yanakları kızarır) filan... konu cinsellik olduğunda, bedenime bu kadar çok enerji attığımı düşünmüyorum. O kadın dergilerini, güzelik salonlarını, bütün o şeyleri hiç anlamam zaten. Bunları onaylamıyorum, demiyorum. Sadece oralara ait olmadığımı görüyorum; bütün bunlar çok kendine dönük, insanın hep kendisini düşündüğü şeyler.

Gruptaki diğer tanrıça tiplerinin çoğu, kendilerini bu diyalogdaki taraflardan biriyle özdeşleştirebilirler; bu ikisinin neden bahsettiği konusunda bir tek Persefonların bir fikri olmaz. Onlar cinselliklerini tamamen spiritüel tabirlerle tarif etmeye çalışırlar ki bu da diğer herkesi şaşkına çevirir. Bu Artemis-Afrodite diyalogunu gözlemleyenler arasında söz konusu ifadeler, en çok *erkekler* açısından ilginç olmuştu; iki bariz çekicilikte kadın, kendi bedenlerini nasıl farklı şekillerde deneyimlediklerini net olarak ortaya koymaktaydı ve bu durum, erkekler açısından son derece ilginç bir keşifti; güzellik ve cinsellik konusundaki kendi anlayışlarının pekala isabetsiz olabildiğini onlar da itiraf etmek zorunda kalmışlardı.

DEMETER ve PERSEFON - ÇOCUK SAHİBİ OLMAK

Çocuk sahibi olup olmama meselesinin hayat enerjisini kariyerine vakfetmiş bir Athena kadını nasıl derinden etkilediğini, bünyelerinde Demeter ile Athena'ya eşit yer olan her kadın için bunun ne kadar zor bir durum olduğunu *Dönüm Noktası* filminden yaptığım alıntılarda da görmüştük. Ancak Tanrıça Çarkı, çocuklarla ilgili olarak bunlardan çok daha acı veren bazı meseleleri de ortaya çıkarmaktadır: Kürtaj, düşük, istenmeyen çocuklar ve kısırlık gibi durumlardır. Yapılarında Demeter'in güçlü ve doygun olduğu kadınlar bu son derece ıstırap verici konuyla ilgili olarak diğer kadınların hislerini anlamakta oldukça saf bir tutum sergileyebilirler. Aşağıdaki diyalog da bu duruma bir örnektir:

D (DEMETER KADINI): Biz bebeklerden ve annelikten konuşurken sen hep çok sessizdin. Bu konular seni rahatsız mı etti?

P (PERSEFON KADINI): Yok, pek değil. Yani artık değil. Bunları konuşmak benim için zor... Yani bu çok ıstırap verici, artık bitmiş olmasına rağmen. Annelik konusunda kendimi berbat hissediyorum.

D: Nasıl hissettiğini anlıyorum canım; benim de çocuklarım konusunda pek çok başarısızlığım oldu...

P: (Alçak sesle) Benim gerçekten ne hissettiğimi bildiğini zannetmiyorum (derin bir iç çeker).

D: Bize biraz anlatır mısın? Çocuklarının olup olmadığını bile bilmiyorum, pek bir şey söylemedin.

P: (Gözyaşlarına hakim olmaya çalışarak) Sen başarısızlıkların olduğunu söyledin. Benim için bu o kadar yetersiz bir ifade ki. Ben on yaşımıdayken annem yeniden evlendi. Annemin bir Afrodite olduğu söylenebilir, çevresinde her zaman erkekler vardı. Beni taciz ederlerdi.

D: Peki sonra ne oldu?

P: Bu evlendiği adam, ben on dört yaşımıdayken bir gece odama geldi. Yani ondan hoşlanırdım aslında... Neyse her şey olup bitti işte. Annem fark edene kadar bu böyle birkaç ay devam etti. Sonra annem onu evden kovdu. Ama olan olmuştu, hamileydim.

D: Vah zavallım.

P: "Zavallı" hiçbir şey! Annem ve sosyal görevli bu hamileliği sürdürmemi istedi. Katoliktik, bilirsin işte. Bu bir tür ceza gibiydi. Hamileliğim boyunca annemden nefret ettim. Sanırım bebekten de nefret ettim. Doğduğu zaman benim için hiç de kolay olmadı. Sonra onu evlat edindiler. Bir oğlandı. Hala onu düşünüyorum, nasıl olduğunu, onu bulursam eğer bunun nasıl bir şey olacağını... Hep rüyalarım giriyor. Onu tanıdığımı hissediyorum. Yıllardır görmek zorunda kaldığım o salak psikiyatra da bunu anlatmaya çalıştım. Sonunda sesimi kestim. O ne anlar ki? Kim ne anlar ki? ... Evet, bu yüzden bir anne olarak kendimi başarısız hissettiğimi söyleyebilirsiniz!

D: Sadece sana sarılmak istiyorum; bu çok ama çok korkunç. Hayal bile edemiyorum.

P: Evet, pek edemezsin. Çoğu insan da edemez. Bunun için bir şey anlatmıyorum. Kahretsin, onu vermem için beni zorlayan annemdi. İşte bu yüzden, annelikten bahsedemiyorum. Senin türüne inanmıyorum ben, hiç inanmıyorum. Üzgünüm!

D (apışıp kalmış bir halde): Ne diyeceğimi bilmiyorum. Ben de üzgünüm.

Bu tip konuşmaların -özellikle Persefon konuları olan kayıp, terk edilmişlik ya da ölüm çerçevesinde geçenlerin- genellikle bir çözümü yoktur. Demeter'in kendisini kaptırdığı sıcak kozasından ara sıra çıkmaya ihtiyacı vardır ve bunu, başka hiç kimse mutsuz bir Persefon kadar etkili bir şekilde sağlayamaz. Demeter'in kurtarmak, her şeyi yoluna koymak ve beslemek yönündeki itkileri yeri geldiğinde elbette ki övgüyü hak eder niteliktedir ama bu yaklaşım, her şeyin doğru ve yerinde karşılığı da değildir.

Bu Demeter tipi kadın, sessiz Persefon'u tartışmaya davet ettiğinde beklediğinden fazlasıyla karşı karşıya kalmıştı. Çocuk istememek ve karnunda taşıdığı bir çocuktan nefret etmek gibi bir durumu hiç yaşamadığı için gerçekten şok geçirmişti. Persefon da onu, bu şekilde, yeraltı dünyasıyla ilgili bir az olsun eğitmiş oldu.

Demeter tarafından konuşmaya, içini dökmeye davet edilmesi Persefon tipi kadın için de faydalı olmuştu. Sessizce içinde beslediği pek çok acı ve öfkeyi bu şekilde dışa vurabilmişti. Kendisini, başarılı annelerle negatif bir şekilde kıyasladığını ve onlarla nasıl hep kavga halinde olduğunu görmüştü. Kendisine ihanet eden annesine duyduğu sağlıklı öfke, bu tür bir diyalog ile yüzeye çıkmaya başlamıştı.

DÜNYAYI DEĞİŞTİRMEK KONUSUNDA ATHENA, ARTEMİS, DEMETER ve PERSEFON

Tanrıça Çarkı, diyalog kurmak açısından geniş imkanlar sunduğu kadar görüş alışverişi için de teoride altı farklı yol sunmaktadır. Uygulamada ise bu yollar altı adedi bulmayabilir çünkü bir tartışma anında, kadınlar kutuplardan biriyle özdeşleşmiş hale gelirler. Aşağıda, dört katılımcı arasında gelişen bir konuşmadan yaptığım alıntı yer alıyor; konu, daha önceki diyaloglardaki kadar kişisel olmasa da konuşmalar aynı derecede hararetli. Bu tartışma, yaşam tarzları ve değerler hakkındaki konuşmalarla başlıyor fakat ortaya çıkan dinamik, dünyaya ve ilişkilere uyum sağlamakla ilgili başlıca -yani arşetipsel- farklılıklara yöneliyor.

ATH (ATHENA KADINI): Bu toplumu etkilememizin ve değiştirmemizin tek yolu sanırım biraz sorumluluk almamız ve isteklerimiz için mücadele etmemiz. Şehrimizde neler başardığımıza bir baksanıza: Kadınlar için sağlık merkezleri, kadınların eyalet seviyesinde temsili, ücret eşitliği sağlayan yasalar... Gerçek, somut değişimler bunlar.

ART (ARTEMİS KADINI): Bunlar gerçekten harika şeyler ve hepimizin takdir ettiğinden eminim. Ancak bütün enerjimizi politik değişimlere yönelttiğimizde yaşam tarzlarımızın bundan kötü etkileneceğini düşünüyorum. Sanırım, kadınların şehirlerin dışın-

da, tamamen yeni toplum yapılarını deneyimlemeye ihtiyaçları var. Şehirler o kadar hızlı bir çürüme içinde ki adeta dipsiz kuyular bunlar. Kasaba türü yerleşimler, belki ama şehirleri unutmak lazım bence.

D (DEMETER KADINI): Aslında sana katılıyorum, yaratılış olarak benim de politikaya eğilimim yok ama yaşam kalitesine mevcut toplum içinde de ailemle katkıda bulunabileceğimi düşünüyorum. Bunu ben tesis edersem, çocuklarım da benden ileriye taşıyacaklardır ve onların da çocukları.

ATH: Evet ama aile ve toplum yapısı her yerde çöküntü yaşıyor, ekonomik göstergeler de bunu netleştiriyor.

ART: Amaaan Athena; "araştırmalarımız gösteriyor ki" saçmalıklarına başlama yine. Yalnız yaşadığını, bir eşinin ya da ailenin olmadığını daha önce sen söyledin, o zaman bunların hepsi teori.

ATH: Evet ama yeni yasalar çıkarabilirsiniz.

P (PERSEFON KADINI): Bir şey söyleyebilir miyim? Ben danışmanım; kendi çatlak ailemi de biten bir evliliği de görüp yaşadım. Sekiz yaşındaki kızımı tek başıma büyüttüm. Politik faaliyetlerin o kadar uzağındayım ki hepsi bana gerçek dışı geliyor ama insanların acıları gerçek. Bunları her gün işitiyorum; maaşların eşitliğiyle ve hatta aile sevgisiyle de pek alakaları yok. Gerçek olmakla ve yabancılaşmayla, dışlanmayla alakaları var. Evet tabi, biraz daha para, daha çok iş, doğum kontrolü falan filan yardım edecektir ama bunlar yüzeyde kalıyor. İnsanlar sadece çok ama çok yalnızlar. Sırf birbirlerine karşı biraz daha dürüst ve samimi olmaya ihtiyaçları var. Üzgünüm Athena, bana düşmez belki ama bence, bütün o politik faaliyetler kılıf sadece. Sen yalnızsın; ben de bu durumda acı içinde olduğunu söyleyeceğim.

ART: İşte bu yüzden de temel şeylerle başlamamız gerektiğini düşünüyorum ben. Önerilerinin ise çok radikal olduğu kanısında değilim, Athena. Ama yara bandından fazlası da değiller bence. Bütün bu çürümüş yapı yıkılıp çökmek üzere. Payanda kurmak için neden uğraşalım ki. Şehirlerin dışına çıkalım.

ATH: Fakat anlamıyor musun; şehirler gücün, nüfuzun olduğu yerler. Toplumlar merkezlerinden değişirler, taşradan değil.

D (DEMETER KADINI): Belki bu sadece bir perspektif meselesidir ama benim merkezim evim. Bir şairin dediği gibi, "Ev başladığınız yerdir sizin."

Bu tartışma elbette ki kolayca varılan bir fikir birliğiyle neticelenmeyecektir; ancak çok güçlü bazı duygular da bu şekilde açığa çıkmıştır. Bu kadınların yaptıkları tartışmaya getirdikleri oldukça karmaşık ve birbirine zıt hassasiyetleri ifade etmek açısından ise *içedönük*, *dışadönük*, *muhafazakar* ve *liberal* gibi bazı tabirlerin yeterli olmadığı görülmektedir.

Ataerkil anlayış, Ana Tanrıça inancını baskı altına aldığında, ikinci derecedeki tanrıçaları da acı içinde, yaralı ve bölünmüş bir hale getirmiştir. O zamandan bu yana acısını çektiğimiz sonuç ise kadınların kendilerine ve kadınsı benliklerinin özüne son derece yabancılaşmış bir halde var olmak zorunda kalmalarıdır. Örneklerine yer verdiğimiz diyaloglar, Yüce Tanrıça'nın içindeki bölünmüşlüğü şifa bulmasına yönelik birer başlangıç oluşturmaktadır. İşte bu nedenle, diyalog kurmak; hem dışa yönelik anlamında kadın olarak, hem de kendi içimize yönelik anlamda eksiksiz, tam varlıklar olarak kendimizle uzlaşmak yönünde atılacak birinci adımdır.

Bütün ikincil tanrıçaların bir zamanlar Yüce Tanrıça'ya bağlı durumda olduklarını bilince, onlara bir araya gelme, hikayelerini anlatma, söz hakkı verme ve şefkatle dinlendiklerini bilme şansı tanımının bizler için nasıl bir kurtuluş fırsatı oluşturduğunu artık fark etmeye başlıyoruz. Mucize ise şudur: Hayatlarımızdaki ve ilişkilerimizdeki kalıplarını veya çatışmalarını keşfettiğimizde, bu tanrıçalar, bizlerin içinde birey olarak ya da *bizim aramızda* gruplar şeklinde bir araya gelebilmektedirler. O zaman, Tanrıça Çarkı dışarıdaki, büyük dünyanın minyatür bir aynası haline gelir. İçsel bir diyalog ya da grup içinde yapılan konuşmalar nispeten küçük bir alanda anlayış ve şifa getirebiliyorsa, bu durumu daha geniş alanlara taşımak da mümkündür; zira işlev gören dinamikler aynıdır.

Kadınlar, farklılıklarının ve içsel çatışmalarının en derin halleriyle, yaralı ve güçsüz bırakılmış tanrıça enerjilerinden kaynaklandığını görebildiklerinde Tanrıça Çarkı'nı, kadınsı değerlerin beraklaşarak açıklığa kavuşması yönünde son derece kuvvetli bir araç olarak kullanabilirler. Bir bütün olmak için birbirlerini ve ortak mücadelelerini, sıkıntılarını şefkatle, anlayışla dinlediklerinde karmaşık ve talepkar bir dünyayla daha güçlü bir şekilde yüzleşmeye ve tamamen farklılaşmış, farklılıklarını benimsemiş kadınlar haline gelmeye de muktedir olabilirler.

Öte yandan, erkekler de bu tutkulu psikodramatik çatışmalara kulak vererek eşlerine, sevgililerine, iş arkadaşlarına, annelerine, kızlarına ve kız kardeşlerine karşı daha köklü bir anlayış geliştirmeyi başarabilirler. Tanrıça psikolojisi adını verdiğim, cinsiyetlerin bu kadim ve karmaşık dansındaki rollerini ve tepkilerini anlamaları için tanrıça enerjilerinin erkeklere de nasıl yardım ettiklerini bir sonraki bölümde ele alacağım.

10. BÖLÜM

TANRIÇALARLA YAŞAMAK (ÖZELLİKLE ERKEKLER İÇİN)

Halen yanıtlanamamış ve otuz yılı aşkın süredir kadınsı ruha yönelik yaptığım araştırmalara rağmen benim de yanıt bulamadığım o büyük mesele, "Bir kadın ne ister?" sorusudur.

Sigmund Freud

KADINLAR: ERKEKLER İÇİN EBEDİ BİR GİZEM

Psikoloji ve feminizm tarafından kaleme alınmış olan bütün büyük ilerlemelere rağmen pek çok erkek hala Freud'un o ünlü sorusunu sorup ıstırap çekmektedir: Kadınlar gerçekten ne isterler? Muhtemelen bu sorunun yanıtı bilmek, erkeklere bahsedilmemiştir. Belki de erkekler bazen umut uyandırdığı halde hiç sonuç vermeyen bu büyük bulmacayla daima yaşamak zorundadırlar. Buna rağmen, bu gizemin özüne az biraz yaklaşabilmeleri bakımından Tanrıça Psikolojisi'nin pek çok erkeğe yardımcı olabileceğini düşünüyorum.

Her şeyden önce, bu soruyu yöneltmenin bence bir değil altı farklı yolu var, yani farklı tanrıça tiplerine karşılık gelen altı farklı yol; ve ek olarak, her bir kadının psişesinde mevcut olan tanrıça enerjilerinin oluşturduğu kombinasyonların sayısı kadar farklı yol var. Dolayısıyla, biraz dikkat ettiğimizde her kadında birden çok

sayıda tanrıça enerjisi olduğunu görebilmemiz gerçeği bile bu karmaşık sorunun tek bir yanıtının olmadığını idrak etmemize yardım edecektir. Freud'un hatası, bu son derece geniş alanda genelleme yapmak istemesiydi.

Örneğin, her kadının *sevgi* istediğini söyleyen şu basmakalıp cevabı ele alalım. Son derece kesin ve mutlak izlenimi yaratan böylesi bir yanıt bile, soruyu altı farklı tanrıça tipine yönelttiğimizde tamamen yeni ve bambaşka anlamlar kazanabilecektir. Afrodit tabii ki sevgi ister ama onun istediği sevginin tarzı -tutkulu, tensel, şehvetli, coşkulu- diğer tanrıça tiplerine de uyar mı acaba? Hera'ya uymaz elbette. Hera nispeten daha farklı bir sevgi ister; sadık, saygılı, vefalı, nazik bir sevgi belki de ama kesinlikle şehvetli değil. Hera'nın tarzı bu değildir. Hera kendisine değer verilmesini, el üstünde tutulmayı, otoritesiyle, görüşleriyle ve kişi olarak onurlandırılmayı sever. En başta, ona olan sevgisini evlilikle somutlaştıracak bir erkek ister; bu evliliğin ise kendisini bir eş olarak saygın bir konuma taşımasını, toplum içinde öne çıkarmasını bekler.

Peki Persefon'un istediği nasıl bir sevgidir? Fazlasıyla spiritüel bir sevgidir bu, Afrodit'in arayışında olduğu tensel ve şehvetli bir sevgiden ya da Hera'nın sosyal ve maddesel gereksinimlerinden ziyade mistik zevklerle renklenmiş bir sevgidir. Persefon kadını, erkeğin onunla duygu ve düşünce anlamında birlik ve paylaşım halinde olmasını ister; kendisiyle birlikte çok da bu dünyayla alakalı olmayan bir gruba, cemaate veya birliğe katılmasını bekler. Persefon'da tarifi tasviri mümkün olmayana yönelik öyle bir özlem vardır ki bunu ne Hera'nın debdebeli emlak birikimi ne de Demeter'in şirin çocukları tatmin edebilir.

Demeter'in sevgi anlayışı da yine farklıdır. Verme kapasitesinden, vericiliğinden dolayı sevilmek ister o. Annelik ve besleyici olmak yönündeki muazzam kapasitesi nedeniyle kendisini pek çok bakımdan bizzat sevgi olarak hisseder ve sadece çocuklarına değil, herkese karşı son derece verici bir yaklaşım içinde olur. Hatta sevgiye ihtiyacı olmadığını çünkü zaten hayatında çok sevgi olduğunu, bunun da çocuklarının mutluluğuna yansıdığını söyleyebilir. Ancak Demeter bölümünde de gördüğümüz gibi, verici olmakla aşırı meşgulken içten içe yoksunluk halinde olabilir ve nasıl talepte bulunabileceğini unutabilir.

Freud'un o meşhur sorusu Athena ve Artemis'e sorulduğunda ise, akıllarından geçen ilk şeyin sevgi olmayacağı açıktır. İtibar

görmek, başarı, eşit haklar, adalet, bağımsızlık, yalnız kalabilmek ya da dünyanın ve insanlığın iyileştirilmesine yönelik bir vizyon; bunlardan herhangi birini veya hepsini birden, sevgiden daha önemli bulduklarını söyleyebilir onlar. Athena da Artemis de o kadar idealistlerdir ki, kendilerini hep daha büyük bir tablonun içinde görürler. İlişkiler onlar için o kadar da önemli değildir, aslında yakınlık kurmak konusunda biraz utangaçtırlar. Dolayısıyla aşk ve sevgi meseleleri onlarda ikilem ve kararsızlık hissi uyandırır. Genellikle bu meseleyi bir yana bırakıp ellerindeki mevcut işlerle uğraşma eğilimi içindedirler. Bir Athena kadınına aşk ve sevgi konularında soru yöneltirsek çoğunlukla ya felsefi bir tartışmaya veya zekice nüktelere vesile olur, ancak net bir kişisel cevap alamayız. Artemis ise bu soruyu utandırıcı ve hatta biraz tatsız bulmuş görünür.

Ancak Freud'un sorusunu, "Her bir tanrıça tipi ne ister?" diye değiştirmemiz bile bize çok yol aldırılmaz; tanıdığımız bir kadındaki tek bir tanrıça enerjisini saptamış olmamız, artık anlamış olduğunuz gibi, tanrıça psikolojisini anlamak için sadece bir başlangıçtır. İlk bölümde de vurguladığımız gibi, *her kadının içinde bütün tanrıçalar bulunmaktadır ancak bunların mevcudiyet oranları farklıdır.*

Dolayısıyla, bu soruyu bir kadına yönelttiğimizde genellikle birbiriyle çelişen, birden çok yanıt aynı anda alabiliriz. Örneğin, bir kadının bütün enerjisini başarılı bir işte var olmak, dünyada yer almak için harcadığına dair gerekli bütün işaretleri verdiğini düşünürken, o derin bir iç geçirip "Ahh, gerçekte bütün istediğim şey, çocuk doğurmak," diye bir itirafta bulunabilir. Bunu duyduğumda işittiğim şey, o kadının içindeki Demeter ile Athena arasındaki konuşmalardır (9. Bölüm'de değindiğimiz diyaloglar). Çoğu kez acı verici olan bu diyalekte şu veya bu tarafı tutmak çekici gelebilir ama diyalogun kendi sürecini desteklemek ve idrak etmek çok daha faydalıdır. Nihayetinde, her kadın kendi hakikatini, tanrıça enerjileri dediğim bu farklı içsel sesleri o dinamik gerilim halleri içinde tanımak zorundadır.

TANRIÇA ve EŞLERİ

Tanrıça tipleriyle ilgili farklı bölümlerde değindiğim gibi her bir tanrıça, efsanelerinde de belirtildiği üzere farklı tipteki bir eşe,

sevgiliye veya arkadaşına karşı çekim duymaktadır (ya da itici bularak kaçınmaktadır). Bu efsaneler günümüz kadınlarına, kendi içlerinde değişken oranlarda var olan tanrıça enerjilerinin, erkeklerle olan ilişkilerini nasıl etkilediğini anlamaları açısından faydalı ipuçları verebilirler. İlişkilerle ilgili bu arşetipsel kalıplar hakkında bilgi sahibi olmak, farklı tipteki kadınların bir eş, sevgili veya arkadaşından neler beklediğine dair günümüz erkeklerinin bir perspektif edinmelerine yardımcı olabilir.

En çok hangi tanrıça tipindeki kadınlara çekim duyduklarını saptamaları açısından, öncelikle anketi yanıtlamaları, bu bölümü okuyan erkeklere büyük fayda sağlayacaktır. Sonrasında, yanıtları doğrultusunda en çok puan alan tanrıçalarla ilgili bölümleri, isterse yeniden okuyabilirler. Ancak burada, hem kadınlar hem de erkekler için pratik birer referans oluşturması amacıyla her bir tanrıçaya özgü altı temel ilişki kalıbına dair bir özet vereceğim.

Bir kez daha hatırlayalım; hiçbir kadın sadece tek bir tanrıça tipini yansıtmaz. Tanrıça psikolojisi, kişilerin sabit bazı burçlarla tanımlandığı astroloji gibi değildir. Her kadının içinde, o bunların farkında olsun ya da olmasın, altı tanrıça tipinin karmaşık yapıdaki bir bileşeni vardır.

Elbette ki bir veya iki tanrıça enerjisi, diğerlerine kıyasla daha baskın olabilmektedir. Dolayısıyla, gerek erkekler ve gerekse kadınlar için en iyisi, daha bariz karakter özelliklerinden ve çekici unsurlardan hareketle başlamalarıdır. Bir erkek, tanrıça tiplerini anlamaya başladıkça kadının kısmen farkında olduğu tanrıça özelliklerini de keşfedebilecektir; dolayısıyla kadının bu yönlerinin uyanmasında önemli bir rol üstlenebilecektir. Ancak her erkek öncelikle, kadının ona yönelik daha bilinçli beklentilerinin ve bunların nereden kaynaklandığını idrak etmelidir. Tanrıça psikolojisi işte bu noktada son derece kullanışlıdır.

ATHENA ve ERKEKLER

Athena bir entelektüeldir. Maço kahramanlara değil, zihinsel yönden kuvvetli erkeklere saygı duyma eğilimindedir. Afrodit'ten esas itibarıyla ayrıldığı nokta da burasıdır. Athena'nın, Yunan mitolojisinde kahramanların hamisi olduğu doğrudur; ancak en çok sevdiği şey onların becerikli, kurnaz, yaratıcı ve cesur olma

özellikleridir. Bu açıdan Ulysses, Athena'nın gözde kahramanlarından biridir. Bugün şehirlerde yaşayan, hırslı pek çok genç erkek bu özelliklere sahiptir. Athena ayrıca, Yunanların "yapım" anlamına gelen *techne* tabiriyle ifade ettikleri her türlü zanaatin de tanrıçasıdır. Dolayısıyla bilim, teknoloji ve araştırma alanlarında yaratıcı faaliyetler içinde olan, üretken erkekler; modern Athena kadını için oldukça çekicidir.

Athena kadını akademik kariyere, politikaya veya yayın hayatına yönelirse genellikle ilgi duyduğu alanlarla, kafa yapısıyla, öğrenme merakı ve zekasıyla uyumlu olabilecek bir partneri tercih edecektir. Bu konuyla ilgili bariz bir mitolojik veri olmamasına karşın, modern Athena'nın, tanrıların habercisi olan Hermes'in vasıflarını büyük oranda taşıdığını düşünmekteyim; Hermes'in Romalılardaki adı Merkür'dü. Hermes zihinsel faaliyetlere, zeka ve iletişime yönelik bir simge olarak görülmektedir. Bu ise günümüzde medyayla ilgili bütün alanları -internet, gazete, televizyon, radyo, yazarlık, reklam, yayıncılık- akademik dünyayı, araştırma çalışmalarını ve politik kampanyaları da kapsamaktadır. Dolayısıyla Merkür'ün vasıflarını taşıyan erkekler, günümüz Athena kadınının yoğun zihinsel aktivitelerini rahatlıkla paylaşım yansıtabilirler. Buna dair seminerlerimden bir örnek vereyim:

Sally, Don ile hukuk fakültesinde "Orta Amerika Politikaları" dersinde tanışmıştı. Birbirlerine karşı adeta ruhsal bir yakınlık hissetmeye başlamış, ortak yönlerinin çok olduğunu görerek pek çok dersi birlikte almaya, konserlere ve filmlere gitmeye başlamışlardı; sınavlara hazırlanmak içinse ortak bir çalışma grubu kurmuşlardı. Hukuk fakültesinden sonra ikisi de farklı şirketlerde iş bulmuştu ama yine aynı şehirdeydiler. Arkadaşlıkları süresince cinsel açıdan birkaç kez yakınlaşmış olsalar da birlikte yaşamak veya evlenmek gibi bir düşünceleri hiç olmamıştı. "Sanki daha çok biri birimizin en iyi arkadaşı gibiydik," diye anlatmıştı Sally, seminer sırasında gruba. "Her konuda konuşabiliyorduk; birbirimize entelektüel açıdan meydan okuyup zorlayarak öğrendiklerimiz konusunda dürüst kalmamızı sağlıyorduk. Don'u o trafik kazasında kaybetmek feci bir şeydi, çok korkunçtu; bir daha beni bu kadar anlayacak bir arkadaşımın olabileceğini hiç sanmıyorum. Ölümünün üzerinden beş yıl geçmiş olmasına rağmen onu hala çok özliyorum."

Athena tipi kadın maceracı ve rekabetçidir, dolayısıyla aynı özellikleri taşıyan erkeklerden hoşlanır. Fikir tartışmaları onun için teşvik edicidir. Don ve Sally örneğindeki gibi zorlanılmaktan hem de zorlamaktan, adeta meydan okumaktan hoşlanan bir yapıya sahiptir. Evlenirse, eşinin onunla zihinsel anlamda antrenman yapmaya her zaman elverişli bir yaradılıştan olması gerekecektir. Yeni filmleri, müzikleri, oyunları, politik gelişmeleri, en son araştırmaları sürekli takip etmek Athena kadınınu bu konularda tartışabileceği, görüş alış verişinde bulunabileceği birisine ihtiyaç duyduğu son derece hevesli bir okur haline getirmektedir. Bazen de kariyeri diplomatlarla, bürokratlarla, hükümet yetkilileri ve politikacılarla muhatap olmasını gerektiren yatırımlara ve uluslararası organizasyonlara katılmasına vesile olmaktadır. Dolayısıyla bu karmaşık ortamlarda dönen dolapları veya gözlediği karışıklıkları tartışıp değerlendirebileceği bir arkadaşına ya da eşe değer verecektir.

Ne bu tip ilişkiler ne de geleneksel yapıdaki bir evlilik veya aile fikri onun ilgisini pek çeken şeyler değildir. Evlenecek olursa, ya bir iş arkadaşı ya da pek çok açıdan kendisinininkine benzeyen hızlı, tempolu bir kariyere sahip, şehirli bir erkekle evlenecektir. Bu nedenle, birlikte çocuk sahibi olacağı bir aile babası arayışı içinde değildir. Çocuk sahibi olursa da, çocuğu en azından yarım günlüküne okula yollayınca kadar bunu ilk başta bir yük veya kısıtlayıcı, engelleyici bir durum olarak deneyimleyecektir. Feminist ilkelere öne sürerek çocukların yetiştirilmesinde eşinin de kariyer açısından eşit fedakarlık göstermesini bekleyecektir. Kariyerine yönelik düşüncelerini, kaygılarını ve zihinsel meşguliyetlerini ortadan kaldıracak olan Demeter'in annelik enerjisinin beklenmedik etkisiyle karşılaşmazsa, bu dönemde geleneksel rolleri ve değerleri adeta yerden yere vuracaktır. Çocukları büyüdüğü ve daha kolay iletişim kurulabilir bir yaşa geldiklerinde Athena onlarla çok iyi arkadaşlık kurabilecek olsa bile bu ilk yıllar onun için oldukça zor olabilir. Anneliğinin bu ilk yıllarında, eşinin son derece esnek ve toleranslı olması gerekecektir.

Aslında Athena kadınları genellikle bekar kalmayı; yaratıcı enerjilerini daha çok kariyerlerine ve -yazmak, araştırmak, editörlük, organizatörlük, kampanyalar düzenlemek, resim yapmak, desinatörlük vb. gibi- yaratıcı çalışmalarına vakfetmeyi tercih ederler. Cinsel enerjilerinin büyük kısmı çalışmalarına yönlendirilip yoğun-

laşır ve erkeklerle ilişkilerinin tamamıyla platonik düzeyde kalmasından çoğu kez mutluluk duyarlar.

Ona ayırdığımız bölümde daha detaylı olarak ele aldığımız üzere, Athena kendisinden yaşça büyük erkeklere karşı cinsel yünden de güçlü bir çekim duymaktadır. Bu onun Zeus kompleksinin bir parçası, baba figürlerini idealize etmesinin bir yansıması olup efsanede de Athena'nın babasına olan yakınlığı ile ifade edilmiştir. Modern Athena kadını, idealize edip yücelttiği ve benzer niteliklerini hiçbir genç erkekte göremediği, son derece etkileyici bir baba figürüyle yetişmiş olabilir. Ya da kendisinde büyük hayal kırıklığı yaratmış bir baba figürüne sahip de olabilir ama bunu, erkeklerde realiteden uzak bazı idealleri arayarak, hayal gücü ile telafi etmeye çalışmaktadır.

Her iki durumda da bazı erkeklerin babacan otoriteleri, bu kadını daima derinden etkileyecektir. Bu nedenle, yirmili veya otuzlu yaşlardaki bir Athena kadınının idealleştirilmiş bir Zeus'u yansıtan, yaşça büyük ve genellikle boşanmış bir erkekle uzun süreli, köklü bir ilişki içinde olması alışılmadık bir durum değildir. Bu da genellikle, Afrodit doğasını keşfetmesi için ona sunulmuş bir fırsat niteliğindedir. Seminerlerime katılan Anne adındaki bir danışanım, kendisinden oldukça büyük bir erkekle yaşamış olduğu ilişkiyi şöyle anlatmıştı:

J.'yle tanıştığımda yirmi beş yaşındaydım. Çok başarılı bir uluslararası bankacıydı ve mülti milyarlar müşterilerinin yatırımlarını idare ediyordu. Onunla ilk tanışmamızı hiç unutmu-yorum. Bir galeri açılışıydı. Beni oraya çalıştığım gazete gönder-mişti. Ona yönelik ilk izlenimim, olağanüstü bir özgüven ve ente-lektüel birikimdi. Muhteşem bir takım elbise giymişti, içinde, ipek bir gömlek vardı; yer yer beyazlamış gür saçları yüzünün bronz teniyle kontrast halindeydi. Hem genç hem de olgun görünüyordu. Gazetem için kendisiyle röportaj yapıp yapamayacağımı sor-duğumda beni geri çevirmiş ama açılıştan sonra bir şeyler içmeye davet etmişti. O gece, bir düzineden fazla ülkede üç sene sürecek bir ilişkinin başlangıcı oldu. Benden kırk yaş daha büyüktü ama enerjisi yarı yaşındaki pek çok erkekten daha fazlaydı.

AFRODİT ve ERKEKLER

Afrodit'in erkeklerle ilişkisi hakkında söylenecek daha pek çok şey var, zira bu, onun için son derece önemlidir; Athena ve Artemis'e kıyasla, bu tanrıça tipinin hayatında daha çok yer tutmaktadır.

Afrodit gerek görünüm, gerekse davranış itibarıyla güçlü erkeklerden hoşlanır. Liderler, spekülâtörler, sporcular, nüfuz ve mevki sahibi erkekler ve hatta diğer tanrıça tiplerinin maço ya da spor meraklısı bir kas yığını olarak görüp tepeden baktıkları tipler bile Afrodit kadını için ilgi çekici olabilirler. Efsanede, Afrodit'in savaş tanrısı Ares'le tutkulu bir ilişkisi vardır. Ares, savaşçı yapıdaki erkeklerin de simgesidir. Afrodit kadını için bir savaşçıyı oluşturan kaslı bir yapı, kararlılık ve güçlü bir irade; zeka ve düzenli bir gelire oranla çok daha çekici unsurlardır. Maceraperest, dışa dönük ve bütün dünyayı bol bol gezmiş erkekler onda hayranlık uyandırır: Afrodit ile ilgili bölümde fallik-narsistik olarak tabir ettiğim yapıdaki erkeklerin bütün vasıfları, yani güçlü bir egoya ve sağlıklı bir öz-sevgiye sahip erkekler. Kısacası, tuttuğunu koparan, gözüpek erkekler Afrodit kadını için çekicidirler.

Afrodit, güzelliklerin de kraliçesi olduğu içindir ki ince zevkleri olan, dünya nimetlerine dönük, yakışıklı, sofistike erkeklere de hayranlık duyacaktır. Mum ışığı ve yumuşak bir müzik eşliğinde yenen akşam yemekleri kadar Afrodit kadını etkileyen, onu adeta eriten bir başka şey de olamaz. Hediyeleri, gösterişli randevuları ve göz alıcı şekilde giyinmesine fırsat veren ortamları sever. Afrodit'e kur yapan ya da onunla birlikte olan her erkeğin, bu kadının *prima donna* olma ihtiyacına anlayış göstermesi, buna riayet etmesi gerekmektedir. Hollywood ve magazin gazeteleri, Afrodit kadını playboyaların ve milyonerlerin çevresinde dolaşırken tasvir etmeyi severler. Öte yandan James Bond da -baskın bir biçimde erkekler için bir klişe olmasına rağmen- şehirli altyapısı, cazibesi ve maceracı ruhuyla Afrodit'e çekici gelen pek çok vasfı barındıran bir kalıptır.

Kendisi hakkında; diğer bir deyişle gücü, başarıma kapasitesi ve erkekliği konusunda iyi, olumlu hisler beslemeyen bir erkek Afrodit'in eşi ya da sevgilisi olamaz. Bütün bunlar, fallik öz-güveni Afrodit tarafından sınanırken, yatak odasına yansıyacaktır. Ne kadar eğitilmiş veya varlıklı olursa olsun, bir erkek kendi bed-

niyle rahatça performans gösteremiyorsa -ki bu, Afrodit'in alaka-dar olduğu kadarıyla, erkeğin hissel benliğinin temeli demektir- Afrodit kadını etkileyemeyecektir. Kendi bölümünde de değin-diğim gibi, Afrodit kalbi istemektedir -bundan daha azına razı değildir- dolayısıyla, gözde erkeğinin kendi kapasitesine tensellik, şehvet, güzellik ve aşkın bütün biçimleri ile tamamen açık olması gerekmektedir.

Afrodit kadını, birlikte olduğu erkekteki en uç vasıfları orta-ya çıkarır. Dış dünyada en savaşçı, en kahraman ve eril haliyle var olması için ona meydan okurken, bir yandan da onunla kurduğu yakın ilişki ile erkeğin kendi içindeki en dişil, en müşfik ve yumu-şak yanları bulması için ona meydan okumaktadır. Afrodit ruhu, Antik Yunan ve Roma gibi savaşçı kültürlerde dönemin baskın nitelikteki savaş yanlısı atmosferine yönelik bir denge unsuru ola-rak ortaya çıkmıştır. Venüs-Afrodit, Romalılar tarafından genel-likle savaş tanrıları, korkunç Mars'ın müşfik ve barışçıl tamam-layıcısı olarak yorumlanmıştır. Orta Çağ Avrupası'nda ise Haçlı Seferleri'ne denk gelen vahşi dönemde halk ozanlarının hamisi ve ilham kaynağı olarak ortaya çıkmış, niteliksiz durumdaki savaş metotlarını yumuşatıcı ve nispeten medenileştirici bir rol oynamış-tır.

Afrodit kadını, başarılı ve savaşçı erkeğin diğer yüzünü yani onun duygusal, yumuşak ve tutkulu yönlerini ortaya çıkarmayı sever. Buna rağmen, böyle bir erkeğin üzerinde hiçbir zaman haki-miyet kurmaz, boğucu bir tutum takınmaz; Afrodit'in taptığı şey daima bu adamın fallik erkekliğinin gizemidir. Yüce aşk eylemi içinde erkeğin kendisini tamamen kaybetmesi için onu teşvik eder; böylece, orgazm anında erkekteki enerji patlamasıyla bir bütünleş-me sağlayabilecektir.

Afrodit kendi erotik teslimiyetiyle, erkeğe -D. H. Lawrence'ın tabiriyle- sevdiği kadın için "aşka itaatkar" hale gelmeyi öğretir. Bir erkek, tıpkı Tristan gibi, kendisini tamamen aşka teslim ettiğin-de doyuma ulaşma anında bir tür ölüme maruz kalır. Gönül mese-lelerinde kendilerini uzman ilan etmiş Fransızlara göre, kadın ile erkeğin kendilerini büyük bir enerjinin içinde bir an için kaybettik-leri ve sonrasında yeniden doğdukları bu duruma *le petit mort*, yani "küçük ölüm" adını verirler. Bu, Afrodit'in gizemlerinden biridir; yüreğini, Yunanların her şeyi yaratan olarak tabir ettikleri ilahi Eros'a açma yollarından biridir.

Her erkeğin, Afrodit kadınının aşk sanatına düşkünlüğünün kendilerini bir hayli zorlayacağını idrak etmesi gerekir. Afrodit'in sevdiği erkek kadar aşkın kendisine de aşık olduğunu söylemek hiç de yanlış olmayacaktır. Tanrı Eros, oklarını oraya buraya fırlatırken vefaya odaklanmaktan çoğu kez uzaktır. Dolayısıyla bir erkeğin, Afrodit'in değişken tutkularına katlanması için güçlü bir egoya ihtiyacı vardır. Afrodit bir gece için sevebilir, bir yıl ya da bir ömür boyu da sevebilir ancak tahmin edilebilir değildir. (Hera'ya özgü olan) toplumsal kaygıların, geleneklerin Afrodit üzerinde bir hakimiyeti yoktur; (Athena'ya has) entelektüel bir paylaşım ya da ortak idealler de onun için çok fazla anlam taşımazlar. Danışanlarımdan Peter'ın bir seminerde dile getirdiği gibi Afrodit pek çok kalbi açtığı kadar onları kırmaktadır da:

Evliliğim bir süredir kötüye gidiyordu, ben de eve gitmektense geç saatlere kadar çalışarak veya iş arkadaşlarımla takılarak vakit geçiriyordum. Jane'le böyle bir akşamda, bir barda tanıştım. Bir ajansta düzenli işi olan, başarılı sayılabilecek bir mankendi. İş nedeniyle sık seyahat ediyordu; her yerde sevgilileri vardı ama ben, bunu sonradan anlamaya başladım. Her neyse, o gece bana kur yaptığında ve sonrasında kendi evine götürdüğünde, bedenimdeki bütün devrelerin sanki patlayacağını zannetmiştim. Sevişmek nasıl bir şeymiş, o zamana kadar hiç bilmediğimi fark etmiştim.

Tahmin edebileceğiniz gibi bu ilişki evliliğimin bitiş sürecini de hızlandırmıştı. Jane'e olan hislerim saplantılı bir haldeydi, o da bana karşı öyleydi aslında. Bu kadar sıcak ve tutkulu, bana bu kadar yakın olan başka bir kadın tanımamıştım daha önce. İlk tanıştığımız dönemde bir hayli depresiftim ve bu durumdan çıkarak hayata bağlandığımı görmek onu mutlu ediyordu.

Bir yandan boşanma işlemlerim devam ederken ben de sadece onun için ve onunla yaşıyordum. Adeta havalarda uçuyordum. Bu dönem yaklaşık altı ay sürdü. Ve bir gün Jane, elinde Karayipler'deki bir fotoğraf çekimiyle ilgili bir kontratla çıka geldi. Hiç duygusallığa kaçmaksızın, dümdüz anlattı her şeyi. İş gereği, yaşlıca bir adamla tanışmıştı, o da Jane'e iş teklifi yapmıştı, falan filan. Mesajı almıştım; sanki midemin üzerine çok sıkı bir yumruk yemiş gibiydim! Eşyalarımı topladım ve oradan ayrıldım. Bunu atlatmam aylar aldı. Çok yükseklere çıkmış ve çok derinlere, diplere gömülmüştüm ama muhakkak çok şey öğrenmiştim.

Afrodit ilişkilerde tutkudan yanadır; özgün anlamıyla tutku, ıstırap manasına da gelir. Dolayısıyla Afrodit'e çekim duyan bir erkeğin ayrılık, kıskançlık, incitilme, reddedilme kaynaklı bazı ıstıraplara karşı da hazır olması gerekir. Orta Çağ romantiklerince gerçek aşk şövalyesinin inisiyasyonun bir parçası olarak gördükleri bazı imtihanlar vardır. Afrodit, erkeğin önce zayıf düşerek güçlenmesinin talebi içindedir, yani erkek aşka tamamiyle layık olmadan önce, kendi olgunlaşmamış duygusal tabiatının yaralarını deneyimleyecektir. Duygusal tabiatını idrak ederken kendi kadınsı benliğini, içsel tanrıçasını da keşfetmiş olacaktır.

Aşk tanrıçası rolünün yanı sıra Afrodit'in güzelliklerin tanrıçası ve bütün sanatların spiritüel hamisi olduğunu da belirtmiştim. İşte bu nedenledir ki ressam, heykeltıraş, şair, yazar ve müzisyenler Afrodit kadınına karşı hep bir çekim duymaktadırlar çünkü yaratıkları işlerde ifade etmeye çalıştıkları içsel ideallere karşı Afrodit kadınında içgüdüsel, doğal bir anlayış mevcuttur. Afrodit kadını erkeğin ruhunu yaratıcı yönde beslemenin ve öne çıkarmanın yolunu, diğer bütün tanrıça tiplerinden daha iyi bilmektedir. Ayrıca Jung'un son derece net bir şekilde görmüş olduğu üzere, bu kadın; bir erkeğin ruhunun özünde kadınsıl olduğunu da bilmektedir. Dolayısıyla, erkeğin kalbini açmayı nasıl biliyorsa, Afrodit kadını, erkeğin yarattığı işlerin güzelliği ve ahengi ile bu kalbi ona nasıl geri yansıtacağını; nasıl onun esin kaynağı, ruhunun *ilham perisi* olacağını da çok iyi bilmektedir.

PERSEFON ve ERKEKLER

Persefon kadınının hayatı okültizm, metafizik, "öte taraftan" mesajlar, şifacılık ve mistisizm gibi spiritüel meseleleri anlamaya yönelik olduğundan kendisi gibi spiritüel arayış içinde olan, spiritüel tesirlerin gerçekliği fikrine yakınlık ve ilgi duyan bir eş ister. Daha çok materyalist anlayışta, başarıya odaklı, dışa dönük erkekler onun için pek de çekici olmayacaktır, Persefon da onlarda ilgi uyandırmayacaktır. Enerjisinin çoğunluğu fiziksel olmaya odaklıdır; dolayısıyla, Afrodit'in bedensel zevklere yönelik alakası onun için ikinci plandadır; eros, Persefon için sadece ruha giden bir yol olarak mevcuttur, tersi, onun için söz konusu değildir.

Persefon kadını erkeklerle ilgili olarak genellikle hayli çelişkili hislere sahiptir. Çocukluğunda tacize uğramış ve bunun izlerini taşıyor olabilir ya da erkeklerin hain ve tehlikeli olduklarına dair içinde yer etmiş bazı şüpheler bulunabilir. Sonuç olarak, çocukluğu ve buluş çağı boyunca karşı cinsten genellikle uzak durma eğilimi taşıyacaktır. Kendini daha güvende hissettiği ve bir şeylerden sorumlu olduğu sonraki dönemlerde ise içe dönük, yumuşak, nazik ve koruyuculuk anlamında kadınsı nitelik taşıyan, spiritüel eğilimli erkekleri tercih edecektir.

Janet gruba katıldığında, Peter o spiritüel çalışma grubuna zaten birkaç aydan beri devam ediyordu. Utangaç ve atletik yapılı bir adamdı, liseden beri astroloji ve numeroloji gibi konularla ilgileniyordu. Ezoterik konulara yönelik ilgisi ve çalışmaları yalnızlığını aşmak için de bir yol olmuştu. Esip gürleyen, baskın karakterli bir babanın oğlu olarak bir kadına, asla annesinin gördüğü şekilde muamele etmeyeceğine yemin etmişti. Peter'in nezaketinden ve bu konularda ciddi bir amaca sahip olmasından dolayı Janet ona karşı yoğun bir çekim hissetmişti.

Derinlerinde Persefon, bütün ilişkilere bir kaygı ve ürküntü hissiyle yaklaşır. Zorluk, sıkıntı ve çatışmaya dair uyarıcı sinyalleri derhal alan antenleri vardır. İşin aslı, çekişme ve çatışmalardan o kadar tiksiniyor ki bunları en baştan öngörmek için bütün medyumsal niteliklerini kullanacak, bunlar herhangi bir patlama noktasına ulaşmadan önce yatıştırıcı ve tatlı doğası ile ortamı yumuşatacaktır.

Bu altta yatan ve alışkanlık haline gelmiş korku nedeniyle, Persefon kadını hem erkeklerle hem de kadınlarla ilişkilerinde aslında hayli yönlendiricidir. Sadece uyum, ahenk ve iyi duygular yaratmaya çalıştığını, her şeyi "ışık içinde" görmeyi istediğini düşünür ama aslında, ışığa verdiği bu aşırı önem her türlü karanlığın ve olumsuzluğun inkarıdır. Bu kadın her türlü çatışmanın, şiddet veya öfke ifadesinin üzerini örtme eğilimindedir. Güvenmeyi seçtiği erkekten de benzer bir "olumlu düşünme" tarzı beklediği için, çoğu kez son derece iyi niyetli nedenlerle de olsa bu erkeğin bireyselliğini ve erkeksiliğini bastırabilir. Aşırı durumlarda ise göremediği şey, partnerinin de aynen aşırı kontrolcü Hera'nın kılıbık, ezik kocası kadar kendi nüfuzu altında olduğudur.

Persefon için tatminkar ilişkiler, onun farkında olmayacağı son derece hayali, asılsız bir nitelikte olabilirler. Sevgilisi ya da eşiyle saplantıya varan bir şekilde paylaştığı psişik meşguliyet ağının yoğunluğu yüzünden Persefon çoğu kez, söz konusu erkek ile arasında belirgin bir *folie à deux*, yani paylaşılan psikoz oluşmasına katkıda bulunacaktır. Birlikte alınan metafizik eğitimleri, paylaştıkları spiritüel bir yol vb. ikisini birbirine bağlayan ortak ilgi alanı, olağanüstü derecede çekicidir çünkü ikisi de gerçekten aynı dili konuşmaktadır. Athena kadını ise bu durumda muhtemelen, tam tersine, eşininkinden farklı bir öğretmenden eğitim almayı seçerdi çünkü o zaman, farklı sistemleri müzakere etme imkanı olabildi ama Persefon'un tercihi bu yönde değildir.

Kronik bir şekilde sınırlardan mahrum olması nedeniyle Persefon kadını, sevdiği erkeğin psişik meselelerine kendini tamamen kaptırmış, bunları kendisine mal etmiş olduğunu kolayca hissedebilir. Bunun sonucunda, erkek kendi içsel benliğine dair Persefon'un bu neredeyse tekinsiz sezgilerinden dolayı çoğu kez minnettar olacak ve duygulanacaktır. Bu spiritüel aşk macerası zirve noktasındayken, bu ikisi kendilerini spiritüel konularda ve birbirlerinin içgörülerini hakkında görüş alışverişinde bulundukları sonu gelmez sohbetlerin içinde bulacaklardır. Ruhunun en derinlerini görebilen bu kadın, erkeğin aklını başından alacaktır. Böyle olduğunda, her ikisinin' psişesinin birbiri içinde eriyip kaynaşmasıyla; Persefon'un erkeğin içsel tekamülünün ruh annesi haline geldiği bu mistik birleşmede erkek için egodan neredeyse tamamen muaf bir saadet hali oluşur.

Böylesi bir ortakyaşar ilişki bir süre devam edebilir ama ergeç, erkeğin egosu açısından tahammül edilmez bir hale gelecektir ve erkek, şu veya bu şekilde bu ilişkiden kendini geri çekecektir. Bazen, birdenbire ilişkiye gerilim ve yabancılaşma getiren vahşi öfke patlamaları ortaya çıkar. Bunlar, Persefon kadınına kaçınılmaz olarak anlaşılmadığı ve ihanete uğradığı hissine maruz bırakacaktır. İnkâr etmek konusunda hemfikir oldukları bütün bu olumsuzluk şimdi aniden yüzeye çıkmaktadır. Persefon'un sevdiği erkeği bir ilahi evlat olarak benimsediğini, kendisini de onun psişik annesi yerine koyduğunu ve bütün bunları son derece bilinçsizce yaptığını görmesi gerekmektedir. Her ikisi de aslında Persefon efsanesinin, tanrıçanın yeraltının derinliklerinde gizemlerin çocuğunu dünyaya getirişi sahnesini canlandırmaktadır.

Arşetipsel anlamda bu çocuk, ölen ve annesi vasıtasıyla yeniden doğan tanrı Dionysos olurdu. Çeşitli inançlar açısından ise ruhun ebedi niteliğini, hayatın daimi olarak kendisini yenileyişini temsil etmektedir. Antik Yunan sanatında Dionysos genellikle son derece yumuşak ve efemine hatlarla, neredeyse androjen bir yapıda tasvir edilmiştir. Çocukluğunda, etrafı kadın bakıcılarla çevrilidir; delikanlılık döneminde ise kendisine vecd derecesinde hayran olan kadınlar, yani Baküs rahibeleri tarafından takip edilmiştir; efsaneye göre bunlar Dionysos'u öldürerek kurban etmektedirler.

Persefon kadınının refakatçisi ya da hayat ortağı olarak bir Dionysos modelinin, herhangi bir erkeğin kolayca benimseyebileceği bir model olmadığı açıktır. Zira efsane, bu erkeğin ya çocuk olarak kalması ya da kendisini daimi olarak anne prensibinin büyük gücüne feda etmesi gerektiğini söylemektedir. Hiçbir erkek ciddi bir zihinsel rahatsızlık yaşamaksızın böyle bir arşetipi uzun süre taşıyamaz; aslında Dionysos da esrik bir deliliğin tanrısıdır.

Böylesi bir ilişkinin, Persefon'un etten kemikten bir erkekten ziyade ruhun gizemli gücüyle çiftleşmesi hakkında aslında çok şey anlattığı inancındayım. Persefon'un en büyük mücadelelerinden biri içsel bir rehber ile dışarıdaki bir arkadaşı sağlıklı, net bir şekilde tefrik edebilmektir. Persefon, ancak o zaman, bir beraberlik için hazır hale gelecektir. Bu ise genellikle eğitilmiş bir öğretmenin veya rehberin yardımıyla olacaktır.

O zaman bile, Dionysos yine de Persefon'un içe ve dışa yönelik yaşamlarında muhatap olması gereken erkeksi dinamiğin sadece tek bir yanını temsil etmektedir. Zira Dionysos nasıl hayat prensibini temsil etmekteyse Hades, yeraltı dünyasının efendisi de ölüm prensibini temsil etmektedir ki Persefon, efsanede en sonunda Hades'le evlenmektedir. Persefon kadını, Karanlıkların Efendisi'nin gizemlerine tam anlamıyla inisiye olmak için ergeç onunla karşılaşmalıdır.

Bazen, Persefon kadını bir erkeğin nazik personası ile son derece ciddi psikopatça özellikleri karıştıracak ve kendisini otorite ve şiddete dayalı, kabus benzeri bir ilişkiye hapsolmuş bir halde bulacaktır. Erkekteki alkol sorunu, depresyon, işsizlik, savaş sonrası travma bozukluğu ya da cinsel sapıklık gibi bir durumun sonucu olarak Persefon kadını, en büyük korkuları olan şiddet, taciz ve hatta ölüm ihtimaliyle aniden yüz yüze kalır. Kendisine, adeta Hades'in enkarnasyonu veya çıkışı olmayan cehennemi bir yıkı-

cılık denilebilecek bir erkeği çekmiştir. Başlangıçta bu erkeğe yardım edebileceğini ve şifalandırabileceğini düşündüğü, erkeğin de aynı şekilde onda bir anlayış ve kurtuluş umudu gördüğü kısa bir dönem söz konusu olmuştur ama bu dönem göz açıp kapayıncaya dek geçtiğinde Persefon, nasıl bir kapana sıkıştığını dehşetle fark edecektir.

Brad otuz altı yaşındaydı, hiç evlenmemişti ve bir ilişkiyi uzun süre yürütmek konusunda zorluk çekiyordu. Bir süreliğine eşcinsel bir sevgilisi de olmuştu ama bu ilişki de yürümemişti. Melanie'yi ilk kez şehir parkında, göldeki ördekleri beslerken görmüştü. Onu tekrar görmek umuduyla günlerce aynı göle gitmişti. En sonunda ona tekrar rastladığında, utangaçlığının üstesinden gelerek Melanie ile konuşmayı başarmıştı. İlerleyen haftalarda sık sık orada buluşmuşlar ve bir gün, konuşmak için yakındaki bir kafeye gitmişlerdi. Brad, Melanie'yi son derece sempatik buluyor ve iyi bir dinleyici olduğunu düşünüyordu. Melanie onun yalnız geçen, zor çocukluğunun verdiği acıyı anlıyordu. Brad'in annesi psikozlu bir kadındı ve doğduğu andan itibaren onu reddetmişti, babası ise aşırı derecede sinirli ve yine psikolojik yönden ciddi problemleri olan bir adamdı; küçük bir çocuğun duygusal ihtiyaçlarıyla alakadar olmaya hiç vakti olmamıştı.

Tanışmalarından birkaç ay sonra Brad, Melanie'ye birlikte yaşamalarını önermiş, bunun üzerine Melanie onun dairesine taşınmıştı. Her şey çok iyi gidiyordu ve Melanie, yarattığı etkinin Brad'in çocukluktan kaynaklanan acılarını dindirmekte faydalı olduğunu düşünüyordu. Bir süre sonra hamile olduğunu fark etti ve Brad'in bu habere çok sevineceğini düşünerek kutlamak için hoş bir sofraya hazırladı. Ancak Melanie'nin verdiği habere olumlu tepki vermek bir yana dursun, Brad adeta öfkeden çıldırmıştı; tabakları, bardakları kırmış, dikkatsizliğinden dolayı Melanie'ye öfke kusmuştu. Melanie ise dünyanın başına yıkıldığını hissetmişti. Kürtaj olduktan iki hafta sonra bir arkadaşıyla başka bir eve taşındı. "Dehşete düşmüştüm," diye anlatıyordu seminerde, "o tatlı, sevecen adam birden bire bir manyağa dönüştü. Bana kendi babamı ve kendi çocukluk cehennemimi hatırlatmıştı."

Şanslıysa, bu durum illa ki her Persefon kadınının başına gelmeyecektir; ancak hayatında kazalara, intiharlara, ciddi hastalık-

lara ya da ani bazı ölümlerle ilgili durumlara bir şekilde yakınlığı olabilecek veya bu konularla ilgili haberler duyabilecek olduğu bazı dönemlerden kaçması mümkün olmayabilir. Bu kadın, bazı durumlarda ölümcül hadiseleri kendisine çeken bir nevi paratoner gibidir. Bunu kabul edebilir ve bu karanlık enerji üzerinde çalışabilirse, böylesi durumların sadece bir kurbanı olmak yerine hasta ve yaşlıların, ölümcül hastaların bakımı; ölmekte olan insanlara destek sağlanması veya derin travmalara yönelik psikoterapi çalışmaları gibi alanlar aracılığıyla bu durumları yaşayan insanlara yardım etmenin derin hazzını yaşayabilir. Persefon kadını pekala bir doktorla, cerrahla veya bir terapistle evlenebilir; her daim içine çekildiği ve anlama yeteneğiyle donatıldığı ölümlerin, trajedilerin ve ıstırapların dünyasını böyle bir profesyonelle paylaşarak nesnelleştirebilir.

ARTEMİS ve ERKEKLER

Artemis kadını ilişki konusunu pek düşünmez, fazla da umursamaz. Afrodit'in mum ışığında yenen yemekleri ya da Persefon'un uygun titreşimlere sahip bir ruh eşi arayışı; bu kadın için ya çok az şey ifade etmekte veya hiçbir anlam taşımamaktadır. Artemis, tanrıçalar içinde muhtemelen en bağımsız olanıdır -onu, yakın arayla Athena takip eder. Dolayısıyla, pek çok şeyi kendi başına yapmayı tercih eder, yalnızlık aslında onun için olağanüstü çekici bir durumdur.

Artemis'in antik mitolojideki başlıca aktivitesi ormanlarda tek başına avlanmaktır. Artemis kadını bugün de ormanları, bakir ve vahşi doğayı, açık denizleri sevmektedir. Günümüzde ise, avcılık; bu kadının bir amaç ya da hedefe kararlılıkla, yorulmak usanmak bilmeksizin enerjik bir şekilde odaklanarak ilerlemesine yönelik bir mecazdır. En yakın kardeşi Athena gibi, Artemis de başarıya odaklıdır ve başarılıdır. İster bir doğa koruma projesi olsun, ister bir vahşi yaşam dergisinin yayınlanması veya bir maratonda koşmak olsun, bu kadın işlerin tamamlanıp bitirilmesini sever.

Artemis, çevresinde bir erkeğin bulunmasına tahammül göstercekse bu erkeğin, onun gibi olması gerekir. Yani bu adam, kendisini fiziksel olarak meşgul edecek somut projelerle, uygulamaya dönük aktivitelerle uğraşmaktan, açık alanda, doğada vakit

geçirmekten hoşlanan bir yapıda olmalıdır. Efsaneye bakarsak, Artemis'in ona yakın olmasına müsaade ettiği tek erkek kardeşi Apollo'dur; o da bir avcıdır ve nispeten mesafeli, soğuk yaradılışıyla tanınmaktadır. Aslında Artemis kadını, tıpkı Apollo gibi duygusal anlamda da belirli bir mesafeyi koruyacak bir erkeği tercih edecektir. Onun bu kendine yeten, kendi projelerine ve faaliyetlerine sebatla devam eden hali, Artemis kadınında saygı uyandırmaktadır. Erkek talepkar bir yapı sergilemediği ve bağımsız olduğunda, Artemis onunla pek çok şeyi birlikte yapmaktan büyük mutluluk duyabilir.

Her şeye rağmen, Artemis kadınının erkeklere karşı tutumu ilk başka oldukça kafa karıştırıcı görünebilir. Bir erkekle ya da bir grup erkekle doğal alanlarda ata binmekten veya birlikte yelken kullanmaktan büyük mutluluk duyacaktır. Bu kadın onlarla eşit muamele görmek isteyecektir; kendisine bir şekilde patronluk taslanırsa veya fiziksel olarak yeterince güçlü olmadığı ima edilirse, hakarete uğradığını hissedecektir. Erkeklerin kafasını karıştıran da işte budur; Artemis kadını fazla konuşmayan, becerikli ve kendine yeten erkeklere büyük bir hayranlık duyarken, aynı açık hava aktivitelerini bir grup kadınla birlikte yaparken de muhtemelen yine aynı şekilde mutluluk duymaktadır!

Bir Artemis kadınına dayanıklılığı, fiziksel gücü ve cesareti ile gösteriş yapmak isteyen her erkeği büyük bir hayal kırıklığı beklemektedir. Bu kadını bütün bu vasıflara kendisi zaten sahiptir. Bütün bunların illa ki erkek bedenine ait özellikler mi olması gerekir, diye sorabilir. Aktif, zinde ve becerikli bir Artemis iseniz, bu sorunun yanıtı elbette ki "hayır" dır; zira sürekli olarak bedensel aktivitelerle, egzersizlerle, tırmanmakla, koşmakla, hep bir şeyler yapmakla meşgulsünüzdür. Göğüs veya karın kaslarına hayranlık duyulmasını bekleyen bir erkek, aslında Artemis'in değil bir Afrodit kadınının arayışı içindedir. Afrodit kadını şekilli, güzel bedenleri, sert kasları görsellik ve temas açısından sever ama bunları oluşturan fiziksel aktivitelerle pek de ilgisi yoktur; tek istisnası, artık yaşlanmaya başladığında kendi formunu korumak açısından egzersiz yapmak olabilir ancak.

Artemis ve Afrodit kadını arasındaki benzerlik ve farklara dikkat etmek, erkeklere yardımcı olacaktır. Aktif ve eril yönlerini ön plana çıkaran erkeklere her iki tanrıça tipi de çekici gelecektir. Görünürde bu kadınların her ikisi de bedenlerine büyük özen

göstermektedir, genellikle zinde yapılıdırlar. Ayrıca, her ikisi de bedenleri ile son derece rahat görünmektedir; Afrodite, bedeni ile doğal bir zerafet sergilemekte; bedenini benimsemiş ve onunla uyumlu, ayakları yere basan bir izlenim vermektedir. Artemis ise son derece esnektir; hareketleri akıcı ve rahattır. Her ikisi de dans etmeyi, ritmi ve müziği severler. Dans ederken yaptıkları özgür hareketlerin içerdiği erotizm pek çok erkeğin dikkatini çeker. Ancak bu dans meselesinde önemli bir fark vardır: Artemis, kendisi için dans eder; Afrodite'in dansı ise yatak odasına yönlendirici nitelikte olabilir, bu onun için kur yapma ritüelinin bir parçasıdır. Ne var ki Artemis gece boyunca tek başına dans etmek isteyecek, muhtemelen ay ışığı dışında her şeye ilgisiz kalacaktır.

Afrodite'in giyim kuşam ve kendine özen göstermekle ilgili yaptığı her şey maksatlı ve ne yaptığını bilen bir niteliktedir; hep bir tesir bırakmayı amaçlamaktadır. En basitinden, erkeklere çekici görünmek istemektedir; aynanın önünde o kadar çok zaman geçirmesinin bir gerekçesi de budur. Artemis ise aynalardan adeta tiksiniyor, hatta hiç aynaya sahip olmaması bile söz konusudur. Erosu o kadar kendisine dönüktür ve kendine yeter bir yapıdadır ki enerji devresini tamamlaması için bir partnere ihtiyaç duymaz. Erkeklere çekici görünmek, bu kadının psişik yapısında ya çok az bir rol oynar ya da hiç rol oynamaz. Bu nedenle, son derece pratik bir giyim tarzına sahiptir. Kur yapmaya, etkileyici olmaya yönelik davranışlar; onun doğasına aykırı, önemsiz ve yabancıdır.

Tüm bu nedenlerden dolayı, Artemis kadını duygusal olarak kendi kendine yeten, içe dönük ancak doygunluk ve memnuniyet içinde olan erkeklerle uyum içindedir. Dolayısıyla çiftçilik yapan, el işleriyle, çeşitli zanaatlarla uğraşan erkeklerle, sanatçılarla, araştırmacılarla veya yazarlarla uyumlu bir beraberlik yürütebilecektir. Vahşi doğa araştırmacıları, kaşifler, denizciler ve kendisi gibi macera seven erkekler de onun için uygun olacaktır. Annelik, spiritüel anlayış veya ego desteği arayan erkeklerin Demeter, Persefon ve Afrodite tipi kadınlardan yana bakmaları daha uygundur.

Artemis hiçbir narsist gereksinimi olmayan, ondan yana çok az talepte bulunan ve özgürce hareket etmesi için ona son derece geniş özgürlük alanı tanıyan bir partner isteyecektir. Erkeklerde cinsellik konusunda utangaç ve çekingen bir tutum olması durumu, Artemis kadını için hiç de rahatsız edici değildir. Bu konularda aceleyle getirilmekten hiç haz etmeyen Artemis inisiyatifin kendisinde

olmasını tercih eder. Gizemlerin gizemi konusunda oldukça ketum, yalın ve alçak gönüllüdür; dolayısıyla, maço tavırlar ve erkek dünyasına özgü palavralar onun üzerinde hiçbir etki bırakmaz. Buna rağmen, Artemis içgüdüsel cinsel doğasıyla kendisi gibi içinden geldiğince temas halinde olan, bu doğaya karşı duyarlı ve doğal davranan bir erkeğe de saygı duyacaktır.

Artemis bölümünde de değindiğimiz üzere, bu tanrıçanın cinsellik açısından gerçek partneri bir baskın fallik doğasıyla tanrı Pan olmuş olabilir. İşte, erkekleri zorlayan nokta burada ortaya çıkar: Ataerkil sistemin kahramanlara prim veren anlayışının yüz yıllar boyu oluşturduğu erkeksi personanın bütün katmanlarından sıyrılmak ve içlerindeki doğal, vahşi adama geri dönmek!

DEMETER ve ERKEKLER

Demeter kadınının bir ilişkiye katacağı çok şey vardır. Verici olmak ve sevmek, onunla adeta eş anlamlıdır. Onun gözüne girmeyi başaran bir erkek kendisini olağanüstü derecede şanslı hissedecek ve böylesi bir kadınla gurur duyacaktır. Bu kadının kaynakları sanki sınırsız gibidir ve başkalarının en derinlerdeki ihtiyaçlarına karşı o kadar duyarlıdır ki Demeter'in partneri olan erkek, her halükarda sevildiğini ve duygusal açıdan beslendiğini hissedecektir.

Demeter kadını başkalarının ihtiyaçlarına ve isteklerine karşı bu kadar duyarlıysa; kendisi bir erkekten ne beklemekte, ne istemektedir acaba? Öncelikli beklentisi sağlıklı, güvenilir bir maddesel destektir; eşinin bu açıdan istikrarlı, güvenilir ve güçlü olması gerekmektedir. Demeter kadını yüzyıllardan beri gerek gıda gerekse giyim gibi evinin temel ihtiyaçlarını üretebileceği alanların dışında bırakılmıştır; dolayısıyla, maddesel gereksinimlerin temini açısından eşine bağımlıdır.

Nüfusun büyük çoğunluğunun kırsal alanlarda yaşadığı dönemlerde Demeter kadını toprağın ekilmesi, ekilen ürünlerin bakımı, hasadı ve toplanan ürünlerin işlenerek korunması, nihayetinde de sofraya getirilmesi gibi faaliyetlerde bu üretim döngüsünün bir parçası olmaktan mutluluk ve tatmin duyarak yaşamıştı. Günümüzde ise bu dolaysız işlevlerin pek çoğundan mahrumdur ve bu nedenle, ailesini besleyecek unsurlara dönüştürmek için

paraya ihtiyacı vardır. Koşullar onu bir ofiste, fabrikada, bir şirkette ya da bankada çalışmaya zorlasa da o daha çok evinde, çocuklarıyla olmayı tercih edecektir. Modern dünyada ise bu koşulların sağlanması, çalışan bir erkeğin evin masraflarını karşılaması yoluyla mümkün olmaktadır.

Demeter'in asıl odaklandığı nokta aile ve evi olduğu içindir ki eşinin ona sağladığı diğer imkanların, bu kadın için fazla bir önemi yoktur. Dolayısıyla, eve ekmek getirdiği sürece; eşi bankacı da olabilir, otobüs şoförü de veya bir dj de. Demeter bu açıdan, evdeki bir diğer iktidar unsuru olan Hera'dan çok farklıdır; Hera, eşinin işine ve mevkisine olağanüstü bir önem vermektedir, zira bu, ona da yansıyacaktır. Demeter kadınının, kariyerine yakın bir ilgi duyup ona bu yönde destek sağlamasını, çeşitli fikirler vermesini bekleyen bir koca, ilk bebeğin doğumuyla birlikte büyük bir hayalkırıklığı yaşayacaktır. Eşinde bir iş ortağının vasıflarını arıyorsa, evlenmesi gereken kadın tipi Hera'dır.

Entelektüel bir alaka ve anlayış da tıpkı iş dünyasına yönelik bir feraset gibi Demeter kadınının ilgisi dışındadır. Onun anlayışına göre, nihayetinde bunların hepsi maddesel güvence ve refah vasıtalarıdır. Yazar veya akademisyen olan bir erkek, sıcak ve huzur verici Demeter kadınıyla pekala evlenebilir ancak bu durumda, bir entelektüel paylaşımı iş arkadaşlarında aramak zorundadır. Yazdığı bir makale veya tez konusunda eşinden duyabileceğinin en fazlası "Ah, canım, bu çok hoş. Senin adına çok sevindim," içerikli bir ifade olacaktır. Bu kadının bir makaleyi ya da tezi okumak istemesi pek de olası değildir. Bu yönde bir destek görmek isteyen bir erkeğin, eş olarak bir Athena veya Hera kadınına ihtiyacı vardır.

Demeter kadınıyla evlenen bir erkeğin aklından çıkarmaması gereken şey; eşinin yaşadığı dünyanın merkezinin daima çocukları ve evi olduğudur. Ve burada "merkez" dediğim şey aslında pek az erkeğin anlayabildiği bir durumdur. Demeter kadını için hiçbir ama hiçbir şey çocuklarını beslemekten, büyütmekten, onların ihtiyaçlarıyla alakadar olmaktan önce gelemes. Eşi isterse dünya çapında, muazzam bir kuruluşun yönetim kurulu başkanı veya genel müdürü olsun, isterse dünya çapında tanınmış bir aktör olsun; onun işi Demeter için ikinci planda, harici bir konumdur. Dış dünya, evine ya da çocuklarına olan uzaklığıyla orantılı olarak bu kadın için önemini yitirmektedir. Pek çok erkeğin işlerinden, politikadan veya spordan söz etmeye başladıkları zaman

Demeter'in yüzüne yerleşen ve onlarda rahatsızlık uyandıran o tatlı fakat donuk tebessümün nedeni de budur. Bu konuların hepsi, Demeter'e gerçekten çok uzak ve onun için önemsiz, ıvrır zıvır şeylerdir. Bir başka Demeter arkadaşıyla konuşurken, bunlardan "erkek oyunları" olarak bahsedecektir.

Demeter kadını en başta ve en çok bir annedir; dolayısıyla bütün erkekleri olmasa bile çoğunluğunu yetişkin bireylerden ziyade küçük oğlanlar olarak görmemek, onun için bir hayli zordur. Yetişkin bir erkeğe yönelik fantezileri elbette ki vardır ama bu daha çok, dünyadaki bütün güçlüklerin üstesinden cesaretle gelerek, armağanlarla yüklü bir şekilde ve sadakatle sevgili karısına geri dönen genç bir kahramana yönelik duygusal bir imgedir. Böyle bir tasavvur ise hiç kuşkusuz, Demeter'in dış dünyaya yönelik deneyimsizliğini yansıtmaktadır ve ufkunu, evin sınırlarının dışına doğru genişletmezse, örneğin bazı Athena ve Hera vasıflarını geliştirmezse bu olgunlaşmamış noktada kalmaya mahkum olacaktır. Ne var ki bu genç kahramanın vasıflarını ortaya koyan bir erkeğe bu kadın sınırsız bir sevgi, takdir ve hayranlık duyacaktır.

Erkekler açısından ise bir Demeter kadını, ev ve emniyet duygusu açısından en derin ihtiyaçları bile karşılayan bir kapasitededir. Mis gibi kek kokuları, çiçekler, köpekler, kediler, şık sofralar ve bayram yemekleriyle dolu sıcacık bir ev tablosu; günümüzde pek çok erkeğin Demeter'e duyduğu özlemin dayanağıdır. Pek çok erkek, sırf bunu elde etmek için kendilerini ömürleri boyunca sıkıcı ve tekrarlayıcı işlere zincirleyecektir. Ancak ne yazık ki duygusal anlamda olgunlaşmakta çoğu kez yetersiz kalabilirler, zira anne ve ev etkisi; genellikle geriletici niteliktedir.

Çoğu erkeğin bir Demeter kadınının sevgisinde bilinçli ya da bilinçsizce aradığı sıcaklık ve emniyet duygusu; esas itibariyle "annelik"tir. Böyle ilişkilerde, erkekler çoğu kez bu özlemlerini cinsel ihtiyaçları ile karıştırmaktadırlar. Bu aslında çok da şaşırtıcı bir durum değildir; Demeter, her konuda olduğu gibi eros konusunda da son derece cömerttir. Ancak aslında içten içe istedikleri şey, Demeter'in -yetişkinlere özgü bazı imtiyazlara sahip!- bir diğer çocuğu olmaktan ibarettir. Bazıları, daha dünyasal ve görünüşte erkekçe olan bazı kazanımlarının, nazikçe "dişil himaye görmesi" gibi bir bedeli ödemeye bile hazırdır.

Neredeyse çoğu kez, Demeter kadınının eşi çifte bir hayat sürme eğilimi içinde olacaktır: biri, erkeklerle ve iş arkadaşlarıyla

ve diğeri ise eşi ve çocuklarıyla, evde. Böyle erkekler evden ayrı, kendilerine ait bir eril dünyaya sahip olmaktan mutluluk duyarlar çünkü bu, kendileri gibi olan diğer erkeklerle aralarındaki bir çeşit "ebedi ergenlik" bağınu sürdürme ihtiyaçlarını gidermektedir. Ayrıca, eşlerinde deneyimledikleri anne arşetipinin genellikle bastırıcı gücünden de onları korumaktadır. Böyle bir erkeğin bir parçası, duygusal anlamda asla tam olarak ergenlik döneminden çıkmayacak; bunun yerine, karısına bir anne figürü olarak derinden bağımlı bir halde kalacaktır.

Bazen, bir Demeter kendisinden yaşlıca ve bir tür baba figürü oluşturan bir erkeğe karşı çekim duyacaktır; bu erkek muhtemelen marangozluk, bahçıvanlık, tamircilik, mühendislik, inşaat işçiliği gibi daha ziyade el becerisine dayalı bir işle meşgul olacak ve Jungçu tipolojide becerikli olarak tanımlanan dünyasal vasıflara sahip, imal eden, yapan, üreten bir yapı sergileyecektir. Bu erkek Demeter'in ihtimam görmek, bakılmak, gözetilmek isteyen ancak kendisini ifade edemeyen yanına hitap edecektir. Kültürümüzde çok nadir rastlanan bir arşetip olsa da bu erkeğe Toprak Baba diyebiliriz; zira büyük olasılıkla, şehirlere yönelik göç dalgasıyla birlikte yok olan çiftçi kültürden gelmekte, bu kültüre aidiyet göstermektedir. O dönemlerde çiftçi ve eşi, toprağın ve doğadaki yenilenmenin döngülerine çok daha yakın bir yaşam sürmekteydiler. Demeter bölümünde de üzerinde durduğum gibi, bu yaşam şekli büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Ancak eskiye yönelik bu büyük özlem pek çok Demeter kadınının içinde bugün hala nasıl mevcutsa, toprağa bağlı vasıfları bünyelerinde taşıyan, yaşam şekillerine aksettiren ve Demeter kadınınu mükemmelen tamamlayacak nitelikte pek çok erkek de günümüzde varlıklarını sürdürmektedir.

HERA ve ERKEKLER

Hera ile ilgili bölümün büyük bir kısmında, onun kocası ve oğullarıyla olan zor ve karmaşık ilişkisini ele aldığım için bunlara aynı ayrıntılarla yeniden değinmeye gerek görmüyorum. Ancak yine de bazı kilit noktaları kısaca özetlemek ve Hera'ya daha ziyade erkek psişesi açısından bakmak, bu bölümde önemli olacaktır.

Hera kadını evlilik ve ilişkilere öncelikli olarak temel hırslarını tatmin etmek açısından bakar; bunlar nüfuz, iktidar ve sta-

tüdü. Aşk ve çocukları da hesaba katsa bile bunlar Hera kadını için, Demeter ve Afrodite tipleri için olduğu kadar önemli değildir. Demeter gibi Hera kadını da evinin ve ailesinin maddesel ihtiyaçlarını karşılayan bir erkek ister; ancak, kocasının toplumda önemli bir yere sahip olması bu kadın için elzemdir. Her şeyi çocukları için iyi olup olmadıkları açısından bakıp değerlendiren ve toplumda geri planda kalmayı tercih eden Demeter'in aksine, Hera kadını tanınmış ve saygıdeğer bir adamın eşi olarak itibar görmeyi ister. O yuvasının küçük, kendi halinde kadını olmayı değil, önemli biri olmak istemektedir.

Hera hırslı ve güçlü, nüfuzlu erkekleri sever. Liderlik potansiyeli ve yöneticilik vasıfları olan erkeklere karşı her zaman çekim duyacaktır. Hayatının ileriki dönemlerinde ise gençliğinde içgüdüsel olarak hep başarılı olacak iş adamlarını, bankacıları, yatırımcıları ve politikacıları seçmiş olduğu görülür. Mesleklerinde ve kariyerlerinde zirveye ulaşmayı, güç ve nüfuz sahibi olmayı garanti ettikleri sürece bu erkeklerin başlangıç itibarıyla entelektüel veya el becerisine dayalı bir konumda olmaları hiç önemli değildir. Dolayısıyla bu kadın, entelektüel kocasının yalnızca bir öğretim üyesinden fazlasını olmasını talep edecektir; kocası için üniversite rektörlüğünü gözüne kestirmiştir bile. Benzer şekilde, eşi el becerisine yönelik bir işte çalışıyorsa ondan yeni alet edevatlar geliştirilmesinden fazlasını bekleyecek; örneğin, kabiliyetlerini büyük, karlı bir şirket kurmak yönünde kullanmasını isteyecektir.

Bu yönde hırsları olan bir erkek için Hera kadını, eşlerin en adanmış, en vefalı ve sadığı olabilir. Zirveye giden yolda, eşinin bütün mücadelelerine ortak olmak ve bu mücadelenin elzem bir unsuru olduğunu hissetmek ister bu kadın. Eşi kendi şirketini kurarsa, muhtemelen o da yönetim kurulunda görev almak isteyecektir. Kariyerinde kendi yoluna giden ve ondan, tıpkı bir Artemis veya Athena kadını gibi özgürce kendi kariyerini sürdürmesini bekleyen bağımsız bir erkekten hoşlanmayacaktır. "Ortaklık" Hera kadını için sadece evliliği niteleyen bir durum değildir, onun için ortaklığın anlamı; hayat amaçlarının eşit olarak paylaşılmasıdır.

Hera kadınının pısrıklığı, tembelliğe ve Demeter'in eşinde teşvik ettiği nitelikte bir bağımlılığa tahammülünün olmadığını söylemeye herhalde gerek yok. Hera kadınına bir sürü vaatte bulunup da bunları yerine getirmekte başarısız olan erkeğin vay başına geleceklere! Hera bu adamın hayatını kabaşa çevirecek, ölümüne

başının etini yiyecektir. O eşinden cesaret, azim, sebat ve kararlılık beklemektedir; ondan yana bir zayıflık görmek ise Hera'nın kanını beynine sıçratacaktır.

Dışarıdan bakıldığında, genç Hera kadını, evine ve çocuklarına yönelik başlangıçtaki adanmışlığı ile biraz Demeter kadını andırabilir ama asıl odaklandığı şeyler hiçbir zaman bunlar değildir. Çocukları büyüdükçe, topluma ya da kocasının kariyerine daha çok dahil olmak isteyecektir; bunu yapması da doğrudur zira güce ve nüfuza yönelik içgüdüleri ancak bu yönde tatmin olacaktır. Evlenirlerken, kocası onu yumuşak başlı, sıcak kanlı ve evini sıcacık bir yuvaya dönüştürmek için çabalayan bir Demeter tipiyle karıştırmışsa büyük bir şok geçirmesi tabi ki kaçınılmaz olacaktır. Hera, ergenlere özgü anne bağımlılığını bir kenara bırakması ve içindeki efendi Zeus'u bulması için onu zorlarken adamın bütün erkeksiliği köklerine dek titreyip sarsılacaktır. Pek çok evlilik işte bu noktada çatırdamaya başlar; erkek, parçalanmış egosunu onarmak için dışarıda genç kadınlarla ilişki kurmanın arayışına girer ve Hera ise kocasında hep gördüğü potansiyeli adamın hayata geçirmemesinden dolayı büyük bir öfkeye kapılır.

Dolayısıyla Hera ile yaşamayı seçen bir erkeğin, evlendiği andan itibaren tam anlamıyla bireysel olmaktan vazgeçeceği böyle bir ortaklığın genellikle acı verici olan ve yaşam boyu süren tecrübesine karşı hazırlıklı olması gerekmektedir. Evlendikleri andan itibaren o ve Hera eşi, birbirlerinin parçası oldukları tek birimdir ve bütündür artık. Böyle bir erkeğin egosundan ciddi bir fedakarlık yapması gerekir ama seven bir Hera'ya kendisini tam olarak açması halinde, sayısız kazanım edinmeyi de bekleyebilir. Zeus ile Hera'nın çatışmalı evliliğinin bir benzeri ise ancak erkek gücünü ve nüfuzunu kendisine saklamaya çalışıp paylaşmadığında ortaya çıkacaktır. Her türden güç ve iktidar mücadelesinde kaçınılmaz olarak ortaya çıkan incinme ve istismarların üstesinden birlikte gelirlerse, yıllar geçtikçe her ikisinin kişiliği de bütünlük kazanacak ve daha güçlü bir hale gelecektir.

Bunun gerektirebileceği yoğun psikolojik dönüşümün bir yanı, Hera bölümünde alıntıladığım William Carlos Williams'ın şiirinde tasvir edilmiştir. Bu bölümü de yine çok sevdiğim mısralarla sonlandırmanın uygun olacağını düşünüyorum; işte, on üçüncü yüzyılda yaşamış Çinli kadın şair Kuan Tao-sheng tarafından kaleme alınmış olan şiir:

Senin ve benim,
 Öyle büyük ki sevgimiz,
 Ateş gibi yanmakta;
 İçinde bir çamur yığını pişiriyoruz,
 Suretinde
 ve suretimde şekillendirilmiş.
 Sonra bunu alıyor ve
 Paramparça ediyoruz
 ve parçaları suyla karıyoruz.
 Yeniden, şekil veriyoruz ona
 suretinde
 ve suretimde.
 Ben senin çamurundayım,
 Sen benim çamurumdasın.
 Hayatta tek bir yorganı paylaşmaktayız
 Ölümde tek bir tabutu paylaşacağız.

The Orchid Boat: Women Poets of China
 (Orkide Kayığı: Çin'in Kadın Şairleri),
 çev. Kenneth Rexroth

KADIN HAYATINDAKİ MEVSİM DEĞİŞİMLERİNİ ONURLANDIRMAK

"İçinizdeki Tanrıçaları Uzlaştırmak" başlığını taşıyan 9. Bölüm'de kadınlara hatırlattığım üzere, her kadının hayatının farklı dönemlerinde ortaya çıkarırken tanrıçaların pek çok yönünü onurlandırmak çok önemlidir. Bu, erkekler açısından da son derece önemlidir. Erkekler olarak, aşık olduğumuz kadının hayatı boyunca aynı kalmasını ne kadar istersek isteyelim, gerçeklikten uzak ve tanrıça psikolojisi açısından da oldukça safça bir yaklaşımdır bu.

Tanrıçaların bireysel portreleri ve ilişki tarzları, ister istemez sınırlı ve biraz da yapay kalmaktadır. Günümüz dünyasında ise kadınlar, hayatları boyunca pek çok değişimden geçiyorlar. Bir kadının buluş çağında son derece aşına olduğu -Athena veya Artemis, örneğin- tanrıçalar; yirmili yaşlarının sonlarına doğru, aile kurmanın getirdiği yepyeni anlayışla birlikte, belki de sahneden çekilip yerlerini Hera veya Demeter'e bırakabilmektedir.

Dolayısıyla, günümüz kadınının kendini keşif süreci içinde bir kadının hayatındaki mevsimler olarak adlandırdığım şeye karşı erkeklerin anlayışlı olmaları gerekmektedir. Bunlar; farklı tanrıçaların, kadının hayat döngüsü içinde olduğu kadar adeta kaderi gereği de beliriveren tanrıçaların ortaya çıkışlarına karşılık gelen mevsimlerdir; örneğin Persefon bir ölümün, ciddi bir kaza ya da hastalığın ardından tezahür edebilmektedir.

Seminerlerimdeki erkek katılımcılar kadınlardan bahsederlerken, aşık oldukları kadının aniden değişip tanımakta bir hayli zorlandıkları başka birine dönüşüvermesiyle şok geçirdiklerini çoğu kez itiraf etmektedirler. Doğal ortamlarda bulunmaktan, koşmaktan, tırmanmaktan, yelkenli kullanmaktan hoşlanan bir Artemis'le evlendiklerini zannederlerken artık eşlerini evden bir türlü dışarı çıkaramamaktan yakınırılar, örneğin. Neden? Büyük olasılıkla, Demeter ortaya çıkmaya başlıyordur ve bu kadınlar, Artemis'e özgü ketumluklarıyla, bunu dile getirmeyi düşünmezler.

Pek çok erkek, evlendikleri kadında Afrodit'i fazlasıyla görmek, hayal etmek ya da bunu ona yansıtmak eğilimindedir. Bu doğaldır. Toplumumuz Afrodit'e özgü "aşık olma" ritüelini teşvik etmektedir; bizler de sonrasında bunu evlilik denilen, Hera'ya özgü daha kalıcı nitelikteki kurum ile yasallaştırıp kutsarız. Afrodit'in balayı vecdinin ışıltısı, aylar ve hatta yıllar sürebilir ancak erosun alev alev yanan ateşini, başka hiçbir şey hamilelik kadar çabuk söndürmeyecektir.

Taze damadın ise geçirmesi gereken nasıl da zor bir dönüşümdür: Sevdiği kadında gördüğü Afrodit yavaş yavaş ama hakikaten de solup giderken yerini, Demeter'e ait farklı bir imgenin ele geçirmesini seyretmek. O güzelim ince bel gittikçe kalınlaşır, karısı her yandan patlayarak Yüce Ana'nın aşıkâr yuvarlaklığına doğru bir dönüşüm geçirirken o genç ve diri göğüsler de olgun meyveler gibi öylece sarmaktadır artık. Balayı günlerinin gümbür gümbür çağlayan erosu artık durulmaya başlamıştır, hatta çoğu kez, bu durum her ikisi için de geçerlidir. Karısının libidosu esrarengiz bir şekilde ortadan kaybolmuş gibidir. Gerçekte ise kadının daha önce kocasına yönelik olan eros enerjisi, şimdi Demeter enerjisine dönüşmektedir, içinde canlanmakta olan yeni hayatı beslemek üzere yeraltına çekilmiştir bu enerji.

Bir erkek ilk kez aşık olduğunda ve kalbinde Afrodit hükmettiğinde, sevdiği kadın tarafından muhtemelen fallik yönü güçlü,

kahramanca bir erkek olarak görülmüştür. Ancak, bu kadın artık Demeter'e ait muazzam dönüştürücü gücü buldukça, erkek de onun bilincinde belli belirsiz bir şekilde de olsa ufalıp küçülecek, gözünde daha güçsüz, daha minik bir hale gelecektir. Erkeğin cinsel ihtiyaçları ise tam tersine kadının annelik erosunu iyice harekete geçirebilir; bu durumda, erkeği bağımlı ve fallik yönden daha zayıf bir hale indirgeyip onun erillik hissini sarsabilir. Çok sayıda erkeğin, eşlerinin hamilelik döneminde evlilik dışı ilişkilere yönelmelerinin sebebi de budur. Ortaya çıkan Demeter onların erkeksi kimliklerine tehdit oluşturmakta, onu iyice büzüştürüp küçük bir oğlanınkine çevirmektedir; dolayısıyla erkekler bu dönemde kendilerini yeniden kanıtlama ihtiyacı duyarlar.

Bir erkek için bundan kaçınmanın en iyi yolu, öncelikle bunu idrak etmektir. Her erkeğin bu dönemde yapması gereken ikinci şey ise kendi içlerindeki, daha da güçlü yapıda olan baba enerjisini bulmaktır. Bebek bekleyen eşinin, ondan beklediği de *budur*; Toprak Baba'nın gücü ve koruyuculuğu. Kadın artık sağlam bir şekilde Demeter'in toprağna ekili bir çiçek konumundadır; erkek ise onun bu yeni gelişimi için koruyan ve kapsayan bahçe olmalıdır. O da eşiyile birlikte değişmek zorundadır. Bu; her erkek için, bir tanrıçanın mevsimleriyle birlikte hareket etmeyi öğrenmek yönündeki temel ders olabilir. Belki karısı eski formunu kazanırken Afrodit de ona geri dönecektir; ama karısı, bu tanrıçanın mucizelerine bağlılığını göstererek yıllar boyunca o geniş Demeter bedeni içinde de yaşayabilir.

Eşlerinde ortaya çıkması durumunda erkeklerde sıkıntı yaratan bir diğer tanrıça tipi ise Hera'dır. Hera tam olarak ancak olgunluk döneminde belirginleştiği içindir ki bir erkek, evliliklerinin ilk günlerinde eşindeki bu özelliği gözden kaçırmış olabilir. Evlendiği bu hoş kadın çocukların yetiştirilmesi, evin idaresi ve bayramlarla özel günlerin nasıl kutlanacağı konularında katı görüşlere sahip olabilir ve adam, çok nadir olarak bunlara karşı çıkar. Ne de olsa kendisini, yükselmekte olan kariyerine kaptırmıştır ve karısının hep evde olmasından, her ikisinin de istemiş olduğu bu aile için kendi kariyerini feda etmiş görünmesinden dolayı biraz suçluluk hissi taşımaktadır.

Ancak artık, çocuklarının ergenlik dönemiyle birlikte, karısında hep takdir etmiş olduğu o güçlü irade ve etkin konum da sanki çığırından çıkmaya başlamış gibidir. Kadın artık daha çok münâ-

kaşa etmektedir, o zor iş meselelerine de müdahale etmektedir ve adamda hafif bir huzursuzluktan fazlasına yol açmaktadır. Kadın, kocasının işlerine çok karışmaktadır ve adam da birden bire erosunu ortada başı boş gezinir halde buluverir. Genç kadınlar gittikçe daha çekici görünmektedir -her şeyden önce, adama daha çok hayranlık duyuyorlardır! Böyle bir adamın, bakmaya zahmet ederse, görmekte olduğu şey karısındaki Hera'nın tezahürünün işaretleridir. Beraberinde ise bu tanrıçanın hayatının gerçek mevsimine yönelik bütün o büyük problemler ve zorluklar da baş göstermektedir: Olgunluk dönemidir bu.

Evlilikteki en büyük mücadeleler daha yeni başlamaktadır. Bir erkek artık gücünü ve nüfuzunu paylaşmayı, karısının sahip olduğu muazzam yetenekleri desteklemeyi, onu sadece yardım derneğindeki etkinlikleri idare ederken değil de tamamen dış dünyayla bütünleşmiş bir konumda tasavvur etmeyi öğrenmek zorundadır. Yepyeni bir kişi ortaya çıkmaktadır; erkeğin bir zamanlarki körpe egosunu okşayıp pohpohlamaya artık zamanı olmayan, bunun yerine onunla çok daha daha fazla konuşup daha çok kışkırtan biridir bu. Erkek o tatlı Afroditler ya da bağlanmak istemeyen Athenalar ile yaşayacağı, kendisini koltuklayan türden ilişkilere her zaman çekilebilir ama bunu yaparak aslında, koşarak kaçmış olacaktır. Yirmi yıl sonra ona bilinçsizce yapılmış bir hata olarak görünse bile, hayat boyu eşi olması için Hera'yla evlenmiştir o. Ancak burada bir hata da yoktur; bu sadece, erkeğin bilinçdışı zihninin yaptığı uzun vadeli bir plandır! Şimdi Hera, kendi olgunluğunu bulması için erkeği zorlamaktadır.

Bazen, hayatın ikinci yarısında ortaya çıkan oldukça farklı bir tanrıçadır. Kendini sonuna kadar çocuklarının yetişmesine ve gelişimine kaptırmış, yorulmak bilmez bir Demeter kadını; eğitim açısından kendisini son derece yetersiz hissetmesine rağmen şimdi üniversiteye geri dönmek isteyebilir. O zamanlar eğitime çok da meraklı bir tip olmadığından lisedeyken Athena yönü hiç destek görmemiş, üniversiteyi ise yarım bırakmıştır. Ama artık, bazı şeyler onu entelektüel açıdan ele geçirmeye başlamıştır ve ufukta, yeni bir kariyer modeli görmektedir: sosyal hizmetler, hemşirelik, öğretmenlik vb. Kocasını olan erkek, onun aşağılık duygusundan sıyrılarak üniversiteye başarıyla devam etmesi konusunda yardım edebilir. Bunun anlamı ise evle ilgili pek çok işi, artık üstlenmesi gerekebilecektir. Akşam yemeğini hazırlamak için Demeter etrafta

değildir artık; hafta içinde okulda olacak ve geri kalan zamanının çoğunda da ders çalışacaktır o!

Erkekler için kafa karıştıran bir diğer değişim ise şudur: Uzun zamandır bir Athena ya da Artemis tipi kadınla evlidir veya birliktedir; ve bu becerikli, bağımsız kadın daha önce keşfetmemiş olduğu Afrodit doğasının birden bire farkına varır. O zamana kadar son derece oturmuş ve iyi bir düzenlerinin olduğunu düşünüyorlardı: İkisi de çocuk istememiştir, bunun yerine entelektüel ve yaratıcı bir paylaşımı tercih etmişlerdir, paralel kariyerleri, pek çok arkadaşları ve her ikisinin de eşit derecede yoğun olan yaşam tarzları nedeniyle özenle seçtikleri tatil yerleri vardır. Cinsellik tarafı da iyidir; yani uygun zamanı yakalayabildiklerinde, ancak kabul etmelilerdir ki ilişkilerindeki en zaruri şey de zaten bu olmamıştır.

Ama şimdi, bu zeki ve enerjik partner ya da eş, cinselliğin daha önce hiç bilmediği zevklerini keşfedivermiştir. Liberalleşen aklı tekeşlilikle ilgili değerlerin etrafından dolanmakta, biriyle de yetinmeyip daha çok aşk macerası yaşamaya başlamıştır. Afrodit öyle şiddetli çarpıp kadını öyle büyük bir dönüşüme uğratmıştır ki artık eskisi kadar ciddi değildir, daha dışa dönük ve hiç olmadığı kadar çekicidir. Bedensel duyguları yepyeni bir şekilde çiçekler açmaktadır ve bu durumda, bir erkek kendini köhnemiş, demode ve bir kenara itilmiş hissedebilir. Entelektüel ve paralel bir paylaşım dayalı olan eski ilişki tarzları oldukça büyük bir darbe almıştır. Belki de buradaki ders, erkeğin kendi erosunda neyin eksik olduğuna bakması, uzun zamandır yaşadığı o zihinsel zirvelerden aşağı inerek biraz gevşeyip açılması zamanının geldiğini görmesi gerektiğiyle ilgilidir.

Erkeğin, sevdiği kadında yıllar sonra meydana gelen bunca değişimi onurlandırması elbette her erkek için oldukça zorlayıcı bir durumdur. Kuyruğu kıstırıp kaçarak ve hayata başka bir eşle veya sevgiliyle devam etmeye koyularak bu değişimlere tepki vermek kolaydır. Hatta bazı durumlarda uygun olan da bunu yapmaktır; belki ilişkileri artık tükenmiştir, eşler birbirlerinden zaten vazgeçmişlerdir ve kadında ortaya çıkan bu yeni enerjileri tamamlayacak yönde bir gelişme veya yenilenme hali erkekte yoktur. Ancak bu karara varmak, çoğu kez, erkekte meydana gelecek büyük bir değişim imkanını kabullenmekte başarısız olmak demektir.

Her erkeğin içinde bir kahraman, aşık, baba, lider, iyi bir dinleyici ve bir koruyucu vardır; bunların ortaya çıkışını engelleyen

şu sızlayıp ağlayan küçük oğlanın da bu hayli gecikmiş fedakarlığı yapmasını istemek aslında hiç de çok şey istemek değildir. Bir erkek, kendi erkeksi benliğinde güçlü olduğunda kendi içindeki tanrıçalarla da yüzleşebilir. Ve bu noktada, kadınlarınkine kıyasla erkeklere çok daha zorlayıcı bir görev düşmektedir. Zira tanrıçaların enerjisi kadınların içinde bastırılmış, edilgen ve eylemsiz oldukları ölçüde bilhassa en sıra dışı ve yaratıcı erkeklerde binlerce yıldır uyku halinde kalmışlardır.

Tanrıçaların enerjileri erkeklerin içinde de uyanmaya başladığında -bu ise genellikle, kadının bazı tanrıça vasıflarını yansıttığı, güçlü bir çekim yaratan durumlarda meydana gelmektedir- öncelikle, bunları kabullenmek hiç de kolay olmayacaktır. Küçük bir bebeğin, kendi içindeki annelik içgüdülerini (Demeter) nasıl da güçlü bir şekilde ortaya çıkardığını gören bir erkek ilk başta hayli utanabilir. Kadın giysileri tasarlamak yönünde bir kabiliyeti olduğunu (Afrodit) ya da psişik kanal olma vasfı taşıdığını (Persefon) keşfeden bir erkek için de aynı durum geçerlidir. Ancak, bir erkek kendi içindeki tanrıçaların biri ile güçlü bir şekilde temasa geçtiği anda diğer tanrıçaları da yavaş yavaş ortaya çıkacaktır; ve erkeğin, bu tanrıçalarla diyalogu kadınlarınkinden pek de farklı olmayan bir şekilde başlayabilir.

Erkekler de kendi değişen mevsimleriyle uyumlu bir şekilde hareket etmeyi öğrenebilirlerse, etraflarında yaşanmakta olan, tanrıçaların yenilenmesi ve şifalanması sürecine yönelik bu muazzam uyanışa katılmayı öğrenebilirler. İnsanlık tarihinde, daha önce böylesi bir değişim gerçekleşmedi; ve gerçekten başarılı olabilmesi için bilinçli eril enerjiyi gerektirmektedir.

BÖLÜM ÜÇ

BAZI
ÇIKARIMLAR

11. BÖLÜM

TANRIÇALARIN DÖNÜŞÜMÜ

Biz Batılılar için bu meseleler, ancak belli belirsiz sezilen gizemlerdir. Bunlar hakkında kesin bir dille konuşamasak da modern şiirin, sanatın, günümüzdeki pek çok insanın rüyalarının ve hayallerinin; geçmişin dini öğretileri ve efsaneleri ile paralellik gösterdiği gerçeğini göz ardı edemeyiz. Bugün ortaya çıkan semboller ve bunların gelişimi, bilincin yüzeyinin altında bir hareketin cereyan ettiğini ve bu hareketin, geçmişin öğretileri içinde ölümsüzleşmiş akımlarla köklü bir benzerlik taşıdığını göstermektedir. Bunlar, günümüz açısından yeni fakat aslında oldukça eski olan bir yenilenme yolunu anlatmaktadır; dinlerinin ve dışıl ilke tapıncının temel öğretilerindeki gibi en bayağı şeyler aracılığıyla kefarete ödeme yoludur bu.

M. ESTHER HARDING,
WOMEN'S MYSTERIES, ANCIENT and MODERN (Kadın
Gizemleri, Kadim ve Modern)

DEĞİŞTİKÇE AYNI KALMAKTA HER ŞEY

Alternatif medyanın en iyisi olduğunu iddia eden *Utne Reader* dergisinin⁹² bir sayısının kapağı bana öyle ilgi çekici geldi ki burada anlatma gereği duydum: Sayfanın ortasında, kafası bir hayli karışmış görünen genç bir kadının resmi var; boynunda ise adeta onu boğazlarcasına, üzerinde 1967'den başlayıp günümüze dek yıla-

rın yazılı olduğu -muhtemelen, kadın hareketinin tarihsel süreci- ne gönderme yapılmakta- bir bez afiş asılı ve bu bez afişin iki ucu, ortadaki kadının her iki yanında daha küçük boyutlarda resmedilmiş iki ayrı kadın tarafından ayrı yönlere çekştiriliyor; bez afişin 1967 yazan ucunu ve tabi ki bağlı olduğu kafayı da sola doğru çeken, sanırım feminist eğilimi temsil ediyordu.

Bu kapak tasarımında etkileyici bulduğum şey, birbiriyle mücadele ettiği görülen bu iki kadının bir yandan da "her kadının" istediği şeylerin sloganlarını sıralıyor olmaları ve bunlar; -kıyamete ilişkin vizyonlarını anlatmamayı uzun zaman önce öğrenmiş olan- Persefon haricindeki bütün tanrıçaların temel kaygılarını ve ilgi alanlarını yansıtmaktadır. Dolayısıyla, resimdeki feminist kadın, "tüm kadınlar" adına diyor ki:

- O mutlak bir bağımsızlık istiyor! Erkeklerle kimin ihtiyacı var ki?!
- Heyecan verici ve sosyal sorumluluk taşıyan bir kariyer istiyor!
- Eşit haklara sahip olmak istiyor!
- "Nükleer silahlara hayır" diyor!

Feministe muhalif olan diğeri ise yine "tüm kadınlar" adına şunları söylüyor:

- O başarılı ve çekici bir koca istiyor!
- Güzel bir ev ve iki tane eşsiz çocuk istiyor!
- Sivri topuklu kırmızı ayakkabılar ve mükemmel bir vücut istiyor!
- "Daha çok kalsiyum" diyor!

Bu kitabın okurları, feminist kadının sloganlarında Athena ve Artemis'in kaygılarını ve ilgi alanlarını görmekte hiç zorlanmayacaklardır. Daha geleneksel yapıdaki diğer kadının ise Hera, Demeter ve Afrodit adına konuştuğu açıktır.

Böyle magazin el bir imge bile tanrıçaların, modern kadının hem iç hem de dış dünyasında bugün ne kadar güçsüz, karşıt kutup-

lara ayrılmış ve yabancılaşmış durumda olduğunun son derece üzücü bir göstergesidir. Fransızların tabiriyle, *plus ça change, plus c'est la même chose*; yani, ne kadar değişirse o derece aynı kalan bir durumdur bu. Zira antik Yunan döneminde rahiplerin mutabakatı neticesinde Olimpos'ta "bölümlere ayrılmış" tanrılar ve tanrıçalar panteonunun oluşturulduğunda, bu durum muhtemelen yalnızca Yunan halkının dini uygulamalarındaki farklılıklara yanıt verme amaçlıydı. Ancak başlağıçtaki niyet her ne olursa olsun, kadim Ana Tanrıça'nın en yüce mertebedeki baba tanrının, yani Zeus'un haki-miyeti altında olan farklı rollere ayrılmasının etkisi, kadınsı değ'er-leri o zamandan günümüze dek alt bir konuma indirgenmesini garantileyen bir tür böl-ve-yönet stratejisi oluşturmak oldu.

Sosyal hizmetler, eğitim, çocuk bakımı ve gelişimi, barınma ve kentsel gelişim gibi kaygılar olarak en geniş kapsamıyla tanımladı-ğımız kadınsı değ'erlerle ilgili alanlara ne yazık ki günümüzde çoğu ülke son derece sınırlı bir bütçe ayırmaktadır ama buna karşın, çoğu ülkede askeri harcamalar için bütçeden ayrılan pay tarım, eği-tim ve sağlık alanlarına göre kat be kat daha yüksektir. Bu koşullar-da, Hopi yerlilerinin "dengesini kaybetmiş dünya" -*koyaanisqatsi*-kehanetinin mevcut durumumuzu nasıl bu kadar doğru bir şekil-de öngördüğüne bir kez daha hayret edebiliriz ancak. Askeri ve teknolojik ataerkil sistem, daha önce hiç olmadığı kadar büyük bir güce sahiptir; yoksullar ihanete uğramaktadır, kadınlar ise örgüt-lenmekten çok uzak, darmadağın haldedir.

Ancak, politik açıdan her ne kadar güçsüz ve sınırlı bir konum-da olsa da tanrıça bilincinin bütün dünyada giderek genişlediğine yönelik işaretler de mevcuttur. Feminist hareketin kadınlarla ilgi-li meselelerle ilgili olarak toplumların bilincinde küresel açıdan yarattığı ve halen yaratmakta olduğu değişimin boyutları azım-sanmamalıdır. Üniversitelerde ardı ardına açılan kadın çalışma-ları bölümleri, Oprah Winfrey'in yaptığı türden televizyon prog-ramları, ana akım medyanın konuya daha çok eğilir olması, piya-sadaki pek çok kadın dergisinin sergilediği bilinçli yaklaşım; daha önce görülmemiş türden bir değişim dalgasına işaret etmektedir. İçimizdeki ve dışımızdaki tanrıçalar münakaşa etmeye ve yakın-maya devam etseler de önemli olan nokta, artık işitilmekte olduk-larıdır; uzun zamandan beri süren sessizlikleri sona ermiştir ve bölünmüş olsun ya da olmasın tanrıçalar, meselelerinin hepimizin ortak davası olduğunu fark etmemizi sağlamaya başlamışlardır.

ÖYLEYSE, NE YAPMALIYIZ?

Kitabın ikinci kısmında, tanrıçaların hayatımızdaki güçlü tesirlerinin farkına varmak için hem erkeklerin hem de kadınların kullanabileceği yöntemlere ana hatlarıyla değinmiştim. Önerilerim arasında günlük tutmak, meditasyon, tanrıça oyunları ve tanrıçaların kendilerini ifade etmelerini teşvik yönünde arkadaşlarla yapılacak tartışmalar, konuşmalar vardı.

Çalışmaya Tanrıça Çarkı'nın hangi noktasında başladığımız önemli değildir; bir çemberin başlangıcı ya da sonu yoktur. Önemli olan, içimizde hangi tanrıça enerjilerinin güçlü olduğunu tespit ederek bir başlangıç yapmamızdır, böylece zayıf veya kayıp durumdaki tanrıçalarla şifalandırıcı bazı ittifaklar oluşturmaya başlayabiliriz.

Bende olduğu gibi Athena enerjisi sizde de güçlü durumdaysa, pek çok kitap okuyup hayatın farklı yönlerini tartışabilirsiniz belki de. Ama Demeter enerjisiyle daha huzurluysanız çocuklarınız, eğitiminiz, cinselliğiniz ve diğer benzer konular hakkında sessizce düşünmek; bunlarla ilgili kitaplar okumaktan daha cazip gelebilir size. Bir Persefon tipiyse diğer tanrıçalarınızla rüyalarınızda iletişim kurmayı, onlara meditasyon ya da ritüeller yoluyla çağrıda bulunmayı tercih edebilirsiniz. Bir Afrodite olarak da kadın arkadaşlarınızı bir toplantıda bir araya getirip karşılıklı olarak hikayelerinizi paylaşmayı arzu ediyor olabilirsiniz.

Hera'nın başlıca ilgi alanı aile olduğu içindir ki esasen Hera'nın tesiri altında bir kadınsanız kız kardeşler, kız evlatlar, büyükanne-ler, teyzeler gibi ailenizdeki bütün kadınlar hakkında düşünmeye başlayabilir ve sizden ne kadar farklı olduklarını görerek aslında onların, yaşama imkanı bulmamış bazı tanrıça benliklerinizi yansıttıklarını fark edebilirsiniz.

Artemis'in yalnızlığı seven dürtüsü size hakimse kendinizi dünyadan soyutlama eğiliminizin üstesinden gelebilir ve diğer tanrıçaların güçlü etkisi altında olan başka kadınlarla bir araya gelmek yönünde kendinizi zorlayabilirsiniz. Aynı şekilde, Persefon kadınlarının da bireysel meditasyonlara çekilerek kendilerini olağan realiteden soyutlama eğilimlerini değiştirmeye ihtiyaçları vardır.

Rahat koltuklarla oluşturulmuş ve altıya bölünmüş bir Tanrıça Çarkı'nın içinde olduğunuzu imgelemek size yardımcı bir yöntem olabilir. Çark içinde kendinizi en rahat nerede hissediyorsanız

oraya oturun. Sonra da tanıdığınız diğer kadınların diğer koltuklara oturduklarını imgeleyin; bu kadınlar, bu kitabı okurken aklınıza gelen kişiler ya da filmlerden veya romanlardan tanıdığınız karakterler de olabilirler. Onlardan hoşlansanız da hoşlanmasanız da orada bulunmalarına izin verin. Ne de olsa bu kadınlar, sizin veya parçası olduğunuz kadınlar topluluğunun diğer tanrıça kısımlarını oluşturmaktadır. Bunlardan bazılarını söyleyecek önemli şeyleriniz olduğunu fark edebilirsiniz, bazılarında da tamamiyle kaçmak, uzak durmak isteyebilirsiniz ama Çark'ın bunların hepsini içermesine izin verin. Şair G. K. Chesterton'un şu sözlerini hatırlayın: "Fırtınalı bir denizde aynı gemideyiz / Birbirimize derin bir şefkat borçluyuz." Burada "gemi", Yüce Ana'nın ta kendisi olan Tanrıça Çarkı'dır; Yüce Ana, o ayrılmış parçaların hepsini içerebilecek ve bir arada tutacak güce sahiptir.

Tek başına ya da grup halinde yapılabilecek bu ve diğer bütün egzersizleri Ek A'da bulabilirsiniz. Bunlar, ortaya çıkan tanrıça enerjilerine dair farkındalığımızı artırma sürecini başlatabileceğimiz veya sürdürebileceğimiz araçlardır. Bu süreç bazen davetsiz bazı dürtüleri ve hisleri de beraberinde getirecektir: Bir Demeter kadını aniden okula geri dönüp hemşirelik kariyeri yapmaya karar verebilir; Afrodit'le bağlantısı güçlendikçe bir Artemis kadını aşık olabilir. Özgüvenimizi azaltan eleştirici iç seslerimiz ise kendilerini, çok daha işitilir ve bariz bir şekilde ortaya koyabilecektir; örneğin Hera'nın tekrarlayan nakaratlarının hayatımızdaki otoriter kadınlar tarafından habire dile getirilmesiyle ("Senin pantolon giymen lazım, poponu büyük gösteriyor,") veya Persefon'un "Ne yaptığının hiç önemi yok, nasıl olsa kimse fark etmeyecek," türünde şeyler söylerken takındığı depresif tonlamayla.

Pek çok kadın için tanrıça enerjisinin ortaya çıkışına ilişkin işaretlelerden biri de bazı hayvanların önemli yer tuttuğu tuhaf rüyalarıdır. Kadim şaman geleneklerinde hayvanlar rüyalara güçlü birer dost ve yardımcı olarak dahil olmaktadır. Bizler için ise bu hayvan dostlar modern dünyada yüzlerce yıldır edilgen, etkisiz bir durumda kalmışlardır. Buna rağmen, rüya hayatımıza gereken dikkati verecek olursak geri dönmekte ve beraberlerinde son derece kuvvetli, tesirli bir destek ve yardım da getirmektedirler. Bu yardımcı hayvanlardan biri yılan. Yüce Ana'nın kadim refakatçisi olan yılan, toprağın süptil enerjileriyle ilgili mesajlar taşımaktadır. Kaplumbağalar, aylar ve atlar; rüyalarımız aracılığıyla

bizlere süptil seviyede destek sağlayan bu yardımcı hayvanlardan bazılarıdır.

Kaliforniyalı ressam Norma Churcill'in deneyimi, tanrıça bilincinin yeniden ortaya çıkışıyla ilgili bir diğer canlı örnektir. Churchill, yeraltının yılan kralıyla bir dizi karşılaşma deneyimlemiştir; bunların ilkinde devasa bir dişil figür, toprak altından şok dalgaları yayarak California'nın yeraltı derinliklerinden San Francisco kentine ulaşır. Bu elbette ki Yüce Ana Gaia'nın derinlerdeki uyanışının psişik açıdan algılanan bir imgesidir, yılan kral ise onun hem refakatçisi hem de özel temsilcisidir. Topraktaki sarsıntıları bir deprem emaresi olarak yorumlamak doğru olmayacaktır. Aslında, topraktaki bu hareketlenme; gerçek jeofizik hadiselerden ziyade bizlere, yaralı pek çok Persefon kadınının ayaklarını yere sağlam basmayışıyla ilgili pek çok şey söylemektedir.

Tanrıça imgelerinin bu ve diğer pek çok şekilde ortaya çıkışları, ilk başta oldukça kafa karıştırıcı ve hatta ürkütücü gelebilir. Artemis bölümünde, Hollywood'un bazı korku filmi yönetmenlerinin hayal gücüne işkence çektiğini gözlediğim şu kanlı Ölüm Anne imgelerine değinmiştim. Bunlar ilk olarak, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıl Alman, Fransız ve İngiliz Romantik yazarların şiirlerinde ve hikayelerinde ortaya çıkmaya başlayan karanlık kadınsı yana ait gotik imgelerin uzunca bir silsilesine aittirler: Drakula'nın eşleri, Medusa figürleri; merhametten, vicdandan yoksun kadın karakterler vb. İstirap verici ve korkutucu görünseler de muazzam ölçüde bastırılmış olan kadınsı bilincin, tamlığını kazanmak için bunları ifade etmesi gerekmektedir. Jungçu terminoloji ile ifade edersek bunlar, ölüm, düşük, kürtaj ve şiddetli kanamalar getiren Anne'nin karanlık yanını veya gölgesini simgelemektedirler. Demeter'in kızını kaybettiğindeki öfkesi ve gazabıyla ortaya çıkan korkutucu yüzü, bunun anımsatıcısı niteliğindedir; onurlandırılmadığında korkunç bir kuraklık, kıtlık, açlık, hastalık ve ölüm getirmektedir.

Tanrıçaların bize özgü bazı kişisel imgelerinin yüzeye çıkması na izin vermiş ve onların yitik seslerini duymaya başlamışsak bile tanrıçalardan mülayim, şefkatli, rahatlatıcı bazı klişeler ve nazik öğütler alacağımız beklentisi içinde olmamalıyız. İmgelerinin yüz-yıllar boyu çarpıtılmasından, baskı altına alınmasından ve göz ardı edilmesinden dolayı tanrıçalar kızgın ve yaralıdır. Sözünü ettiğim dergi kapağından da anlaşılacağı gibi, tanrıçalar arasındaki

iletişimin şu anki durumu son derece öfkeli, harareti ve kavgacı bir üsluptadır ama bu, hiçbir şekilde üzüntü verici ya da kötü bir anlam taşımaz çünkü bu çatışma aracılığıyla büyük miktarda enerji ortaya çıkmakta ve bu ise yeni bir farkındalık için potansiyel oluşturmaktadır. Daha önce William Blake'den alıntıladığımız gibi, "Muhalefet, gerçek dostluktur." Dolayısıyla tanrıçaların öfkesi, rahatsızlıkları ve münakaşaları içimizde patlak verdiğinde bundan korku duymamızın bir gereği yoktur. Uzun süredir bastırılmış duyguların oluşturduğu şiddetli basıncın dışarı çıkartılması için bir örnek oluşturması açısından *Dönüm Noktası* adlı filmin izlenmesini tavsiye ederim.

Tanrıçaların ve başlangıçtan bu yana var olan güçlerinin bir kez daha yüzeye çıkmasına imkan tanınırken söylenmesi ve yapılması gereken daha pek çok şey var. Üç binyıldan uzun bir zamandır maruz kaldıkları iftiralar, eziyetler, kötülenip yanlış yorumlanmaları hepimizin içindeki kolektif kadınsılıkta ifade edilememiş hüsrana okyanusları yaratmıştır. Bu, asla göz ardı edilmemesi, küçümselememesi gereken çok önemli bir rehabilitasyon ve şifalanma görevidir. Sözü ettiğim dergi kapağında, ortadaki kadın figürünün boynundaki bez afişle adeta boğazlanan bir imge olarak gösterilmesine şaşmamalı; kadınlar sessiz kalmaya, sessiz bırakılmaya son derece aşına bir hale gelmiş, kendilerini susturmaya şartlanmışlardır! Ama böyle olması gerekmez. Tanrıça Çarkı'nın dinamik yapısı anlayış kazanmak, kendimizi ifade etmek ve bölünmüş kadınsılığı -epey çabayla da olsa- nihayetinde uzlaştırarak daha dengeli bir toplum yaratmanın bir yolu olabilir.

BİRBİRLERİNE YAKLAŞMA YA DA UZAKLAŞMA EĞİLİMLİ TANRIÇALAR

Tanrıçalara ayırdığımız bölümlerde tarif edilen dengesizlikleri ve yabancılaşmayı şifalandıracak ve tanrıçaları uzlaştıracak yeni anlayışların ve davranış kalıplarının, kadınlar arasındaki gelişip yerleşmesi pek çok nesil boyunca sürebilir. Mevcut durumun psikolojik, sosyolojik ve politik açıdan bu noktaya gelmesi yüzyıllar almıştır, dolayısıyla kısa zamanda düzelmesini beklemek saflık olur. Bununla birlikte, bu kitabı, tanrıçaların birer birer ortaya çıkarak günümüz kadınının hayatında büyük dönüşümler yaratmaya

devam etmekte olduklarını ve bu tablo genelinde gördüğüm çok daha umut verici değişim işaretlerini dikkate alarak sonuca bağlamayı istiyorum. Kadınları çok uzun zamandan beri kendilerinden ve gerçek güçlerinden ayırıp koparan dinamikleri anlamaya başlamış olduğumuza göre, onların ortak güçlerini de görmeye başlayabiliriz. Bu ortak güçler, şu an için oldukça yıpranmış durumda olan sosyal yapımızın temellerini bir gün yeniden inşa edecek bambaşka vizyonlar ve ittifaklar yaratabilir.

Bence, ancak kadınsı ilkenin erkeksi ruh ile hayatın bütün alanlarında ve insan ilişkilerinin bütün boyutlarında gerçek bir eşitlik durumunu yeniden kazanması ile gezegen ve insan ırkı felaketlerden ve ataerkil sistemin yol açtığı dertlerden kendisini kurtarabilir; zira ataerkil bilincin doğası askeri kontrol yönünde muazzam bir hırs, yeryüzü kaynaklarını tüketme yönünde umursamaz bir hoyratlık ve gelişmekte olan ülkelerin çocuklarına karşı -ki onlar artık, gelişmiş ülkelerin şehirlerinde ve gecekondu mahallelerindedir- zalim bir aldırmazlık içindedir. Anaerkil bilince geri dönüş süreci ise derinliklerimizdeki, çevremizdeki ve çok daha yukarılardaki Tanrıça'nın; dünyanın, hayatın ve yaradılışın ta kendisi olarak onurlandırılmasını gerektirmektedir. Bunun anlamı ise iktidarın, herkesin iyiliği için uyumlu, ahenkli bir şekilde paylaşılmasıdır. Bu ise hayatın sonsuz çeşitliliği ile kutsanıp kutlanmasını gerektiren bir tutum anlamına gelir.

BAZI İTTİFAKLAR ORTAYA ÇIKMAKTA: GÜÇLÜ VE ZAYIF YANLAR

ABD'nin 1787 yılında kabul edilen ilk anayasası, Athena vizyonunu en yüksek seviyede yansıtan bir niteliktedir. Anayasadaki hükümlerden biri de "genel refahın yükseltilmesi" üzerinedir ve bu madde, yürürlükteki yasal mevzuatın sürdürülmesi açısından geçtiğimiz yüzyılda olduğu gibi yirmi birinci yüzyılda da çok büyük önem taşımaktadır. Ancak günümüzde vatandaşlık haklarına yönelik çeşitli hareketlere katılan pek çok kişinin de doğrudan doğruya gibi, böyle geniş kapsamlı vizyonlara kolaylıkla ulaşılmamaktadır. Feminist hareketin altmışlı yıllarda verdiği vaatlerden dolayı büyük heyecan duyan pek çok kadının da farkına varmış olduğu gibi, ulaşılması mümkün görünen ideallerden pek azı ger-

çekleştirilmiş durumdadır; aslında, günümüzdeki kadınlar geçmişe nazaran daha yoksul ve yalnız bir haldedirler. Tanrıça psikolojisinin geniş perspektifinden baktığımızda feministlerin çoğunun Athena'nın kadim psişik mottosu olan "böl ve yönet" zihniyetine kendilerini kaptırmış oldukları görülmektedir; dolayısıyla kendilerini destekleyen çevrelerden, yani diğer kadınlardan derin bir şekilde yabancılaşmış haldedirler.⁹³

Az önce sözünü ettiğim dergi kapağının da ortaya koyduğu gibi, feminist hareket daha ziyade Athena ve Artemis'in oluşturduğu bir koalisyonu temel almakta ve diğer tanrıçaların ihtiyaçlarını, ilgi alanlarını dışlamaktadır. Aslında, Athena ve Artemis kadınlarını bir araya getiren ve güçlendiren temel prensip; tanrıça çiftlerimizde gözlemlediğimiz ortak unsur olan *bağımsızlıktır*. Zira feministler, hayatlarında ve kariyerlerinde istedikleri eşit hakların bir parçası olarak, genellikle erkeklerden yana göreceli bir bağımsızlığı talep etmektedirler. Anne olmayı arzu etmişlerse bile, Athena ve Artemis kadınları bunu erkeklerden bir destek almaksızın yapmayı tercih etmişlerdir. Dolayısıyla, karşı cinsle olan ilişkiler feministlerin öncelik listesinde alt sıralarda kalmaktadır.

Ne yazık ki bağımsız hayat tarzı üzerinde böylesi tek taraflı bir direktme hali nedeniyle pek çok Athena ve Artemis kadını, dişil unsurun asli bir psikolojik boyutunu -yani Demeter ile Afrodit'e özgü sevgi ikilisini- temsil eden kadınların büyük çoğunluğuna ciddi bir şekilde yabancılaştırmıştır. Gerçek şu ki bu kadınlar entelektüel ve politik kapsamlı, zorlu hedeflerinin ve toplumsal deneylerinin peşinden koşarlarken bireyleri ve toplumu bir arada tutan, birleştiren eros unsurunu çoğu kez gözden kaçırmaktadırlar. Ve bu eros unsuru ise bireyin eşiyle, partneriyle, çocuklarıyla ve toplu-

93 Ne yazık ki benzer bir süreç, ülkemizdeki feminist hareket için de geçerli olmuştur. Konuyla ilgili olarak, internetteki www.feminisite.net adresinde yayınlanan Mine Koçak imzalı ve Şubat 2007 tarihli "80'li Yıllar Kadın Hareketi" başlıklı makale "böl ve yönet" zihniyetinin 1980-1995 yılları arasındaki sonuçlarına dair acı ama gerçek bir tarihçe sunmaktadır. (d.n.) / Evet, teorik feminizm deyince akla Şirin Tekeli gelir ama ülkemizdeki feminist hareketinin kadınlarımız arasında en az yabancılaşma yaratan ismi, Duygu Asena'dır (1946-2006); *Kadınca, Onyedi, Ev Kadını, Bella, Kim, Negatif* dergilerinin yöneticiliğini yapmış olan Duygu Asena'nın adı, *Kadının Adı Yok* adlı kitabıyla duyuldu. 1998'de müstehcen bulunarak yasaklanan ve yayınına ancak 2 yıllık dava süreci sonunda izin verilen bu kitap, yönetmen Atif Yılmaz tarafından filme alınmıştı. Asena'nın diğer kitapları ise, "Aslında Aşk da Yok", "Kahramanlar Hep Erkek", "Aynada Aşk Vardı", "Paramparça"dır. Çeşitli gazetelerde köşe yazarlığı da yapmış olan gazeteci ve yazar Duygu Asena'ya ülkemizin şimdilerde yetişkinlik dönemlerini süren Athena, Artemis ve Afrodit enerjili kız kardeşlerinin, farkında olsun ya da olmasınlar, çok şey borçlu oldukları söylenebilir. (d.n.)

muyla yakın, insani ilişkilerinde bulunup deneyimlenmesi gerekmektedir.

Cinsellik ve politika konularında Athena'ya özgü feminist münazaralarda çoğu kez, ele alınan konudan ziyade tarafların yaraları yönleri hakkında çok şey anlatan türden kavgacı ve kulak tırmalayan bir üslup vardır. Örneğin, Andrea Dworkin'in erkek cinselliğinin bir baskı ve eziyet yönteminden başka bir şey olmadığını söyleyen sert eleştirileri fanatizm sınırlarına dayanmakta ve Afrodit'in, milyonlarca kadın tarafından geleneksel heteroseksüel ilişkilerde keşfedilen nimetlerine haksızlık etmektedir.

Popüler adıyla Yeşil Hareket olarak bilinen eko-feminizm de hayati önem taşıyan bir Artemis alanıdır ve çevre kirliliği konusuy- la ilgilidir. Ortada yeryüzündeki yaşamın devamlılığı gibi bu kadar önemli ve müşterek bir ideal varken, dayanışma ve faaliyet açısından muazzam bir enerjinin var olduğu sanılabilir; ancak ne yazık ki, hareketin "spiritüel" kanadı ile sol eğilimli kanadı arasındaki münakaşalar hırçın, uzlaşmasız bir izlenim yarattığı gibi bu harekete katılanların itibarını da zedelemektedir.

Ama geniş kadın kitlelerinin feministlere desteğini en çok azaltan mesele, Demeter'in annelik dünyasına karşı olan tutumlarıdır. Tanrıçalar arasındaki çatışmalardan hiçbiri, anneliğin kadının hayatında oynaması gereken rolle ilgili olarak Athena/Artemis ile Demeter arasındaki çatışma kadar zorlu ve köklü bir yapıda değildir. Ancak ne yazık ki bu, çoğunlukla tek taraflı bir çatışmadır zira Demeter kadının yetersizlik meselelerinin başında, Athena'nın entelektüel meselelerine ilgi duymaması gelir. Demeter, kadın meseleleriyle ilgili olarak çok nadiren makale ya da kitap yazmakta, görüşlerinin işitilebileceği ve duygularının ifade olabileceği toplantılara ya da seminerlere de (ailesinin taleplerinden dolayı) pek katılmamaktadır. Athena'ya özgü meseleleri açısından o kadar yaralıdır ki dile getirmesi gereken çok önemli konular gündeme gelme imkanından böylece mahrum kalmaktadır. Diğer yanda ise Athena kadınları da Demeter'in tanınmak, itibar görmek yönündeki feryatlarını çoğu kez işitmemektedirler çünkü Demeter fonksiyonları açısından Athena da son derece derin yaralar taşıyabilmektedir.

Demeter ile Athena enerjilerini bütünleştirip uzlaştırmak konusunda vermiş olduğu mücadeleyi *A Lesser Life* (Daha Azıyla Yaşamak) adlı kitapta anlatan Sylvia Ann Hewlett, şöyle söylemektedir:

Kadın hareketindeki en büyük problem anneliğe yönelik yaklaşım olmuştur. Pek çok feminist, anneliği ya tamamen göz ardı etmiş ya onu kötülemiş ya da saldırgan bir tutum sergileyerek kadın destekçilerinin büyük çoğunluğunun bu harekete yabancılaşmasına yol açmıştır. Kadınların büyük bir çoğunluğu, hayatlarının bir döneminde çocuk sahibi olurlar; bu annelerin hemen hemen hiçbirisi evlatlarını sevmekten vazgeçmezler. Annelerin büyük çoğunluğu, evlatlarına muazzam bir tutkuyla bağlıdır. Kadınların hayatındaki en derin, en köklü duyguyu karalayarak bırakınız ayrılıkçı bir feminist hareketi, kapsayıcı bir feminist hareketi bile yapılandırmayı beklemek son derece saçmadır. (s. 15)

Burada bir Demeter, meselenin özünü dile getirmektedir. Heyhat, kadın hareketinin kör noktası; anne sevgisi eksikliğinden bariz biçimde mustarip oluşudur. Tanrıça psikolojisi açısından ise sebep son derece açıktır: Anneleriyle ilişkilerinde yara almış kız evlatlar olan Athena kadınları, ıstıraplarının üzerini bu savaşçı tanrıçanın kahraman zırhıyla kapatmakta ve kendilerini ciddi politik davalara adayarak kırılğanlıklarını emniyet içinde sakınabilecekleri bağımsız yaşam tarzlarını benimsemektedirler. Diyalog ne kadar acı verici olursa olsun, kadın hareketi daha büyük yaraları şifalandıracaklarsa eğer, bu harekete katılan Athena kız kardeşlerin öncelikle kendi anneleriyle olan ilişkileri çerçevesinde Demeter'e yönelik dışlayıcı ve yabancı tutumlarına yakından bakmaları gerekmektedir.

Artemis kadınları ise Demeter'e yabancılaşmış olmaktan ziyade onu umursamaz bir tutum içindedirler. Soyutlanmış ve bağımsız yaşam tarzlarının tadını çıkarmaya öylesine eğilimlidirler ki, kendilerini birkaç nesli içeren bir ailenin parçası olarak hayal etmek bile onlar için oldukça zordur. Ancak Artemis'i en çok zorlayan meselelerden biri tam burada ortaya çıkar: Kendisinden daha bağımlı ve savunmasız olanların ihtiyaçlarına yanıt vermek ve hoşgörülü olmak.

Bütün sosyal ve politik hareketler, bir kez geniş bir kitleye ulaşırlar mı kendi başarılarının ve söylemlerinin baştan çıkarıcı narsizmine kapılmaya meyillidir. Kadın hareketinin başını çeken Athena tipi kadınları için, entelektüel dehalarının ve politik başarılarının aslında onları Demeter, Afrodite ve Persefon tipi kadınlardan oldukça ayrı tuttuğunu görmek bilhassa zordur. Diğer tanrıça tip-

leri radikal yayınları pek okumaz, bunlara yazı yazmazlar, politik toplantılara da katılmazlar; dolayısıyla toplumsal arenadaki işitirlikleri son derece kısıtlıdır. Çeşitli kadın yazarların konuya eğilerek, örneğin tanrıçalarla ilgili kaygı ve düşüncelerini Sylvia Ann Hewlett gibi dile getirmeleri ya da *The Second Stage* (İkinci Aşama) adlı sempatik ve geniş görüşlü kitabında Betty Friedan'ın yaptığı gibi annelik ve kariyer arasında bir köprü kurmaya çalışmaları; tanrıçaların şifa bulması açısından önemli bir etkindir.

Feministleri nasıl gördükleri sorulduğunda hem Demeter hem de tipi Afrodit kadınlar (ki deneyimlerime göre bunlara pek çok Hera ve Persefon tipi kadın da dahildir) onları kendi içlerine kapalı, birbirlerini tutan, seçkinci, uzak ve entelektüel olarak tanımlamaktadırlar. Böylesi tepkiler, eleştiri getiren kadınların yapısındaki aşağılık duygusunu ortaya koyuyor bile olsa, son yıllarda modern toplumsal bilinci büyük ölçüde değiştirmiş olmasına karşın Athena/Artemis ruhu ittifakının her halükarda içe dönük, yalıtılmış yapısına işaret etmektedirler.

YENİ AİLE YAPISININ GETİRDİĞİ ZORLUKLAR

Bazı Athena ve Artemis tipi kadınlar içlerinde taşıdıkları yaralı ve güvensizlik içindeki Demeter ile bireysel düzeyde yüzleşmeye başlamış olsalar da toplumun geneli, feminist olsun ya da olmasın, Demeter'i gücendiren ve onu küçük düşüren en büyük iki meseleyi halen göz ardı etmektedir: Bebeklerini büyütecekleri sürede ücretli doğum izni hakkı ve gittikçe yoksulluğa batmakta olan çalışan, bekar anneler için en azından asgari nitelikte bir sosyal hizmet temini. Bu utanç verici soruna yakından baktığımızda ise arka planda, bir başka yaralı tanrıçayı görürüz: Toplumun, ailenin ve evliliğin koruyucusu olan Hera.

Zira pek çok Athena kadınının Demeter ve anneliğe yönelik dışlayıcı tutumu, aslında Hera'ya karşı köklü bir savaşın beraberinde sürüp gitmektedir. Hera bölümünde de değindiğim gibi, üniversite eğitiminden sonra başarılı kariyerler edinen pek çok Athena tipi kadın, aslında yaralı Hera annelerinden kaçmaktadırlar. Bu Hera tipi anneler için evlilik ve annelik uzun bir esaret haline dönüşmüş, sürekli ıstırap ve öfke doğuran bir kaynak haline gelmiştir. Kendileri adına iktidar ve nüfuz talebinde oldukları ancak bunu

elde etmelerinin hiçbir olmadığı erkekler dünyasından dışlandıkları için kızlarında, evliliğin itaat ve boyun eğmeye dayalı bir yapı olduğuna dair sahte bir izlenim, annelikle ilgili olarak da perişan bir tablo oluşturmuşlardır. Böyle anneler tarafından yetiştirilen pek çok kadının evlilik kurumunu şiddetle reddetmeleri ve bununla ilgili her türlü meseleye tiksintiyle bakmaları hiç de şaşırtıcı değildir.

Athena ile Hera arasında süregelen bu savaş, eski evlilik modellerinin zayıflamaya başladığını düşündürüyor. Evlilik sayısındaki mevcut artışa, Hera'nın geleneksel evliliği savunan ve ahlakçı çoğunluk tarafından destek gören muhafazakar sesine karşın boşanma oranlarındaki yükseliş, pek çok Athena tipi kadının evliliğe yönelik aşağılayıcı tutumu, doğum kontrol yöntemlerinin gelişimiyle birlikte evlilik bağına gerek görülmeksizin yaşanan ilişkilerin popülerleşmesi bildiğimiz haliyle evlilik kurumunun temellerini sarsan etkenlerden bazılarıdır.

Ancak bu, sanıldığı kadar kötü bir durum olmayabilir. Pek çok evlilikte çiftlerden birinin ya da her ikisinin daha önceki evliliklerinden olan çocuklarını, yeni ve karma bir aile oluşturmak üzere bir araya getirdikleri görülmektedir. Geleneksel çekirdek ailenin yapay ve boğucu izolasyonundan ortaya yeni türde bir geniş aile yapısının çıktığını gözlemliyorum. Bu yepyeni aile yapısı ise tekrar evlenen her kadının içindeki Hera'yı oldukça kapsamlı, epeyce de zorlayıcı yeni bazı koşullara maruz bırakmaktadır. "Benim," "senin," "bizim" ayrımlarının ortasında gücün, imtiyazların ve sevginin çocuklar arasında nasıl paylaştırılacağı meselesi, ebeveynlik ve güç paylaşımı konularında Hera'nın nüfuz alanına yeni meseleler sokmaktadır. Gelenekçi beklentilerini bir kenara bırakabilirse, Hera kendini gelecek nesiller için ailenin rolüne ve doğasına yönelik köklü değişimlere liderlik ettiği bir pozisyonda bulabilir.

BEDENİ GERİ KAZANMAK, TOPRAĞI YENİDEN TALEP ETMEK

Hera ve Athena, tarihsel açıdan ataerkil bilince en yakın duran iki tanrıçadır; dolayısıyla her ikisi de Toprak Ana olarak Demeter'e, eros ve kalple ilgili meselelerdeki uzmanlığıyla da Afrodit'e yabancılıklarından dolayı eşit derecede mustarıptır. Bu yabancılaştır-

ma hali, en belirgin şekilde kişinin kendi bedeninden, topraktan ve maddeden yabancılaşması şeklinde somutluk kazanmaktadır. Athena'nın Zeus'un başından dünyaya gelmesi ve Hera'nın "devletin başıyla" özdeşleştirilmesi onları genellikle bedenlerinden hoşlanmayıp onu iteledikleri ve zihinle, akılla ilgili meselelerle özdeşleştirildikleri bir konumda bırakmaktadır. Diğer tanrıçaların son derece aşına olduğu o soğuk duruşun ve entelektüelizmin kökeni de işte burada yatmaktadır. Athena'nın, Hera tipi bir anne tarafından yetiştirilmesi durumunda ise sorun çok daha çapraşık bir hale gelmektedir.

Kadınların bireysel uyanışlarına ve davranışlarına yönelik deneyimlerim çerçevesinde gözlemlediğim husus, bederin doğal döngüleriyle yeniden bağlantı kurmaları açısından gerek Hera gerekse Athena tipi kadınlar için en yumuşak, en rahat enerjinin Afrodit'ininki olduğudur. Güçlü bir dönüştürücü olan Afrodit, Athena'nın bilinçsizce taşıdığı kahramanca zırhını yumuşatmaya, zihninin ve kalbinin açılım yapmasına yardım edebilir. Hera'ya ise canlılık, neşe, hoşgörü ve ilişkilere yönelik yepyeni bir bakış açısı kazandırabilir.

Afrodit'in bakış açısından, Hera ile Athena'nın aileye, kariyere ve ataerkil ideallere aşırı bağılıklarında uzun zamandan beri eksik olan unsur, kalbin lisanıdır. Athena'nın yalnızlığı ve güvensizlik hissi, Afrodit'in pek sevdiği, geçip giden anlık mutlulukların keyfini çıkarmasını onun açısından zorlaştırmaktadır. Hera'nın kafası ise mevcut geleneklerle, doğru standartlarla, nesep, soy sop meseleleri ve züppelikle öylesine doludur ki hayatı ve insanları oldukları haliyle kabul etmeyi unutmaktadır. Afrodit'in ise çekicilik, sempatiklik, sıcak ve ayakları yere basan iletişim becerisi, küçük şeylerden mutlu olma eğilimi gibi konularda Athena ve Hera'ya öğretecek çok şeyi vardır.

Afrodit'in pek çok şeye yönelik yaklaşımının, cinsellik ve bedenle ilgili konularda geleneksel değerlerle yetişmiş insanlar açısından rahatsız edici ve sorun yaratıcı nitelikte olduğunun farkındayım. Bedenin kutsal olduğu ve bütün yaşamın Ana'sı olan toprağın da ilahi güzellikteki her şeye kaynak teşkil ettiği düşüncesi, yaklaşık iki bin yıldan uzun bir süredir ataerkil, anti-materyalist şartlanmayla zıtlasma halindedir. Afrodit'e gerçekten açılan her Athena ve Hera tipi kadın kendini, bedeni ve tensel dürtüleriyle ilgili olarak bilincindeki kökleşmiş ihtar ve öğütleri, neyin yakışık-

sız ve nahoş olduğuyula ilgili fikirleri düşünsel açıdan pekiştirirken bulabilir. Oysa bedenlerine ve zevk alma meselesi açısından kendi kendilerini karalayan tutumlarını değerlendirip gözden geçirdiklerinde ise çoğu kez, bu fikirlerin erosla alakalı kendi deneyimlerinden kaynak bulmadığını, sadece haricen kabul edip benimsedikleri yaklaşımlar olduğunu keşfederler.

SEVGİNİN BEDENİ: AFRODİT ve DEMETER

Tanrıça Çarkı'ndaki sevgi ikilisiyle ilgili olarak Afrodit ve Demeter bölümlerindeki yazıları yazarken kendimi tekrar tekrar kadınsılığın *bedenleniş*indeki o muazzam gizemin içinde buldum: Demeter'deki beden, büyümekte olan çocuğu muhteşem bir şekilde barındıran bir kap, hayat ve besin kaynağıydı; Afrodit'deki beden ise zevkin, güzelliklerin ve sevincin mekanıydı. İncil'de yer alan bir ifadede Eyüp peygamber, "Çıplak geldim, çıplak döneceğim," demektedir. Eyüp peygamber, geldiği ve geri döneceği yerin "toprak" olduğunu elbette ki bilmekteydi.

Bu kitapta yer verdiklerimizin ve Yunan mitolojisinde yer alan diğer bütün tanrı ve tanrıçaların annesi, büyükannesi olan Toprak Ana, Gaia ya da Ge; antik dönem Yunanları için ezelden beri var olan asli unsurdu. Madde olarak bedenlenişin en yüksek seviyesini ve bunun kutsiyetini psikolojik açıdan ifade etmektedir. Kendisini Afrodit olarak nasıl dölediği, Demeter olarak nasıl yeniden ürettiği, Hayvanların Hanımefendisi ve Bitkilerin Hanımefendisi olarak toprağın üzerini her çeşit yaşam formuyla nasıl donattığı; bütün bunlar yaşayan, büyüyüp gelişen ve yok olan bütün biçimlerin bedenlenmesine, cisimleşmesine özgü gizemlerdir.

Simone Weil'den Evelyn Fox Keller'e dek modern bilimin feminist eleştirmenlerinin tezi, analitik erkeksi zihnin aslında doğayı, maddeyi ve bedeni kutsallıktan ayırdığı ve bunları önceleri "ruh" olarak ifade edilen ama Rönesans'tan bu yana sadece "akıl" olarak tabir edilen daha yüksek bir perspektiften baskılamının, boyunduruk ve kontrol altına almanın arayışı içinde olduğudur.⁹⁴ Bilimsel düşünürler, entelektüel formları doğalarında bulundukları madde-den soyutladıklarında realitenin yapısına yönelik belirli bir tanrı-

94 Evelyn Fox Keller'in *Reflections on Gender and Science* (Cinsiyet ve Bilim Üstüne Düşünüşler) adlı kitabını öneren Cheryl Southworth'a müteşekkirim. (y.n.)

sal içgörü elde etmişlerdi. Bu ise onlara, teori ve prensipler denilen resmi ve karmaşık entelektüel kalıplar vasıtasıyla maddesel düzeni manipüle etme ve ona yeni, daha "gelişmiş" yöntemler dayatma imkanı tanımıştı. Bilim, dünyayı yeniden yaratmaya muktedir haldeydi artık.

Bu olağanüstü başarı, beraberinde inanılmaz bir güç getirmişti. Nükleer enerjinin keşfi ve kullanımı, genetik mühendisliğindeki gelişmeler ve uzay teknolojisi kendi içlerinde fevkaladedir aslında. Ancak, nihayetinde tamamen erkeksi rasyonel mantığın ürünleri olan bu başarılar; maddeye, bedene, bütün doğal düzene, yani metafiziksel bir ifadeyle söylersek realitenin "kadınsı" boyutuna karşı bariz bir saygısızlık ve küçümsemeyi de beraberinde taşımaktadır.⁹⁵

Bu saygısızlık ve küçümsemenin tohumları, Afrodit bölümünde de gördüğümüz gibi, geçtiğimiz iki bin yılda, özellikle Hristiyanlığın ilk yıllarında atılmış ve bir hastalık gibi bütün Batı bilincine yayılmıştır. Aslında *mader*/madde olarak kadınsı olanın ilk başta ruhsal alandan uzaklaştırılmamış olması durumunda modern bilim ve teknolojinin muazzam kurumlarının bu yükselişi gerçekleştirebilecekleri de şüphelidir. İnsanların laboratuvar koşullarında DNA'yı yeniden birleştirmek yoluyla bir yaşam yaratmaya muktedir hale gelişleri, sembolik açıdan yaşamın annesi -*materia*-olan maddeye, ayrıca seleksiyon ve adaptasyonun doğal süreçlerine yönelik tipik bir küçümsemedir.

Bilim doğayla, onu sadece ölü bir madde, ruhtan ya da spiritüel enerjiden yoksun bir "atomlar," "şeyler," veya "nesneler" yığını olarak görerek deneyler yapabilmektedir. Dolayısıyla bilimsel akıl bizi gayet başarılı bir şekilde doğa "dışına" itmiş ve iki bin yıl önce ortaya çıkmaya başlayan bedene yabancılık hissimizi, dışlayıcı tutumumuzu daha da güçlendirmiştir. Kadınsı olanın baskılanmasına yönelik [Susan Griffin'in *Woman and Nature* (Kadın ve Doğa) ve Carolyn Merchant'ın *The Death of Nature* (Doğanın Ölümü) adlı kitaplarında getirdikleri türden]leştiriler, bu geniş perspektiften hareketle, kadınsı ilkenin Afrodit/Demeter boyutuna duyulan nefretin ne kadar derinlere uzandığını ortaya koymaktadır. "Doğal" doğum yöntemlerini tamamen mekanik sezaryen ameliyatlarına dönüştürmeye çalışan hem kadın hem de erkek doğum dok-

95 Modern bilimin metafizik varsayımlarının tarihsel bir eleştirisi için Seyyid Hüseyin Nasr'ın *Man and Nature* (İnsan ve Tabiat) adlı eserini öneririm. (y.n.)

torlarının zihniyeti de ancak bu geniş perspektiften anlaşılabilir. Kadınların imgesinin pornografik bir unsur olarak aşağılayıcı bir şekilde sömürülmesi veya kadın cinselliğinin geçen yüzyılın ikinci yarısından itibaren gittikçe artan bir şekilde ticaret malzemesi haline getirilmesi de yine bu bakış açısından bakıldığında netlik kazanabilir.

Mevcut muhafazakar koşulları düşündüğümde, Afrodit'i eski asaleti ile yeniden yapılandırmak için günümüzdeki kadın ve erkeklerin neleri göze almaları gerektiğini tam olarak kestiremiyorum. Martin Scorsese'nin yönettiği *The Last Temptation of Christ* (Mesih'in Son Ayartılışı) adlı filmde İsa'nın hiç yaşamadığı bir cinsel yaşama dair hayal kurması sahnesi bile Hristiyan protestocuların sinema salonlarının önlerinde gösteri yapmalarına yetip artmıştı.⁹⁶

Ancak cinsellikleri ve bedenleri açısından güven ve emniyet içinde olan Afrodit tipi kadınların, diğer tanrıça tiplerine de kendilerine inanıp güvenmek yönünde temel şeyleri öğretebilecekleri doğal tenselliklerinin, şehvet duygularının ve dürtülerinin birer günah değil, nimet ve kutsama olduğunu bilmelerini sağlayacakları inancındayım. Afrodit'in yeni fikirlere açıklık, alıcı olmak, hassasiyet ve tahammül konularında, erosun iki insan arasında çiçeklenmesiyle ortaya çıkan bütün o güzel rayihalar hakkında bizlere öğretecek çok şeyi vardır.

Ancak Afrodit tipi kadının modern dünyada hayatta kalmasının ve erosu kuşatan bütün o oyunların, istismara yönelik girişimlerin içine çekilmemeyi başarmasının çok zor olduğunun da farkındayım. Medya, avamın iştahını güzel kadın resimleriyle ve süfli aşk hikayeleriyle beslemek yönünde köklü bir alışkanlık edinmiştir. Bu süfli aşk hikayelerini ise eril fantezi imgelerinin sonsuz manipülasyonu içindeki bir kuklaya veya sözcüye dönüşmeksizin Afrodit'in kendi adına konuşması çok nadirdir. Kadınlar, yönetmenlik ve yazarlık alanlarında daha çok boy göstermeye başladıkça bu durumun da değişmesi muhtemeldir.

Bu kitabı yazdığım sıralarda, New York *Daily News* gazetesinde gözüme çarpan bir haberde, sömürülen bir Afrodit kadınınun öz-saygısını, öz-güvenini Athena'nın dünyasında geri kazanışını

96 Bu açıdan örnek sıkıntısı yaşanmayan ülkemizden en yakın tarihli örnek olarak akla, tarihi olgular çevresinde kurgulanmış bir televizyon dizisi olan *Muhteşem Yüzyıl*'da Osmanlı padişahlarından Kanuni Sultan Süleyman ve haremi ile ilgili sahneler yüzünden alevlenen tartışmalar gelmekte. (d.n.)

konu edilmekteydi: Endesha Ida May Holland, ailesine maddesel destek sağlamak için dokuzuncu sınıfta okulu bıraktığından beri sokaklarda çalışan bir fahişeymiş. On sekiz yaşına gelene dek tam on üç kez tutuklanmıştı. Altmışlı yılların başlarında, potansiyel müşteri olduğunu düşündüğü siyah bir adamın peşinden bir bina-ya girdiğinde, kendisini bir vatandaş hakları bürosunda buluvermişti; o sıralarda, siyahların oy vermek için kayıt olmalarını teşvik etmek amacıyla şarkıcı Dick Gregory topladığı yardım paralarıyla, Mississippi'ye uçakla yiyecek göndermekteydi.

Holland'ın kendi sözleriyle: "Kapıdan içeri baktım ve hayatımda ilk kez, daktiloda yazı yazan siyah bir kadın gördüm. Siyahların daktiloda yazı yazabileceklerini hiç düşünmemiştim daha önce. Ama bu gördüğüm, çok daha çarpıcıydı çünkü yazı yazan kadın, klavyeye bakmıyordu bile. Derken, peşine düştüğüm sosyal hizmetli adam odasının kapısını açıp dışarıdakilere, aramızda okur-yazar birilerinin olup olmadığını sordu. Birisi beni arkamdan itti, ben de içeri girdim ve insanların isimlerini ve ne kadar gıda yardımı alacaklarını kaydetmeye başladım."

Sosyal hizmetliler, Holland'ı lise diploması almaya teşvik etmiş, genç kadın da bunu başarmıştı. Sonrasında Minnesota Üniversitesini bitirmiş, yüksek lisans ve doktora derecelerini de almıştı. Holland bugün, New York Üniversitesi kadrosunda öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Pek çok oyun yazmıştır ve *Delta* adlı oyunu, haberin yayınladığı ay New York'ta sahnelenmekteydi.

İKTİDARIN ZORLAYICI YÖNLERİ

Pek çok Persefon kadını, onları Tanrıça Çarkı'ndaki ikililerde Hera ile güç paylaşımı içinde gösteriyor olmamızı şaşırtıcı bulabilirler. Toplumun büyük bölümünden hayli incelikli biçimlerde yalıtılmış oldukları için bu kadınlar kendilerini çoğu kez etkisiz ve zayıf hissetmektedirler. Bazı uç durumlarda ise kendi kontrollerinin dışındaki bazı kuvvetler tarafından mağdur edildiklerini hissinin de taşıyabilirler. Çoğu Persefon kadını kendilerini genellikle güçlü olmanın tam tersi bir konumda deneyimlemektedir. Ancak pek çoğu, şu anda yapmakta oldukları gibi, kanal olmak veya psikik okumalar ve çeşitli şifa yöntemleri gibi uygulamaların peşine düştüklerinde aslında muazzam bir gücü kullanmaktadırlar; bu,

Hera veya Athena'nunki gibi kurumları, şirketleri, politik hareketleri idare eden dünyasal nitelikteki güç değildir belki ama nihayetinde güçtür.

Kitle kültürünün derinden materyalist olan dünyası astroloji, psişik okumalar, yaratıcı imgeleme, şifalı onaylamalar ve aura dengelemesi gibi uygulamaları küçük görmektedir. Persefon ve onun sezgisel kabiliyetleri, ortodoks düşünüş tarafından "iktidar" konumunda görülenlerle uyumlu değildir. Parapsikolojik araştırmalar, bilimsel bir disiplin olarak genellikle kabul edilmez. Ana akım medya ise psişik uygulamaları ya da Yeni Çağ felsefelerini önemsiz, niteliksiz bir konuma indirgeme fırsatlarını pek de kaçırmamaktadır. Buna rağmen, bu konuların öncüleri olan Elisabeth Kübler-Ross, Stephanie ve Carl Simonton ve Bernie Siegel gibi isimlerin de kanıtladıkları gibi, düşünce formlarının şifa gücü vardır; imgelem ve ruh, hem psişik hem de fiziksel yaşamın dönüşümünde asli bir rol oynamaktadır.

Önemli bir kısmını kanallık edenler, psişikler ve diğer spiritüel öğretmenlerin oluşturduğu Yeni Çağ hareketinin içinde, pek çok Persefon kadınının son yıllarda kendilerini rahat hissetmeye başlamışlardır. Ancak kendi içinde hızla gelişen bir hareket olmasına karşın Yeni Çağ takipçileri, akademik çevrelerden halen dışlanmakta, bilimsel kuruluşlar ve gelenekçi dinsel çevreler tarafından hor görülmektedir. Bu kadar yaygın ve kurumsal nitelikte bir dışlanmaya maruz kalmak ise sadece, Persefon'un yabancılık hissini güçlendirmeye hizmet etmektedir.

Persefon'un Batı kültüründe böylesine derinden reddedilmiş olmasının nedeni kısmen, bilime ve psikolojiye hakim olan materyalist anlayıştır. Orta Çağ kilisesine yakışır türden bir dogmatizmin de tesiriyle, bilimsel kuruluşlar ve pek çok akademik psikolog, evrende işlev gören psişik etkenleri kendilerinden son derece emin bir şekilde reddetmektedir. Bir diğer neden ise köktenci dindarlar tarafından dile getirilen, okült unsurlara ve şeytana karşı duyulan derin korkudur. Ancak Persefon, Afrodite ve Artemis bölümlerinde de vurguladığım gibi, muhtemelen en temel neden, büyücülüğe yönelik Orta Çağa özgü derin korkudur.

Orta Çağda cadı damgası yiyen kadınlara karşı ruhban sınıfı oluşturan erkeklerin duyduğu korku ve tiksintiyi, bizlerin bugün tasavvur etmesi oldukça zordur. Ancak tarihi kayıtların da teyit ettiği üzere, psişik güçleri olan kadınların, ahlaksız olarak nitelendirilmesinin

nen cinsel açıdan özgür ruhlu kadınların, toplumun dışında yalnız yaşayan kadınların, bitkisel yöntemlerle şifa dağıtan kadınların ve kabiliyetli ebelerin bile yüzyıllardan beri şeytanla bir olduğuna inanılmıştır. Cadılara yönelik, ağırlıklı olarak eril olan bu paranoyak fantezi, hepimizin bildiği gibi, tarihte rastlanan en dehşet verici kovalamaca ve eziyet dönemlerinden birine yol açmıştı. Bunun psişik sonuçları ise Jung'un da ifade ettiği gibi, henüz tam anlamıyla ortadan kalkmış değildir.

Bir grup ya da birey eziyete maruz kaldığında, baskı altına alındığında, takip edildiğinde veya adaletsizliğe uğradığında yaptığı ya da yapmadığı her neyse, bunlardan dolayı kendisini suçlu ve güçsüz hissetmeyi öğrenir. Orta Çağ'da şifacı, ebe, şaman olan veya şu veya bu şekilde durugörü kabiliyetini kullanan ya da sırf yaşadıkları çevrede acayip kaçan milyonlarca Persefon-Artemis tipi kadının başına gelen de şüphesiz buydu. Kuşaklar boyunca yaşanan ıstırap verici deneyimlerin sonucunda, bu kadınlar toplu olarak kendilerini ve kabiliyetlerini kötücül olarak görmeyi, bunları uygulamanın ise Tanrı'nın yasasını ihlal etmek anlamına geleceğini öğrendiler. Dolayısıyla, kadınların sahip oldukları psişik güçler; Orta Çağ'da kilise "pederleri" tarafından tamamen yasa dışı ve şeytani ilan edilmiştir. Toplumlar hala, deyim yerindeyse kitaptaki yeri iptal edilmemiş olan bu eski yasağın tesiri altında yaşamaktadır.

Spiritüalizm, Madam Blavatsky'nin güçlü tesirler yaratan Teozofi Derneği ve on dokuzuncu yüzyılda Fransa'da başlayan okült canlanma, psişik ve medyumsal vasıfları olan kadınların, biraz tuhaf görülseler bile toplum genelinde nispeten saygın bir yer edinmelerini sağlamış olmasına rağmen bu eski paranoyalar, mantığa dayalı bir küçümseme maskesinin ardına saklanarak ataerkil bilinçte hala varlıklarını sürdürmektedir.

Norman Cohn'un *Europe's Inner Demons* (Avrupa'nın İçsel İblisleri) adlı önemli araştırmasında da belirttiği gibi, Orta Çağ'daki cadı avı, ruhban sınıfındaki kadın korkusunun paranoyak bir yansımasıdır. Ancak bu olgu, haksızlığa uğramış ve kurban edilmiş bu kadınların bazı sırlarının olmadığı anlamına da gelmez. Muhtemelen çoğu birer şaman ve şifacıydı; tamamen yanlış anlaşılmış ve iftiraya uğramış olan "ilim, akıl ve bilgelik zanaatı" Wicca'nın birer uygulayıcısıydılar. Nihayet fark etmeye başlandığı gibi, bu kadınların ortodoks anlayışın sınırlarının dışında faali-

yet göstermeleri gerekmektedir; bugün pek çok Persefon kadınının Yeni Çağ merkezlerinde yeniden keşfetmeye başladıkları Kuzey ya da Güney Amerika'ya ve diğer pek çok yere özgü şaman geleneklerinden -diğer bir deyişle kayıp Artemis/Persefon bağlantısından- pek de farklı olmayan şifa yöntemleri uyguluyorlardı.

Dolayısıyla, Persefon'un şifacılık, medyumluk ve durugörü vasıfları ve Artemis'in ise şamanik eğilimleri nedeniyle toplumdaki kültürel olarak yalıtılması, karmaşık kökenleri olan bir meslektir. Bu yalıtılmışlığın sonucu, Persefon'un kabiliyet ve ilgi alanlarından dolayı bir aşağılık duygusuna kapılması ve toplumun genelinde saygın bir statüden mahrum kalması olmuştur. Artemis ve Persefon kadınlarının, şifacı ve spiritüel uzmanlar olarak gerçek güçlerine ve itibarlarına kavuşmaları açısından, İskoçya'daki Findhorn, New York'taki Omega Enstitüsü gibi Yeni Çağ toplulukları ve kuruluşları kadar California'daki Esalen Enstitüsü gibi şifa merkezlerinin gelişimi de büyük önem taşımaktadır.⁹⁷

Onu destekleyen, özgüven ve statü kazandıran sosyal bir grup ya da topluluk olmaksızın Persefon kadınının kendisini güçlü hissetmesi oldukça zordur. Kadim dünyada rahibeler, tapınaklarda tanrı ve tanrıçalara yönelik hizmetleri ile saygın bir statüye sahiptilerdi. Bugün bile, Batı "medeniyeti" tarafından tahrip edilmeden ayakta kalmış kabile kültürlerinde kadın veya erkek büyücü hekimler, şifacılar veya şamanlar, toplumlarının ruhsal ve bedensel sağlığı açısından merkezi bir rol oynamaya devam etmektedirler. Dolayısıyla, bu yönde farkındalık kazanan pek çok Persefon kadını, psikik konularda ve popüler metafizik alanında uzmanlaşmak üzere kendi gruplarını, topluluklarını, merkezlerini oluşturarak emniyet ve özgüven hislerini yeniden kazanmaktadır.

Bu çalışmalar ve topluluklar kısa vadede oldukça büyük değer taşısalar da Persefon kadını açısından bence en zorlayıcı olan mesele, değişik tanrıça tiplerinin enerjilerini bünyesinde barındıran, bu çeşitliliği sunan ve bunları farklılaştıran toplulukları bulmak zorunda olmasıdır. Gözlemlerime göre, sadece Persefon kadınlarının oluşturduğu topluluklar sağlıklı çalışmamaktadır çünkü böyle yapı-

97 Ülkemizde 1950'den bu yana faaliyette olan Metapsişik Tetkikler ve İlmi Araştırmalar Derneği; 1994'te kurulan Bilyay Vakfı; 90'lı yıllardan itibaren sayıları giderek artan temel ruhsallık, şifacılık, tamamlayıcı terapiler, regresyon ve geçmiş yaşam terapisi, aile dizilimi ve daha nice konuda verilmekte olan danışmanlık, eğitim, kurs ve atölyeleri düşününce Persefon ve Artemis tipi kadınlarımızın faaliyet alanının her geçen gün genişlediği söylenebilir. (d.n.)

lanmalarda spiritüel ve psişik boyuta aşırı önem verilmekte, buna yüklenilmekte ancak dünyasal ve yaşama yönelik pratik meseleler, ötealemden gelen gösterişli ve gerçeklerden kopuk "mesajlar"ın gölgesinde kalmaktadır. Persefon tipi bir kadın, kendi merkezini işletmeye başladığında onun iktidar alanındaki gölgesi olan Hera, genellikle asil varsayımları ve cüretiyle Tanrıça Çarkı'nın tam ters tarafından ortaya çıkıverir! Güçsüzlük hissini örtmek ya da dengelemek için mucize çağrıştıran kehanetimsi sözler söylemek, büyük laflar etmek Persefon kadınına her zaman çekici gelmektedir. Ancak burada gözden kaçırıldığı nokta, söylediği şeylerin; alışık olmadıkları bu Yüksek Rahibe arşetipi karşısında hala derin bir huşu ve şaşkınlık duygusu içinde olan takipçileri tarafından düz anlamıyla, harfiyen anlaşılıp benimsenecek olmasıdır.

Her şifa ya da metafizik grubunda Demeter'in gerçekçiliği, Artemis'in fiziksel farkındalığı ve hatta Athena'nın eleştirel değerlendirmeleri Persefon'un ifadelerini, vizyonlarını, açıklamalarını daha gerçekçi kılmak, sağlam temellere dayandırmak ve tamamlamak açısından son derece gereklidir. Pek çok Persefon kadını Afrikalı, Kızılderili, Güney Amerikalı ya da Hintli spiritüel öğretmenlerle vakit geçirmekten, kurdukları toplulukları ziyaret etmekten büyük faydalar sağlamaktadır; zira büyük saygı ve güven duyulan spiritüel bir lider veya şifacıyı sosyal bir grup içinde böylece gözlemlene imkanı bulmaktadırlar. Persefon'un içindeki Artemis ruhu, bu kadına Batılı psişik geleneklerin dışındaki sağlıklı, besleyici, kadim modelleri yeniden keşfetmesinde bu şekilde yardımcı olabilir çünkü Batılı psişik geleneklerin ezoterik yanı özgün, geleneksel aktarım yollarının zenginliğinden ne yazık ki çoğunlukla yoksundur.

Afrika'daki, Endonezya'daki ya da Kızılderililer gibi geleneksel toplumlardaki erkek ve kadın şamanların kişiliği, Persefon'un vizyonunun, Artemis'in becerilerinin ve Demeter'in kapsayıcılığının bir birleşimidir. Diğer bir ifadeyle, geleneksel şifacılarıdaki tanrıça enerjileri Batı toplumunda gözlenen bir bölünmüşlükten, ayrılmadan mustarip değildir ve bütünlük içindedir. Bu kültürlerde Persefon, Artemis ve Demeter arasında son derece güçlü bir şifa ittifakı olduğu görülmektedir. Bu ittifakın, modern kadının içinde oluşması da mümkündür. Bir kadının şifacılığının ve yenileyen, canlandıran güçlerinin sağlıklı bir gelişim içinde olması için bu üç tanrıçanın da o kadının içinde mevcut olması gerekmektedir:

Tanrıçalar, bu üçlü ittifakla birbirlerini güçlendirip desteklemektedirler.

Kültürümüzdeki her şeyden uzak, yalıtılmış olan Persefon kadını her şeyden çok, Demeter'in bir dünya realitesi olarak bedene yönelik farkındalığının getirdiği merkezleyici ve topraklayıcı niteliklerden fayda görebilir. Demeter'in vereceği güven duygusu olmadıkça Persefon, yeraltı alemine inişine ve dünyasal realiteye emniyet içinde geri dönüşüne yönelik güven duyamaz. Demeter, Persefon tipi kadında tam anlamıyla yerleşmedikçe, onunla bütünleşmedikçe, bu kadın sadece ruhu ile ve ruhu için yaşama eğilimi içinde olacaktır.

Tam tersine, Persefon'a özgü hassasiyetini geliştirmemiş bir Artemis kadını da yalnızlığa fazla yatkınlık gösterme, buna yönelik alışkanlığını güçlendirme ve hayatın fiziksel, dışa dönük, aktif yönüne daha çok ağırlık verme eğilimindedir. Persefon'un içsel vizyonuna açık olduğunda ve bundan daha çok şey kaptığında ise psişik dünyasında dikkat çekici bir genişleme deneyimleyebilir. Öte yandan, evin ve o küçük kasaba hayatının sınırlayıcı yanlarından onu özgürleştirilmesi, Gaia'nın çok daha büyük ve doğal dünyasıyla yeniden bağlantı kurmasını sağlaması için Demeter'in de Artemis'e ihtiyacı vardır. Hem Demeter de, bir zamanlar Eleusis'te çok iyi bilinmekte olan "hayat içindeki ölüm/ölüm içindeki hayat" gizemlerini hatırlamak üzere, yitirmiş olduğu Persefon'a özgü içe dönüklüğü ile yeniden birleşmelidir.

ARTEMİS, DEMETER ve GAIA

Bu kitabın önceki bölümlerinde, modern Artemis kadınının temel karakteristiğinin, yalnızlığı seven bir yapı olduğunu belirtmiştim. Oysa kırsal bölgelerde ve topluluklar içinde alternatif yaşam biçimlerini deneyimlerken pek çok Artemis kadını için esas gerekçe, yalnızlık değildir. Alternatif yaşam biçimlerine yönelik bu akım; kırsal bölgelerdeki pek çok çiftlik komünü, birlikte yaşayan kadın eşcinsel gruplar ve kadın kooperatifleri vasıtasıyla son zamanlarda gittikçe yaygınlaşmaktadır.

Belki de yeni ve daha iyi toplumların oluşumu için pek çok çevreci feministin Marksizme yakınlık duymalarının ardında bu gerekçe yatmaktadır. Belki de Amazon kadınlarıyla ilgili kadim

efsanelerde de bunun sesi yankılanmaktadır. Yeni toplum yapıları ve topluluklar oluşturulması yönündeki akım, asli olarak toprağa ve bütün canlılara karşı müşfik, sevecen ve saygılı bir yaşam tarzı anlayışının ifadesidir. Pek çok Artemis kadını, hasretini çektikleri şeyi Kızılderili toplulukları arasında bulmuşlardır. Bazı Persefon-Artemis tipi vizyonerler eskiden şehirli olanlarla sezgilerini, iç görülerini ve yaşam biçimlerini paylaşmaları için farklı geleneksel kültürlerin temsilcilerini bir araya getirerek oldukça yaratıcı deneyimler başlatmışlardır. Joan Halifax'ın California'daki Ojai komünü bunlardan biridir.⁹⁸

Ancak sadece Artemis'ten ilham alıp diğer tanrıça enerjilerinin desteğinden yoksun kalan topluluklar kaba, katı ve düzensiz bir yapıya eğilimlidir. Spiritüelliği temel alan topluluklar açısından sadeliğe ve hatta nefsin köreltilmesine vurgu yapılmasının elbette ki önemli bir yeri vardır ve Artemis, böyle yerlerde gelişim gösterebilir ama böyle topluluklar, yapıları gereği, Demeter bilincine ait olan besleyiciliği, yumuşaklığı ve aile hayatına yönelik farkındalığı dışlamak zorundadır. Dolayısıyla, yeni topluluk formları oluşturulurken Demeter ile Artemis'in ittifak kurmasına imkan sağlayacak başka yolların bulunmasının büyük önem taşıdığını düşünüyorum. Böyle bir bütünleşmeye yönelik son derece başarılı ancak neredeyse yegane örneği oluşturan yapı, Stephen ve Ina May Gaskin tarafından kurulmuş olan çiftliktir. Burası Tennessee'de kendi kaynaklarıyla beslenen, tarımsal bir topluluktur ve doğal ebeliğin teşvikiyile ilgili öncü çalışmalarıyla da ün kazanmıştır.⁹⁹

Batı toplumunun yakın tarihinde Demeter daha ziyade arka plandan katkıda bulunmaktadır. Onunla ilgili bölümde de vurguladığım gibi, ekonomik ve sosyal değişim onu çoğunlukla evin sınırları içine kapatmıştır. Ancak onun da toplumun geneli içinde ve muhtemelen Artemis'in de desteğiyle, kendisine yeniden yer bulması gerekmektedir. Zira Artemis ve Demeter, gittikçe kirlenen, tahrip olan yerküremizi olduğu kadar, parçalara ayrılmış toplumumuzu da şifalandırıp esenliğe geri döndürmek için birlikte çalışabilirler. Sesini bir kez daha geri kazanabilirse, Demeter'in bu

98 Bu tip komünlere dair daha çok örnek bulmak açısından Corinne McLaughlin ve Gordon Davidson'un *Builders of the Dawn: Community Lifestyles in a Changing World* (Şafağı İnşa Edenler: Değişen Dünyada Komün Yaşam Tarzları) adlı çalışması faydalı olabilir. (y.n.)

99 Doğal ebelik yöntemleriyle ilgili olarak Inna May Gaskin'in *Spiritual Midwifery* (Ruhsal Ebelik) adlı çalışması ilgi çekici olabilir. (y.n.)

açıdan yapabileceği katkı; insan ailesinin bütün döngüsüne yönelik bütünsel, holistik bir vizyonudur ki bu, daha geniş toplum yapısı için temel unsurdur.

Demeter bilinci, üç kuşağı -anne/baba, çocuklar, büyükanne/büyükbabalar- *tek bir topluluk* içinde bir araya getirmenin hasretini çekmektedir; Artemis ise böylesi herhangi bir topluluğun çevresindeki doğada yıkıcı değil de üretken bir şekilde kök salmış olması gerektiğini içgüdüsel olarak bilmektedir. Burada çevre ile aile, yani Artemis ile Demeter; insan topluluğunu hem fiziksel hem de ruhsal olarak besleyen toprakla yürüttükleri sağlıklı, yapıcı bir ilişkinin ortak vizyonu içinde birleşebilirler. Bu tanrıçalar arasında kurulabilecek en önemli ittifaklardan biri olacaktır bu; zira Toprak Ana'nın ta kendisi olan Gaia ile, yani birleştirici toprak prensibiyle yaratıcı şekillerde yeniden sağlam bağlar kuracaktır.

Altı tanrıçayı içeren anketleri yaptıkça gözlemlediğim şey üzerinde çalıştığımız altı tanrıçanın en büyük ortak yarasının, nihayetinden anneden ve herhangi sahici bir topluluktan uzak kalmış olmakla ilgili olduğudur. Buradan da geniş bir toplum ile ideal, besleyici nitelikteki Demeter ailesinin birbirlerini karşılıklı olarak desteklemesi gerektiği sonucuna varmaktayım. Dolayısıyla, anne işlevinin şifalanma süreci ile toplumun şifalanma süreci, etkili olması açısından mutlaka birlikte, el ele yol almalıdır.

Bunun bireyler olarak hepimiz adına sağlanması ise farklı tanrıça enerjilerinin içimizde bütünleşmeleri, birleşmeleri ve uzlaşmaları yönünde her türlü permütasyonu gerekli kılacaktır. Gözlemlemiş olduğum genel bazı akımlara, bu ve geçtiğimiz bölümlerde ancak kısaca değinme imkanı bulabildim. Ancak nereden başlarsak başlayalım önemli olan nokta şudur: Yüce Ana Gaia nasıl bütün yaşamı himaye etmekte ve desteklemekteyse kendi bedensel benliğimizin de içimizdeki bilinçsiz, şekillenmemiş ve henüz eksik olan yeni yaşamın hepsinin "annesi" ya da rahmi olduğunu hiç unutmamalıyız. Yaşama yönelik bu dürtünün farklı, çok yönlü ifadeleri ise içimizde yaşayan tanrıça enerjilerinin içsel topluluğunu oluşturmaktadır. Bu tanrıçaların hepsini birden fark etmek ve kabullenmek zaman alabilecektir ama sessizce ve sabırla bekleyerek hep orada olacaktır onlar. İçimizdeki o mekanın derinliklerinde bir yerlerde bütün tanrıçalar en sonunda buluşup bir araya gelmektedirler.

Hayatımızın farklı yönlerini aktive etmek ve bunlar hakkında

bilgilendirmek için tanrıçaların bize nasıl geldikleri bir gizemdir. Fakat benliklerimizle bir arada kalır, sessizce dinler ve rehberlikleri için talepte bulunursak bu gizemin bir parçası haline gelmemiz de son derece mümkündür. Bu tanrıçaların farklı ve kendilerine has yollarla bize sunacakları, bizlerin de yaratıcı bir şekilde hayatlarımıza ve başkalarıyla olan etkileşimlerimize dahil edebileceğimiz pek çok armağanları vardır. Onları tanıdıkça, sizler de bu tanrıçaları kendinize özgü tarzlarda işitmeye başlayacaksınız.

Düşüncelerimize, çalışmalarımıza ve meditasyonlarımıza rehberlik etmeleri için her bir tanrıçaya yönelik temennilerle sözlerime son vereyim istedim:

Athena'nın bizlere bilgelik, hakikate yönelik tutku ve adalet arzusu bahşetmesini diliyoruz.

Afrodit'in bizleri tensel zevklerin mutluluğu ve doyumuyla, bedenlerimizde olmanın keyfi ve hoşnutluğuyla, ilahi olana temas ettiğimiz eros doğamızın bilgisiyle kutsamasını temenni ediyoruz.

Persefon'dan bizlere dünyasal varlıklarımızın ötesindeki daha büyük realitelerin üzeri örtülü gizemlerine yönelik derin bir anlayış ve vizyon vermesini diliyoruz.

Artemis'ten bu eşsiz dünyayı, onun doğasını ve sonsuz kaynaklarını korumak için bol bol enerji, güç ve gayret istiyor; bütün varlıklarla barış ve huzur içinde bir arada yaşamanın yollarını bulmamız için yardımını diliyoruz.

Demeter'den, dünyadaki amaçlarımızı ve görevlerimizi gerçekleştirinceye dek hayat enerjisinin varlığımızın her aşamasında bizi besleyeceğine dair hepimizi güvenceye almasını temenni ediyoruz.

Hera'dan ise erkekler ve kadınlar olarak paylaştığımız ortak kaderlerimizde seçtiğimiz her şeyi erkeksi prensiple birlikte yaratmak için bize kadınsı iradenin bütün gücünü vermesini istiyoruz.

Tanrıça'nın lütfu sizinle olsun!

EK-A

TANRIÇALARIN OYNADIKLARI OYUNLAR

TANRIÇALARLA İÇSEL ÇALIŞMA: GÜNLÜK TUTMAK, AKTİF İMGELEME, YARATICI FAALİYETLER

Bu bölümde, içinizdeki tanrıça enerjileriyle aranızdaki bağları güçlendirmeniz için kendi başınıza da uygulayabileceğiniz bazı alıştırmalara yer verdim. Tanrıçalara yönelik çalışmalarınızda bir günlük tutmak son derece faydalıdır; bu günlüğe sizde baskın olan tanrıça enerjileriniz kadar zayıf olanlara yönelik düşüncelerinizi, rüyalarınızı, çizdiğiniz resimleri ve diyaloglarınızı kaydedebilirsiniz.¹⁰⁰

100 Bu tarz bir içsel çalışmaya yabancı olan okurlara Tristine Rainer'ın *The New Diary: How To Use A Journal For Self-Guidance and Expanded Creativity* (Gelişmiş Bir Yaratıcılık ve Rehberlik İçin Bir Günlüğü Nasıl Kullanmalı) ve Robert A. Johnson'un *Inner Work: Using Dreams and Active Imagination for Personal Growth* (İçsel Çalışma: Kişisel Gelişim İçin Hayallerin ve Aktif İmgelemenin Kullanılması) adlı kitaplarını önerebilirim. (y.n.)

1. OYUN: HATIRLAMA

Günlüğünüze hayatınızda önemli yer tutan olayları not edin. Liste çok uzarsa “çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik” dönemleri halinde üç bölüme de ayırabilirsiniz. Her olayın karşısına hayatınızın o dönemiyle bağdaştırdığınız tanrıçanın adını yazın. Örneğin:

Ağaçtan düşüp bacağıma kırdım	Artemis
Morse Alfabesini öğrendim	Athena
Ölen kanaryayı bahçeye gömdüm	Persefon
Aşık oldum: On beş yaşındaydım	Afrodite

Listeyi tamamladığınızda, olayları ve özelliklerini gözden geçirin. Bir tanrıça hayatınızın bir döneminde öne çıkmış durumda mı? Gittikçe genişleyen zaman dilimleri içinde de bu durum tekrarlıyor mu? Aynı tanrıça bugün için de mevcut mu yoksa ortadan kaybolmuş gibi mi görünüyor? Bütün bu olaylar ve özellikler, altı tanrıça açısından size neler söylüyor?

Şimdi aynı alıştırmaı tekrar yapın ama bu kez, kendi hayatınızda öne çıkan önemli olaylar yerine bir başkasının hikayeleri not edin; örneğin annenizinkileri. Bu listeyi gözden geçirin, sizinkiyle hangi açılardan benzeşiyor ya da tezat teşkil ediyor? Söz konusu kişinin tanrıça temalarından ne gibi bir tablo ya da hikaye çıkıyor ortaya? Bu iki tablo, o kişiyle olan ilişkilerinizle ilgili olarak size neler söylüyor?

2. OYUN: TİPLEME

Bir kağıda veya günlüğünüzdeki bir sayfaya, altı tanrıçanın isimlerini yan yana başlıklar halinde yazın. Her bir başlığın altına şahsen tanıdığınız ya da o tanrıçanın vasıflarını yansıttığını düşündüğünüz kadınların isimlerini sıralayın. Anneniz, teyzeleriniz, halalarınız, büyük anneleriniz, kadın amirleriniz, arkadaşlarınız, kızlarınız vb. de mutlaka listede yer alsın. Tamamladığınızda listeyi gözden geçirin. İzleniminiz nedir? Dengeli bir görüntü mü var yoksa bir orantısızlık mı söz konusu? Sizi şaşırtan şeyler var mı? “Hatırlama” oyunuyla benzerlik gösteren temalar ya da özellikler mevcut mu?

3. OYUN: KAYIP TANRIÇANIZI BULUN

Belki hangi tanrıçaların hayatınızda edilgen durumda olduğu artık sizin için netlik kazanmıştır. Bunlar, tamamladığınız ankette düşük puanlar alan, "Hatırlama" oyununda isimleri pek geçmeyen ve "Tipleme" oyununda, ilişkilerinizin pek de yolunda gitmediği kişiler tarafından temsil edilen tanrıçalardır. Edilgen durumdaki bir ya da iki tanrıçayı bulduğunuzda, bunların isimlerini de liste başlığı şeklinde yazın; başlıkların altına da bu tanrıçalar hakkındaki bütün düşüncelerinizi not edin, bilhassa da hiç hoşlanmadığınız özelliklerine yer verin. Şimdi listenizi gözden geçirin; Jung'un gölge olarak tabir ettiği pek çok yanınıza yönelik bu özellikler üzerinde düşünün. Gölgeniz nasıl görünüyor? Ne tip bir kişi bu kadın?

4. OYUN: GÖLGENİZLE OTURUP MESELEYİ ELE ALMAK

Bu oyuna, hoşunuza gitmeyen bütün özelliklerinize sahip olan o kişiyi hayal ederek başlayın. Onu kişileştirin: Bir isim verin, nasıl görüldüğünü ve giyindiğini imgeleyin. Detaylara olabildiğince yer verin.

Gölgenizi imgeledikten sonra bu kadında mesele olarak gördüğünüz şeyler açısından bu kişiyle yüzleşebilirsiniz artık; beslenme anlayışı, politika, ev işleri, görünüşü, değerleri ve diğer pek çok şeyi mesele ediyor olabilirsiniz. Sorunları ele alıp gölgenizle aranızda konuşarak yapıcı bir şekilde çözüme ulaştırmanın en iyi yollarından biri; düşündüğünüz, hissettiğiniz ama daha önce dile getirme imkanını hiç bulamadığınız şeyleri bir mektup olarak yazmaktır.

İçinizi iyice döktükten sonra bu yazdıklarınız üzerinde düşünün.

Gölgenizin bazı cevapları var mı acaba?

5. OYUN: DİYALOG ve İMGELEME YOLUYLA GÖLGENİZLE DOST OLMAK

Diyalog, diğer bir insan olarak kişileştirdiğiniz yönleriniz hakkında içgörü kazandığınız hayali konuşmalardır. Amacı ise bu kişi-

yi (gölgenizi) daha iyi tanımak ve bu hayali insanla daha uyumlu bir ilişki kurmaktır. Bu oyuna, diğer kişi olarak gördüğünüz karakterin size öğretecek bir şeyleri olduğu anlayışıyla başlamaya gayret edin. Örneğin, davranışları ve tutumuyla ilgili olarak bazı gerekçeleri olabileceğini düşünün.

Gölge tanrıçalarınızı imgelerken, nasıl göründüklerini, sahip oldukları fiziksel özellikleri de gözünüzün önüne getirmeye çalışın. Hayalinizde tam olarak canlandıklarında ise renkli kalemle resimlerini çizin. Ya da size bu tanrıçaları hatırlatan dergi, gazete resimleri bulun. Bu resimleri daire şeklinde büyükçe bir kartonun üzerine yapıştırın. Resimlerden oluşan bu pano; üzerinde meditasyon yapmanız, derinlemesine düşünmeniz için size bir mandala¹⁰¹ oluşturacaktır. Başka resimler buldukça da bunların arasına ekleyebilirsiniz. Tanrıça gölgenizin yansıttığı karaktere yönelik tutumlarınızda ve yaklaşımınızdaki değişikliklere özellikle dikkat edin.

6. OYUN: MASKE YAPIMI

Bu oyun için bir arkadaşınızın yardımına ve aşağıdaki malzemelere ihtiyacınız olacaktır:

- ✓ Saç filesi
- ✓ Vazelin
- ✓ Çabuk kuruyan alçılı sargı bezi (kırık kemikleri oturtmak için doktorların kullandığı türden; tıbbi malzeme depolarında ve bazı eczanelerde satılmakta)
- ✓ Bir tencere ılık su
- ✓ Makas
- ✓ Havlu
- ✓ Beyaz tutkal
- ✓ Akrilik boyalar ve çeşitli süsler

Saçınızı filenin içine toplayın ya da yukarıdan iyice tokalayın. Yüzünüze kalın bir tabaka vazelin sürün, bu vazelin maskenin yüzünüzde durmasını sağlayacaktır. Bu arada arkadaşınızdan

101 Meditasyona ve tefekküre yardımcı araç olarak kullanılan ve evreni sembolize eden herhangi bir törensel geometrik desen. (d.n.) / Mandalalar ve nandala oluşturma üzerine yazılmış eğlenceli bir kitap olarak Helga Fiela'nın *Mandala* (Meta Yayınları, 2007) adlı kitabı önerilebilir. (d.n.)

bantları onar santim uzunluğunda kesmesini isteyin. Şimdi yere uzanın, başınızın altında bir havlu olsun ve gözlerinizin üzerine de kağıt mendil koyun. Arkadaşınız, ılık suyla ıslattığı bantlarla yüzünüzü kaplasın. Gözlerinizin ve ağzınızın da sargının altında kalması gerekiyor ancak sakın burun deliklerinizi de kapatmayın, nefes alamazsınız, yoksa!

Yüzünüz tamamen kaplandıktan sonra bantların yüzünüzün şeklini alması için yaklaşık yirmi dakika kadar bekleyin. Yüzünüzü maskenin altında oynatabildiğiniz zaman maske çıkarılmaya hazır demektir. Maskeyi çıkarın ve iyice kuruması için bir yere koyun.

Maskeniz kurduğunda, göz kısımlarını kesin ve tırtıklı kenarlara beyaz tutkal sürün. Maskeniz tanrıçalardan birinin (bu, en sevdiğiniz ya da hiç hazzetmediğiniz tanrıça olabilir) imajına uygun şekilde boyanmaya hazırdır artık. Maskeye tüyler, kurdeleler, yapraklar, boncuklar ekleyebilir, hayalinizdeki tanrıçayı ifade etmek için farklı malzemeler kullanabilirsiniz.

GRUP EGZERSİZLERİ

Grup çalışması, psikodrama ve çeşitli rollerin canlandırılması yoluyla dinamik bir etkileşim imkanı sunmaktadır; günlük tutulması ve maske yapımı gibi içe dönük yöntemler için de etkili bir tamamlayıcı niteliğindedir. Aşağıdaki üç oyun, her katılımcının Tanrıça Çarkı'ndaki yerini bulmasına yöneliktir. Dolayısıyla, bulunduğunuz odayı altı bölüme ayırarak başlamanız gerekecektir.

1. GRUP OYUNU: SPOT IŞIĞI OYUNU:

BİR TANRIÇA HAKKINDA BİLMEK İSTEDİĞİNİZ HER ŞEY

Her katılımcı, Tanrıça Çarkı'nda kendini en rahat hissettiği bölüme otursun. Bu oyun; Hera'ya neden her zaman haklı çıkmak zorunda olduğunu sormanız, Afrodit'in vurdumduymazlığını ve Persefon'un iç dünyasını sorgulamanız için bir fırsat olacaktır. Oyun, katılımcılardan birinin Tanrıça Çarkı'nın herhangi bir bölümünde oturan kişilere bir soru yöneltmesiyle başlar. Örneğin, Afrodit bölümünde oturan bir kadın, Artemis bölümüne şöyle bir soru sorabilir: "Her tarafını sinekler, böcekler sokarken kan ter

içinde ormanlarda koşuşturup durmayı neden bu kadar çok seviyorsun?" Artemis bölümünde oturanlardan biri de tanrıçayı temsilen bu soruya yanıt verebilir. Böylece, bir diyalog başlar. Sorular sıklaştıkça verilen yanıtlar da sert, komik, hararetli ve açığa vuran bir nitelik kazanabilirler. Diyaloga dahil olmak isteyen kişi -diyelim ki Athena ve Demeter arasında devam eden bir diyalogsa bu bölümlerden birinde oturmuyorsa, Demeter veya Athena'nın bölümüne geçmelidir. Böylece katılımcılardan, Çark'taki asıl yerlerinden kalkarak diyaloga katılabilecekleri, fikirlerini ifade edebilecekleri farklı yerlerde oturmaları istenmektedir. Böylece, baskın durumda ya da size en çok huzur veren tanrıça enerjisi dışındaki kalan diğer enerjilerle de özdeşleşmenin nasıl bir his olduğunu deneyimlersiniz.

2. GRUP OYUNU: TANRIÇA RİTÜELLERİ HAZIRLAMAK

"Spot Işığı Oyunu"nda olduğu gibi bu oyun da herkesin Tanrıça Çarkı'ndaki yerini belirlemesiyle başlar. Buradaki amaç, oluşan altı grubun temsil ettikleri tanrıçayı ifade eden ve özelliklerini yansıtan birer ritüel hazırlamasıdır. Gruplar gözlerine çarpan mevcut malzemelerle, kısa bir zaman içinde bu çalışmayı yaparlar. Örneğin, bir sunak oluşturabilirler (çevrede bulabildikleri malzemelerle Artemis için çiçeklerden, yapraklardan, taş ve çam kozalaklarından oluşan bir sunak olabilir bu), bir dans olabilir (örneğin Afrodite için erotik, dokunaklı bir müzikle birlikte) ya da sebze, meyve ve çiçeklerden bir düzenleme olabilir (Demeter için) vb. Her grup, ritüelini diğer beş gruba sunar.

3. GRUP OYUNU: TANRIÇA ONAYLAMALARI

Katılımcılar, Çark'ta oturdukları bölümü temsil eden tanrıça için birer onaylama yazarlar. Örneğin, "Demeter olarak ben, mevsimlerin döngüsüyle uyum ve ahenk içindeyim," ya da "Ben Artemis, hayvanlarla konuşmayı çok seviyorum," veya "Ben Hera, dünya işlerinden yana çok akıllıyım," gibi onaylamalar olabilir bunlar. Sonrasında ise Çark içindeki herkes yazdığı onaylamayı yüksek sesle gruba okur.

İKİLİLER

İkililer, canlandırılan roller ve destekleyici dinleme yoluyla kişisel ilişkileri keşfetme imkanı sunarlar. İkili alıştırmaları için bir eş bulun ve hanginizin A, hanginizin B olacağını belirleyin. Dizleriniz neredeyse biri birine dokunacak şekilde karşılıklı oturun.

4. GRUP OYUNU: "ŞU KİŞİYLE SORUNUM VAR..."

Bu oyunda eşler, ilişkilerinde sorun yaşadıkları kişiye kendilerini ifade etme fırsatı bulurlar; sorun yaşadıkları kişi ise eş tarafından "canlandırılır". Oyun "A" ile başlar; "A" kişisi, "B"ye ilişkilerinde sorun yaşadığı kişiyi ("C" diyelim) tanrıçalar açısından tarif eder. Örneğin "A" olarak patronunuzla iş yerinde sürekli bir nüfuz ve güç çatışması yaşadığınızı varsayalım; her zaman haklı olmak mecburiyeti hisseden bu kişiyi Hera tipi olarak tanımlarsınız ve "B" ise bu kişi ("C") hakkında iyice fikir sahibi olana kadar onu anlatmaya devam edersiniz.

Sonrasında "A", "B" ile o sanki "C"ymiş, yani o kişiymiş gibi konuşmaya başlar, örneğin: "....., seninle olan sorunum, ne zaman seninle konuşmaya çalışsam beni hiç dinlememen." "B" ise bu soruyu kendisini "C"nin yerine koyarak, onun adına yanıtlamaya çalışır: "Dinlemediğimi söylerken neyi kastediyorsun sen?" Bu diyalogu dört, beş dakika kadar devam ettirir ve sonrasında, rolleri değişirsiniz. Bu durumda "B" kişisi ilişkilerinde sorun yaşadığı birini detaylı olarak "A"ya tarif eder ve diyalog bu yönde kurulur. Her iki eş de sırayla "A" ve "B" olduktan sonra on ya da on beş dakika kadar bu konuşmaları gözden geçirir ve neler öğrenmiş olduğunuzu değerlendirirsiniz.

5. GRUP OYUNU: "ERKEKLERLE İLİŞKİM NASIL?"

Bu alıştırma, erkeklere yönelik tavır ve tutumunuzu değerlendirmeye fırsatı verir.

Kimin "A", kimin "B" olacağına karar verin. Ancak, başlamadan önce birkaç dakika kadar kendiniz ve erkeklere yönelik tutumunuz hakkında neler bildiğinizi şöyle bir gözden geçirin. Onlara

yönelik tavrınız, Athena gibi bir münazara arkadaşı olmak yönünde mi? Yoksa Afrodit gibi romantik ve erotik mi? Ya da onlara, Demeter gibi oğlan çocuğu muamelesi mi yapıyorsunuz?.

"A" erkeklerle olan ilişkilerini tanrıçalar açısından tarif ederek başlar; erkeklere yönelik tutumunu hangi tanrıça ya da tanrıçaların şekillendirdiğini serbest çağrışım yoluyla anlatır. Burada "B"nin anlatılan tema ve davranış kalıplarına dikkat ederek sadece dinlemesi gerekecektir. "A" anlatımını üç veya beş dakika sonra bitirir, eşine teşekkür eder. Sonra rol değişimi yaparlar. Bu kez "A" eşini dinler. "B" de anlatacaklarını bitirdikten sonra ortaya çıkan davranış kalıplarını ve temaları birlikte değerlendirirler.

6. GRUP OYUNU: "KADINLARLA İLİŞKİM NASIL?"

5. Oyun gibi, bu egzersiz de kadınlarla olan ilişkilerinizin arşetipiksel doğası hakkında size fikir verecektir.

Kimin "A", kimin "B" olacağını kararlaştırarak başlayın ve bir önceki oyundaki formatı aynen izleyin. Bu sefer, tanrıçalar açısından bakarak kadınlarla ilişkilerinizin nasıl olduğunu anlatın.

EK-B

TANRIÇA PSİKOLOJİSİNİN KISA TARİHİ

Tanrıça psikolojisini “keşfetmişim” gibi izlenim uyandırmak istemem. Altmışlı yıllardan beri şekillenmekte olan kadınsı psikolojiye sadece bir isim, anlaşılır bir form verdim ve de farklı bir bakış açısı getirdim. Amacım, başkalarının da yapmış olduğu son derece önemli ve ilham verici çalışmaları özetlemek, bir sentez geliştirmek ve bu çalışmaları altı temel Yunan tanrıçasının arşetipsel imgesi ile organize etmektir.

Ancak ataerkil, anaerkil gibi kavramlara sık sık değindiğim ve kitap boyunca pek çok yorumumu Jungçu ve feminist yazarların çalışmalarına dayandırdığım içindir ki tam olarak tanımlanamamış olan bu alanı bir tür düzenlemeye tabi tutmanın, daha spesifik ayrımlar yapma eğilimindeki Athena tipi okurlarımızı rahatlatacağı düşüncesindeyim. Dolayısıyla, burada ana kaynakçaya ek olarak, bu çalışmanın nasıl geliştiğine yönelik bir özet sunacağım.

Aşağıda psikoloji, sosyoloji, politika ve inançları tanrı ve tanrıçaların bakış açısıyla yorumlayan bazı başlıca yazarların, araştırmacı ve teorisyenlerin kaynakçası yer almaktadır. (Verilen tarihler, yapılan çalışmanın orijinal dildeki ilk basım yılını göstermekte, baskı tarihleriyle ilgili diğer detaylar ise kaynakça bölümünde yer almaktadır.)

Tek eşliliğin ve ataerkil ailenin bütün toplumların doğal temeli olduğu fikrini sorgulayan ilk temel çalışma İsviçreli antropolog J. J. Bachofen tarafından yapılmıştır. (*Das Mutterrecht*, 1861; Bachofen'in bazı çalışmalarının İngilizce bir derlemesi ise Joseph Campbell tarafından baskıya hazırlanmıştır, *Myth, Religion and Mother Right*, 1967.) [Söylence, Din ve Anaerki, Payel Yayınları] Bachofen, pek çok Yunan ve Roma Dönemi efsanesinin yorumunu temel alarak insan toplumunun üç aşaması olduğu sonucuna varmıştır: Rastgele yaşanan bir cinsellik dönemi -buna yeraltı heterizmi adını vermiştir-; anaerkilliğin ya da kadınsal egemenliğin gelişimi -bu ise gerçek anaerkil yapıdır-; ve sonrasında da ataerkil yapının gelişimi.

Bachofen'in çalışması büyük etki yaratarak etnografya, antropoloji ve sosyoloji alanında yapılan pek çok araştırmanın tohumlarını atmıştır. Even Engels'in çalışması da bu etkinin izlerini taşımaktadır (*The Origins of the Family, Private Property and the State*; 1884) Sir James Frazer'ın kapsamlı kitabı ise doğrudan anaerkil anlayışı adres göstermese de Akdeniz ve Yakın Doğu'daki Yüce Ana kültleriyle ilgili son derece zengin verileri bir araya toplamaktadır. (*The Golden Bough*; 1890 - Altın Dal ve Folklorun Kökleri 1; Payel Yayınları.)

Jane Ellen Harrison'un klasik eseri ise Yunan inanç sistemine, anaerkil yapıdan ataerkil yapıya dönüşümün sosyal koşulları açısından bakmaktadır; yaklaşımı ise hem Frazer'ın hem de Bachofen'in izlerini taşır (*Prolegomena of Greek Religion*; 1902.)

Mitolojik materyallerden psikolojik süreçlerin anlaşılması çerçevesinde ise ilk kez C. G. Jung temel bazda yararlanmıştır. (*Symbols of Transformation*; 1912) Jung burada, şizofrenideki hayal ve kuruntu hallerini analiz ederken Yüce Ana Tanrıça, onun İlahi Oğlu ve Kahraman'ın bilinçdışına yönelik yolculuklarında da pek çok paralel mitolojik motif yakalamıştır. Anne arşetipinin ise annenin bireysel imgesine baskın çıktığı fikrini de ilk kez burada geliştirmiştir. Ayrıca bilinçdışı zihinlerimizde hem Hayat hem de Ölüm olarak yerleşmiş olan İkili Ana Tanrıça'ya yönelik derin bir takım psikolojik işaretleri de keşfetmiştir.

Robert Briffault'un *The Mothers* (1927) (Analar; Payel Yayınları) adlı kitabı ise Bachofen'in, salt anaerkil yapıdaki düzenlerin mevcudiyetine yönelik orijinal varsayımını biraz farklılaştırmakta ve Batılı kültürler ile ilkel toplumlarda kadının rolü ve yeri üzerine

çok geniş çaplı antropolojik verileri bir araya getirmektedir. Alman yazar Helen Diner da Freud, Jung ve Frazer kadar Bachofen ve Briffault'tan da ilham alan *Mothers and Amazons: The First Feminine History of Culture* (1930) adlı kitabını yayınlamıştır. Ancak bu çalışma, Bachofen ve Briffault'un noksanlarını ve hatalarını daha ziyade güçlendirme eğiliminde olup tartışmalı bir çalışma olarak kalmıştır.

Otuzlu yılların sonlarına doğru ise Jung, çalışmalarını geliştirecek bazı bilim adamı ve psikologları kendi tarafına çekmiştir. Psikolojinin tamamını arşetiplerin temeli üzerinde yapılandırma önerisi ise bilim ve din olmak üzere pek çok alanda meyve vermiştir. Örneğin Jungçu analist Esther Harding, Briffault'un Ay Ana tanrıçası ve adet dönemiyle ilgili bulgularını kullanarak *Women's Mysteries* (1955) adlı çalışmayı yapmıştır.

Jung ve Macar klasikçi Carl Kerényi arasındaki yakın işbirliği, dört tane son derece önemli makalenin yayımlanmasına vesile olmuştur; bu çalışma daha sonraları *Essays on Science of Mythology* (1949) adıyla tanınmıştır. Bu çalışmada Jung ve Kerényi'nin özellikle Kore ya da Genç Kız'la ilgili makaleleri, benim de aralarında olduğum pek çok yazara ilham kaynağı olmuştur. Kerényi'nin Alman hocası W. F. Otto, Yunan dininin spiritüel anlamı üzerine son derece değerli bir çalışma yapmıştır (*Homeric Gods*; 1929; İngilizceye çevirisi, 1974). Bu çalışma, Jungçu akademisyenlerin iki nesline ilham kaynağı olduğu gibi bugün de pek çok arşetipsel psikoloğa ışık tutmaktadır.

Jung'un bir diğer çalışma arkadaşı olan Erich Neumann, *The Origins and History of Consciousness* (1949) adlı çalışmasında Bachofen'in fikirlerine geri dönmüştür. Neumann, Bachofen'in orijinal *sosyal* evrim teorisini alarak, mitolojik paralelleri kullanmak suretiyle bunu, birey bilincinin anaerkil aşamalardan ataerkil aşamalara evrimsel gelişimiyle ilgili *psikolojik* bir modele adapte etmiştir. Neumann ayrıca Kahraman'ı da bir ara dönem olarak çalışmasına eklemiş ve kitabı böylece, Jung'un *Symbols of Transformations* adlı kitabına yeni bir biçim kazandıran temel bir çalışma haline gelmiştir.

Kısa bir süre sonra ise Neumann, Anne arşetipine yönelik kültürlerarası bir psikolojik analiz niteliği taşıyan *The Great Mother* (1955) adlı çalışmasını yayınlamıştır. Neumann bu çalışmada Ana Tanrıça'nın, Yontma Taş Çağından Hristiyanlığa dek uzanan

dönemlerdeki örneklerine ve tasvirlerine son derece detaylı bir şekilde yer vermiştir; bu örnek ve tasvirler, kadim dönemlerdeki ve günümüzdeki pek çok kültüre ait sembolik ve ikonografik çeşitliliği de içermektedir. Ayrıca, Jung'un İkili Anne kavramını da genişleterek Yüce Ana'nın spesifik *yanlarını* ve işlevlerini de ayırmıştır: Hayvanların Hanımefendisi, Bitkilerin Hanımefendisi, Dönüşüm ve Değişimin Kutsal Vasıtası Olan Arşetipik Kadınsı, Rahibe ve Şaman Olan Kadınsı, Bilgelik Tanrıçası (Sophia). Bunlar, bu kitapta üzerine eğildiğim arşetipik kadınsının temel boyutlarıdır.

Jung'un uzun yıllar yakın çalışma arkadaşı olan Toni Wolff da kadınsı psikolojiye yönelik gittikçe gelişen Jungçu anlayış dahilinde önemli bir derleme yaparak "Structural Forms of the Feminine Psyche" (1956) adlı kısa bir tez yazmıştır. Kendi tabiriyle bu "karamalar" geniş kapsamlı bir etki alanı yaratarak diğer pek çok araştırmacıya da ışık tutmuştur. Wolff bu çalışmasında dört temel dışı karakterin ayırımına gitmiştir: *Anne* ve karşıtı *Heteira*; *Amazon* ve onun karşıtı *Medyum*. Wolff bu dört temel tipin, Yunan paralellere atıfta bulunmuş olmakla birlikte çalışmasını nispeten dar bir çerçevede tutmuştur.

Benim bu kitapta yaptığım çalışma ise Amazon tipini üç kategoriye ayırmak -Hera, Athena ve Artemis- ve birbirine karşıt üç farklı ikili oluşturmak yönündedir. Neumann'ın *Great Mother*'da yaptığı son derece faydalı ancak kesin bir ayırım oluşturmayan altı bölümlük sınıflandırmasının ve Amazon psişesinin günümüz kadınlarında gittikçe daha karmaşık bir hal aldığına yönelik gözlemlerimin, yaptığımız kategorilendirmeyi doğruladığı hissini taşımaktayım.

Robert Graves ise kırklı ve ellili yıllardaki bu Jungçu keşiflerden bağımsız olarak muhteşem yapıtı *The White Goddess*'ı (1948) kaleme almıştır. Graves bu çalışmasında, anaerkil kültürün son derece zengin yapıdaki Keltik kaynaklarına yoğunlaşmaktadır. Kısa bir süre sonra da bu eserine, özgün ve tartışmaya açık nitelikteki bir sözlük çalışmasıyla bütünlük kazandırmıştır (*The Greek Myths*; 1955). Kitabın yaklaşık elli yıl öncesinden Jane E. Harrison'un etkisini yansıtan dipnotları ise anaerkil ve ataerkil düzen, antik Yunan inancı ve toplum yapısı, antik dünyadaki insanların birbirleriyle olan karmaşık ilişki ve etkileşim yolları hakkında paha biçilmez bir hazine niteliği taşımaktadır.

Altmışlı yılların sonlarına doğru ortaya çıkan feminist uyanış ise ataerkil düzene yönelik bir dizi eleştiri ve manifestonun

yayınlanmasına vesile olmuştur. Betty Friedan'ın *The Feminine Mystique* (1963), Kate Millet'in *Sexual Politics* (1970) (Cinsel Politika; Payel Yayınları) ve Germaine Greer'in *The Female Ennuch* (1970) (Cinselliği Biten Kadın; Doruk Yayınları) adlı çalışmaları bunların arasında en çok okunanlardır; öte yandan toplumsal değerlerin politikaya, plastik sanatlara, edebiyata, müziğe, eğitime ve sosyal kuruluşlara yeni bir form kazandıracak yöndeki köklü değişimi halen devam etmekte olan uzun bir süreci gerektirmektedir. Kısacası kadınlar arasında yeni bir kadınsı alt kültür doğmaktadır ve bu kültür; politik, sosyal ve spiritüel olarak aktif ve bilinçli bir hale gelmeleri için kadınları daha önce Batı tarihinde benzeri görülmemiş bir şekilde teşvik etmektedir.

Kadınsı kültürün yeniden doğuşuna yönelik hoş bir atıf da Judy Chicago'nun, bütün çağların büyük kadınsı ruhlarının seramik tabaklara ve objelere nakşedilen imgelerini ele alan olağanüstü projesidir. Chicago'nun bu projeye ilgili kayıtları (*The Dinner Party*; 1970) kadın tarihindeki minyatür bir "Kim Kimdir" derlemesi niteliğindedir.

Simone de Beauvoir'ın *The Second Sex* (Kadın, "İki Cins"; Payel Yayınları) (1949) adlı çalışması gibi önceleri sadece entelektüel bir ilgi gören kitaplar artık birer manifesto niteliği kazanmaktadır. Her türlü sosyal kurum üzerinde yapılan ataerkil nitelikli tahrifat, günümüzde saldırı oklarının hedefidir: Mary Daly'nin *Beyond God the Father* (1973) adlı kitabı, Hristiyanlığa karşı radikal bir eleştiridir, Phyllis Chessler'in *Woman and Madness* (1972) adlı çalışması, kadınların psikiyatrik değerlendirmelerindeki ve tedavilerindeki cinsel ayrımcılıktan yakınmaktadır; Adrienne Rich'in *Of Woman Born* (1976) adlı kitabı, anneliği yeniden ele almakta ve farklı bir açıdan değerlendirmektedir; Suzanne Arms'ın *Immaculate Deception* (1975) adlı çalışması, hastanedeki doğumlarının rutin hale gelişine yönelik duyarsızlığı gözler önüne sermektedir; Susan Griffin'in *Woman and Nature* (1978) adlı çalışması ise kadın bedeninin ve doğanın ataerkil anlayışla suistimal edilmesine ve sömürülmesine son derece duyarlı eleştiriler getirmektedir. Bunlar ve daha pek çoğu, "kadın" konusunda yepyeni bir görüş ve tartışma iklimi yaratmaktadır.

Yetmişli ve seksenli yıllarda ise Rosemary Ruether (*New Woman, New Earth*; 1975) gibi radikal Hristiyanlardan, Starhawk (*The Spiritual Dance*; 1979) ve Margot Adler (*Drawing Dawn the Moon*,

1979) gibi pagan inanışları benimsemiş olanlara dek kadınsı spiri-tüaliteye yönelik radikal yaklaşımlara sözcülük eden bazı kadın yazarların sahneye çıktığı gözlemlenmektedir. Merlin Stone'un *When God was a Woman* (1978) (Tanrılar Kadinken; Payel Yayınları) ve Charlene Spretnak'ın *Lost Goddesses of Early Greece* (1978) adlı çalışmaları ise tanrıçalara olan ilgiyi artırarak tarihte ve spiri-tüalitede resmi olarak kabullenilmiş ataerkil savlara adeta meydan oku-maktadır. Barbara Walker ise bu alandaki bütün yaklaşımları özet-lemek amacıyla *Woman's Encyclopedia of Myths and Secrets* (1983) adıyla son derece değerli bir çalışma yapmıştır.

Gittikçe artan sayıda feministin eleştirellikten uzaklaşmasalar da Jungçu yaklaşıma daha açık bir hale geldiği de gözlemlenmek-tedir. Kadın akademisyenler ve psikologlar arasında Jungçu ve feminist düşünceleri bütünleştirmek yönünde bir çaba söz konu-sudur. Naomi Goldenberg'in (*The Changing of the Gods*, 1979), Estella Lauter ve Carol Schreier Ruprecht'in (*Feminist Archetypal Theory*, 1985) çalışmaları bunlardan önde gelenlerdir. Bu yazarlar, James Hillman'ın yeni bir vizyonla ele aldığı Jung'un "arşetipsel psikoloji"sinden önemli ölçüde etkilenmişlerdir. Hillman'ın *Myth of Analysis* (1972) ve *Re-visioning Psychology* (1975) adlı çığır açıcı nitelikteki çalışmaları ise tanrıların, arşetiplerin ve efsanelerin çeşit-liliğine dayalıdır. Bu düşüncelere dayalı bir diğer değerli çalışma da David Miller'ın *The New Polytheism* (1974) adlı kitabıdır.

Facing the Gods (1980) ise Athena, Hephaistos, Artemis ve diğer-leriyle ilgili olarak Hillman, Kerényi, Murray Stein, Miller ve başka pek çok yazarın arketipsel psikoloji üzerine yazdıkları makalele-rin bir derlemesidir. Bu makalelerin pek çoğu, Hillman'ın tanrı ve tanrıçalar üzerine pek çok yazısının yer aldığı değerli çalışma-sı *Spring*'den alınmıştır. Bu çalışmalar, arşetipsel psikolojinin eri-şim imkanı sunduğu açıklayıcı ve gelişkin yollar sayesinde kadı-na, bireysel psikolojiye ve kültürel kalıplara yönelik yeni bir bakış standardı getirmiştir.

Psikolojiyi ve toplum kültürünü tanrıların, tanrıçaların ve mito-lojinin arşetipsel anlayışı ile değerlendirmeye yönelik Jung'un öncülük ettiği bu akımın bir parçası olarak daha pek çok önem-li kitap yayınlanmıştır: Christine Downing, *The Goddess* (1978); Penelope Shuttle ve Peter Redgrove, *The Wise Wound* (1978); Nor Hall, *The Moon and the Virgin* (1980); Sylvia Brinton Perera, *Descent of the Goddess* (1981); Edward C. Whitmont, *Return of the Goddess*

(1982); Jean Shinoda Bolen, *Goddess in Everywoman* (1984); Marion Woodman, *Addiction to Perfection* (1982). Bunlardan son ikisi ise, Tanrıça'nın içsel deneyimine dayalı psikoloji fikrini çok daha geniş kitlelere duyurması açısından son derece önemli ve popüler çalışmalardır.

Son olarak ise yetmişlerde yayınlanan ve büyük ses getiren üç tane yazıya değinmek istiyorum: Philip Zabriskie'nin *Goddess in Our Midst* (1974) adlı çalışması, Robert Bly'la *East West Journal* tarafından yapılan "The Great Mother and the New Father" başlıklı röportaj ve yine Robert Bly'nin *Sleepers Joining Hands*'deki önemli makalesi "I Came Out of the Mother Naked". Ayrıca Robert Bly, tanrıçalara ve ortaya çıkmakta olan kadınsı bilince yönelik çok kapsamlı entelektüel ve sanatsal yaratıcılığı teşvik etmek için uzun yıllar boyunca pek çok seminer vermiştir.

YAZAR HAKKINDA

Roger J. Woolger, Jungçu bir analisttir. İngiliz asıllıdır; psikoloji ve karşılaştırmalı dinler üzerine eğitimini Oxford ve Londra Üniversitelerinde tamamlamış, ayrıca Zürih'teki C. G. Jung Enstitüsünde eğitim almıştır. Pek çok üniversitede misafir öğretim görevlisi olarak dersler vermiş olan Roger J. Woolger, Tanrıça Seminerleri adıyla düzenlediği çalışmalarını derlediği bu kitabının dışında geçmiş yaşam terapisi konusunda önemli bir çalışma olan *Other Lives, Other Seloes* (Başka Yaşamlar, Başka Benlikler) ve *Geçmiş Yaşamlarımızı İyileştirin* adlı bir kitap daha yazmıştır. *Deep Memory Process* (Derin Anı İşlemi) adı verilen, regresyon alanında beden üzerinde çalışmayı içeren, önemli bir yöntemin kurucusudur.

www.deepmemoryprocess.com

Deep Memory Process (Derin Anı İşlemi) Türkiye kurları için aşağıdaki adresten bilgi alabilirsiniz:

bilyay@bilyay.org.tr

KAYNAKÇA

(*) Bu kitaplar kusursuz bir kaynak teşkil etmektedir.
[] Orijinal basım tarihlerini göstermektedir.

I. YUNAN MİTOLOJİSİ VE İNANÇ SİSTEMİ: TEMEL KAYNAKLAR ve YORUMLAR

- Anonim (Çeviri: Charles Boer). *The Homeric Hymns*. Dallas: Spring, 1979 [1970].
- Bly, Robert. "On the Great Mother and the New Father." *East West Journal*, Ağustos 1980.
- Bly, Robert. *Sleepers Joining Hands*. New York: Harper and Row, 1973
- (*) Bolen, Jean Shinoda. *Goddesses in Everywoman*. New York: Harper&Row, 1984.
- Burkert, Walter. *Greek Religion*. Çeviri: John Raffan. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1985.
- Cantarella, Eva. *Pandora's Daughters*. Çeviri: Fant. Baltimore: The John Hopkins University Press, 1987 [1981].
- Downing Christine. *The Goddess*. New York: Crossroad, 1981.
- (*) Eliade Mircea. *A History of Religious Ideas*, 3 cilt, Chicago: University of Chicago Press, 1978. **Dinler Tarihine Giriş; Kabalcı Yayınevi.**
- Godolphin, F.R.B. *Great Classical Myths*, New York Modern Library, 1962.
- Grant, Micheal. *Myths of the Greeks and Romans*. New York: New American Library, 1962.
- Graves, Robert. *The Greek Myths*, 2 cilt. New York: Penguin, 1979 [1955]. **Yunan Mitleri; Say Yayınları.**
- Guthrie, W.K.C. *The Greeks and Their Gods*. Boston: Beacon, 1950.
- Hamilton, Edith. *Mythology*. New York: New American Library, 1942 [1940]. **Mitologya; Varlık Yayınları.**
- Harrison, Jane Ellen. *Prolegomena of the Study of Greek Religion*. London: The Merlin Press, 1962 [2. baskı 1907].
- Harrison, Jane Ellen. *Mythology*. New York: Harcourt, Brace And World, 1963 [1924].
- Harrison, Jane Ellen. *Themis: A Study of The Social Origins of Greek Religion*. Cambridge, İngiltere: Cambridge University Press 1927 [1912].
- Hesiod. *Theonogy. In Hesiod and Theognis*. Çeviri: Dorothea Wender. Londra: Penguin, 1973.

- Homer. *The Odyssey*. Çeviri: E. V. Rieu. Londra: Penguin, 1946. **Odyseia; Can Yayınları.**
- Homer. *Iliad*. Londra: Penguin 1950. **İlyada; Can Yayınları.**
- Jung, C. G.- Carl Kerényi. *Essays On A Science Of Mythology*. Princeton, N.J: Princeton/Bollingen 1969 [1949].
- Kerényi, Carl. *The Gods of The Greeks*. New York: Thames & Hudson, 1979 [1951].
- Meyer, Marvin W. *The Ancient Mysteries*. New York: Harper & Row, 1987.
- Nilsson, Martin P. *A History of Greek Religion*. New York: Norton, 1964 [1952].
- Otto, Walter F. *The Homeric Gods*. Çeviri: Moses Hadas. New York: Thames & Hudson, 1979 [1929].
- Ovid. *Metomorphoses*. Çeviri: Innis. Londra: Penguin, 1946. **Ovid, Dönüşümler; Payel Yayınları.**
- Rhode, Erwin. *Psyche: The Cult Of Souls And The Belief in Mortality Among The Greeks*, 2 Cilt. Çeviri: Hills. New York: Harper & Row, 1966 [1920].
- Slater, Phillip. *The Glory of Hera: Greek Mythology and the Greek Family*. Boston: Beacon, 1968.
- Spretnak, Charlene. *Lost Goddesses of Early Greece. A Collection of Pre-Hellenic Mythology*. Boston: Beacon, 1981 [1978].

II. KADINSI İLKE ve TANRIÇALAR ÜZERİNE GENEL İÇERİKLİ BAZI ÇALIŞMALAR

1. Antropoloji, Tarih ve Tarihsel Kurgu

- Bachofen, J. J. *Myth, Religion and Mother Right*. Derleme: Joseph Campbell. Princeton, N. J: Princeton/Bollingen 1967 [1861]. **Söylence, Din ve Anaerki; Payel Yayınları.**
- Bernal, Martin. *Black Athena: The Afroasiatic Roots of Classical Civilization*, 3 Cilt. New Brunswick, N.J: Rutgers University Press, 1987. **Kara Atena; Kaynak Yayınları.**
- Bradley, Marion Zimmer. *The Firebrand*. New York: Simon and Schuster, 1988.
- Briffault, Robert. *The Mothers*. Gordon Rattray Taylor tarafından kısaltılmış baskısı. New York: Atheneum, 1977 [1927]. **Analar; Payel Yayınları.**
- Brindel, June Rachuy. *A Novel of Ancient Greece*. New York: St. Martins Pres, 1980.
- Brindel, June Rachuy. *Phaedra: A Novel of Ancient Athens*. New York:

- St. Martins Pres, 1985.
- De Riencourt, Amaury. *Sex and Power in History*. New York: Delta, 1975.
 - Diner, Helen. *Mothers and Amazons*. New York: Doubleday / Anchor, 1973 [1930].
 - Frazer, Sir James G. *The Golden Bough*. New York: St. Martins Pres, 1980; Macmillan, 1922 [1890]. **Altın Dal ve Folklorun Kökleri 1; Payel Yayınları.**
 - Gimbutas, Marija. *The Goddesses and Gods of Old Europe*. Berkeley, Calif.: University of California Press. 1974.
 - Graves, Robert. *The White Goddess*. New York: Vintage Books, 1958 [1948].
 - James, E. O. *The Ancient Gods*. New York: G.P.Putnam's 1960.
 - Patai, Raphael. *The Hebrew Goddess*. New York: Avon, 1967.
 - Pomeroy, Sarah B. *Goddesses, Whores, Wives and Slaves*. New York: Shocken, 1975.
 - (*) Sjöo, Monica - Barbara Mor. *The Great Cosmic Mother: Rediscovering the Religion of the Earth*. New York: Harper & Row, 1987.
 - Stone, Merlin. *When God was a Woman*. New York: Harvest/Harcourt, 1976. **Tarırlar Kadınken; Payel Yayınları.**
 - Stone, Merlin. *Ancient Mirrors of Womanhood*, 2 Cilt. New York: New Sibylline Books, 1979.
 - Thompson, William Irwin. *The Time Falling Bodies Take to Light*. New York: St. Martin Pres, 1981.

2. Feminizm

- Daly, Mary. *Beyond God the Father: Toward a Philosophy of Women's Liberation*. Boston: Beacon Press, 1973.
- de Beauvoir Simone. *The Second Sex*. New York: Knopf, 1952 [1949]. **Kadın "İki Cins"; Payel Yayınları.**
- Demetrakopoulos, Steaphanie. *Listening to Our Bodies*. Boston: Beacon, 1983.
- Freidan Betty. *The Second Stage*. New York: Summit, 1981.
- Freidan Betty. *The Feminine Mystique*. New York: Dell, 1963.
- Greer, Germanie. *The Female Eunuch*. New York: Bantam, 1970. **Cinselliği Biten Kadın; Doruk Yayınları.**
- Keller, Evelyn Fox. *Reflection of Gender and Science*. New Haven: Yale University Pres, 1985. **Toplumsal Cinsiyet ve Bilim Üzerine Düşünceler; Metis Yayınları.**
- Kolbenschlag, Madonna. *Kiss Sleeping Beauty Goodbye*. New York: Doubleday, 1979.

- Millet, Kate. *Sexual Politics*. New York: Avon, 1970. **Cinsel Politika; Payel Yayınları.**
- (*) Morgan Robin (Derleme) *Sisterhood is Powerful*. New York: Vintage, 1970.
- Ruether, Rosemary. *New Woman, New Earth*. New York: Seabury, 1975.
- (*) Wynne, Patrice. *The Womanspirit Sourcebook*. San Francisco: Harper & Row, 1988.

3. Jungcu ve Arketipsel Psikoloji

- Bly, Robert. "I Came Out of The Mother Naked." *Sleepers Joining Hands*. New York: Harper & Row, 1973.
- (*) Bolen, Jena Shinoda. *Goddesses in Everywoman*. New York: Harper & Row, 1984.
- Castillejo, Irene. *Knowing Woman*. New York: Harper & Row, 1974.
- Colegrave, Sukie. *The Spirit of the Valley*. Los Angeles: J.P. Tarcher, 1979.
- Goldenberg, Naomi. *The Changing of the Gods: Feminism and the End of Traditional Religions*. Boston: Beacon, 1979.
- Hall, Nor. *The Moon and the Virgin*. New York: Harper & Row, 1980.
- Harding, M. Esther. *Women's Mysteries, Ancient and Modern*. New York: Harper & Row, 1978 [1951].
- Hillman, James. *Re-Visioning Psychology*. New York: Harper & Row, 1975.
- Hillman, James. *The Myth of Analysis*. New York: Harper & Row, 1978 [1972].
- Hillman James. *Facing the Gods*. Irving, Tex.: Spring, 1980.
- Hillman James. *Fathers and Mothers*. Dallas. Spring, 1982.
- Jung, C. G. *Symbols of Transformation*. Princeton, N. J.: Princeton/Bollingen, 1954 [1912].
- Jung, C. G. *Man and His Symbols*. New York: Doubleday, 1964.
- (*) Lauter, Estella – Carol Schreier Rupprecht. *Feminist Archetypal Theory*. Knoxville, Tenn.: University Of Tennessee, 1985.
- Miller, David L. *The New Polytheism*. Irving, Tex.: Spring, 1981 [1974].
- Neumann, Erich. *The Great Mother*. Princeton, N.J.: Princeton/Bollingen, 1955.
- Neumann, Erich. *The Origins and History of Consciousness*. Princeton, N.J.: Princeton/Bollingen, 1954 [1949].
- Stern, Carl. *The Flight From Woman*. New York: Farrar, Strauss, 1965.
- Ulanov, Ann. *The Feminine in Jungian Psychology and Christian Theology*. Evanston, Ill.: Northwestern, 1971.

- Von Franz, Marie- Louise: *The Feminine in Fairy Tales*. Irving, Tex.: Spring, 1974.
- Whitmont, Edward, C. *Return of the Goddess*. New York: Crossroad, 1982.
- Wolff, Toni. *Structural Forms of the Feminine Psyche*. Zürich: C. G. Jung Institue, 1956.
- Zabriskie, Phillip. "Goddesses in Our Midst." *Quadrant*, 1974.

4. Antolojiler, Referanslar ve Kaynaklar

- Barnstone, Alki And Willis. *A Book of Woman Poets*. New York: Schocken, 1980.
- (*) Chicago, Judy. *The Dinner Party*. New York: Anchor Press/Doubleday, 1979.
- Christ, Carol P. – Judith Plaskow. *Womanspirit Rising: A Feminist Reader in Religion*. New York: Harper & Row, 1979.
- Cosman, Carol – Joan Keefe – Kathleen Weaver. *The Penguin Book of Women Poets*. New York: Penguin, 1979.
- Johnson Robert A. *Inner Work: Using Dreams and Active Imagination for Personal Growth*. New York: Harper & Row, 1986.
- Rainer, Tristine. *The New Diary: How to Use a Journal for Self-Guidance and Expanded Creativity*. Los Angeles: J. P. Tarcher, 1978.
- Ruether, Rosemary Radford. *Womanguides: Readings Towards a Feminist Theology*. Boston: Beacon, 1985.
- (*) Walker, Barbara G. *The Woman's Encyclopedia of Myths and Secrets*. New York: Harper & Row, 1983.
- Washburn, Penelope. *Seasons of Woman*. New York: Harper & Row, 1982.
- (*) Weigle, Marta. *Spiders and Spinsters*. Santa Fe: University of New Mexico.
- (*) Wynne, Patrice. *The Womanspirit Sourcebook*. San Francisco: Harper & Row, 1988.

III. ALTI TEMEL TANRIÇA: REFERANSLAR ve DİĞER KAYNAKLAR

2. Bölüm: Athena: Dünyaadaki Savaşçı Kadın

- Fynn. *Mister God, This is Anna*. New York: Ballantine, 1974.
- Hall, Nor. *Those Women*. Dallas: Spring, 1988.
- Hennig, Margaret – Anne Jardim. *The Managerial Woman*. New York: Anchor/Doubleday, 1977.

- Jung C. G. "Psychological Aspects of the Mother Archetype." In *Four Archetypes*. Princeton, N.J.: Princeton/Bollingen, 1970 [1959].
- Kerényi, Carl. *Athene: Virgin and Mother*. Çeviri: Murray Stein. Zürich: Spring, 1978.
- Leonard, Linda. *The Wounded Woman*. Boulder, Colo.: Shambhala, 1983.
- Lichtenstein, Grace. *Machisma: Women and Daring*. New York: Doubleday, 1981.
- Moffat, Maryjane – Charlotte Painter. Bölüm 2. "Work," of *Revelations: Diaries of Women*. New York: Random House/Vintage, 1974.
- Morgan, Robin. *Sisterhood is Powerful*. New York: Vintage, 1970.
- Panichas, George A. *The Simone Weil Reader*. New York: David McKay, 1977.
- Person Carol – Katherine Pope. *The Female Hero in American and British Literature*. New York: Bowker, 1981.
- Perlingievi, Ilya Sandra. "Strokes of Genius," Ms - Eylül 1988.
- Petroff, Elizabeth Alvida. *Medieval Women's Visionary Literature*. New York: Oxford University Press.
- Pisan, Christine. *The Book of The City of Ladies*. New York: Persona Books, 1982.
- Warner Marina. *Joan of Arc: The Image of Female Heroism*. New York: Alfred A. Knopf, 1982.
- Weil, Simone. *Selected Essays, 1934-1943*. Londra: Oxford University Press, 1962.
- Woodman, Marion. *Addiction of Perfection: The Still Unravished Bride*. Toronto: Inner City, 1982.

3. Bölüm: Artemis: Yalnız Avcının Yüreği

- Adler, Margot. *Drawing Down the Moon*. Boston: Beacon, 1981.
- Andrews, Lynn V. *Medicine Woman*. San Francisco: Harper & Row, 1981.
- Auel, Jean. *The Clan of the Cave Bear*. New York: Crown, 1980. **Mağara Ayısı Klanı; Artemis Yayınları.**
- Bly, Robert. *News of the Universe: Poems of Twofold Consciousness*. San Francisco: Sierra Club, 1980.
- Dillard, Annie. *Teaching a Stone to Talk*. New York: Harper, 1982.
- Ehrenreich, Barbara – Deirdre English. *Witches, Midwives and Nurses: A History of Women Healers*. London Writers and Readers Publishing Cooperative, 1973.
- Fox, Matthew. *Original Blessing: A Primer of Creation Spirituality*. Santa fe: Bear, 1984.
- Griffin, Susan. *Woman and Nature: The Roaring Inside Her*. New York:

- Harper & Row, 1978.
- Kerényi, Carl. "A Mythological Image of Girlhood: Artemis" (Facing the Gods- James Hillman, 1980).
 - LaBastille, Anne. *Women and Wilderness*. San Francisco: Sierra Club Books, 1980.
 - LaChapelle, Dolores. *Earth Wisdom*. Silverton, Colo.: Finn Hill Arts, 1978.
 - Lawick-Goodal, Jane van. *In the Shadow of Man*. Boston: Houghton Mifflin, 1971.
 - Lichtenstein, Grace. *Machisma: Women and Daring*. New York: Doubleday, 1981.
 - Lovelock, James. *Gaia: A New Look at Life on Earth*. New York: Oxford University Press, 1975.
 - Mahdi, Louise Carus – Steven Foster – Meredith Little. *Betwixt and Between: Patterns of Masculine and Feminine Initiation*. La sale, Ill.: Open Court, 1987.
 - Malamud, Rene. "The Amazon Problem." (Facing the Gods, 1980)
 - Merchant, Carolyn. *The Death of Nature*. New York: Harper & Row, 1980.
 - Michel, John. *The View Over Atlantis*. Londra: Granstone Press, 1969. (Gelişmiş baskı. New York: Harper & Row, 1983).
 - Mowat, Farley. *Woman in the Mist: The Story of Dian Fossey and the Mountain Gorillas of Africa*. New York: Warner, 1987.
 - Paris, Ginette. *Pagan Meditations: Aphrodite, Hestia, Artemis*. Dallas: Spring, 1986.
 - Petroff, Elizabeth Alvilda. *Medieval Women's Visionary Literature*. New York: Oxford University Press, 1986.
 - Schumacher, E. F. *Small Is Beautiful*. New York: Harper & Row, 1975. **Küçük Güzeldir; Varlık Yayınları.**
 - Spretnak, Charlene – Fritjof Capra. *Green Politics: The Global Promise*. Santa Fe: Bear and Company, 1986.
 - Starhawk. *The Spiral Dance: A Rebirth of the Ancient Religion of the Great Goddess*. New York: Harper & Row, 1979.
 - Stratton, Joanna L. *Pioneer Women*. New York: Touchstone, 1981.
 - Stroud, Joanne – Gail Thomas. *Images of the Untouched*. Irving Tex.: Spring, 1982.
 - Thompson, William Irwin. *Gaia: A Way of Knowing*. Great Barrington, Mass.: Inner Traditions, Lindisfarne, 1987.
 - Ywahoo, Dhyani. *The Voices of Our Ancestors*. Boston: Shambhala, 1987.

4. Bölüm: Afrodite: Altın Aşk Tanrıçası

- Bedier, Joseph. *The Romance of Tristan and Iseult*. Çeviri: Hilaire Belloc ve Paul Rosenfeld. Pantheon, New York, 1945.
- Boswell, John. *Christianity, Social Tolerance and Homosexuality*. Chicago: University of Chicago, 1980.
- Cohn, Norman. *Europe's Inner Demons*. New York: Basic Books, 1975.
- De Rougement, Denis. *Love in the Western World*. New York: Pantheon, 1956.
- Friedrich, Paul. *The Meaning of Aphrodite*. Chicago: University of Chicago, 1978.
- Goldberg, B. Z. *The Sacred Fire*. Secaucus, N.J.: Citadel Press, 1974.
- Grigson, Geoffrey. *The Goddess of Love*. New York: Stein and Day, 1977.
- Janus, Sam ve Barbara Bess. *A Sexual Profile of Men in Power*. New York: Prentice-Hall, 1977.
- Jung, C. G. *Psychological Types*, N.J.: Princeton/Bollingen, 1971 [1921].
- Kensington Ladie's Erotica Society. *Ladies' Home Erotica*. Berkeley: Ten Speed Press, 1984.
- Lawrence, D. H. *Sons and Lovers*. Londra: Heinemann, 1913. **Oğullar ve Sevgililer; Can Yayınları.**
- Marin, Peter. *Provence and Pound*. Berkeley: University of California, 1976.
- Moffat, Maryjane ve Charlotte Painter, Bölüm 1: "Love," – *Revelations: Diaries of Women*. New York: Random House/Vintage, 1974.
- Pagels, Elaine. *Adam, Eve and the Serpent*. New York: Random House, 1988.
- Pagels, Elaine. *The Gnostic Gospels*. New York: Random House, 1979.
- Paris, Ginette. *Pagan Meditations: Aphrodite, Hestia, Artemis*. Dallas: Spring, 1986.
- Qualls-Corbett, Nancy. *The Sacred Prostitute: Eternal Aspects of the Feminine*. Toronto: Inner City, 1988.
- Rouselle, Aline. *Porneia: On Desire and the Body in Anquity*. New York: Blackwell, 1988.
- Russell, Bertrand. *Marriage and Morals*. New York: Liveright, 1929.
- Sanford, John A. *The Invisible Partners*. New York: Paulist Press, 1980.
- Summers, Anthony. *Goddess: The Secret Lives of Marilyn Monroe*. New York: Macmillan, 1985.
- Taylor, Gordon Rattray. *Sex in Society*. New York: Vanguard Press, 1954.
- Welwood, John. *Challenge of the Heart*. Boston: Shambhala, 1985. **Kalbin Yolculuğu; Kuraldışı Yayınevi.**
- Wilder, Thornton. *The Woman of Andros*. New York: Harper, 1958.

- Young, Wayland. *Eros Denied: Sex in Western Society*. New York: Grove Press, 1964.

5. Bölüm: Hera: Kraliçe ve İktidar Ortağı

- De Rougement, Denis. *Love in the Western World*. New York: Pantheon, 1956.
- Fellini, Federico. *Fellini on Fellini*. New York: New Directions, 1976.
- Kerényi, Carl. *Zeus and Hera*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1975.
- Lawrence, D. H. *Fantasia of the Unconscious*. London: Heinemann, 1923.
- Leonard, Linda Schierse. *On the Way to the Wedding*. Boston: Shambhala, 1986.
- Lewis, C.S. *Till We Have Faces*. New York: Harcourt, Brace, Jonanovich, 1956.
- Moffat, Maryjanë ve Charlotte Painter. "Part III: Power" – *Revelations: Diaries of Women*. New York: Random House/Vintage, 1974.
- Regan, Donald. *For The Record*. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1988.
- Sanford, John A. *The Invisible Partners*. New York: Paulist Press, 1980.
- Stein, Murray. "Hera, Bound and Unbound." Spring, 1977.
- Stern Carl. Bölüm 8: "Hedda and her Companions." – *Flight From Woman*. New York: Farrar, Strauss, 1965.
- Welwood, John. *Challenge of the Heart*. Boston: Shabhala, 1985. **Kalbin Yolculuğu; Kuraldışı Yayınevi.**
- Wilde, Oscar. *The Importance of Being Earnest*. – *Plays*. London: Penguin, 1954. **Ciddi Olmanın Önemi; İmge Kitabevi.**
- Williams, Tennessee. *Suddenly Last Summer*. – *Four Plays*. New York: Signet, 1968 [1958].
- Woodman, Marion. *Addiction to Perfection: The Still Unravished Bride*. Toronto: Inner City, 1982.
- Young-Eisendrath, Polly. *Hags and Heroes: A Feminist Approach to Jungian Psychotherapy With Couples*. Toronto: Inner City, 1984.

6. Bölüm: Persefon: Medyum, Mistik ve Ölülerin Hanımefendisi

- Adler, Margot. *Drawing Down the Moon*. Boston: Beacon, 1981.
- Berry, Carmen Renee. *When Helping You Is Hurting Me*. New York: Harper & Row, 1988.
- Bradley, Marion Zimmer. *The Firebrand*. New York: Simon and Schuster, 1987.
- Bryant, Dorothy. *The Kin of Ata Are Waiting for You*. New York: Ran-

- dom House, 1971.
- Chessler, Phyllis. *Women and Madness*. New York: Doubleday, 1972.
 - Demetrakopoulos, Stephanie. *Listening to Our Bodies*. Boston: Beacon, 1983.
 - Ehrenreich, Barbara ve Deirdre English. *Witches, Midwives and Nurses: A History of Women Healers*. Londra: Writers and Readers Publishing Cooperative, 1973.
 - Garrett, Eileen. *Many Voices: The Autography of a Medium*. New York: G. P. Putnam's, 1968.
 - Hillesum, Etty. *An Interrupted Life: The Diaries of Etty Hillesum 1941-1943*. Old Tappan, N.J.: Washington Square Press, 1981.
 - Hillman, James. *The Dream and the Underworld*. New York: Harper & Row, 1979.
 - Jacobi, Jolande. *Paracelsus: Selected Writings*. Princeton, N.J.: Princeton/Bollingen, 1958.
 - Jung, C. G. *Psychology and the Occult*. Princeton, N.J.: Princeton/Bollingen, 1977.
 - Klimo, Jon. *Channeling*. Los Angeles: Jeremy P. Tarcher, 1987.
 - Kübler-Ross, Elisabeth. *Living With Death and Dying*. New York: Macmillan, 1981. **Ölmek ve Ölüm Üzerine; April Yayıncılık.**
 - Lagerkvist, Par. *The Sybil* New York: Vintage, 1958. **Tanrı Gelini Sybil; YKY.**
 - Lewis, C. S. *Till We Have Faces*. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1956.
 - Neumann, Erich. "On the Moon and the Matriarchal Consciousness." - *Fathers and Mothers*. Zürih: Spring, 1973.
 - Nikhilananda, Swami. *The Gospel of Sri Ramakrishna*. New York: Ramakrishna -Vivekananda Center, 1942.
 - Perera, Sylvia Brinton. *Descent to the Goddess*. Toronto: Inner City, 1981.
 - Rohde, Erwin. Çeviri: W. B. Hillis. *Psyche: The Cult of Souls and the Belief in Immortality Among the Greeks*. 2 cilt. New York: Harper & Row, 1966 [1920].
 - Walker, Barbara. *The Crone: Woman of Age, Wisdom and Power*. New York: Harper & Row, 1985.
 - Wolkstein, Diane ve Samuel Noah Kramer. *Ianna, Queen of Heaven and Earth*. New York: Harper & Row, 1983.

7. Bölüm: Demeter, Hepimizin Annesi

- Arms, Suzanne. *Immaculate Deception*. New York: Houghton Mifflin, 1975.
- Berger, Pamela. *The Goddess Obscured: Transformation of the Grain*

- Protectress From Goddess to Saint*. Boston: Beacon, 1975.
- Berry, Patricia. "The Rape of Demeter/Persephone and Neurosis." *Spring*, 1975.
- Bombeck, Erma. *Motherhood: The Second Oldest Profession*. New York: McGraw-Hill, 1983.
- Chicago, Judy. *The Birth Project*. New York: Doubleday, 1985.
- Demetrakopoulos, Stephanie. *Listening to Our Bodies*. Boston: Beacon, 1983.
- Gaskin, Ina May. *Spiritual Midwifery*. Summertown, Tenn.: The Book Publishing, 1980.
- Greer, Germaine. *Sex and Destiny*. New York: Harper & Row, 1984.
- Hall, Nor. Bölüm 4, "Mothers and Daughters." *The Moon and the Virgin*. New York: Harper & Row, 1980.
- Kerényi, Carl. *Eleusis, Archetypal Image of Mother and Daughter*. Princeton, N.J.: Princeton/Bollingen, 1967.
- Meyer, Marwin W. Bölüm 2- "The Greek Mysteries of the Grain Mother and Daughter," *The Ancient Mysteries*. New York: Harper & Row, 1987.
- Rich, Adrienne. *Of Woman Born*. New York: Norton, 1976.
- Shuttle, Penelope ve Peter Redgrove. *The Wise Wound*. Londra: Penguin Books, 1978.
- Sorel, Nancy Caldwell. *Ever Since Eve*. New York: Oxford University Press, 1984.
- Walker, Barbara. *The Crone: Woman of Age, Wisdom and Power*. New York: Harper & Row, 1985.
- Wasson, R. Gordon ve Carl A. P. Ruck ve Albert Hoffman. *The Road to Eleusis*. New York: Harvest/Harcourt, 1978.

IV. BAHSİ GEÇEN DİĞER ÇALIŞMALAR

- Hewlett, Sylvia Ann. *A Lesser Life: The Myth of Women's Liberation in America*. New York: William Morrow, 1986.
- Friday, Nancy. *My Mother/My Self*. New York: Delacorte Press, 1977.
- Gornick, Vivian. *Fierce Attachment*. New York: Farrar, Strauss & Giroux.
- McLaughlin, Corinne ve Gordon Davidson. *Builders of the Dawn: Community Lifestyles in a Changing World*. Shutesbury, Mass.: Sirius Publishing, 1986.
- Thompson, William Irwin. *Darkness and Scattered Light*. New York: Doubleday/Anchor, 1978.

KAYNAK FİLMLER

DVD rafları, tanrıçalar yönünden zengin kaynaklardır. Bu bölümde, tanrıçaların özelliklerini yansıtan bazı uzun metrajlı filmlerin listesine yer vereceğim.¹⁰² Söz konusu filmler iki ya da daha çok tanrıça arasında geçen konuşmaları da perdeye taşıyorlar. Bu filmleri, tanrıçaları nerede aramaya başlayacağınızı dair bir fikir vermesi amacıyla tavsiye ediyorum. Tanrıçalar her yerdedir ve onlardan yana baktığınızda pek çok örnek görmeniz son derece kolaydır.

ATHENA

Broadcast News – **Haberler** (CBS/FOX)

Başarılı bir yapımcı (Holly Hunter), yakışıklı ama boş bir spikere (William Hurt) görev vermiştir, ancak bu arada ona karşı duyduğu yakınlıkla başa çıkmaya çalışmaktadır.

The China Syndrome – **Dünyanın Kaderi** (Colombia)

Jane Fonda, bir nükleer reaktördeki sızıntıyı araştıran gazeteciyi canlandırmaktadır.

Educating Rita – **Rita'yı Eğitmek** (RCA/Colombia)

Rita, İngiliz işçi sınıfına mensup bir kadındır ve eğitim görmek için büyük bir arzusu vardır. Kuaför olarak çalıştığı salondan ayrılarak üniversiteye kaydolar. (Michael Caine de filmin başrol oyuncularındandır.)

House of Games – **Oyun Evi** (Orion)

Hiçbir şeyin görüldüğü gibi olmadığı oldukça şaşırtıcı, psikolojik bir korku filmidir. Ünlü bir psikiyatr (Lindsay Crouse) bir dolandırıcının karanlık dünyasına çekilir.

Julia – **Julia** (CBS/FOX)

Yazar Lillian Hellman'ın gerçek bir olaya dayanan romanından uyarlanan filmde Julia, Hellman'dan Musevileri kurtarmak için nazi Almanyası'ndan para kaçırmalarını ister. (Jane Fonda, Vanessa Redgrave, Jason Robards ve Hal Holbrook.)

Network – **Şebeke** (MGM/UA)

Faye Dunaway bir TV kanalının acımasız yöneticisini canlandırmaktadır.

Norma Rae – **Norma Rae** (CBS/FOX)

Sally Field, tekstil işçisi Norma rolündedir. Norma bir sendika yöneticisinin yardımıyla fabrika yönetiminden duyduğu korkuyu yenerek sendikada aktif olarak görev almaktadır.

102 (*) işaretli filmler bu listeye daha sonra eklenmiştir. (d.n.)

Plenty – **Bolluk** (Thorn EMI)

II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan değişikliklerin güçlü bir direnişçi olan Susan'ın akıl sağlığı (Meryl Streep) ve iradesiz, ürkek bir adam olan kocasının kariyerine getirdiği yıkımı konu almaktadır.

Silkwood – **Silkwood** (Embassy)

Karen Silkwood'un gerçek hikayesinden uyarlanmış bir filmidir. Meryl Streep bir nükleer tesisin yol açtığı tehlikelere karşı mücadele veren boşanmış bir kadındır.

An Unmarried Woman – **Yalnız Bir Kadın** (CBS/FOX)

Jill Clayburgh'un canlandığı Erica, eşi tarafından terk edilmiş bir kadındır. Film Erica'nın yetmişli yılların özgürlükçü atmosferinde kendisini yeniden keşfetmek zorunda kalışını ve yaşadığı süreci perdeye taşımaktadır.

AFRODİT

Anna Karenina – **Anna Karenina** (Metro-Goldwyn Mayer)

Greta Garbo ve Frederic March'ın rol aldığı, Tolstoy'un şiirsel romanından uyarlanan bu kült filmde on dokuzuncu yüzyılda Rusya ve Venedik'te geçen bir aşk hikayesi anlatılmaktadır.

Camila (Embassy)

Buenos Aires'ten zengin, genç bir kadınla bir Cizvit papazının trajik aşk hikayesi anlatılmaktadır.

Carmen – **Karmen** (Media Home Entertainment)

Tutku ve flemenkonun da baş rollerde oynadığı duygusal bir filmidir.

Gentlemen Prefer Blondes – **Erkekler Sarışınları Sever** (Twentieth Century Fox)

Marilyn Monroe ve Jane Russel aşk, para ve romantizm arayan iki dansçıyı canlandırmaktadır.

Gone With the Wind – **Rüzgar Gibi Geçti** (MGM/UA)

Scarlett O'Hara, Clark Gable ve Vivien Leigh'in rol aldığı kült bir romantik filmidir.

Indiscreet – **Sonsuz Aşk** (Republic)

Ingrid Bergman ve Cary Grant, tanınmış bir oyuncuyla bir NATO subayı arasındaki aşk ilişkisini perdeye taşımaktadır.

Madame Bovary – **Madam Bovary** (MGM/CBS)

On dokuzuncu yüzyılda Fransız bir kadının aşk, tutku ve değişiklik arayışı ile toplumun muhafazakar değerlerine başkaldırı sürecinde yaşadığı trajedi anlatılmaktadır.

An Officer and Gengelman – **Subay ve Centilmen** (Paramount)

Debra Winger ve Richard Gere'in baş rollerini oynadıkları film, arka fonda askeri okul disiplininin yansıtıldığı bir aşk hikayesi üzerinedir.

The Piano – **Piyano** (Australian Film Commission)*

Tek çocuklu, dul ve dilsiz bir kadın (Holly Hunter), anlaşmalı bir evlilik yaparak piyanosu ile birlikte Yeni Zelanda'ya gider.

Pretty Baby – **Güzel Bebek** (Paramount)

Brooke Shields yaşlı bir adamla evli, on iki yaşındaki bir fahişeyi canlandırmaktadır.

Ryan's Daughter – **İrlandalı Kız** (MGM/UA)

I. Dünya Savaşı sırasında Alman bir askere aşık olan İrlandalı bir kızın hikayesi anlatılmaktadır.

Same Time Next Year – **Senede Bir Gün** (Universal)

Ellen Burstyn, evli bir adamla (Alan Alda) aşk ilişkisi yaşayan evli bir genç kadını canlandırmaktadır. Çift tesadüfen bir otelde tanışmıştır. Her ikisi de evliliklerini yıkmadan seneler boyunca, yılın aynı döneminde aynı otelde buluşmaya devam ederler.

Some Like It Hot – **Bazıları Sıcak Sever** (Twentieth Century – Fox)

Marilyn Monroe, Tony Curtis ve Jack Lemmon'un roİ aldığı romantik komedi türünde kült bir filmidir.

The French Lieutenant's Woman – **Fransız Teğmenin Kadını** (Twentieth Century – Fox)

Meryl Streep, Fransız sevgilisi tarafından terk edildikten sonra, yaşadığı toplum tarafından dışlanan bir kadını canlandırmaktadır.

PERSEFON

The Bell Jar – **Sırça Fanus** (Vestorn)

Şair Sylvia Plath'ın yarı otobiyografik romanından uyarlanan film, bir kadının kişisel ve işle ilgili amaçlarına ulaşma çabası içinde yaşadığı ruhsal yıkımı konu almaktadır.

Black Narcissus – **Siyah Nergis** (Video America)

Deborah Kerr ve Jean Simmons'un baş rollerini paylaştığı film, Himalayalar'daki bir manastırda yaşayan beş rahibenin yaşadığı çelişkileri ve izolasyonlarını konu almaktadır.

Black Orpheus – **Siyah Orfe** (CBS Video)

Euridis ve Orfeus'un efsanesi Rio'daki Mardi Gras Karnavalında hayata dönmektedir.

Camille Claudel (MGM)*

Isabelle Adjani, heykeltıraş Roden'in ondan da yaratıcı olan dahi metresi Camille Claudel'i canlandırmaktadır.

Carrie – **Carrie - Günah Tohumu** (MGM/UA)

Sissy Spacek, doğaüstü güçleri olduğunu keşfeden buluş çağındaki bir kızı canlandırmaktadır.

Days of Wine and Roses – **Şarap ve Gül** (Warner)

Lee Remick ve Jack Lemmon alkolizme yakalanan genç bir çifti canlandırmaktadır.

Extremities – Korkunun Eşiğinde (Paramount)

Farah Fawcett tecavüz eğilimli bir sapıktan kaçan genç bir kadını canlandırmaktadır. Film genç kadının mücadelesi üzerinedir.

Frances – Frances (Thorn)

Frances Farmer'ın gerçek yaşam öyküsünü konu alan filmde Jessica Lange başrolde. Frances on altı yaşlarındayken başarılı bir öğrencidir, yirmi üç yaşında tanınmış bir aktristir, yirmi yedi yaşında ise birtakım olaylar akıl hastanesine kapatılmasına sebep olacaktır.

Harold and Maude – Harold ve Maude (Paramount)

Ölüm saplantısı olan ve varlıklı bir aileden gelen buluş çağındaki bir kızın özgür ruhlu, seksenlik bir adama duyduğu aşkı konu almaktadır.

I Never Promised You a Rose Garden – Sana Gül Bahçesi Vaat Etmedim (Warner)

Kathleen Quinlan, karmaşık aile hayatının gerçeklerine alternatif olarak yarattığı hayal dünyasına saplanıp kalan buluş çağındaki bir kızı canlandırmaktadır.

Long Day's Journey Into Night – Günden Geceye (NTA Home Entertainment)

Katharine Hepburn'un uyuşturucusu bağımlısı bir anneyi canlandırdığı film Eugene O'Neill'in otobiyografik kayıtlarına dayanmaktadır.

'Night Mother – İyi Geceler Anne (MCA)

Sissy Spacek ve Anne Bancroft'un rol aldığı film, kızının intihar eğiliminin önüne geçmeye çalışan bir annenin hikayesini konu almaktadır.

Nuts – Çetin Ceviz (Warner Bross)

Barbara Streisand bir adamı öldüren bir fahişeyi canlandırmaktadır. Mahkemeye akıl sağlığının yerinde olduğunu kanıtlama çabası içindedir.

Psycho – Sapık (MCA)

Bir Hitchcock klasiği olan filmde Anthony Perkins ölmüş annesine karşı saplantılı bir bağılık duyan, psikopat bir genç adamı canlandırmaktadır. Janet Leigh ise onun kurbanı rolündedir.

ARTEMİS

Aliens – Yaratık (CBS/FOX)

Sigourney Weaver gelecek zamandaki korkusuz bir Amazon kadını canlandırmaktadır. Bir çocuğu, uzaylı yaratıklardan koruma çabası içindedir.

Among the Wild Chimpanzees (National Geographic)

Jane Goodall'ın şempanzelerle ilgili olağanüstü çalışmalarının anlatıldığı bir belgeseldir.

The Clan of the Cave Bear - Mağara Ayısı Klanı (CBS/FOX)

Daryl Hannah, Neanderthal insanlar tarafından yetiştirilen bir Cro-magnon insanını canlandırmaktadır.

Dressed to Kill - Öldürmeye Hazır (Warner)

Bir psikiyatr kendisini karmaşık bir cinayet vakasının içinde bulur. Başrollerde Michael Caine, Angie Dickinson ve Nancy Allen yer almaktadır.

Gorillas in the Mist - Sisteki Goriller (CBS/FOX)

Sigourney Weaver, Ruanda'daki yağmur ormanlarında yaşayan gorilleri korumak için kendisini dünyadan tecrit ederek onlarla birlikte yaşamaya başlayan Dian Fossey'i canlandırmaktadır.

Killing Heat (Key)

Karen Black, Güney Afrika'da yaşayan bağımsız ruhlu bir kadındır ve bir çiftçiyle evlenmek için kariyerini bırakmaktadır.

National Velvet - Yarış Aşkı (MGM/UA)

Elizabeth Taylor atlara büyük ilgi ve sevgi duyan İngiliz bir öğrencidir.

Out of Africa - Benim Afrikam (MCA)

Temel olarak yazar Isak Dinesen'in hayat hikayesine dayanan filmde burjuva değerlerine baş kaldırarak Kenya'da kahve çiftliği kuran Danimarkalı bir aristokratın hayatı konu edilmektedir.

Red Sonja - Kızıl Sonya (CBS/FOX)

Brigitte Nielsen, Kızıl Sonya adlı kadın bir savaşçıyı canlandırmaktadır. Film, kadın kahramanın ailesinin katillerine karşı verdiği mücadeleyi işlemektedir.

DEMETER

Country (Touchstone)

Jessica Lange ailesini bir arada tutmak ve çiftliğini iflastan kurtarmak için mücadele veren bir çiftçiye canlandırmaktadır.

Erin Brokovich (Jersey Films)*

Julia Roberts, beş parasız çocuklu bir bekar annenin bir avukatın yanında iş bulmasıyla başlayıp ülkenin en büyük şirketlerinden birine karşı bir kamu davasının açılmasına dek uzanan öyküsünde baş rolde.

Eleni (Embassy Home Entertainment)

Çocuklarına duyduğu sevgiyle olağan dışı olayların içine çekilen bir anne ve oğlunun intikamını konu almaktadır.

I Remember Mama (Media Home Entertainment)

Norveçli bir göçmen ailenin dramı işlenmektedir.

Mask – Maske (MCA)

Gerçek bir hikayeye dayanan filmde Cher, yüzü deforme oğluna kendisini adanmış bir anneyi canlandırmaktadır.

Places in the Heart – Yürekteki Yerler (CBS/FOX)

Film Amerika'daki ekonomik buhran dönemini konu almaktadır. Sally Field mücadele içindeki bir anne rolündedir.

Raggedy Man (MCA)

Sissy Spacek, iki genç oğlu olan, küçük bir kasabada yaşayan ve aşkı için mücadele veren bir anneyi canlandırmaktadır.

Rosemary's Baby – Rosemary'nin Bebeği (Paramount)

Mia Farrow'un müstakbel anneyi canlandığı melodramda bebeğin babası şeytandır.

The Turning Point – Dönüm Noktası (CBS/FOX)

Shirley McLaine ve Anne Bancroft'un başrollerini paylaştığı filmde geçmişlerinde bale kariyerleri olan iki eski dost arasındaki çatışmalar konu edilmektedir.

HERA

Cleopatra – Kleopatra (Twentieth Century – Fox)

Elizabeth Taylor, tüm uygar dünyaya hükmetme hırsı taşıyan Mısır Kraliçesi Kleopatra rolündedir.

Driving Miss Daisy – Bayan Daisy'nin Şoförü (The Zanuck Company)*

Jessica Tandy, iyice yaşlandığı için otomobil kullanması yasaklanan ve oğlunun tuttuğu siyah şöfore hayatı zindan etmeye kararlı huysuz ve bağımsızlığına düşkün Yahudi anne rolündedir.

A Doll's House – Bebek Evi (MGM/UA)

Julie Harris ve Christopher Plummer'ın başrollerini paylaştığı filmde kocasının gölgesinde kalan bir orta sınıf kadını konu edilmektedir.

The Devil Wears Prada – Şeytan Prada Giyer (Twentieth Century Fox)*

Meryl Streep bir moda dergisinin nihai Hera tipi editörünü ve Ann Hathaway ise onun Athena sekreterini canlandırıyor.

The Importance of Being Earnest – Ciddi Olmanın Önemi (Paramount)

Michael Redgrave, Margaret Rutherford ve Edith Evans'ın başrollerini oynadıkları film, İngiliz aristokrasisinin yaşam tarzına ve ahlaki değerlerini eğlenceli bir bakış açısıyla ele almaktadır.¹⁰³

Juliet of the Spirits – Ruhların Giulietta'sı (Embassy)

103 Filmin 2002 yılında çekilen versiyonunun oyuncu kadrosunda ise Reese Witherspoon, Colin Firth, Judi Dench yer almaktadır. (ç.n.)

Frederico Fellini'nin ünlü filmi kocasının kendisini aldattığını fark eden bir kadının vizyonlar görmeye ve kendisine daha tatminkar bir hayat kurmaya başlamasıyla ilgilidir.

Macbeth (RCA/Colombia)

Shakespeare'in ünlü eserinin Roman Polanski yorumuyla beyaz perdeye aktarılmış versiyonudur.

Ordinary People – **Sıradan İnsanlar** (Paramount)

Mary Tyler Moore, "sıradan" mevcudiyeti büyük oğlunun ölümüyle harap olan bir anneyi canlandırmaktadır.

Scenes From a Marriage – **Evlilikten Manzaralar** (Colombia)

Ingmar Bergman'ın başrolünde yer aldığı film, yirmi yıllık evliliğini gözden geçiren bir kadının hikayesini konu almaktadır.

Suddenly Last Summer (RCA/Colombia)

Annesinin nüfuzu altında olan bir şair Galapagos adalarında vahşi bir cinayete kurban gider. Şairin bu olayı aydınlatmaya çalışan yeğeni (Elizabeth Taylor) ise şairin annesi tarafından akıl hastanesine kapatılmaya çalışılır.

The Taming of the Shrew – **Hırçın Kız** (RCA/Colombia)

Elizabeth Taylor ve Richard Burton başrolde. Film on altıncı yüzyıldaki erkek şovenizmine ve kadın özgürlüğüne Shakespeare'in bakışını yansıtmaktadır.

Terms of Endearment – **Sevgi Sözcükleri** (Paramount)

Debra Winger, Shirley MacLaine ve Jack Nicholson'un baş rollerini paylaştıkları film bir anne-kızın otuz yıllık ilişkilerini ele almaktadır.

Witness for the Prosecution – **Beklenmeyen Şahit** (CBS/FOX)

Marlene Dietrich'in bir sanığın eşi rolünü üstlendiği film gizemli bir melodram tarzındadır.

TANRIÇALAR DİYALOGU

Aşağıda listelediğimiz filmler iki yada daha fazla tanrıçanın birbirleriyle olan ilişkilerindeki diyalogları yansıtmaktadırlar.

Cat on a Hot Tin Roof – **Kızgın Damdaki Kedi** (MGM/UA)

Hera, Demeter ve Afrodit aile içi hiyerarşi dahilinde bir güç savaşı vermektedirler.

The Color Purple – (Amblin Entertainment)*

Genç bir Afrikalı Amerikalı kadının yaşam mücadelesi otuz yıl içinde olanlara dayanılarak anlatılmaktadır.

Fried Green Tomatoes – **Kızarmış Yeşil Domatesler** (Act III Communications)*

Yaşlı bir Artemis, genç kızlığında Demeter arkadaşıyla yaşadıklarını

İçimizdeki Tanrıça

Bu kitap kadınlar için ama yalnızca kadınlar tarafından değil, erkekler tarafından da okunması için yazıldı.

Altı farklı Yunan tanrıçasının kişiliklerini temel alan bu kitap günümüz kadını efsaneler, semboller ve pratik uygulamalar aracılığıyla içine bakmaya ve keşfettiklerine dayanarak kadını ilkeyi uygun biçimde kullanmaya davet ediyor.

Athena, Artemis, Afrodite, Hera, Persefon ve Demeter bu kitap ile yalnızca mitolojik karakterler olmaktan çıkıp nitelikleri sizin ve hayatınızdaki bütün kadınların davranış, düşünce ve tercihlerinde sürülebilen arketipler haline gelecek.

Kişiliğinizde hangi tanrıça enerjisinin baskın ve hangisinin zayıf olduğunu belirleyin ve dönüşün!

META

ISBN 978-975-8584-37-6

